

PETIT ATLES LINGÜÍSTIC DEL DOMINI CATALÀ

Volum 5

Joan Veny

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
Barcelona 2015

PETIT ATLES LINGÜÍSTIC DEL DOMINI CATALÀ

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

JOAN VENY

PETIT ATLES LINGÜÍSTIC DEL DOMINI CATALÀ

Volum V

BARCELONA
2015

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Veny, Joan, 1932-
Petit atles lingüístic del domini català [Document cartogràfic]
Bibliografia. Índex
ISBN 9788472839427 (o. c.)
I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol
1. Català — Dialectes — Mapes 2. Atles catalans
811.134.1'282(084.3)

Coordinadora: Núria Jolis
Realització cartogràfica: Montserrat Roma i Uguet
Direcció cartogràfica: Pedro Monzo

El disseny de la coberta ha estat fet per Maria Casassas a partir de l'espai catalanoparlant de l'*Atles Català* (1375) de Cresques Abraham, conservat a la Biblioteca Nacional de París.

© Joan Veny
© 2015 Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre del 2015

Compost per Víctor Igual, SL
Imprès a Ediciones Gráficas Rey, SL

ISBN obra completa: 978-84-7283-942-7
ISBN volum cinquè: 978-84-9965-285-6
Dipòsit Legal: B 27934-2015

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

I. PRESENTACIÓ

1. INTRODUCCIÓ

Aquest cinquè volum del *Petit Atles Lingüístic del Domini Català* (*PALDC*) conté 202 mapes seleccionats dels 315 mapes i de les 31 llistes de materials no cartografiats del volum cinquè de l'*Atles Lingüístic del Domini Català* (*ALDC*, 2010). Comprèn 1 mapa comparatiu, 65 mapes fonètics (21 de vocalisme, 33 de consonantisme i 11 d'altres variants fonètiques), 12 de morfologia i 124 de lèxic referents a les *Indústries relacionades amb l'agricultura* i *Els vegetals*.

L'obra continua la metodologia iniciada al primer volum, amb algunes innovacions incorporades als volums II i III, amb ampliació, quan ha calgut, de la bibliografia relativa als mots comentats, afegiment d'algun terme lingüístic i elaboració d'un índex alfabètic dels mots estudiats. Com en el volum anterior, figuren un mapa de localitats i un altre de comarques, perquè el lector pugui seguir còmodament la consulta dels comentaris.

Em plau regraciar d'una manera especial Montserrat Roma que, en el format cartogràfic dissenyat per Pedro Monzo, ha mostrat la seva expertesa i mestria en l'elaboració dels mapes, a més de procedir a una revisió meticulosa dels comentaris, completada pel saber dels col·legues Germà Colón i Joan Martí i Castell. El president de l'Institut, Joandomènec Ros, i la presidenta de la Secció Filològica, M. Teresa Cabré, s'han mostrat amatents acollidors de l'obra. A tots ells, el nostre sincer agraïment.

Arran de la posada en línia dels volums de l'*Atles Lingüístic del Domini Català* (*ALDC*), una connexió amb el *PALDC* permet la consulta dels mapes corresponents als volums I al IV, un treball que hem d'agrair a Lídia Pons, Núria Jolis, Montserrat Roma, Cristina Busto i Santi Muxach.

JOAN VENY

2. CONVENCIONS GRÀFIQUES

2.1. *Signes fonètics*

Vet aquí els signes utilitzats en aquesta obra presos de l'*Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional*, Barcelona, IEC, 1999 i de l'*Atles Lingüístic del Domini Català*, I, pàg. 28-29; el lector pot adreçar-se a aquestes obres per a la definició dels diversos fonemes i la seva realització.

Vocals

i	*p**i**t*	e	*f**e**sta*
ɛ	*m**e**l*	e̞	ross. *c**e**p* (més oberta que [e])
æ	val. *g**e**l* (més oberta que [ɛ])	ɐ	nord-occ. *p**e**stanyes* (més oberta que [ə])
ɑ	dial. *galt**a*** (velaritzada)	a	*m**a**r*
a̟	mall. *gemeg**a**r* (més avançada que [a])	ə̟	dial. *galt**a*** (més avançada que [ə])
ə	*cas**a***, *mar**e*** (català oriental), *c**e**p* (balear)	o̞	val. *c**o**va* (més oberta que [ɔ])
o̞	ross. *r**o**da* (més oberta que [o])	ɔ	*c**o**r*
o	*c**o**ma*	u	*d**u**r*
ø	capcinès *m**u**t* (com fr. *f**eu***)	y	ross. *j**u**pa* (com fr. *j**u**pe*)

Consonants

Oclusives

p	***p**as*	b	*tom**b**a*, ***b**arra*
t	***t**emps*	d	*son**d**a*, ***d**ama*
k	***c**amp*, ***qu**in*	g	*en**g**any*, *en**gu**ixar*, ***g**ana*, ***gu**erra*
k̟	mall. ***c**ama*	g̟	mall. ***g**àbia*

Nasals

m	***m**à*	n	***n**as*
ɱ	*è**m**fasi*	n̻	*pa**n**xa* (palatalitzada)
ɲ	*ba**ny**a*	ŋ	*ga**n**ga*

Vibrant

r	***r**am*, *ba**rr**a*

Bategant

ɾ	*ma**r**e*

Fricatives

f	***f**usta*	v	dial. ***v**aca*
s	***s**ac*, *bos**s**a*, *ve**ç**a*	z	***z**ona*, *ca**s**a*
s̻	val. *fora**ts*** (palatalitzada)	z̻	val. *di**ts** del mig*
ʃ	***x**iular*, *fa**ix**a*	ʒ	***g**el*, ***j**ove*
θ	dial. ***c**elles* (com cast. ***c**ejas*)	θ̻	Matarranya *esmor**z**ar*
χ	cast. ***j**aula*		

Africades

ts	*po**ts**er*	dz	*do**tz**e*
tʃ	*fle**tx**a*, *bo**ig***	dʒ	*via**tj**ar*, *fe**tg**e*, *a**dj**unt*
f̂	mall. *ca**pf**icat*	v̂	mall. *ca**pv**espre*

Aproximants

β	*ro**b**a*, *la **b**arra*	j	***i**ode*, *no**i**a*, *a**i**re*
ð	*bo**d**a, la **d**ama*	w	***u**adi*, ***qu**atre*, *ni**u***, *ca**u**en*, *ca**u**re*
ɣ	*bi**g**a*, *fo**gu**era*, *la **g**ana*, *la **gu**erra*	h	*e**h**em*
ɣ̇	mall. *espi**g**a*		

Laterals

l	*bo**l**a*	ɬ	*pa**l**a* (velaritzada)
ʎ	***ll**amp*		

ˈ	accent principal; per ex., [fərˈinə] ‘farina’
ˌ	accent secundari; per ex., [kˌɔʎ də ðˈamə] ‘coll de dama’
ɸ	zero (absència d’un fonema)

El signe fonètic volat indica un so poc perceptible; per ex., [ˢ] de *car**a**bassa*

2.2. *Abreviatures*

a.	any
adj.	adjectiu
al.	alemany
alg.	alguerès
and.	andalús
angl.	anglès
ant.	antic
ap.	*apud* (‘en l’obra de’)
àr.	àrab
àr. vg.	àrab vulgar
arag.	aragonès
bal.	balear
cast.	castellà
cat.	català
cat. nord-occ.	català nord-occidental
cat. occ.	català occidental
cat. or.	català oriental
cf.	*confer* (‘confronteu’)
cl.	clàssic
comp.	compareu
coord.	coordinador -a
der.	derivat
dial.	dialectal
dim.	diminutiu
doc.	documentació, document
ed./eds.	editor -a, edició, editorial/editors
eiv.	eivissenc
et al.	*et alii* (‘i altres’)
etc.	etcètera
eusq.	eusquera

ex.	exemple
f.	femení
fam.	familiar
fr.	francès
gall.	gallec
germ.	germànic
gr.	grec
gr.-llat.	grecollatí
íd., íd.	ídem
il.	il·lustració
inf.	informador
it.	italià
L	llista
lit.	literal, literalment
llat.	llatí
llat. vg.	llatí vulgar
loc.	localitat, localitats
m.	masculí
mall.	mallorquí
med.	medieval
men.	menorquí
mer.	meridional
mod.	modern
nord-occ.	nord-occidental
núm.	número
oc.	occità
occ.	occidental
or.	oriental
pàg.	pàgina, pàgines
pall.	pallarès
part.	participi
pers.	persona
pl.	plural
pop.	popular
port.	portuguès
pron.	pronunciat, pronunciació
Q	Qüestionari, 1993
rib.	ribagorçà
rom.	romanès
ross.	rossellonès
s.	segle
s. v.	*sub voce* (‘a l’entrada’)
sept.	septentrional
sg.	singular
sin.	sinònim
sp. pl.	*species plures* (‘diverses espècies’)
subsp.	*subspecies* (‘subespècie’)
suf.	sufix
tarr.	tarragoní
tort.	tortosí
trad.	traducció
v.	vers (‘pels volts de’)
val.	valencià
var.	variant, variants
veg.	vegeu
vol.	volum, volums
vs.	*versus* (‘contra, en oposició a’)
<, >	evolució fonètica a partir del llatí (o una altra llengua antiga). Així, MUTU > *mut*; *plorar* (< llat. PLORARE)
*	forma hipotètica, incorrecta o innovada
×	encreuament
→, ←	canvi de significat o manlleu a una altra llengua. Així, llat. PELAGU ‘mar profunda’ → ‘gorg’; *tricot* ← fr. *tricot*
+	unit a
=	resultat de la suma de dos elements o més
[...]	part d’un text no transcrit
~	substitució d’un mot ja citat

3. RELACIÓ DELS PUNTS D'ENQUESTA

3.1. *Índex numèric*

1. Salses
2. Estagell
3. Perpinyà
4. Mosset
5. Sant Cebrià de Rosselló
6. Jóc
7. Formiguera
8. Montoriol
9. Cornellà de Conflent
10. Portè
11. Prats de Balaguer
12. Llívia
13. Ceret
14. Prats de Molló
15. Meranges
16. Maçanet de Cabrenys
17. Llançà
18. Vilallonga de Ter
19. Alp
20. Queralbs
21. Planoles
22. Bassegoda
23. Oix
24. Castellar de n'Hug
25. Roses
26. Lledó d'Empordà
27. Gósol
28. Campdevànol
29. Sant Privat d'en Bas
30. Les Llosses
31. Banyoles
32. Camallera
33. Avià
34. Santa Maria de Corcó
35. Girona
36. Begur
37. Cruïlles
38. Prats de Lluçanès
39. Santa Eulàlia de Riuprimer
40. Llobera de Solsonès
41. Cardona
42. Palamós
43. Llagostera
44. Balsareny
45. Moià
46. Campins
47. Tossa de Mar
48. Castellfollit de Riubregós
49. Calaf
50. Cànoves
51. Sant Salvador de Guardiola
52. Tordera
53. Freixenet de Segarra
54. Vacarisses
55. Sentmenat
56. Sant Andreu de Llavaneres
57. Aguiló
58. Santa Coloma de Queralt
59. Sant Jaume Sesoliveres
60. Barberà del Vallès
61. Cervelló
62. Barcelona
63. Sant Boi de Llobregat
64. Sant Jaume dels Domenys
65. La Febró
66. Alió
67. Sant Pere de Ribes
68. Tarragona
69. Cambrils
70. Ciutadella
71. Es Migjorn Gran
72. Maó
73. Pollença
74. Sóller
75. Alaró
76. Sineu
77. Son Servera
78. Montuïri
79. Palma
80. Llucmajor
81. Felanitx
82. Santanyí
83. Sant Josep de sa Talaia
84. Eivissa
85. L'Alguer
86. Esterri d'Àneu
87. Cerler
88. Ordino
89. Senet de Barravés
90. Taüll
91. Alins de Vallferrera
92. Santa Coloma d'Andorra
93. Les Paüls
94. Eressué
95. Sort
96. Bescaran
97. Arfa
98. Sarroca de Bellera
99. Sopeira
100. La Pobla de Roda
101. Palau de Noguera
102. Tolba
103. Sant Llorenç de Morunys
104. Isona
105. Peramola
106. Estanya
107. Àger
108. Peralta de la Sal
109. Sanaüja
110. Cubells
111. Almenar
112. Agramunt
113. Linyola
114. Cervera
115. Saidí
116. Lleida
117. Arbeca
118. Fraga
119. Granyena de les Garrigues
120. Vinaixa

121. Vimbodí
122. Mequinensa
123. Margalef de Montsant
124. Riba-roja d'Ebre
125. Favara de Matarranya
126. La Torre de Fontaubella
127. Marçà
128. Vilalba dels Arcs
129. Móra la Nova
130. Massalió
131. Valljunquera
132. La Codonyera
133. L'Ametlla de Mar
134. Torrevelilla
135. Horta de Sant Joan
136. Vall-de-roures
137. Bellmunt de Mesquí
138. La Ginebrosa
139. Aiguaviva de Bergantes
140. Roquetes
141. Mas de Barberans
142. Sorita
143. Amposta
144. Xiva de Morella
145. Ulldecona
146. Rossell
147. Vinaròs
148. Sant Mateu del Maestrat
149. Vilafranca del Maestrat
150. Albocàsser
151. Alcalà de Xivert
152. Atzeneta del Maestrat
153. Cabanes de l'Arc
154. Castelló de la Plana
155. Borriana
156. Fondeguilla
157. La Llosa de la Plana
158. Algímia de la Baronia
159. Benifairó de les Valls
160. Casinos
161. El Puig de Santa Maria
162. Vilamarxant
163. València
164. Alfafar
165. Picassent
166. Torís
167. Sollana
168. L'Alcúdia de Carlet
169. Albalat de la Ribera
170. Alzira
171. Alberic
172. Sallent de Xàtiva
173. Simat de Valldigna
174. L'Alqueria de la Comtessa
175. Benigànim
176. Montesa
177. La Font de la Figuera
178. Ontinyent
179. Pego
180. Xàbia
181. Muro del Comtat
182. Tàrbena
183. Beneixama
184. Altea
185. Torremançanes
186. Novelda
187. El Pinós de Monòver
188. Alacant
189. Crevillent
190. Guardamar

3.2. *Índex alfabètic*

Àger (107)
Agramunt (112)
Aguiló (57)
Aiguaviva de Bergantes (139)
Alacant (188)
Alaró (75)
Albalat de la Ribera (169)
Alberic (171)
Albocàsser (150)
Alcalà de Xivert (151)
Alcúdia de Carlet, l' (168)
Alfafar (164)
Algímia de la Baronia (158)
Alguer, l' (85)
Alins de Vallferrera (91)
Alió (66)
Almenar (111)
Alp (19)
Alqueria de la Comtessa, l' (174)
Altea (184)
Alzira (170)
Ametlla de Mar, l' (133)
Amposta (143)
Arbeca (117)
Arfa (97)
Atzeneta del Maestrat (152)
Avià (33)
Balsareny (44)
Banyoles (31)
Barberà del Vallès (60)
Barcelona (62)
Bassegoda (22)
Begur (36)
Bellmunt de Mesquí (137)
Beneixama (183)
Benifairó de les Valls (159)
Benigànim (175)
Bescaran (96)
Borriana (155)
Cabanes de l'Arc (153)
Calaf (49)
Camallera (32)
Cambrils (69)
Campdevànol (28)
Campins (46)
Cànoves (50)
Cardona (41)
Casinos (160)
Castellar de n'Hug (24)
Castellfollit de Riubregós (48)
Castelló de la Plana (154)
Ceret (13)
Cerler (87)
Cervelló (61)
Cervera (114)
Ciutadella (70)
Codonyera, la (132)
Cornellà de Conflent (9)
Crevillent (189)
Cruïlles (37)
Cubells (110)
Eivissa (84)
Eressué (94)
Estagell (2)
Estanya (106)
Esterri d'Àneu (86)
Favara de Matarranya (125)
Febró, la (65)
Felanitx (81)
Fondeguilla (156)
Font de la Figuera, la (177)
Formiguera (7)
Fraga (118)
Freixenet de Segarra (53)
Ginebrosa, la (138)
Girona (35)
Gósol (27)
Granyena de les Garrigues (119)
Guardamar (190)
Horta de Sant Joan (135)
Isona (104)
Jóc (6)
Linyola (113)
Llagostera (43)
Llançà (17)
Lledó d'Empordà (26)
Lleida (116)
Llívia (12)
Llobera de Solsonès (40)
Llosa de la Plana, la (157)

Llosses, les (30)
Llucmajor (80)
Maçanet de Cabrenys (16)
Maó (72)
Marçà (127)
Margalef de Montsant (123)
Mas de Barberans (141)
Massalió (130)
Mequinensa (122)
Meranges (15)
Migjorn Gran, es (71)
Moià (45)
Montesa (176)
Montoriol (8)
Montuïri (78)
Móra la Nova (129)
Mosset (4)
Muro del Comtat (181)
Novelda (186)
Oix (23)
Ontinyent (178)
Ordino (88)
Palamós (42)
Palau de Noguera (101)
Palma (79)
Paüls, les (93)
Pego (179)
Peralta de la Sal (108)
Peramola (105)
Perpinyà (3)
Picassent (165)
Pinós de Monòver, el (187)
Planoles (21)
Pobla de Roda, la (100)
Pollença (73)
Portè (10)
Prats de Balaguer (11)
Prats de Lluçanès (38)
Prats de Molló (14)
Puig de Santa Maria, el (161)
Queralbs (20)
Riba-roja d'Ebre (124)
Roquetes (140)
Roses (25)
Rossell (146)
Saidí (115)
Salses (1)
Sallent de Xàtiva (172)
Sanaüja (109)
Sant Andreu de Llavaneres (56)
Sant Boi de Llobregat (63)
Sant Cebrià de Rosselló (5)
Sant Jaume dels Domenys (64)
Sant Jaume Sesoliveres (59)
Sant Josep de sa Talaia (83)
Sant Llorenç de Morunys (103)
Sant Mateu del Maestrat (148)
Sant Pere de Ribes (67)
Sant Privat d'en Bas (29)
Sant Salvador de Guardiola (51)
Santa Coloma d'Andorra (92)
Santa Coloma de Queralt (58)
Santa Eulàlia de Riuprimer (39)
Santa Maria de Corcó (34)
Santanyí (82)
Sarroca de Bellera (98)
Senet de Barravés (89)
Sentmenat (55)
Simat de Valldigna (173)
Sineu (76)
Sollana (167)
Sóller (74)
Son Servera (77)
Sopeira (99)
Sorita (142)
Sort (95)
Tàrbena (182)
Tarragona (68)
Taüll (90)
Tolba (102)
Tordera (52)
Torís (166)
Torre de Fontaubella, la (126)
Torremançanes (185)
Torrevelilla (134)
Tossa de Mar (47)
Ulldecona (145)
Vacarisses (54)
València (163)
Vall-de-roures (136)
Valljunquera (131)
Vilafranca del Maestrat (149)
Vilalba dels Arcs (128)
Vilallonga de Ter (18)
Vilamarxant (162)
Vimbodí (121)
Vinaixa (120)
Vinaròs (147)
Xàbia (180)
Xiva de Morella (144)

II. MAPES

1. MAPES INTRODUCTORIS

Rosselló
ANDORRA
ARAGÓ
CATALUNYA
SARDENYA
ILLES BALEARS
PAÍS VALENCIÀ
REGIÓ DE MÚRCIA
Menorca
Mallorca
Eivissa
1 Salses
2 Estagell
3 Perpinyà
4 Mosset
5 Sant Cebrià de Rosselló
6 Jóc
7 Formiguera
8 Montoriol
9 Cornellà de Conflent
10 Portè
11 Llívia
12 Prats de Balaguer
13 Ceret
14 Prats de Molló
15 Meranges
16 Maçanet de Cabrenys
17 Llançà
18 Vilallonga de Ter
19 Alp
20 Queralbs
21 Planoles
22 Bassegoda
23 Oix
24 Castellar de n'Hug
25 Roses
26 Lledó d'Empordà
27 Gósol
28 Campdevànol
29 Sant Privat d'en Bas
30 les Llosses
31 Banyoles
32 Camallera
33 Avià
34 Santa Maria de Corcó
35 Girona
36 Begur
37 Cruïlles
38 Prats de Lluçanès
39 Santa Eulàlia de Riuprimer
40 Llobera de Solsonès
41 Balsareny
42 Palamós
43 Llagostera
44 Cardona
45 Moià
46 Cànoves
47 Tossa de Mar
48 Castellfollit de Riubregós
49 Calaf
50 Campins
51 Sant Salvador de Guardiola
52 Tordera
53 Aguiló
54 Vacarisses
55 Sentmenat
56 Sant Andreu de Llavaneres
57 Cervelló
58 Santa Coloma de Queralt
59 Sant Jaume Sesoliveres
60 Barberà del Vallès
61 Barcelona
62 Sant Boi de Llobregat
63 Vimbodí
64 Sant Jaume dels Domenys
65 la Febró
66 Alió
67 Sant Pere de Ribes
68 Tarragona
69 Cambrils
70 Ciutadella
71 es Migjorn Gran
72 Maó
73 Pollença
74 Sóller
75 Alaró
76 Sineu
77 Son Servera
78 Montuïri
79 Palma
80 Llucmajor
81 Felanitx
82 Santanyí
83 Sant Josep de sa Talaia
84 Eivissa
85 l'Alguer
86 Esterri d'Àneu
87 Cerler
88 Ordino
89 Senet de Barravés
90 Taüll
91 Alins de Vallferrera
92 Santa Coloma d'Andorra
93 les Paüls
94 Eresué
95 Sort
96 Bescaran
97 Arfa
98 Sarroca de Bellera
99 Sopeira
100 la Pobla de Roda
101 Palau de Noguera
102 Tolba
103 Sant Llorenç de Morunys
104 Isona
105 Peramola
106 Estanya
107 Àger
108 Peralta de la Sal
109 Sanaüja
110 Cubells
111 Almenar
112 Agramunt
113 Linyola
114 Cervera
115 Saldí
116 Lleida
117 Arbeca
118 Fraga
119 Granyena de les Garrigues
120 Vinaixa
121 Freixenet de Segarra
122 Mequinensa
123 Margalef de Montsant
124 Riba-roja d'Ebre
125 Favara de Matarranya
126 la Torre de Fontaubella
127 Marçà
128 Vilalba dels Arcs
129 Móra la Nova
130 Massalió
131 Valljunquera
132 la Codonyera
133 l'Ametlla de Mar
134 Torrevelilla
135 Horta de Sant Joan
136 Vall-de-roures
137 Roquetes
138 la Ginebrosa
139 Bellmunt de Mesquí
140 Aiguaviva de Bergantes
141 Mas de Barberans
142 Sorita
143 Amposta
144 Xiva de Morella
145 Rossell
146 Ulldecona
147 Sant Mateu del Maestrat
148 Vinaròs
149 Vilafranca del Maestrat
150 Albocàsser
151 Alcalà de Xivert
152 Atzeneta del Maestrat
153 Cabanes de l'Arc
154 Castelló de la Plana
155 Borriana
156 Fondeguilla
157 la Llosa de la Plana
158 Algímia de la Baronia
159 Benifairó de les Valls
160 Casinos
161 el Puig de Santa Maria
162 Vilamarxant
163 València
164 Alfafar
165 Picassent
166 Torís
167 Sollana
168 Albalat de la Ribera
169 Alzira
170 l'Alcúdia de Carlet
171 Alberic
172 Simat de Valldigna
173 Sallent de Xàtiva
174 l'Alqueria de la Comtessa
175 Benigànim
176 Montesa
177 la Font de la Figuera
178 Ontinyent
179 Pego
180 Xàbia
181 Muro del Comtat
182 Tàrbena
183 Beneixama
184 Altea
185 Torremançanes
186 Novelda
187 el Pinós de Monòver
188 Alacant
189 Crevillent
190 Guardamar
0 25 50 km
frontera lingüística
àrea de transició
punts d'enquesta
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

II. Comarques

Els límits comarcals representats al mapa responen a una aproximació basada en fonts diverses. En el cas de Catalunya, la divisió és l'oficial; hi ha algunes modificacions a les comarques limítrofes de ponent per tal d'acoblar-les a la comarcalització acceptada tradicionalment quan es contempla també la franja aragonesa de parla catalana. Les comarques de la Catalunya del Nord responen a una tradició arrelada. Respecte al País Valencià, el mapa recull la comarcalització que ha adoptat habitualment la Generalitat Valenciana com a divisió territorial en els seus estudis.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

2. MAPES LINGÜÍSTICS

a. Comparatius

582
La *parra*
Parra/cast. i arag. *parra*; oc. *trelha*, *trilha*
(*ALDC*, V, 945. La *parra*)

Parra, "planta de vinya cultivada en forma alta, enfiladissa" (*DIEC*), d'origen fosc, potser der. d'un gòtic *PARRA, -ANS 'clos, glorieta' d'on hauria passat al sentit de "cep que creix enlairat" (*DECat*). Documentat des del s. XIV, coneix els compostos *parra de parral* 83, 84 i *cep de parra* 39. Com a der., cal citar *parral*, amb el suf. *-al* aplicat a una plantació inicialment potser amb valor col·lectiu (com *figueral*); *parrera* 108, amb el suf. *-era* (-ARIA), sobre el model de *figuera*, *olivera*, etc. Sobre *emparrar* 'donar forma de parra' s'han format *emparrat* 57, 189 (var. *embarrat* 33, sobre *barra*), *emparrada* 57, *vinya emparrada* 57; *emparrellat* 144 prové de *parrella* (der. de *parra*), potser per atracció de la planta *Salsola kali*, que forma com un emparrat de branquillons. *Pàrrec* [*m.*] 2 i la var. protètica *apàrrec* 1 deriven del llat. PARRĬCU que significava 'clos, graner'.
Parra, amb els seus der., és un mot iberoromànic que contrasta amb *trelha*/*trilha*, de l'oc., i *treille*, del fr.; és un der. de TRĬCHĬLA 'glorieta de ceps, emparrat'; en cat. ant. es coneixia *trilla* i el col·lectiu *trillar* (avui perviu *Tria*, *Tries*, com a nom de lloc i de persona).
Parra, *parral*, *emparrar*, *emparrat* són mots normatius des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

b. Fonètica

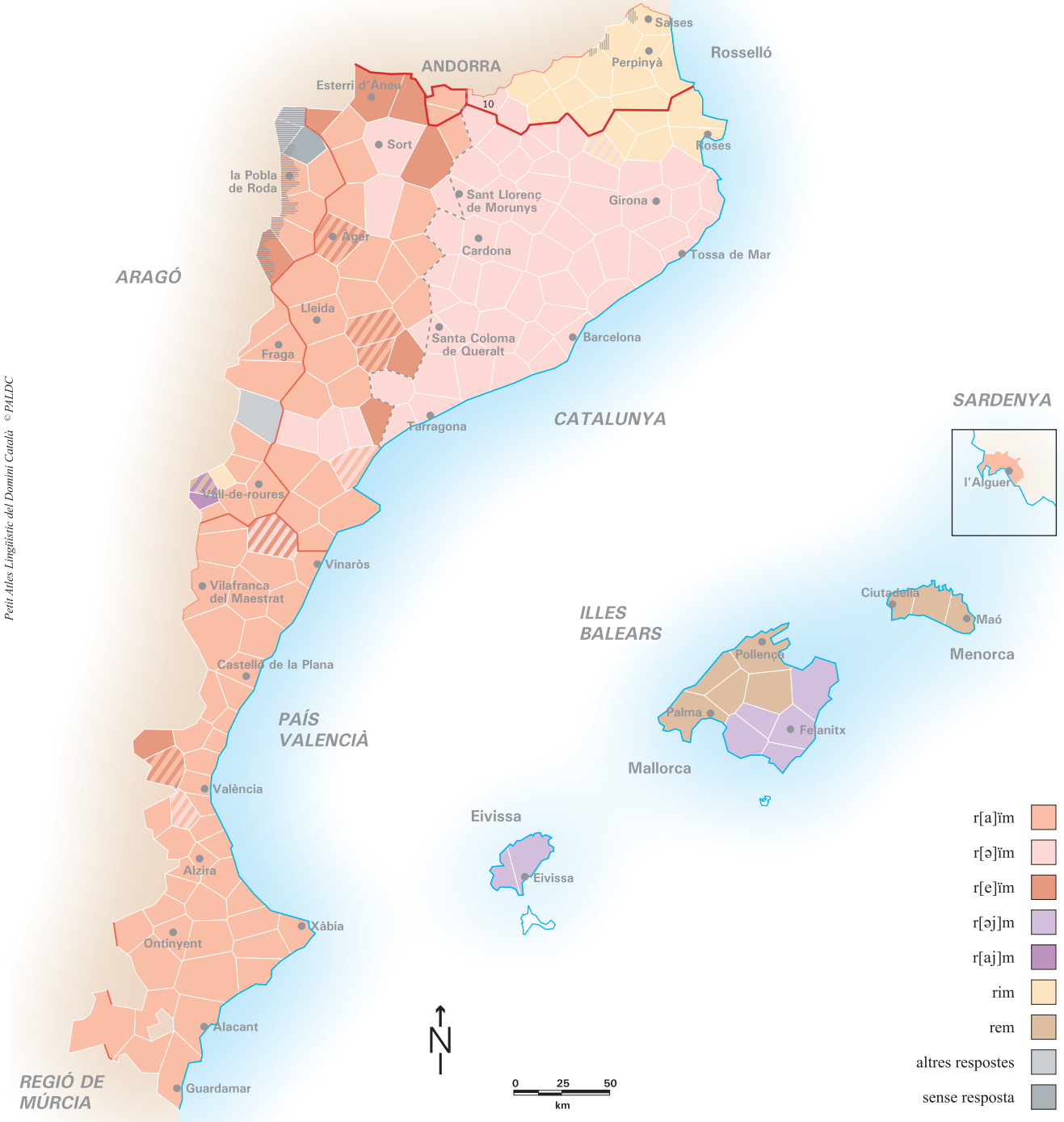
Vocalisme

583
Raïm (I)
(*ALDC*, V, 950. El *raïm*, 954. Un *raïm*)

En aquest mapa representem la variació fonètica en català del resultat del llat. vg. RACĪMU, var. del llat. cl. RACĒMU, tant en el significat genèric de 'fruit de la vinya, conjunt dels fruits del cep o de la parra' com en el de 'cadascun d'aquests fruits', que, ja amb caràcter lexical, serà objecte d'anàlisi en el mapa 667.

RACĪMU, doncs, és l'origen de la forma primigènia *raïm* (cf. cast. *racimo*, oc. *rasim*, fr. *raisin*), amb pèrdua de la [z] intervocàlica (com PLACĒRE > *pla*[z]*er* > *plaer*, VĪCĪNU > *ve*[z]*í* > *veí*), i d'aquí s'han format les var. del cat. occ. *r*[a]*ïm* i del cat. central *r*[ə]*ïm*, amb la var. *r*[ə]*guim* 10, per inserció de [g] antihiàtica (com dial. *cuga* < *cua*) (el *DECat* dubtava sense raó de la bondat de la forma *r*[ə]*guim* que enregistra el *DCVB* per a Angostrina [Cerdanya]); [rajm], per retrocés de l'accent sobre la vocal més oberta, com en [rəjm] i [rejm], aquest per tancament de la [a] en contacte amb la palatal [j], com *caïa* > *queia*, *quea*, una simplificació que explicaria [rem] (com també *rel* < *[rejl] < **ràil* < *raïl*), més que partint del llat. RACĒMU (*DCVB*). Finalment, el ross. *rim* és resultat d'una reducció del hiat de *raïm* (com *por* < *paor* < PAVŌRE, *sorra* < *saorra* < SABŬRRA). Les respostes més diferenciades de la pristina són la ross. *rim* i la mall. i men. *rem*.

Raïm és l'única variant considerada normativa des del DG_1, 1932.

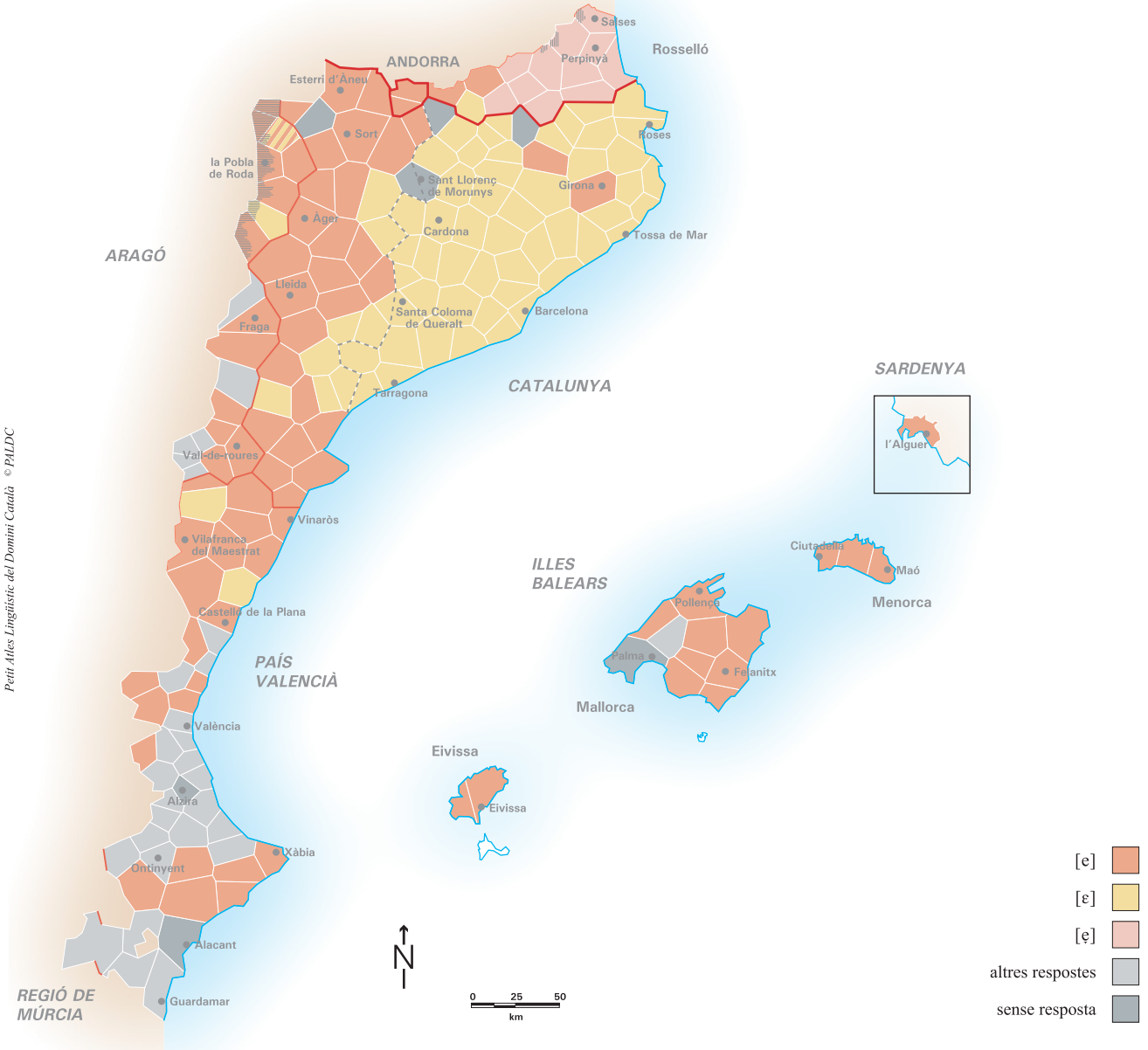
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

584
Els *cèrcols* (I)
(*ALDC*, V, 980. Els *cèrcols*)

En aquest mapa, referent als 'cèrcols de la bóta', representem només els resultats de la ĭ del llat. cl. (> E del llat. vg.), present en el mot CĬRCULU 'cercle, objecte en forma de cercle', der. dim. de CĬRCUS, que primer significava 'cercle' i després es va concretar en 'circ'. Per tant, centrem la nostra anàlisi sobre el tractament del timbre de la E tancada del llat. vg., prescindint de les diverses var. formals (*cercle*, *cescle*, *ceclle*, etc.), que, juntament amb altres lexemes (*corbes*, *arcs*, etc.), seran objecte d'estudi al mapa 605. L'esmentada E tancada del llat. vg. de CĬRCULU presenta una evolució semblant a la de la E de PĬRA < *p*[ɛ]*ra* (cat. central), *p*[e]*ra* (cat. occ.), *p*[ẹ]*ra* (ross.), pel que fa al cat. peninsular, però no pel que fa al cat. baleàric, on tenim *c*[e]*rcol* i no **c*[ə]*rcol*, que esperaríem, com *p*[ə]*ra* (veg. *PALDC*, II, mapa 106); un cas paral·lel al de *ll*[e]*ngua* (< LĬNGUA) (cf. *ALDC*, I, mapa 59) i *esquella* (< *SKĬLLA) (cf. *ALDC*, VI, mapa 1280), que en el cat. insular no es realitzen **ll*[ə]*ngua* i **esqu*[ə]*lla*, respectivament. Així com aquests casos de [e] poden explicar-se per la pressió de la palatal adjunta, no es dóna aquest context en el cas de *c*[e]*rcol*. Seria massa audaç pensar en el manteniment d'una [e] herència dels mossàrabs, que, almenys a les Balears, sembla que brillaven per la seva absència. Encara tenim una altra possibilitat: *c*[e]*rcol* hauria estat general a tot el domini (en qualitat de semicultisme) i el cat. or. hauria obert la vocal tònica en [ɛ] per la presència d'una [u] següent, *c*[ɛ]*rc*[u]*l*, com en el cas de *trèm*[u]*l*, *terratrèm*[u]*l*, *rèm*[u]*l* (amb semblants casos d'obertura de /o/ quan segueix un context amb *-i* àtona: *mod*[e]*st*/*mod*[ɛ]*stia*, etc.; cf. Mascaró, 1984).

De tota manera, des d'un punt de vista geogràfic, es manifesta una vegada més l'articulació del català en dos grans blocs, l'occidental i l'oriental, tenint en compte que el cat. sept. històricament va participar de la /ɛ/ i després va neutralitzar l'oposició amb /e/ passant a una [ẹ] mitjana.

Cèrcol (de la bóta) és l'única forma normativa acceptada des del *DG*$_1$, 1932; *cercle* ho és, però amb altres accepcions.

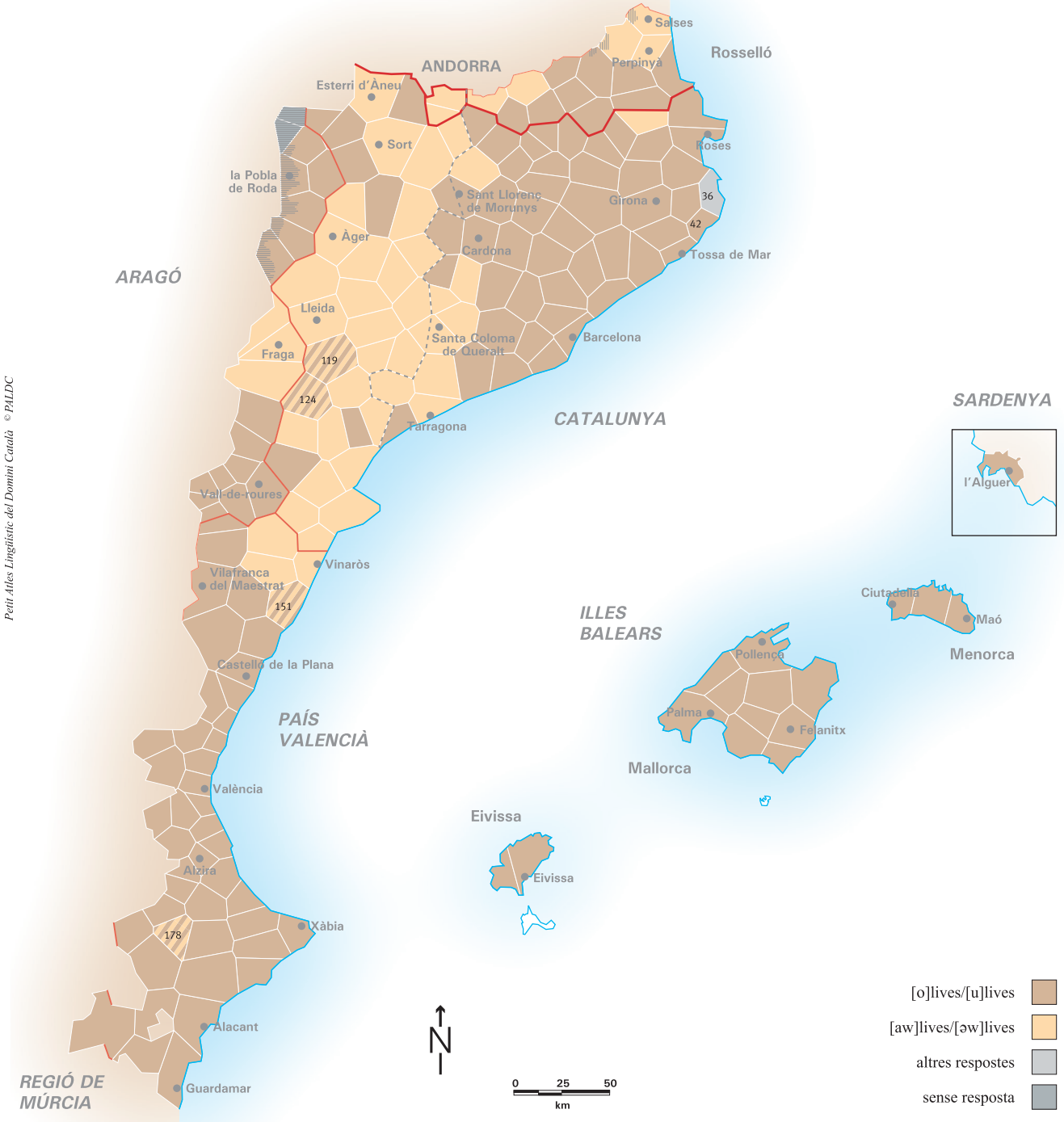
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

585

Pronúncia diftongada de [o] o [u] en [əw] o [aw]: *oliva* > [əw]*liva*, [aw]*liva*

(*ALDC*, V, 987. Les *olives*)

La *o* inicial del mot *oliva* (< llat. OLIVA) presenta una pronúncia diftongada en [əw] en alguns punts del cat. or. i en [aw] en una àrea important del cat. sobretot nord-occ. El canvi es troba ja al s. XV (*aurella*) i es deu a la freqüència dels contextos com *la* [u]*liva*, *una* [u]*liva*, interpretats *l'auliva*, *un'auliva*; pot donar-se també en noms masculins com *aufici*, a partir de *lo ufici* > *la ufici*, per dissimilació, així com en verbs (*aufegar*), fins i tot d'origen culte (*auperar*) a causa d'altres contextos. En algunes poblacions alterna la forma originària amb la diftongada (119, 124, 151, 178). L'alternança en mots semblants, com *aubergínia*/*ubergínia*, *aurella*/*orella*, *urella*, etc., ha provocat eventualment el fenomen contrari de [əw] > [u], [o], com en *rautija*/*r*[u]*tija*, *abeurar*/*ab*[u]*rar*, *ab*[o]*rar*. Evidentment, l'articulació diftongada és cada cop menys freqüent en les generacions joves a causa de l'acció de l'escola i dels mitjans de comunicació (veg. Veny, 2013 b). Per a la centralització de [o]*liva* en [ə]*liva* (36, 42), veg. Veny, 1999 c; per al tancament o no de la [o] pretònica, veg. *PALDC*, II, mapa 109, i per a l'articulació de la *v* labiodental, veg. *PALDC*, I, mapa 12.

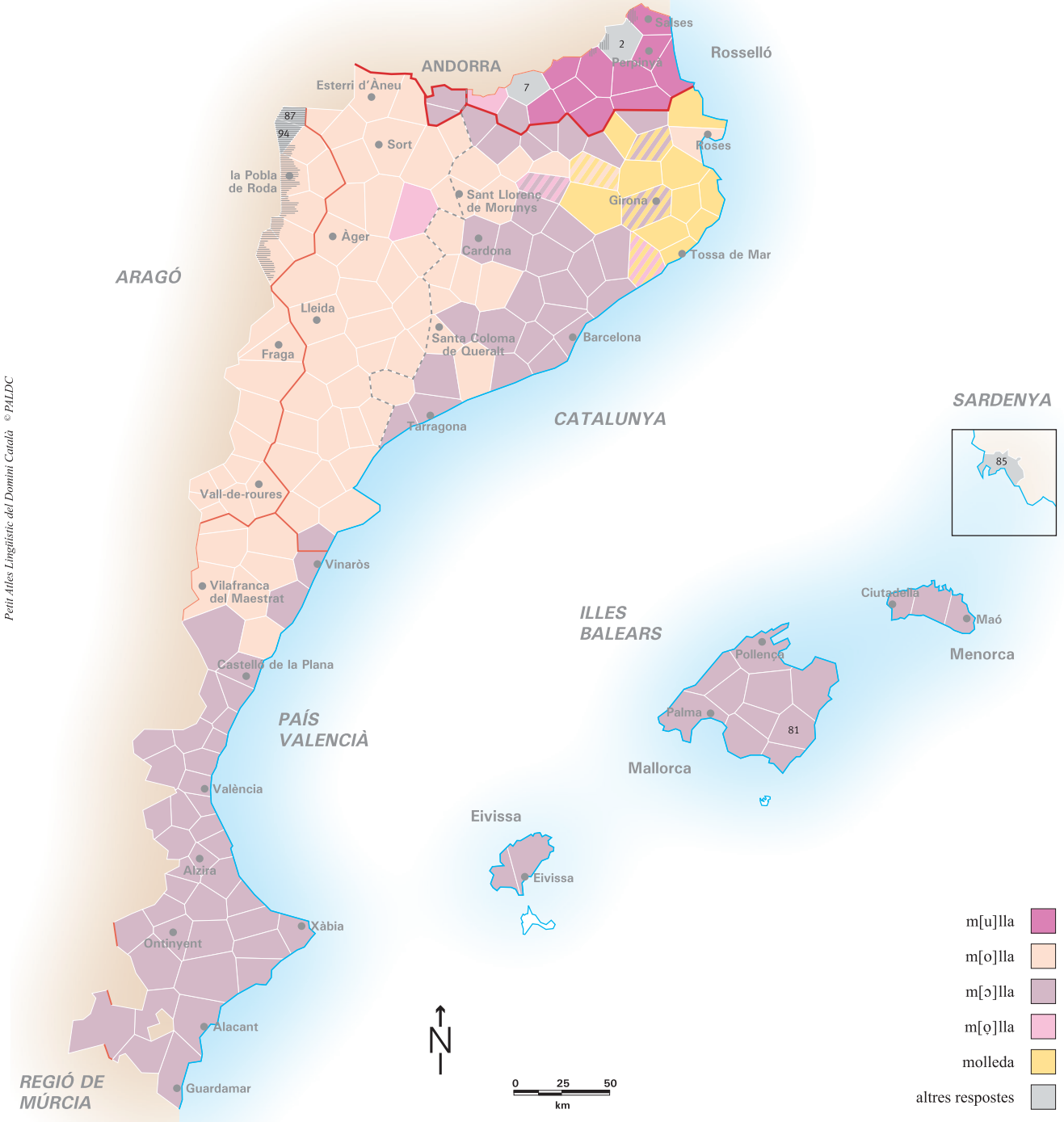
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

586
La *molla* del pa
(*ALDC*, V, 1041. La *molla*)

La *molla* en quasi tot el domini lingüístic designa la part interior blana del pa; prové del llat. MEDŬLLA, que significava 'moll de l'os; cor de l'arbre' i que fonèticament va evolucionar així: **1**) *me*[z]*olla* (veg. capcinès *mosulla* 7), pel pas de -D- > -[z]-, com SUDARE > *susar*; **2**) *meolla* (cf. avui *miolla* 87, 94), per pèrdua de la [z] preaccentual; **3**) *molla* (*molleta* 81), per reducció del hiat. El tractament bàsic de la vocal tònica és vari: *m*[o]*lla*, amb *o* tancada, és el resultat etimològic, mantingut a l'oest del Principat i en val. sept., i convertida en [u], *m*[u]*lla*, en ross., d'acord amb l'habitud d'aquest dialecte (cf. *agost* > *agust*, *mosca* > *musca*, etc.); en canvi, en parlars pirinencs, a l'est del català central, en el valencià central i meridional i en el balear, s'ha operat un descens de la vocal, *m*[ɔ]*lla*, relacionat amb una llei d'una part del cat. que afecta la [o] en posició inicial accentuada (veg. *n*[ɔ]*m*, *fl*[ɔ]*r*, *r*[ɔ]*ig*, *h*[ɔ]*ra*, *cr*[ɔ]*sta*, etc.; Coromines, 1971: 189-195; *PALDC*, II, mapa 109, i mapa 699); no falta una realització de [ọ]. *Molleda* (s. XV) n'és un der. amb el suf. col·lectiu *-eda* (< -ETA) segurament per la relació que s'ha establert amb *molles* 'engrunes' amb la idea de pluralitat.

Són mots molt locals *mica* 2, del llat. vg. *MĪCCA, var. expressiva de MĪCA 'partícula, engruna', confós amb *mica* amb aquest significat, i *matta* 85, manlleu d'aquest mot al sard.

L'únic mot normatiu és *molla*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

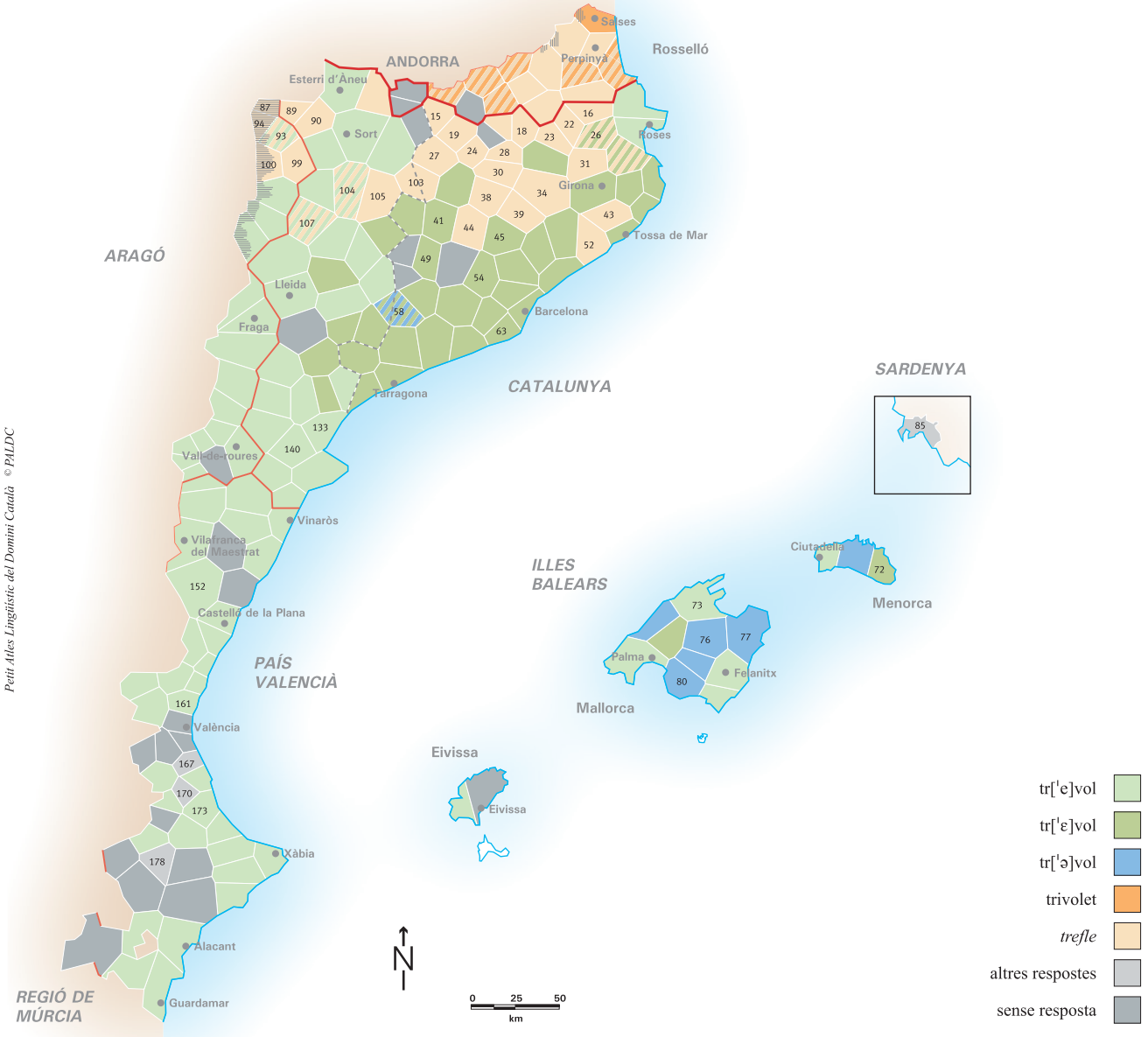
587
El *trèvol*
(*ALDC*, V, 1069. El *trèvol*)

El *trèvol*, herba papilionàcia del gènere *Trifolium*, que coneix diverses espècies, deriva del llat. vg. *TRĬFOLU, pres del gr. TRIPHYLLON, compost de TRI- 'tres' i PHYLLON 'fulla', pel caràcter trifoliat d'aquesta herba (var. *herba de trèvol* 77; *trèvola* 41, per atracció de *trèfola*; *trèmol* 49, 54, per equivalència acústica B = M; *trev*['o]*l* 58, 133, per canvi d'accent). Els resultats de l'ètim s'estenen pràcticament per tot el domini lingüístic, amb manteniment de -[*v*]- < -[F]- sols en 4 localitats baleàriques (72, 73, 76, 80) i sobretot amb variació de la vocal tònica E del llat. vg. (< Ĭ, Ē) que evoluciona a [e] en cat. occ., a [ɛ] en cat. or. i a [ə] en mall. i men., d'acord amb el tractament general de la vocal llatinovulgar; *trevo* 45, 152 és resultat de l'alternança de *-o*/*-ol* final, com *llombrigo*/*llombrígol*. L'àrea del cat. or. és compartida amb el mot *trefle* [*m.*], pres del fr. *trèfle*, amb les var. *trefe* 43, 107, *trèfola* [*f.*] 15, 16, 18, 19, 22-24, 26-28, 30, 31, 44, 89, 90, 103 (*trèfola borda* 104, *trèfola silvestre* 104), adaptat en *trèfulla* 52, *trèpula* 34, 38, 39, *trefólio* 87, 93, 94, 99, 100 i *trefolet* 18, per atracció de *trivolet*, que és un occitanisme. L'alg. *trivolju*/*trevotju* 85 és pres del sard *trevulju*, der. normal de TRIFOLIU en aquesta llengua.

Són de motivació obscura *panví* 63 i *versim* 140, que podria ser un der. de *versa*, var. de *veça* (< VĬCIA).

Potser la semblança amb el *trèvol* del *melgó* 27 (var. *meligó* 89, 99; *meligon* 100; *miligó* 93, per assimilació; potser *murgó* 105), der. de *melga* (< MELĬCA, var. de MEDĬCA, perquè procedeix –diuen– de Mèdia, de l'antic Iran), és la causa de la transferència del nom. *Herba francesa* 170 i *herba moruna* 178 al·ludeixen a la seva procedència forana (cf. *trefle*); *herba forra*[χ]*era* 161, 167, a l'ús com a farratge per al bestiar, i *herba de l'any* 173, al seu caràcter perenne. Notem que, com a herba plantada, ha rebut les interferències del fr. (*trefle*), de l'oc. (*trivolet*) i del sard (*trivolju*).

Trèvol és el mot normatiu, d'acord amb l'etimologia i amb el tractament de la E tònica llatinovulgar, des del *DOrt*, 1917.

588
Jonc/junc
(*ALDC*, V, 1075. El *jonc*)

El *jonc* és una planta herbàcia, de tiges llargues cilíndriques i flexibles, que creix en l'aigua i llocs humits (es fa "en molleres, a dintre de l'aigua", loc. 20; "en un patimoll", loc. 93) i que s'usa en cistelleria ("se'n fan [gɾiβ'etes] 'garbells'", loc. 159). Prové del llat. IŬNCU, que, a més de *jonc*, ha donat *junc*.

Jonc és, pel que fa al vocalisme, l'evolució normal de la Ŭ del llat. cl. convertida en O en llat. vg., com ŬMBRA > *ombra*, MŬSCA > *mosca*, i respecte a la palatal inicial, aquesta es realitza generalment [ʒ], amb casos de [dʒ] 21, 58, 59, 69, 85, 182 i de [tʃ] 93; quant a la velar final [k], aquesta sol desaparèixer després d'haver velaritzat la [n] en [ŋ]: *ju*[ŋ], tret de *jon*[k], en balear i en alguns casos del cat. central (17, 20, 31, 36, 38, 47, 69). Està documentat en textos del cat. or. des del s. XIII. Coneix la var. *jonca* 36, 37, forma feminitzada, i el der. *jonquera* 180, amb el suf. *-era* (< -ARIA), nom aplicat a la planta (com *bruguera*, *argelaguera*, *vimetera*).

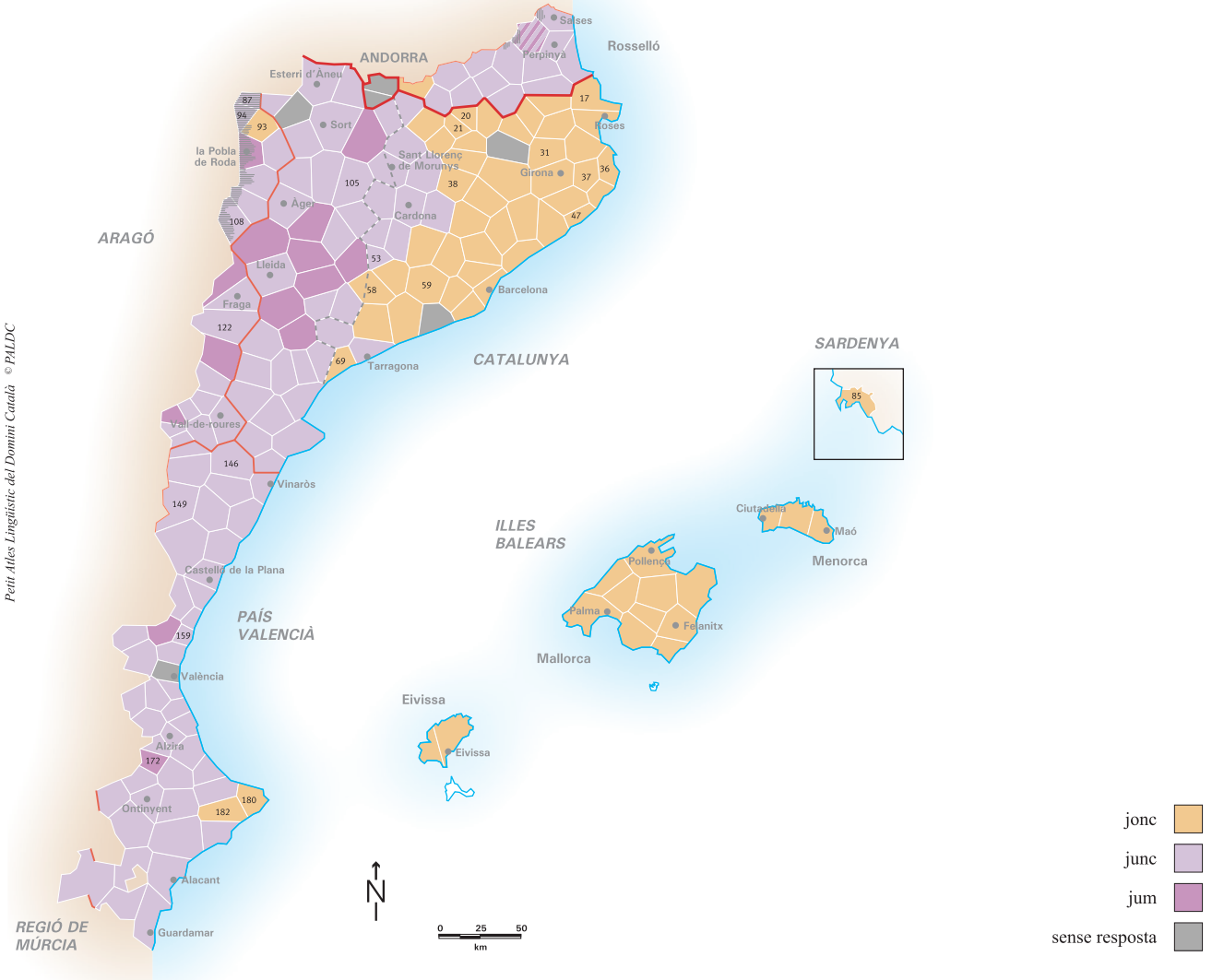
Junc presenta el canvi [o] > [u] per influència de la nasal, però també per la pressió inflexionant de la [j] inicial llatina, com la que ha tancat la *o* de *Josep* en *J*[u]*sep* (Pensado, 1983), un tancament que, en cat. occ., té arrels antigues (doc. dels segles XV i XVI) (cf. Veny, 1978: 52-53 i Veny, 1991 b: 120-121); però el *junc* ross. és resultat d'un anterior *jonc*, quan té lloc el canvi ['o] > ['u] (com *mosca* > *musca*, *agost* > *agust*).

Presenta les var. *xunco* 94 i *xungo* 87, de factura arag., i el der. *xunqueta* 108; la més interessant és *jum*, que probablement s'ha format a partir del plural *jums* < *juns*, com a conseqüència d'una dissimilació *-ns* > *-ms*, com ha passat en els dialectalismes *dilluns* > **dillums*, *alens* > **alems* > **alem*, *esportins* > **esportims* > **esportim*, *tudons* > **tudoms* > **tudom*; altres var.: [juŋ], en desvelaritzar la [ŋ], ha donat *jun* 53, 105, d'on s'ha format el plural *junsos* del qual ha sorgit un singular *junso* 122, 149 i *juns* 146; el femení *jumsa* 172 té *jum* com a base.

Jonc, *junc* designen sovint tant la planta com la tija; de vegades per desambiguar els dos significats, algunes localitats usen *jonquera* o *mata de joncs* per a designar la planta.

Des d'una perspectiva areal, el tipus *jonc* pertany al cat. or. amb el bal. i alg. inclosos (el *jonc* del val. mer. [180, 182] podria ser degut a la colonització mall. del s. XVII i el *junc* ross. representa un estrat posterior a *jonc*, que formava unitat amb el cat. central), mentre que *junc*, amb la var. *jum*, és propi del cat. occ., almenys des de finals de l'edat mitjana.

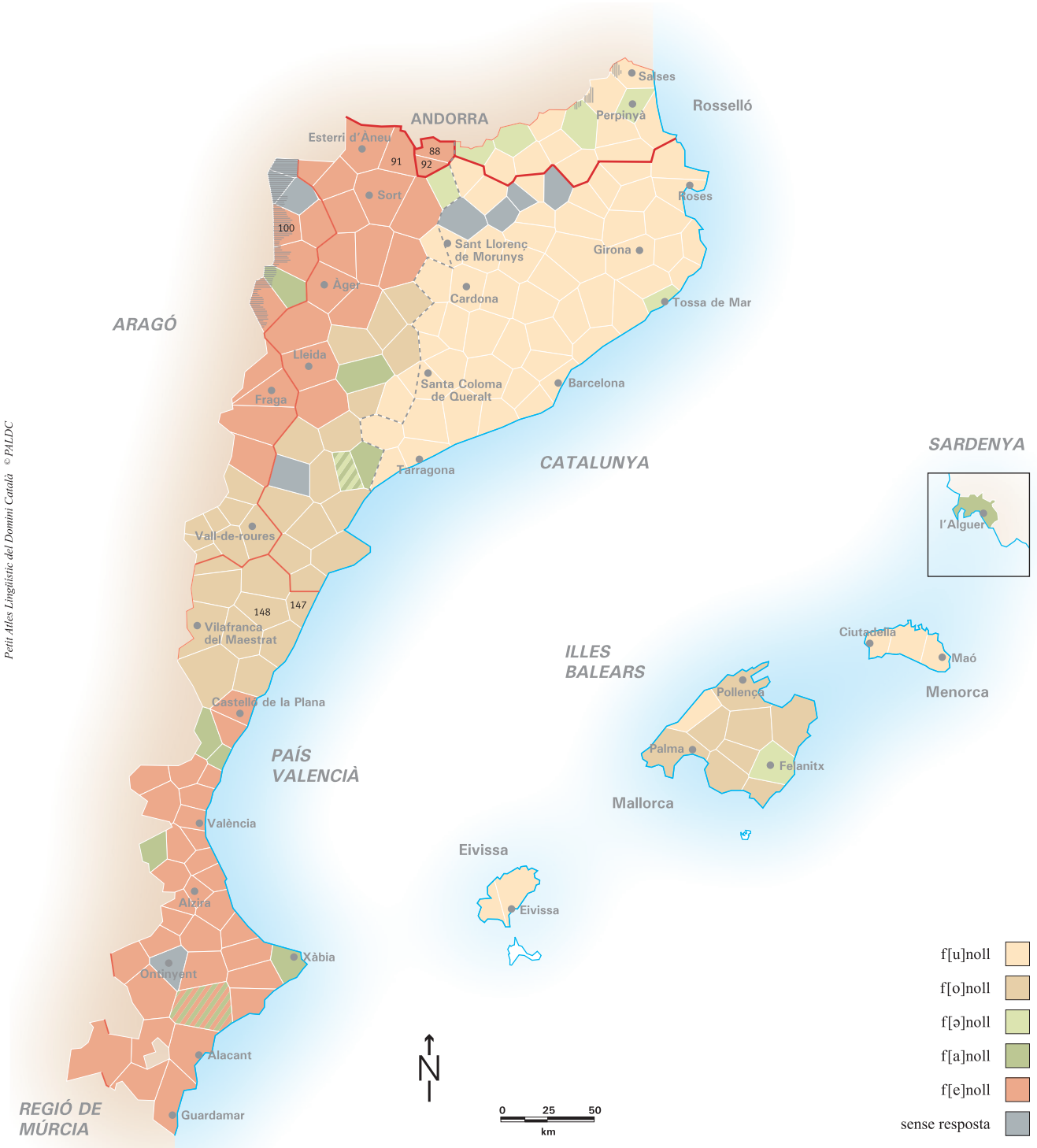
Jonc és mot normatiu des del *DG*$_1$, 1932, i *junc*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

589
Variació de la vocal pretònica en *fonoll*
(*ALDC*, V, 1086. El *fonoll*)

El *fonoll* (*Foeniculum vulgare*) és una planta aromàtica que deriva del llat. tardà FENŬCULUM, dim. de FENUM 'fenc, farratge, herba', que va donar *f*[e]*noll* (var. [θ]*enoll* 100, d'afinitat arag., per equivalència acústica, i der. *fenollada* 88, 91, 92), amb una [e] > [a] ocasionalment (*f*[a]*noll*) en cat. occ., seguint una tendència d'aquest dialecte (*f*[e]*rrer* > *f*[a]*rrer*), i després, per assimilació a la vocal tònica, *f*[o]*noll*, *f*[u]*noll* (der. *fonollera* 147, 148), des del s. XVI, que en cat. or. pot veure centralitzada la [o] en [ə] (*f*[ə]*noll*) (veg. canvis semblants al *PALDC*, IV, mapa 467 i per a la var. *fonei*, veg. mapa 590).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

590
Fonei, variant de *fonoll*/*fonoi*
(*ALDC*, V, 1086. El *fonoll*)

Fonei és una var. de *fonoi* (< FENŬCULUM), amb tractament ioditzant del grup C'L (com ŏC(U)LU > *ui*); ha estat interpretada com un der. del llat. FENĬCULUM (*DCVB*), però, atès que aquesta forma llatina no ha deixat cap altre derivat romànic, és més raonable explicar-la a partir d'un der., *foneiera*, amb dissimilació de [o]...[o], i d'aquí *fonei*, fenomen paral·lel a *jonei*, de la mateixa àrea, format sobre *ajoneiar-se* (*DECat*).

Fonoll és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

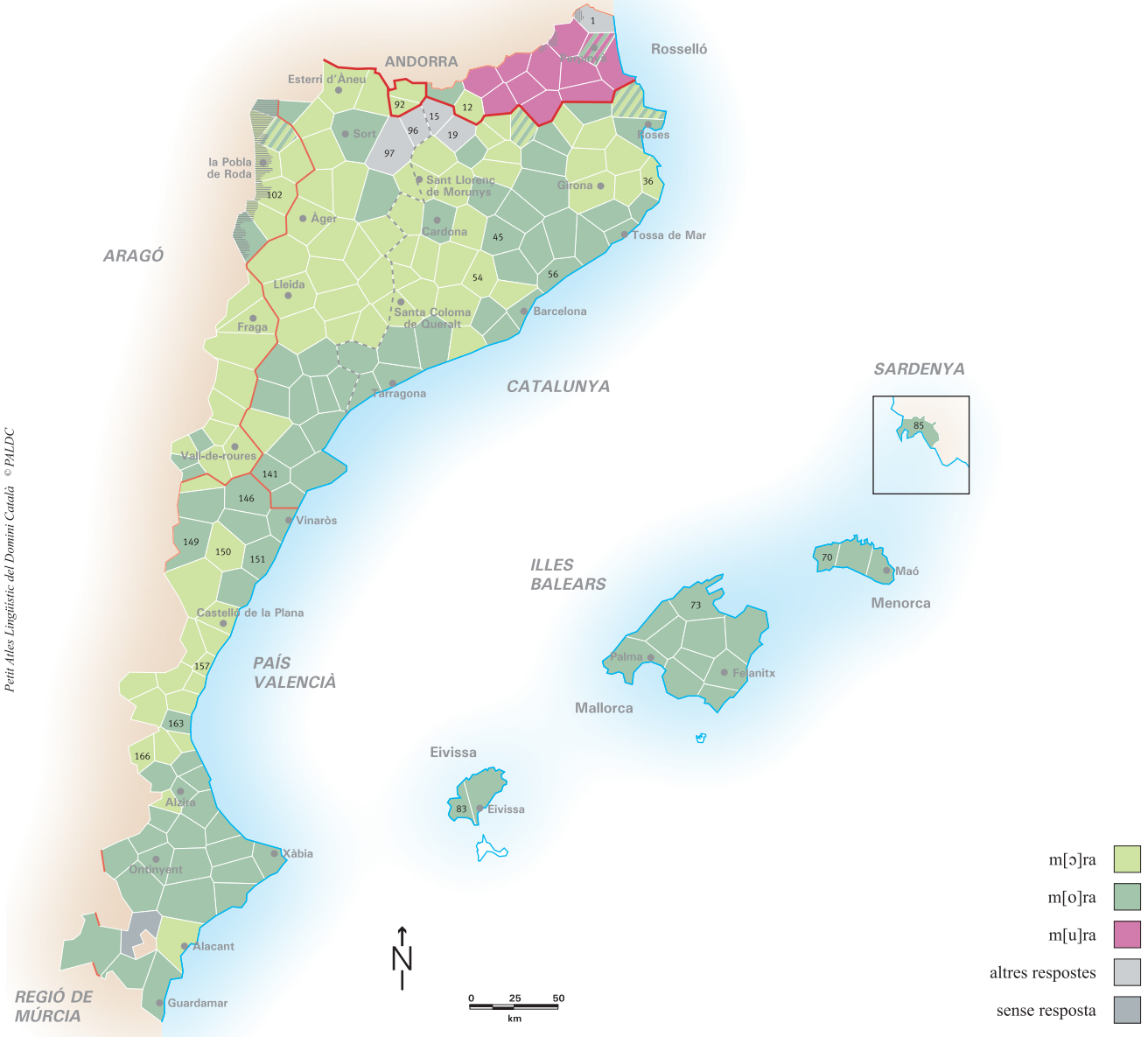

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

591
Variació de la vocal tònica de *móra*
(*ALDC*, V, 1094. La *móra* d'esbarzer)

Móra, fruit comestible de l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*), deriva del llat. vg. MŌRA (llat. cl. MŌRUM) i, pel que fa a la vocal tònica, manifesta dos tractaments bàsics:
1) manteniment de la *o* tancada del llat. vg. a una gran part del domini (*m*[o]*ra*; var. *am*[o]*ra* 45, 141, 146, 149, 151, amb vocal protètica), que es tanca en [u] en ross. (*mura*), com és habitual en aquest dialecte; **2**) obertura en [ɔ] (*m*[ɔ]*ra*; var. *am*[ɔ]*ra* 36, 150; *figa m*[ɔ]*ra* 92) en una altra gran part del territori, la qual cosa desmenteix les paraules de Coromines ("sobretot ho diuen criatures i gent que no va pel camp [...] i és sobretot entre gent de ciutats i viles grans", *DECat*). En són der. *morella* 12, *morilla* 15, 19 i *morisca* 97, aquesta d'afinitat aragonesa; *morraliga* 96 és un compost de *morra* (< *m*[o]*ra*) i *liga*. Per a aquesta obertura anòmala, veg. mapes 586 i 699.
Els dos tractaments, *m*[o]*ra*/*m*[ɔ]*ra*, es troben repartits per tota l'àrea lingüística, predominant el primer en val., bal. i alg.; sobta que aquesta fidelitat etimològica es doni també en bona part del cat. central, que, com és sabut, és propens a un descens d'aquesta vocal tònica en síl·laba inicial.

El mot sovint va seguit d'un determinant per tal de distingir-lo de la *móra de la morera* (*Morus nigra*, *Morus alba*): *móra d'esbarzer* 54, d'origen incert (var. *móra de brazer* 83, 163, ~ *de batzer* 70, 73, ~ *de barder* 56, ~ *d'albarzer* 157); *móra de mata* 85, potser del llat. tardà MATTA 'estora' i d'aquí 'clapa de plantes que cobreix una extensió de terreny'; *móra salvatge* 85, del llat. SĬLVATĬCU 'propi del bosc' (< SILVA); *móra de ru* 85 'd'esbarzer' ← logudorès, on < llat. RUBUS; *móra marina* 102, der. del llat. MARĪNUS; *móra de sarsal* 166 ← cast. *zarzal*, der. de *zarza*, d'origen incert.
Belitre 1 i *espullabelitre* 1 són una confusió de l'inf. amb el *gavarró*, fruit de la gavarrera o roser silvestre; *belitre* 'trapella, pòtol' és der. del gr. BLÍTURI, "emprat pels escolàstics com a tipus del mot que no vol dir res" (*DECat*) i és reducció de (*d*)*espullabelitre*, a causa de la coïssor que el fruit produeix i que obliga a despullar-se per poder-se gratar a gust.
Móra és l'únic nom normatiu des del *DOrt*, 1917.

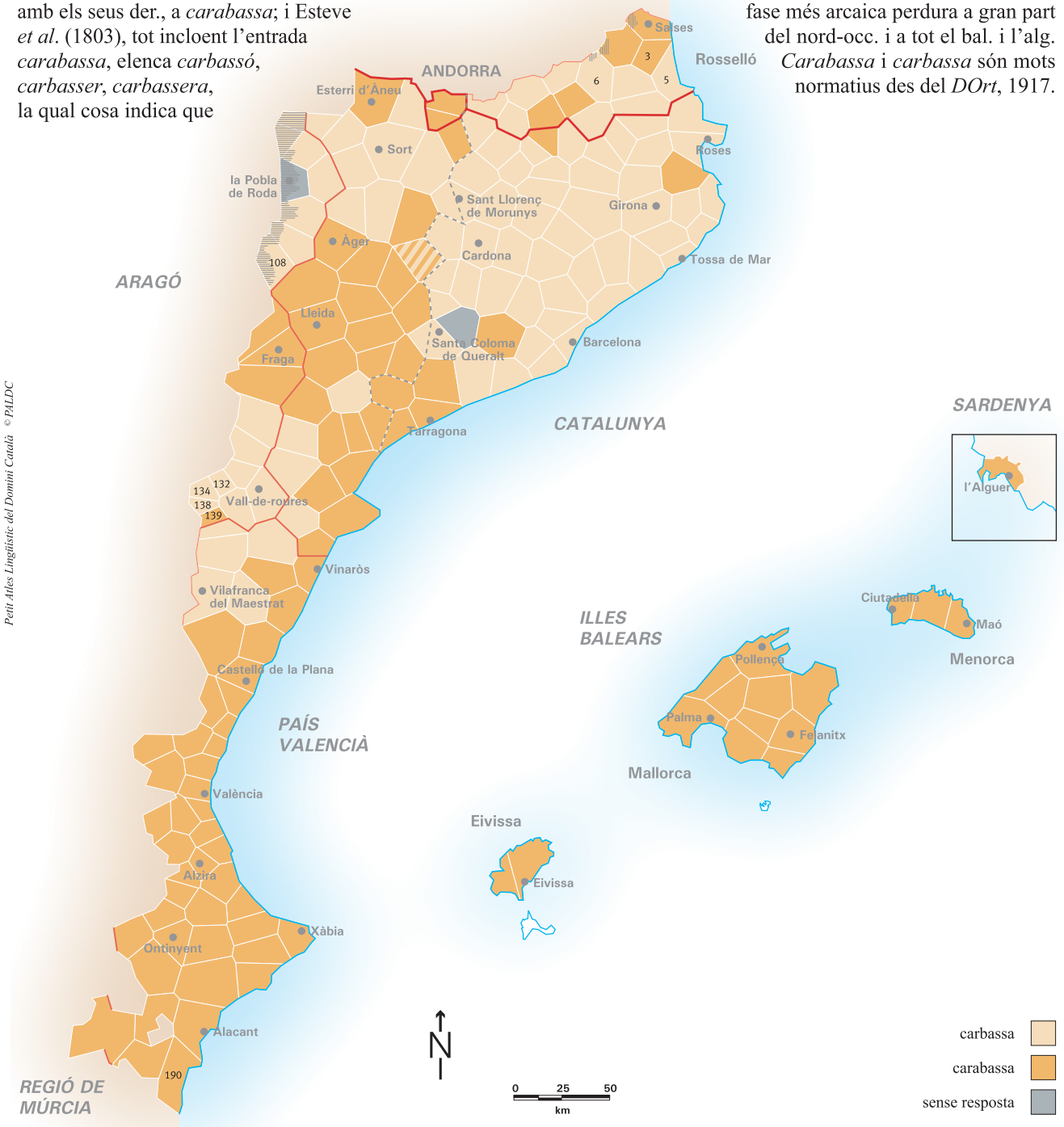
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

592
La *carabassa*
(*ALDC*, V, 1110. La *carbassa*)

El mot *carabassa*, que designa el fruit de la carabassera (*Cucurbita pepo* var. *pepo*), no té una etimologia clara: rebutjats el llat. CUCURBITACEA, *CALVACEA o diversos ètims preromans, la proposta que ha tingut més acceptació és la que deriva el mot del preromà de la Península Ibèrica *CARAPACCIA, referit a una base semàntica entorn a 'coberta vegetal, tèxtil o animal a manera de closca', amb la var. *CALAPACCIA, origen del cast. *calabaza* (*calabassa* 190 n'és un manlleu), port. *cabaça*, gall. *cabaza*, relacionada amb *CALAPPACU > cat. *calàpet*, cast. *galápago* (*DECat*). La forma més antiga és *carabassa* (var. *caraba*[θ]*a* 139), usada –sembla– fins al s. XVIII: Labèrnia (1839) ja registra *carbassa* (var. *carba*[θ]*a* 108, 132, 134, 138), però remetent, amb els seus der., a *carabassa*; i Esteve *et al*. (1803), tot incloent l'entrada *carabassa*, elenca *carbassó*, *carbasser*, *carbassera*, la qual cosa indica que la síncope de la vocal podria haver començat en aquests der. perquè l'accent cau més lluny de la susdita vocal.

Altres mots: *pasteca* 3, 6, segona resposta, usada per a fer confitura (3), deu ser una extensió de l'espècie 'síndria' i és un manlleu al fr. *pastèque*, que prové de *pateque*, alteració d'un mot aràbic que s'havia adaptat en el llat. med. en BATHECA; *curgeta* 5, també segona resposta, que designa la carbassa allargada, és dim. del fr. *courge*, que deriva del llat. tardà *CUCURBICA, alteració de *CUCURBITA.

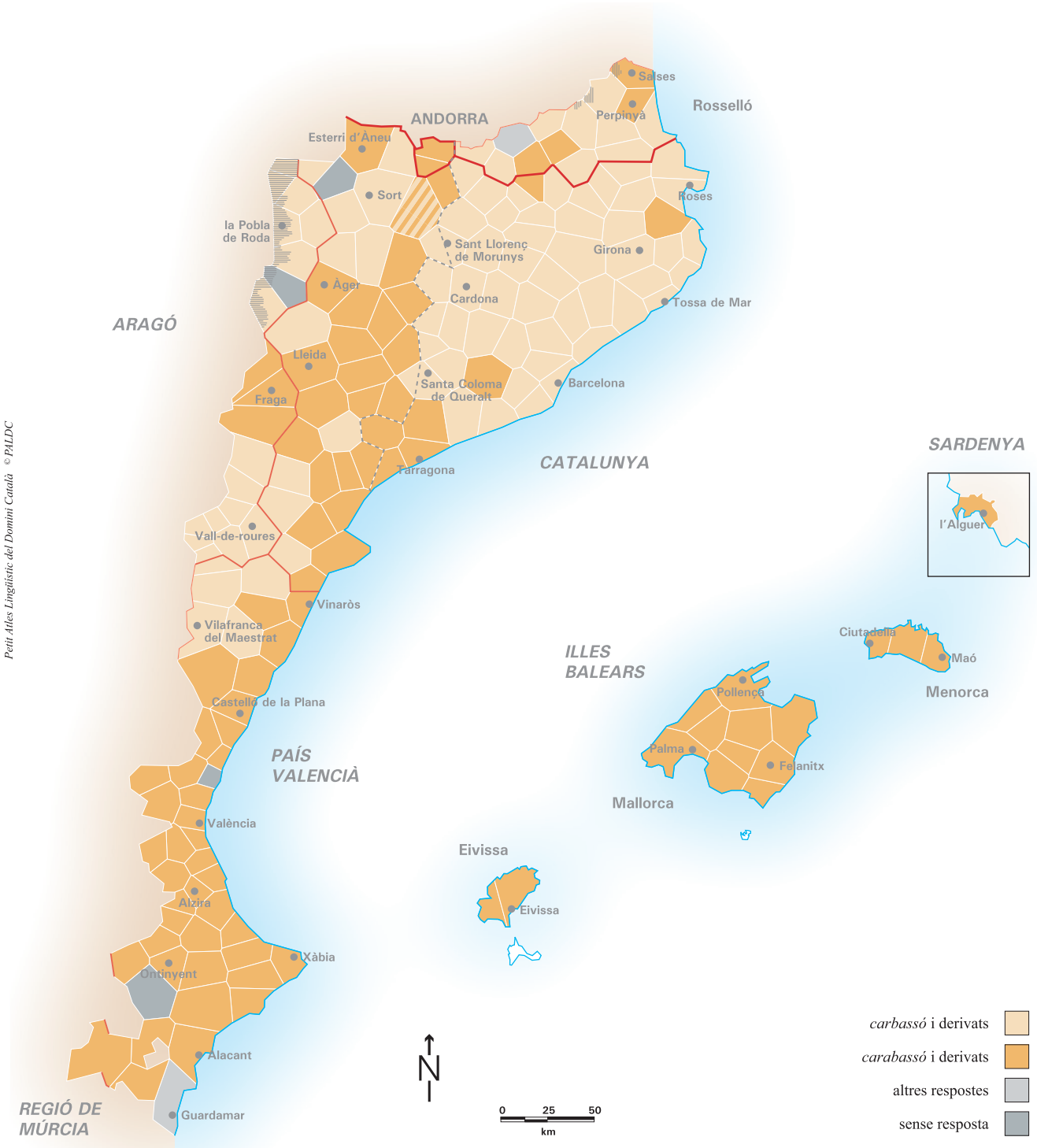
Des d'una òptica geolingüística, notem que la fase més moderna, *carbassa*, ocupa el cat. or. peninsular, amb una àrea nord-occ. del nord i una altra a l'entreforc del cat. nord-occ. i el val. sept., mentre que la fase més arcaica perdura a gran part del nord-occ. i a tot el bal. i l'alg. *Carabassa* i *carbassa* són mots normatius des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

593
El *carabassó* (I)
(*ALDC*, V, 1111. El *carbassó*)

En aquest mapa sols presentem la distribució del tipus *carabassó* (i var.: *carabassí*, *carabasseta*, *carabassa*) enfront del tipus *carbassó* (i var.: *carbassí*, *carbasseta*, *carbassa*), és a dir, de la forma més etimològica, *cara-*, enfront de la sincopada *car-* (veg. mapa 592, i, per a la distribució de var. i el seu comentari, mapa 651).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

594
Distribució de *regalèssia*/*regalíssia*
(*ALDC*, V, 1097. La *regalèssia*)

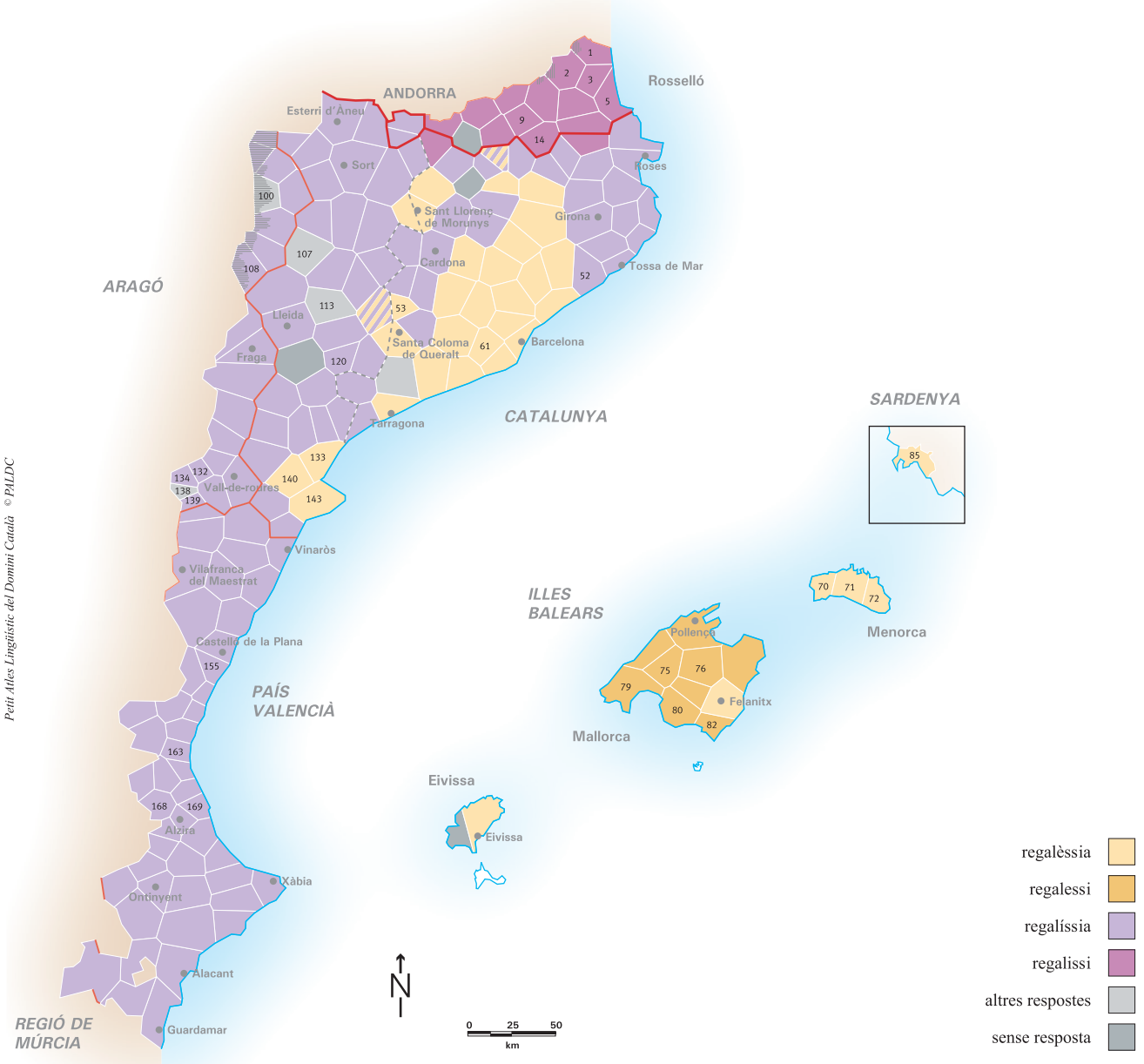
La *Glycyrrhiza glabra* és una herba de la qual s'aprofiten les arrels dolces, que els infants solen xuclar. *Regalíssia* i *regalèssia* es reparteixen les àrees del domini. *Regalíssia* deriva del llat. tardà LĬQUĬRITĬA (< gr. GLYKÝRRIZA, compost de GLYKÝS 'dolç' i RHIZA 'arrel'), que, a partir de **legaríssia* (cf. it. *liquirizia*), va donar *regalíssia* per metàtesi, com l'oc. *regalícia*, fr. *réglisse*, port. *regalice*, cast. *regaliz*; var. *regalí*[θ]*ia* 108, 132, 134, 139, *regalissi*, amb pèrdua de la vocal final, pròpia del ross. i *regalissi de broc* 1 (*broc* 'tros de branca'); *reglissi* 2, 3, 5, 9, 14, per síncope vocàlica; *galíssia* 52, per reducció de la síl·laba inicial, potser confosa amb el prefix, i les formes perifràstiques *regalíssia de palo* 163, *regalíssia de vara* 168, 169, *regalíssia de pastor* 155, per a distingir-la de l'extracte de regalèssia (*regalim* en mall.).

Regalèssia (o *regalèssia de garrot* 70, 71), que conviu amb *regalíssia* des del s. XIII, deu la [ɛ] no a la ĭ de l'ètim, car tindríem **regal*[ə]*ssi* en mall., sinó a una probable atracció del suf. *-ència*, que trobem en les loc. 133, 140, 143, *regalència de garrot* 72, alg. *regarència* 85, per l'habitual rotacisme de *-l-*; altres var.: *reglèssia* 61, per síncope vocàlica; *reguilèssia* 53, per dissimilació de les neutres inicials; *regalessi*, per apòcope de la *-a* del segment *-ia* (com *gabi* < *gàbia*, *histori* < *història*); *regalèssim* 75, 76, 79, 80, 82, a partir de *regalessi* per homonimització formal amb *regalim* 'extracte de regalèssia', del qual *regalí* 120 deu ser una var.

Regali[θ] 100, 138 és un manlleu al cast. o arag., adaptat fonèticament en *regalís* 107, 113.

Des d'una perspectiva areal, el tipus *regalíssia*, fidel a l'ètim, coneix una major extensió (sobretot cat. occ. i mall.) enfront de *regalèssia*, d'àrea predominantment oriental. El mall. *regalessi* i el ross. *regalissi* es mostren units per la caiguda de la vocal del segment *-ia*.

Són mots normatius *regalèssia*, des del *DG*$_1$, 1932, i *regalíssia*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

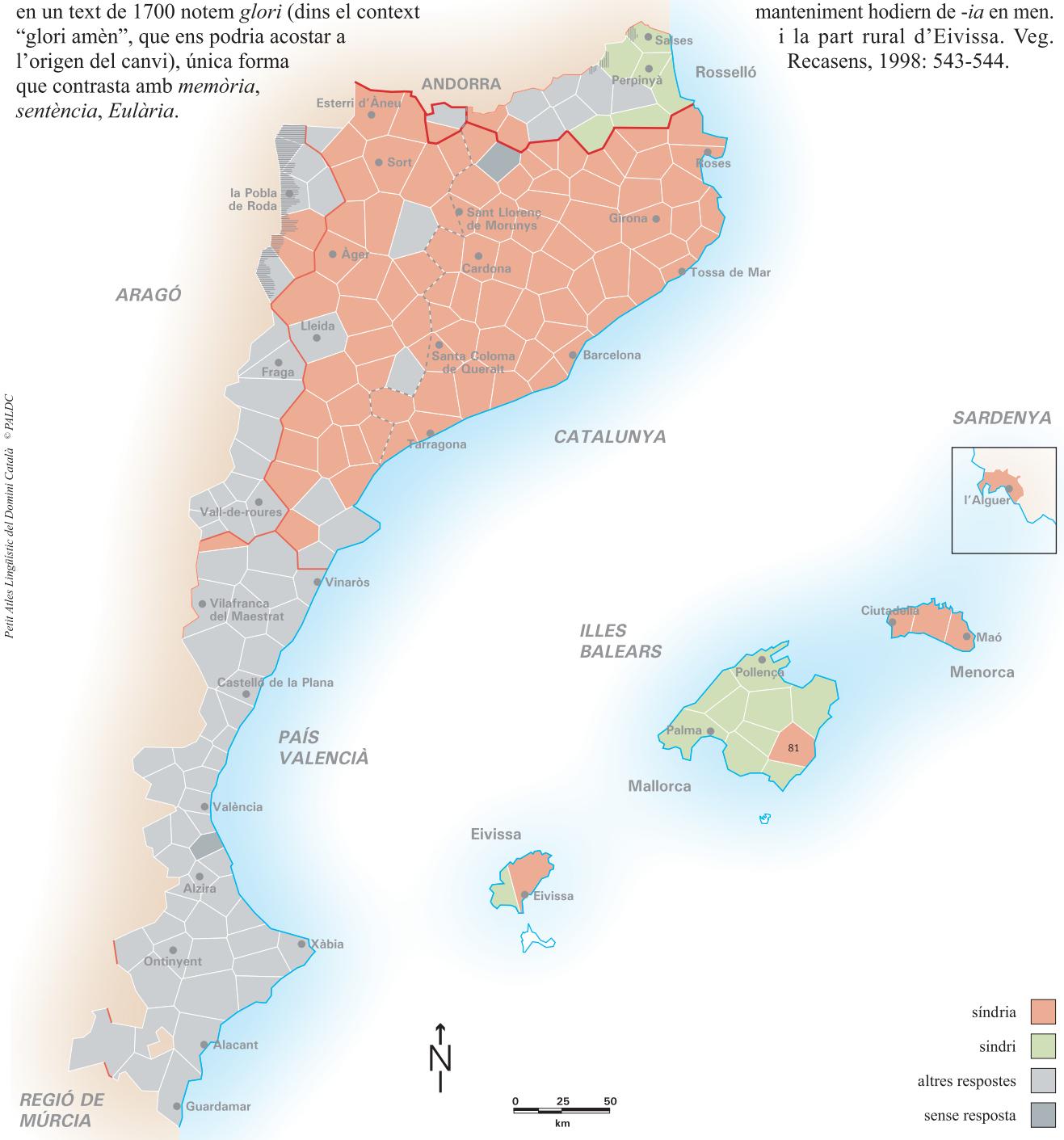
595
Distribució de *síndria*/*sindri* (I)
(*ALDC*, V, 1114. La *síndria*)

En aquest mapa ens ocupem solament de la caiguda o no de la vocal final en el segment final *-ia*. Constatem la pràctica generalitat de *síndria* a tot el Principat, Menorca, una localitat de Mallorca (81, Felanitx) i Eivissa, tret de la capital. En canvi, *sindri*, amb apòcope vocàlica, apareix a una gran part del ross., en mall. i a la ciutat d'Eivissa. Les gramàtiques històriques no informen sobre la cronologia del canvi, ni per al ross. (Fouché, 1924 a: 87) ni per a les altres àrees (Moll, 2006: 99).

Pel que fa al mall., el fenomen és relativament tardà. En els textos de la *Scripta mallorquina*, grafies com *glòria*, *bèstia*, *família*, etc. són constants fins al s. XX; només en un text de 1700 notem *glori* (dins el context "glori amèn", que ens podria acostar a l'origen del canvi), única forma que contrasta amb *memòria*, *sentència*, *Eulària*.

El canvi deu ser paral·lel al del present de subjuntiu (*pàssia* → *passi*), almenys en mall. d'època ben moderna. Tant en els verbs com en els substantius, la fonosintaxi hi deu tenir un paper important (*una família agradable* → *una famili agradable*, *una glòria esperada* → *una glori esperada*, etc.); recordem el context esmentat "glori amèn".

La pèrdua en ross. podria tenir alguna relació amb l'occità, pel rebuig dels proparoxítons, però no tenim doc. del canvi; la mateixa pèrdua, però ocasional, es troba en zones del cat. or. en la var. *glori*. Ni el grau zero de *glori* ni el de l'àrea ross. han de tenir relació de causalitat amb el mall., atès el caràcter recent del canvi i el manteniment hodiern de *-ia* en men. i la part rural d'Eivissa. Veg. Recasens, 1998: 543-544.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

596
El *taronger*: tractament de la vocal inicial (I)
(*ALDC*, V, 1174. El *taronger*)

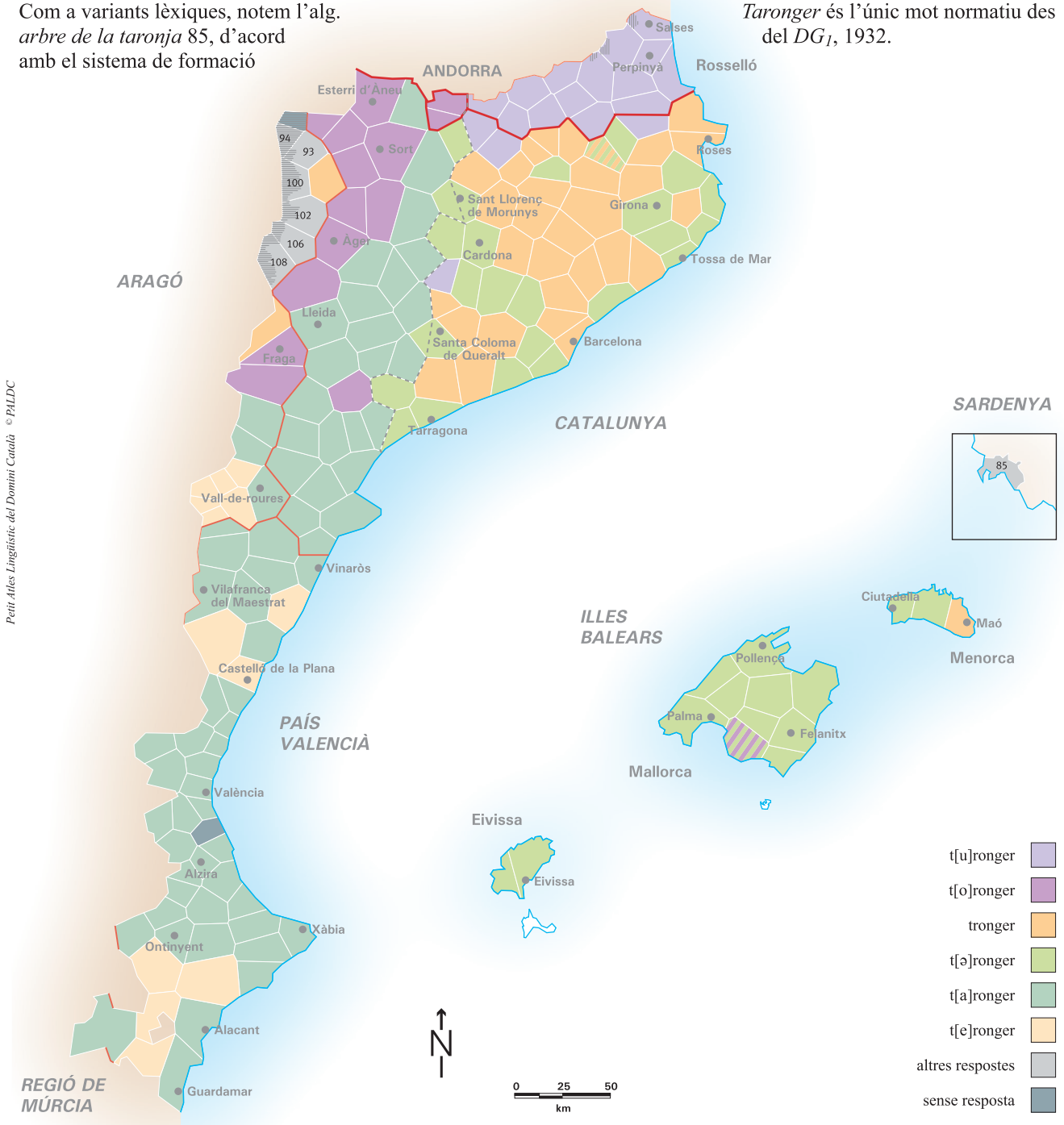
Taronger (*Citrus sinensis*) és un der. de *taronja*, de l'àr. andalusí TURÚNJA, a través del neoàrab *turunjah* (< neopersa *toranj* < pahlavi VĀTRANG < sànscrit MĀTULUNGA) (Corriente). En aquest mapa ens ocupem solament del tractament de la vocal inicial; en el mapa 630 presentarem les àrees de les variants de la consonant palatal.

La forma medieval, *toronger*, der. de *toronja* (s. XIII), coneix encara avui una àrea remarcable; per síncope s'ha reduït a *tronger*. *Taronger* presenta tres realitzacions: d'un costat, l'or. *t*[ə]*ronger* i l'occ. *t*[a]*ronger*, ambdues resultat d'una dissimilació de [o]...[o] i d'una tendència a la centralització de [o] inicial (cf. Veny, 1999 c), i, de l'altre, *t*[e]*ronger*, assimilació de la [a] inicial a la [e] tònica.

Com a variants lèxiques, notem l'alg. *arbre de la taronja* 85, d'acord amb el sistema de formació de noms d'arbres "*arbre de* + nom del fruit"; *naran*[χ]*er* 93, 94, 102, 106, 108 (var. *naran*[χ]*ero* 100) és un manlleu al cast. (amb adaptació sufixal), on deriva del neoàrab *naranj* (que en cat. ha donat *naronja* i en bal. *aranja* 'poncem'); *naran*[χ]*al* 93 també és manlleu al cast., on els noms d'arbre es formen generalment amb el nom del fruit més el suf. *-al* (cf. *peral*, *nogal*).

La forma etimològica, *toronger*, s'ha mantingut en àrees marginals, oest del nord-occ. i ross.; el cat. central presenta la forma sincopada a partir de *t*[ə]*ronger* (cf. *fredat* 'feredat') o *t*[o]*ronger*; la resta del territori ha evolucionat cap a una vocal central (*taronger*) o amb palatal (*teronger*).

Taronger és l'únic mot normatiu des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

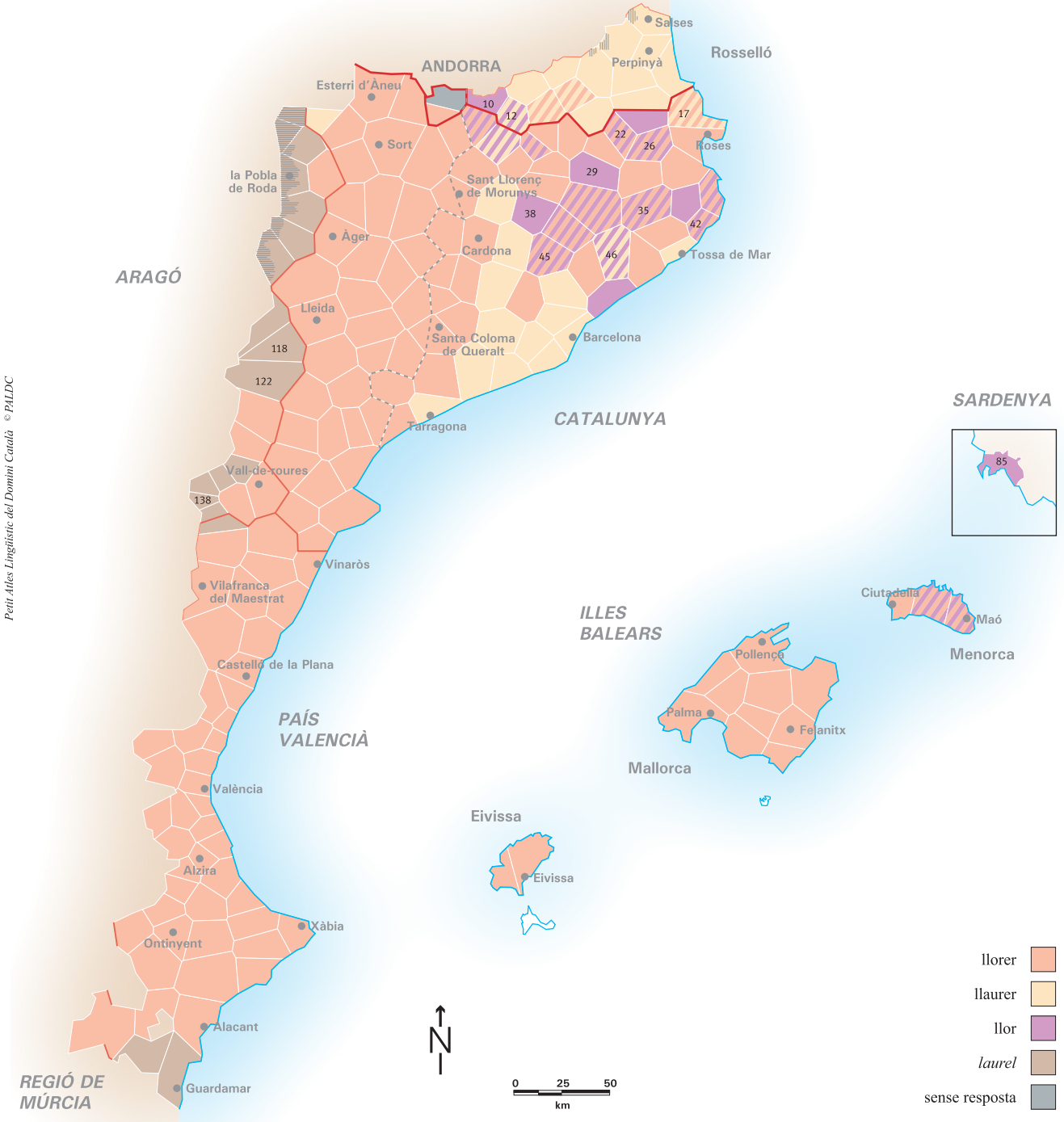
597
Variants de *llorer*
(*ALDC*, V, 1196. El *llorer*)

El mot *llorer* (*Laurus nobilis*) és un der. de *llor* (< LAURUS), amb addició del suf. *-er*, aplicat a noms de plantes; *llaurer* (var. *llourer* 17), sense doc. ant., més que una "pronúncia d'aires aprovençalats" (*DECat*), obeeix –creiem– a una alternança *o*, *u*/*əw*, com la de *llobada*/*llaubada*, *rumiar*/*raumiar*, *rutija*/*rautija*, que tenia per model *oliva*/*auliva* (cf. Veny, 2013 b). *Llor* es documenta al s. XIV i sovint ha rebut un reforç dental, *llort* 10, 12, 22, 26, 29, 35, 38, 42, 45, 46 (com *cor* > *cort*, *car* > *cart*, cf. *PALDC*, I, mapa 26); avui s'usa sobretot aplicat a una fulla o branca de llorer. L'alg. *allor* 85, encreuant-se amb l'it. *alloro*, s'ha incrementat amb una vocal protètica.

Laurel és un manlleu al cast., atestat ja al s. XIII i on és un préstec de l'oc. ant. *laurier*, explicat pel fet de ser un arbre mediterrani i per les coronacions de poetes dels jocs florals de Tolosa i Barcelona; var.: *aurel* 122 i *orel* 118, per desaglutinació a causa d'haver-se interpretat el primer element com article; *laureler* 138 ha afegit a *laurel* el suf. *-er*, propi de noms de plantes.

En la distribució areal, s'ha de notar el gran predomini de *llorer*, que en cat. or. peninsular pren la var. *llaurer*, que en ross. podria dependre de l'oc. *laurier*, i que manté, juntament amb el men., la forma primitiva *llor*. El castellanisme *laurel* ocupa sobretot la franja ponentina.

Són mots normatius *llor* i *llorer*, des del *DOrt*, 1917.

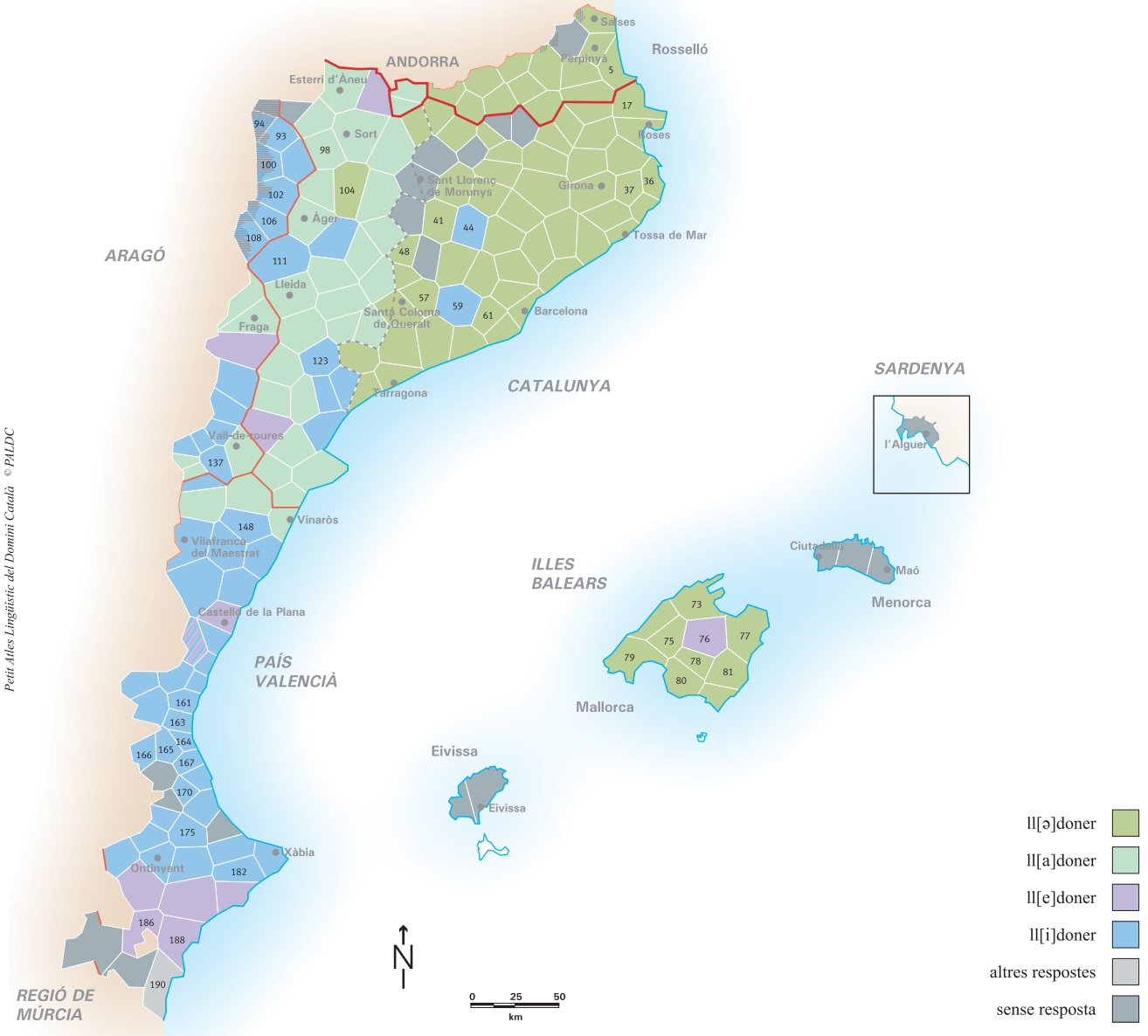

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

598
El *lledoner*
(*ALDC*, V, 1208. El *lledoner*)

Lledoner (*Celtis australis*) és un der. de *lledó*, que prové de LOTONE, der. de LOTUS (← gr. LŌTÓS), que designava aquell i altres arbres; cal rebutjar la relació amb el llat. UNEDONE 'arboç' (García de Diego) així com amb LUGDUNUM, origen de *Lyon* (Cases-Carbó, 1928; Badia i Margarit, 1966). *Lledó* significa el fruit, però abans significava l'arbre (llatinitzat *ledono*, s. XI; *lledó*, s. XIII), nom que va ser substituït per *lledoner*, format amb el suf. *-er*, aplicat habitualment a noms d'arbres (com *taronger*, *noguer*, etc.). El nom ofereix variació sobretot en la vocal inicial. La var. més antiga és *ll*[e]*doner* format sobre *llodó*, dissimilat en *ll*[e]*dó*, i que coneix la var. *lleoner* 186, 188, per caiguda de la *-d-*; *ll*[a]*doner* (var. *lladroner* 98, amb epèntesi de bategant) és resultat d'un descens de [e] > [a], que es dóna en cat. occ. quan el fonema es troba en posició inicial àtona; el fenomen contrari, d'ascens a [i] es registra en *ll*[i]*doner* (var. *llironer* 44, 59, 93, 102, 106, 108, 111, 161, 163-167, 170, amb rotacisme *-d-* > *-r-*, *ll*[i]*ronero* 94, 100, amb suf. arag.; *lidroner* 182, amb epèntesi de ròtica i manca de palatal com en les var. arag. *lironero*, *lironé*, etc.; *allidoner* 148, 175, amb pròtesi vocàlica, *aulidoner* 123, on sembla que s'ha adjuntat l'article aràbic *au-*/*al-*). A partir de *ll*[e]*doner*, des del s. XIII, el cat. or. va convertir la vocal en neutra, *ll*[ə]*doner*, amb les var. *ll*[ə]*droner* 17, 36, 61, 73, 75-81, 104, *ll*[ə]*roner* 5, 37 i, amb metàtesi, *delloner* 41, 48, 57 (var. *dilloner* 137), que, com *lledoner*, és també un ampelònim basat en el topònim empordanès *Lledó* (cf. Veny, 1991 b: 55; Favà, 2001: 170-171; Colón, 2002). *Almés* 190 és tributari del cast. *almez*, que prové de l'àr. andalusí ALMÁYS (àr. cl. MAYS).

En la distribució areal, *ll*[ə]*doner* ocupa, com era d'esperar, el cat. or. amb el mall.; *ll*[a]*doner*, el cat. nord-occ.; *ll*[e]*doner*, l'alacantí i punts solts del cat. occ. (amb Sineu 76, per una habitud d'aquest parlar, no compartida per la resta del mall., de convertir en [e] la vocal neutra en contacte amb palatal), i *ll*[i]*doner*, el val. i petites àrees del cat. nord-occ. *Lledoner* és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

599
El *roure*
(*ALDC*, V, 1222. El *roure*)

El *roure* és un arbre del gènere *Quercus*, de la família de les fagàcies, de llenya molt dura; deriva del llat. RŌBŎREM (nominatiu RŌBUR) que ja designava tant l'arbre com la fusta, la duresa del qual ha donat lloc a frases comparatives ("fort com un roure"), que ja era present també en el der. llat. *robustus* que significava 'de roure' i 'robust, fort'. ROBORE, passat primer a ROB'RE, va donar *roure* per vocalització de la *b* implosiva, com en PARAB(O)LA > PARAB'LA > *paraula*, i a partir d'aquí assistim a uns canvis que afecten la vocal tònica: **1**) *r*[o]*ure*, amb l'evolució normal de ō > [o] llat. vg. > [o]; **2**) *r*[u]*ure*, del tancament de [o] > [u], propi del ross., que, a més, s'ha dissimilat localment en *r*[u]*ire* 9, 12, com en port. *cousa* > *coisa*, o s'ha monoftongat en *r*[u]*re* 1-8; **3**) *r*[ɔ]*ure*, per diferenciació dels dos elements velars del diftong; **4**) *r*[ə]*ure*, per assimilació de [ə] a la velar, com *vou* < bal. *v*[ə]*u*, *crou* > bal. *cr*[ə]*u*, tot i que potser hi hauria ajudat el der. *r*[ə]*ureda* 23; **5**) *r*[ɛ]*ure* 57, 58, 72, 75, pel pas tardà, en mall. de [ə] a [ɛ]. El suf. *-er*, propi de fitònims, explica el der. *reurer* 78, com *oliver*, *taronger*, etc., i la var. femenina, *-era*, *rourera* 99, 100. La *-i* final de *rouri* 96 és deguda a un tancament de la [e].

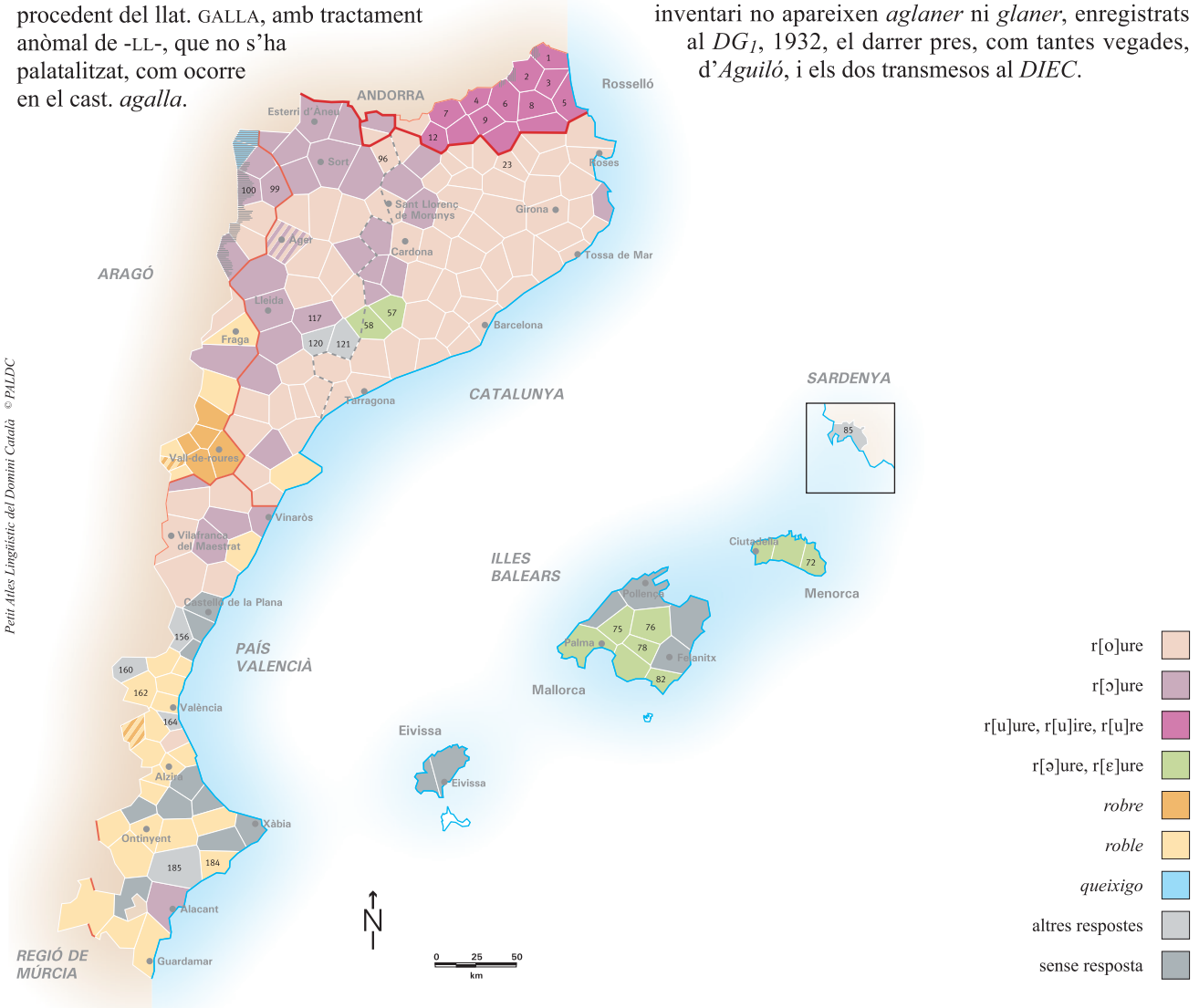
Galer 185 és un der. de *gala* 'cassanella, gla del roure', procedent del llat. GALLA, amb tractament anòmal de -LL-, que no s'ha palatalitzat, com ocorre en el cast. *agalla*.

Reboll 117, 120, 121 prové del llat. vg. *REPULLUS (cf. cast. *repollo*), der. de PULLUS 'cria de qualsevol animal' traslladat al regne vegetal ('arbre jove') 'rebrot especialment de roure o alzina'; tanmateix, no es pot deixar de tenir en compte *ROBULLUS, der. de RŌBUR, especialment pel que fa a l'aspecte semàntic (*REW* 7353, García de Diego).

Robre i *roble* ens han arribat des del cast., on l'evolució del grup B'R dóna *-br-* o, amb dissimilació en el cas d'aquest lexema, *-bl-*. *Queixigo* és de procedència arag., on es troben var. com *caxico*, *catxico*, *caxigo*, etc., procedents d'una arrel preromana CAX-, *CAXICU, la mateixa de *CASSĂNUS, origen del fr. *chêne* < *chesne*, formes propagades pel cèltic a la Gàl·lia i a Hispània. L'alg. *quelcu* 85 és pres del sard *quercu*, amb tractament lambdacista (com *porta* > *polta*); conviu amb *rúvura* 85, adaptació de l'it. *rovere*, que, segons l'inf., designa una altra espècie de fagàcia.

Notem la remarcable extensió de *roure*, amb les seves modificacions sobretot vocàliques i a vegades morfològiques (cf. *reure* 76 [*f.*]), i el seu coneixement sols per la fusta que s'utilitza (72, 75, 82, 156, 160, 162, 164, 184; és un "arbre foraster" 78), que justificaria la introducció del cast. *roble*, sobretot en terres meridionals.

Roure és el mot normatiu des del *DOrt*, 1917; en el nostre inventari no apareixen *aglaner* ni *glaner*, enregistrats al *DG*$_1$, 1932, el darrer pres, com tantes vegades, d'*Aguiló*, i els dos transmesos al *DIEC*.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

600
Pròtesi vocàlica en *nous*
(*ALDC*, V, 1226. Les *nous*)

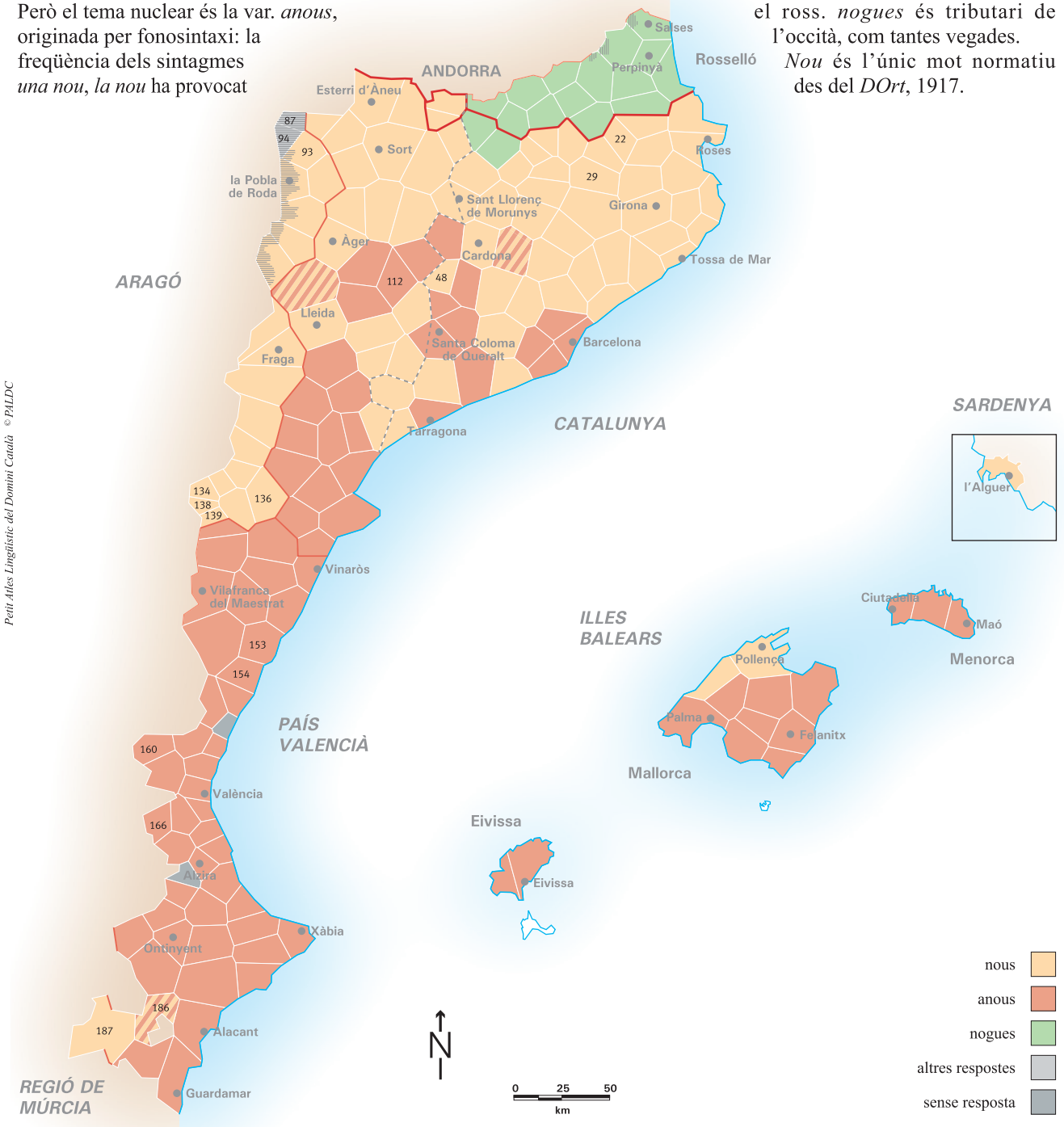
La *nou*, fruit de la noguera (*Juglans regia*), deriva del llat. NŬCEM (NUX, NŬCIS; NUX també designava qualsevol fruit amb ametlla); la O tancada del llat. vg. (< U del llat. cl.) s'ha obert en cat., com en altres llengües (port., oc., cast.), potser per influència del cèltic KNŎWA 'nou' (*DECat*), però tenim el timbre [o] en algunes poblacions (*n*[o]*us* 22, 29, 48, 134, 136, 139; *an*[o]*us* 112, 153, 154, 160) que no és necessàriament indici de conservació de la vocal tancada originària; la forma diftongada (*a*)*n*[ɔw]*s* ha extremat l'obertura de *n*[ɔw]*s* a *n*[a]*us* 138, 186, 187 i *an*[a]*us* 166, 186 per diferenciació, com ha passat en *bau* 'bou', *jau* 'jou', *au* 'ou', *maure* 'moure' en els parlars alacantins meridionals (cf. Veny, 1978: 206-207 i Colomina, 1985: 83-93).

Però el tema nuclear és la var. *anous*, originada per fonosintaxi: la freqüència dels sintagmes *una nou*, *la nou* ha provocat la pròtesi en *anou* (com *avarca* < *varca*, cf. *PALDC*, II, 129). El fenomen exemplifica també la tendència de la llengua a engruixir els mots breus, els "mutilats" fonètics, que deia Gilliéron, que els aparta en certa manera de l'homonímia. Notem que els resultats analitzats aquí parteixen del plural, *les nous*, sintagma que permet separar clarament les formes en *a-* de les que no la tenen.

Nogues s'ha refet sobre el nom de l'arbre, *noguera* o *noguer* (< *NUCARIA o *NUCARIU); *creques* 93 és mot onomatopeic a partir del *crec* o soroll que fa la nou quan es trenca; *nueces* 87, 94 és manlleu al cast.

Geogràficament, *nous* presenta una àrea septentrional, mentre que *anous* la té més meridional; el ross. *nogues* és tributari de l'occità, com tantes vegades.

Nou és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

601
Afèresi en *avellana*
(*ALDC*, V, 1231. L'*avellana*)

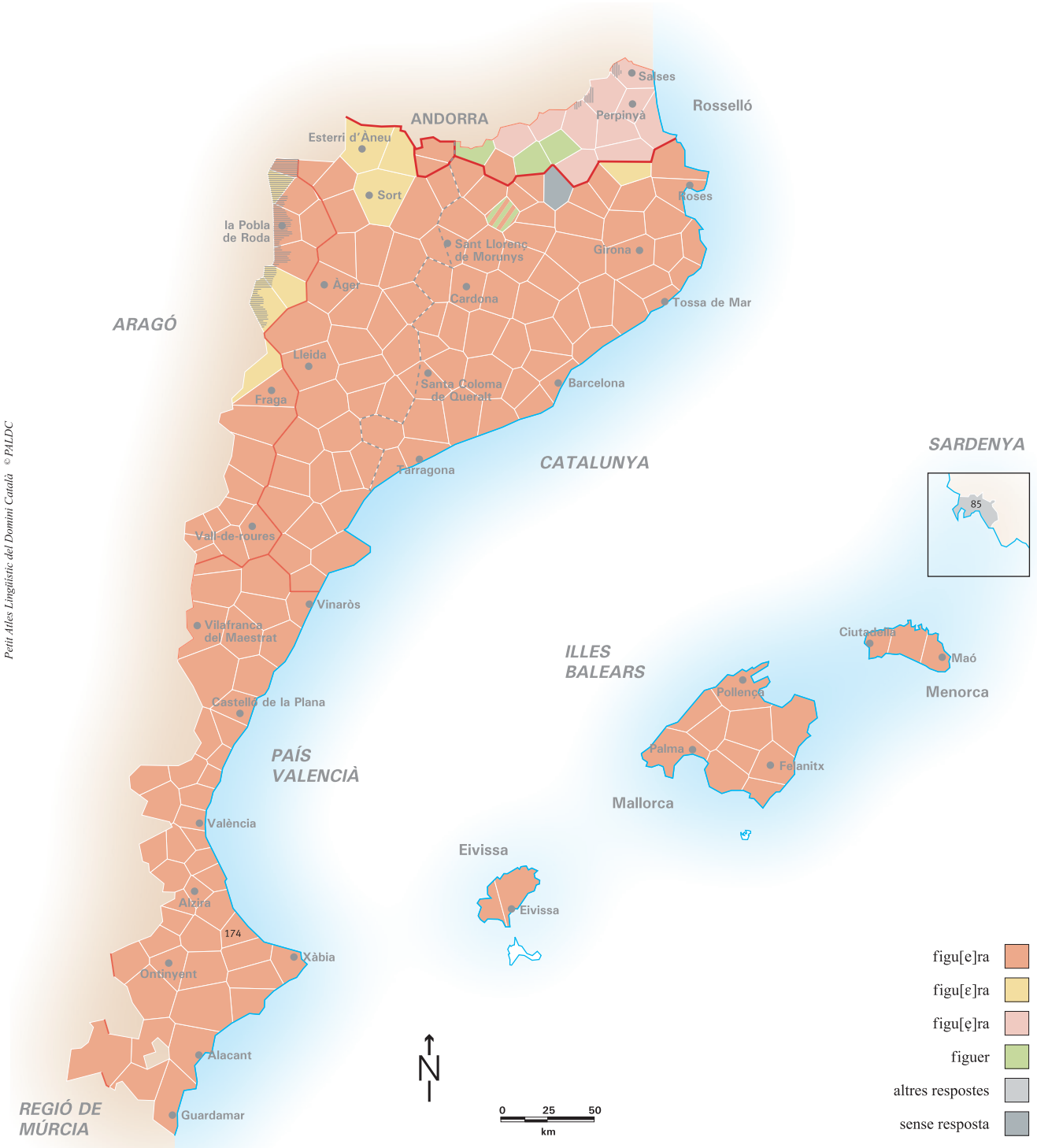
L'*avellana*, fruit de l'avellaner (*Corylus avellana*), és un mot universal en català (cf. cast. *avellana*, gall. *abelá*, port. *avelã*); prové d'una reducció de ABELLANA NUX 'nou d'Abel·la, ciutat de la Campània'.
En aquest mapa representem el mot *avellana* i la seva var. aferètica *vellana*, originada per fonosintaxi i la consegüent deglutinació: *una avellana* > *una vellana*, tot prescindint del tractament labiodental o no de la -B- intervocàlica; per a tal distinció en posició inicial del fonema, veg. *PALDC*, I, mapa 12.
Avellana és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

602
-[ɛɾa] < -ARIA en *figuera*
(*ALDC*, V, L 70. La *figuera*)

En aquest mapa ens ocupem sobretot del suf. *-era* del mot *figuera* (*Ficus carica*), que deriva del llat. FICARIA, format per FICUS o FICA més el suf. -ARIA, que, en la fase -AIRA, va passar a -[ɛ]*ira* i, a partir d'aquí, es va desviar a dos resultats: **1**) -[ɛ]*ra*, que trobem en parlars pallaresos i ribagorçans (veg. *PALDC*, III, mapa 339); **2**) -[e]*ra* (< -[e]*ira*), de la resta del domini, transformat en -[ę]*ra* en ross., després de la pèrdua de l'oposició [e]/[ɛ].
Com a formes diferents tenim *figuer* (s. XI), que es manté en ross. (el *DECat* creu erròniament que el mot ja no és viu), probablement per afinitat amb l'oc. *figuier*; *arbre de la figa* 85 (pron. [ˌaβɾa de ɾa f'iga]) pertany al sistema propi de l'alg. de formació dels noms d'arbres amb el model "*arbre de* + nom de la fruita". *Bacorera* 174, resposta secundària, correspon a una classe de figuera, der. de l'àr. andalusí ALBAKÚRA (< àr. cl. ALBĀKŪRAH 'fruita precoç; primícia') (Corriente).
Figuera és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

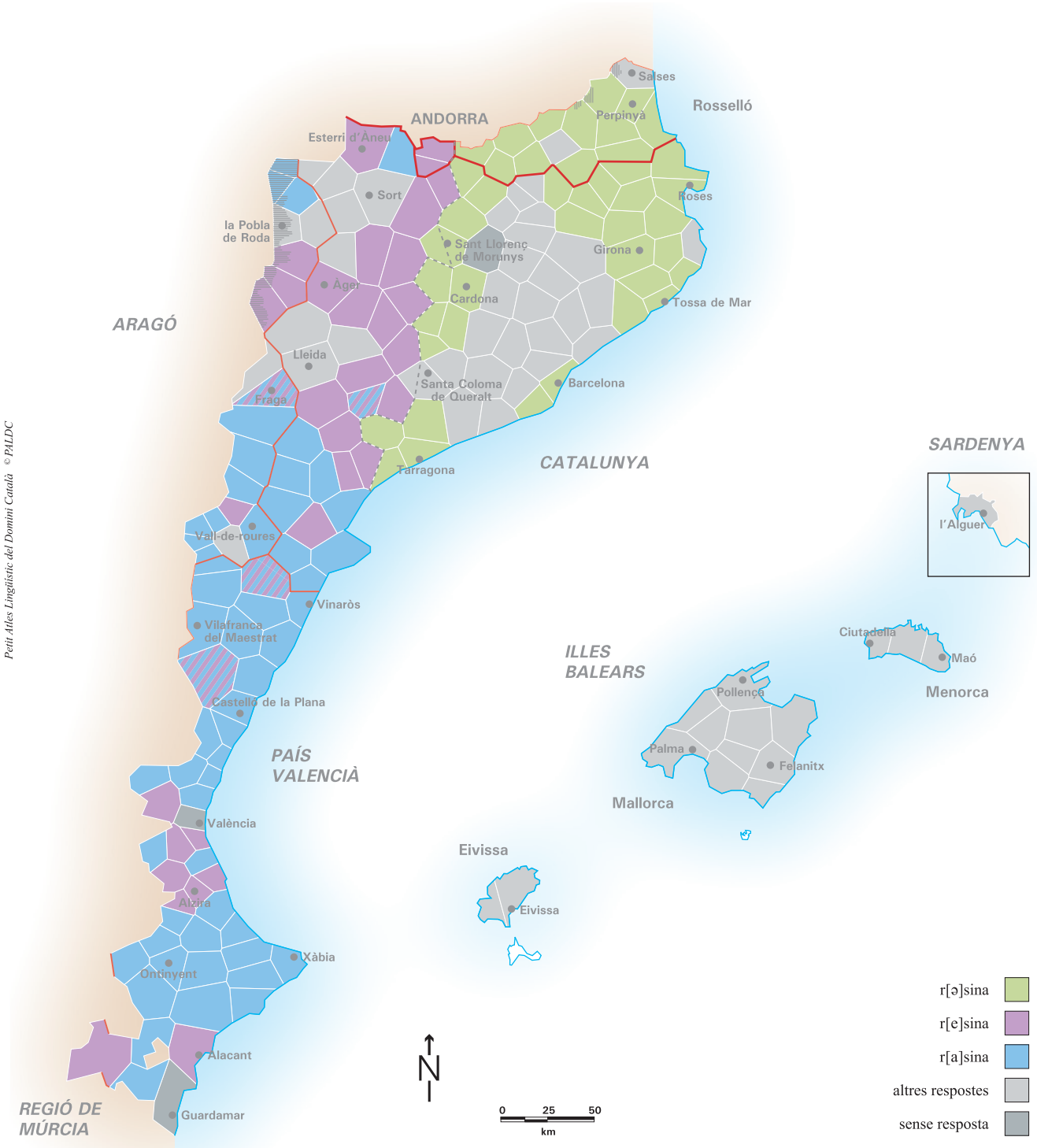
603
Variació de la vocal pretònica en *resina* (I)

(*ALDC*, V, 1252. La *resina*)

La *resina*, nom de la 'substància sòlida o pastosa que segreguen diverses plantes, especialment el pi', serà estudiada en dos mapes: aquí (I) comentem només la variació de la vocal pretònica; i en el (II) (veg. mapa 636), el tractament de la *-s-* intervocàlica.

El mot llatí RESĪNA ha mantingut el timbre [e] de la vocal inicial a la major part del cat. nord-occ. (*r*[e]*sina*, *r*[e]*ïna*), mentre que en val. i tort. ha sofert un descens en [a] (*r*[a]*sina*, *r*[a]*ïna*) a causa d'una tendència que té aquesta vocal en contacte amb una vibrant (cf. *f*[a]*rrer* 'ferrer'), però que podria tenir relació amb una var. del llat. tardà, RASINA, originada per atracció de RASIS 'pega' (cf. it. *ragia* 'resina'). *R*[ə]*sina*, del cat. or., és resultat d'una neutralització de la [e] arcaica.

Són mots normatius *resina* i *reïna*, des del *DOrt*, 1917.

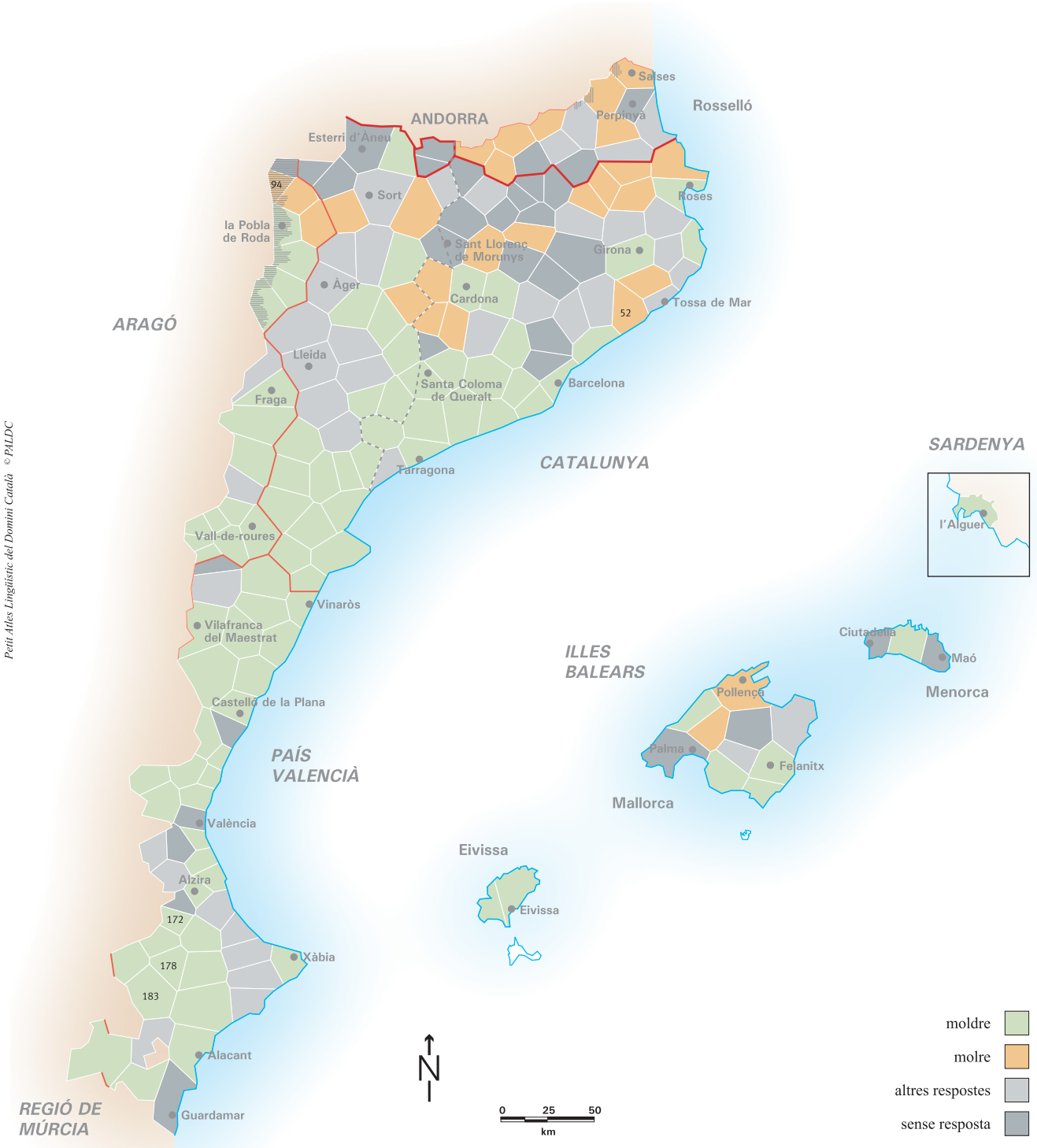

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

Consonantisme

604
Moldre/*molre* (I)
(*ALDC*, V, 995. *Moldre* les olives)

L'enunciat es refereix a reduir a pasta les olives, per compressió, per tal de destil·lar-ne l'oli. El llat. MŎLĔRE va donar *molre* en cat. ant. i avui en zones esparses del Principat, Mallorca i Menorca, per pèrdua de la vocal intertònica, canviat, des del s. XV, en *moldre* per epèntesi de la dental. *Molrar* 52 s'ha format a partir de *molre* per canvi de conjugació; *mòldrer* 172, 178, 183 ha rebut l'epítesi d'una *-r* analògica d'altres infinitius; *muelre* 94 presenta diftongació de O oberta del llat. vg. i és d'influència aragonesa. Per a la variació lèxica, veg. mapa 685.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

605
Els *cèrcols* (II)
(*ALDC*, V, 980. Els *cèrcols*)

En aquest mapa comentem la variació de *cercle*, que sembla l'evolució normal del llat. CĬRCULU, enfront de la que es considera "quelcom conservadora" (*DECat*), *cèrcol* (var. alg. *célcol* 85, per lambdacisme); hi estudiem els canvis consonàntics (inclòs el de la *c-* inicial de *cèrcols*) i la presència d'un altre lexema extern, *aros*; per a la variació vocàlica, veg. mapa 584.

Tenim en primer lloc uns casos de palatalització de la C' inicial: *xèrcols* 22, 31, 80, 82 (o [tʃ]*èrcols* 180, 182); *xescles* 13, 16, 20, 22, 26 i *xeggles* 14, amb sonorització de *-c-* i geminació.

En segon lloc, queda el tractament del grup final procedent de -CULU: *cèrquels* 98 és un canvi de *cèrcol*, per atracció de la vocal tònica de *cercle*, *cecle*; *cercles* (var. *ceccles* 1, 7 amb dissimilació eliminatòria de líquides) és el resultat del llat. CĬRC(U)LU, amb pèrdua de la U posttònica, com la de AVUNCULU > *oncle*; però contra el seu manteniment en *cèrcol*, com en *apòstol* < APOSTOLU, *pèsol* < PISULU, *trèvol* < *TRĬFOLU (cf. Moll, 1952 [2006]: 97); de *cercles* s'han després *cerclles* 106, amb palatalització de L, i d'aquest, *cèrquies* 108, per vocalització de [ʎ] (cf. it. *piangere* < PLANGERE); *cescles* 17, 21, 36, 42, per dissimilació de líquides; *cesclles* 87, 94, per palatalització de la L (com la de *clau* > *cllau*); *ceclles* 89, 93, 102 (o [θ]*eclles* 100), amb dissimilació eliminatòria, i *ceglles* 99, *ceggles* 2, 6, 95, 97, amb sonorització de la consonant velar i eventual geminació.

El val. coneix una àrea notable de *aro* (o *aros de bóta* 155), com a resultat de l'extensió de l'arag. o cast.-arag., on prové del llat. ARVUM 'camp' o d'un preromà *AROS 'roda, cercle' (*DECH* s. v.).

Les motivacions dels altres mots depenen de la idea de:

1) 'cosa que envolta', com *cercle*, *cèrcol*, ja vistos: *cercos* 118, 149, 162 (← cast., on deriva de CĬRCUS); *rodets* 9, dim. de *roda* (< RŎTA), adaptació de *rodee* (< *rodede* < *ROTĬCĬNUS) (*DECat*); *rodanxes* 173, d'origen no aclarit, potser alteració del cast. *rodaja*, manlleu del fr. ant. *rondache* 'escut rodó' (*DECat*); *anells* 75 (pron. *anels*, assimilació pròpia del mall.), del llat. ANĔLLUS, dim. de ANUS 'anell'; *cercillos* (var. [θ]*er*[θ]*illos* 132, 134, 138, 139, *cerdillos* 131, per dissimilació de les interdentals o atracció de *cerdo*), manlleu al cast. i arag., d'on deriva de CĬRCELLUS, dim. de CĬRCUS; *marcs* 98 (< 'moneda; bastidor; circumscripció'), de *MARCUS, der. del germ. ant. MARKA;

2) 'cenyir': *cenyos* 177, 187, 190, manlleu al cast., on és der. de CĬNGULOS 'cinyells';

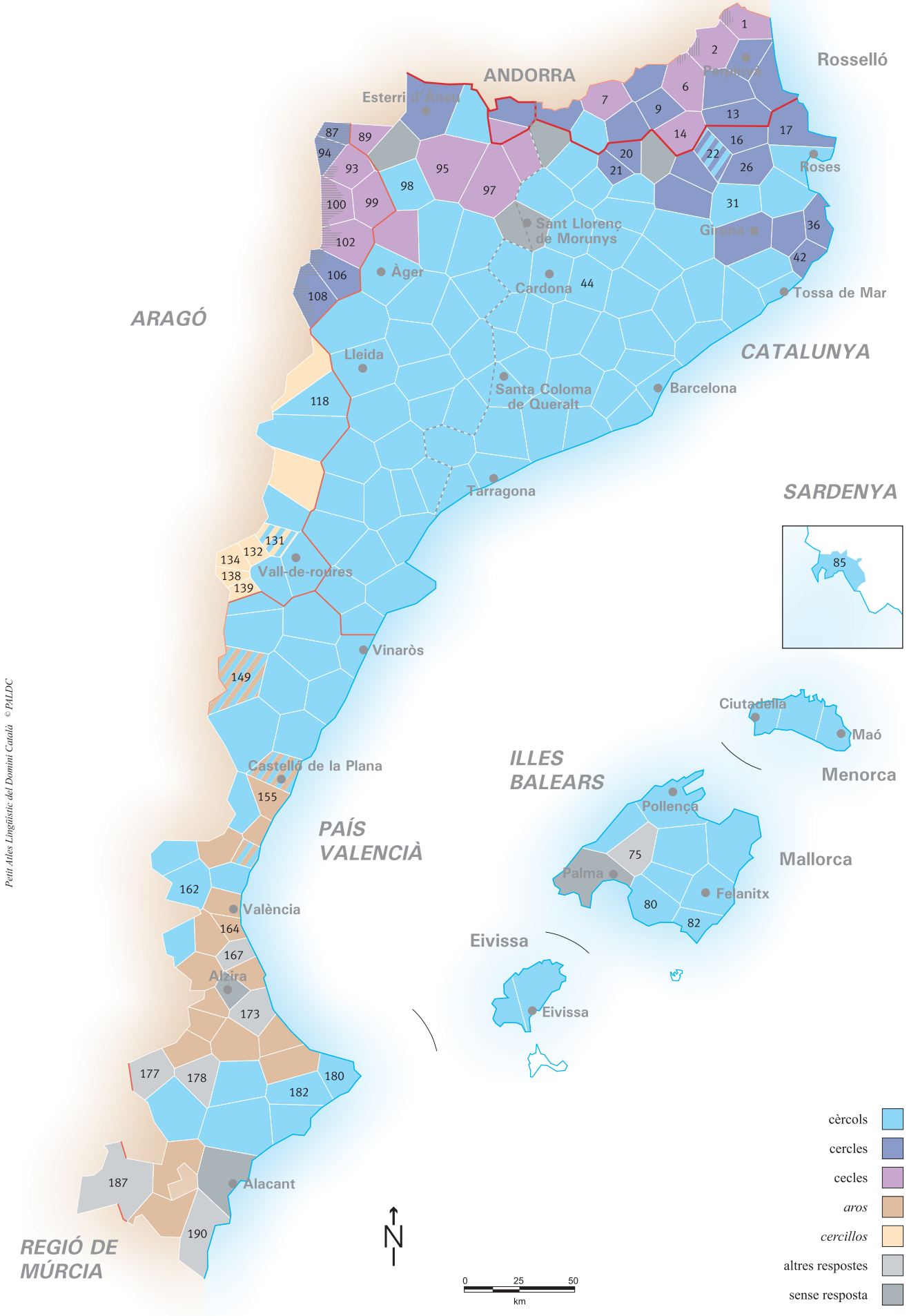
3) 'cosa corbada': *corbes* 44, der. de CŬRVUS, que s'oposava a RECTUS; *arcs* 164, 178, del llat. ARCUS;

4) 'matèria': *ferros* 167, del llat. FERRUM, pel metall de què es fan els cèrcols (veg. especialitzacions semàntiques semblants de *ferros*, com 'trespeus', 'lleves', 'ferradura', etc., ap. *DCVB*).

Cèrcols (o *cércols*) ocupa la major part del territori, amb la forma *cercles* (*cecles*, etc.) que s'estén per una àrea septentrional; aquesta unitat lexemàtica s'interromp per *aros*, un manlleu castellano-aragonès. *Cèrcol*, amb el sentit de l'enunciat, és l'única variant normativa des del *DG*$_1$, 1932; *cercle* hi figura amb altres significats concrets: és una mostra més de l'estratègia fabriana d'aplicar a dues variants geosinonímiques dos valors semàntics diferents, com en *jeure*/*jaure*, *llençar*/*llançar*, etc. (cf. Veny, 1991 c).

Per a més informació, veg. *PALDC*, IV, mapa 573.

Els *cèrcols* (II)

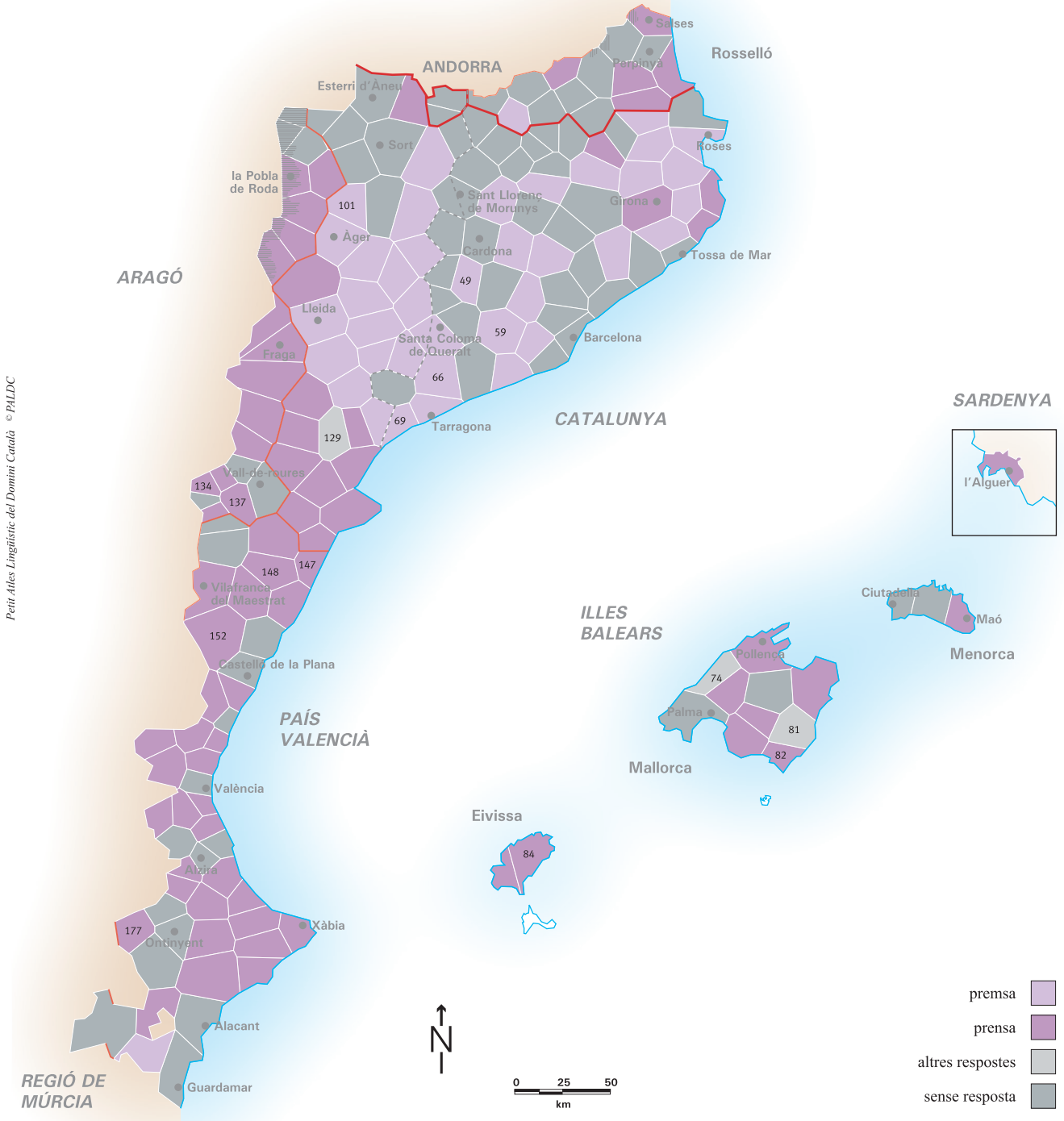
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

606
La *premsa* de l'oli
(*ALDC*, V, 998. La *premsa* de l'oli)

L'enunciat es refereix a un aparell que, entre dues de les seves parts, prem les olives per a fer-ne destil·lar l'oli. *Premsa* (s. XVI) és un postverbal de *premsar* (s. XV), del llat. PRESSARE, intensiu format sobre el part. PRESSUM, de PREMERE 'prémer; exercir una pressió sobre', com el fr. *presse* és un postverbal de *presser*. La nasal pot ser deguda a una interferència de PREMERE; més difícil és que hi hagi hagut una homonimització formal amb PRENSARE 'esforçar-se per prendre'.

La var. *prensa*, pròpia de gran part del cat. occ., és resultat d'una assimilació *-ms-* > *-ns-*, però en algunes poblacions podria obeir a una interferència amb el cast. *prensa*.

La premsa que exerceix la pressió mitjançant una gran biga rep els noms de *prensa de biga* 82, 137 (o, simplement, *biga* 74, 81, d'origen incert), *prensa de barra* 152, mot preromà, *premsa/prensa de romana* 101, 134 (< LIBRA ROMANA 'balança de Roma'), *premsa de lliura* 49, 66, 69 (*lliura* 'contrapès de la biga' < LIBRA 'lliura de pes; balança'), *premsa de pal* 59 (< PALU), *prensa forta* 177, *prensa desoliadora* 177, der. de *desoliar* 'treure oli'; també els de *jàssena* 84 (< àr. d'Al-Àndalus JÁSR 'pont; biga') i *giny* 129, 148, 152 (*molí de giny* 147), der. de GĔNIUS 'màquina' (s. XIII) (← 'facultat de crear; talent' ← 'divinitat tutelar de cada individu' ← 'divinitat present en la naixença d'algú'). *Premsa* i *premsa de biga* són mots normatius des del DG_1, 1932.

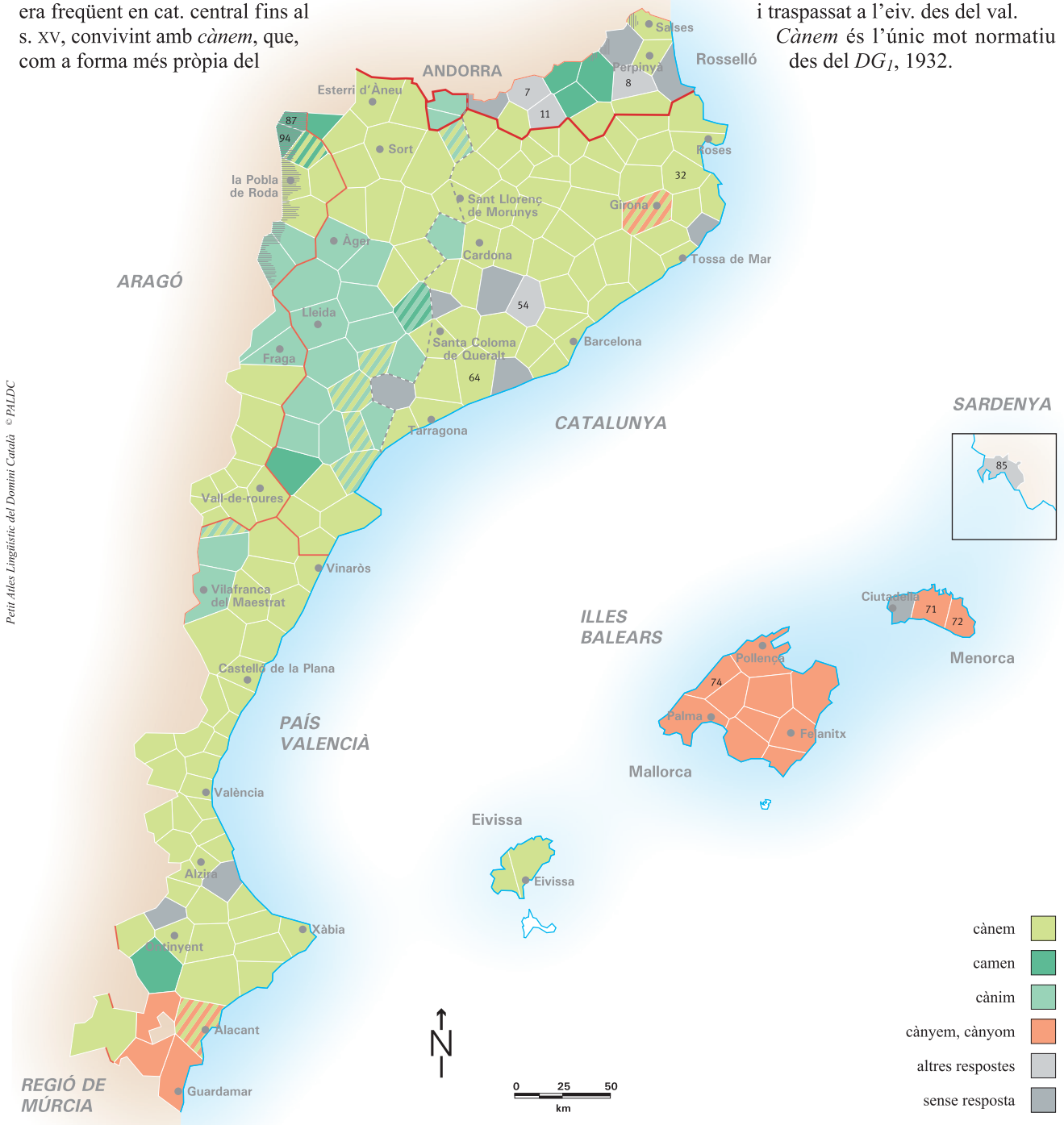

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

607
El *cànem*
(*ALDC*, V, 1007. El *cànem*)

El *cànem*, planta cannabàcia (*Cannabis sativa*), prové del llat. CANNĂBE, amb pas de A > *e* posttònica (com RAPHĂNUS > *rave*, THALĂMUS > *tàlem*), reducció de la nasal geminada i equivalència acústica B = M, que ja trobem en formes llatinitzades com *cannamus* (s. X) (semblantment JACOBU > JACOMU > *Jacme* > *Jaume*); per al manteniment de la B, veg. oc. *cambe*/*carbe*, sard *kánnabu*. Aquell mot ha tancat la vocal posttònica en [i] (*cànim*) en cat. occ., ha sofert metàtesi donant *camen* (var. *came* 87, 94) i s'ha dissimilat en *càrem* 32. *Can*[u] 11, 54 és una reducció de *càn*[u]*m* (com *cany*[u] 71 ho és de *cànyy*[u]*m* 72, 74); *carbi* 7 és un manlleu a l'oc. *carbe* i *carm* 8, un híbrid de *came*(*n*) i *carbi*. *Cànyem*, que ha sofert la palatalització de -NN-, era freqüent en cat. central fins al s. XV, convivint amb *cànem*, que, com a forma més pròpia del cat. occ., àrea molt productora de cànem (*DECat*), s'hauria estès cap al bloc or. peninsular, tot desplaçant *cànyem* que s'ha conservat en el racó extrem meridional val. i sota la var. *cànyom*, *cànyy*[u]*m* en mall., ja documentat al s. XVI, també sota la var. *cànyam* (*Scripta mallorquina*), i en men. *Bri* 64 (< gàl·lic *BRINO 'branquilló') és una extensió a 'cànem' des del sentit de 'tija' (de fet, *bri* va significar 'roba de cànem'). L'alg. *cànapa* 85 és un manlleu a l'it. *canapa*, on deriva del llat. tardà CANNAPIS.

Des del punt de vista areal, notem la convivència antiga de *cànem*/*cànyem* (l'alternança es troba també en *banya*/*bana* [dial.], *enganyar*/*enganar*), amb predomini ulterior de *cànem*, convertit en *cànim* a l'àrea lleidatana i traspassat a l'eiv. des del val. *Cànem* és l'únic mot normatiu des del DG_1, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

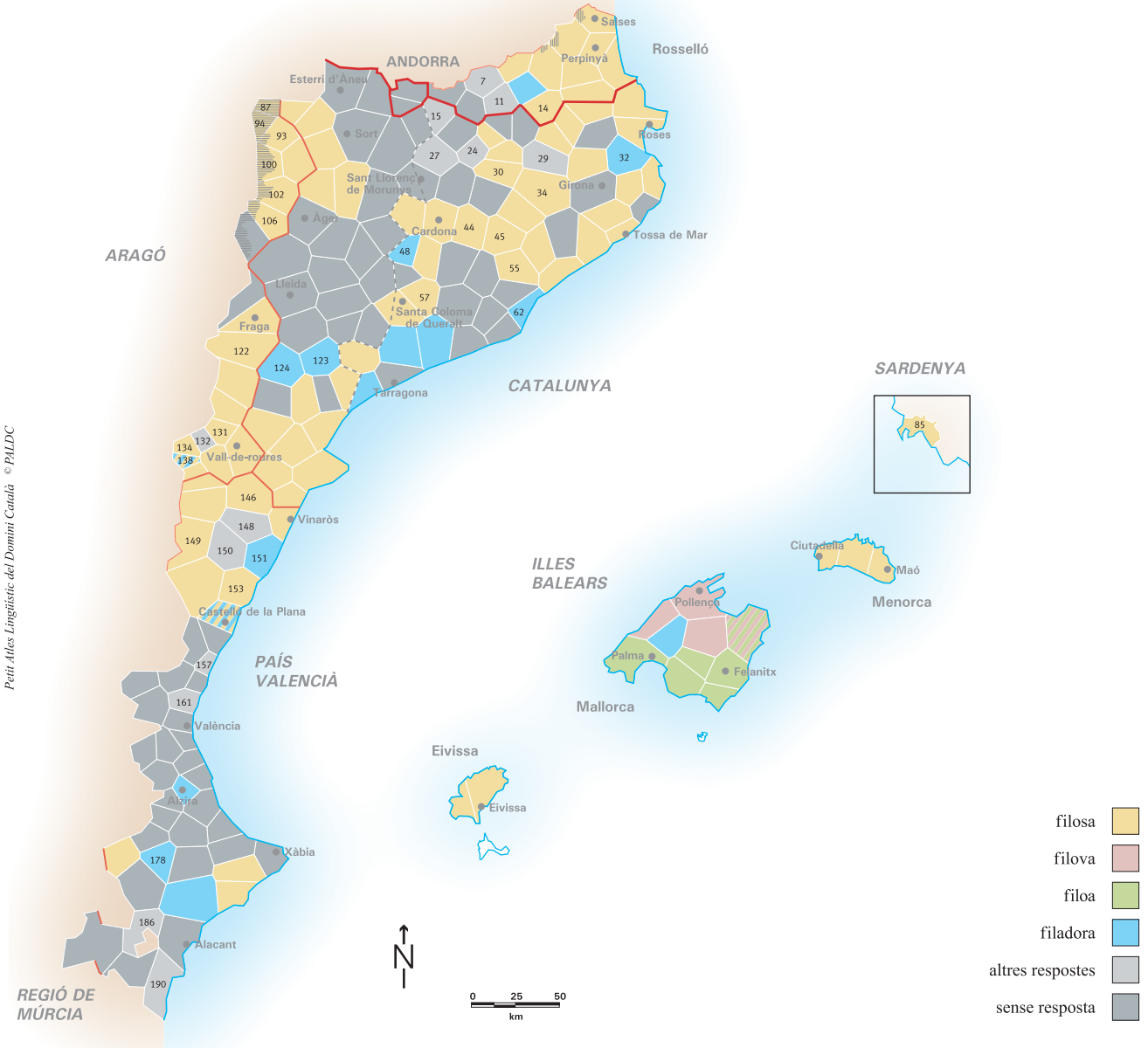
608
La *filosa*
(*ALDC*, V, 1013. La *filosa*)

La *filosa* és un "instrument per a filar a mà que consisteix en un bastó ("totxet" 106), generalment de canya ("canya" 122, "una canya esclada" 102, 106, "una canya badada" 146), acabat per un cap on s'enrotlla la floca ("moixell" 30) que es vol filar" (*DIEC*). El mot és una reducció de *roca filosa*, compost d'un der. del germ. RŎKKO 'filosa' i de l'adj. *filosa* 'filamentosa, embolcada de fil'; com que *roca* en cat., com en oc., significava 'penya' (< preromà RŎKKA), es va imposar el determinant, *filosa*, com a nom de l'instrument (cf. en canvi com va triomfar el nucli en cast. *rueca*, port. *roca*, it. *rocca*, descendents de l'ètim germànic). En són var. *filoa*, per pèrdua de la *-s-* intervocàlica, i *filova*, per inserció d'una *-v-* antihiàtica, pròpies del mall., que podrien atribuir-se a una ultracorrecció realitzada en aquest dialecte per contacte amb l'oc. *Filo*[s]*a* 87, 93, 94, 100, 102, 131, 134, 138 presenta una sorda en poblacions apitxades i *firosa* 85, un canvi [l] > [r] propi de l'alg. *Filadora* i *filador* 48, 123, 124, 178 són der. de *filar*. Són altres designacions *canya* 132, *tronc* 57, basats en la matèria de què es fa, i *canemera* 151, der. de *cànem* (< CANNĂBU), per la matèria del moixell. *Remanadora* 153 sembla una confusió amb *debanadora* (der. de *debanar*), refeta amb el prefix *re-* i l'equivalència acústica B = M.

Quan es tracta d'una "màquina de filar, especialment la moguda a mà" (*DIEC*), aleshores tenim altres mots: *torn* 11, 24, 27, 29, 34, 149, 150 o *torn de filar* 15, 44, amb el der. dim. *tornet* 161; *roda* 55, 62, 148, 178, 186, 190 o *roda de filar* 32, 157, per l'armadura rodona que forma part de l'instrument, i *rué* 14, pres del fr. *roués*, del qual *rodet* 7 deu ser una adaptació; *màquina de filar* 45. L'alg. *ruca* 85 és pres de l'it. *rocca*.

En l'aspecte geolingüístic, notem el predomini de *filosa*, amb les seves var., a tot el domini lingüístic, tret d'una part important del val. on apareix, aquí i allà, *roda* (*de filar*), *filadora*, *tornet* com a nom de la màquina.

Són mots normatius *filosa*, des del *DOrt*, 1917; *màquina filadora*, *filadora*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

609
El *sedàs*
(*ALDC*, V, 1027. El *sedàs*)

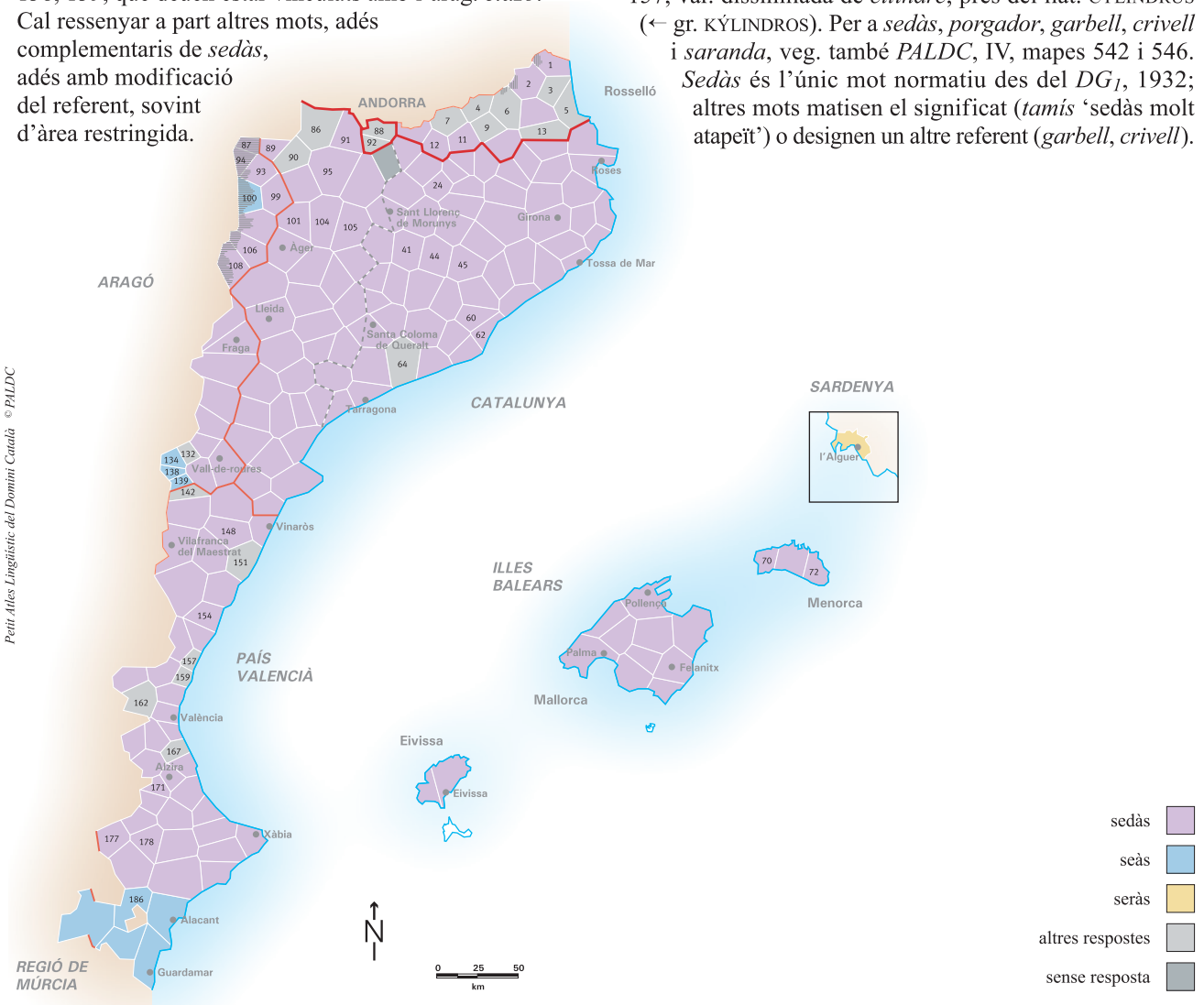
Un *sedàs* és un ‘estri semblant a un garbell consistent en una tela de teixit molt fi, muntada en un cèrcol de fusta, que serveix per a passar farina’. El mot més general és *sedàs* (cf. oc. *sedatz*, fr. *sas*, cast. *cedazo*, it. *setaccio*), del llat. (CRIBRUM) SAETACEUM ‘garbell format de cerres o pèls d'animal’ (der. de SAETA ‘sedes, crins, pèls aspres d'animals’, que podria ser present en el der. *seda* 88, 92); var. *seràs*, amb rotacisme de *-d-*, propi de l’alg. (com *roda* > *rora*), i les formes ponentines *sedasso* 87, 94, 105 i [θ]*eda*[θ] 108 (< **seda*[θ], amb assimilació a la interdental).

El racó extrem alacantí presenta una var., *seàs*, amb pèrdua de la *-d-*, que, procedent de la -T- llatina, és anòmala en cat. i que, amb data recent, ha de ser imputada a les relacions amb el murcià (on són freqüents casos com *maúro*, *ruea*, *monea*, *dial* ‘dedal’, etc.) (veg. altres exemples del val. mer.: *caena* ‘cadena’, *dial* ‘didal’, etc., veg. *PALDC*, II, mapa 119 i, per a una caiguda de *-d-* més àmplia, veg. *PALDC*, II, mapes 116, 117 i 118; veg. també Sanchis Guarner, 1950: 82 i Veny, 1976: 149-151 i mapes 6-7); der. *searero* 186, de **seda*[z]*ero*; *sassor* 177, de **sedassor*. Trobem la mateixa pèrdua de *-d-* en punts isolats de la Ribagorça, [θ]*ea*[θ]*o* 100, i del Matarranya, [θ]*ea*[θ] 134, 138, 139, que deuen estar vinculats amb l’arag. *ciazo*.

Cal ressenyar a part altres mots, adés complementaris de *sedàs*, adés amb modificació del referent, sovint d’àrea restringida.

Notem, per la semblança amb el sedàs, *garbell* (s. XIV) 60, 62, 64, 154, 159, 162, 167, de l’àr. andalusí GIRBÁL; *crivell* 9, 12, 13, del llat. CRĪBĔLLUM (s. IV), dim. de CRIBRUM, molt documentat en ross. med.; *griveta* 148, dim. de *griva* < CRIBRA, potser encreuat amb *garbell*; *porgador* 86, 95, 139, 151, der. de *porgar* < PŬRGARE ‘purificar, netejar’; *tamís* (s. XV) 1-5, 41, 171, pres del fr. *tamis* (s. XII); *saranda* 167, manlleu al cast. *zaranda* (s. XV), on potser és d’origen onomatopeic; o el mot descriptiu *passafarina* 4, 6, 7, 11, septentrional, absent del *DCVB* i del *DECat*, com també hi falta *tarara* 178, d’origen onomatopeic, pel so rítmic del vaivé del sedàs. Corresponen a un estri rotatori més avançat, *torn* 24, 45, 86, 88-91, 99, 101, 104 (var. *torno* 93, *tort* 87, 94, 106), del llat. TORNUS (← gr. TORNOS) ‘trepant, torn de tornejar’, que va donar TORNARE ‘girar enrere, tombar’ (“se cern la farina per rotació” 24, 86, 88-91, 93; “classifica el tipus de farina i segó” 104); *cernedor* 70, 72, 86, 142 (var. [θ]*ernedor* 132, 138), der. de *cerndre* < CĔRNĔRE ‘separar, destriar’ (“moble gran amb calaixos i amb teles més o menys fines” 70; “estri rotatori posterior al sedàs” 72); *debanaderes* 44, der. de *debanar* < llat. vg. *DEPANARE, der. de PANUS ‘fil de trama posat a la debanadora’; *celindre* 157, var. dissimilada de *cilindre*, pres del llat. CYLINDRUS (← gr. KÝLINDROS). Per a *sedàs*, *porgador*, *garbell*, *crivell* i *saranda*, veg. també *PALDC*, IV, mapes 542 i 546.

Sedàs és l’únic mot normatiu des del *DG*$_1$, 1932; altres mots matisen el significat (*tamís* ‘sedàs molt atapeït’) o designen un altre referent (*garbell*, *crivell*).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

610
Un *rosegó* de pa
(*ALDC*, V, 1044. Un *rosegó* de pa)

Rosegó és el nom més extens del "bocí de pa que es deixa després d'haver-lo començat a menjar" (*DIEC*) que aquí també és recollit com a 'tros de pa sec'. El mot és un deverbal de *rosegar* amb el suf. *-ó* (< *-aó* < -ATIONE i no de *-ó* < -ONE, que voldria dir 'rosec petit'); les var. afecten la [z] intervocàlica, que es manté sonoritzada (*ro*[z]*egó*, *ro*[z]*igó* 89, 99, 106, 118, 122, *ro*[z]*egoi* 32, amb el suf. dim. *-oi*, *ro*[z]*ec* 37, 53, postverbal de *rosegar*), que s'ensordeix (*ro*[s]*egó*, *ro*[s]*igó* 102, 108) en val. central, el Matarranya i la Ribagorça, que es perd (*roegó*, *roigó* 101) en part del bal. i parlars ross., o que, a partir d'aquest resultat, es trenca el hiat amb una *-v-* antihiàtica (*ro*[v]*egó*) en part del mall. (com *coa* > *cova*, *roella* > *rovella*); veg. *PALDC*, I, mapa 18. Altres mots menys freqüents: *crostó*, der. dim. de *crosta* (< CRŬSTA) (var. *croston* 56, 87, afí a l'arag., *crostet* 89, amb el dim. *-et* [< -ĬTTU]); *brondell de pa* 70, der. de **boldrell*, potser de *VELLERELLU, der. de VELLUS, VELLĔRIS 'velló, toisó de llana'; *borrilló* 90, 93, 94, der. de *borra*, del llat. tardà BŬRRA 'borra, llana grossera' (veg. BURRAE 'foteses, minúcies') i d'aquí 'tros petit, de rebuig'; *bocí* 98, 119 (< llat. vg. *BUCCĪNU, der. de BŬCCA); *rebuig* 4, deverbal de *rebutjar* (< REPUDIARE 'refusar'); *pa recit* 11, part. de RECIDERE 'tallar'; *pa dur* 85, 170 (< DURU); *tros de pa* 56, 86, d'origen incert; per a més informació sobre *crostó*, *brondell*, *bocí*, *tros de pa*, veg. mapa 701.
Rosegó és el mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

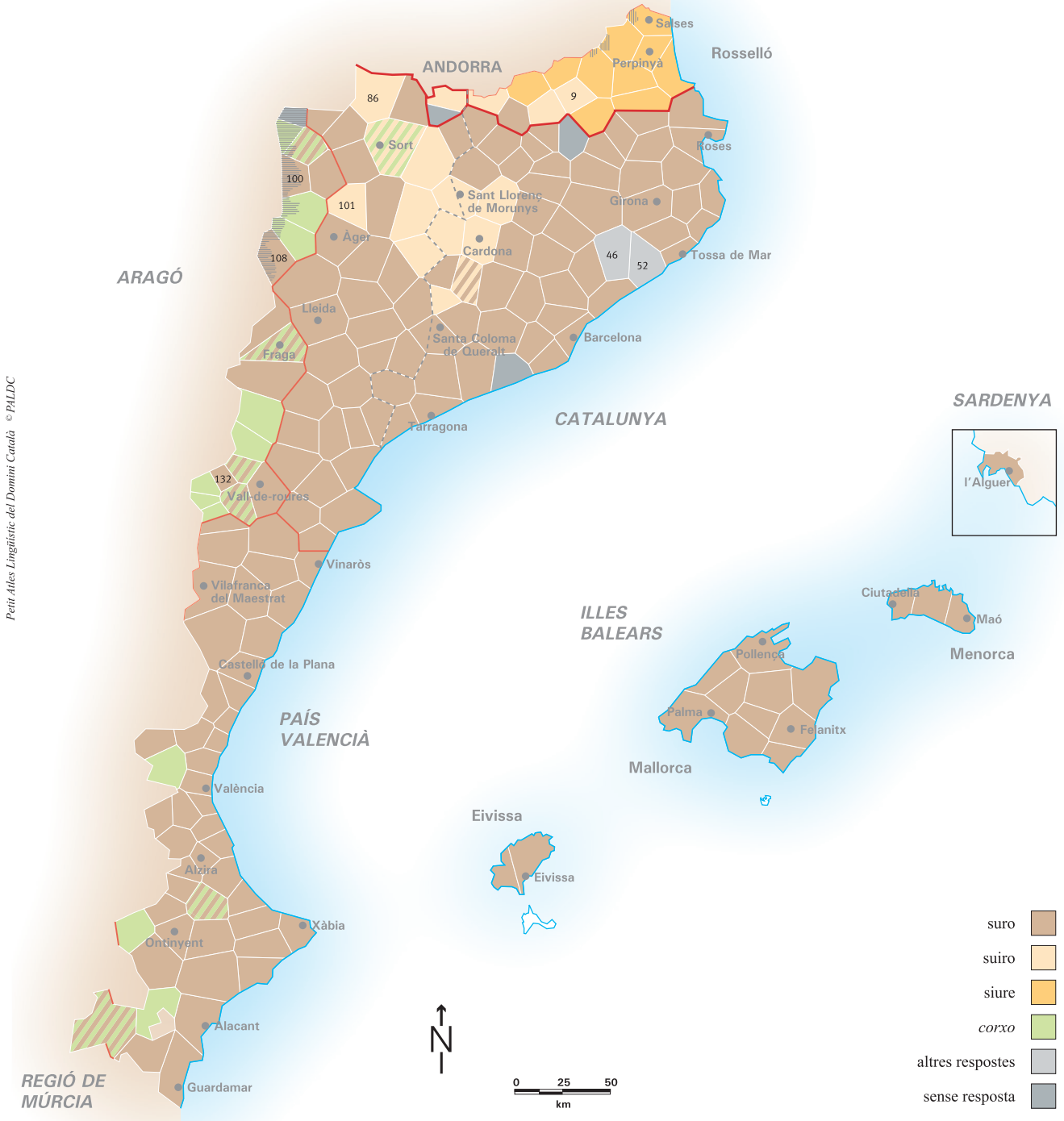
611
El *suro*
(*ALDC*, V, 1065. El *suro*)

El *suro* és l'"escorça de la surera, molt gruixuda, lleugera i impermeable" o un "tros d'escorça de la surera" (*DIEC*); deriva del llat. SŪBER, que significava 'alzina surera' i 'suro', a través de l'etapa **suwre*, convertit en **suwro* i *suro* (var. [θ]*uro* 100, 108, 132) per assimilació de la vocal final a la velar tònica (com *cuire* > *cuiro*, *motlle* > *motllo*); per a la distinció de la [o] o [u] final, veg. *PALDC*, IV, mapa 471 (per a la mateixa distinció o no en posició pretònica, veg. *PALDC*, I, mapa 5, i en posició pretònica seguida de iod, veg. *PALDC*, II, mapa 111). Notem dues var.: *suiro* (o *suire* 9, 86, 101) i *siure*; la primera es pot explicar a partir de la fase **suwro* (o **suwre*) per diferenciació de [uw] > [uj] (com *plourà* > dial. *ploirà*, i semblantment al port. *cousa* > *coisa*); i la segona, *siure*, per ser un manlleu a l'oc., on SŪBER > *süwre* > *siure*, pel pas de *ü* > *i*, freqüent en aquesta llengua (cf. PULICE > **püwze* > *piuze* 'puça').

Rusca 46, 52 deriva del llat. tardà gàl·lic RUSCA 'escorça' (cf. *rusc* 'casa d'abelles' perquè es feia amb l'escorça de l'alzina).

Corxo és un manlleu al cast. *corcho*, on deriva del llat. CŎRTICE 'escorça', potser a través del mossàrab (*DECH*).

Suro és mot normatiu des del DG_1, 1932, per a designar els dos conceptes; *rusca* hi designa l'escorça de la surera.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

612
L'*heura*
(*ALDC*, V, 1071. L'*heura*)

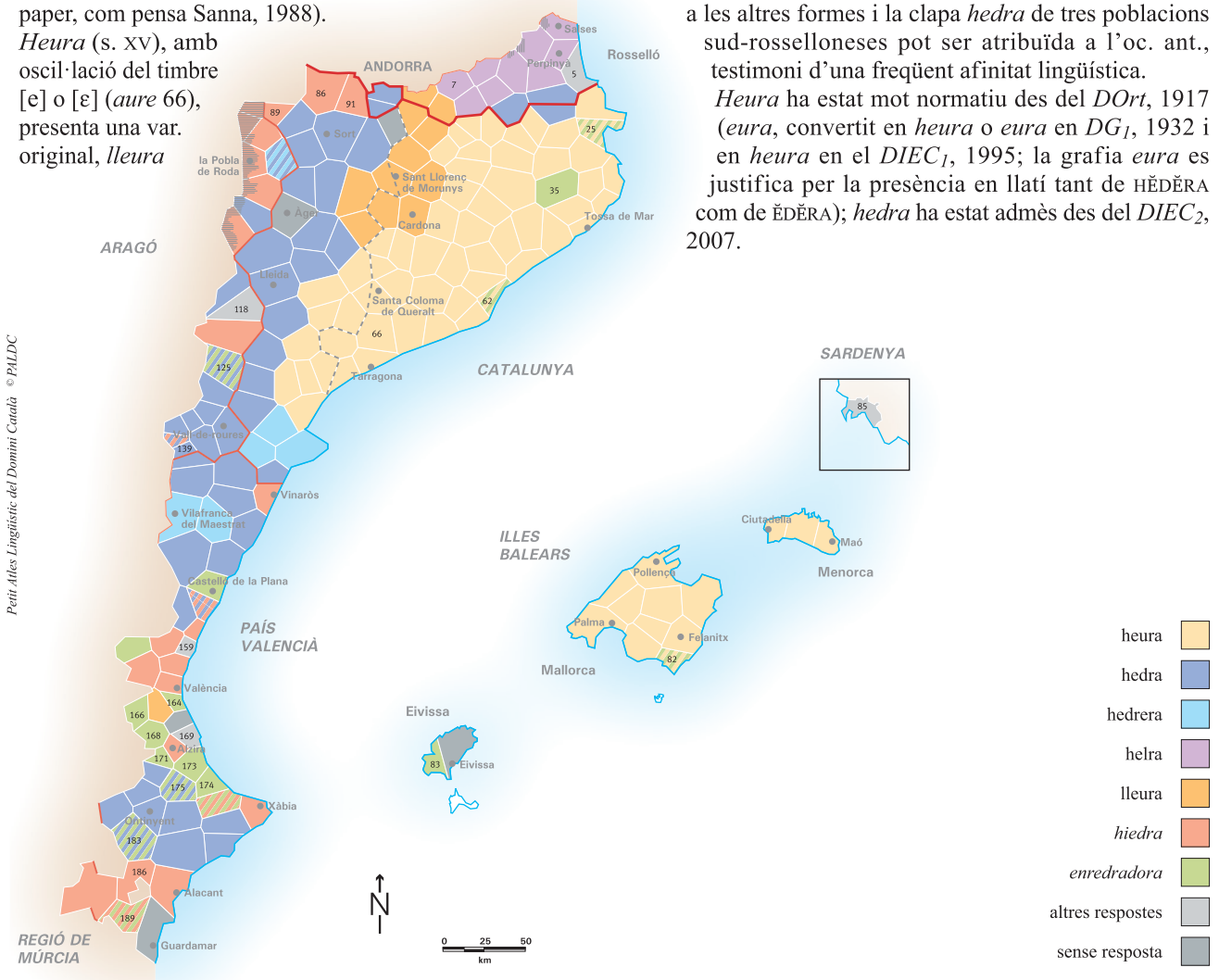
L'*heura* (*Hedera helix*) és una liana, proveïda d'arrels adventícies per mitjà de les quals s'arrapa als arbres i a les parets, freqüent en indrets ombrívols. El llat. HĔDĔRA és l'origen dels noms més estesos (*heura*, *hedra*, *lleura*) i d'altres de més locals (*helra*, *herla*). La var. occ. *hedra*, al nostre parer, ha mantingut la *-d-* a causa d'un més llarg temps de l'articulació de la *e* intertònica (HĔDĔRA > *hedra*) enfront de la més matinera caiguda d'aquesta vocal en l'àrea or. (HED'RA > *heura*), que va permetre la vocalització de la -D- implosiva, com CLAUDĔRE > *cloure*. La doc. és copiosa en autors occ. (J. Roig, Micer Joan, Roís de Corella, Palmiremo, A. Font) i en la toponímia d'aquesta àrea (per ex., *Roca de la Pedra*); el duplicat de Torra (1640), "heura o hedra", no implica que el segon fos d'ús corrent en cat. central, sinó que el lexicògraf l'havia pres del diccionari d'Antoni Font, de la Seu d'Urgell, seguint una línia d'introducció d'occidentalismes en el seu diccionari (*maduixa-fraga*, *trespol-trebol* ["*trevol*"], etc.; cf. Veny, 1993 c: 227-250); *hedrera* n'és un der. amb el suf. fitonímic *-era*, com *trumfera*, *patatera*, etc., mentre que *hiedra* (var. *hiadra* 186, [ʒ]*edra* 86, [dʒ]*edra* 91, [tʃ]*edra* 89), per la diftongació de la [ɛ], és imputable al cast., així com *hedera* 85 és resultat del contacte amb el logudorès i/o campidanès (però també l'it. *edera* hi podria tenir un paper, com pensa Sanna, 1988).

Heura (s. XV), amb oscil·lació del timbre [e] o [ɛ] (*aure* 66), presenta una var. original, *lleura* (doc. s. XVI), fruit de l'aglutinació de l'article (*l'heura* > *leura*), com va passar en el fr. *lierre* < *l'ierre*, copiat pel ross. *liera* 5, i ulterior palatalització de la *l-* inicial (*lleura*), com trobem en la var. val. *lleix* de *eix* (*l'eix* > *leix* > *lleix*). D'altra banda, *helra*, que ja es documenta al s. XVII i és usada pels poetes rossellonesos ("per l'*elra* amagada", J. S. Pons), més que a una ultracorrecció *u* > *l*, com la de *gauta* > *galta*, estranya en el grup *-ur-*, deu obeir a un encreuament amb el gr. HÉLIX per l'ascens helicoïdal de la planta (*DECat*); *herla* 7 n'és una metàtesi.

Fora dels der. de HĔDĔRA, uns quants mots s'han format a partir de la idea de 'pujar, arrapant-se o entortolligant-se': *enramadora* 118, der. de *enramar*, o, pres del cast., *enramadera* 169; *emparradora* 159, der. de *emparrar*, pròpiament 'fer enfilar les parres'; *enredradora*, var. de *enredadora* 166, 189, der. de *enredar*, compost de *ret* (< RĒTE), molt viu en cat. ant., amb *r* repercussiva, però que aplicat a aquesta planta ha de ser un castellanisme, com ho és *enredadera* 25, 35, 62, 82, 83, 125, 164, 168 i la var. *enredradera* 171, 173-175, 183; *relligadora* 139, der. de *relligar*.

La distribució areal marca de nou una divisió en un cat. occ. *hedra* i un cat. or. *heura*, amb una àmplia frontissa de *lleura*; el ross. *helra* mostra la seva personalitat respecte a les altres formes i la clapa *hedra* de tres poblacions sud-rosselloneses pot ser atribuïda a l'oc. ant., testimoni d'una freqüent afinitat lingüística.

Heura ha estat mot normatiu des del *DOrt*, 1917 (*eura*, convertit en *heura* o *eura* en DG_1, 1932 i en *heura* en el $DIEC_1$, 1995; la grafia *eura* es justifica per la presència en llatí tant de HĔDĔRA com de ĔDĔRA); *hedra* ha estat admès des del $DIEC_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

613
La *canya*
(*ALDC*, V, 1078. La *canya*)

Canya, nom català molt general de la *Arundo donax*, prové del llat. CANNA (← gr., on és d'origen semític), amb palatalització del grup -NN-, que ha estat interpretada com a resultat de l'aparició d'una iod de transició (-NN- > -NJ-; Fouché, 1924 a), d'un substrat cèltic situat en el marc de la fonologia estructural (Martinet, 1952), de la colonització suditàlica a Hispània (Menéndez Pidal, 1960) o de l'antic substrat sorotàptic (Coromines, 1976-1977, I: 82); no sembla que cap d'aquestes teories tingui prou credibilitat i potser ens hem de limitar a aquesta conclusió: "La palatalització de -NN- pot atribuir-se a una articulació forta del reflex d'aquest grup [...] i, possiblement, també a una tendència d'eliminar l'oposició trilateral formada pels fonemes /n/ (< N-, -N-, -MN-), /ɲ/ (< -NJ-, etc.) i /n:/ (< -NN-)" (Rasico, 1982 241-242). Ja tenim testimonis al s. X d'aquesta palatalització. A notar el der. *canyera* 90, format amb el suf. *-era* (< -ARIA), aplicat a vegetals (com de *figa* → *figuera*). Tanmateix, tant en la llengua antiga com en els dialectes actuals, es coneixen casos d'una simplificació de nasals sense arribar a la palatalització; com en oc., *cana* n'és un exemple, que es pot eixamplar amb casos paral·lels d'alternança de palatal/nasal simple (*banya*/*bana*, *enganyar*/*enganar*, *cànyem*/*cànem*, *Joan*/*Jovany*), que depenen dels mots i de l'àrea geogràfica. Trobem der. de CANNA amb nasal simplificada com *cana* 'mida de longitud' (i der. com *acanar*, *acanador*), *canada* 'mesura de capacitat' (i el der. *canadelles* 'setrilleres'), *canell* 'puny de la mà', *canuda* 'aixeta', el topònim *Canet* (< CANNETUM), etc.

Pel que fa a *cana* 'canya' només es registra en els parlars ribagorçans i en un punt mall.; en canvi, *canís* i *canat* 'canyís' tenen una àrea més àmplia (veg. mapa 748).

Canya és el mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

614
L'*ortiga*
(*ALDC*, V, 1080. L'*ortiga*)

L'*ortiga* és una herbàcia de fulles dentades, cobertes de pèls que segreguen un líquid urent, que viu en ruderals i vora corrals i cases de pagès. Documentada des del s. XIII, prové del llat. ŭRTĪCA, és congènere del fr. *ortie*, it. *ortica*, oc., cast., port. i gall. *ortiga* i presenta diverses var. formals: *artiga* 120, 121, 123, per la centralització de *o* (com *clotell* > *clatell*; veg. Veny, 1999 c) o homonimització formal amb *artiga* 'tros de terra artigada', com els der. sufixats *artigoia* 52, *astigoia* 47; *ortigueta* 160, amb el suf. dim. *-eta* (< -ĭTTA); *ortriga* 4, 9, 11, 22, per repercussió de la bategant (com *orde* > *ordre*); *otriga* 6, 12, 14, 15, 18, 19, 23, per dissimilació eliminatòria de l'anterior; *autriga* 10, 16, 19, per pronúncia diftongada de *otriga* (com *oliva* > *auliva*; cf. mapa 585 i Veny, 2013 b). *Ordiga*, amb les var. *ordriga* 27, 33 i *odriga* 103, paral·leles a *ortriga* i *otriga* respectivament, i els der. *eixordiga*, *xordiga* 89, *ixordiga* 100 i *xórdiga* 115, postverbals de (*ei*)*xordigar-se* 'picar-se amb les ortigues', presenten una *-d-*, que ha estat objecte de diverses interpretacions: **1**) postulació d'un llat. vg. *URDĪCA davant la presència d'altres formes romàniques, com it. dial. *ordike*, *ardike*, romanès *urzică*; **2**) encreuament amb ARDERE, EXARDERE (Meyer-Lübke); **3**) procedència del gr. ADÍKE 'ortiga'; **4**) atracció de HORDEUM, especialment en der. com *ordiol*, *ordigol* (Gulsoy, ap. *DECat*); **5**) origen preromà, per la conversió de -RT- > *-rd-*, com apareix en l'arag. *chordiga* (Veny).

Estrígol coneix les var. *estrigo* 13, per la variació *-ol*/*-o*, com en *llombrígol*/*llombrigo*; *estrígola* 17, en femení, canviat en *estrigola* 1, 2, 5 (pron. *estrig*[u]*la*), per l'antiesdruixolisme del ross. El seu origen no és clar: **1**) de **estriga* < *ortriga* encreuat amb *frígol*/*frígola* 'farigola' (*DECat*); **2**) de **ortriga* homonimitzat formalment amb *estríjol* 'raspall', al nostre parer. *Enjandrígol* 25 (var. *jandrígol* 25) sembla un encreuament de *eixordiga* amb *estrígol*, tot i que l'àrea d'aquell es troba allunyada.

Altres mots més locals relacionen la motivació amb la picor que produeix el contacte dels pèls de l'herba amb la pell i que dóna lloc a compostos com *picamoro* 126, 127 (*picar*, d'origen onomatopeic, des de 'colpejar amb un objecte punxent'; *moro* < MAURU); *picamatxos* 148 (*matxo* 'mul' ← cast. *macho* ← port. *macho*); *picapoll* 159 (*poll* < llat. vg. PEDŬCULU, com si fos "pica com un poll"); *picamarreus* 116 (*marreu* 'planta', però no s'hi veu la motivació); *pica-sarna* 134, 138 (i *sarna* 132; "pica com la sarna"); *guardians* 181 (var. *guardian* 187), és a dir, que eviten que hom s'hi acosti; *marranxinxa* 190, que produeix picor com la xinxa, amb un primer element, de motivació fosca; *herba dolenta* 119, pel seu caràcter nociu. *Sorrompio* 117, absent del *DCVB* i del *DECat*, podria tenir relació amb *sorrompió* 'xarampió', de la mateixa loc., per les taques cutànies provocades pel contacte amb l'ortiga. L'alg. *víltiga-víltiga* 85 és pres del logudorès *bértiga* 'vara, branqueta' (< llat. PĔRTĬCA). *Escarabato* 175 podria estar en relació amb alguna de les atribucions pejoratives d'aquest mot.

Geolingüísticament, *ortiga*, amb les seves var., ocupa la pràctica totalitat del territori, tret d'una part del cat. sept., que usa *estrígol*; les var. *ordiga*/*eixordiga* podrien ser testimonis d'una articulació de substrat. Cal subratllar la profusió d'unitats expressives (*picamoro*, *picamatxos*, etc.).

Són mots normatius *ortiga*, des del *DOrt*, 1917, i *eixordiga*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

615
La *margarida*
(*ALDC*, V, 1091. La *margarida*)

L'enunciat es refereix a la planta i especialment a la seva flor, de centre groc i corol·la blanca; la planta pot ser cultivada o silvestre i els seus significants poden correspondre als gèneres *Bellis*, *Chrysanthemum* o *Leucanthemum*.

El lexema més estès geogràficament és *margarita* (s. XVI), que és la forma culta presa del llat. MARGARITA (← gr. MARGARITES), on significava 'perla' (i així es va usar en cat. ant., s. XV, i amb aquest únic sentit apareix al *DG*$_1$, 1932 i posteriors edicions) i que després, per metàfora, va passar a designar la flor i, per metonímia, la planta; var. *margrita* 21, 53, per síncope vocàlica; der. *margaritera* (la planta) 160, 180, 182 i *flor de margaritera* 160, *margarító* 155, alg. *malgarító* 85, per lambdacisme de la bategant. A més, al costat d'aquesta forma, però amb tractament popular, tenim, d'una banda, *margarida*, amb sonorització de la -T- > *-d-* (var. dim. *margaridoia* 104, com *caminoi* 'camí petit'; *margarideta* 16, 20, i, amb síncope, *margrideta* 4), i, d'altra banda, *margalida* (Figuera, 1840), que, a més, ha sofert una dissimilació de bategants (der. dim. *margalideta* 77). *Margarita* i *margarida* conviuen també des de segles enrere, com en l'actualitat, en qualitat de noms de persona.

Altres noms basen la seva motivació en:

1) 'època de floració, cap al juny': *flors de sant Joan* 57, 58, 66, 114, 123, reduït a *santjoans* 30, 107 o a l'adjectiu *santjoanera* 99, 148;

2) 'forma, estructura': *bolics* 72, probablement der. de *bola*, perquè, en treure els pètals de la inflorescència, es queda el botó central com una bola; var. *embolics* 71, *bolitx* 83 i *bollit* 52, per homonimització formal; veg. el sinònim *botonets*;

3) 'idea de planta nociva': *panicrostes* 67 ("perquè és una herba molt dolenta, i té aquest nom perquè, quan se posa amb un camp, diu: *No colliràs ni pa ni crosta*"), amb la var. *panicrostos* 111, d'on, a través de la var. de plural **panicrots*, es va generar un singular **panicrot*, del qual es van despendre *panicroc* 113 i, per metàtesi i equivalència acústica, *panicort* 128; creiem que aquesta informació de cultura popular ens forneix l'etimologia correcta d'aquests mots, en comptes de relacionar-los amb *panical*, *panís*, *groc*, *joligroc*, *calç*, *col* o *coleta*, com insinua el *DECat* (VI, 154b i 226a);

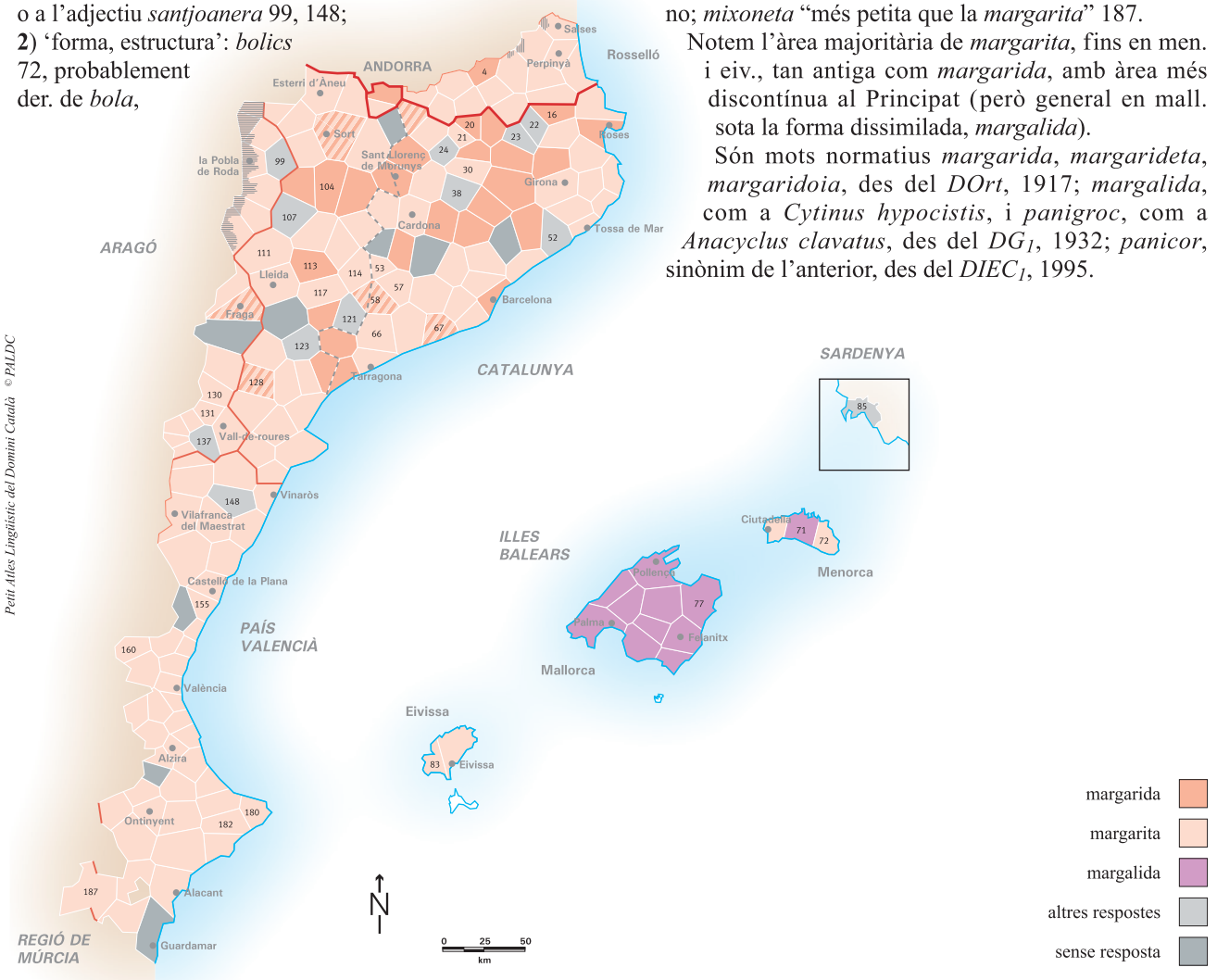
4) confusió amb una altra espècie: *gauja* 130, *goija* 121, pròpiament 'bojac, boixac', en relació amb l'oc. *gaug* (< GAUDIUM) (veg. Veny, 1989 a); *camamilla* 23, alteració del gr. KHAMAÍMELON, *camamilla borda* 22, 24, 38, 99, 117;

5) extensió a un altre antropònim: *catalina* 137.

Altres mots: *garlandera* 131, der. de *garlanda*, del fr. i oc. ant. *garlande*, com si servís per a fer una cadena de flors ornamentals; *avorrinòvios* 130, en relació amb el costum de desfullar una margarida per saber si el promès estima o no; *mixoneta* "més petita que la *margarita*" 187.

Notem l'àrea majoritària de *margarita*, fins en men. i eiv., tan antiga com *margarida*, amb àrea més discontínua al Principat (però general en mall. sota la forma dissimilada, *margalida*).

Són mots normatius *margarida*, *margarideta*, *margaridoia*, des del *DOrt*, 1917; *margalida*, com a *Cytinus hypocistis*, i *panigroc*, com a *Anacyclus clavatus*, des del *DG*$_1$, 1932; *panicor*, sinònim de l'anterior, des del *DIEC*$_1$, 1995.

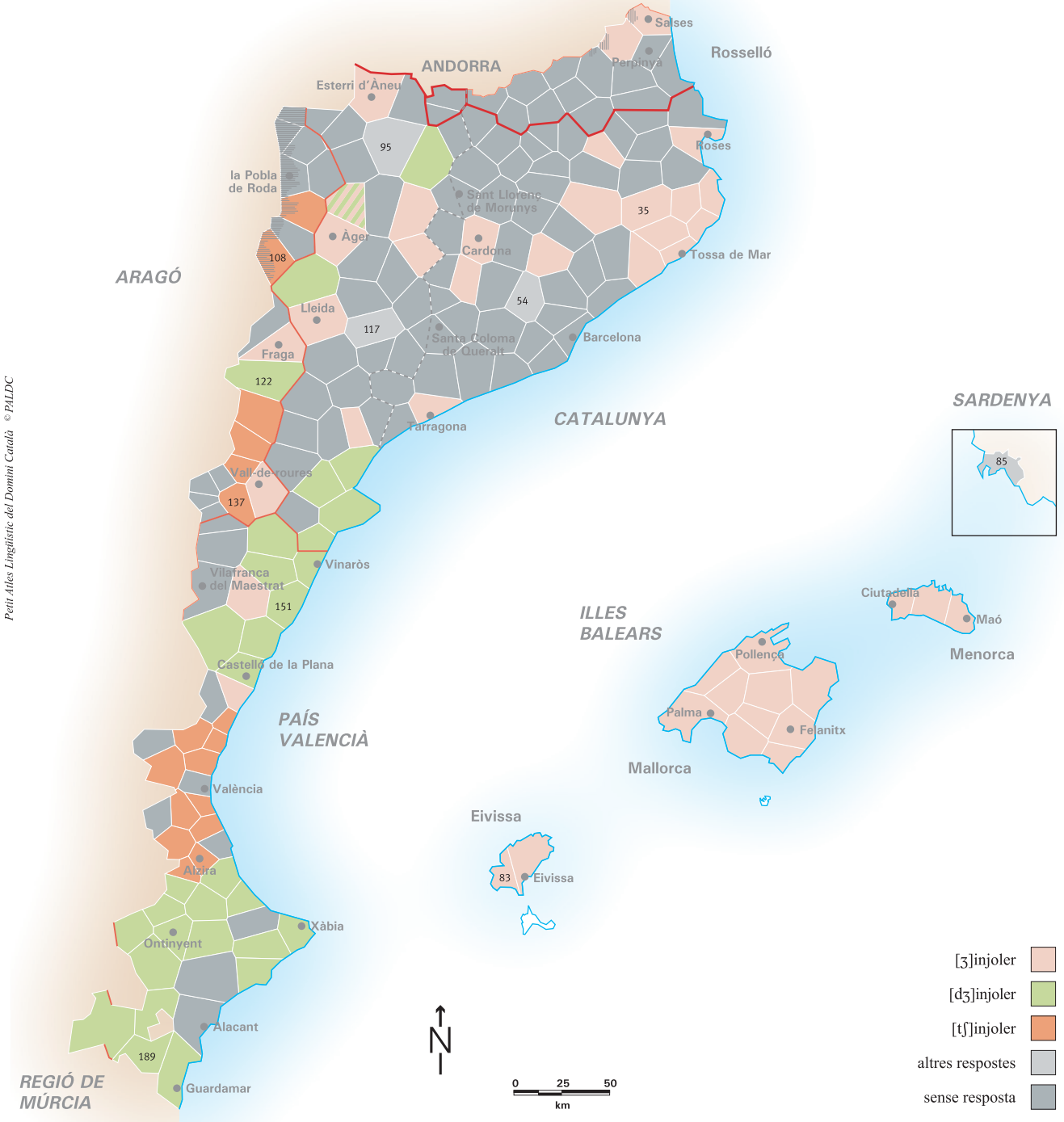
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

616
El *ginjoler*
(*ALDC*, V, 1095. El *ginjoler*)

El *ginjoler* és un ‘arbre originari d'Orient, potser del nord de la Xina, però arribat de bona hora al Mediterrani’; deriva de *gínjol* 35, 83, 122, 137, el seu fruit, que prové d’una var. del llat. vg. *ZIZŬLU o *DJINZŬLU, modificacions del llat. cl. ZIZŬPHUM (ZIZŬPHUM) (← gr. ZÍZYPHON); el segment final podria ser degut a una atracció del llat. vg. ACRĬFULUM ‘grèvol’ (*DECat*) i la *-n-*, absent en el fr. *jujubier* i l’it. *giuggiolo*, més que a un encreuament amb JINIPERUS, var. de JUNIPERUS (*DECat*), podria atribuir-se a un factor adventici, com ha passat en *arínjol* per *arítjol*, dial. *planxa* per *platxa* ‘clapa’, *ninxo* per *nitxo*, *rínxol* per **ritxo* (← it. *riccio*), etc., que han inserit una *n* davant palatal. En el mapa representem la variació de la palatal inicial del mot (cf. també *PALDC*, I, mapa 13).

El mot coneix una notable extensió, però amb àrees sense resposta perquè l’arbre no s’hi cultiva. Var.: [dʒ]*in*[dʒ]*olera* 189 i [tʃ]*in*[tʃ]*olera* 108, en femení (com *pomera*, *perera*); *anginjoler* 151, amb pròtesi sufixal; *ninjoler* 117, per dissimilació de palatals; *guindoler* 95, per homonimització amb *guindola* o *guinda*; *ínjol* 54, potser per desaglutinació de **nyínjol* (< **u*[ɲ] *ínjul* < *u*[ɲ] [ʒ]*ín*[ʒ]*ul*) i metonímia ‘arbre’ → ‘fruit’. L’alg. *arbre de la jútjura* 85 (< *jútjula*) respon al patró de formació de noms d’arbre: “*arbre de* + nom de fruit”.

Ginjoler, com *gínjol*, és l’únic mot normatiu des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

617
L'*alfàbrega*
(*ALDC*, V, 1098. L'*alfàbrega*)

El nom general d'aquesta planta herbàcia, aromàtica, *alfàbrega* (*Ocimum basilicum*), amb les seves múltiples var., deriva de l'àr. HÁBAQA (*DECat*) o de l'àr. andalusí ALḤABÁQA (Corriente), origen de:

1) *alfàbega* (s. XIV), la forma primigènia, que presenta les var. *aufàbega* 50, 66, 70, 73, 77, 83, 84, 156, 173, *ufàbega* 50, 71, 72, amb monoftongació de *au-* > [u]-; *aufràbega* 110, *ufràbega* 67, amb inserció de bategant; *alfàlbega* 165, per dilació de la lateral; *fàbeca* 103, sense l'article àrab i ensordiment *g* > [k], i el der. *aufabeguera* 74-76, 77-82;

2) *alfàbiga*, amb el canvi de la posttònica *e* > *i*, especialment en cat. occ.; var. *aufàbiga* 77, 126, 127, 129, 140, 141, 143, 146-148, 151; *aufàmiga* 65, amb equivalència acústica B = M (cf. Veny, 1986 b) i metàtesi en *aufàguima* 69 i *fràgama* 17; *ufràmiga* 68, per monoftongació i interferència amb *aufràbiga*; *aufàpiga* 145, per ensordiment de la [b] oclusiva; *fàbiga* 174, sense l'article àrab; *alfàbia* 116 i *aufàbia* 111, 116, 119, 124, 133 (o *mata d'aufàbia* 118), amb pèrdua de la *-g-* intervocàlica;

3) amb la velar sorda [k]: *alfàbrica* i les var. *aufàbrica* 40, 95, 104, 113, 117, *ufàbrica* 85 (*ufàbric* [*m.*] 85), *aufràbica* 113, *ufràbica* 85, *fràbica* 85, 97, *fàbrica* 85, 88, 91, 92; amb la velar sonora: *fàbriga* 96, *aufàbriga*; *amfàbiga* 174, 179;

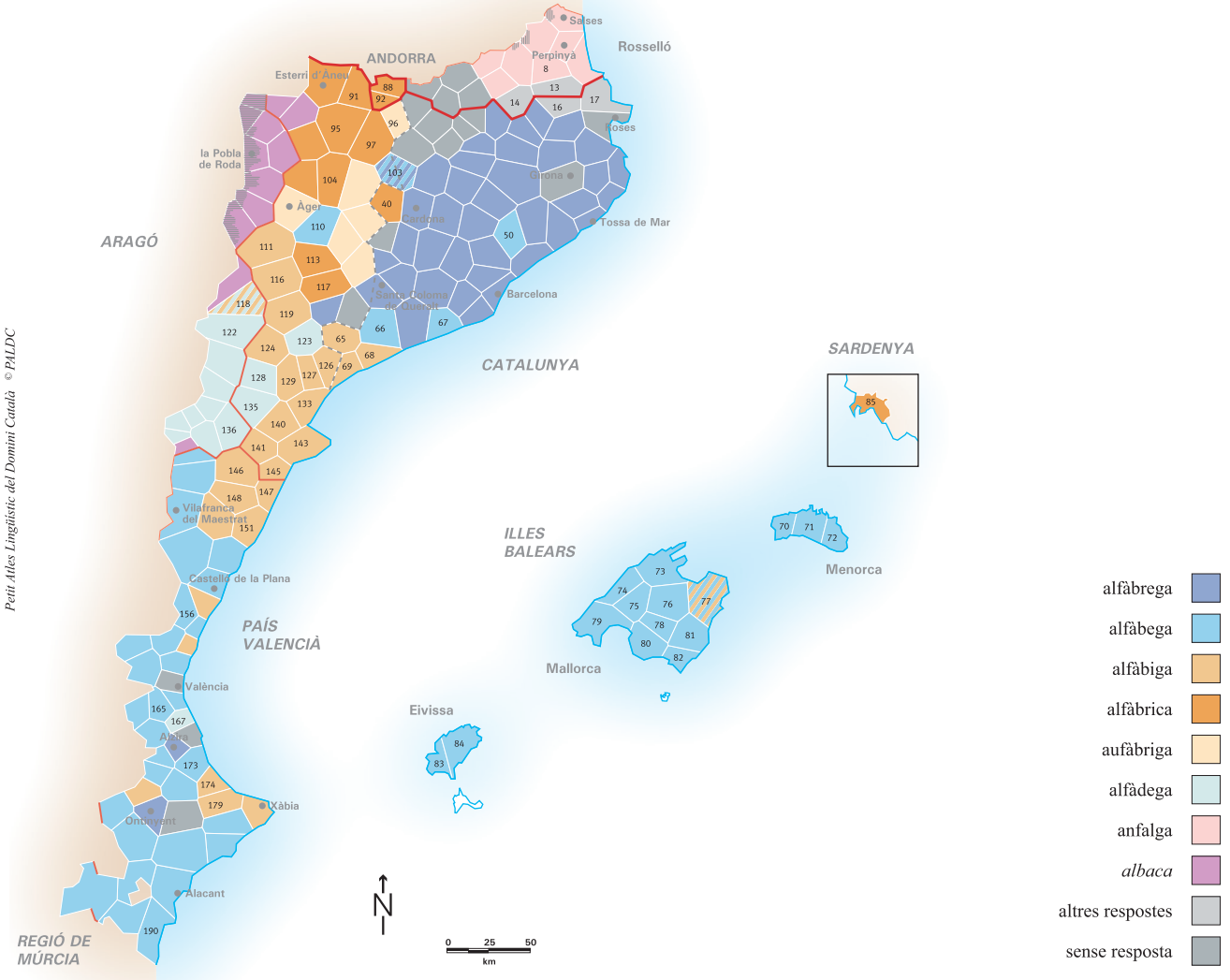
4) *alfàdega*, *aufàdega* 135, 136, amb canvi de *b* > *d*, que conviuen amb *alfàbega*; *aufàdiga* 122, 123, 128; *aufàdia* 118; *alfàrega* 167, amb alteració *d* > *r* o amb pèrdua de *b* de *alfàbrega*;

5) *anfalga*, d'un anterior **alfalga*, evolució de *alfàb*[e]*ga*, que també explicaria *faula* 13, 14, 16 (com PARAB(O)LA > *paraula*).

Altres mots: *basi* 8 sembla un truncament de *basilic* 14, pres del fr. o de l'oc. *baselic* (< baix llat. BASILICUM); *herbabona* 190 sembla una confusió d'espècie (← cast. *hierbabuena*), i *albaca* és pres del cast. *albahaca*, procedent de l'àr. andalusí ALḤABÁQA (Corriente).

Geolingüísticament, el tipus *alfàbrega*, d'origen àrab i d'extensió pràcticament pancatalana, mostra una múltiple variació formal; només a la franja ponentina rep la competència d'un castellanisme-aragonesisme, *albaca*, també de procedència aràbiga.

Són mots normatius *alfàbrega*, des del *DOrt*, 1917; *alfabreguera* i *alfabeguera*, des del *DIEC*$_1$, 1995; *alfàbega*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

618
El *plantatge*
(*ALDC*, V, 1105. El *plantatge*)

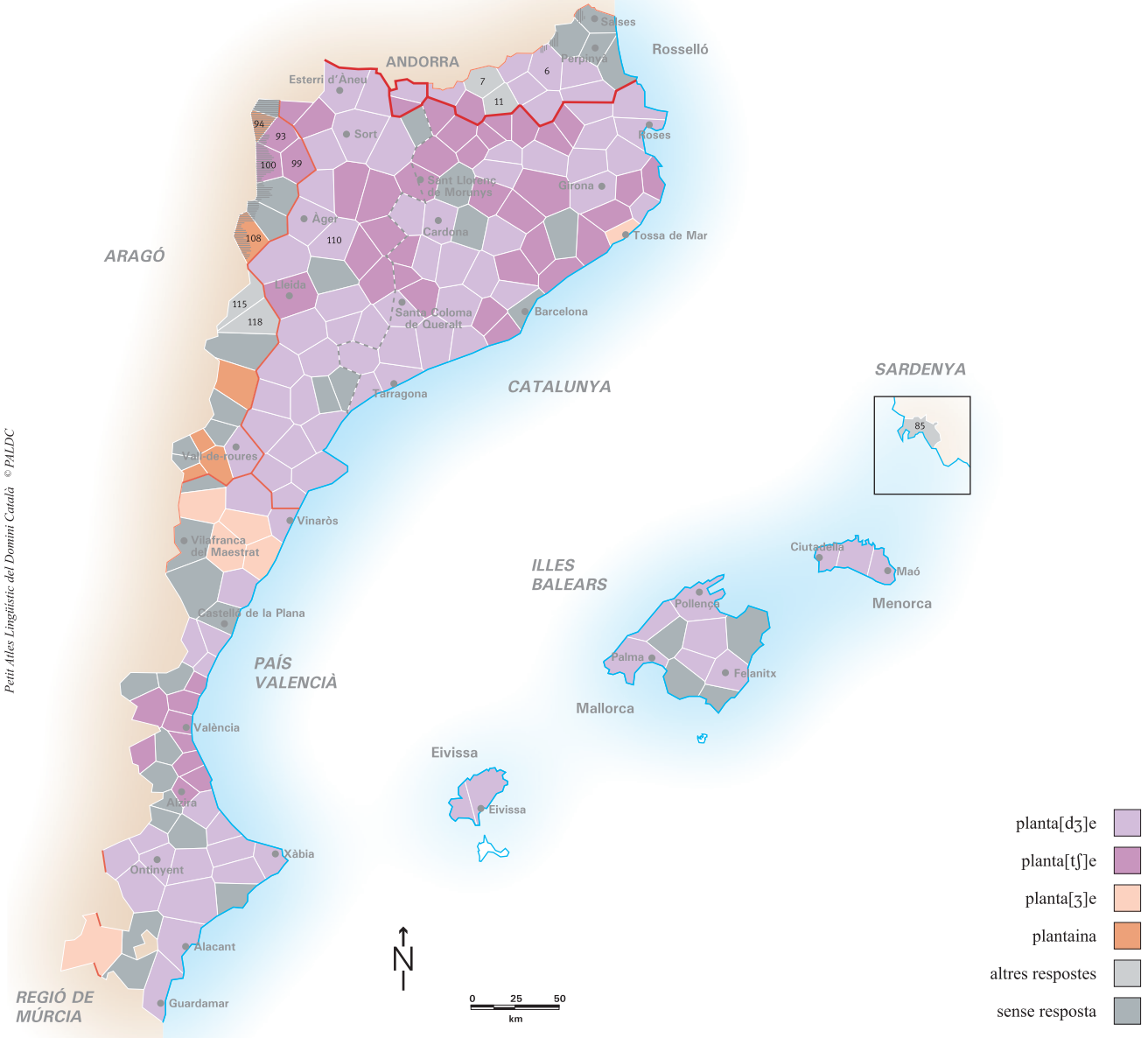
El *plantatge* és una planta herbàcia (gènere *Plantago*), freqüent en prats i llocs incultes, de flors en espiga i amb fulles emprades en medicina; deriva del llat. PLANTAGĬNE (nominatiu PLANTAGO), der. alhora de PLANTA 'planta del peu' "probablement per comparació de les llargues fulles del plantatge menor o de fulla estreta, caracteritzades per llurs cinc nervis, que es van comparar amb els cinc dits i nervatures corresponents del peu humà" (*DECat*); es va estendre al murcià *plantaje*. La primera etapa de derivació és *plantage* (< *PLANTAGEN), amb [ʒ], que després va passar a [dʒ] en posició postaccentual (veg. Coromines, 1971: 260), eventualment ensordida en dues àrees (*planta*[tʃ]*e*), per raons diverses: **1**) a l'àrea del cat. central, per una probable extensió de l'alternança [dʒ]/[tʃ], com *fe*[dʒ]*e*/ *fe*[tʃ]*e*; **2**) als espais apitxats, per l'ensordiment sistemàtic de les consonants sonores.

Var.: *plantaina*, expansió de l'arag., com *piantaina* 108, d'un anterior **pllantaina* 94 (semblant a *pllantatge* 93, 99, 100), per vocalització de la [ʎ], com passa algunes vegades en parlars ribagorçans; *plant*[ɛ̃] 7 és pres del fr. *plantain*; *llantaïm* 115, 118 sembla una resta del mossàrab *plantain*, amb tractament cast. del grup inicial i desplaçament de l'accent sobre la *i* i canvi de la *n* final en bilabial d'acord amb l'habitual fonètica del cat. Per a altres noms romànics del plantatge, veg. Bertoldi, 1924 i Rohlfs, 1924.

Altres mots de caràcter més local: *herba de cinc nirvis* 110, d'acord amb l'estructura de les fulles ja esmentada; *cua de rat* 11 o *cua de rata* 85, per comparació de l'espiga amb l'apèndix del rosegador, i *grana d'ocell* 6, per la llavor cercada pels ocells.

El predomini de *plantatge* és total, amb l'ensordiment de la palatal ja al·ludit, completat amb *plantaina*, d'afinitat arag.

Són mots normatius *plantatge*, des del *DOrt*, 1917, i *herba de cinc nirvis*, des del *DG*$_1$, 1932 (canviada en *herba de cinc nervis* en el *DIEC*$_1$, 1995).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

619
Distribució de *síndria*/*xíndria* (II)
(*ALDC*, V, 1114. La *síndria*)

En aquest mapa només ens ocupem del tractament de la *s-* inicial de *síndria* (< àr. vg. SÍNDIA ‘meló del país de Sind’), tot prescindint de la variant *sindri* (veg. mapa 595) i de la variació lèxica del mot (veg. mapa 727).
La [s] ha mantingut la seva articulació apicoalveolar a la major part del Principat, en mall. i en men.; només a la costa catalanocentral i a Eivissa, a causa de la seva proximitat palatal, s’ha canviat en [ʃ], ajudant-hi la vocal [i]: [ʃ]*índria*, com en *ximple* ‘simple’, *ximiot* ‘simiot’. El fenomen es pot comparar amb *singlot*/*xinglot* (*PALDC*, I, mapa 34) i *xiular*/*xiulet* (*PALDC*, III, mapes 307 i 308), tot i que les isoglosses no se superposen.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

620
El *suc* d'una fruita
(*ALDC*, V, L 68. El *suc* d'una fruita)

Suc deriva del llat. SŪCUS 'suc; saba de les plantes', amb la var. mall. [suḳ] 73, 77, 79-82, amb [k] palatalitzada, el der. dim. val. *suquet* 164 i les var. palatalitzades [ʃuk], [tʃuk] 4, 7, 11, amb africació, i [ʒuk] 188, per adaptació del cast. *jugo* d'acord amb l'equivalència cast. [χ] = cat. [ʒ] (com en *nava*[χ]*a* → **navaja*, *me*[χ]*icano* → **mejicà*; cf. Veny, 2006 a: 33-60). L'alg. *txutx* 85 sembla un postverbal del sard *txutxar* 'xuclar' (Toda havia recollit un *xuco* 'embriac'). [θ]*umo* 108 i *sumo* són evidents manlleus al cast. *zumo*, on sembla que provenen del gr. ZŌMÓS 'suc; salsa', amb alteració de [o] > [u] potser a través de l'àr. vg. ZÛM 'suc' o d'un encreuament amb *jugo* (< SŪCUS). També és d'interferència cast. *caldo* 143, 145, 158, 169, 171 (< CALĬDUS), esdevingut sinònim de 'suc de fruita'.
Altres mots ocasionals: *aigua* 166 o *aigua de la fruta* 87. *Suc* és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

621
Els *espinacs*
(*ALDC*, V, 1126. Els *espinacs*)

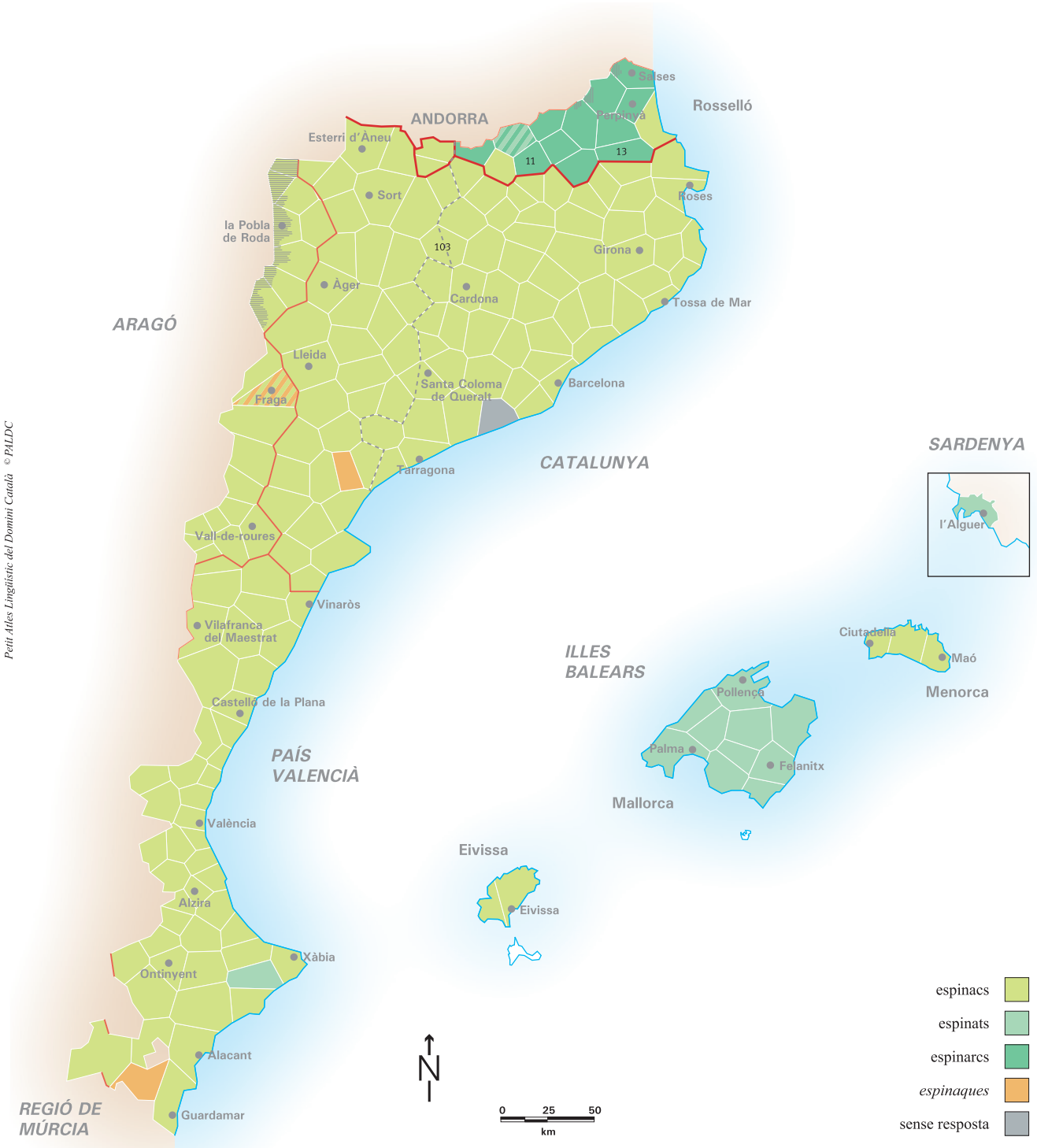
Espinacs, pl. normalment usat de *espinac* (*Spinacia oleracea*), com passa amb les altres denominacions, és una herba cultivada com a verdura, introduïda pels àrabs a la Península Ibèrica. El mot deriva de l'àr. andalusí ISPINÁXA i ha conegut diversos canvis fonètics: *espinats*, per la coneguda assimilació del mall. de *-ks-* > *-ts-* (com *pocs* > *pots*, *macs* > *mats*), però Figuera (1840) encara registra *espinâcs*; *espiracs* 103, amb canvi anòmal [n] > [ɾ]; *espinarcs*, pron. *espin*[ars], probable manlleu a l'oc. *espinarc* (*spinarch*, s. XII), amb un segment final estrany, que, quan el mot va passar al fr. *épinard*, es va canviar pel suf. freqüent *-ard*, com ha passat en el ross. *espinard* 13.

Espinaques és importació del cast. *espinacas*, del mateix origen àrab.

Sarrons 11, pron. *sarr*['us], parent del gascó *sarroû*, podria ser un der. de *serra* (< SĔRRA), per la forma dentellada de les seves fulles.

Espinacs és mot pancatalà amb la var. *espinarcs* pel contacte amb l'oc.

L'únic mot normatiu és *espinacs* des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

622
La *bleda*
(*ALDC*, V, 1127. La *bleda*)

Aquesta planta (*Beta vulgaris* var. *vulgaris*), cultivada com a verdura, coneix un nom molt general, *bleda*, amb diverses var. fonètiques; deriva de *BLĒTA, procedent del llat. BĒTA encreuat amb BLĬTA, pl. de BLĬTUM 'blet'; les dues plantes pertanyen a la mateixa família de les quenopodiàcies. Var.: *blleda*, per palatalització de la lateral (com *blau* > *bllau*, *clau* > *cllau*); *blea*, amb pèrdua de la *-d-*, com és propi de la petita àrea meridional alacantina (com *seda* > *sea*), que també presenta la var. rotatitzada *brea* 190; *blera* 85, com a resultat del rotacisme de la *-d-* que trobem sistemàticament en alguerès (*roda* > *rora*, *podar* > *porar*). *Verdura* és un der. de *verd* (< VĬRĬDE) amb el suf. *-ura* (< -ŪRA), indicador de qualitat, però el mot, a més de prendre un caràcter col·lectiu, 'conjunt d'herba verda' i 'hortalisses', s'ha pogut concretar en 'bleda' a través d'una metonímia de *tot* → *part*, com ha passat també en arag.

Acelga 187, 190 (pron. *a*[s]*elga*) és un manlleu al cast. *acelga*, on deriva de l'àr. andalusí ASSÍLQA (cl. SILQAH ← gr. SIKELĒ) (Corriente) i que s'hi documenta des del s. XIII.

La unitat lèxica de *bleda* es veu només interrompuda per la *verdura*, afí a l'arag., dels parlars ribagorçans i lliterans i per dos casos puntuals del castellanisme *acelga*. L'únic mot normatiu és *bleda* des del *DOrt*, 1917.

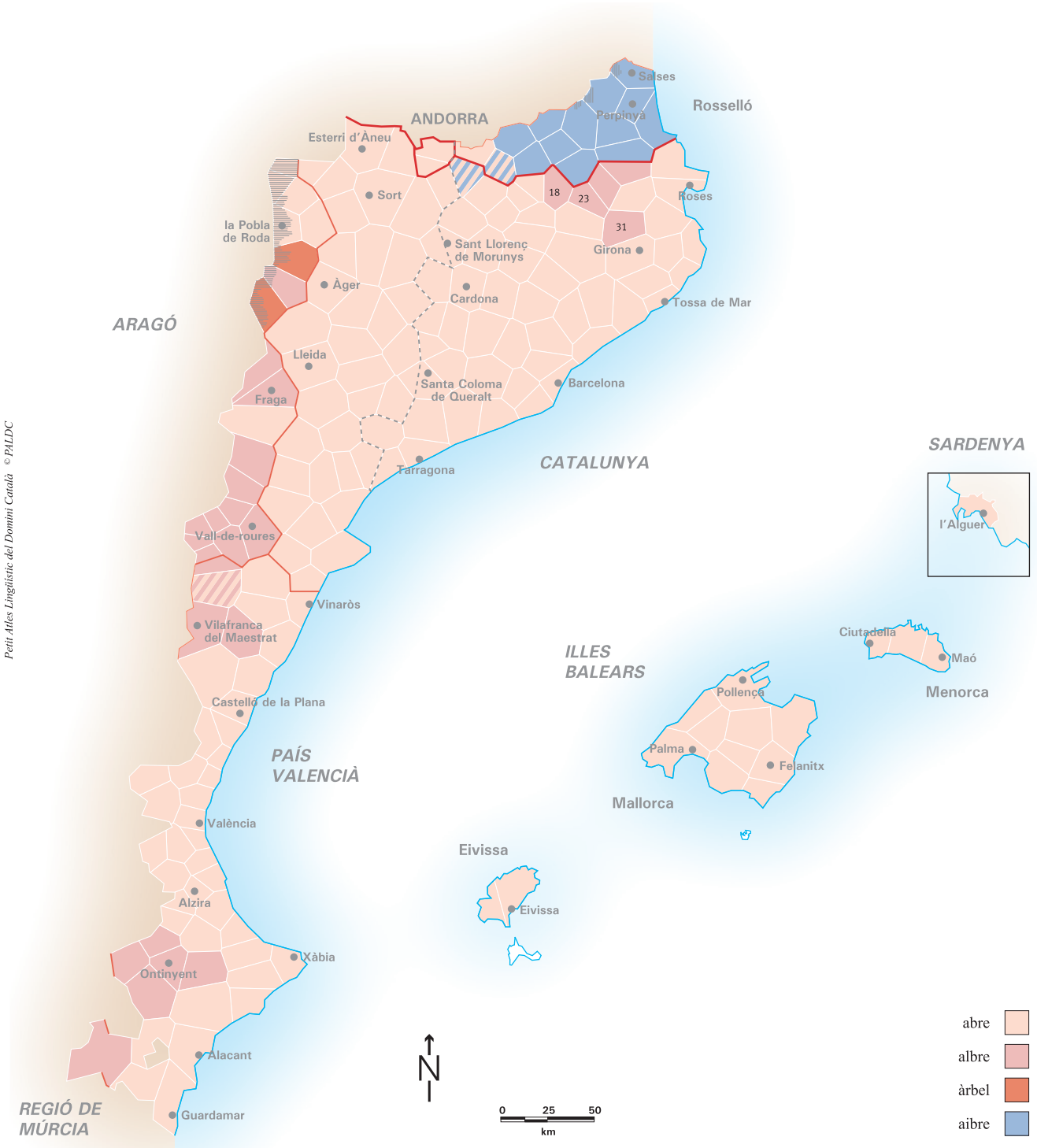
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

623
L'*arbre*
(*ALDC*, V, 1136. L'*arbre*)

El mot presenta una total unitat lexemàtica, és a dir, derivació del llat. ARBORE que era del gènere femení perquè era considerat com un ésser animat, productor de fruits, però que va passar al masculí en les llengües romàniques (tret del port. i el logudorès). ARBORE va donar *arbre*, resultat que no es recull en les enquestes (Coromines el va sentir a Osona, 1934-1935) i que és la base de *abre*, per dissimilació eliminatòria de bategants; de *albre*, per simple dissimilació, que pot esdevenir *aubre* 31, per vocalització de la *l* velar, i d'aquí, *aure* 18, 23, per absorció de la [β] en la vocal velar anterior, i del ross. *aibre* (s. XIII), per un altre tipus de dissimilació (*r...r* > *s...r*, com *armari* > *asmari*), *asbre* (s. XIV), i vocalització posterior de [z] en [j], com en *esma* > *eima*. *Àrbel* és una var. aragonesitzant de *árbol*, on ARBORE, a través de *árbor*, es va dissimilar i va canviar el vocalisme.

Geogràficament, *abre* és general, tret del ross. *aibre*, de factura llenguadociana, de *albre*, drenat a la franja ponentina i parlars alacantins, i del local *àrbel*, contigu a l'arag.

Arbre és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

624
Les *arrels*
(*ALDC*, V, 1138. Les *arrels*)

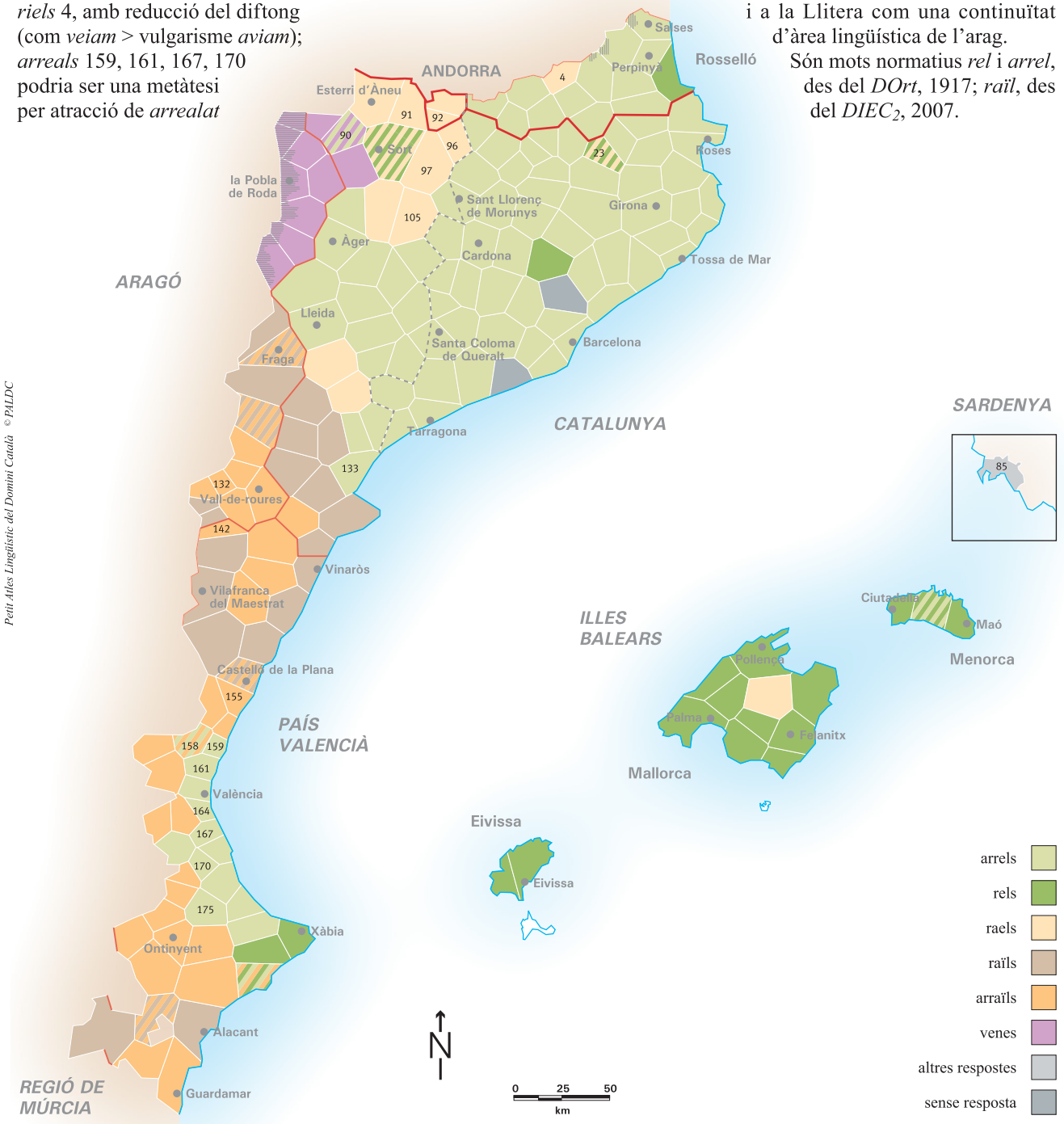
El llat. RADĪCE, a través de *raïtz*, va donar *raïu*, per vocalització de [dz] en [w], i després, per ultracorrecció, *raïl* (com FORNACE > *fornatz* > *fornau* > *fornal*), que trobem en cat. ant. (des del s. XIII) i avui en val. i sud del cat. nord-occ. i que ha pres les var. *arraïls* (i el col·lectiu *arraïlamenta* 142), per pròtesi vocàlica originada per fonosintaxi, i *arrils* 132, per reducció del hiat. *Raïl* va desplaçar l'accent a la vocal anterior, més oberta (com *flaüta* > *flauta*), donant **ràil* i després **r*[ɛj]*l* i, per monoftongació, *r*[ɛ]*l* (s. XV), i, més tard, *arrel*, per pròtesi vocàlica (var. *reel* 97), ajudant-hi els der. *arrailar*/*arraelar*/*arrealar*, potser responsables de *raels*, *arreels* 164, *arraels* 158, *arraiels* 90, *raiels* 23, 91, 92, 96, 105, amb [j] antihiàtica, *arriels* 133, 175, *riels* 4, amb reducció del diftong (com *veiam* > vulgarisme *aviam*); *arreals* 159, 161, 167, 170 podria ser una metàtesi per atracció de *arrealat* 161, de valor col·lectiu. *Raguina* 85 és un manlleu al logudorès *rai*[g]*ina* (< RADICINA).

Venes (< llat. VĒNA), del significat inicial de 'vasos sanguinis per on circula la sang', es va estendre als 'conductes per on circula la saba d'una planta' i, d'aquí, a les 'arrels dels arbres', una metàfora compartida per l'arag.

Barbada 155 (pron. *barbà*) és un der. col·lectiu de *barba* (< BARBA), que designa les arrels més fines d'una planta per comparació amb els pèls d'una barba.

Les formes més antigues, *raïls*/*arraïls*, se centren en el sud del cat. nord-occ. i en el val., tanmateix conviuen amb *rels*/*arrels*, que ocupen gran part del Principat i les Balears. *Venes* queda arraconat a la Ribagorça i a la Llitera com una continuïtat d'àrea lingüística de l'arag.

Són mots normatius *rel* i *arrel*, des del *DOrt*, 1917; *raïl*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

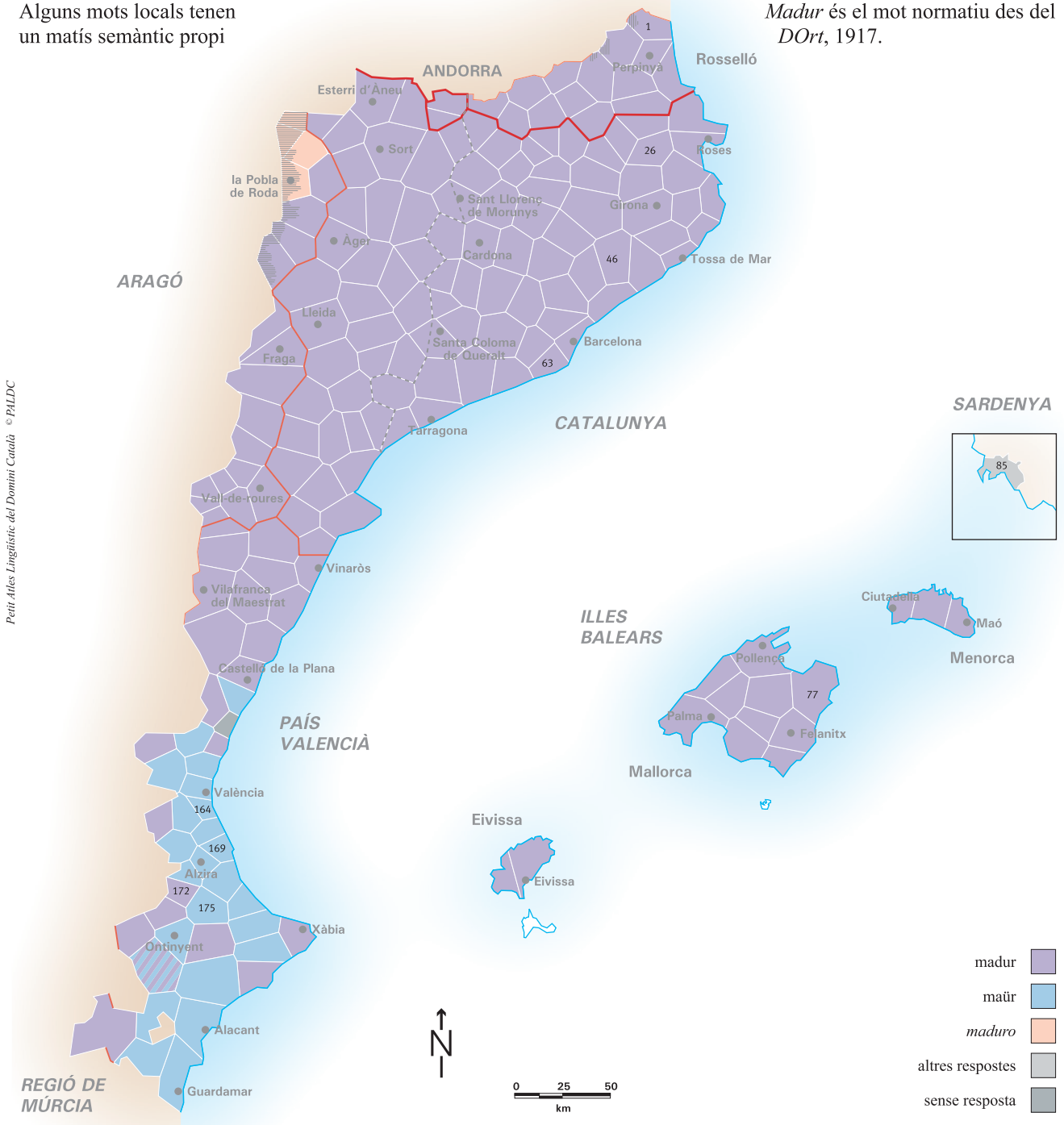
625
La *-d-* de *madur* (I)
(*ALDC*, V, 1151. *Madur*)

Madur es diu del fruit ‘que es troba en l'estat de desenvolupament adequat per a ser menjat’; deriva del llat. MATŪRU, la -T- intervocàlica del qual se sonoritza en *-d-*, generalment fricativa (com la de KLĒTA > *cleda*, *PŎTERE > *poder*); però en una part del val. aquesta *-d-* ha emmudit (*maür*, *maüra* 164), fenomen que es repeteix en altres mots que tenen una *-d-* (< -T-), però comprenent una àrea diferent, que abraça tot el val. en el cas de *crià* ‘criada’ (suf. *-ada*, veg. *PALDC*, II, mapa 116), que disminueix en el cas de *mocaor* ‘mocador’ (veg. *PALDC*, II, mapa 117) i que es redueix al racó meridional alacantí en el cas de *dial* ‘didal’ (veg. *PALDC*, II, mapa 119); aquesta pèrdua és d’època recent. *Maduro* (← cast.).

Alguns mots locals tenen un matís semàntic propi (*assaonat* 26, 164, 169 s’aplica al blat; der. de *saó* ‘sembra; maturació dels fruits’, de SATIONE, del part. SATUS ‘sembrat’, del verb SERĔRE ‘sembrar’) o correspon a una segona resposta (*menjador* 77, der. de *menjar* [< MANDĬCARE] i el suf. de caràcter passiu *-ador* [‘que ha de ser menjat’]). L’alg. *cuit* 85 (o *c*[wi]*t* 85, amb conversió del diftong decreixent en diftong creixent) és un calc del logudorès i campidanès *cottu*, que, a més de ‘cuit’, vol dir ‘madur’.

Són interessants alguns dels noms que es donen al fruit abans de ser madur: *verolat* ‘que comença a prendre color’ 1, 46 (var. *averolat* 46), de *VARIŎLU, der. cl. VARIUS ‘tacat, bigarrat’; *tinent* 63, der. de *tenir*; val. *ataboll* ‘mig madur’ 172, 175, potser d’origen aràbic.

Madur és el mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

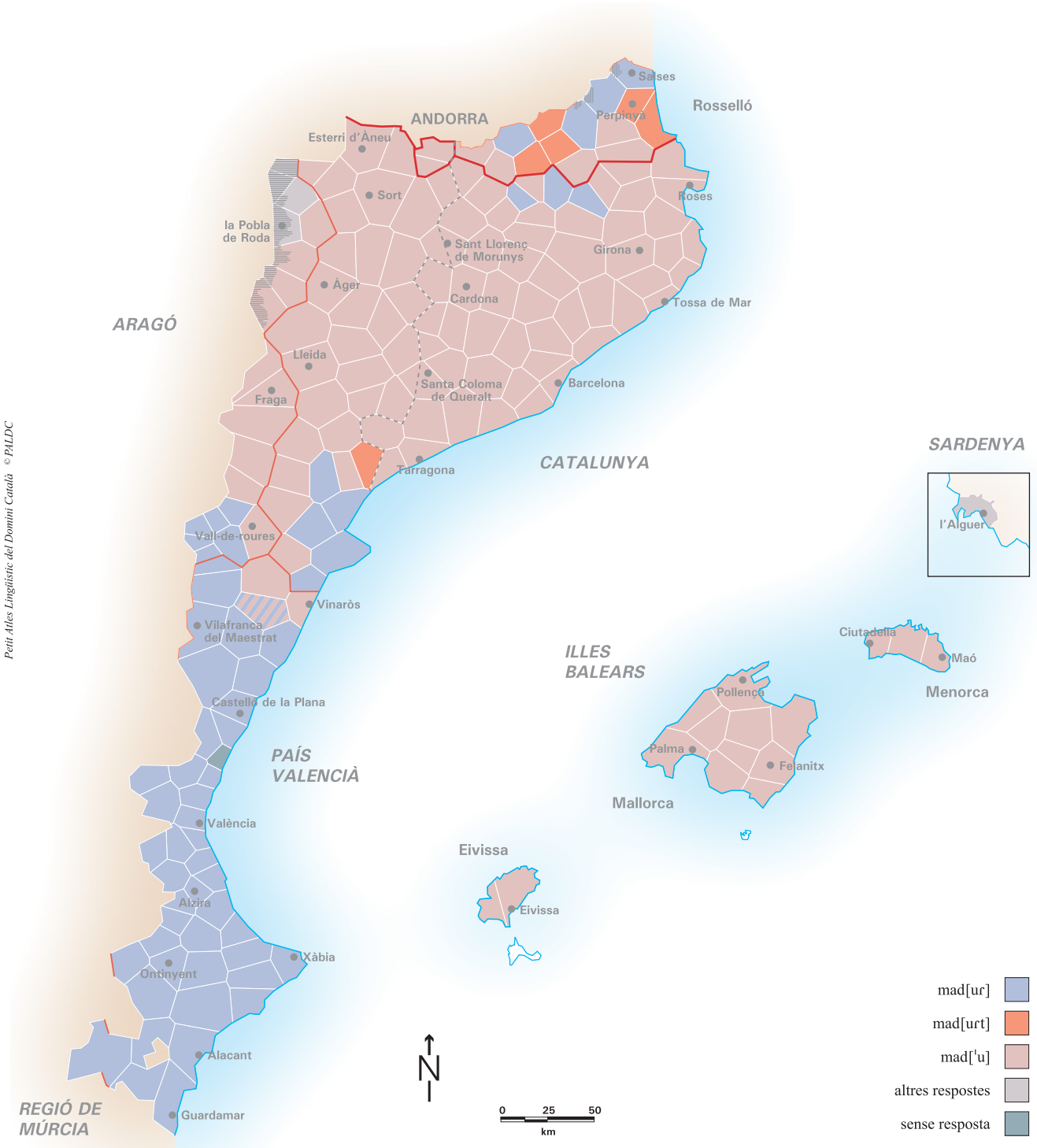

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

626
Tractament de *-r* final en adjectius: *madur* (II)

(*ALDC*, V, 1151. *Madur*)

Ens ocupem en aquest mapa del tractament de la *-r* final en l'adjectiu *madur*, bàsicament amb una àrea de manteniment de la consonant (*madu*[ɾ]) i una altra, de pèrdua (*madú*), que reflecteix una situació semblant a la del substantiu *mocador* (veg. *PALDC*, I, mapa 27) i a la del verb *plorar* (veg. *PALDC*, I, 28), amb la modesta presència d'una var. amb reforç dental (*madurt*) en ross., que se sol donar més àmpliament sobretot en mots monosíl·labs (*cort* 'cor'; veg. *PALDC*, I, mapa 26).
Per al tractament de la *-d-* de *madur*, veg. mapa 625.

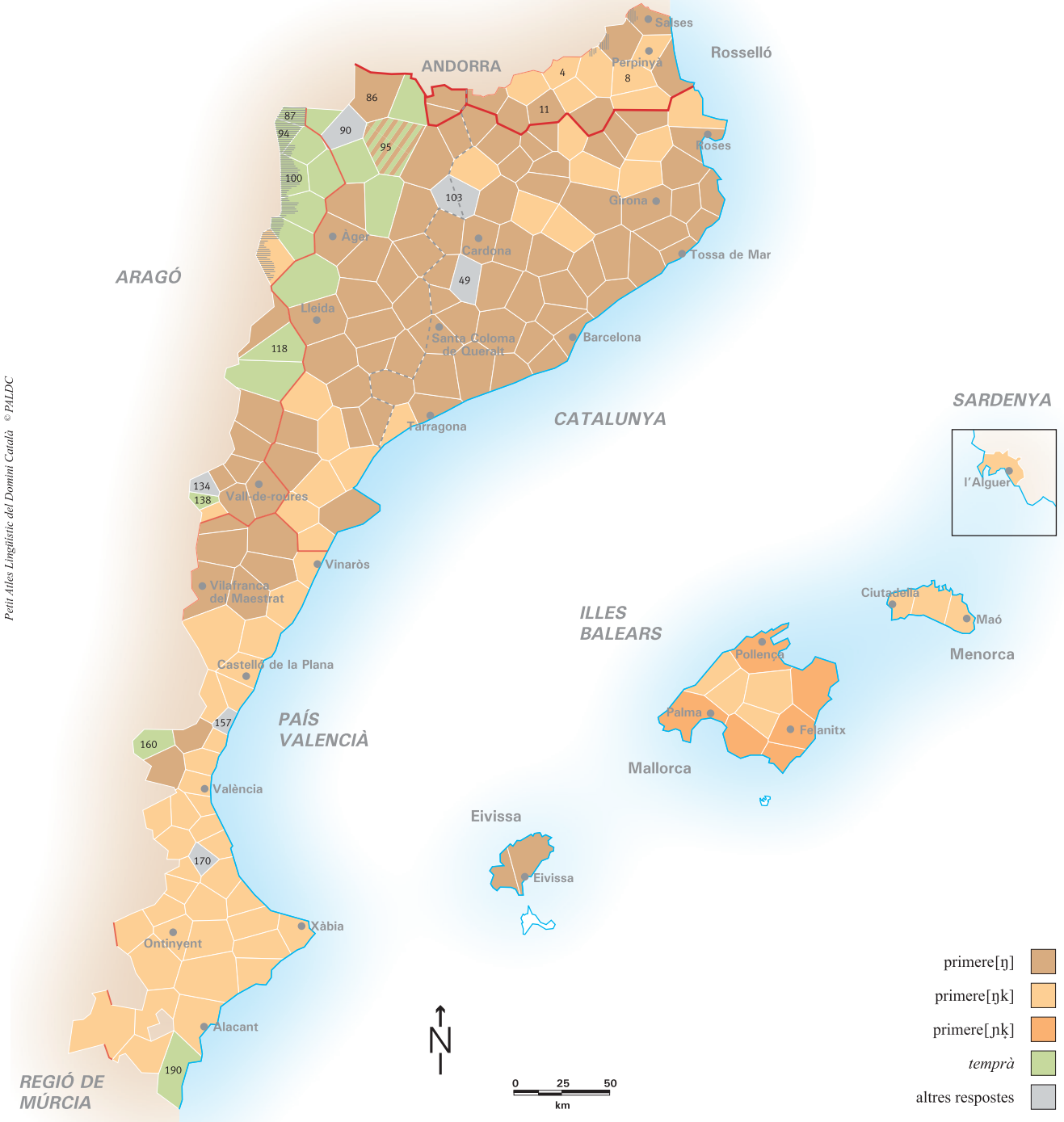

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

627
Primerenc
(*ALDC*, V, 1155. *Primerenc*)

Primerenc, ‘que ve abans del temps ordinari’, és un mot pràcticament general; documentat des del s. XIII, cognat de l’oc. *primairenc*, *primieirenc*, és un der. de *primer* (< llat. PRIMARIU, de PRIMUS ‘primer’ més el suf. -ARIU) amb el suf. *-enc* (< germ. -ING), que confereix al nucli la idea de ‘participant de la seva qualitat’ (cf. el terme oposat *darrerenc*); var. *emprimerenc* 4, 8, 11, amb addició del prefix *en-*/*em-*, i *primerenca* 49, 103, 118, 134, 157, 170, forma femenina.

El mapa il·lustra la distribució de les var. del grup [ŋk] del suf. *-enc*, que és semblant a la que presenta el mot *fang*, estudiat al *PALDC*, III, mapa 320, amb aquestes diferències: **1**) s’afegeix la isoglossa de [ŋk̟], amb palatalització de [k], pròpia de bona part del mall.; **2**) apareix l’àrea ponentina de *temprà* (var. *tremprà* 118, amb metàtesi; *temprano* 94, 100, 138, 160, 190, adaptació/adopció de l’arag.-cast.; *temprana* [*f.*] 87; der. *tempraner* 95 ← cast. *tempranero*), així com *adelantat* 86 (← cast. *adelantado*) i *avançat* 90, a partir de *avançar* (< llat. vg. *ABANTIARE, der. de AB ANTE). Notem el manteniment de l’articulació de [k] final en val., part del nord-occ., mall. i men. enfront de la seva absorció en la [n] velaritzada, [ŋ], a la resta del domini, tret de l’àrea del nord-oest, tributària del cast.-arag. *temprà*/*temprano*. *Primerenc* és l’únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

628
L'*albercoc*
(*ALDC*, V, 1164. L'*albercoc*)

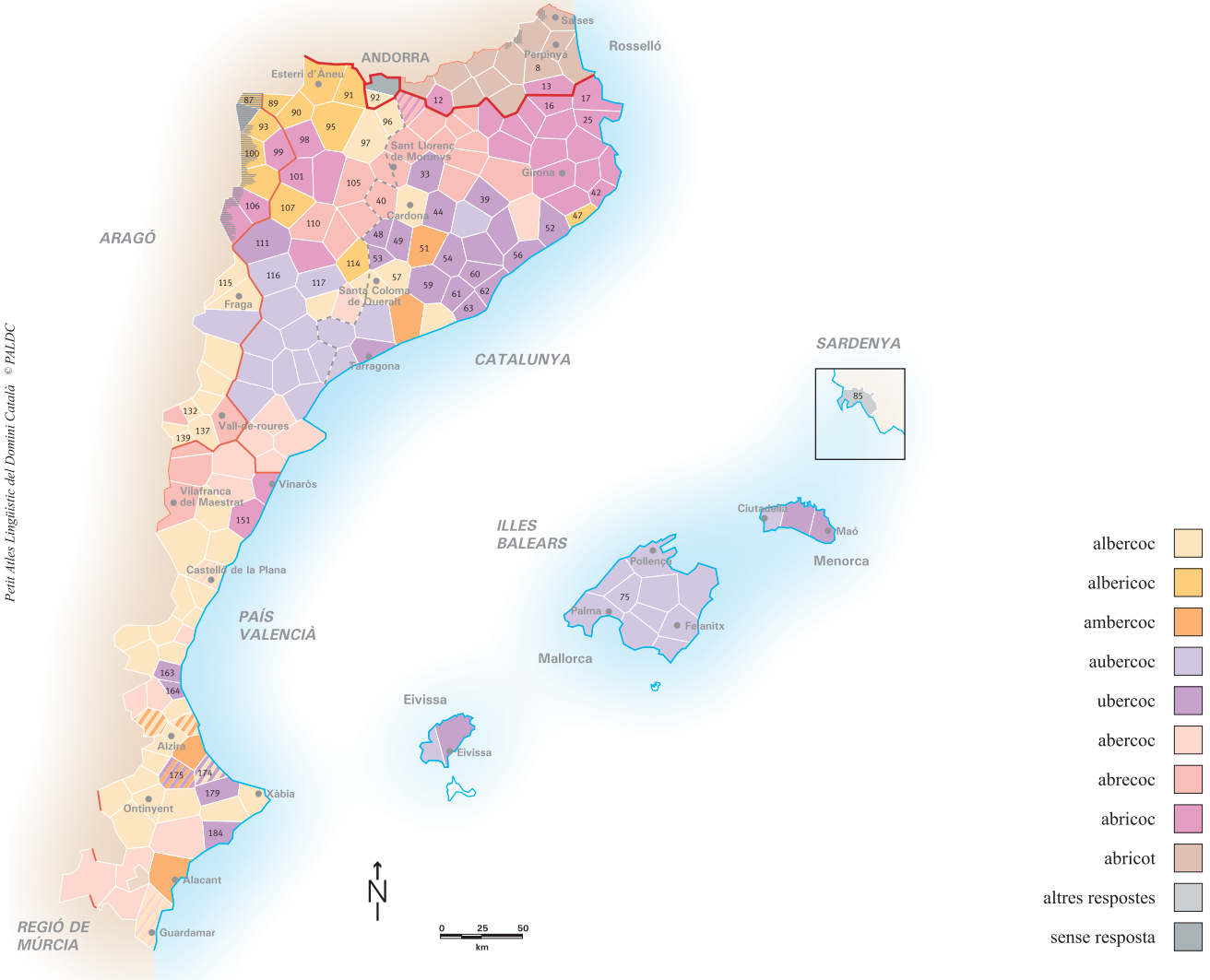
L'*albercoc*, fruit de l'albercoquer (*Prunus armeniaca*), és un der. de l'àr. d'Al-Àndalus ALBARQÚQ (àr. cl. BURQŪQ ← gr. PRAIKÓKION ← llat. PRAECŎQUUM 'precoç', que degué rebre la influència de [MALUM] PERSĬCUM); el valor de 'precoç' ("más temprano maduran", *Autoridades*) deu explicar que a l'Occident passés a significar 'albercoc', mentre que a l'Orient es desviés a 'pruna' (Corriente); el *DECat* el deriva de (PERSICA) PRAECOCIA 'préssecs precoços'. *Albercoc*, documentat des del s. XIV, és la forma tradicional, que, eventualment, presenta la var. *arbercoc* 57, amb intercanvi de líquides *l* = *r*, ajudant-hi l'assimilació a la bategant següent, així com *albrecoc* 97, 115, 132, 137, 139 i *albecroc* 92, 96, resultat d'una metàtesi. *Albericoc* (amb les var. *albericoque* 87, 93, 100, *albericot* 89, *alberecoc* 91, *bericoc* 95, *berecoc* 47, *beracroc* 114, *benacroc* 107) té una vocal anaptíctica afí a l'arag. i al cast. La substitució del segment *al-* per *am-* és l'origen de *ambercoc*, amb la var. *ambercot* 51, per l'equivalència *-k* = *-t* finals.

La presència de líquides, *l* i *r*, ha donat lloc a més variants formals. La vocalització de la *l* velar de la síl·laba inicial ha generat [aw]*bercoc* (dial. occ., var. *aubrecoc* 116, *oubercoc* 117) i [əw]*bercoc* (var. bal. *oubercoc* 75), i d'aquesta darrera, [u]*bercoc* (var. [o]*brecoc* 33, [ɔ]*brecoc* 44, 48, 49, *obrecroc* 111), per monoftongació del diftong inicial (com [əw]*fàbrega* > [u]*fàbrega*, [əw]*bergínia* > [u]*bergínia*; veg. mapes 617 i 645 respectivament), causada sobretot per fonosintaxi (cf. Veny, 2013 b); de [u]*bercoc*, per contextos com *l'ubercoc* interpretat *lu bercoc*, va sorgir *b*[ə]*rcoc* 39, 52-54, 56, 60-63 (var. *mercoc* 59, *amercoc* 163, 164, per equivalència B = M), però la var. val. *b*[e]*rcoc* 174, 175, 179, 184 es podria haver originat per desaglutinació de *albercoc* o *ambercoc*, amb les quals aquella conviu (174, 175).

Abrecoc sembla una homonimització amb *a*(*r*)*bre* (var. *abrecroc* 40, 105, 110, *abricroc* 98), amb pas a *i* en *abricoc* (var. *bricoc* 12, 13, 16, 17, 25, 99; *abricloc* 42; *albricoc* 90, amb dissimilació de bategants; *ubricoc* 106; *abircoc* 151, *aubricoc* 101) i *abricot* (var. *bricot* 8), si no es tractés d'un gal·licisme (← fr. *abricot*). *Abercoc* seria una metàtesi de *abrecoc*. L'alg. *barracoc* 85 és un manlleu al logudorès *barrakokku*.

La profusió de variants està en funció de la presència de líquides en el lexema i la freqüència de l'alternança [k]/[t] en posició final és deguda a l'intercanvi d'oclusives (com dial. *càntuc*/*càntut*, *ràvec*/*ràvet*, etc.).

Notem que la var. originària, canònica, *albercoc*, normativa des del *DG*$_1$, 1932, és especialment viva en una gran part del val.

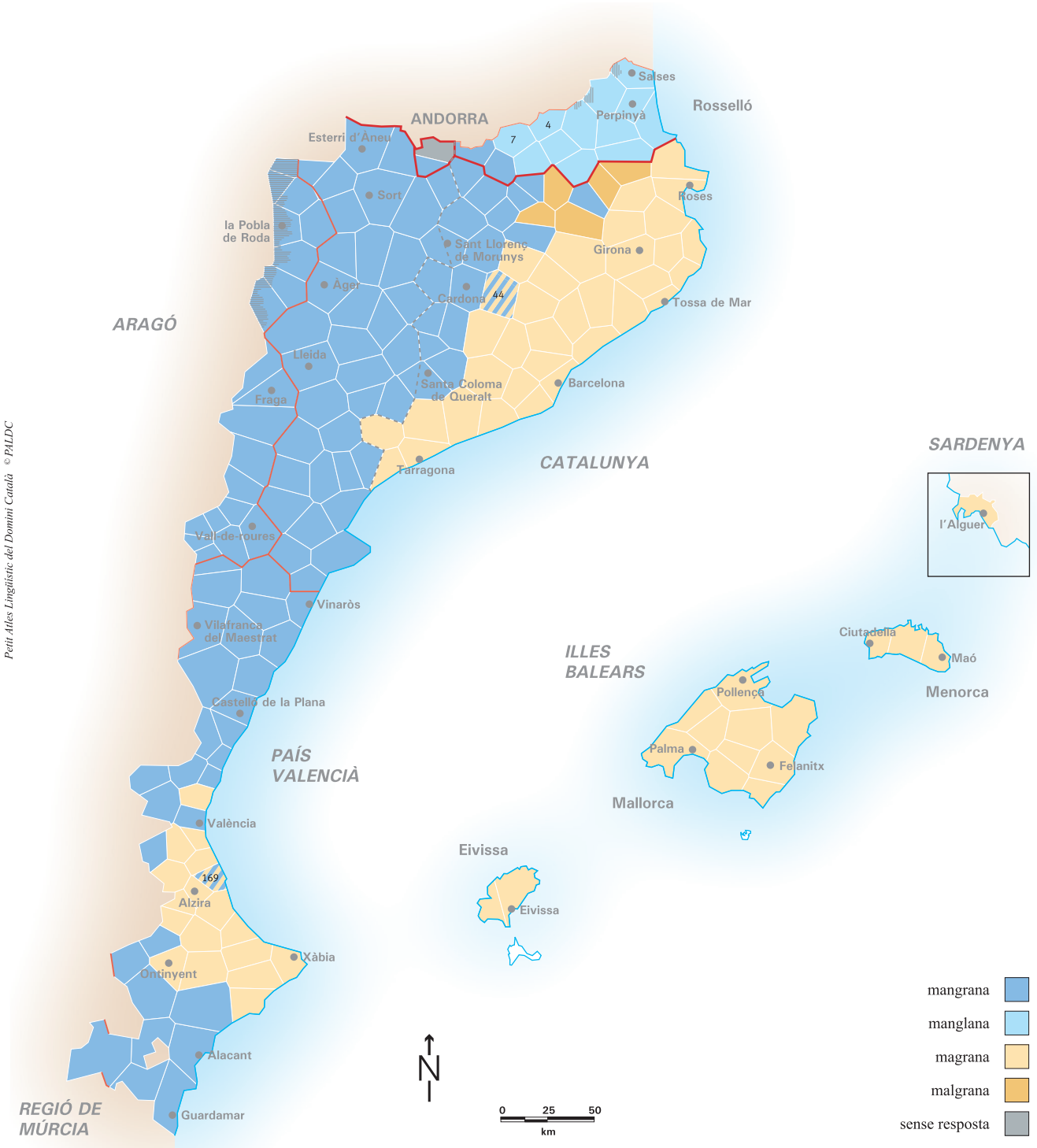
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

629
La *magrana*
(*ALDC*, V, 1171. La *magrana*)

La *magrana*, fruit del magraner (*Punica granatum*), prové d'un encreuament entre dos mots llatins, MI(L)LE-GRANA 'mil grans' i MALUM GRANATUM 'fruit de grans'. *Malgrana*, amb etapes anteriors *melgrana* < *meligrana* < MILEGRANA, de la qual *magrana* en seria una dissimilació eliminatòria, conviu des del s. XIII amb *magrana*. És possible que aquella forma sigui l'origen de *mangrana* (*DECat*), però ens inclinem més aviat per una dilació de nasal a partir de *magrana*, com ha passat en *mançana* < *maçana* o el dial. *romenguera* < *romeguera*; sembla que ho abona l'alternança *magrana*/*mangrana* de les localitats 44 i 169. *Manglana* (var. *minglana* 4, 7) és resultat d'un intercanvi de líquides de *mangrana*.

En el vessant geogràfic, notem la presència de la var. nasalitzada en la major part del cat. occ. (tret d'una àrea meridional), *mangrana*, i en el ross., *manglana*, enfront de *magrana* de la resta, incloses les Illes i l'Alguer. *Malgrana*, mantinguda en cinc localitats septentrionals, seria fidel a la forma originària.

Magrana és l'única variant normativa des del *DOrt*, 1917.

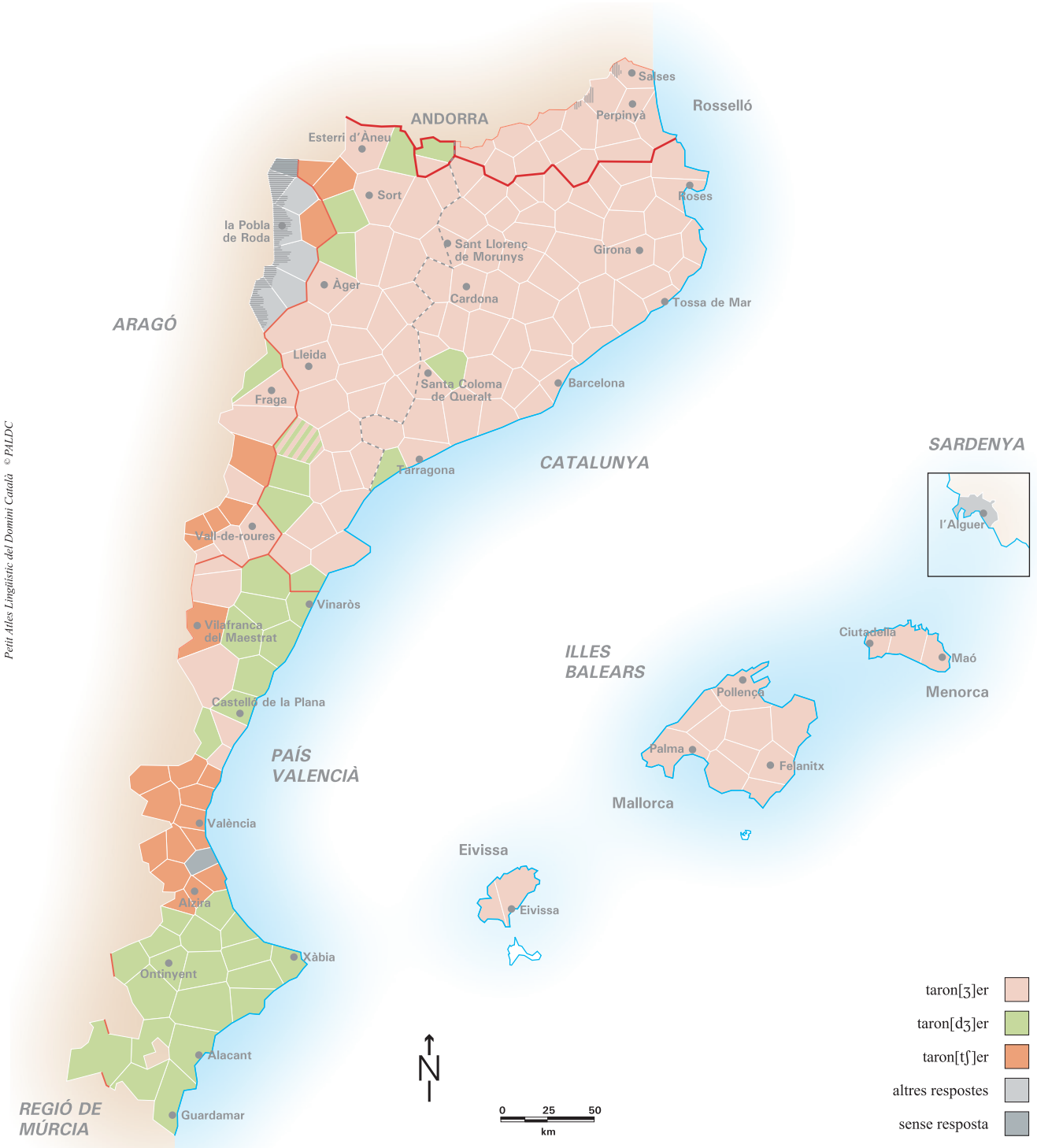

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

630
El *taronger*: tractament de la palatal postconsonàntica (II)
(*ALDC*, V, 1174. El *taronger*)

Taronger, der. de *taronja* (< àr. andalusí TURÚNJA), presenta tres variants en la consonant palatal: *taron*[ʒ]*er*, amb fricativa, *taron*[dʒ]*er*, amb africada, i *taron*[tʃ]*er*, amb ensordiment de l'africada sonora; no tenim en compte la variació formal d'altres elements del mot (*toronger*, *tronger*, etc.) com tampoc la presència d'altres unitats lèxiques, per a la qual cosa, veg. el comentari del mapa 596.

La distribució de variants és molt semblant a la de la [ʒ] inicial de *genoll* (*PALDC*, I, mapa 13), però diferent de la [dʒ] interior de *fetge* (*PALDC*, I, mapa 14) i de *trepitjat* (*PALDC*, I, mapa 15); pel que fa a l'àrea del cat. central, alternen [dʒ]/[tʃ] potser en relació amb parlars occitans. La realització [tʃ] de la resta de dialectes se centra en parlars apitxats (val. central, Matarranya, Ribagorça).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

631
La *nespla*
(*ALDC*, V, 1178. La *nespla*)

La *nespla* o *nespra* és el fruit del nespler o nesprer (*Mespilus germanica*), originari del Caucas; un fruit esfèric coronat per un calze pubescent de cinc sèpals, poc saborós i amb escassa –o nul·la– presència als mercats. No s'ha de confondre amb la *nespra del Japó* (per als dos noms, veg. mapa 653 i Veny, 1998 b).

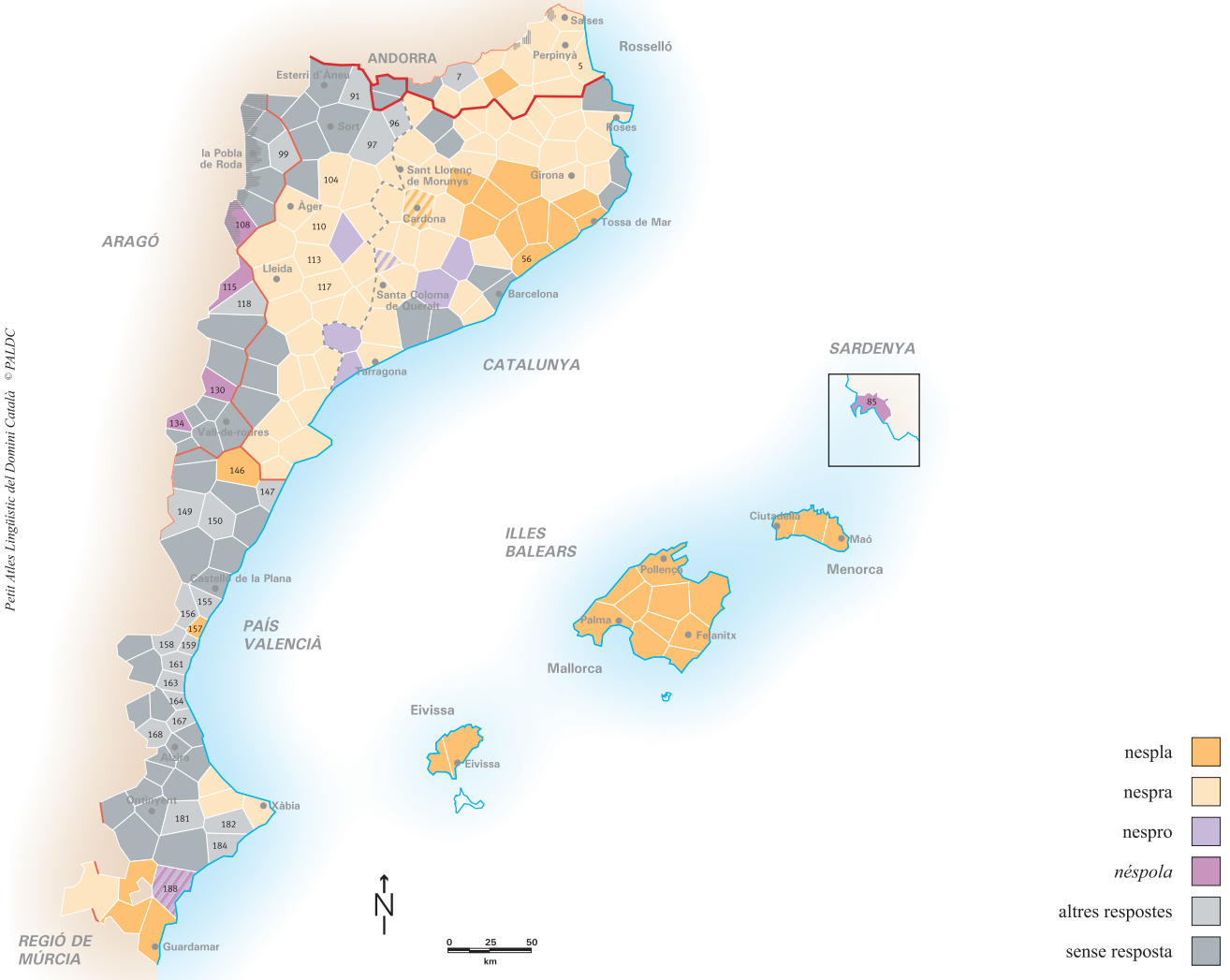
Nespla, la forma més antiga (s. XIII i topònims del s. X), deriva de MESPILA, pl. neutre de MESPĬLUM (← gr. MESPÍLOS), amb una dissimilació de M...P > N...P que també trobem en l'it. *nespola*, el fr. *nèfle* i el cast. *níspero*/*níspola*. Var.: *nesplo* [*m.*] 146; *nescla* 56, amb substitució de l'oclusiva [p] per [k]; *nyespla* 149, 155, 157-159, 161, 163, 164, 167, 168, amb palatalització de la nasal, influïda per *niespra*, *nyéspola*, i *nyespa* 97, amb dissimilació eliminatòria de líquides, amb el seu masculí *nyesp* 96. Tenen el mateix origen, però a través d'altres llengües: *néspola*, *níspola* 130, 134, 188, amb les var. palatalitzades *nyéspola* 115, *nyiéspola* 108, preses de l'arag., i *néspola de hivern* 85 (pron. [n$_{l}$espura ðe inv'ɛl]), per contacte de l'alg. amb l'it. o el sard *nespola*/*néspula*.

Nespra, de documentació tardana (s. XIX), més que derivar de *MESPIRA, que s'hauria format per homonimització amb PĬRUS 'pera', podria ser degut a una dissimilació de líquides realitzada en el nom de l'arbre, *nesplera* (> *nespera*), i transmesa al fruit (*nespra*), o bé a un intercanvi de líquides com s'ha donat en *plasent* > dial. *prasent*, *blusa* > *brusa*, *enclusa* > dial. *encrusa*, etc. Var.: *nespre* [*m.*] 104, 110, com *nespro*; *nespró* 113, 117, més que un dim. de *nespra*, s'ha d'interpretar com una refecció sobre el nom de l'arbre, *nesproner*, format sobre *nespro* (semblantment a *lledoner-lledó*, *aranyoner-aranyó*); *nyespra* 118, 147, 150, 156, 157, 181, 182, 184 i *niespra* 99 són var. palatalitzades.

Són de procedència externa *nyíspero* 91, de l'arag., i *nefla* 5, 7, pres del fr. *nèfle*, la *f* del qual s'ha relacionat amb el gr. tardà MEPHULLON encreuat amb PHULLON 'fulla' (*DHLF*).

La var. territorial més antiga, *nespla*, es troba en àrees laterals i isolades, com el val. i el bal., però també en una part del cat. central, mentre que *nespra* (i *nespro*) coneix una gran extensió pel Principat i una part del val. *Níspola* i *nyéspola*, procedents de l'adstrat arag., ocupen punts isolats ponentins del cat. occ., i l'alg. *néspola* és tributari de l'it. o del sard.

Són mots normatius *nespla*, des del *DOrt*, 1917; *nespra*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

632
Les *garrofes*
(*ALDC*, V, 1182. Les *garrofes*)

Garrofa, fruit del garrofer (*Ceratonia siliqua*), prové de l'àr. vg. ḤARRUF, 'fruit o tavella del garrofer i d'altres llegums', mentre que *garrova* deriva del plural de ḤARRUBA (*DECat*); la forma originària del pahlavi està representada pel neopersa *xar lup* 'barra d'ase' (Corriente).

Garrofa presenta les var. locals *algarrofa* 93, de factura aragonesa, amb l'article àrab aglutinat; *carrofes* 103, amb ensordiment de l'oclusiva, que probablement no és continuador d'una fase antiga que trobem en *carrofer*; *garrofis* 2 potser deu la *-i* a *currubi*, que comentem més avall.

Garrova té la var. *algarrova* 94, tributària del cast. *algarroba*. *Currubi* 1 és un manlleu a l'oc. *carròbia* (cf. fr. *caroube*), pres del llat. med. CARUBIA, amb pas de *-ia* > *-i*, com el de *gàbia* > *gabi*.

Notem, a nivell geolingüístic, la generalitat de *garrofa* en el cat. peninsular i l'alg., enfront de la localització bal. de *garrova*.

Són mots normatius *garrofa*, des del *DOrt*, 1917, i *garrova*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

633
L'*ametlla*
(*ALDC*, V, 1188. L'*ametlla*)

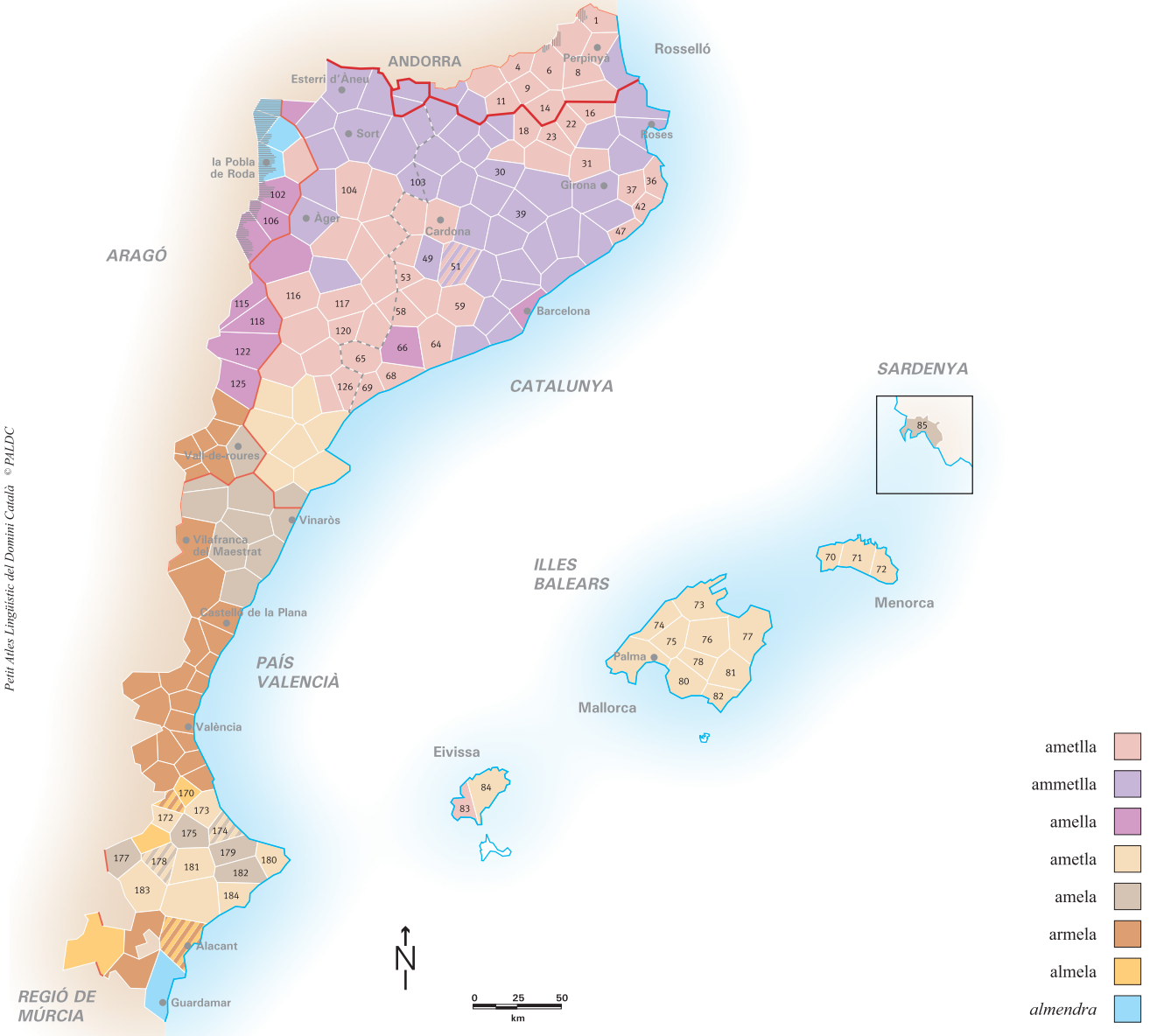
L'*ametlla* és el fruit de l'ametller (*Prunus dulcis* o *Amygdalus communis*), originari de l'Orient Mitjà, molt cultivat a la regió mediterrània. El mot prové del llat. vg. AMĬGDŬLA (var. AMĬDDULA), llat. cl. AMYGDĂLA (← gr. AMYGDALE), amb evolució ant. i avui dial. de D'L > *-tl-*. Distingim:

1) formes sense palatalització: la més antiga és *ametla* o *amel·la* (s. XIII), que ha rebut diverses modificacions com *almetla* 172-174, 178, 181, 183 i *almelda* 170, les dues per addició del segment *al-* i la darrera per metàtesi de *-dl-* o dissimilació de *-ll-*; *metla* 70-78, 80-82, 84, 180, 182, 184, amb afèresi vocàlica causada per fonosintaxi (*una ametla* > *una metla*); *ammetla* 174, 175, 178, 179, amb geminació de la nasal per assimilació a la lateral geminada següent, que potser té un precedent en la var. *atmetles* de Vicent Ferrer; *ammela* 177 i *amela*, per simplificació de -[ll]- en -[l]-, com en *vetlar* > *velar* (veg. *PALDC*, III, mapa 299); alg. *mela* 85; *almela*, com l'anterior amb pròtesi del segment *al-*, freqüent en val., dissimilada en *armela*; *aumetla* 174, amb vocalització de la lateral velar;

2) formes amb palatalització: *ametlla* (var. *ammella* 30, 103); *metlla* 1, 4, 6, 8, 9, 11, 14, 16, 18, 22, 23, 31, 36, 37, 42, 47, 53, 83, 117, 120, 126, amb afèresi; *ammetlla*, amb geminació de la nasal per assimilació a la lateral geminada següent (der. *ammetlló* 39); *aumetlla* 51, 58, 64, 65, 68, 69, 104, 116 (< **almetlla*), amb la monoftongació de *umetlla* 59 i la desgeminació de *aumella* 66, 122 i *amella*, a més de *armella* 102, 106, 115, 118, 125, d'un anterior **almella*, dissimilada. Queda a part l'isolat *ammenylla* 49, que hem d'interpretar com una dilació de nasalitat (com **cemeteri* > *cementeri*, àr. MAGRA > *mangra*, *almangra*), més que com una continuïtat del llat. AMĬNDŬLA, que sí que es troba en l'origen de *almendra*, pres del cast.

Des d'una perspectiva geolingüística, el tipus palatalitzat *ametlla* campa pel Principat, mentre que el tipus no palatalitzat, *ametla*, més antic, es troba en tort., val., bal. i alg., àrees conservadores perquè són laterals i isolades.

Són mots normatius *ametlla*, des del *DOrt*, 1917, i *ametla*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

634
Empeltar
(*ALDC*, V, 1197. *Empeltar*)

Empeltar és el mot general per al significat "inserir (una part d'un arbre proveïda d'una o més gemmes) en una branca o tronc d'un altre arbre de manera que s'estableixi entre ambdós una unió permanent" (*DIEC*), amb la var. ponentina *empeltrar* (postverbal *empeltre* 90), on s'ha inserit una bategant adventícia, potser resultat d'una homonimització amb *in*[χ]*ertar*, que es troba en poblacions veïnes; el vocable deriva del llat. vg. *EMPUTARE, que va donar el fr. *enter*, i que en cat., per atracció de PELLIS 'pell, escorça', va donar *empeltar* (oc. mod. *empeutar*), potser ajudant-hi el gr. PELTA 'escut', a causa del tipus d'empelt amb escudet (*DECat*). *Empalmar* 62, 90, considerat arcaic en aquesta darrera localitat, enfront de *empeltrar*, podria ser una contracció de *empalomar* 'fer una lligada amb un llibant', der. de *paloma* 'amarra que es tirava a l'embarcació per unir aquesta amb la platja', possible der. de PALUMBES 'colom' per comparació del llançament de l'amarra amb el vol de l'ocell, un mot estès, en sentit nàutic, al cast., al genovès i al venecià (*DECat*; Aprosio, s. v. *paloma*); tanmateix, tenint en compte l'àrea molt interior del mot, preferim derivar-lo del llat. PALMARE 'enllaçar, unir el cep, lligar-lo al suport' (*DELL*). *Engafetar* 118, que conviu amb *empeltar*, prové de *gafet*, dim. de **gaf* (oc. ant.) i der. de (*a*)*gafar*, d'origen preromà. Entre els mots estrangers introduïts en el sistema figuren: *grefar*, propi del ross., pres del fr. *greffer*, on és der. de *greffe* 'empelt', del llat. GRAPHIUM 'estilet, punxó per a escriure'; *ensirir* 85, manlleu al campidanès *intsidai*, amb rotacisme de la *-d-*, com en *rora* < *roda*, i *in*[χ]*ertar* (var. *en*[χ]*ertar* 108, per atracció del prefix *en-*), castellanisme estès a l'arag., der. de INSERTARE, com el gall. i el port. *enxertar* (García de Diego); les formes *eixerc* 44, *eixern* 46 i *eixel* 'empelt' 45 (*exert* ja es troba en l'*Spill* i en Torra, 1640), més que possibles mots importats del cast. *enxertar* (*DECat*), semblen deverbals del der. de INSERTARE, potser per influència de l'àr. SARTA 'incisió' (Dozy, ap. *DCVB*). Són mots normatius *empeltar* i el substantiu *eixart*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

635
El *saüc*
(*ALDC*, V, 1205. El *saüc*)

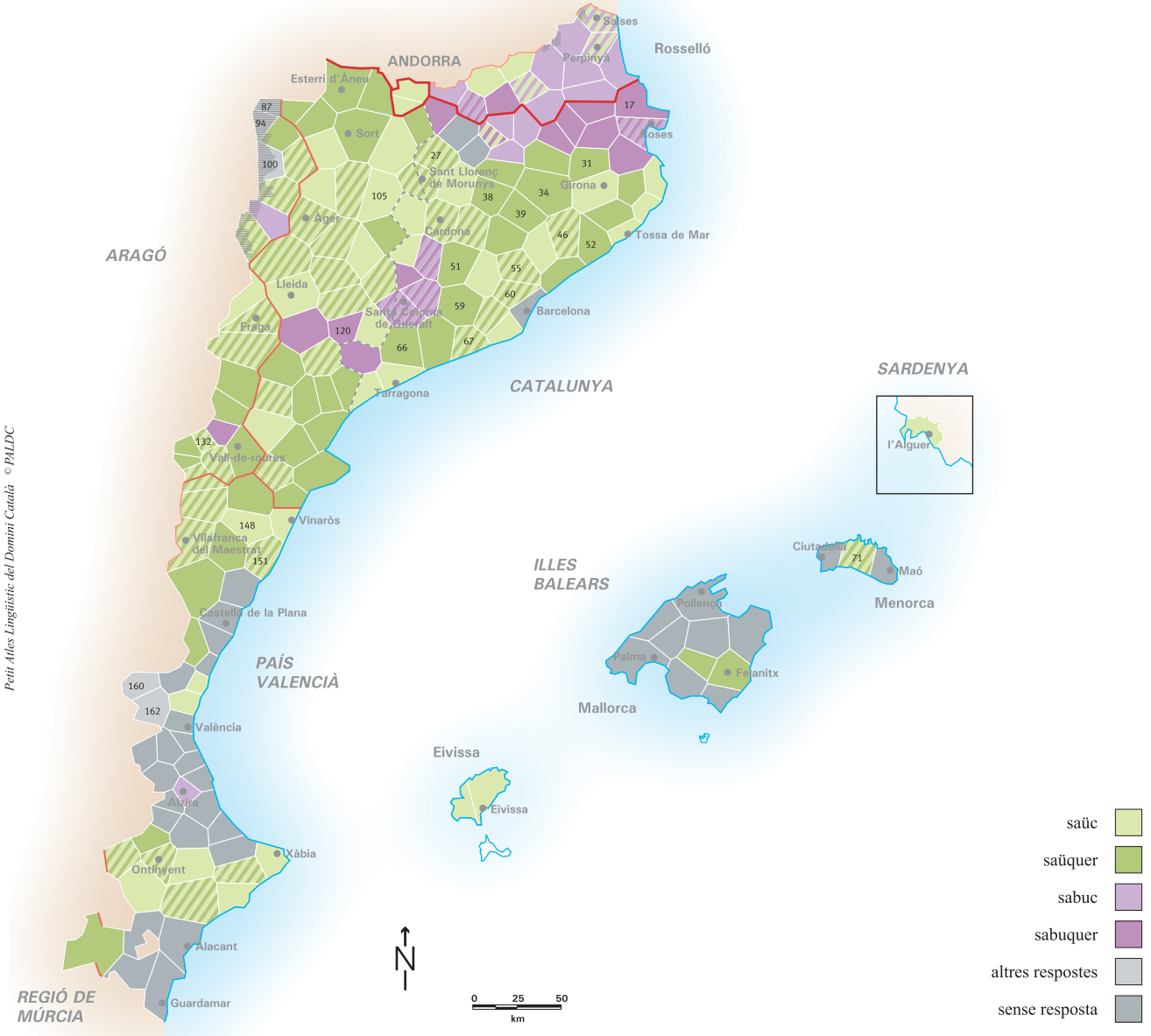
El *saüc* (*Sambucus nigra*) és un arbust de la família de les caprifoliàcies que fa flors en umbel·les (*raïms de saüc* 27), d'olor forta, que donen fruits menuts i negres. El nom deriva del llat. tardà SABŪCUS, var. de SAMBŪCUS, aquest pres del gr. SAMBUKE 'flauta', perquè de les seves tiges es feia antigament aquest instrument (cf. it. *sambuco*). En el comentari dels significants, quan el resultat és *flor de saüc*, per la utilització que es fa en medicina d'aquesta part de la planta, hem prescindit del nucli.

El der. més etimològic és *sabuc* (d'un anterior **sabug*), compartit amb l'oc., amb els der. *sabuquer* i *sabuquera* 17, 120, formats amb el suf. *-er*, *-era* (< -ARIU, -ARIA), propi de fitònims. En canvi, *saüc* ha sofert la caiguda de la *-b-* (o *-v-*) intervocàlica en contacte amb una vocal velar (cf. SABŬRRA > *saorra* > *sorra*, *HABUTU > ant. *haüt* 'hagut', etc.), com passa en *suc* 60, 71, a més, amb reducció del hiat; *saú* 67, 148, amb caiguda de l'oclusiva final; els aragonesitzants *saüco* 87, 100, 162, *sauco* 160, amb desplaçament de l'accent, i els der. *saüquer* (sovint realitzat amb diftong, *sauquer*), *suaquer* 31, 46, 52, 55, 60 (var. palatalitzada *xuaquer* 51), amb metàtesi, i *suquer* 52, 66 (< *suuquer* 59), amb monoftongació de *au* en *u* (cf. Veny, 2013 b), com ha passat amb la var. sonoritzada, *suguer* 34, 39 i amb la var. *salguer* 38, que és ultracorrecció de **saüguer*. *Saüquera* 132, 151 fa parella amb *sabuquera* i *sauquero* 94 té el sufix de matriu aragonesa.

L'isolat *pudoler* 105 deu referir-se al *saüc pudent* o *évol* (*Sambucus ebulus*), també de la família de les caprifoliàcies; per tant, der. de *púdol* (< *púdou* < *púdeu* < PUTĬDU).

Des d'una perspectiva geolingüística, notem que *saüc* (i var.) s'ha mantingut sobretot referit a la flor de l'arbust, mentre que el nom d'aquest s'ha reforçat amb el sufix propi de plantes, *saüquer* (i var.). *Sabuc* i *sabuquer* es concentren sobretot en el cat. sept.

Són mots normatius *saüc*, *saüquer* i *saüquera*, des del *DOrt*, 1917; el *DIEC*$_1$, 1995 va introduir *sabucar* "saücar, lloc poblat de saücs", però, estranyament, no *sabuc*; recentment, *sabucar* ha desaparegut del *DIEC*$_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

636
Tractament de la *-s-* intervocàlica de *resina* (II)
(*ALDC*, V, 1252. La *resina*)

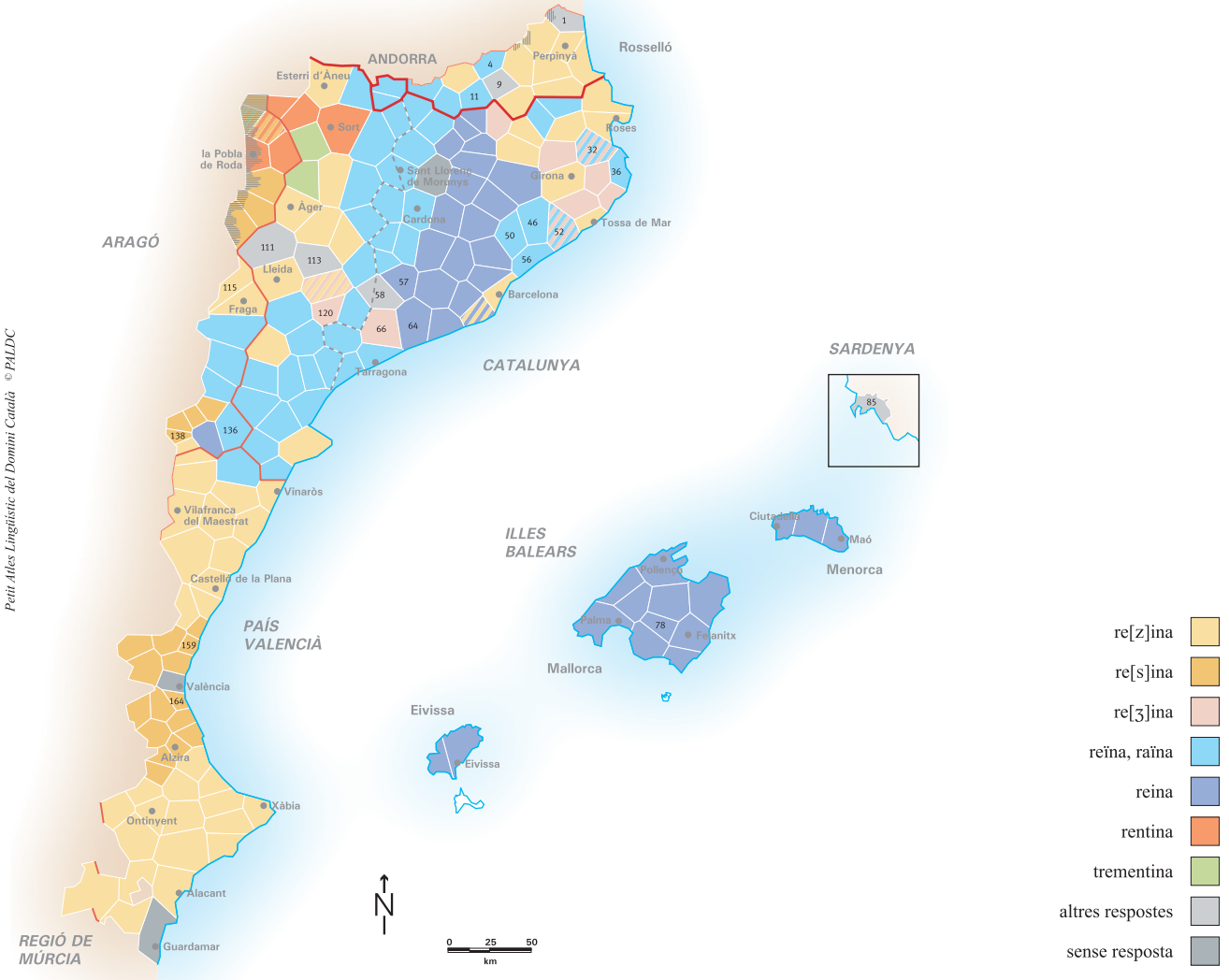
La *-s-* llatina intervocàlica habitualment se sonoritza en cat. en [z]; i així, RESĪNA esdevé *re*[z]*ina* (var. *anzina* 115), que pot sofrir dos tipus de canvis: **1**) modificació del timbre: per ensordiment, *re*[s]*ina*, propi de les àrees apitxades; per palatalització en [ʒ], *re*[ʒ]*ina*, que també podria obeir a una atracció formal de *regina* (< llat. REGĪNA 'reina'), canviat en *renyina* 66, 120, per assimilació a la nasal següent; **2**) pèrdua de la [z]: *a*) amb manteniment de l'accent: *reïna*, *raïna*, amb les var. *arraïna* 136, per pròtesi vocàlica; *pega reïna* 4, per adjunció de *pega*, per la seva viscositat; *reguina* 11, amb una velar antihiàtica; *roïna* 36, 52 (o *roïna de pi* 46, 56), alterat potser per atracció de *roïn* 'dolent', amb la var. *rovina* 50, amb labial antihiàtica; *marraïna* 32, possible reducció de *goma raïna*; *b*) amb desplaçament de l'accent: *reina* (< *reïna*), com *beina* (< *beïna* < *baïna* < VAGĪNA), amb les var. *renya* 57, 64, com el dial. *fenya* 'feina', *cunya* 'cuina', i *reina mascle* 78, considerada una classe; *reia* 58 s'ha interpretat com a sinònim de *reina* 'dona que exerceix el poder real o muller del rei' (en mall. es diu del rei d'un coll en el joc de cartes). Per a la pèrdua o ensordiment de la [z] intervocàlica en altres mots, veg. *PALDC*, I, mapes 16, 17 i 18.

Altres mots estan en relació amb la condició viscosa, enganxosa de la resina: *trementina* 'resina del terebint o del pi', de *terebentina*, der. de *terebint* (< llat. TEREBINTHUS); encreuat amb *resina* ha donat *rentina*, *rantina* i *ransina* 159; *pega* 113 (o *pega de pi* 111), del llat. vg. PĬCA, alteració de llat. PĬX, PĬCIS, amb el der. *pegunta* 164, postverbal del verb parasintètic *peguntar* (< PIC(A)-UNCTARE 'untar amb pega'); *goma* 164 (o *goma de l'arbre* 85), del llat. vg. GŬMMA; *mel de l'arbre* 85, del llat. MĔL; *vesc* 1, del llat. VĬSCUM.

Sàpia 138 és una var. de *saba*, der. del llat. SAPA 'vi o most cuit'. *Tesa* 9, 11, pròpiament la *teia* (< *tea*), deriva de TĒDA (cl. TAEDA) 'branca resinosa de pi; torxa; teia', a través de TE[ð]A.

En l'aspecte areal, notem la presència en cat. or. de *re*[ʒ]*ina* i *reina* enfront de *reïna*, *raïna* del cat. nord-occ., juntament amb *trementina* i *rentina*/*rantina* i punts de *re*[z]*ina*, que retrobem en val., tret de l'apitxat, que presenta la var. ensordida *re*[s]*ina*, com a la Franja.

Són mots normatius *resina*, *reïna* i *trementina*, des del *DOrt*, 1917.

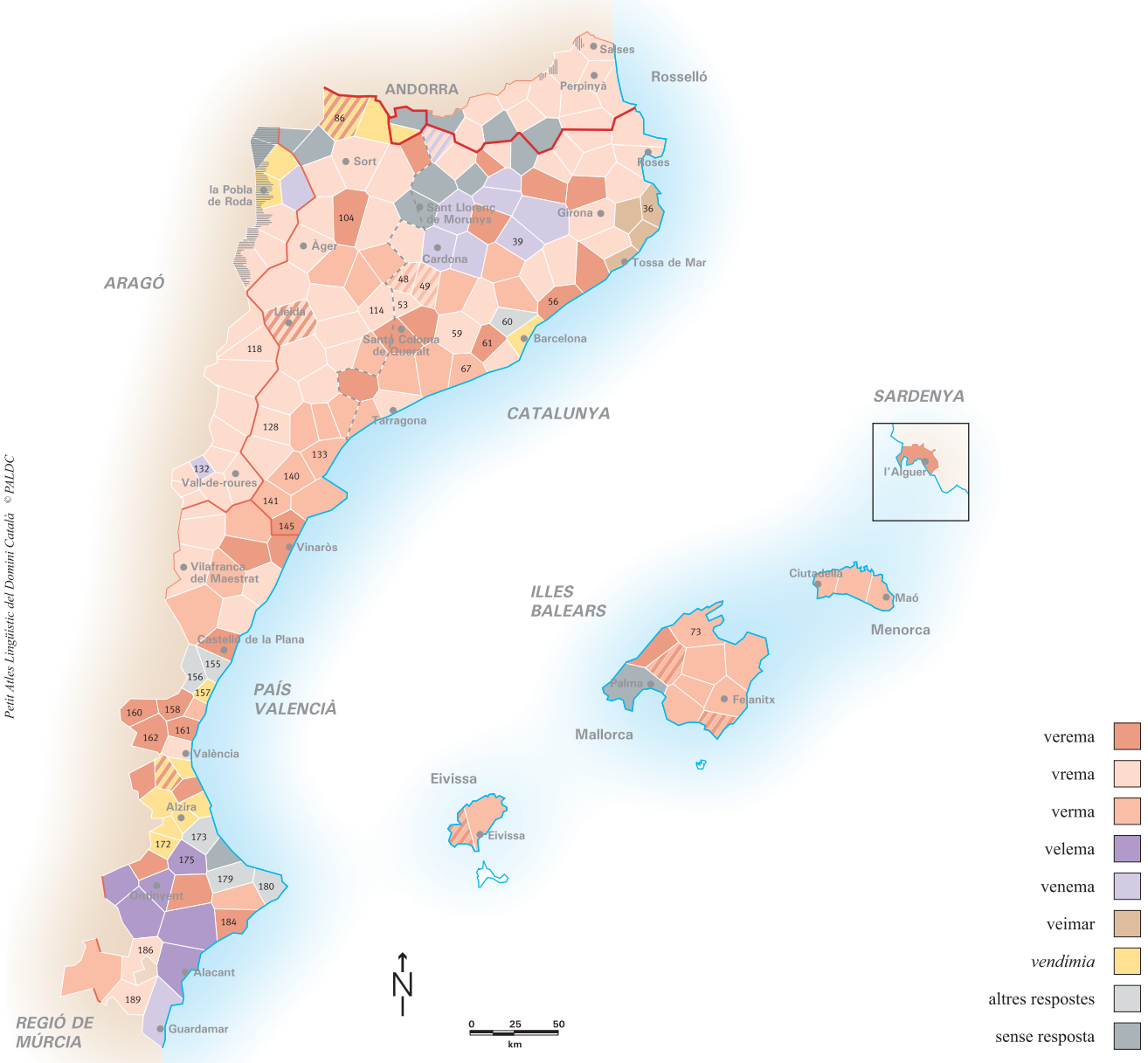

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

c. Altres variants fonètiques

637
La *verema*
(*ALDC*, V, 959. La *verema*)

L'enunciat designa el concepte 'collita dels raïms' i també 'temps en què es fa aquesta collita'. La major part de significants deriven del llat. VĬNDĒMĬA (compost de VĪNUM i DĒMĔRE 'llevar, treure, pellucar') que va donar el cat. ant. *venema* (var. *venemar*), mantingut a una part del cat. central, i que ha sofert aquestes modificacions:
1) dissimilació *n...m* → *l...m*: *velema* (var. *temporada de velemar* 175 o, simplement, *temporada* 173);
2) dissimilació *n...m* → *r...m*: *verema* (der. *veremada* 145, 160, 161; *veremar*), que, mantenint l'accent, pot perdre la vocal inicial (*vrema*; der. *vremada* 186, 189, *vremar*, sovint substantivat; var. *temps de vremar* 59, 118, 128) o, a partir de l'infinitiu, *veremar*, perdre la intertònica i donar *vermar* (var. *temps de vermar* 49, 67, 73), i d'aquí, *vermada* 133, 140, 141 i el postverbal *verma*. *Veimar* es deu haver format a partir de *vermar*, a través de **vesmar* (per dissimilació en formes flexives com *vermarem*, com va passar en *aibre* < **asbre* < *arbre*); var. sintagmàtica *temps de veimar* 36. *Vendímia* (var. *vendémia* 86, d'afinitat arag.; *vendimiar* 157, 172 ← cast.) és pres del cast. *vendimia*.
Altres mots es refereixen al fet de collir o tallar aquest fruit: *collir raïms* 53, 59-61, 67, 104, 114, 155, 158, 179, 180 (var. *collir els rïims* 48, amb assimilació de la [ə] a la tònica); *collita* 39, 56, 59, 156, 162, *collida* 132, sense complement; *tallar raïms* 61 (o, simplement, *tallar* 184). *Renda* 180 (< llat. vg. *RENDĬTA) entès com l'ingrés agrícola més important de l'any.
Geolingüísticament, *verema* no té una extensió notable, i *vrema* la té superior a *verma*, mentre que les evolucions més particulars, *veimar* i *velema*, se centren respectivament en la costa empordanesa i en l'àrea alacantina.
Són mots normatius *verema*, *veremada* i *veremar* (verb), des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

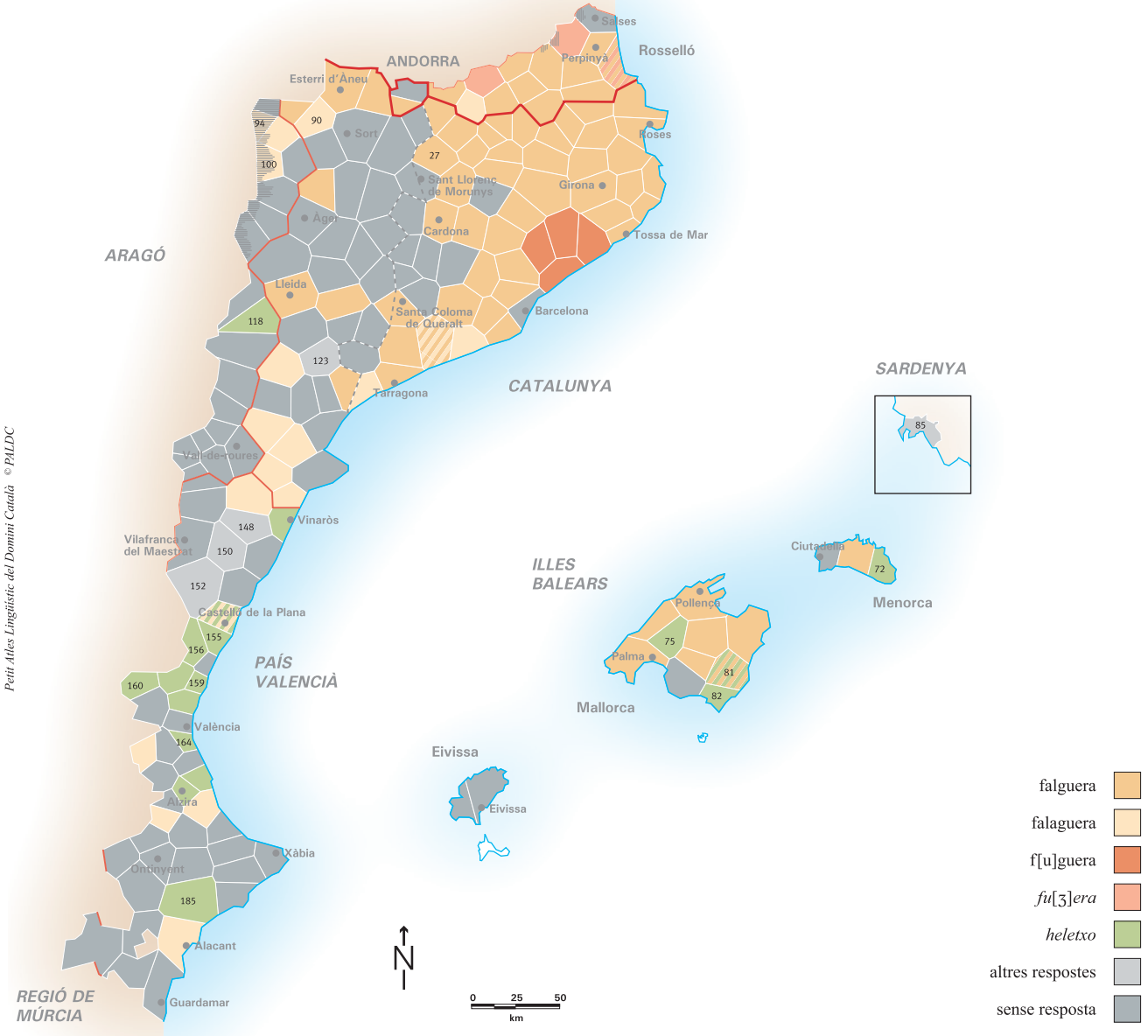
638
La *falguera*
(*ALDC*, V, 1073. La *falguera*)

La *falguera* (s. XIII), planta pròpia d'ambients humits, és desconeguda a una gran part del cat. occ. i, quan té resposta, és resultat d'una interferència o bé es refereix a la planta cultivada ("heletxo" 75, 81, 82, 155, 156, 185). El mot deriva del llat. vg. *FĬLĬCARIA, der. de FĬLĬCE, origen aquest de l'alt arag. *fel*[θ]*e*, it. *felce*, oc. ant. *feuze*; inicialment designava un matoll de falgueres per passar després a designar la planta; les var. més importants són *falguera*, procedent d'un primitiu *felguera* (amb pas de *e* > *a*, com SĬLVATĬCU > *selvatge* > *salvatge*, *BĬLANCIA > *belança* > *balança*); *f*[u]*guera*, reducció d'un anterior *fauguera* (com *rautija* > *rutija*, cf. Veny, 2013 b); *falaguera* o *herba falaguera* 90, 100 (< *feleguera* 94), amb manteniment de la vocal intertònica (com alt arag. *felequera*, benasquès *feleguera*), i el compost *falguera mascle* 27. *Falcilla* 123, 150 deriva de FILICICULA, en comptes de FILICULA, dim. de FĬLĬCE, i podria referir-se a la 'falzia de pou'.

Són manlleus: *fugera*, al fr. *fougère*; *heletxo*, al cast. *helecho*, on prové de FĬLĬCTU, com el port. *fèto*, gall. *fento*, sard *filettu* (var. *herba d'heletxo* 118; *letxo* 72, 75, 155, 156, 159, 164, per afèresi; *heletx* 160, per adaptació a l'estructura morfològica del val., com *regalo* → *regal*; *letxero* 82, amb el suf. cast.); l'alg. *fírigo* 85, al sasserès *firiggu* (< FILICU); *doradilla* 150, 152, que deu ser un manlleu al cast. (var. genuïna *herba dorada* 148), es refereix a una varietat de mida petita (*Ceterach officinarum*) que deu el seu nom a les "esquames que semblen daurades" (*DIEC*), "dixose assí [*doradilla*] por ser dorada por el embés" (Cobarrubias).

Des del punt de vista geolingüístic, *falguera* està ben assentat en cat. or., amb punts del més elaborat *fuguera*, enfront de l'arcaisme *falaguera*, propi de petites àrees occidentals, i dels estrangers *fugera*, *heletxo*, *doradilla* i *fírigo*.

Falguera és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

639
L'*argelaga*
(*ALDC*, V, 1074. L'*argelaga*)

L'*argelaga* és un arbust de la família de les papilionàcies, molt espinós i de fulles grogues (*Genista scorpius*); segons el *DECat*, derivaria de l'ibèric o protobasc *AIELAGA (o *AGELAGA), mudat en **alielaga*, que seria l'origen del mossàrab *yelaqo*, oc. *argilac*, cast. *aulaga*/*ailaga* i del cat. *algelaga*, amb l'article aràbic *al-* (com en els casos de *ametlla* > val. *almetlla*, *avarca* > *alvarca*, etc.), potser present en *algilaga* 187, si no és una assimilació de *argilaga*, que ofereix la var. *xilaga* 186, amb truncament del segment inicial que s'ha canviat en el cas de *angilaga*. Aquestes formes en *-i-* són resultat d'una assimilació de la *e* de *argelaga* pel contacte amb la palatal; aquesta és la forma primigènia, modificada en *esgelaga*, per canvi *ar-* > *es-*; *estxelagra* 93, 94, 99, 100, 102, 106, amb apitxament, com en *estxilaga* 132, 158, 160, i epèntesi de bategant, com en *estxilagra* 108; *etgelaga* 73, 74, per l'assimilació mall. [zʒ] > [dʒ], com *es joves* [əd ʒˈovəs] (der. *etgelaguera* 75), i *gelaga* 19, 38, 81, amb pèrdua de la síl·laba inicial. Un canvi de gènere ha donat *argelac*, amb la var. *argelat* 1-3, 6, afí a l'oc. *argilat*, per equivalència -[k] = -[t], potser a partir del plural.

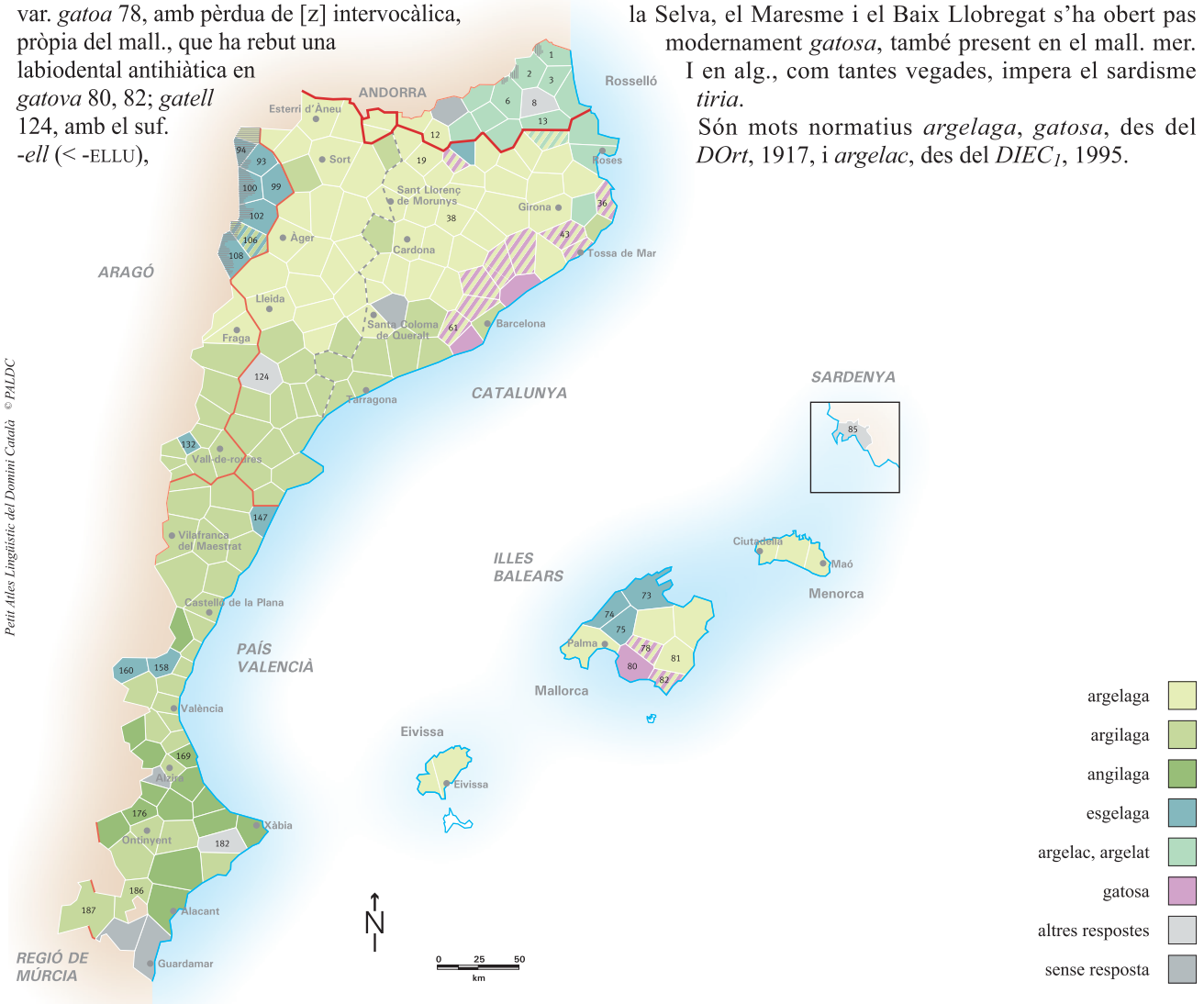
Gatosa és un der. de *gat* sufixat amb *-osa*, substantivació de l'adjectiu *f.* 'que té [ungles] com el gat'; presenta les var. *gatoa* 78, amb pèrdua de [z] intervocàlica, pròpia del mall., que ha rebut una labiodental antihiàtica en *gatova* 80, 82; *gatell* 124, amb el suf. *-ell* (< -ELLU), i la perifràstica, *gatosa marina* 61. Els informants ens han assabentat de diferents espècies de *argelaga* (*bàlec* 12, *espinarrata* 8, *argentina* 13) i han establert algunes característiques que separen l'argelaga de la gatosa: la gatosa "és més alta que l'argelaga" 36; "té les punxes més petites i espesses que l'argelaga" 78; "té el tronc menys fort que l'argelaga" 82, mentre que l'argelaga "té menys punxes que la gatosa, però és més forta" 43; "fa la punta més espessa i més curta que la gatosa" 61. La condició punxent d'aquest arbust explica *espinàs* 8, der. de *espina* (< SPĪNA), potser procedent de l'oc. *espinàs* 'esbarzer', com també *punxa* 182 i el seu der. *punxera* 169 (cf. *etgelaguera* 75), der. de PŬNCTA, però probablement a través de l'oc. *poncha* (cf. Martines, 2011). Resulta igualment prou expressiu el sintagma *genesta del dimoni* 36 amb un nucli que al·ludeix a les papilionàcies i un determinant que sintetitza en el maligne la punxositat de l'arbust.

Tiria 85 és un manlleu al sard [θ]*iría*.

Argelaga domina tot el territori, amb la var. *argilaga*, que ocupa la Catalunya mer. i el val., on, sobretot a la part alacantina, pren la var. *angilaga*, al costat de *angelaga* 176 i *asgilaga* 147 per la freqüència d'aquest prefix; al nord, el ross. alberga el masculí *argelac* i a la costa de l'Empordà, la Selva, el Maresme i el Baix Llobregat s'ha obert pas modernament *gatosa*, també present en el mall. mer.

I en alg., com tantes vegades, impera el sardisme *tiria*.

Són mots normatius *argelaga*, *gatosa*, des del *DOrt*, 1917, i *argelac*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

640
El *vímet*
(*ALDC*, V, 1076. El *vímet*)

El *vímet* és una branca prima, llarga i flexible, de la vimetera (*Salix fragilis*) o d'altres arbustos o arbres, emprada per a fer cistells i altres recipients. Posarem el signe ★ davant els noms de la planta.

El plural del llat. VĪMEN era VĪMĬNES, que és l'origen del cat. *vímens*, usat sovint en plural ("massos de *vímens*", 1306; "una redorta de *vímens*", s. XIV; "doblegadices de *vímens*", s. XV), que, segons el *DECat*, explicaria la var. *vímets*, que, amb equivalència acústica [t] = [k], seria l'origen de *vímecs* (cf. PRAESTĬTUM > *préstet* > *préstec*) i d'aquí els singulars respectius *vímet* (der. ★*vimetera* 15, 21, 63, 64, 66, 89, 93) i, amb assimilació vocàlica, *vímit* 88, i, paral·lelament, *vímec* (der. ★*vimequera* 28, 43, 44; ★*vimeguera* 45, 51, 54, 61, amb sonorització de la velar) i *vímic* 40. *Vimen* (< VĪMEN) ha mantingut la *-n* final en cat. occ. pel plural (contràriament a pl. *hòmens* → sg. *home*), amb algunes modificacions: *vinem* 127, per metàtesi; *mimen* 161, per assimilació a la labial (der. ★*mimenera* 161), com *mimin* 170, a més amb assimilació vocàlica, com *vínim* 65 (der. *vimenera* ★16, ★39, ★49, ★99, ★100, ★104, ★109, ★110, ★113, ★114, ★116, ★119, ★122, ★124, ★128, ★132, ★136-138, 141, ★148, ★149; ★*viminera* 58, 111, per metàtesi, i ★*venimera* 65, per dissimilació); però el mateix *vimen*, per pèrdua normal de la *-n* (**homen* > *home*), va generar *vime* (pl. *vimes*), que en mall. va passar a *f.* (*vima*, Figuera, 1840): var. *vimi* 111, 115, 117, 118, pel canvi de [e] > [i] per assimilació; der. *vimera* ★17, ★22, ★31, ★37, ★71, 73, 78, ★153. *Vim*, que ja es troba al s. XIV, podria ser un der. directe del sg. VĪMEN, com LŪMEN > *llum*, NŌMEN > *nom*, etc., però no necessàriament: var. ★*mim* 169, *vrim* 96; aquesta forma amb bategant pot explicar-se a partir del canvi de ★*vimenera* en ★*vimerera*, per assimilació, > ★*verimera*, per metàtesi, > ★*vrimera*, per síncope vocàlica, i d'aquí, a més de *vrim*, *vrímet* 19, 92, 95, 102, *vrímit* 86; *vrímec* 20, 21, 24, 38, *vrímic* 103 (der. ★*vrimequera* 20, ★*vrimeguera* 38); *vrimen* 91, 105, 107 (der. ★*vrimenera* 96, 102, 105, 107) i, amb metàtesi, *virmen* 150, 152, 155 (der. ★*virmenera* 152).

Els vímets poden fer-se d'altres salicàcies. De l'arrel indoeuropea SAL- provenen probablement *sarga* (s. XIII) 27, ★41, ★59, 103, ★107, ★109, ★110, 111, ★116, ★117, ★125, ★137, ★142, ★146, ★148, 166, 184, del cèltic *SALĬKA, var. de SALIKO- (der. ★*sarguera* 51, 92, 106, 125, 130, 146, 148, ★*salguera* 87, amb dissimilació de bategants); ★*salanca* 86, 91, 92 (var. ★*aixalenca* 94, ★*ixalenca* 87), de SAL-N-KA; ★*salic* 88, ★*salica* 27, *salit* 7, 12, ★19 podrien derivar de *SALĔCTU, a través de **salieit*, substitut de SALĪCTU 'salzereda', i *sàlic* ★29, 30, 39, de SALIKO-.

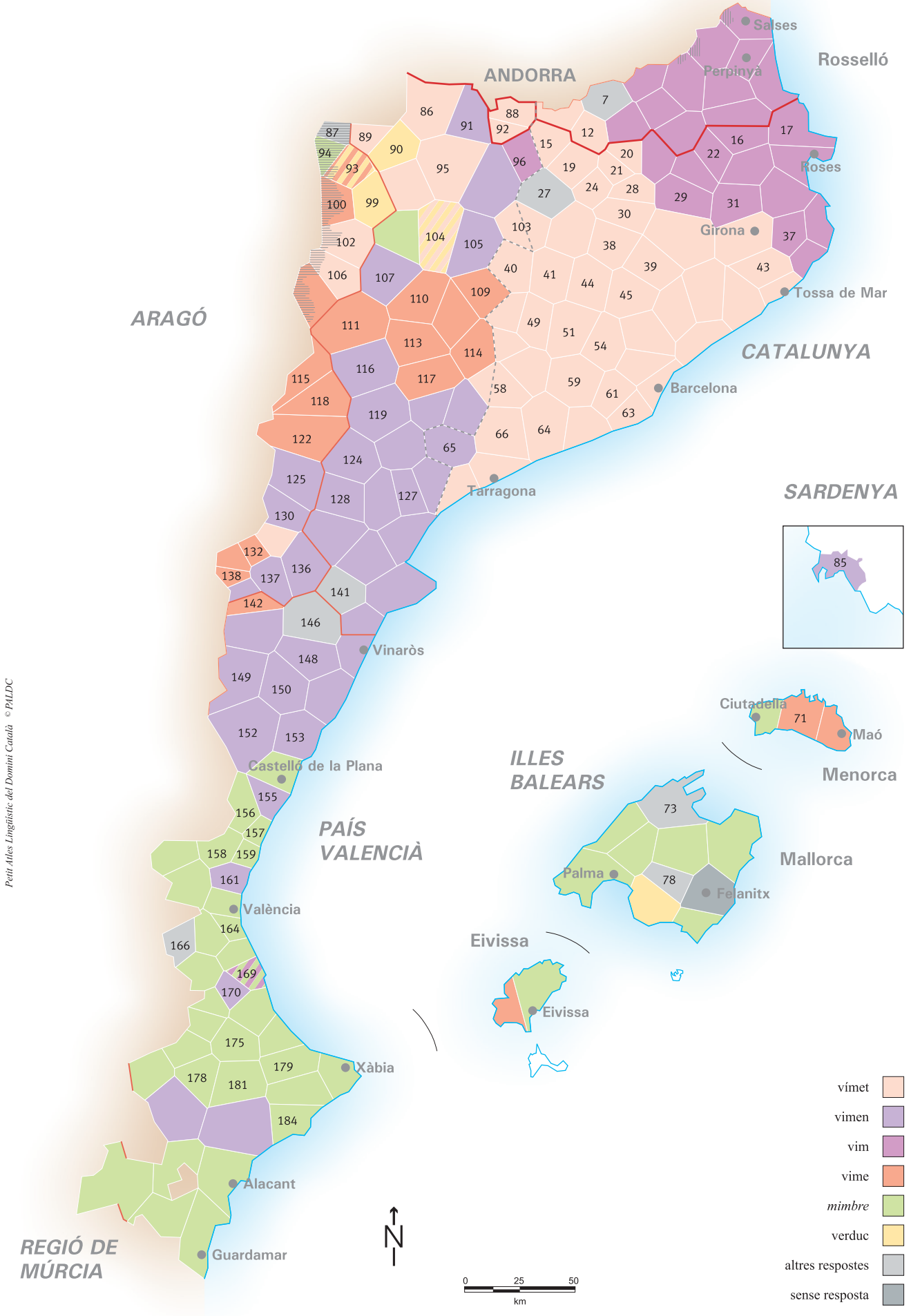
Verduc (der. ★*verduguer* 90) és un der. de *verd* (com *verdeiaso* 87) amb el suf. *-uc*, segurament pejoratiu, present en mots com *poruc*, *ballaruc*, *peüc*, etc.

Mimbre (var. *vimbre* 156-158, 175, *mínver* 181, per traslació de la bategant, *minve* 178, ★*mata de mimbre* 164 [*mata*, d'origen incert, potser del llat. tardà MATTA 'estora'], der. ★*mimbrera* 159, 179, ★*vimbrera* 158) procedeix d'una interferència amb el cast. *mimbre*, on és una assimilació a la nasal de **vimbre* (< VĪMĬNE), i l'alg. *vímini* 85 és pres de l'it. *vimine*.

Pel que fa a l'areologia, els tipus *vim*/*vímet* es troben sobretot en cat. or. i parcialment en bal., mentre que *vimen*/*vime*, més conservadors, han romàs en el cat. occ., tret del val. central i meridional, on s'ha introduït el castellanisme *mimbre*.

Són mots normatius *vim*, *vímet* i, com a noms de les plantes, *vimenera*, *vimetera*, des del *DOrt*, 1917; *sarga*, com a nom de la planta, *sàlic*, com a salicàcia, *salanca* "planta anàloga al jonc" i *verduc* "rebrot d'un arbre", des del *DIEC*$_1$, 1995.

El *vímet*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

641
El *card*
(*ALDC*, V, 1082. El *card*)

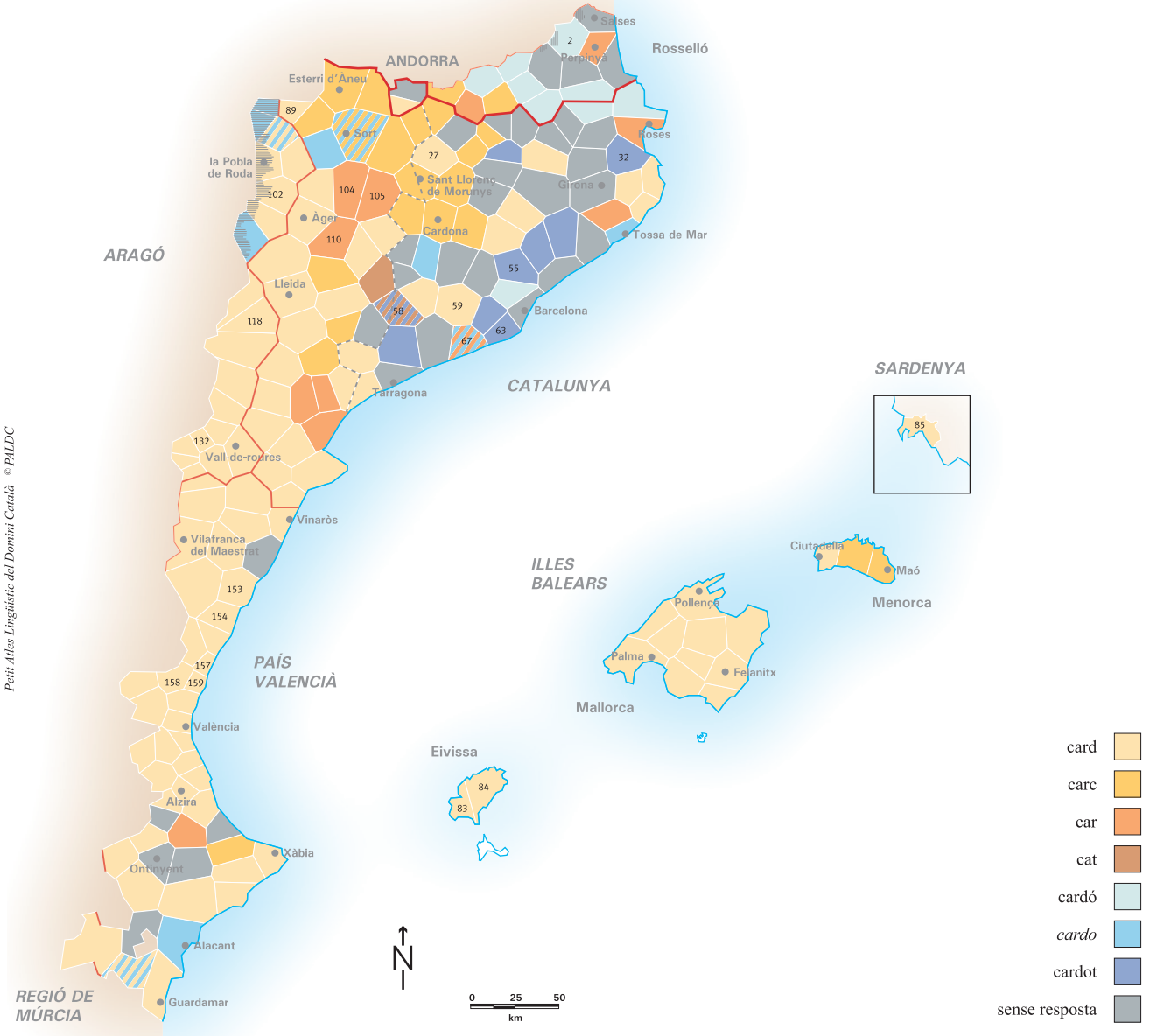
Card (s. XIV), nom genèric de diverses plantes espinoses, prové del llat. tardà CARDUS (cl. CARDUUS) i ha sofert aquestes modificacions: *car*, per pèrdua de la dental a partir del pl. *cars* (< *car*[ts]), que també pot ser sg. (104, 110) i formar un pl. doble (*carsos* 67, 105); *carc*, per equivalència acústica -[t] = -[k]; *cat*, des del pl. *cats* 58 (< *ca*[r]*ts*), per emmudiment de la bategant absorbida amb l'africada; *gald* 85, adaptació del campidanès *gardu*, amb lambdacisme de *-r-* i pèrdua de *-u* final. En són der. *cardot*, amb el suf. despectiu *-ot* (< -OTTU), *cardera* 153, amb el suf. *-era*, propi de fitònims, *cardigàs* 89, 102, potser homonimitzat amb *ortiga* i amb el suf. pejoratiu *-às*; i s'han ampliat amb el segment inicial *es-*, procedent de *escardar* 'treure els cards', *escard* 83, 84, *escardot* 32, 55, 63, *escarxot* 59, format sobre un pl. **escartx* (cf. pl. *cartx* 118, 132, 157-159), *escardó* 2, amb el suf. *-ó*, i *escardassó* 27, amb el suf. *-às* i *-ó*.

Cardó deriva del llat. CARDONE, però, per l'àrea ross. que ocupa, sembla més aviat un occitanisme, mentre que *cardo* ha de ser un manlleu al cast. per la seva absència dels diccionaris valencians i la seva presència en poblacions veïnes de l'aragonès; l'atestació d'O. Pou (s. XVI), adduïda pel *DECat*, no té valor **1**) perquè l'autor no usa accents gràfics i **2**) perquè el context ("Espinacal o *cardo corredor*. Eryngium") és pres de Palmiremo ("*Cardo corredor*. Panical. Eryngium", 1569), on es tracta d'un mot castellà.

Notem, des del punt de vista formal, les modificacions fonètiques de *card* (*carc*, *escard*, *cardot*, *escarxot*, *escardassó*), a voltes a partir del pl. (*cats*), i la lleu penetració de mots forans (cast. *cardo*, sard *gardu*, potser oc. *cardó*). En una enquesta posterior s'ha recollit *cardet* 154.

Geogràficament, *card* coneix una àrea molt densa en cat. occ. i bal.

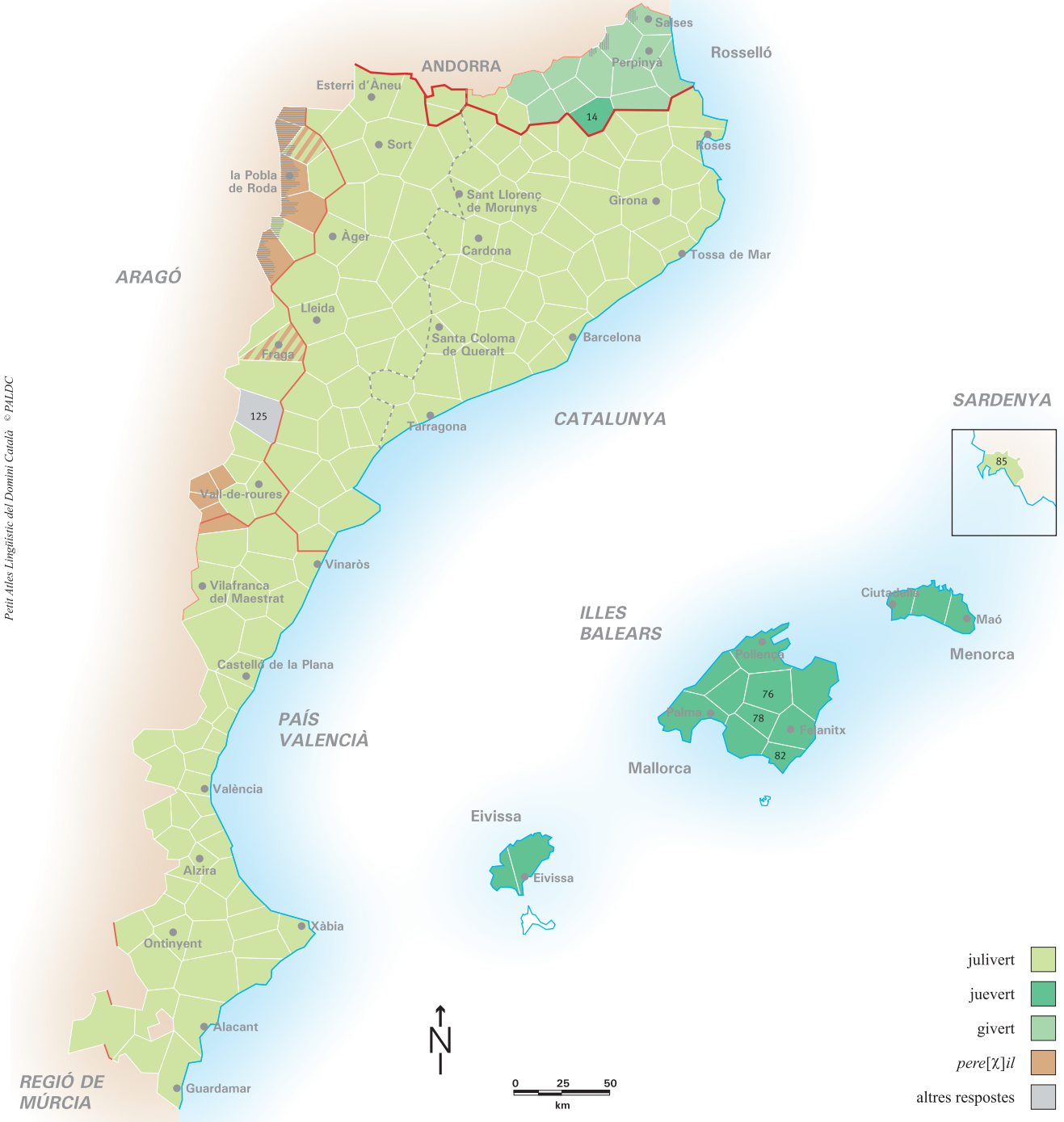
Són mots normatius, referents a diferents espècies, *card*, *cardó*, *cardot*, des del *DOrt*, 1917, i *cardigot*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

642
El *julivert*
(*ALDC*, V, 1085. El *julivert*)

El *julivert* és una umbel·lífera, usada en condiments, i el mot prové del llat. LOLIUM VIRIDE (amb la var. JOLIUM VIRIDE), que, amb un tractament semiculte a través d'herbolaris i naturalistes, va donar *julivert*/*jolivert* (*junivert* 85, amb dissimilació de líquides) i, amb un tractament popular, *juevert* (segurament var. d'un anterior **juivert* amb iodització del grup -LJ- del primer element, JOLIUM), esdevingut *juvert* 14, per reducció vocàlica, *juvevert* 76, 78, 82, per inserció d'una [v] antihiàtica, i *givert*, probablement des de **juivert*, per assimilació de la [u] als dos elements palatals entre els quals aquella vocal es trobava. Sembla que cal descartar una possible relació amb LILIUM VIRIDE que proposa el *DECat*. *Pere*[χ]*il*, propi de poblacions adjacents al cast.-arag., és un castellanisme (< oc. *pe*(*i*)*ressil* < *PETRISILLU, *PETRISILNU ← gr. PETROSÉLĪNON). *Sansavert* 125 porta un primer element, *sansa*, que, pel seu significat 'pinyola d'oliva, després de premsada', costa de relacionar amb el nom de la planta. El tipus *julivert*, semiculte, amb les seves var., és general a tot el domini, fins es troba en alguerès (*junivert*), on contrasta amb el sard *pedrusímulu*. El bal. i el ross. conserven les formes més populars, *juevert* i *givert* respectivament. *Julivert* és el mot normatiu des del *DOrt*, 1917; la *-t* final es justifica pel der. *julivertassa* 'cicuta', una altra umbel·lífera.

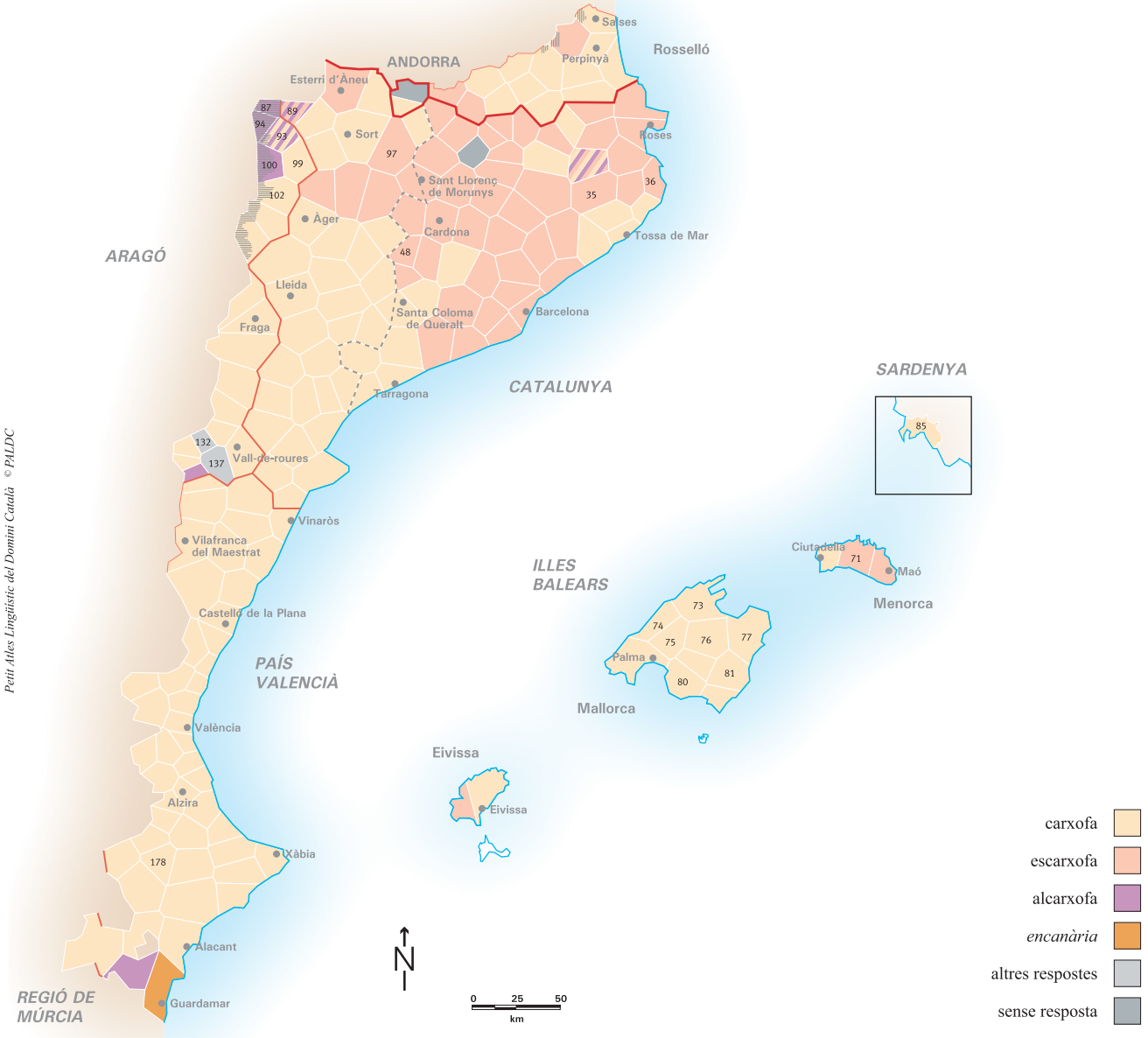
643
La *carxofa*
(*ALDC*, V, 1121. La *carxofa*)

El mot *carxofa* (s. XV), inflorescència de la carxofera (*Cynara scolymus*), omple de fet tot el domini. Prové de l'àr. andalusí ḤARŠUFA, des del pahlavi HARČOB 'pal d'espines' (Corriente), i presenta aquestes var.: *a*) amb manteniment de bategant + palatal (fricativa o africada): *carxofa*/*cartxofa* (var. *calxofa* 85, pel lambdacisme propi de l'alg.); *corxofa* 178, amb assimilació vocàlica; *b*) amb pèrdua de la bategant: *caixofa* 73, 75, 76, i amb africació de la palatal, *catxofa* 74, 77, 80, 93 ("*catxôfa*", Figuera, 1840), que, per articulació palatalitzada de la [k], [ķ]*itxofa* 81; *c*) amb pròtesi del segment *es*-, amb aglutinació de part de l'article a partir del plural (*les carxofes* → *les escarxofes*, com *les estenalles*, *les estisores*, etc.): *escarxofa* (*Quintilingüe*, 1839); *escorxofa* 48, amb assimilació vocàlica; *escarjofa* 35, 97, *esgarjofa* 36, amb sonorització de [tʃ], [ʃ] en [dʒ], [ʒ], potser per assimilació de la [g] del darrer mot; *d*) amb l'article aràbic *al*-, *alcarxofa* (var. *alcatxofa* 87, 89, 94, 100), procedent del mot cast. o arag. *alcachofa* (< ALḤARŠUFA); *e*) amb el suf. *-ó* (< -ONE): *carxofó* 99, 102.

Altres mots: *pom* 71 (< llat. PŌMUM 'fruit mengívol d'un arbre o arbust'); *encanària*, pres del cast. ant. *alcanería* –amb canvi d'accent–, o procedent de l'àr. andalusí ALQANNARÍYYA, del gr. KINÁRA, contaminat pel baix llat. *cannaria* (Corriente); *pinya de cartxofera* 132 o *pinya de cartxofer* 137, unitats sintagmàtiques formades amb el nucli *pinya* (< PĪNEA) i un determinant relatiu a la planta.

Carxofa és predominant, la var. tardana *escarxofa* ocupa sobretot el cat. central i és parcialment intrús a les Illes, mentre que *alcatxofa* es refugia en punts ribagorçans. A notar l'arcaic *pom* i el castellanisme antic de Guardamar, *encanària*.

Són mots normatius *carxofa* i *escarxofa*, des del *DOrt*, 1917 ("escarxofa: millor *carxofa*").

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

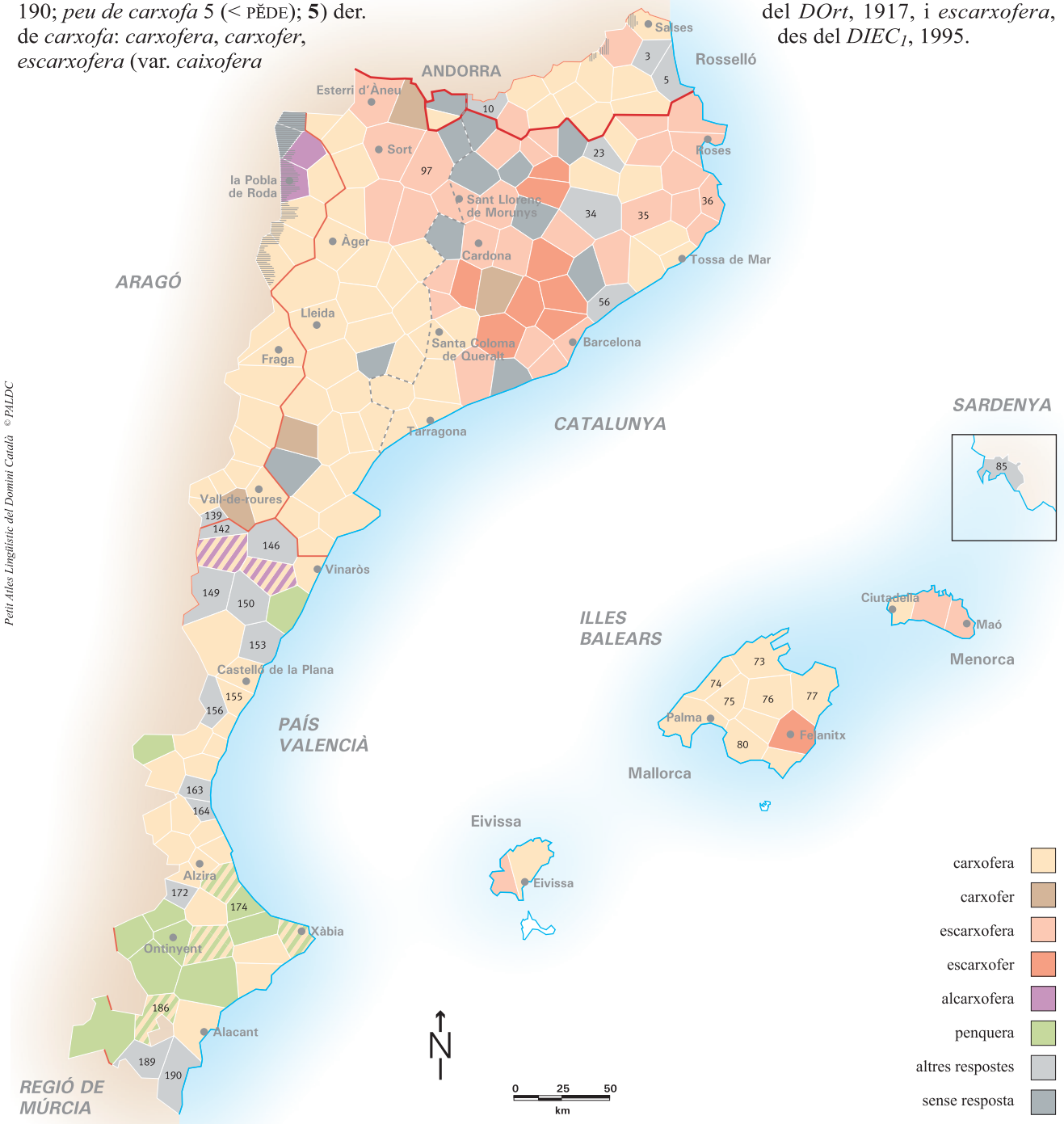
644
La *carxofera*
(*ALDC*, V, 1122. La *carxofera*)

Per a l'origen dels noms de la carxofera, cal tenir presents les dades del mapa 643.

La lexicogènesi d'aquesta planta es basa en: **1**) el nom del fruit, per metonímia: *carxofa* 3, *escarxofa* 10, 34, 56; **2**) el nom d'una part de la carxofera: *penca* (s. XV) 164, que inicialment designaria el peu de la planta, que explicaria, segons el *DECat*, el seu origen (< *[*fulla*] *pedenca*); **3**) el nom d'una inflorescència semblant: *card* 139, 142, 164 (< CARDUS), *cardet* 146, 149, 186, dim.; **4**) "*mata* (*planta*, *peu*) + el nom del fruit o de la planta": *mata de carxofa* 5, 85 (*mata*, d'origen incert, potser del llat. tardà MATTA 'estora'), *mata d'alcarxoferes* 189; *planta de carxofa* 85 (< PLANTA), *planta d'encanària* 190; *peu de carxofa* 5 (< PĔDE); **5**) der. de *carxofa*: *carxofera*, *carxofer*, *escarxofera* (var. *caixofera* 73, 75, 76, *catxofera* 74, 77, 80; *escarjofera* 35, 97, *esgarjofera* 36), *escarxofer*, *alcarxofera*; *car*[ʃ]*ofar* 163, 172 i *escarxofar* 23, amb canvi del suf. col·lectiu *-ar* (< -ARE) cap a un equivalent de *-er* (< -ARIU); **6**) der. de *penca*: *penquera* (*penquera carxofera* 174); **7**) der. de *card*: *cardera* 153, 156; *cardetera* 150, 155, format sobre *cardet*.

Des d'un angle geolingüístic, *carxofera* és predominant arreu, *escarxofera* i *escarxofer* tenen una bona representació al Principat i part del men. i eiv., *alcarxofera* coneix escasses ocurrències, mentre que l'innovador *penquera* s'ha assentat en val., especialment en el mer.

Són mots normatius *carxofera*, des del *DOrt*, 1917, i *escarxofera*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

645
L'*albergínia* (I): variants del segment *al-*
(*ALDC*, V, 1123. L'*albergínia*)

En aquest mapa ens ocupem del tractament del segment inicial del nom de l'albergínia, fruit de l'alberginiera (*Solanum melongena*), mentre que en el mapa 646 tractarem el segment final (*-ina*, *-ínia*, etc.).

L'ètim d'aquesta solanàcia, originària de l'Índia, és l'àr. andalusí BAḌINJANA, que en cast. va donar *berenjena*, port. *beringela* i gall. *berenxena*, i, com a manlleu al cast., *beren*[χ]*ena* (var. *meren*[χ]*ena* 162, per equivalència acústica B = M) en parlars ribagorçans, però que en cat. va rebre l'article àrab *al-*, amb diverses modificacions (també en aquests darrers parlars: *alber*[χ]*ena* 100, *albir*[χ]*ena* 108).

El pas de l'àr. andalusí BAḌINJANA a la var. del cat., un xic irregular, s'explica per conversió de la *d* en *r* (potser a través de *l*), *alberenjana*, una dissimilació de nasals, **alberejana*, pèrdua de la *e* intervocàlica, i imela de la vocal tònica, *albergena*/*albergina*, i, en la var. estàndard, *albergínia* amb una "y repercusiva o debida a alguna contaminación intrarománica, reflejada también por el aragonés *alberjeña*" (Corriente).

Vet aquí la variació que afecta bàsicament el segment inicial:

a) absència d'article aglutinat: *bar*[ʤ]*ina* 173, 176, 178, *bargínia* 121, 175, 179; *berxina* 90, 170; alg. *valgínia*/*valginya* 85; reducció a *a-* en *abergina* 152, 154, 177;

b) article *al-* sense mutació: *albergínia* (s. XIV); *alberzínia* 98, per similitud de les sonores [ʒ] = [z]; *albergina*, alternant amb *albargina*, forma probablement més antiga; *alberxina*, per apitxament, com en *albertxenya* 134, amb el primer grau d'imela; *albarzénia* 180, pel canvi de sonora [ʒ] = [z];

c) vocalització de *al-* > *au-* (pron. [aw] en cat. occ. i [əw] en cat. or.) (cf. Veny, 2013 b i *PALDC*, IV, mapa 480): *aubergínia* (Figuera, 1840), *aubegínia* 126, *auberginya* 124, 128, 141, 143, 145, *aubergini* 74-80 i *aubergeni* 83, per la caiguda de la vocal final del segment final *-ia* > *-i*, pròpia del mall. i part de l'eiv.; *auberxina* 91, amb ensordiment de la vocal; *aubergina* 88, 107, 111, 116, 119, 122, 123; *aubrigina* 105, per metàtesi i assimilació vocàlica;

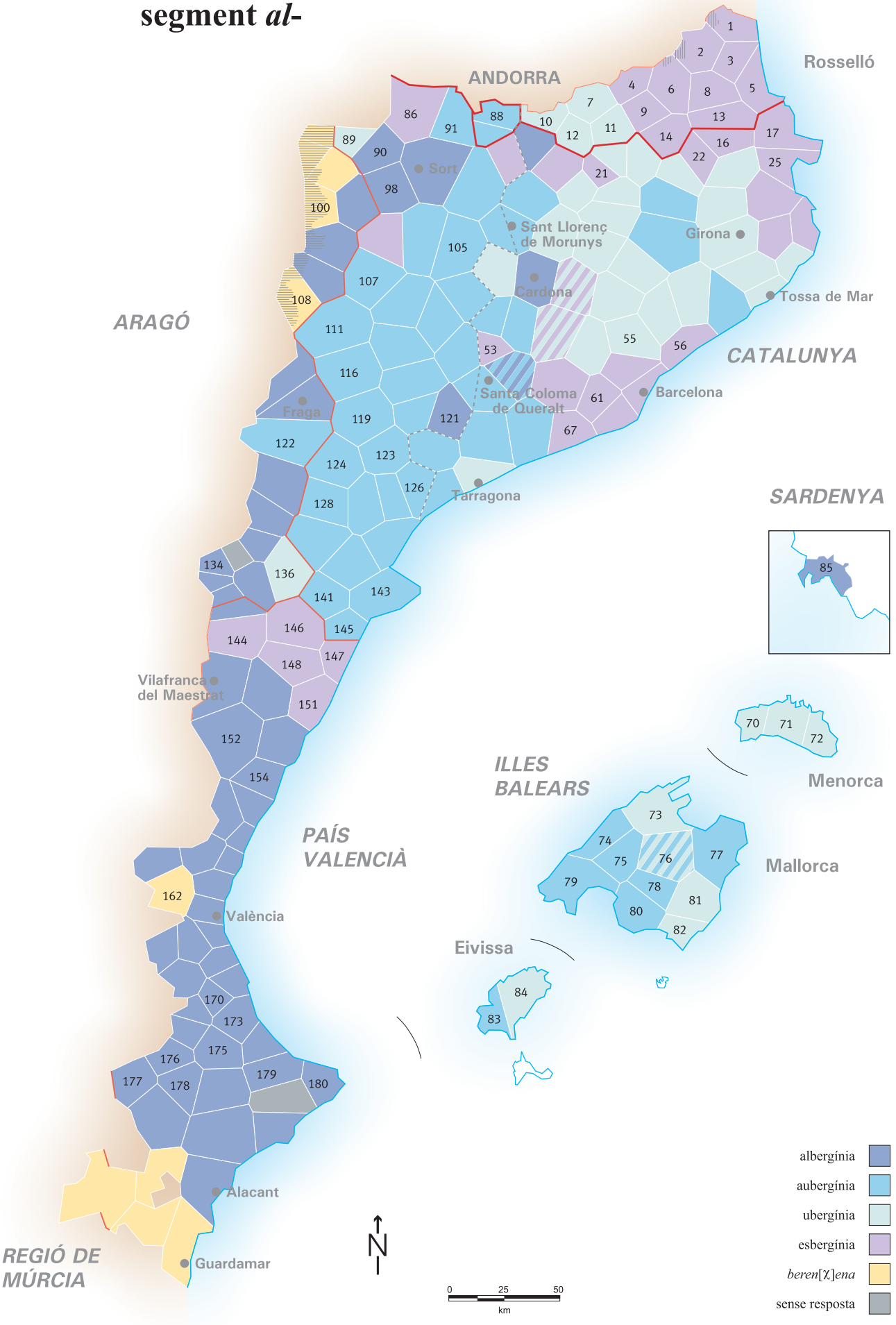
d) monoftongació de *au* > *u*: *ubergínia*; *uberzínia* 55, per l'equivalència de sonoritat [ʒ] = [z]; *ubergini* 11, 12, 73, 76, 82; *ubegínia* 81; *ubregínia* 70-72, per metàtesi; *obrezínia* 136, per alternança [u] = [o] seguida de consonant labial i metàtesi; *ubergénia* 84; *ubergina* 7, 10; *oberxina* 89 (cf. Veny, 2013 b);

e) substitució de l'element inicial *al-* per *es-* (o *-as*): *esbergínia*, que sols apareix documentat en algun diccionari del s. XIX (Saura, 1878); *esborgínia* 56, *esborzínia* 53, per velarització de la [ə] en contacte amb una labial i, en el segon cas, per equivalència acústica [ʒ] = [z]; *esbergini* 1-6, 8, 9, 13, 14, 16, 17, 21, 22, 67; *erbergínia* 61, amb rotacisme per assimilació a la bategant següent; *erbegínia* 86, per assimilació i posterior dissimilació eliminatòria de bategants; *esbergina* 25, 144, 151; *esberzenya* 147 < **esbergénia*, per palatalització de la *n* en contacte amb la iod, com en *esbarginya* 146, 148.

En la distribució geolingüística, *albergínia*/*albergina* són les formes primitives i s'estenen pel val. i la part ponentina del cat. nord-occ.; *aubergínia* ocupa bona part del cat. nord-occ.; *ubergínia* és pròpia del cat. central, i la forma més innovada, *esbargina*, s'ha imposat en el ross. i en el sector meridional del cat. central. El castellanisme *beren*[χ]*ena* guaita per l'alacantí i poblacions ribagorçanes.

L'única variant normativa és *albergínia*, des del *DOrt*, 1917.

L'*albergínia* (I): variants del segment *al-*

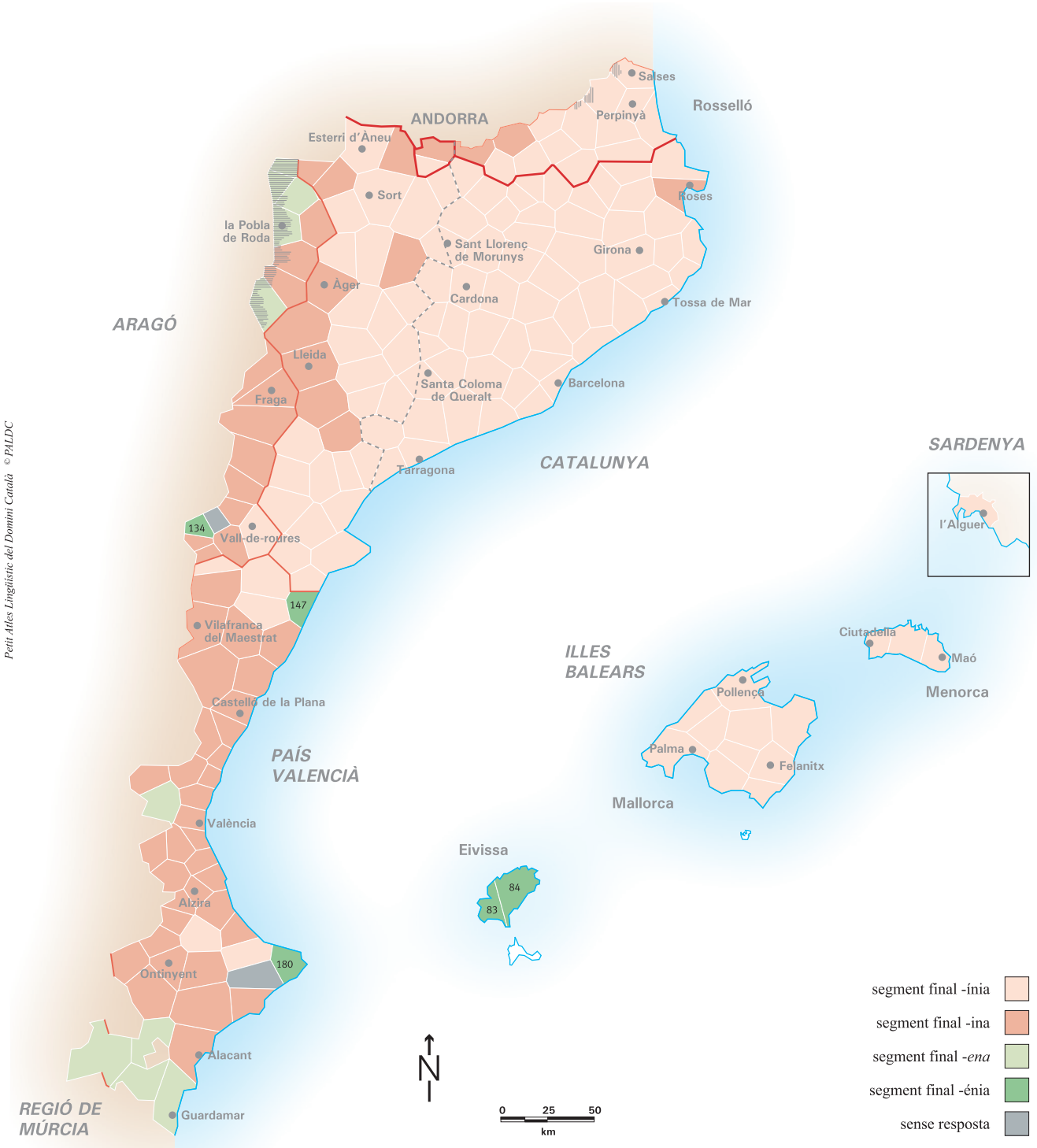

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

646
L'*albergínia* (II): variants del segment final *-ínia*
(*ALDC*, V, 1123. L'*albergínia*)

Procedint el mot de l'àr. andalusí BAḌINJANA, hem de deduir que la forma més antiga seria el tipus **albergena*, primera fase de la imela ([a] > [e]), present només en *albarzénia* 180, *ubergénia* 84, *aubergeni* 83, amb una iod repercussiva d'origen fosc, i en les var. assimilades *albertxenya* 134 i *esberzenya* 147, car el tipus *beren*[χ]*ena* és imputable a la interferència del cast.

El tipus *albergina* representa una segona fase d'actuació de la imela (*a* > *e* > *i*) i es troba en val. i una part de cat. nord-occ., modificada per l'acció d'una iod (*albergínia*), que pot palatalitzar la nasal (*alberginya*).
Les formes eiv. *ubergénia* 84 i *aubergeni* 83, oposades a les mall. i men. (*aubergínia*, *aubergini*), són degudes als contactes amb el val. Per a més informació, veg. mapa 645.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

647
La *gla*
(*ALDC*, V, 1218. La *gla*)

El fruit de l'alzina (*Quercus ilex* subsp. *ilex*) es deia GLANS, amb l'acusatiu GLANDEM, que és l'origen de la forma primigènia *glan*, per reducció del grup ND > *n*, com MANDARE > *manar*, amb la var. *aglan* 4, 13, 15, per pròtesi vocàlica provocada per fonosintaxi (*la glan* > *la aglan* > *l'aglan*), formes mantingudes en ross. A partir del model sg. *pla* → pl. *plans*, sg. *capellà* → pl. *capellans*, etc., per analogia, es va formar un sg. **gla* ← *glans*, com el dial. *guà* des de *guan*(*t*)*s*, amb les var. *aglà*, amb la mateixa pròtesi vocàlica, *agalà* 20, *galà* 86, amb anaptixi de neutra, i *anglà* 17, 25, 88, 92, 97, 104, amb anticipació de la nasal a partir del plural *aglans*.

El llat. GLANS era femení, gènere corrent en cat. durant l'edat mitjana, des de Desclot, i mantingut en 34 ocurrències enfront del gènere masculí, que comença a aparèixer a principis del s. XVII i que és viu amb 30 ocurrències. L'origen del canvi morfològic rau altra vegada en la fonosintaxi: *la gla* → *l'aglà*, interpretat com a masculí, semblantment a *l'americà*, *l'andà*, *l'ancià*, etc.

Veg. el mapa 769 per a *bellota*, *alzina* i *àndel*, així com per als mots normatius.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

d. Morfologia

648
Les *debanadores*
(*ALDC*, V, 1017. Les *debanadores*)

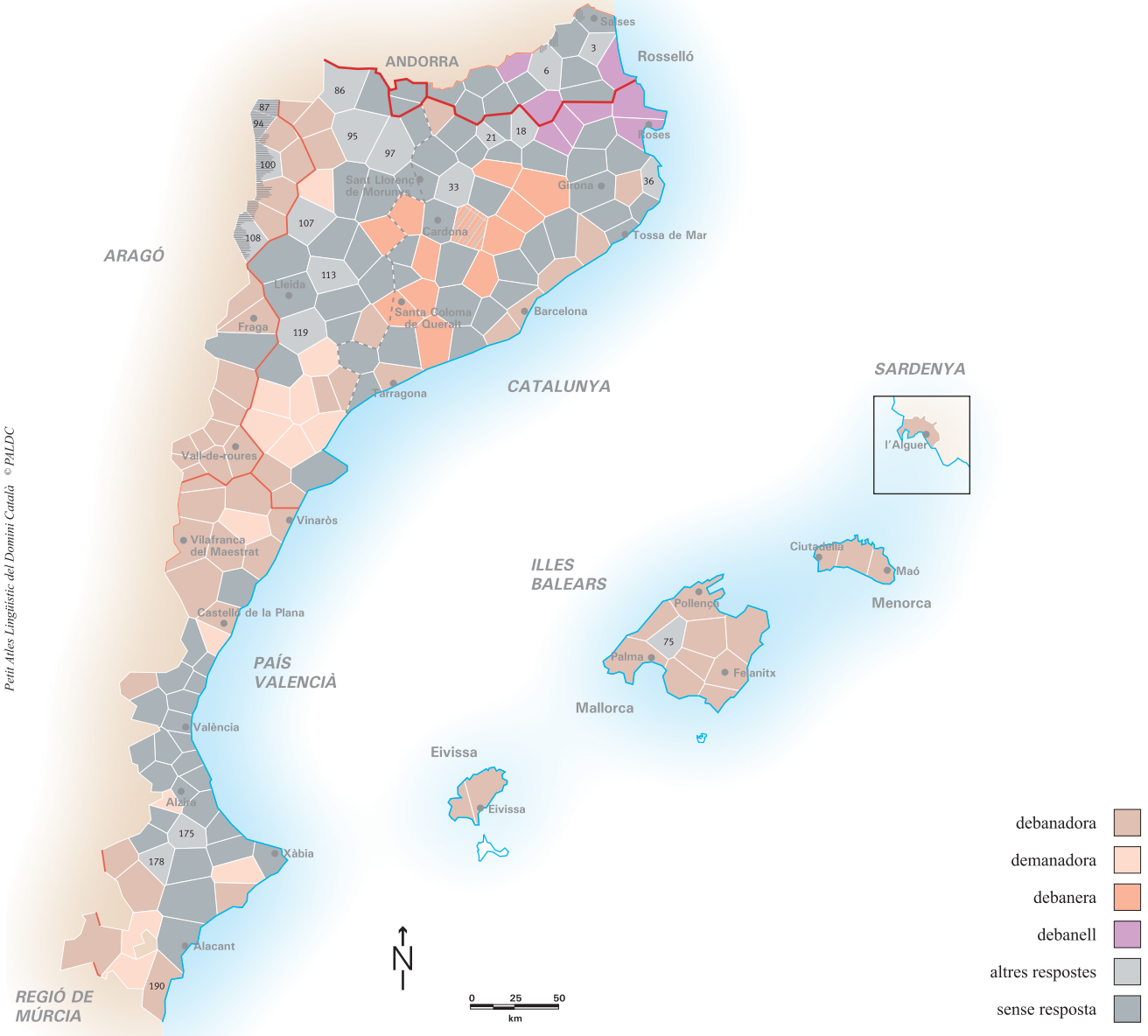
La *debanadora* (o *debanadores*) és un "aparell giratori per a aguantar la troca o madeixa que es debana" (*DIEC*). Els mots que ocupen pràcticament tot el domini lingüístic són der. de *debanar* 75, 86, 87, 107, procedent del llat. vg. *DEPANARE, format sobre PANUS 'fil de trama posat a la debanadora': *debanadora* (s. XIV) (var. *desbanadora* 190, homonimitzat amb el prefix *des-*; *debanadera* 94, 100, 108, amb canvi de sufix); *demanadora* (s. XIV), per equivalència acústica B = M, ajudant-hi l'homonimització amb *demanar* (< DEMANDARE; vg. sard *demanare*); *debanera*, amb el suf. *-era*, indicador d'estri (com *setrillera*); *debanell* (s. XVI, O. Pou), amb el suf. *-ell*.

Altres mots, d'ús més local, s'han format **1**) sobre *cabdellar* (s. XIII), der. de *cabdell* (< CAPĬTĔLLU) "petit cap que s'aplicà al conglomerat de fils o corda, perquè aquest es formava estirant-los per la punta o petit cap del cordó" (*DECat*): *torn de cabdellar llana* 21; *roda de cabdellar* 178; *cabdellaire* 6, amb el suf. *-aire*, d'origen occità (< -ATOR); *acabdellador* 119, amb pròtesi vocàlica i el suf. *-ador*; **2**) sobre 'roda': *roda de cabdellar* 178, *rodell* 3, masculí de *rodella*; **3**) sobre la idea de 'lliurar': *lliurador* 97, de *lliurar* (der. de *lliure*) 'fer a mans, deposar en poder d'algú'; **4**) per la seva forma oval: *ou* 33; per la semblança amb una peça dels terrissers en forma de baldufa: *bitlla* 18, d'origen preromà; o amb un atxer amb molts de brandons: *blandonera* 95.

Filosa 175 és una confusió amb l'aparell de filar.

Altres mots són d'origen o motivació foscos: *bolinxí* 113, *verganell* 36.

Geolingüísticament, *debanadora* s'estén per quasi tot el territori especialment el val., el nord-occ., el bal. i l'alg.; *debanera* i *debanell* ocupen diverses àrees del cat. or., i *demanadora* apareix en poblacions diverses del cat. occ. Són mots normatius *debanadora*, *debanell*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

649
El *gerd*
(*ALDC*, V, P 39. El *gerd*)

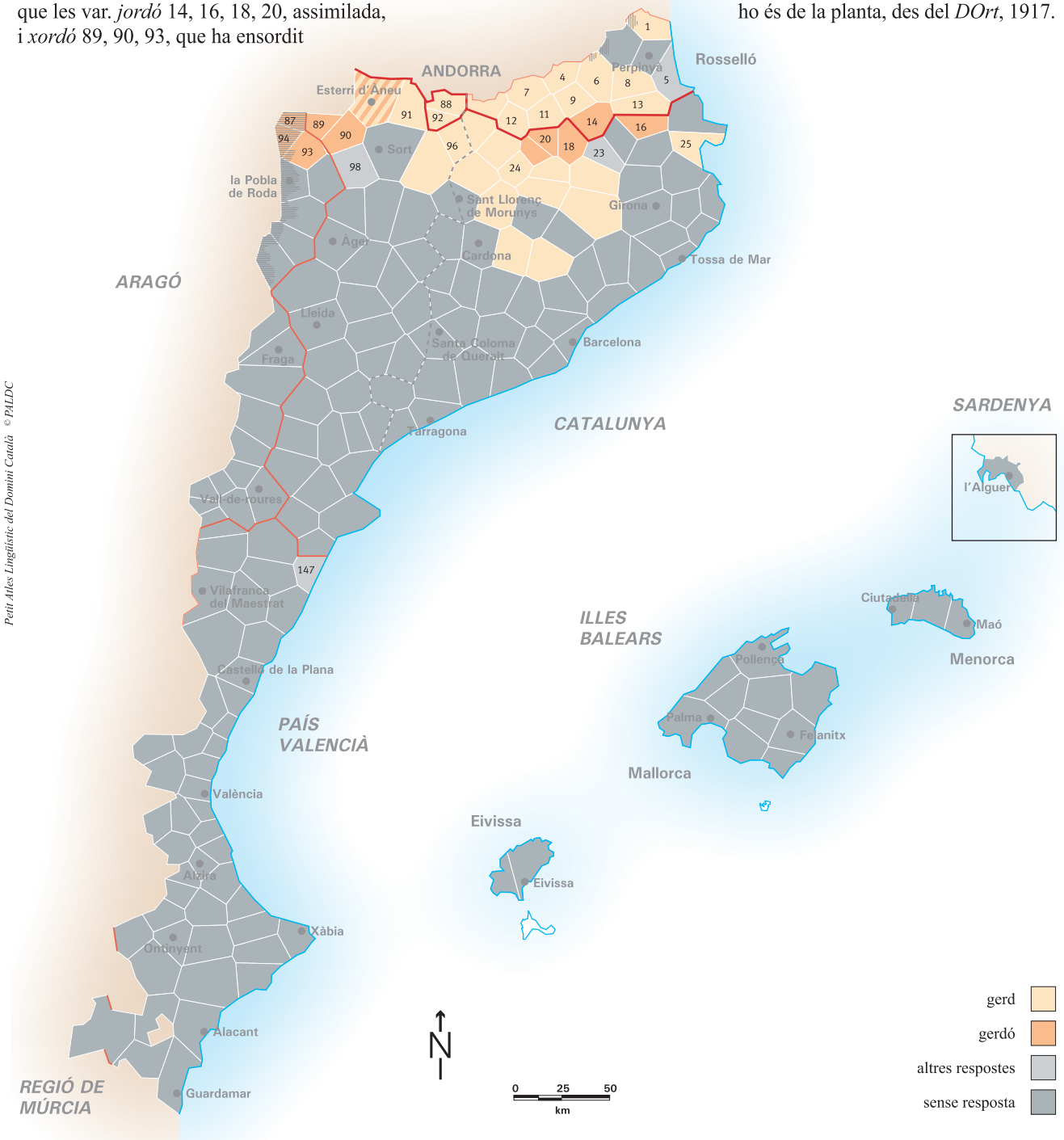
Gerd és el fruit de la gerdera (*Rubus idaeus*), arbust de la família de les rosàcies, espinós, amb molts agullons i flors blanques, que es fa a les clarianes dels boscos de muntanya. El nom, pron. amb [e] o [ɛ], és d'origen preromà, format sobre la base GIRD-, potser bascoaquitana. La *d* final queda assegurada pel der. *gerdera*, nom de l'arbust, però pron. *ger*[t], que ha passat a *ger*[k] 88, 91, 92 per equivalència acústica; a *gers* 96, *gerx* 7 o *gerso* 6, 9, 11, a partir del plural doble *gersos* 8 (*agersu* [*f.*] 4, per fals tall a causa de la fonosintaxi), i a *ger* 12, 24, 25, a partir del plural *ger*(*d*)*s*. També es coneix la var. *guerxo* 1, 13, parenta de *guirs* de l'Alt Pallars.

Gerdó n'és el dim. amb el suf. *-ó* (< -ONE), igual que les var. *jordó* 14, 16, 18, 20, assimilada, i *xordó* 89, 90, 93, que ha ensordit la palatal, com *xordon* 87, 94, de factura arag. (cf. *chordón*). El *romegueró* 23 pot ser resultat d'una confusió amb un tipus d'esbarzer, com la *cirereta de pastor* 98 ho seria per la semblança de llurs fruits amb els gerds.

Frambuasa 5, 8 ha estat pres del fr. *framboise* (pron. [frɑ̃bwaz]), on prové del francic *BRAMBASI 'romeguera', i *frambuesa* 147, del cast., que el va rebre del fr. quan el mot es pronunciava [frɑ̃mbw'ezə], com evolució antiga del diftong *-oi-*.

El nom té vigència només en l'àrea on creix la planta, és a dir, l'àrea septentrional, especialment pirinenca, del Principat i la Catalunya del Nord.

Gerd és el mot normatiu, com *gerdera* ho és de la planta, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

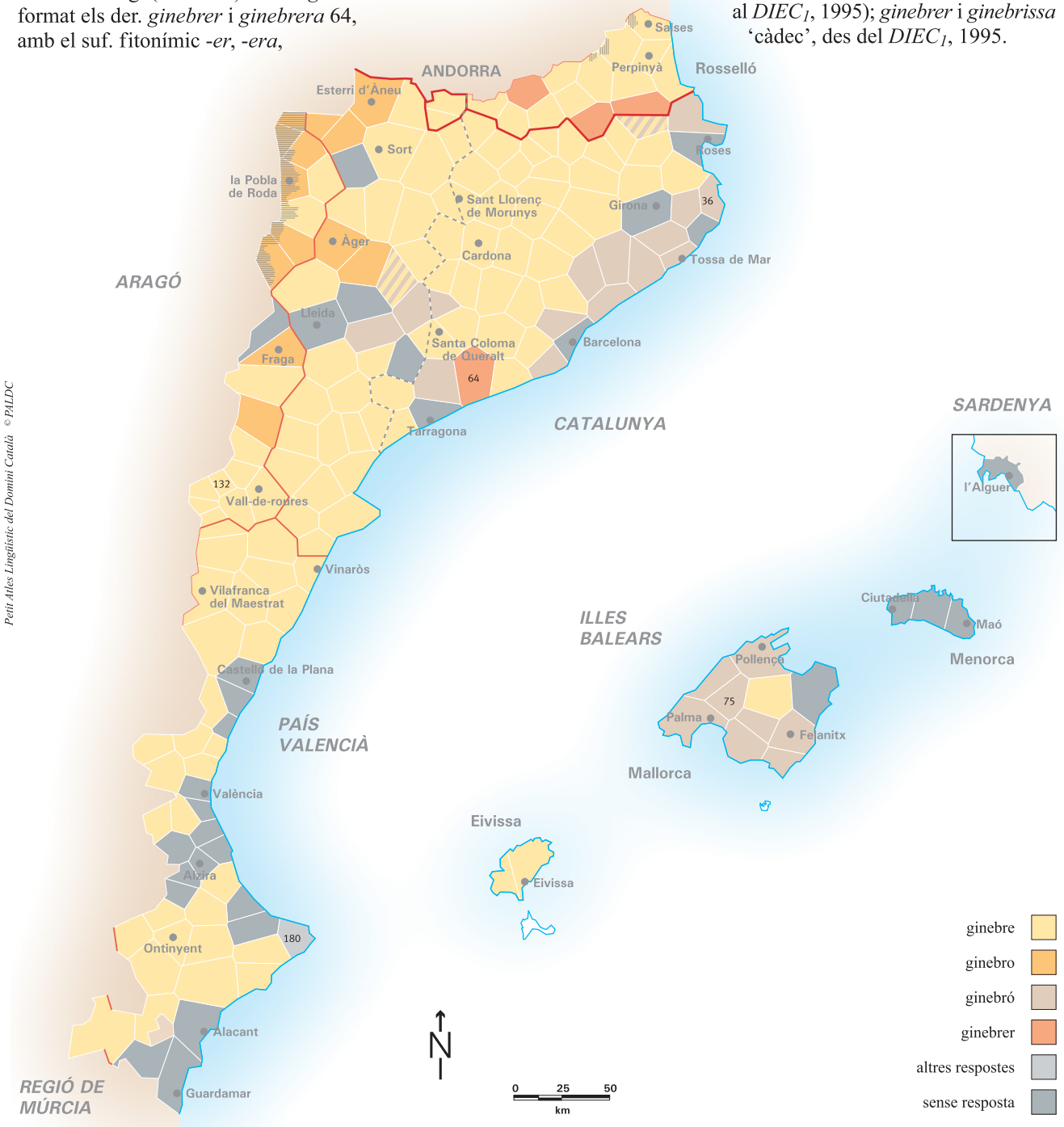
650
El *ginebre*
(*ALDC*, V, 1102. El *ginebre*)

El *ginebre* és un arbust de la família de les cupressàcies, com el xiprer i la savina, de fulles punxants i infructescències de color blau fosc usades per a aromatitzar la ginebra. El mot deriva del llat. vg. *JĬNĔPIRUS o JINIPERUS, var. del llat. cl. JUNIPERUS, amb pèrdua de la vocal posttònica i sonorització de l'oclusiva -P- > -*b*-. La palatal inicial és fricativa en cat. or. i, especialment en val., africada, que s'ensordeix en val. central. La vocal tònica és predominantment *e* tancada ([ɛ] en 8 localitats), la qual cosa fa pensar en l'ètim *JĬNĔPIRUS. Cal notar la var. *ginebro* ([ɛ] en 3 localitats), que el *DECat* considera "forma precatalana", però que sembla més aviat continuació de la var. arag. (*chinebro*). Sobre *ginebre* s'han format els der. *ginebrer* i *ginebrera* 64, amb el suf. fitonímic *-er*, *-era*, respectivament, així com *genebrissa* 180 i *ginebri*[θ]*a* 132, aquest considerat "femella", que han rebut el suf. *-issa* (*m*. *-ís* < -ICIU o -ITIU).

Ginebró és un dim. compost de *ginebre* i el suf. dim. *-ó* (< -ONE) aplicat inicialment a la infructescència i estès després a l'arbust; var. *genebró* 36, per assimilació, i *genibró* 75, per metàtesi vocàlica.

El mot més general és *ginebre*, mentre que *ginebro* ocupa àrees ponentines i *ginebró* s'allarga per la costa de Llevant des d'on degué arribar a Mallorca.

Són mots normatius *ginebre*, des del *DOrt*, 1917; *ginebrera* i *ginebró*, des del DG_1, 1932 (aquest darrer, però, passa al significat 'ginebra gran de muntanya' al $DIEC_1$, 1995); *ginebrer* i *ginebrissa* 'càdec', des del $DIEC_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

651
El *carabassó* (II)
(*ALDC*, V, 1111. El *carbassó*)

El mot *carabassó* designa el fruit oblong de la carabassonera (*Cucurbita pepo* var. *oblonga*); és un der. de *carabassa* 122, 148, 151, que també, com el dim. *carabasseta*, expressa el mateix referent; var. sintagmàtiques: *carabassa de fregir* 167, 175, 184, *carabassa del regal* 184, *carabassa de l'arbequet* 92, modificació de *rabequet*, antic violí de tres cordes, *carabassa de cabellico* 155; amb diminutiu: *carabasseta tendra* 147, *carabasseta de l'olla* 147, 157, 158, *carabasseta de quaranta dies* 160, 178, 180, 185, 186, *carabasseta de fregir* 161, 162, 164-166, 169-173, 176, 179, 180, 182, 189; sense determinant i amb el suf. *-í* (< -INU): *carabassí*.

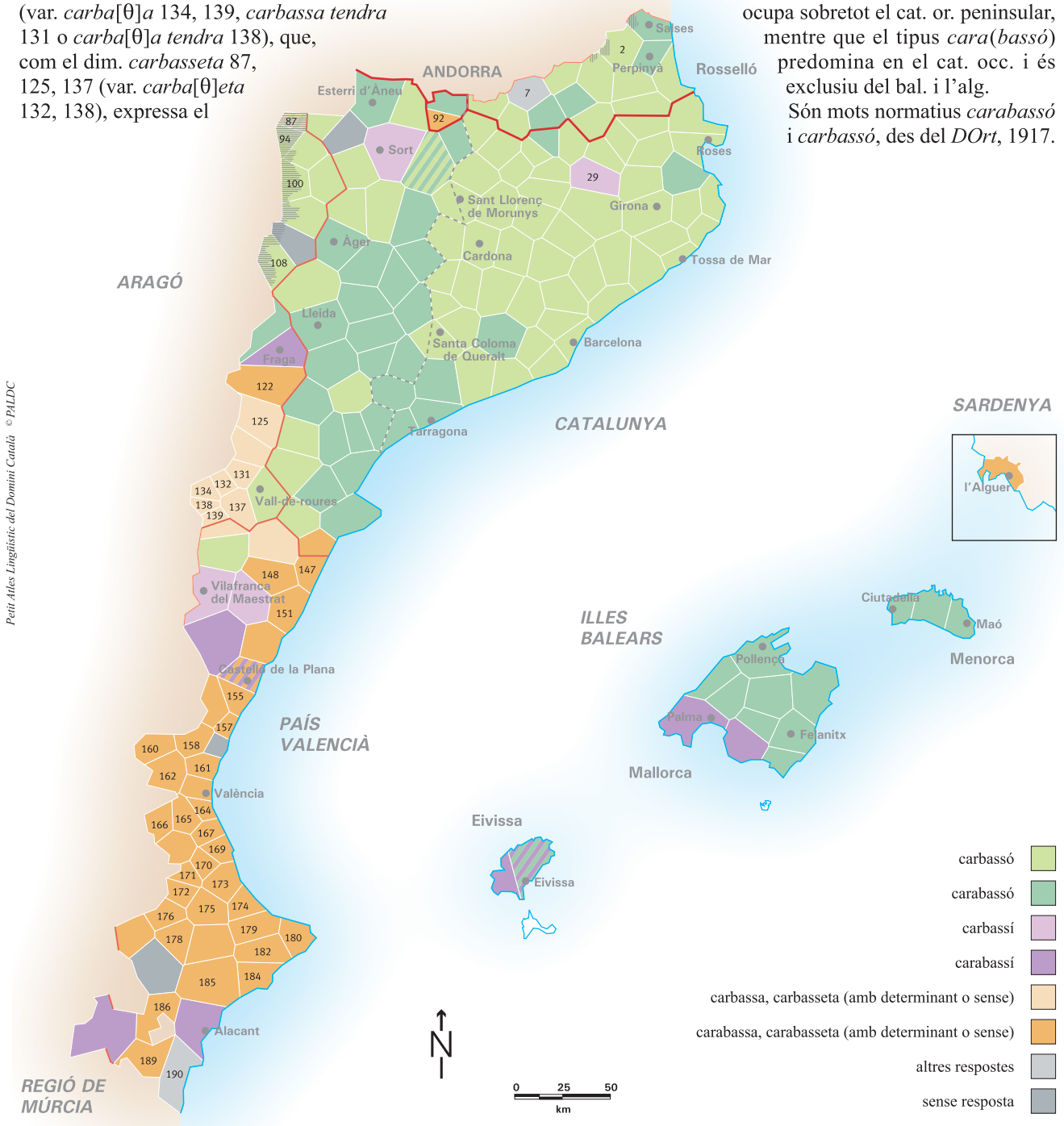
La forma sincopada, *carbassó*, és un der. de *carbassa* (var. *carba*[θ]*a* 134, 139, *carbassa tendra* 131 o *carba*[θ]*a tendra* 138), que, com el dim. *carbasseta* 87, 125, 137 (var. *carba*[θ]*eta* 132, 138), expressa el mateix referent; var.: *carbassonet* 87 i els aragonesitzants *carbasson* 94, *carba*[θ]*on* 100 i *carba*[θ]*onet* 108; *carbassina* 29, *carbassí*.

Notem, en el nivell morfològic, la freqüència de les formes dim. (*carabassó*, *carabassonet*, *carabasseta*, *carabassí*, etc.) i perifràstiques (*carabassa tendra*, *carabasseta de fregir*, etc.) per tal de diferenciar aquest referent de la *carabassa*.

Altres mots d'àrea local: *curja* 2 és pres del fr. *courge* (var. dim. *curgeta* 7); *violí* 174 ha rebut la mateixa metàfora del *rabequet*; *pepinello* 190 és resultat d'una comparació (o confusió) amb el cogombre.

En la distribució areal, el tipus *car*(*bassó*) ocupa sobretot el cat. or. peninsular, mentre que el tipus *cara*(*bassó*) predomina en el cat. occ. i és exclusiu del bal. i l'alg.

Són mots normatius *carabassó* i *carbassó*, des del *DOrt*, 1917.

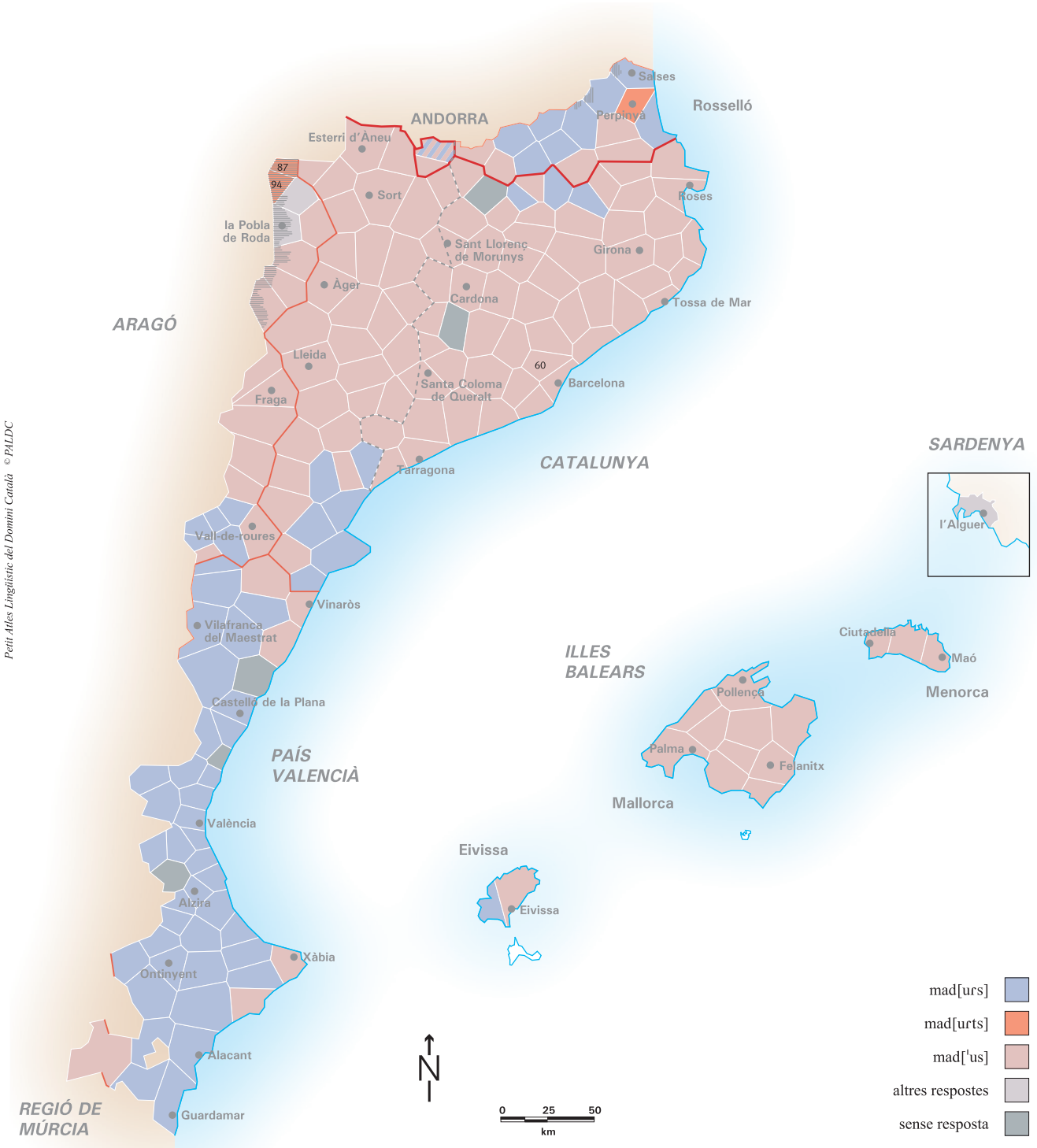

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

652
Madurs
(*ALDC*, V, 1153. *Madurs*)

En aquest mapa representem la variació del plural de *madur*, que es pot realitzar *mad*[urs] o *mad*[ˈus], d'acord generalment amb les respectives formes de singular, *mad*[ur] o *mad*[ˈu]. Notem, tanmateix, el pl. *mad*[urts], del sg. *mad*[urt], i *maduts* 87, 94 (pl. de *maduro*), que és una reducció de *madurts*, per absorció de la bategant en l'africada (com *carts* > *cats*); també *madusos* 60, un doble plural semblant al cat. ant. *abdosos* 'ambdós' o a *Els Reisos* (*Reixos*) 'Els Reis'.

Sobre la *-r* final i la *-d-* intervocàlica de *madur*, veg. mapes 625 i 626.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

653
La *nespra del Japó*
(*ALDC*, V, 1180. La *nespra del Japó*)

La *nespra del Japó* és el fruit del *nesprer del Japó* (*Eriobotrya japonica*), rosàcia originària de la Xina meridional, importada a Europa al s. XVIII i cultivada en territori català des del s. XIX, i presenta denominacions de doble origen: **1**) transferència de *Mespilus germanica* a *Eriobotrya japonica*; **2**) innovacions lèxiques. Cal comparar les dades d'aquest comentari amb les del mapa 631 i tenir en compte que la manca de respostes és deguda a la desconeixença del cultiu de l'arbre.

1) El fet de pertànyer a la mateixa família de rosàcies que la *nespra* tradicional, tot i tenir característiques diferenciades, explica que *nespra* s'hagi aplicat a l'*Eriobotrya japonica*, a voltes amb el determinant *del Japó* (1, 3, 5, 14), denominació que trobem en ross., on pot ser un calc del fr. *nèfle du Japon*; també s'ha usat el geosinònim, *nespla* 42: un i altre presenten unes formes de *m*., *nespro* (var. *nyespro* 118, 150, 151, 156, 182, 185, *nésprol* 147, com *ninxo*/*nínxol*, igual que *nyésprol* 152, amb palatalització) i *nesplo* 39, 45, 46 (var. *nyesplo* 144, 149, 154, 155), provocades per l'inductor *níspero*. A partir de *nespro* es va formar el nom d'arbre *nesproner* (o *nesploner*) i d'aquí, *nespró* (o *nespló* 34, 38), d'acord amb models fitonímics com *lledoner-lledó*, *aranyoner-aranyó*.

2) El cat. *níspero* (< *niéspero* < llat. vg. *NĔSPĬRUM) s'ha estès a *níspero* 43, 73, 78, 80-82, 84, 108, 122, 130, 138, 180, sincopat en *nispro* o *nísprol* 147, 188, o palatalitzat en *nyíspero* 158, 161, 164, 181, *nyispro* 148, 160, 162, 163, 167, 171, 183, *nyiespro* 108, *llíspero* 159, 166, *llispro* 172, 175; *víspero* 165, 169, *avíspero* 170, *vispro* 173, *avispro* 173, potser homonimitzat formalment amb (*a*)*vispa*. *Níspolo* 186 sembla d'influència arag., mentre que *nisplo* 70, 189 (o *nyisplo* 125) s'ha encreuat amb *nespla*; l'alg. *néspola* 85 (pron. [n'espuɾa]) és tributari de l'it.

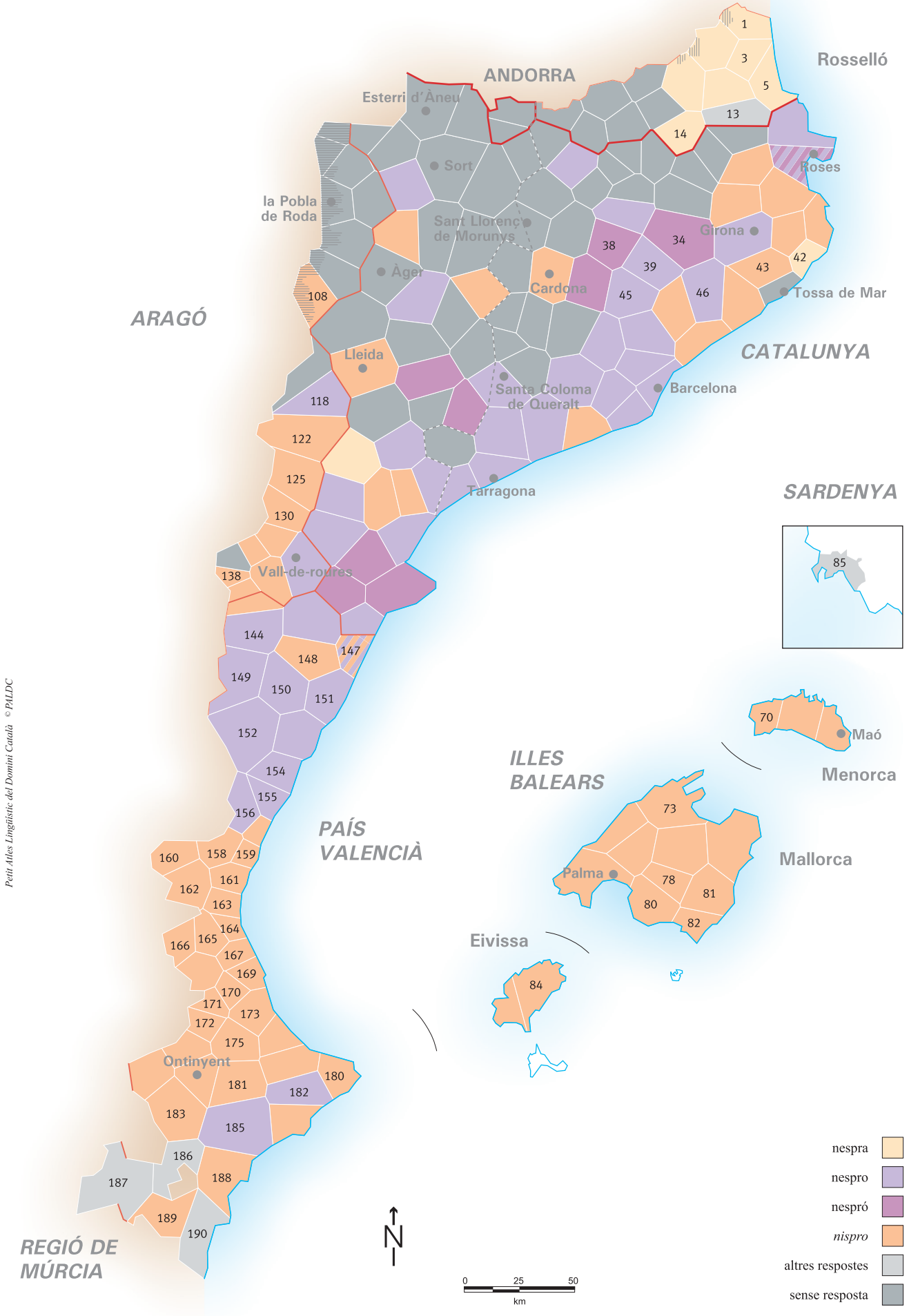
Bricoc d'Àfrica 13 està format amb un nucli pres del fr. *abricot* i amb un determinant que atribueix procedència africana a una fruita exòtica (cf. ross. *figa de Berberia* [fˌiɣə ðə βarβaɾˈi], cat. *figa de moro*). *Aguacate* 187 (var. *auacate* 190) és pres del cast., on prové de l'asteca *auácatl*.

No podem deixar de fer esment de dos mots que no apareixen a les nostres enquestes: *dispensa* i *micaco*. El primer és propi de l'Armentera (Alt Empordà) i el segon és freqüent en poblacions costaneres del Maresme, al qual s'ha atribuït origen japonès (*DECat*), però sense justificar-ho, car en japonès el fruit es diu *biwa* (o *hiwa*) i la paraula *mikaku* 'sentit del gust, gust' no sembla tenir res a veure amb la nespra; Ko Tazawa (cf. Veny, 1998 b) creu que podria tenir relació amb *kaku* 'pinyol' i *mi* 'tres', al·lusiu al nombre de llavors, però, atès que el mot hauria pogut arribar al Maresme a través dels colons que tornaven d'Amèrica, s'hauria d'escatir com el mot va arribar a aquest continent.

Es tracta de la fruita d'un arbre que arriba a Catalunya força tard a través del cast. *níspero*, que és objecte d'adaptacions fonètiques (*nispro*, *nyispro*, etc.) i morfològiques (*nespro*, influït per *nespra*; *nespró*). El ross. *nespra* s'ha desambiguat amb el determinant *del Japó*.

Són mots normatius *nispro*, considerat vulgar com el nom de l'arbre, *nisprer* (*DG*$_1$, 1932, s. v. *nesprer del Japó*), i desapareguts de les posteriors edicions (*DIEC*$_1$, 1995, *DIEC*$_2$, 2007); *nespra*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

La *nespra del Japó*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

654
La *taronja*
(*ALDC*, V, 1173. La *taronja*)

En aquest mapa només presentem la gran extensió del lexema *taronja*, fruit del taronger, amb la var. morfològica *toronjo* (*tronjo* 42) enfront de *naran*[χ]*a*, manlleu al cast. *naranja*, der. del neoàrab *naranj*.

Per a les var. vocàliques i consonàntiques, veg. mapes 596 i 630.

Taronja és l'única forma normativa des del DG_1, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

655
El *freixe*
(*ALDC*, V, 1198. El *freixe*)

El *freixe* és una oleàcia que comprèn diverses espècies del gènere *Fraxinus*, mot llatí que n'és l'origen a través de **freixen*, amb nasal final desapareguda, però que reapareix en topònims com *Freixenet* (cf. arag. *fràixin*); var. *fréixec* 32, amb oclusiva final de reforç, com dial. *càntuc*; l'equivalència de líquides justifica la var. *fleixe* 145.

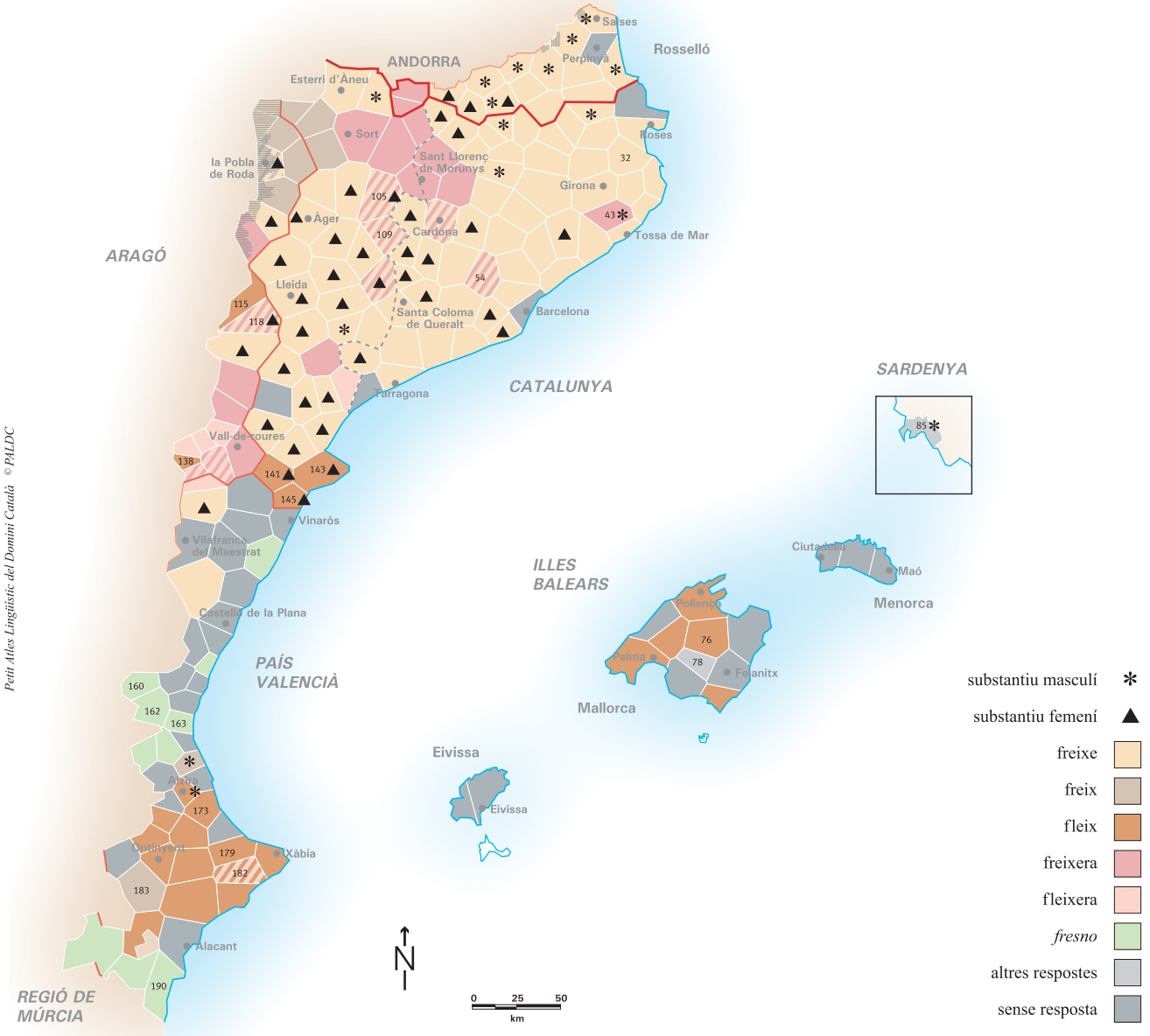
És interessant el canvi de gènere del *m. freixe* cap al *f. freixa* (var. *fressa* 78), canvi que seria fàcil d'explicar en les ocurrències del cat. or., on *estable*, pron. *establ*[ə], ha passat a *establa*, o *xocolate* a *xocolata*, però més difícil en les del cat. occ., on teòricament es manté la [e] final i, per tant, s'ha de cercar una altra causa del canvi: al nostre parer, hi pot haver jugat un paper la presència dels sinònims *freixera*/*fleixera* i també el fet de referir-se sovint a la fusta (se'n feien fuets i espigons de les arades) o a les vares de l'arbre (*fusta de freixe* → *freixa* 105, 109, 182; *una vara de freixe* → *una freixa* 118, 160, 162, 163, 183) i d'aquí, l'extensió de gènere al nom de l'arbre; també s'ha de tenir en compte que de *freixes*, pl. de *freix* o *freixe*, es pot formar un sg. **freixa*, partint del model *coses* → *cosa*, *cases* → *casa*, etc.; var. amb lambdacisme, *fleixa* 115, 138, 141, i, amb homonimització, *fletxa* 143.

D'altra banda, una var. del llat. tardà, FRAXU, és l'origen de *freix* com també de *fleix* i *fletx* 76, 173, 179, pel lambdacisme esmentat.

Freixer 54, *freixera* i *fréixera* 43 són der. de *freixe*, *freix* o *freixa*; *fleixera* ho és de *fleixa*, i *freixerer* 118 ho és de *freixer*.

Fresno és un manlleu al cast. (var. *freno* 162, 190, amb absorció de la [z] per la sonora següent), on la intervocàlica de FRAXĬNU ha emmudit, com en el fr. *frêne* (< ant. *fresne*). L'alg. *fràssino* 85 ha estat pres de l'it. *frassino*.

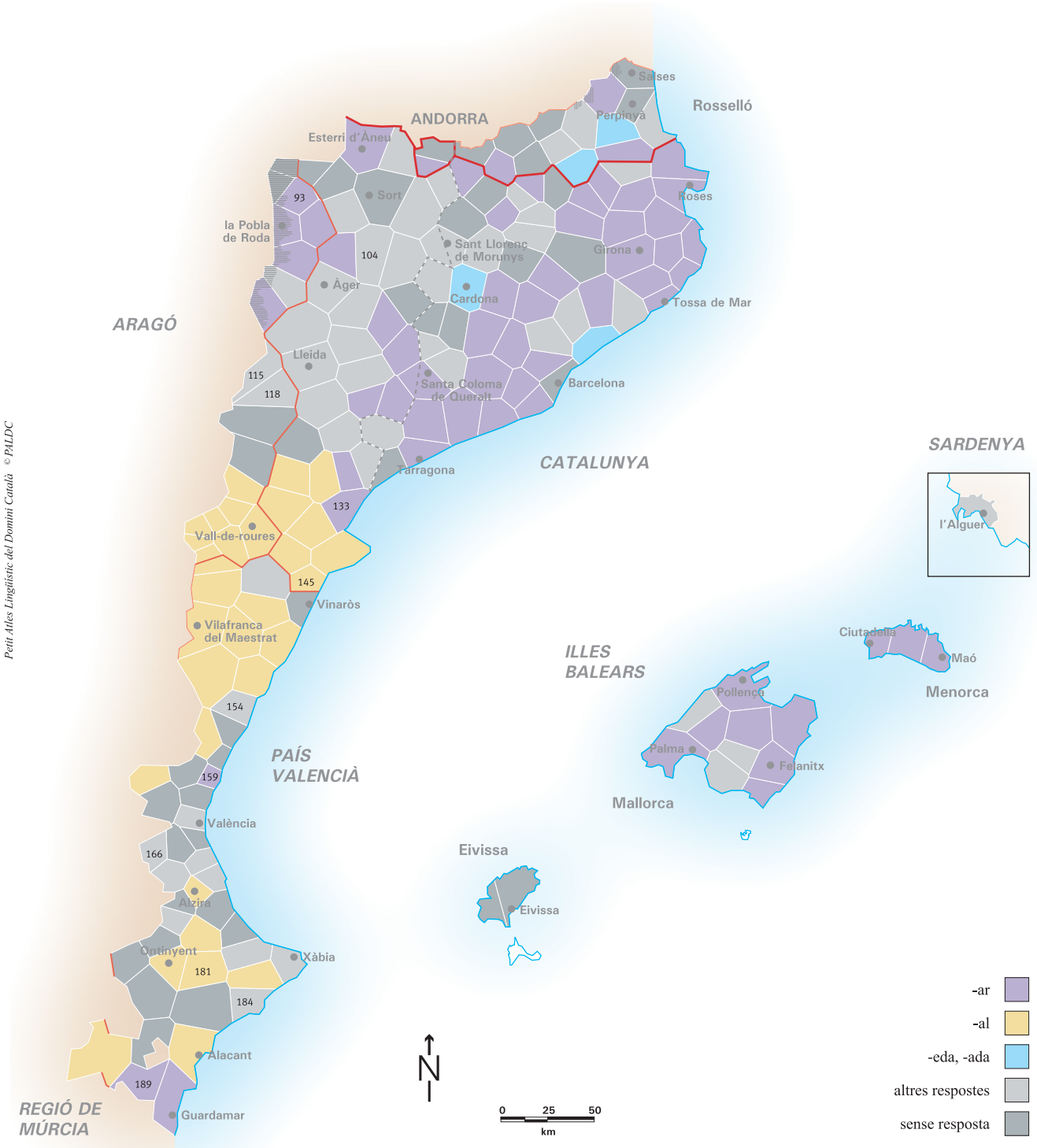
Geolingüísticament, el tipus *freixe* és força general, amb un *f.* anòmal que s'estén sobretot pel cat. nord-occ., una var. *fleix* assentada en tort., alacantí i mall. i uns der. *freixera*/*fleixera* que ocupen àrees disperses sobretot del cat. nord-occ. El castellanisme *fresno* ocupa petits espais del val. *Freixe* és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

656
Sufix col·lectiu *-ar*/*-al* de *alzina*, *carrasca*
(*ALDC*, V, 1217. Un *alzinar*)

En aquest mapa, basat en el mapa 768, només tenim en compte els sufixos que han afectat els mots *alzina*, *carrasca*, amb les seves var. Tots ells indiquen el conjunt d'aquestes espècies i, de pas, el lloc on es troben. Els més freqüents són *-ar* i *-al*, mentre que *-eda*, *-ada* són minoritaris. El suf. *-ar* (< -ARE) s'afegeix a *alzina*, amb les seves var. (*alzinar*, *olzinar*, *alzinerar*, *aulinar*, etc.), i eventualment a *bellota* (*bellotar* 189) i a *carrasca* (*carrascar* 133, 159); s'explica per evitar la convivència de dues laterals (**alzinal*) i es troba en mall., men. i principatí, especialment a la part or., mentre que *-al* (< -ALE), afegit a *carrasca* (*carrascal*) o a *carrasquera* (*carrasqueral* 145, 181), domina el tort. i part del val. Són menys freqüents els suf. *-eda* (< -ETA) (*alzineda*, com *pineda*), *-ada* (< -ATA) (*alzinada*, com *gentada*) i *-er*, *-era* (< -ARIU, -ARIA), que eventualment adquireixen, amb el valor de formació de noms d'arbres (*figuera*), també el de col·lectiu: *anginera* 115, *enciner* 93, *carrasquer* 154, 166, *carrasquera* 118, 184 i *rebollera* 104.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

657
La *perera*
(*ALDC*, V, 1242. La *perera*)

La *perera* (*Pyrus communis*) és una rosàcia que presenta escassa variació onomasiològica, bàsicament *perera* i *perer*, els dos der. de *pera* (< llat. PĬRA, pl. de PĬRUM) amb el suf. *-era* (< -ARIA) i *-er* (< -ARIU) respectivament, aplicats a noms d'arbres sobre la base del nom de la fruita (com *figuera*, *taronger*).

Altres designacions més locals són *pererer* 186, format sobre *perera*; *pereter* 187, sobre el dim. *pereta*; *peral* 188, 190, de procedència aragonesa; *arbre de la pera* 85, típic de l'alg. a partir de l'estructura "*arbre de* + nom de la fruita", resultat d'una interferència sarda.

Quant a la distribució areal, notem que *perer* avui ocupa sobretot un espai septentrional (el mot és testificat en aquesta àrea pel banyolí Agustí, 1617), mentre que *perera* ocupa la resta, incloses les Balears (l'eiv. *perer* 84 és resposta dubtosa).

Diacrònicament, la divisió no és tan clara, car *perer* era usat per Llull en mall. i per O. Pou en val. en unes àrees actualment de *perera*, la qual cosa fa pensar en una convivència de formes.

Tant *perera* com *perer* són mots normatius des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

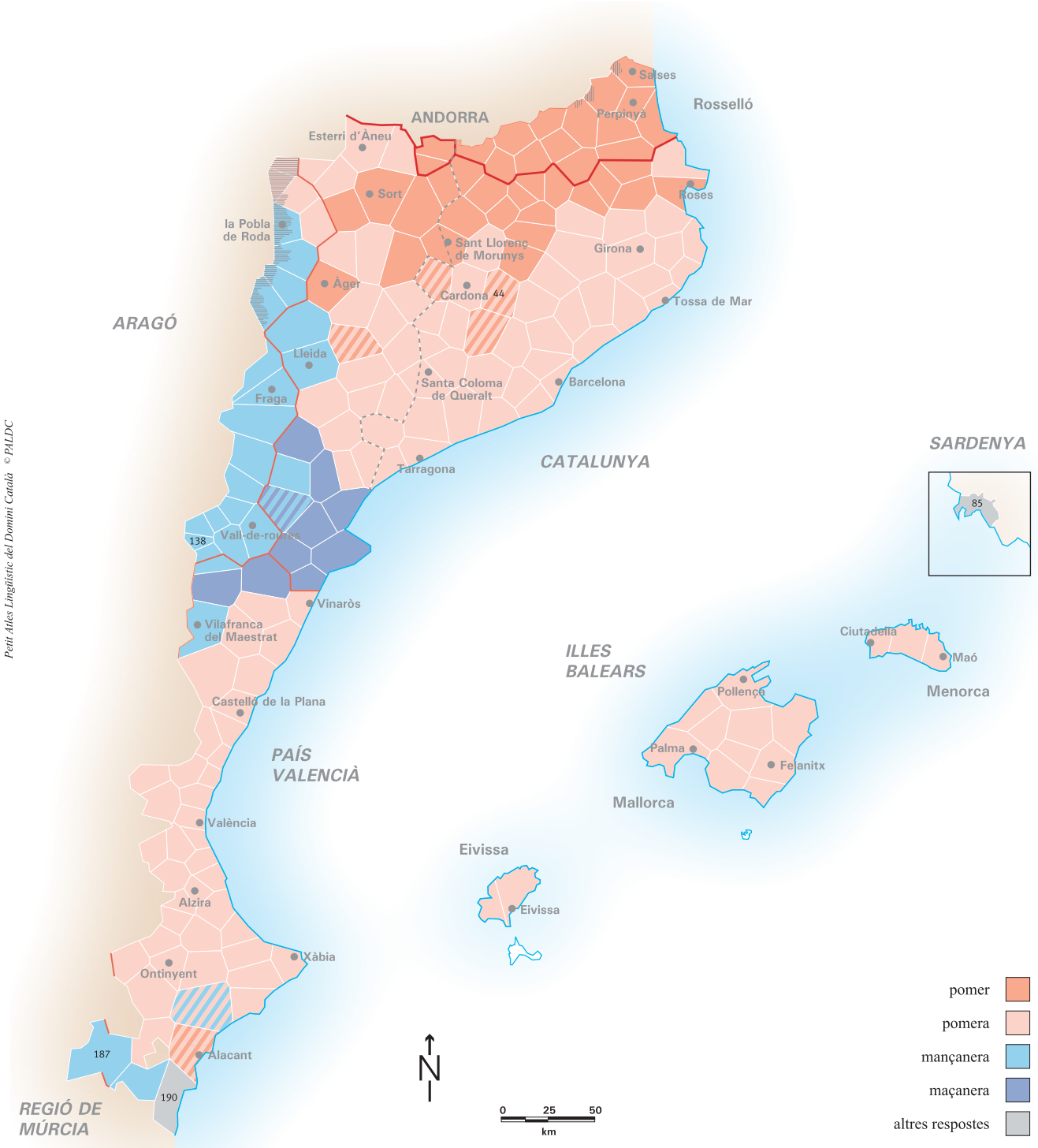
658
La *pomera*
(*ALDC*, V, 1236. La *pomera*)

La *pomera* (*Pyrus malus* subsp. *mitis* o *Malus domestica*) es deia MALUS en llatí (on també significava 'poma'), nom que va ser substituït per POMUS (també l'arbre i el fruit), convertit després en *poma*, a partir del plural neutre POMA; a partir de *poma*, amb el suf. aplicat a noms d'arbres, *-er* o *-era* (< -ARIU, -ARIA), es formà respectivament *pomer* i *pomera*. A la loc. 44, *pomer*, que conviu amb *pomera*, s'usa només en un joc infantil ("Sac, soma, me'n vaig a Roma, encontro un pomer [...]").

La *maçanera* o *mançanera* són der. de *maçana* o *mançana*, respectivament (veg. mapa 775, per a aquest mot i per a *pomera*). A la loc. 187, el *mançaner* (que també trobem a 138) és "de albre" i la *mançanera*, " de mata"; *mançano* 190 és manlleu al cast. *manzano*. *Arbre de la poma* 85 és designació algueresa d'acord amb l'estructura sintàctica per als noms d'arbres pròpia d'aquell dialecte (veg. mapa 657).

La distribució areal és semblant a la de *poma* (veg. mapa 775), amb la particularitat que a la part septentrional de l'àrea de *poma* correspon *pomer*, i no *pomera*.

Són mots normatius *pomer*, *pomera*, des del *DOrt*, 1917; *maçanera*, des del *DG*$_1$, 1932.

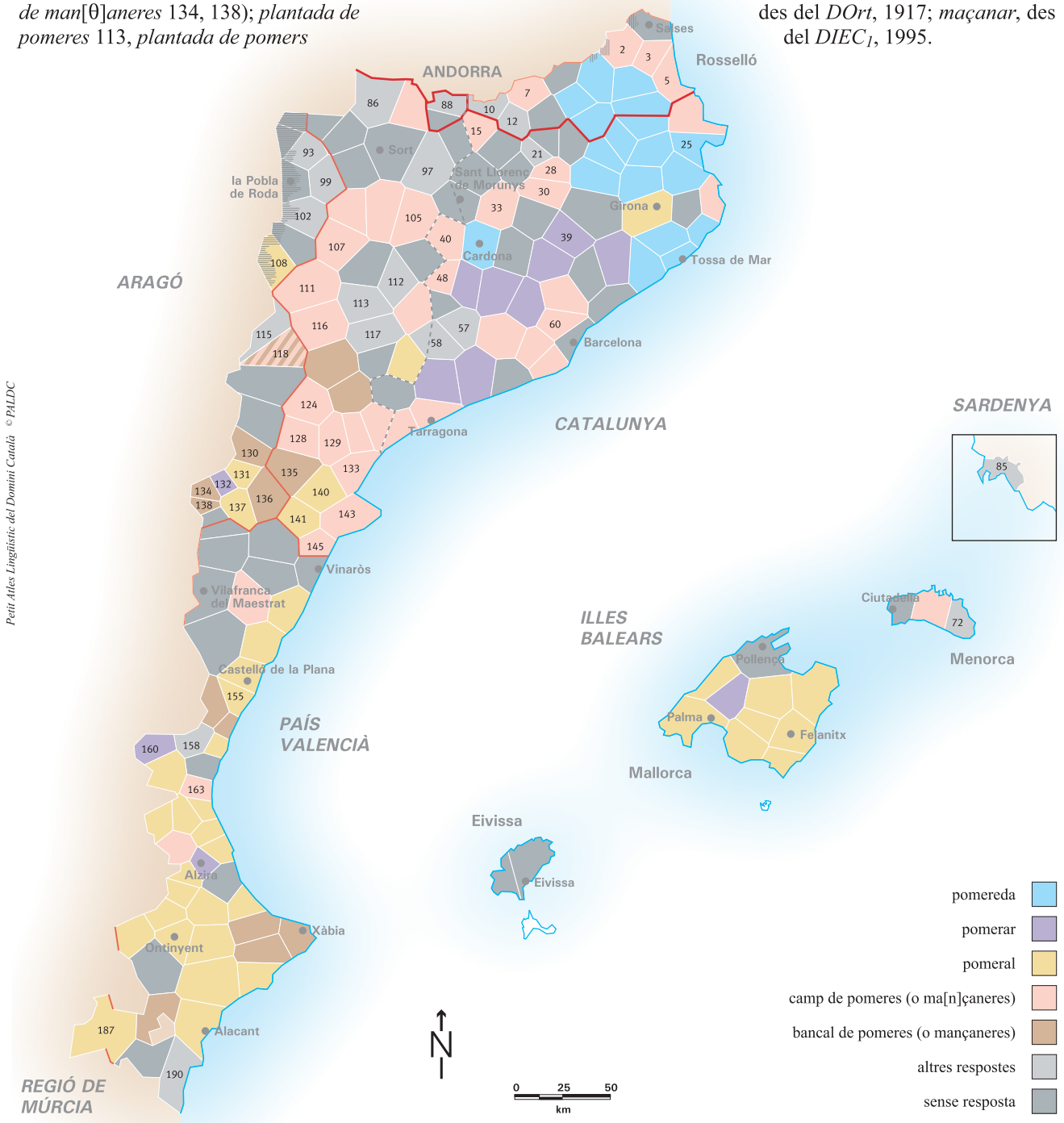
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

659
Un *pomerar*
(*ALDC*, V, 1237. Un *pomerar*)

L'enunciat es refereix a un camp plantat de pomeres. Les diverses denominacions s'han format amb:
1) el mot *pomera*, *pomer*, *poma*, *ma*(*n*)*çana* o *mançanera* seguit *a*) del suf. *-ar* (< -ARE): *pomerar*, *mançanar* 132, *pomar* 39, 160; *b*) del suf. col·lectiu *-al* (< -ALE): *pomeral*, *ma*(*n*)*çaneral* 108, 131, 140, 141, 187, *mançanal* 137, o *c*) del suf. col·lectiu *-eda* (< -ETA): *pomereda*, *pomeda* 25; **2**) "un nucli + *de* + el nom de l'arbre (eventualment de la fruita)": *camp de pomeres*, *camp plantat de pomeres* 48, 60, 163, *camp de ma*(*n*)*çaneres* 111, 116, 118, 124, 128, 129, 133, 143, 145, *camp de pomers* 2, 3, 15, 28, 30, 40, 105, 107, *camp de* (*les*) *pomes* 5, 7, 33; *bancal de pomeres*, *bancal de mançaneres* 118, 130, 135, 136 (*bancal de man*[θ]*aneres* 134, 138); *plantada de pomeres* 113, *plantada de pomers* 10, 12, *plantat de pomeres* 57, 58, *plantat de pomers* 21, *plantació de pomers* 97, *plantació d'arbres fruiters* 112; *hort de pomeres* 155, *hort de pomes* 88, *hort de mançanos* 190, *hort d'arbres* 72; *tros de pomera* 99, 117, *tros de mançaneres* 102, *tros a cómpter de pomeres* 158; *partida de pomeres* 86; *barrera de pomeres* 93; *finca de mançanes* 115; *tant arbres de poma* 85. Per al coneixement dels der., cal consultar els mapes 658 i 775.

Deixant a part les poblacions sense resposta per manca de referent i les designacions perifràstiques, notem que els der. formats amb el suf. *-eda* i *-ar* són propis del cat. or., mentre que els formats amb *-al* són freqüents en val. i mall.

Són mots normatius *pomar* i *pomerar*, des del *DOrt*, 1917; *maçanar*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

e. Lèxic

Indústries relacionades amb l'agricultura

660
El *guarda* de la vinya
(*ALDC*, V, 943. El *guarda* de la vinya)

Els noms que designen l'encarregat de guardar una vinya es troben en relació amb el concepte 'guardar'. *Guarda* (s. XIV), amb la var. *uarda* 169 (amb pèrdua de *g-* a partir de contextos com *una guarda*, cf. val. *aülla* < *agulla*), és un deverbal de *guardar*, der. del germ. WARDON 'cercar amb els ulls', der. de WARDA 'acte de cercar amb els ulls; guàrdia, guarda; talaia', alhora der. de WARON 'atendre'; var. sintagmàtiques: *guarda rural* 37, 95, 147 (*rural*, cultisme ← llat. RURALIS, der. de RUS, RURIS 'camp'), *guarda de camp* 151, 156 (*camp* < CAMPUS), *guarda jurat* 97, 104, 116 o *jurat* 81 (< JURATUS 'el qui ha prestat jurament'). *Guàrdia* (s. XIV) ve del gòtic WARDJAN 'guàrdia, sentinella, guaita'; var. rara *guària* 146 (*guària de terme* 119), amb les sintagmàtiques *guàrdia de camp* 154, 166, *guàrdia rural* 60, 142, *guàrdia de monte* 149 (*monte* ← cast.), *guàrdia de l'horta* 186 (*horta* < llat. vg. HORTA). *Guardià* (s. XIV) prové del gòtic *WARDIANEM, romanització de l'acusatiu gòtic WARDJAN, var. *guardian* 163 (← cast.) (cf. cast. *guardián*, port. *guardião*, fr. *gardien*). *Vegilant* (s. XVII) 35, 48, 59, 61 és dissimilació de *vigilant*, participi de present de *vigilar* (< VIGILARE 'estar en vetlla').

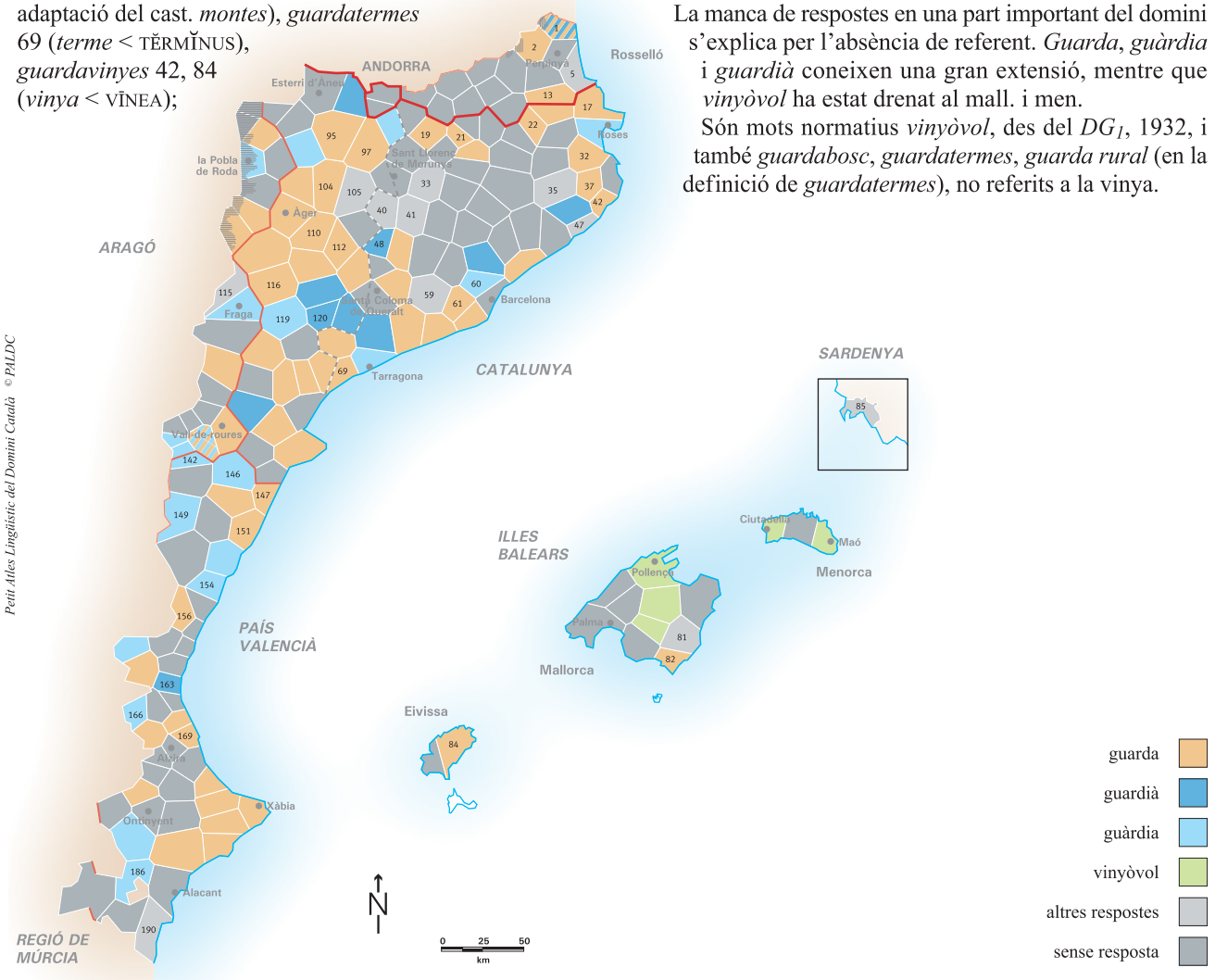
Són freqüents els compostos formats pel present d'indicatiu *guarda* i un nom: *guardabosc* 17, 22 (*bosc* < preromà *BOSKO-), *guardamuntes* 21 (*muntes* sembla una adaptació del cast. *montes*), *guardatermes* 69 (*terme* < TĔRMĬNUS), *guardavinyes* 42, 84 (*vinya* < VĪNEA); *guardaterra* 1, 13, 19, *guardaterres* 32 i *gordaterres* 21 (pel canvi *gua-* > *go-*, com *guaret* > *goret*); *guarda-xampetre* 2, amb adaptació del primer component del fr. *gardechampêtre*.

Alguns significants són der. de *vinya*: *vinyador* 120, amb el suf. *-ador* (var. *guinyador* 190, per equivalència acústica B = G); *vinyaire* 33, 40, 41, amb el suf. *-aire* (< -ATOR); *vinyater* 85, adaptació d'un anterior *vinyader* (s. XVI) per atracció de *vinater*, i *vinyero* 47, 115, amb el suf. cast. *-ero*. La derivació pot partir del nom d'una altra àrea custodiada, com *garriguer* 81, 82, der. de *garriga* 'matollar de garrics i arbusts semblants', probablement d'un cèltic *KARRIKA, basat en una arrel preromana no indoeuropea KARR-. *Vinyòvol* (s. XIV), d'origen incert, podria procedir del llat. VĪNŎFŎRUM, llatinització del gr. OINÓPHOROS 'vinya; portador de vi' encreuat amb *vinya* i amb canvi del segment final àton *-or* > *-ol*, aquest, d'ús més freqüent.

Altres mots: *baner* 110, 112, *banidor* 105, der. de *ban* 'ordre o prohibició sota amenaça de càstig; pena pecuniària', probablement del francic BANN 'ordre comminatòria', amb el suf. *-er* (< -ARIU) i *-idor* (< -ITORE), respectivament. *Regisseurt* 5 és pres del fr. *régisseur* 'persona encarregada d'administrar una propietat', der. de *régir*, amb *-t* epitètica (cf. Veny, 2013 a).

La manca de respostes en una part important del domini s'explica per l'absència de referent. *Guarda*, *guàrdia* i *guardià* coneixen una gran extensió, mentre que *vinyòvol* ha estat drenat al mall. i men.

Són mots normatius *vinyòvol*, des del DG_1, 1932, i també *guardabosc*, *guardatermes*, *guarda rural* (en la definició de *guardatermes*), no referits a la vinya.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

661
La *vinya jove*
(*ALDC*, V, 942. La *vinya jove*)

L'enunciat designa la vinya o cep, el primer any de plantats. Els noms depenen de les següents motivacions, basades en la idea de:

1) 'jove': *mallol* (o *maiol*, amb iodització, i, amb grau zero, *maol* 74, 80) (s. XI), der. de MALLEŎLU, dim. de MALLEUS 'rebrot de cep' i 'maça de fusta; martell', *mallol bord* 162, *mallol jove* 148, 151 (o *maiol jove* 111, amb iodització), *vinya de mallols* 104, *mallolet* 177, dim., *manyol* 131, 135, 160, amb equivalència acústica [ʎ] = [ɲ] (i der. *manyolada* 138), *mallola* 58, 104 (var. *maiola* 44, 45, 58, 82, *maiolada* 45); *vinya jove* (< IŬVĔNE), *vinya verge* 31 (< VĬRGĬNE), *vinya nova* 21, 36, 44, 45, 93, 99, 110 (< NOVA), *vinya novella* 37, 63 (< NOVELLA), *vinya tendra* 37, 42 (*vinya tendra no empeltada* 52) (< TENERA); der. dim. *vinyola* 82 (< VĪNEOLA); *cep nou* 48, *cep jove* 118, *cep tendre* 42; *vinya de tres anys* 81;

2) 'empelt': *empelt*, postverbal de *empeltar*, potser del llat. vg. *EMPUTARE (< llat. cl. IMPUTARE, PUTARE 'podar', alterat en *EMPELTARE per atracció de PELLE 'pell, escorça'), *empelt d'estaques* 81, un tipus d'empelt (< gòtic *STAKKA), *empelt del primer any* 107, *primer any d'empelt* 59, *empeltat* 67, 124 (*empeltat de l'any* 128), *cep empeltat* 115, *empeltatge* 3, *empeltada* 2, 17 (*vinya empeltada* 114, 118, 130, *vinya empeltada de l'any* 60, 136, *vinya que s'ha d'empeltar* 54); *grefada* 2, 6, part. de *grefar* ← fr. *greffer*, der. de *greffe* 'estilet' < llat. GRAPHIUM amb el mateix significat; *vinya in*[χ]*ertada* 134 ← cast. *injertada*, der. de *injertar*, del part. *injerto* < INSERTUM, de INSEDERE; *vinya vera* 180, *ver* 125 i *vero* 131 (< VĒRU 'vertader') es refereixen a la vinya o cep ja empeltats; *forquetes* 81 i *flauta* 76 deuen referir-se a la manera d'empeltar;

3) 'plantada': *plantada* 1, 2, 5, 6, 13, 16, 23, 153, 159, der. de *plantar* (< PLANTARE 'enfonsar un plançó o rebrot, plantar' ← 'enfonsar amb el peu'), *plantada de bord* 32 (< llat. vg. BŬRDUS 'mul', perquè no pot procrear), *plantada de nou* 33 (< NOVU), *plantada de barbats* 182 (veg. punt **4**); *plantat* 160, 166; *plantó* 167, descendent popular de *plantació* a través de **plantaó*, o bé de *plançó* influït per *plantar*; der. *plantonada* 164 (o *plantonada novella* 164);

4) 'sarment amb arrels': *barbat* 6, 8, 13, 151, 166, 178 (*barbat de vinya* 4, *barbat americà* 151), *brabat* 17, 26, amb metàtesi, der. de *barba* (< BARBA), per comparació de les arrels fines del sarment trasplantat amb els pèls de la barba; *balbatel·la* 85 ← it. *barbatella*, pron. amb lambdacisme; *venat* 99, der. de *vena* (< VĒNA), fa referència a les arrels del murgó dites *venes* en ribagorçà; *vinya de desarrel* 51;

5) 'procedent d'Amèrica': a causa dels estralls de la fil·loxera als Països Catalans i a altres països, es va introduir un cep d'Amèrica utilitzat com a empelt per tal de reprendre la producció vitivinícola (veg. Favà, 2001: 281-283). *Planta americana* 77, 138, *vinya americana* 172, *peu d'americana* 188 (o *americana* 108, 133, 143), der. de *Amèrica*; *cep americà* 38, 41, 57, 61, *vinya de peu americà* 157, *bancal plantat d'americà* 150 (o *americà* 65, 99, 106, 108, 109, 114, 119, 120, 124, 128, 129, 140, 141, 145, 152, 178, *amiricà* 117, per assimilació vocàlica), *pugues americanes* 102 (< *pues*, d'origen incert), *pllan americano* 100 (< *plant*) (o *americano* 100 ← cast.), *ameriquèn* 97 (← fr. *américain*);

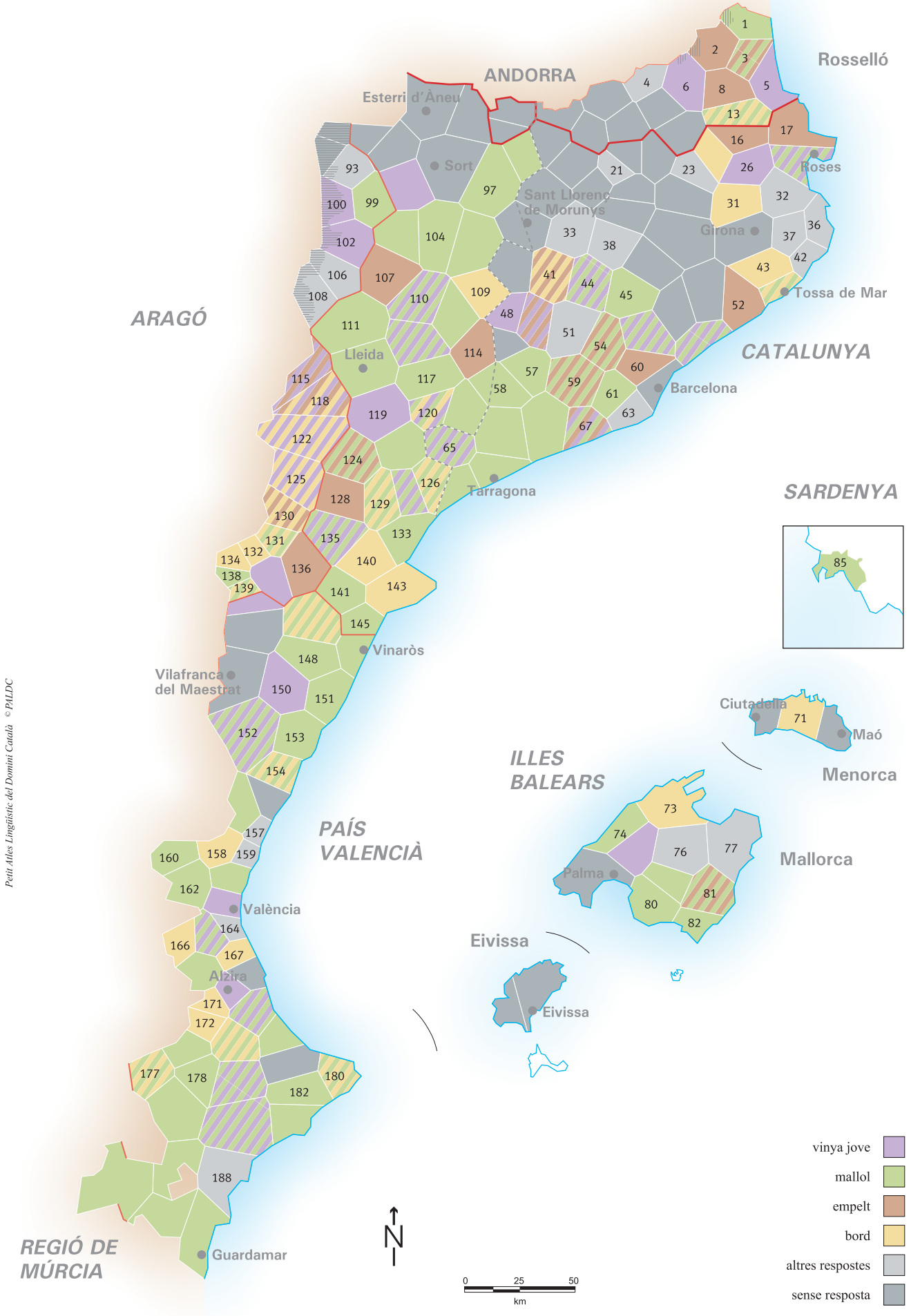
6) 'bord': *bord* (*cep bord* 120, 166, *peu bord* 171), der. *bordi*[θ]*os* 134 (← arag.), amb el suf. *-ís*; *vinya borda* 41, 43, 71, 73, 118, 139, 154, 158, 172 (o, simplement, *borda* 122, 126, 129, 132, 143).

Altres mots són de caràcter general, com *vara* 171 (< VARA) i *sarment* 43 (o *assarment* 43, per pròtesi vocàlica; veg. mapa 663).

El mot més estès, present en els sis dialectes, és *mallol*, amb les seves var., documentat des dels orígens de la llengua, al qual s'han superposat *bord* (o *vinya borda*), quan encara no és objecte d'empelt, *empelt* (i var.) i *americà*, introduït des d'Amèrica per fer front al flagell de la fil·loxera.

Són mots normatius *mallol*, *mallola*, *mallolada*, des del *DOrt*, 1917; *vinya novella*, en el descriptor, des del *DG*$_1$, 1932.

La *vinya jove*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

662
Un *capficat*
(*ALDC*, V, 946. Un *capficat*)

És una "redolta que es fa passar per sota terra traient només el cap i que, tallada en haver arrelat, forma un nou cep" (*DIEC*, s. v. *colgat*).

La lexicogènesi té com a punt de partida la idea de:

1) 'enfonsat, sota terra': *capficat* (s. XIX), compost de *cap* (< CAPUT) i *ficat*, part. de *ficar* (< llat. vg. *FIGICARE, der. de FIGĔRE 'clavar, fixar'), amb els deverbals *capfic* 25, *capfica* 6, 17, 109, 112, *capficó* 78 i els der. *capficada* 44, 45, 49-51, 54-56 i *capficatge* 4. *Murgó* (s. XIV) (ross. *murg*['u] 5, 13), var. de **mergó*, del romànic ant. *MERGONE (< llat. MERGUS 'capbussada' i 'capficat', der. de MERGERE 'capbussar'), amb la var. metatitzada *mugró* 151, els der. *murgonar* 75, 82, *mulgonat* 85 (< *murgonat*; *cep murgonat* 123, 161), *murgonada* 142 (o *parra murgonada* 83, *vara murgonada* 159) i les var. *burgó* 143, per equivalència acústica M = B, *amburgó* 188 i *amburgonat* 143 (< part. de *emburgonar*); *amurgó* 71-73, per atracció de *amurgonar* 26, 31, 74, 162 (o *amurgonar un cep* 174), *amurgonat* 134, *amugronat* 146, amb metàtesi, com *amugronar* 158; *murmonar* 165, per assimilació a la nasal; *mergonar* 70, per dissimilació de vocals velars; a notar les formes amb [o] inicial, i no [u], com les citades: *m*[o]*rgó* 108, 139, 148, 185-187, 189, 190, *m*[o]*rugó* 121, amb vocal epentètica, com *morogon* 100. *Colgat*, reducció de *sarment colgat* 48, és un der. de *colgar* (< COLLŎCARE 'situar, col·locar') 'cobrir, tapar amb terra' ← 'cobrir el foc de cendres calivoses'. *Escabussó* és un compost de *es-* i *cabussó*, der. de *cabussar* 'enfonsar' (s. XV), compost de *cap* i el suf. *-ussar*, com *acabussat* 179; *sabucó* 172, 176 és una metàtesi de *cabussó*, com *sapoc* 183, deverbal de **sabocar* (< **cabossar*), amb ensordiment de [b] > [p], com en el val. *pepe negre* (< *pebre negre*), *barca de sapotatge*; *alcabussó* 160, amb l'article àrab aglutinat; *capbussó* 151 és un der. de *capbussar* (s. XIX) (homonimització de *cabussar* amb *cap*), com *capbussat* 41. *Enrunat* 106, postverbal de *enrunar* 'cobrir de runa'. *Provatge* 151 és un preciós der. de PROPAGINE, de PROPAGARE 'multiplicar, estendre' ("sarment per a provatge: tradux, rumpus", *Busa-Nebrija*, 1507);

2) 'tòrcer, inclinar; enllaçar': *abocat*, part. de *abocar* 'inclinar, tòrcer un cep dins terra' 119 (o *abocar un cep* 125), der. de *boca* (< BŬCCA), reducció de *cep abocat* 111; *arcada* 113, der. de *arc* (< ARCU); *baga* 'llaçada, nus' 72 (< BACA 'anella'); *braç* 118 (< BRACHIUM); *coll* 120 (< COLLU); *traspassar la vara* 99; *acotat* 'atansat' 133, part. de *acotar* (< COACTARE 'ajuntar');

3) 'robat del cep': *furtat*, part. de *furtar* (s. XV), der. de *furt* (< FŪRTUM 'robatori no violent', de FŪR 'lladre'); *robat* 130, part. de *robar* (*robar un cep* 125) (< llat. vg. *RAUBARE < germ. RAUBON 'saquejar'); *lladre* 166 < LATRO, dels pocs casos que un mot cat. deriva del nominatiu, *tirar lladres* 160;

4) 'que té arrels fines': *barbat* 180; *arrelat* 57, 65, 66, 110, 126, part. de *arrelar*, der. de *arrel* (< *rael* < RADĪCE);

5) 'que xucla': *mamon* 127, der. de *mamar* (< llat. tardà MAMMARE 'donar mamar' > 'que mama'), amb el suf. intensiu *-on*, de matriu castellanoaragonesa;

6) 'vara, brot': *gitat* 101, part. de *gitar* (< llat. vg. *JĔCTARE, cl. JACTARE 'gitar, llançar'); *llançat* 117 (*llençat* 114), part. de *llançar*, der. de *llança* (< LANCEA), que ha passat de 'deixar anar (allò que es tenia guardat)' a 'brotar'; *rebrotí* 168, compost del prefix *re-* i el dim. de *brot* (< gòtic *BRŬT); *tòria* 16, 42 (o *tòria plantada* 32, *tori* 16), potser del llat. tardà TURIO 'rebrot' o del preromà *TÁUREIA; *gaiata* 137, *f.* de *gaiato* (< llat. vg. hispànic *[BACULUS] CAJATUS);

7) 'tipus de cep': *marcota* 2, 3 (var. *margota* 8, amb pas [k] > [g]), manlleu al fr. *marcotte*, *f.* de *marcot*, de *MARCUS i el suf. *-ot*;

8) 'empelt': *empelt* 154.

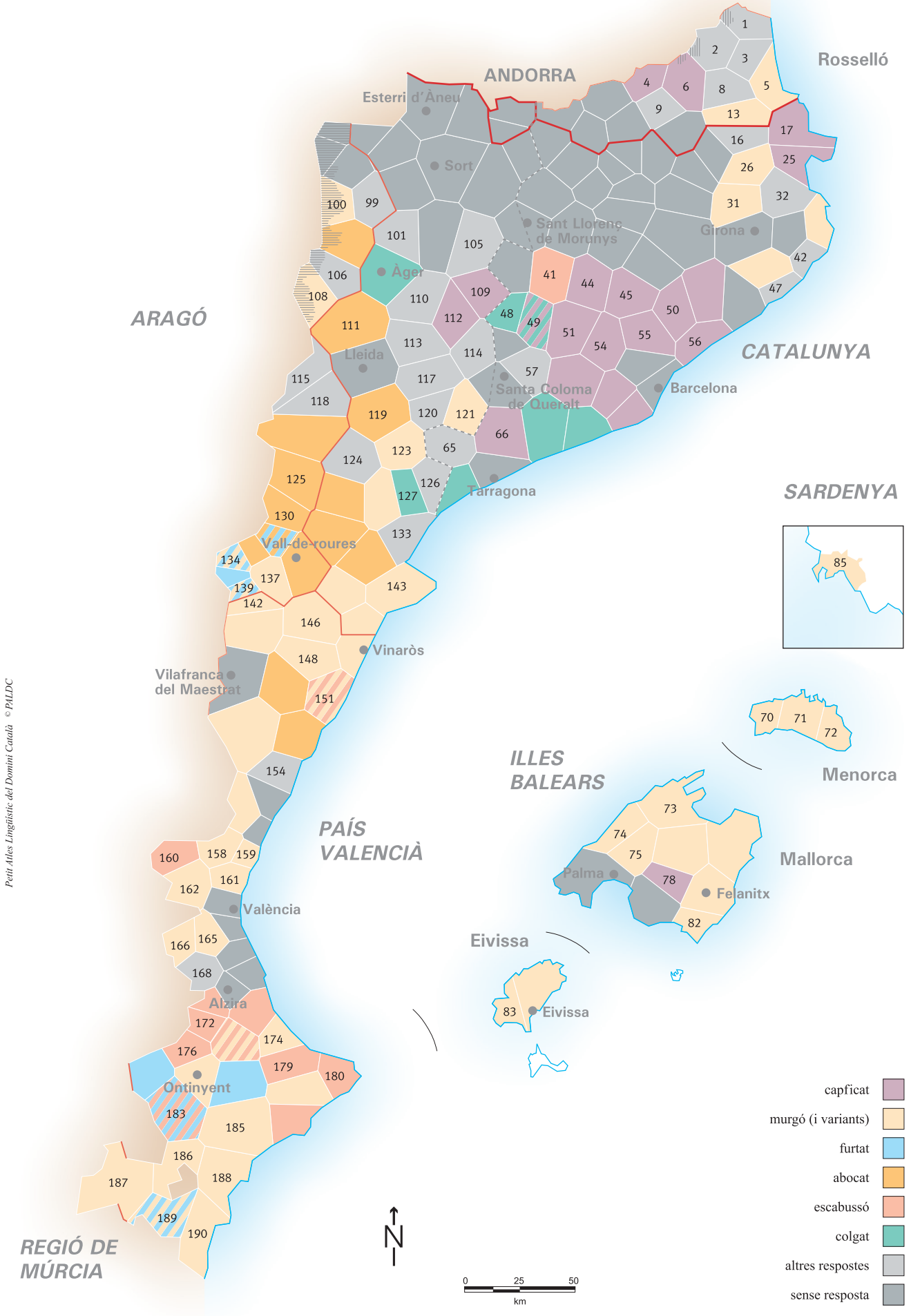
Altres mots de motivació no prou aclarida: *pixaví* 1, 13 i *peu de ruc* 47, potser perquè es tracta d'una "verga lligada amb una altra perquè faci més raïms" 13; *verc* 124, sembla una var. de *ver* (*vero*); *porreta* 9, var. de *esporret* 'nu', potser per ser mancat de fulles; *venat* 115, per les arrels ("venes") del capficat.

Mallol 105 deu referir-se a un sarment. Per a *mallol*, *empelt*, *barbat*, *verc* i *venat*, vegeu-ne els comentaris del mapa 661.

Des d'un angle geolingüístic, notem la presència de *murgó* en els sis dialectes, especialment en tort., val., bal. i alg., mentre que *capficat* és estrictament cat. or. enfront de *escabussó* i *furtat*, val., i *abocat*, nord-occ. Notem la pervivència de *provatge*, "un mot rar en català" (*DECat*), i el suf. *-atge* en *capficatge*, absent del *DCVB* i del *DECat*.

Són mots normatius *murgó*, des del *DOrt*, 1917; *capficat*, *colgat*, des del DG_1, 1932.

Un *capficat*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

663
El *sarment*
(*ALDC*, V, 947. El *sarment*)

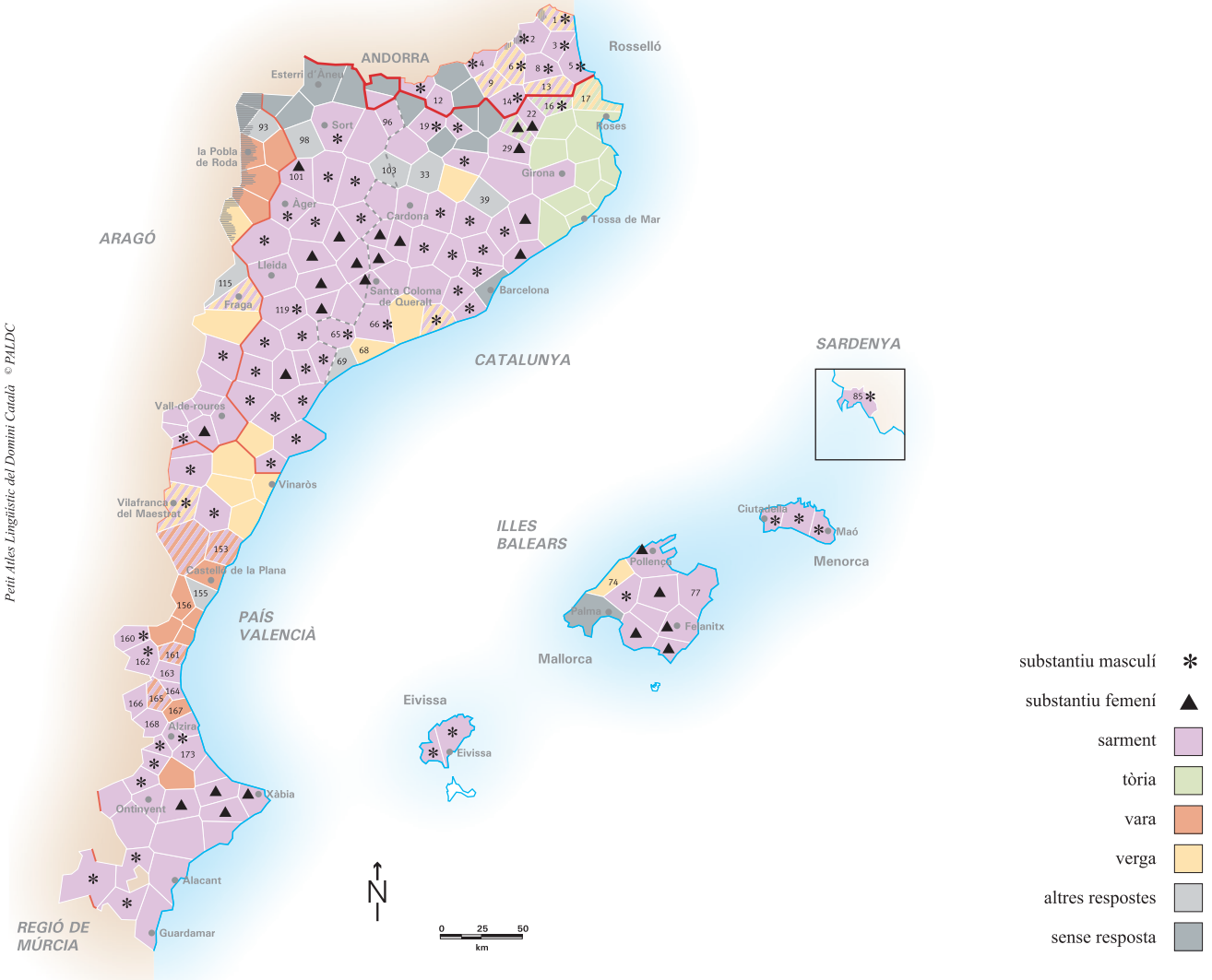
La ‘branca llarga i prima de cep o de parra’ té com a significant més estès *sarment* (alg. *salment* 85, pel lambdacisme habitual en aquest dialecte), amb variació morfològica i fonètica; deriva del llat. SARMĔNTUM (de *SARPMENTUM, der. de SARPĔRE ‘tallar el cep’), masculí en llatí, però que en cat. ant. coneixia també el femení, probablement per pressió dels sinònims *tòria*, *verga*, *redorta* (*DECat*), i d’aquí, *sarmenta* 101, amb la marca de *f.*; l’encreuament amb **eixarmentar* ‘llevar, podar els sarments’ (< *EXSARMENTARE) va provocar les var. formals *eixarment* 4, 8, 153, 160-162, 164-166 (*eixirment* 3, 6, 13, amb palatalització de *e* > *i*, *etxerment* 166 [pron. *at*-], amb africació de [ʃ]), *xarment* 9, 12, 14, 16, 19, 22, 164, 168, *xirment* 1, 2, 5, 22, *txerment* 163 i les despalatalitzades *esarment* 77 i *esirment* 96.

Tòria, *verga*, *vara* i *redolta* segueixen *sarment* en extensió. *Tòria* (var. *tori* 16, per caiguda de la vocal final de *-ia* > *-i*), d’etimologia no prou clara, podria derivar del llat. tardà TURIO ‘rebrot’ o d’una base preromana *TÁUREIA, que algú interpretava com ‘verga de bou’, difícilment estès a la part d’una planta. *Verga* és un der. de VĬRGA ‘vara, rebrot, tany’ aplicat a una branca flexible (var. *verga de parra* 74). *Vara* (var. *vara d’eixarment* 161, *vara del cep* 167) és un manlleu al cast. *Redolta* 17, 65, 66, 68, 69 és modificació de *redorta* (< RETORTA ‘cosa retorçada’), per dissimilació de vibrants o, com vol el *DECat*, per influència de *enrevoltar*, *voltar*, *revoltar*.

Altres mots no són específics i solen ser més puntuals: *rama* 93, 98, 155, 156, 173, der. de *ram* (< RAMUS ‘branca’) feminitzat per analogia de FOLIA; *branca* 29, 33, 103, potser del preromà *WRANKA ‘mà’, que seria una imatge comparativa d’aquest òrgan humà amb la ramificació d’un arbre (veg. mapa 741); *brot* 156 ve del gòtic *BRŬT (veg. mapa 745); *vinça* 4 és un postverbal de *vinçar* (< llat. vg. *VĬNCTIARE ‘lligar’, der. de VĬNCĪRE; veg. *vencill*, *PALDC*, IV, mapa 485); *cepa* 39 és el femení de *cep*, de CĬPPUS, que de ‘fita o molló clavats a terra; pal ensorrat en el sòl o clot que hi obrien’ va passar a ‘soca vegetal, especialment de la vinya’; *garbó* 115, pròpiament ‘feix de sarment’, dim. de *garba* (< francic *GARBA), s’ha individualitzat en ‘sarment’; *estudiantet* 119, dim. de *estudiant*, usat irònicament perquè és una tija petita que neix a la soca del cep i potser perquè xucla parasitàriament d’aquesta.

Geolingüísticament, notem la quasi universalitat de *sarment*, amb fluctuació del gènere, el predomini de les formes palatalitzades (*eixarment*, *xarment*, etc.) en cat. or. i val. i l’àrea de *tòria*, exclusiva del cat. central.

Són mots normatius *sarment* [*f.*], *tòria*, *redolta*, des del *DOrt*, 1917; *redolta* [*f.*] o [*m.*], des del *DG*$_1$, 1932.

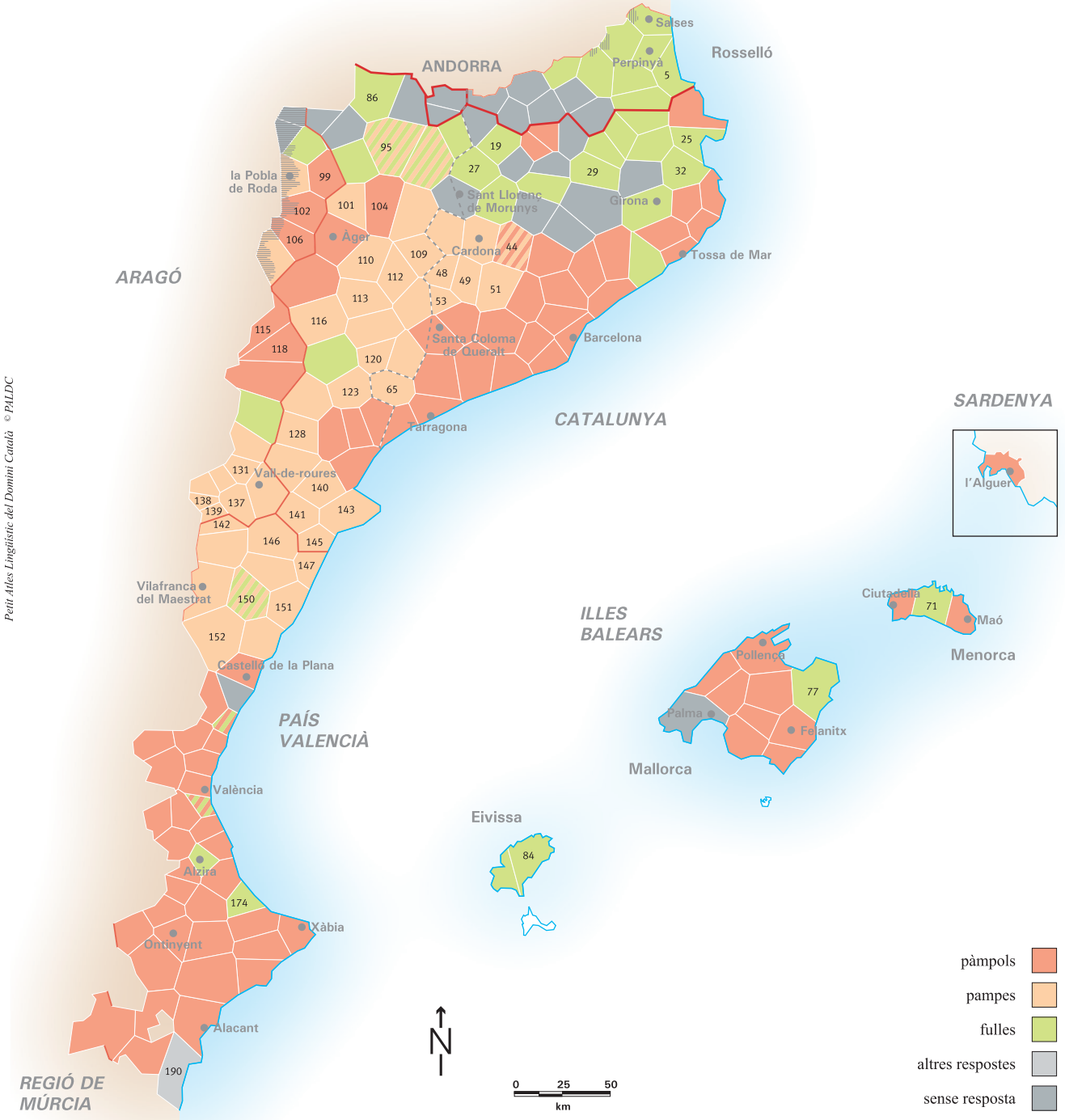
664
Els *pàmpols*
(*ALDC*, V, 948. Els *pàmpols*)

La ‘fulla de cep’ es deia PAMPĬNUS en llat. i, des d’una primera fase de pl. **pàmpens*, amb *n* mantinguda a *pàmpanos* 190 (← cast.), va passar, per dissimilació de nasals, a *pàmpels* 99 i d’aquí, per pèrdua de *l*, va evolucionar a **1**) *pampes*, que va formar un sg. *pampa* [*f.*] (com de *cases* → *casa*) en cat. or. (44, 48, 49, 51, 53, 65) i en cat. occ. (95, 109, 110, 112, 113, 116, 120, 123, 128, 131, 137-143, 145-147, 150-152) i documentat des del s. XIV; o, a partir de *pampes* [*m.*] 101, va generar les var. epitètiques *pàmpecs* 104 i *pàmpets* 102; **2**) *pàmpols*, amb pas *-els* > *-ols*, per assimilació de la vocal *e* a la *l* velar, eventualment reduït a *pampos* 106, 115, 118, d’acord amb l’alternança *-ol*/*-o* que trobem en diversos mots d’estructura semblant (*cércol*/*cerco*, *drópol*/*dropo*, etc.).

També coneix unes àrees de certa extensió el genèric *fulles* (< FOLIA), sovint completat amb un complement: *fulles de vinya* (< VĪNEA) 5, 174, *fulles de parra* (< potser gòtic *PARRA) 19, 84, 86, *fulles del cep* (< CĬPPUS) 25, 27, 32, 150, *fulles de sarment* (< SARMĔNTUM) 29, *fuies de pàmpol* 77 (*fues de pàmpol* 71).

En l’aspecte geogràfic, *pàmpols* ocupa àrees importants del Principat, País Valencià i Balears, arribant fins a l’Alguer, mentre que *pampes* s’estén pel cat. nord-occ. central i continua pel tort. i val. sept.; *fulles* se centra en parlars septentrionals del Principat.

Són mots normatius *pàmpol* i *pampa*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

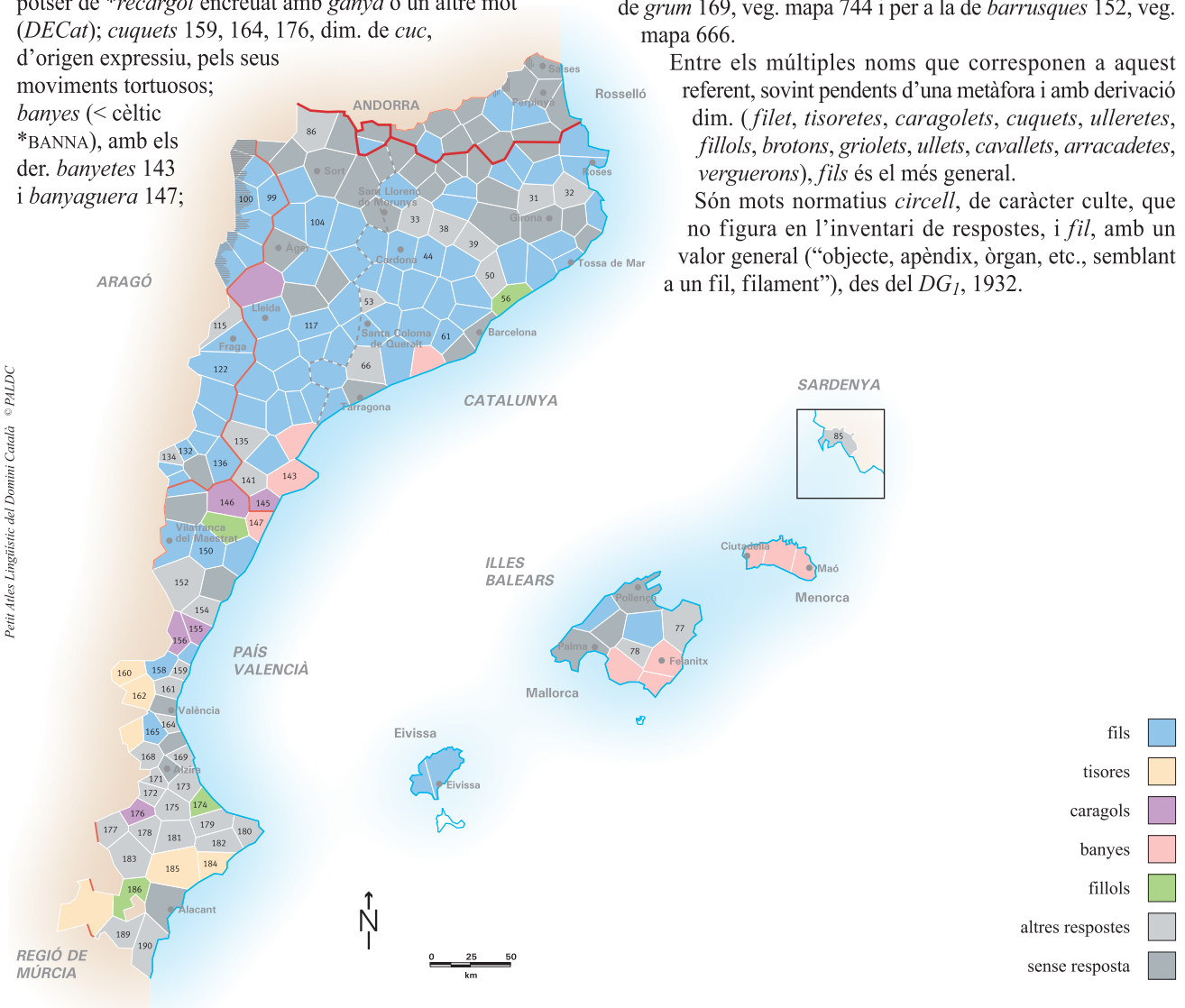
665
Els *fils* del cep
(*ALDC*, V, 949. Els *fils* del cep)

L'"òrgan filamentós i prènsil de certes plantes que els serveix per a aferrar-se als cossos veïns" (*DIEC*) es diu *circell*, com a mot culte, però sense cap nom popular que hagi estat acollit per la normativa, tot i que la creativitat dialectal ha estat frondosa; la seva motivació depèn dels conceptes de:

1) 'forma prima i allargada': *fils*, der. de FILUM, amb les var. *fils dels ceps* 44, 61, *fils de la vara* 99, l'arag. *filos* 100, el dim. *filet* 122, 132, 136, 150, 158, 165 i el der. verbal *filejar* 104; *cordills* 31, der. de *corda* (< CHORDA ← gr.); *nyirvis* 135, var. de *nirvi* (< llat. vg. NERVIUM), per tancament de la E a causa de la iod i palatalització de la *n*-; *fideus* 66, d'origen incert; *cuquets*, veg. punt **3**;

2) 'prènsil': *arrapadors* 32, der. de *rapar* (< germ. *HRAPON 'arrabassar'); *ungles* 172 (< UNGŬLA 'urpa'), amb la var. *unyes* 190 (← cast. *uña*) i la seva adaptació *ulles* 178, per equivalència acústica [ɲ] = [ʎ]; *estenalles* 179, 180, 182 (< *tenalles* < TENACŬLAS), amb pròtesi parcial de l'article (< **l'estenalles*), com *estisores*; *tisores* (s. XV), var. *estisores* 160, 184, 185, dim. *tisoretes* 162 (< [FORFICES] TONSORIAS 'tisores tonedores');

3) 'caragolament, forma corbada': *caragols* (var. *cargols* 146, per síncope vocàlica, com *carbassa* < *carabassa*), dim. *caragolets* 145, 155, 156, 176, d'origen incert; *reganyols* 77, potser de **recargol* encreuat amb *ganya* o un altre mot (*DECat*); *cuquets* 159, 164, 176, dim. de *cuc*, d'origen expressiu, pels seus moviments tortuosos; *banyes* (< cèltic *BANNA), amb els der. *banyetes* 143 i *banyaguera* 147;

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

creixents 33, der. de *créixer* (< CRĒSCĔRE), referit al 'creixent de lluna'; *ulleres* 175, 177, dim. *ulleretes* 183, der. de *ull* (< ŏCLU);

4) 'brots secundaris': *fillols*, *fiols* 56, amb iodització (< FILIŏLUS), *filloles* 186 i el compost *refillols* 174;

5) 'brots': *brotons* 39, dim. de *brot* (< gòtic *BRŬT més el suf. *-ó* < -ONE), i el compost *rebrotís* 154, der. de *rebrotar*; *grill* 134, der. *griolets* 53 (< *grillolets*), d'origen discutit com a 'brot' (cf. Veny, 1988 a); *ullets* 155, dim. de *ull* (< ŏCLU); *capirols* 78, des de 'sarment de cep' (< CAPREŏLU 'cervatell'); *cavalls* 117, 141, dim. *cavallets* 50, 141 (< CABALLU 'rossí');

6) 'pensil, cosa penjant': *arracadetes* 189, dim. de *arracada* (< àr. andalusí ARRAQQÁDA 'dormilega' "porque por su tamaño [l'arracada] descansa en los hombros" [Corriente]); *penjols* 86, der. de *penjar* més el suf. *-ol* (< llat. vg. *PENDICARE, var. de PENDĒRE 'penjar');

7) 'vara': *vareta del raïm* 161, dim. de *vara*; *verguerons* 38, dim. de *verga* (< VĬRGA), format amb *-ó* i l'infix *-er-*;

8) 'parra petita': *parretes* 173, dim. de *parra*, potser d'un gòtic *PARRA 'clos, glorieta, reixat'.

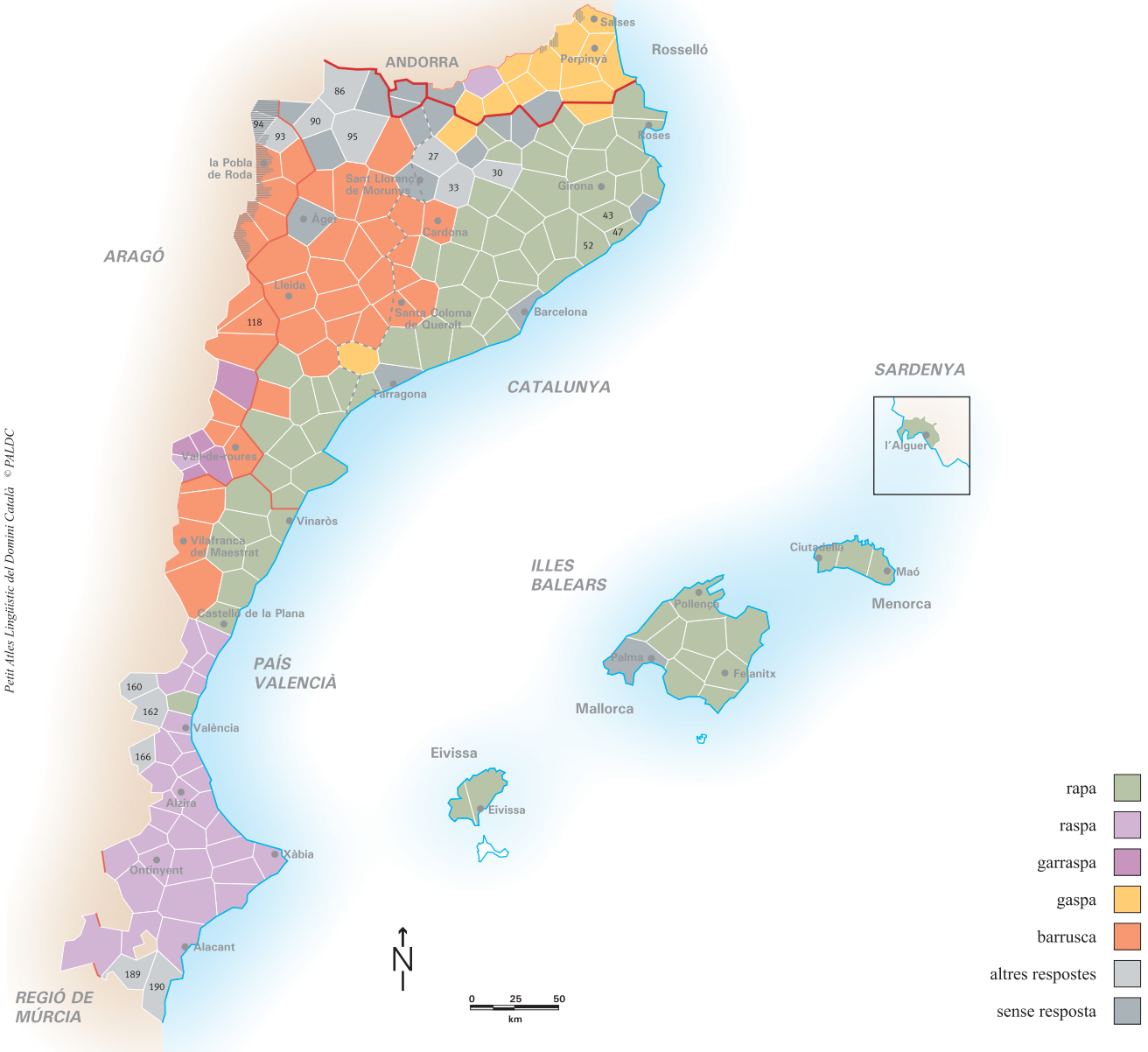
Són mots d'origen o motivació desconeguts *feminela* 85, *coriadella* 115, *greixos* 181 i *agret* 168, 171. Per a l'etimologia de *grum* 169, veg. mapa 744 i per a la de *barrusques* 152, veg. mapa 666.

Entre els múltiples noms que corresponen a aquest referent, sovint pendents d'una metàfora i amb derivació dim. (*filet*, *tisoretes*, *caragolets*, *cuquets*, *ulleretes*, *fillols*, *brotons*, *griolets*, *ullets*, *cavallets*, *arracadetes*, *verguerons*), *fils* és el més general.

Són mots normatius *circell*, de caràcter culte, que no figura en l'inventari de respostes, i *fil*, amb un valor general ("objecte, apèndix, òrgan, etc., semblant a un fil, filament"), des del *DG*$_1$, 1932.

666
La *rapa*
(*ALDC*, V, 957. La *rapa*)

L'enunciat designa el "raïm despullat dels grans" (*DIEC*). Els quatre significants bàsics que es reparteixen el territori són:
1) *rapa* (s. XV), d'origen incert, potser del suditalià *rappa* (< *grappa* 'gotim, raïm' < germ. *KRAPPA 'grapa, urpa'); der. *rapassa* 43, 47, 52, amb el suf. despectiu *-assa* (< -ACEA), com *calorassa*, *manasses*;
2) *raspa* sembla un der. de *raspar* (< germ. *HRASPON 'arrencar'), amb els der. *raspall* 160, 162, 189, 190, format amb el suf. *-all* (< -ACULU), com el de *forcall*, *plomall*, i *raspaixo* 166, adaptació del cast. *raspajo* d'acord amb la correspondència cast. [χ] = cat. [ʃ], com cast. *nava*[χ]*a* → cat. *navaixa*, cast. *anto*[χ]*o* → cat. val. *antoix*, etc. (veg. Veny, 2006 a: 69-71); però, atès que *raspa* coneix sols una àrea val. i que el seu der. *garraspa*, encreuat amb *garra*, ocupa poblacions nord-occ. contigües a l'arag. (cf. *ALEANR*, II, mapa 199), hem de concloure que els dos mots han arribat des de l'arag.;
3) *gaspa* (s. XVII), més que una var. de *caspa* (*DECat*), constitueix, al nostre parer, un manlleu a l'oc. *gaspa* (< probablement gàl·lic *WASPA 'deixes, rebuig', cf. oc. *gaspilhar*, fr. *gaspiller*; cf. Alibert, *DHLF*);
4) *barrusca*, der. de *barra* (< preromà) encreuat amb *llambrusca* 'vinya silvestre' (< llat. vg. LAMBRUSCA); var. *barrusca del carroll* 118 (*carroll*, var. de *carràs*).
Altres mots més locals: *brot* 30, del gòtic *BRŬT; *carràs* 'feix de llenya; penjoll' 90, 93 (o l'híbrid *carràs sin raïm* 93), d'origen incert, amb els der. *escarrell* 33 i *carroll* 118; *ra*[θ]*imo* 94 ← cast. *racimo* (< llat. vg. RACĪMU 'gotim'); *espina* 95, des de 'planta espinosa' (< SPĪNA); *despulla* 27, postverbal de *despullar* (< DESPŎLĬARE 'saquejar, robar'); *pelofa* 86, der. de *pèl* o de *pelar* (< PĬLARE) 'llevar la pell' < 'llevar el pèl', més el suf. poc comú *-ofa*.
Geogràficament, *rapa* ocupa el bal., l'alg. i el cat. or. principatí estès cap al tort. i el val. sept., mentre que *raspa*, *garraspa* i *barrusca* s'escampen pel cat. occ. *Gaspa* és un manlleu a l'oc., com tants d'altres (*belleu* 'potser', *pou* 'por', *veire* 'got', etc.).
Són mots normatius *rapa* i *barrusca*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

667
Un *raïm* (II)
(*ALDC*, V, 950. El *raïm*, 954. Un *raïm*)

El concepte es refereix a cadascun dels fruits del cep o de la parra; la resposta *raïm* comprèn totes les seves var. fonètiques (*rem*, *rim*, etc.), que s'estudien en el mapa 583. Comentarem ara les altres denominacions tenint en compte la interferència que eventualment es dóna amb 'gotim' (veg. mapa 668), i que depenen de la idea de:

1) 'fruits reunits en un brot': *pom* 156, del llat. PŌMUM 'fruit' (der. dim. *pomell* 167, *pomell de raïm* 163, 164); *carràs* (o *carràs de raïm* 98), d'origen incert, potser del gr. KARÁKIA, dim. de KÁRAK 'pal de fusta', homonimitzat amb CARRUS (*DECat*): var. *carroll* (*carroll de raïm* 118), amb canvi de sufix per atracció de *manoll* o *penjoll*; *escarrell* 30, amb un altre sufix, *-ell*, i encreuament amb *escarrassar*, i *carrasso de ugues* 87, 94, pres de l'arag. (*ugues* < *uves*);

2) 'estar penjat': *penjoll* (var. apitxada *penxoll de reïm* 160), *pinjoll de rims* 26, *pinjoll de raïm* 35 (o *pinxoll de raïm* 162), amb tancament de [e] > [i] per assimilació a la [ɲ], *penjoi* 74 o *penjoi de raïm* 34, 39 (var. *pinjoi* 22, 31 o *pinxoi* 42): der. de *penjar* (< llat. vg. *PENDICARE, llat. cl. PENDĒRE) amb un segment [oj] o [ɔj], [oʎ] o [ɔʎ], que podria estar en relació amb *penjollar* (*DECat*); *penjoni* 85 també és un der. de *penjar*, però imitant l'estructura del sardisme *burroni*;

3) 'petita branca': *ram* 156 (< llat. RAMUS 'branca'), der. dim. *ramell* 22 i *ramella* 92; *brot* 19, 20, 22, 28 (< gòtic *BRŬT), *brot de raïm* 23, 24;

4) 'un sol, isolament': *xangló* 190, *xangló de raïm* 189, der. de *sengle* (< SĬNGŬLUS 'un sol'), *singló*, amb obertura de *e* en síl·laba inicial, pròpia del val. (com *sancer* < *sencer*), i palatalització de la *s-* (*singló* ni cap de les seves var. no apareixen a Bruguera, 1996; cf. [*porcus*] *singularis* 'porc que va sol i no en manada' > [*porc*] *senglar*); der. *xanglot* 170, 171, amb canvi de sufix, potser per atracció formal de *sanglot* 'singlot' (veg. *PALDC*, I, mapa 79);

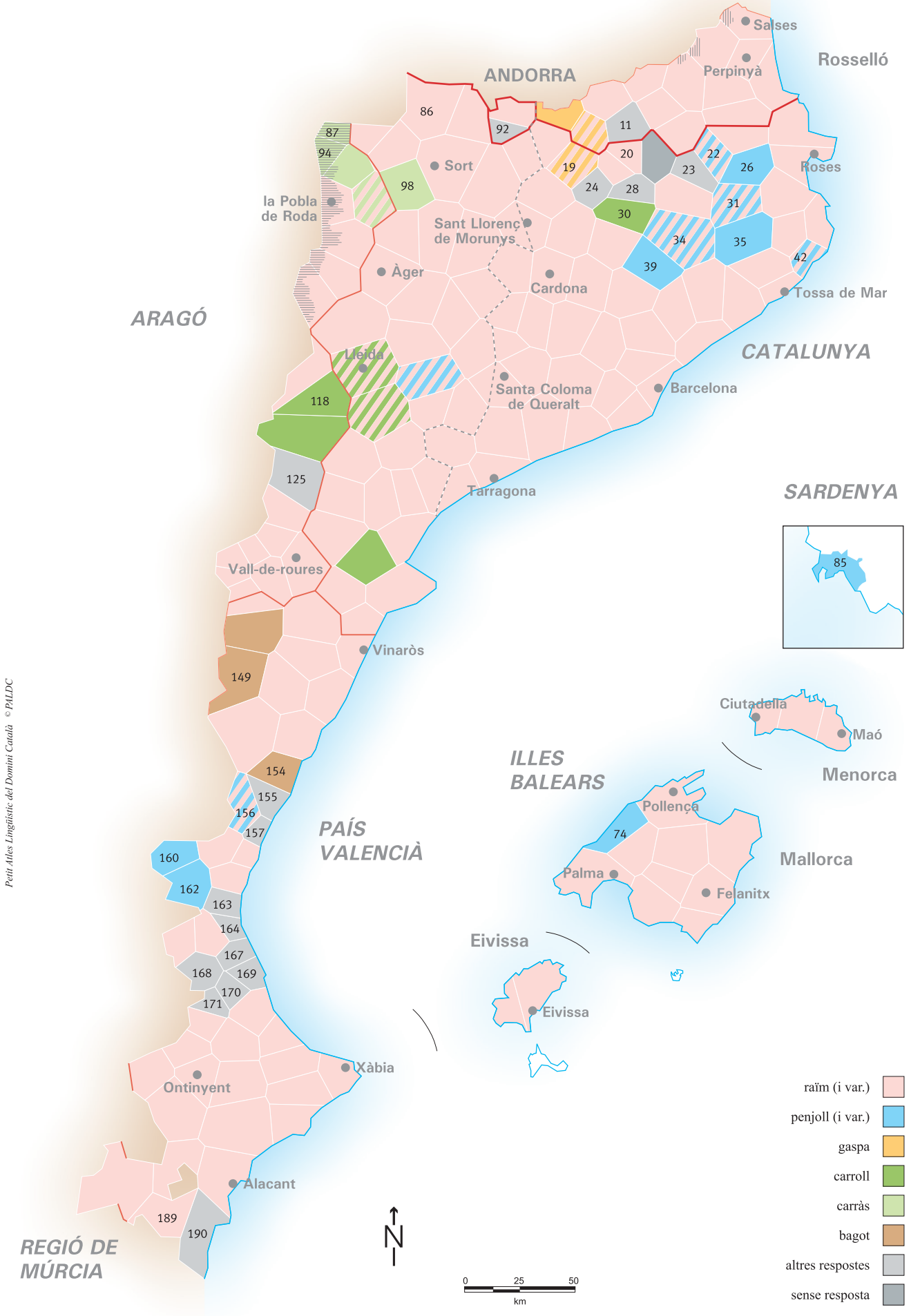
5) 'fructificació tardana': *bagot* o *bagot de raïm* 154 (var. assimilada *bogot* 149), més que d'un cèltic *BEKOS 'abella', creiem en una aplicació metafòrica de (*a*)*begot* 'vagarro' perquè, com l'insecte que no treballa, el bagot arriba tard, car es cull després de la verema; *cabirot* 155 i *caberot de raïm* 157 són resultat d'una dissimilació de bategants de *cabrerot* (*cabrer* al *Diccionari Aguiló*), despectiu de *cabra*, animalització que expressa la idea de 'cosa endarrerida' (cf. cast. dial. *cabras* "espigas que se han quedado en la rastrojera", al. *Haufgeiss* "última gavilla de cáñamo que queda en el campo", Rohlfs, 1966: 131-132).

Altres denominacions: *barrusca* 86, del llat. vg. LAMBRUSCA (llat. cl. LABRUSCA) 'vinya salvatge', encreuat amb *barra*, d'origen preromà (*DCVB*); val. *porró* 168, 169, de motivació desconeguda.

Finalment, queden els estrangerismes: *gaspa* és un manlleu a l'oc. *gaspa* (és errònia l'existència problemàtica d'aquest mot [*DECat*], ja documentat en Agustí [s. XVII]); *grapa de rim* 11, al fr. *grappe*; *ua* 125, *uga* 87, 94, al castellanoaragonès *uva*, amb caiguda de *-v-* intervocàlica o inserció de *-g-* antihiàtica; l'alg. *burroni* 85, al campidanès *budroni*, amb assimilació *-dr-* > [r] (com *pedra* > *perra*).

Des de la perspectiva de la normativa, notem que *bagot* i *carroll* han entrat al *DG*$_1$, 1932 com a sinònims de 'gotim', *penjoll* i *carràs*, amb sentit genèric, i *barrusca* com a 'rapa de raïm'; *cabrerot* ha esta admès al *DIEC*$_1$, 1995 com a 'gotim'.

Un *raïm* (II)

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

668
Un *gotim*
(*ALDC*, V, 955. Un *gotim*)

En els nostres materials un *gotim* pot referir-se tant a una 'porció de raïm que conté alguns grans' com a un 'bagot, raïm que es deixa en el cep quan veremen, perquè encara no és prou madur'.

Basant-nos en la classificació feta al mapa 667, comentarem cadascun dels mots, tret dels que ja hi hem estudiat, que solament citarem:

1) 'fruits reunits en un brot': *pomellet* 166, doble dim. de *pom*; *mig raïm* 103; *raïmons* 178, dim. de *raïm*; *racimet* 171, dim. del cast. *racimo*; *clavell* 112 (o *clavell de raïm* 110) i potser les seves var. *gravell* 105, 109 i *gravella* 97; *grassot* 69 i *agra*[θ]*ot* 132, der. de *agràs*, des de 'raïm agre, que no ha madurat prou', compost de *agre* (< ACRE) i el suf. *-ot*, probablement diminutivodespectiu, si no és analògic de *bagot*; *carràs* (var. *carra*[θ] 108), *escarràs* 40, 41, 44, *carrasset* 87, 93, 102, d'origen incert, i *carroll* (var. *corroll* 133, *escarroll* 145, *carrollet* 118, 119, 125, 140, 146, *carrollet de raïm* 116), formats sobre *carràs* encreuat amb *penjoll* o *manoll*; alg. *escarrutja* 85;

2) 'estar penjat': *pinjoll* 35; *penjoiet* 50, 88; *gotim* (*botim* 26, 32, 37, 52, per equivalència acústica GU = BU; cf. Veny, 1989 a) podria ser una desaglutinació de *degotim*, der. de *degotar*; *gatim* és resultat d'una centralització de la *o* inicial (com *clotell* > *clatell*; cf. Veny, 1999 c), com la de *gatimell*, i potser la de *gatoll* 65, 126, 127, si no hi ha hagut una homonimització amb *gat*; *arracadeta* 189, 190, dim. de *arracada* (veg. mapa 665); *estisoreta* 189, dim. de *estisora* (< [FORFICES] TONSORIAS);

3) 'petita branca': *brot* (< gòtic *BRŬT), *brot de raïm* 114, *tros de brot* 24, 28, *cap de brot* 41, *brotet* 149; *esqueix* 30 (var. *esquix* 12), postverbal de *esqueixar* (< llat. vg. *EXCAPSIARE 'trencar una armadura o caixa'); *ramellet* 92; *camal* 98 (dim. *camalet* 99), der. del llat. vg. CAMBA; *bracet* 135; *muscle* 165;

4) 'un sol, isolament' (l'inf. de la loc. 139 diu "sol ser sol", a propòsit de *bagot*): són der. de SĬNGŬLUS 'un sol', *singló*, var. *assingló* 77, *insingló* 134, *sigró* 131, per rotacisme de *l* o per atracció de *cigró*; *singlot* 38, 45, 46, 72, 130, *singlotet* 130; *xingló* 56, 74, 83, 84, 132, *aixingló* 73, 76, 78, 80, 81, 183; *xinglot* 173-175, 177-180, 182, *xinglotet* 174; *sangló* 187, *sanglot* 154, *sanglotet* 159; *xangló* 186, 188, 189; *xanglot* 157, 158, 160, 163, 164, 166-168, 170, 172, 176, 177, 181, 184, *xenglot* 185, *xonglot* 169, *xanglotet* 155, 161, 162, 166, *aixanglot* 148, 151, *aixanglotet* 151, *atxangrot* 147; cal notar en aquestes var. les formes en *-ó*, dim., i en *-ot*, potser atracció formal de *singlot*, *sanglot* 'moviment espasmòdic' (< llat. SĬNGŬLTUS), i la palatalització de *s-*;

5) 'fructificació tardana': *cabrer* 113, 117, 160, *cabrot* 25, 35-37, 42, 43, *cabrellot* 163, *cabrerot*, *cabrerotet* 159; *cabirot* 188; *bagot*, *bigot* 114, *abagot* 130, 131, 134, 137, 138, 150, *bagotet* 51, *abagat* 153, extensió de *abegot* 'abella que no treballa'; *record*, del llat. vg. RE-CORDUS, der. de CORDUS 'tardà', que s'aplicava especialment als anyells i després s'estengué als raïms tardans;

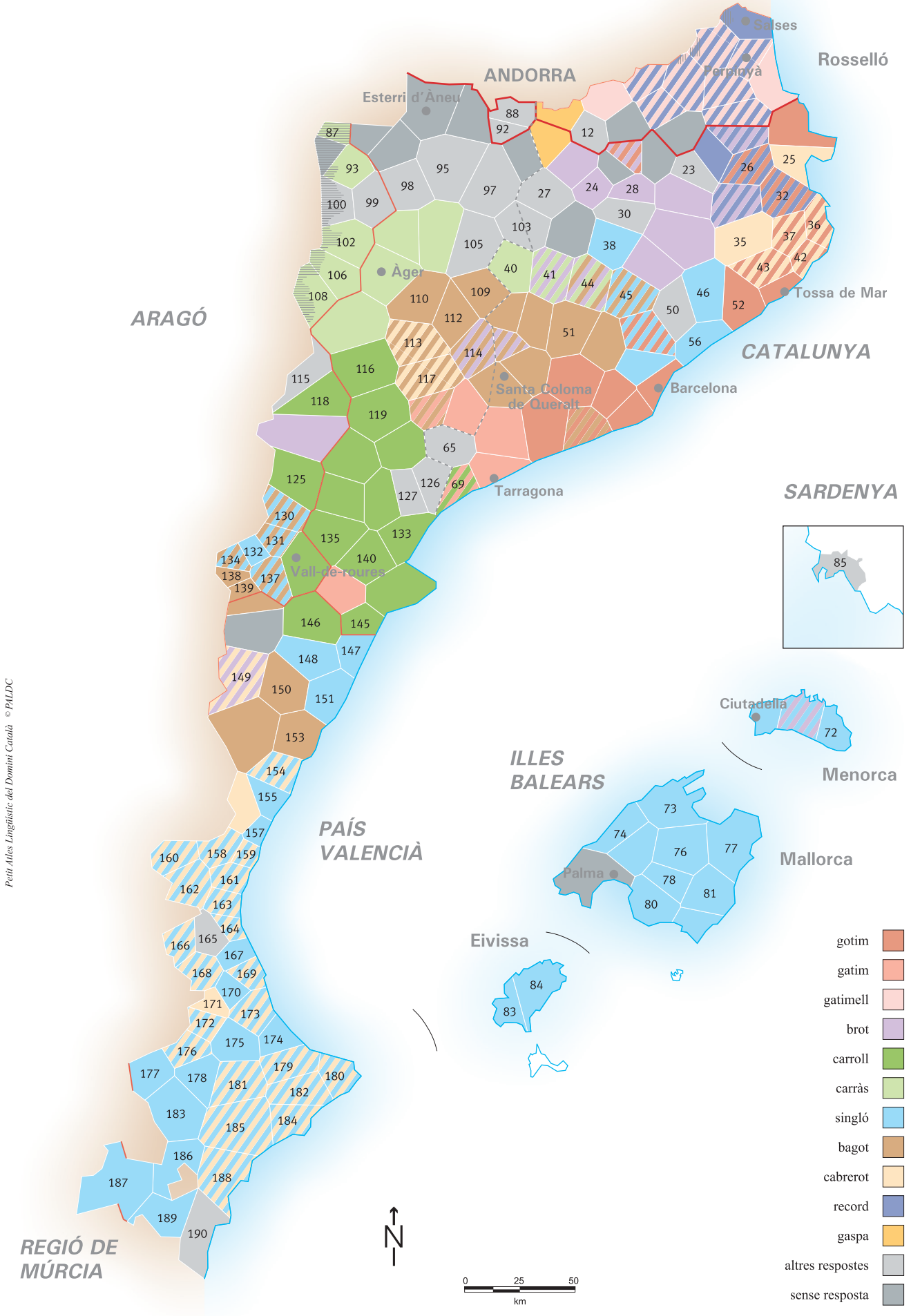
6) 'porció': *bocí* 115 (< llat. vg. *BUCCĪNU, der. de BŬCCA 'boca botida'); *tros de raïm* 27; *pessic* 23 (var. *espessic* 23), deverbal de *pessigar* o *espessigar*, d'origen expressiu, sobre una arrel PITSIK-; *floc* 92, de 'manyoc' (< llat. FLŎCCUS 'borrall de llana'); *glop* 'petita part' 155, des de 'porció de líquid', potser onomatopeic, imitador del so de la deglució.

Altres mots: *barrusca* 95, *gaspa*, manlleu a l'oc. *gaspa* (veg. mapa 666), i *carrapon* 100 (var. *carrapó* 102, *garrapon* 106), que deu ser un préstec de l'arag.

Des d'un punt de vista areal, *gotim* (var. *gatim*, *gatimell*), *record* i *gaspa* coneixen una àrea oriental, mentre que *carroll*, *carràs* i *cabrerot* s'estenen per l'occidental; en canvi, *singló* i var. estan esparsos aquí i allà.

Són mots normatius *gotim*, *bagot*, *carroll*, *singló*, *cabrer de raïm*, des del DG_1, 1932, i *cabrerot*, des del $DIEC_1$, 1995; *carràs* figura al DG_1, 1932 com a "penjoll d'avellanes, cireres, olives, etc.".

Un *gotim*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

669
Esgotimar
(*ALDC*, V, 961. *Esgotimar*)

L'enunciat volia dir 'collir els gotims (bagots, raïms) que queden en una vinya veremada'. Els nombrosos significants es poden classificar en els següents apartats segons la motivació:

1) "*fer* + OD": *fer sa vermada* 78, expressió no específica; *fer* (*els*) *cabrerots* 166, 176, 181;

2) 'collir' (+ OD): *ra*[z]*imar* 92, *ra*[s]*imar* 183 i *raïmar* 110 'collir raïms' (< RACĪMU); *escarrollar* 128, 129, 133, 135 i *descarrollar* 125 'collir carrolls', compost del prefix *es-*, *des-* més el der. de *carroll*; *bagotar* (o *bagotar els raïms* 49), *bigotar* 114, *esbagotar* 57 (var. assimilada *esbogotar* 66) i *desbagotar* 120, amb el prefix *es-* i *des-*, respectivament, i *abagotetxar* 131, amb el suf. intensiu *-ejar*; *esgatollar* 126, 127, encreuament de *esbagotar* amb *esgotimar*; *esgrassotar* 'collir grassots' 69; *escarrassar* 'collir carrassos' 104, 115 (var. *escarra*[θ]*ar* 108); *escarrapolar* 101, potser der. de *caparró*, amb metàtesi afavorida per *carràs*; *esgotimar* 'collir gotims' (var. *esgatimar* 68); *singlonar* 'collir singlons' (var. *assinglonar* 60, *aixinglonar* 56, 76); *atxangrotar* 147, var. de *atxanglotar* 'collir xanglots'; *singllar* 'collir un a un' 118; *pellucar* 73, 77 (var. *espellucar* 184, 189, *espillucar* 179); *collir els records* 31, *collir bagots* 48, 109, 144, *collir gotims* 61, *collir* (*els*) *cabrerots* 165, 173, 174, *coir reverds* 81 (< COLLĬGĔRE 'aplegar, recollir', der. de LĔGĔRE 'agafar, escollir'; *reverds*, compost de *re-* i *verd* [< VĬRĬDE]); *xirigar* 'bagotar' 97;

3) 'agafar' (+ OD): *agarrar un xanglotet* 157, *agarrar els cabrerots* 166; *aferregar* 151, der. de *aferrar*;

4) 'aplegar' (+ OD): *plegar* 33; *replegar els abagots* 130, *replegar els cabrerots* 175; *ropiegar els garrapons* 106 (< *repllegar*); *arreplegar* (*los*) *bagots* 44, 139, *arreplegar els cabrerots* 156, 159, 177, 180, 185, *arreplegar xanglons* 186; *arroplegar gravells* 105, *arroplegar els carrolls* 123; *recollir*, *recollir els records* 26, *recollir els recolls* 26, compromís entre *record* i *recull*, *recollir* (*els*) *cabrots* 35, 42, *recollir els bagots* 54, *recollir los agra*[θ]*ots* 132; *recoltar* 32 ← fr. *récolter*;

5) 'passar de nou': *repassar* 21, 52, 93, 143, 145, 146, compost del prefix *re-* i *passar*, *repassar els cabrots* 37, *repassar la vinya* 39, *repassar els cabrers* 160; *segon repàs* 187; *resseguir*, *resseguir els raïms* 28, *resseguir els bagots* 45; *seguir els carrolls* 124, *seguir els gotims* 59, *seguir el raïm* (*que ha deixat*) 118; *espigolar*, der. de *espiga* (< SPĪCA), des de 'collir les espigues que han quedat en un camp després de la sega', *espigolar els cabrots* 43, *espigolar cabrerots* 162, *respigolar* 122; *espigar* 111, 190, *espigar los carrolls* 116, *respigar el raïm* 118, *respingar* 100, amb *n* adventícia;

6) 'cercar': *buscar cabrerots* 162; *rebuscar*, *rebuscar els carrolls* 136; *ressacar* 107 < *recercar*, amb assimilació vocàlica i reducció -[ɾk]- > -[k]-.

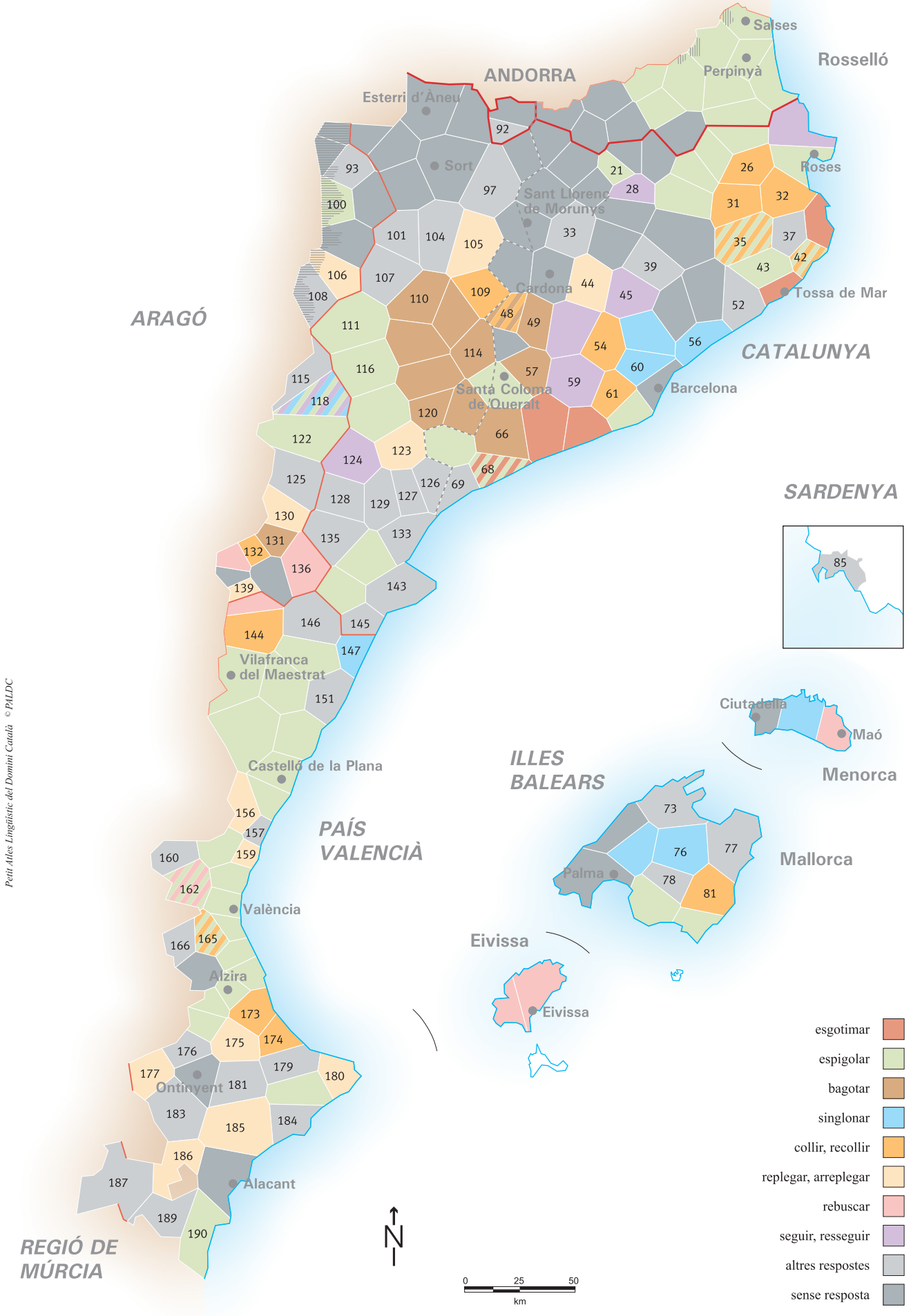
L'alg. *escarotjar* 85 podria ser un manlleu al sard *skorroccai* 'colpejar sobre el cap'.

Aquest mapa s'ha de completar amb el mapa 668 i els seus respectius comentaris.

En la distribució geogràfica, notem una notable dispersió d'isoglosses. *Espigolar*, discontínua, és la que cobreix més espai; les altres es basen en der. dels significants relatius a 'gotim': *bagotar*, de *bagot*; *singlonar*, de *singló*; *esgotimar*, de *gotim*; *escarrollar*, de *carroll*; *escarrassar*, de *carràs*, etc., significants que esdevenen objecte directe de verbs com *seguir*, *resseguir*, *replegar*, *arreplegar* (*bagots*, *gotims*, *cabrots*, *xanglons*, etc.).

Són mots normatius *esgotimar*, *espigolar*, des del *DOrt*, 1917; *bagotar*, *singlonar*, des del *DG*$_1$, 1932.

Esgotimar

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

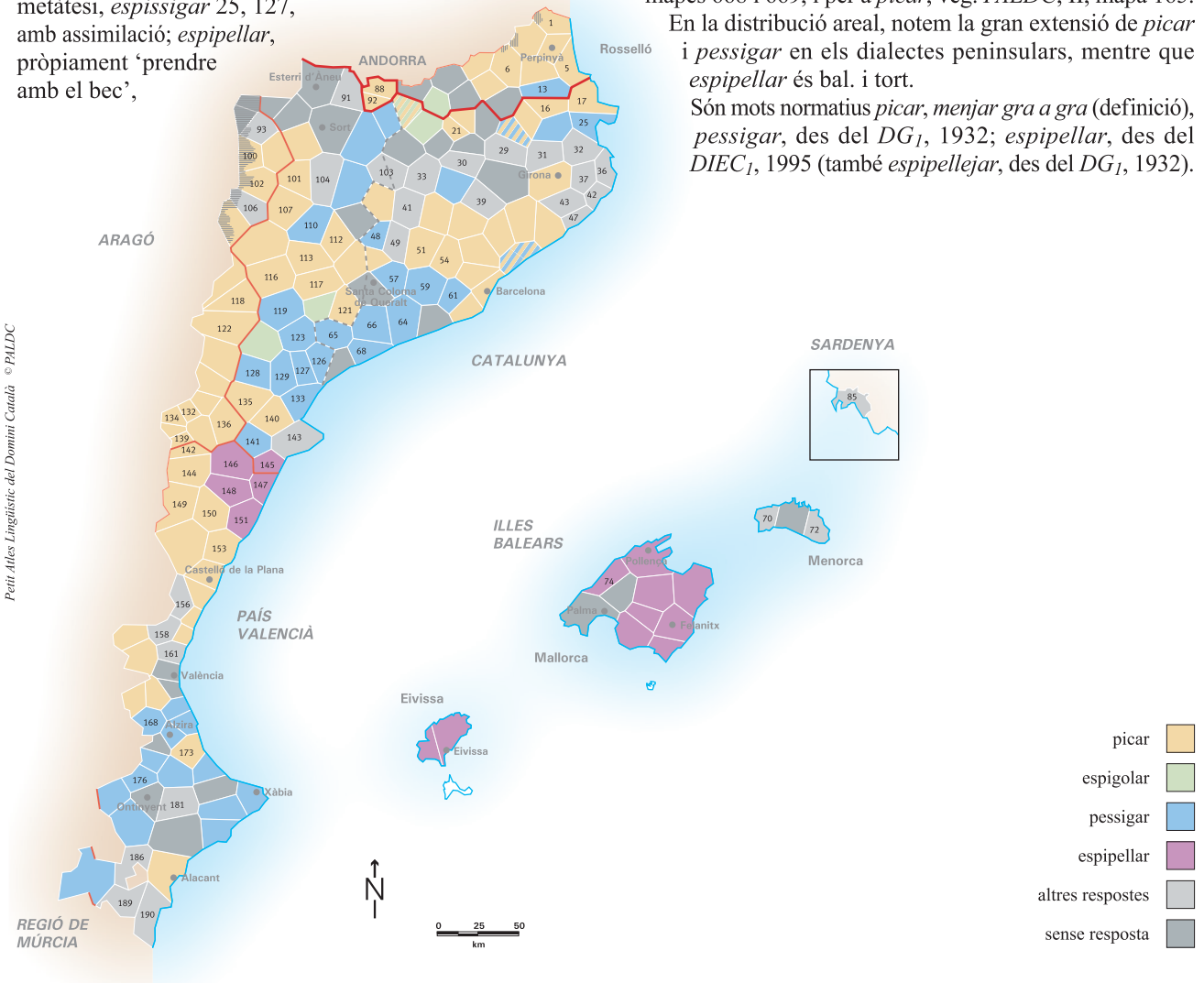
670
Picar grans de raïm
(*ALDC*, V, 956. *Picar* grans de raïm)

L'enunciat es refereix a agafar grans de raïm o gotims per a menjar-se'ls. La lexicogènesi es basa en motivacions que, almenys en el seu inici, giren entorn de la idea de:
1) 'prendre una petita quantitat': *picar*, des de 'colpejar repetidament amb el bec' (*picar el verol* 1), amb els der. *picotar* 121, 132, 134, *picotejar* 107, 136, 149, *pigotar* 142, 144, *picollar* 102, *picanyar* 88, 92; els compostos *espicassar* 5, 6, 16, 21, 51, 54, 118, 122 (amb el metatètic *espissacar* 112, 113, 116), amb les var. *espicossar* 17 i *espicorsar* 139, *espicarrassar* 135, 140, 153, homonimitzat amb *escarrassar* (der. de *carràs*) o, en el cas de *espicagassar* 150, potser amb *cagar*; *pellucar* 39, d'origen incert, amb la var. *espellicar* 32, 43, 47, per atracció del suf. *-ic*; *collir grans* 30, *agarrar grans* 176, *agarrar xanglots* 168, *menjar de gra en gra* 36; *desgranar* 31, 36, 85, 158, 186, *esgranar* 41, amb variació del prefix privatiu *des-/es-*; *escarrollar* 133, *descarrollar* 'prendre carrolls ('gotims')' 143, *esbagonar* 101 i *esbabonar* 106, per equivalència acústica G = B i assimilació, *escarrassar* 'prendre carrassos ('gotims')' 93, *singlonar* 'prendre singlons' 70 (potser var. *sicotar* 161 < *singlotar* [?]); *pessigar* (*pissigar* 110, 141), des de 'prémer una petita porció de pell o de carn', mot d'origen expressiu (< PITSIK-); var. amb el prefix *es-*: *espessigar* 13, 48, 57, 59, 61, 65, 66, 68, 119, 126, 129, 133, *espissegar* 64, 123, 128, amb metàtesi, *espissigar* 25, 127, amb assimilació; *espipellar*, pròpiament 'prendre amb el bec', mot onomatopeic, de l'arrel PIP-, amb les var. *espepillar* 145-148, 151, per metàtesi, i *espipollar* 74; *pillar* 100 ← it. *pigliare*; *tastar* 103, potser de l'onomatopeia TAS-TAS; *repixcar* 189, 190, compost de *re-* i *pixcar* < *piscar*, d'aire italianitzant; *passar rosaris* 'anar menjant raïm' 29;
2) 'collir': *a*) 'collir les restes': *espigolar*, der. de *espiga*, des de 'collir les espigues que han quedat en un camp després de la sega', var. *espigossar* 117, a partir de *espicossar*; *b*) 'collir els grans més madurs': *esverolar* 'treure els verols' 104, *picar el verol* 1; *c*) 'collir els capolls o poncelles': *esquipollar grans* 72 (< *escapollar*, der. de *capoll*);
3) 'escollir': *triar* 173, d'origen incert, probablement extret de *destriar*; *florejar* 'triar la part millor' 156, der. de *flor* (< FLŌRE);
4) 'llevar, treure alguna cosa': *espiocar* 37, 42, var. metatètica de *espoïcar*, pròpiament 'llevar els pois' (< 'polls' < PEDŬCULOS), amb tractament ioditzant enfront de *poll* (< PŬLLU); *treure grans* 33 (< TRAHĔRE);
5) 'fer menys espès': *aclarir* 181, der. de *clar* (< CLARU). *Esgrimar* 91 podria ser una alteració de *esbrinar* 'separar els brins', per equivalència acústica B = G; no es veu clara la motivació de *caçar el raïm* 49.

Per a *escarrollar*/*descarrollar*, *singlonar*, *esbagonar*, veg. mapes 668 i 669, i per a *picar*, veg. *PALDC*, II, mapa 165.

En la distribució areal, notem la gran extensió de *picar* i *pessigar* en els dialectes peninsulars, mentre que *espipellar* és bal. i tort.

Són mots normatius *picar*, *menjar gra a gra* (definició), *pessigar*, des del DG_1, 1932; *espipellar*, des del $DIEC_1$, 1995 (també *espipellejar*, des del DG_1, 1932).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

671
Trepitjar el raïm
(*ALDC*, V, 966. *Trepitjar* el raïm)

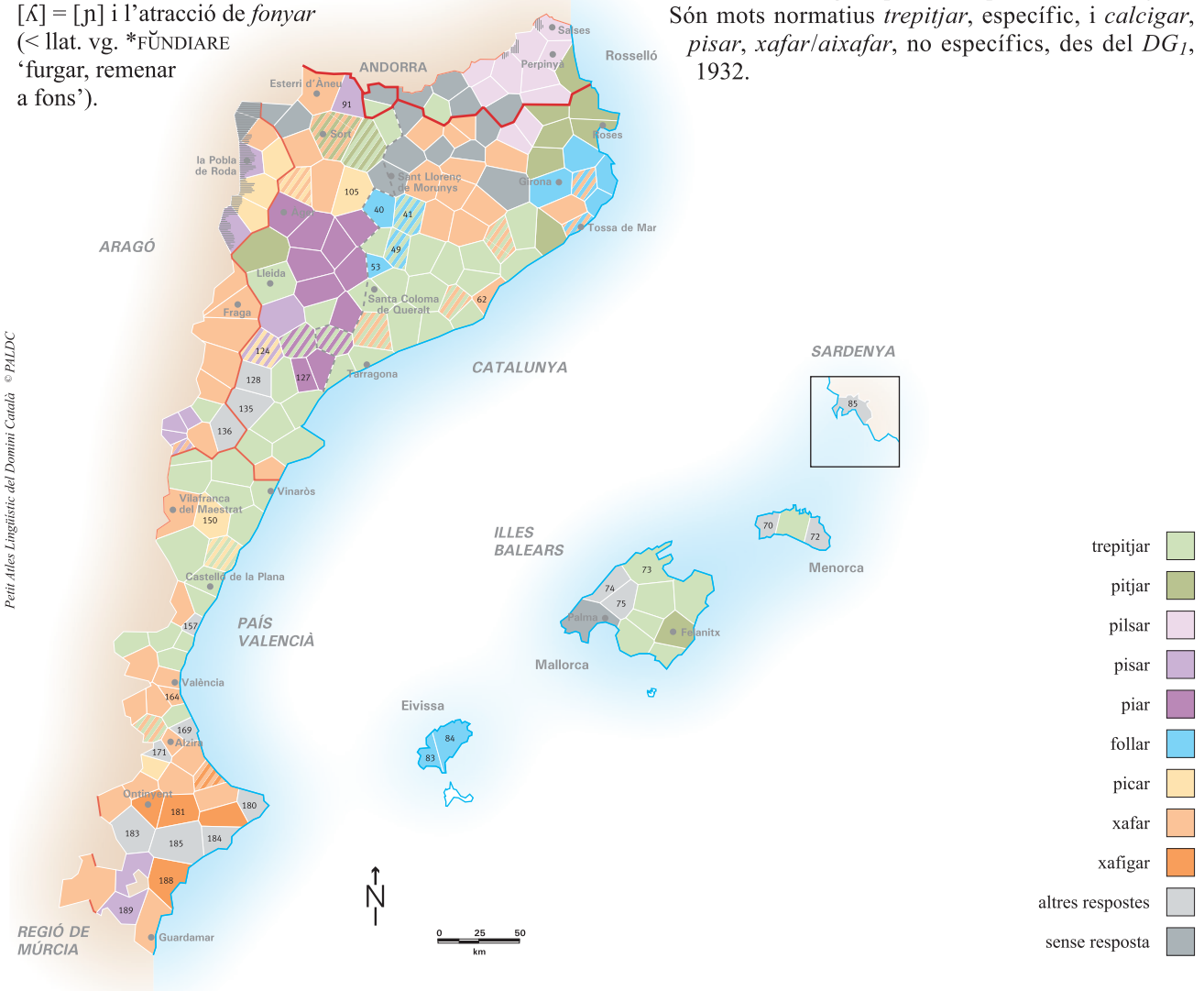
L'enunciat designa el concepte de "esclafar, prémer (el raïm) posant-s'hi a sobre i movent reiteradament els peus" (*DIEC*). Aquesta idea de 'esclafar, xafar' és present en els significants que analitzem a continuació.

Trepitjar és d'origen no aclarit: podria venir d'una forma mossarabitzada *trapitx* 'trull' (< gr. bizantí TRAPĒTION, llat. TRAPETUS) amb influx de l'ant. *trepejar* 'picar de peus' (*DECat*); o bé tenir relació amb *pitjar*, a través d'un **entrepitjar* (Malkiel, ap. *DCVB*) (veg. l'àrea de *pitjar* no lluny de *trepitjar*). *Pitjar* és un der. de *pitja* 'falca; trava', del llat. vg. *PĔDEA 'trava dels peus', de PEDEM 'peu'. *Pisar* prové del llat. vg. PINSARE (cl. PINSĔRE 'batre, percudir'), que, amb la [z] elidida, va donar *piar*; var. *pilsar* (s. XIV), amb *l* potser per homonimització amb *calcigar*; der. *pisonar* 91, amb l'infix intensiu *-on-*. *Xafar*/*txafar* (var. *aixafar* 62) s'ha originat per la base onomatopeica *xaf-*/*txaf-*, i, amb inserció de l'infix intensiu *-ig-*, ha generat *xafigar* (pron. [tʃ]*afigar*) i, amb pròtesi vocàlica, *atxafigar* 181; té semblant gènesi *txapar* 180, amb les var. *txapicar* 189 i *txapigar* 183-185, a través dels infixos *-ic-* i *-ig-*, respectivament. *Follar* (cf. fr. *fouler*) deriva del llat. vg. FŬLLARE 'pitjar, oprimir una tela' → 'pitjar diverses vegades', der. de FŬLLO 'batanador'; *fonyar* 40, 41, 49, 53, 83, 84, probablement és una var. de *follar*, per equivalència acústica [ʎ] = [ɲ] i l'atracció de *fonyar* (< llat. vg. *FŬNDIARE 'furgar, remenar a fons').

Calcigar 85, 188 deriva del llat. vg. *CALCĬCARE, format sobre CALCE 'taló, peu'. *Picar* és d'origen expressiu i onomatopeic, igual que PICUS 'picot (ocell)', pel colpejar reiterat sobre el tronc dels arbres (*picar raïms* 105, *picar la verma* 150); *pinxar* 128 podria ser resultat d'un encreuament de *picar* amb *punxar* (< oc. *ponchar*, Martines, 2011). *Esclafar* 70, 72-74 igualment té un origen onomatopeic (< SKLAFF-). *Potetjar* 75 és un der. de POTA (< romànic antic *PAUTA) amb el suf. freqüentatiu *-etjar* (< *-ejar* < -IDIARE); *patejar* 157 i *patetjar* 164, 169, 171 són una adaptació del cast. *patear*, der. de *pata* (< *PATTA). Altres mots: *atapir* 124, var. de *atapeir*, des de "fer molt compacta una cosa pitjant les parts de què es compon" (*DCVB*), pot ser d'origen onomatopeic (< TAP-) o del francic *TAPPO (*DECat*). *Martxugar* 135, 136 sembla una adaptació del cast. *machucar* o procedir de l'arrel de *matx*, mot balear, potser der. d'un verb mossàrab **matxar* 'esclafar' (*DECat*). *Ballar els raïms* 127, des de 'moure's ràpidament' (< llat. tardà BALLARE).

Si comparem les àrees d'aquest mapa amb les del *PALDC*, I, mapa 59, notem la gran extensió de *trepitjar* (*el raïm*) en substitució de *xafar*, del segon; una isoglossa més àmplia de *pisar*; la presència compacta de *pilsar* en ross. i la quasi testimonial de *calcigar*, que era freqüent a l'edat mitjana.

Són mots normatius *trepitjar*, específic, i *calcigar*, *pisar*, *xafar*/*aixafar*, no específics, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

672
Els *pinyols* del raïm
(*ALDC*, V, 958. Els *pinyols* del raïm)

L'enunciat es refereix a les llavors petites del raïm (cf. també mapa 752). Els noms més freqüents són *pinyols* i *grans*, amb els seus der.; la seva freqüent aparició en plural és condicionada pel fet que hi hagi més d'un pinyol a l'interior del gra de raïm (en la nostra anàlisi, però, partirem del singular de cada mot).

Pinyol, com *pinyó* 2, 6, 11, és un der. dim. de *pinya* (< PĪNEA), sufix que es duplica en el cas de *pinyolet* i *pinyolí* 73, 77, 81; *pinyoleta* 118, 122 presenta un femení per probable atracció de *llagoreta* 118.

Gra (*gra de*[*l*] *raïm* 12, 45, 116, 120, *gra dels babons* 99), que deriva de GRANUM, amb un pl. *gràs* (*de rim*) 4, 6, 8, 9, s'ofereix amb varietat de dim.: *granet* (pl. *grane*[θ] 100), amb el dim. *-et* (< -ITTU); *granelló* 97, dim. de **granell* (< dim. *-ell* < -ELLU), *granilló*, amb tancament de [e] > [i] per assimilació a la palatal (d'on, un primitiu *granill* 150), la var. metatitzada *grinelló* 83 (amb l'assimilada *grinyelló* 84) i el doble dim. *granillonet* 187; *granull*, amb el suf. dim. *-ull* (< -UCULU), com el de *ramulla* 'rama petita', doblement diminutivitzat en *granollet* 144, potser amb atracció del cast. *grano*.

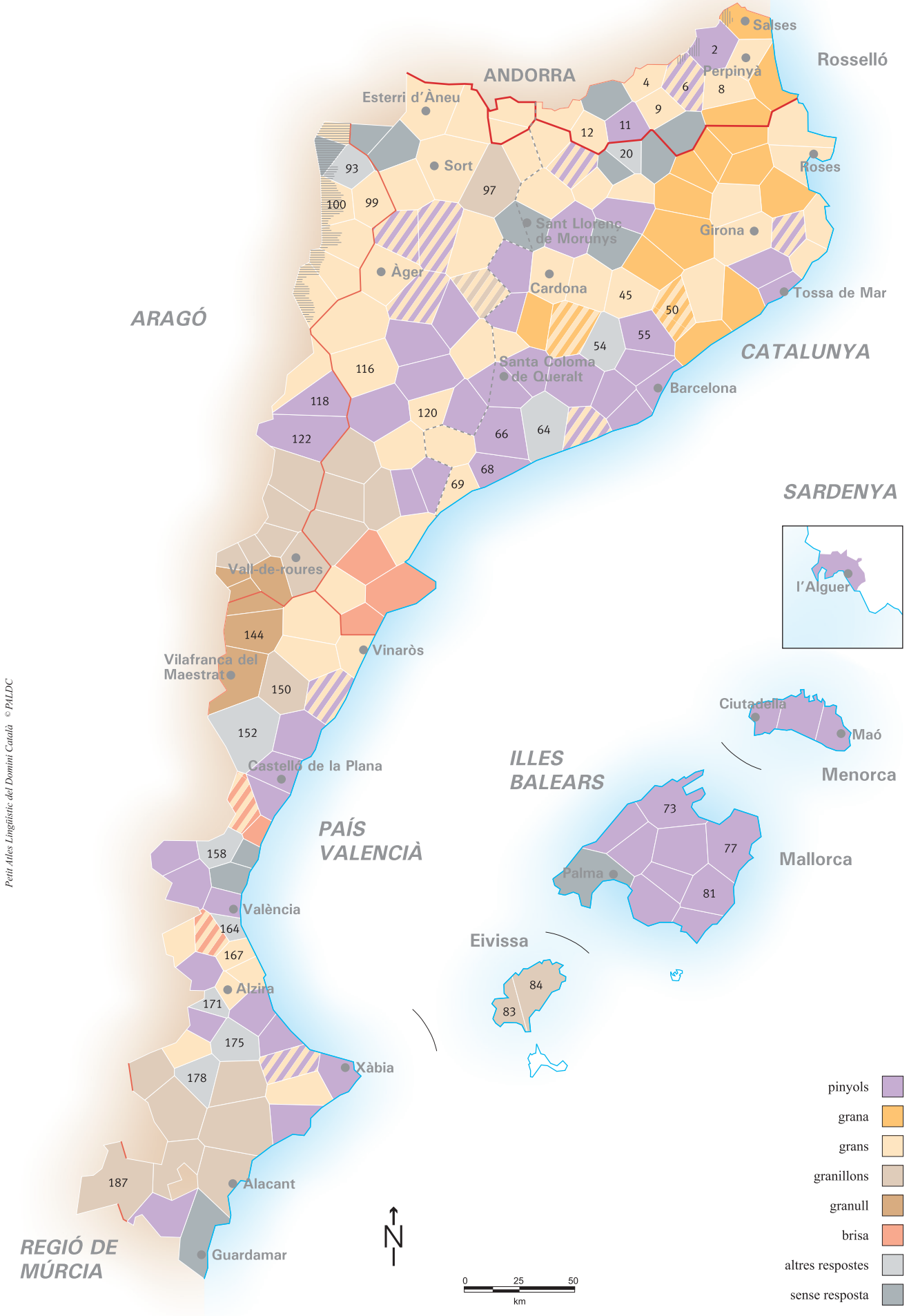
Grana (s. XVI) prové del llat. GRANA 'grans', pl. de GRANUM (var. *graneta* 50).

Són mots d'àrea més local: *llavor* 20, 54, 55, 68, 69 (*llavor de brisa* 54), der. de LABOREM; var. dim. *llagoreta* 118, amb equivalència acústica B = G; *moll* 93, masculí de *molla* (< MEDŬLLA). Tenen una motivació semàntica més elaborada: *brisa*, d'un hispanollatí BRISA (Columel·la) on significava 'vi segon, resaigües' i que, convertit en 'conjunt de pellofes, rapa i pinyolada del raïm premsat o trepitjat, al qual s'ha llevat el most', s'ha pogut concretar només en una part, el 'conjunt de pinyols', com ha passat amb *vinassó* 64, dim. de *vinassa* (< VĪNACĔA). *Babó* 175 (pron. *bavó*) ha sofert una equivalència acústica de *bagó* (G = V), var. de *bagot* (< *abegot*, aplicat al raïm immadur per metàfora amb el 'vagarro'). *Vinces* 164, 167, 171 és un postverbal de *vinçar* (< llat. vg. *VĬNCTIARE 'lligar', de VĬNCĪRE 'íd.'), que, de 'filaments blanquinosos de l'interior del tomàquet o pebrot que sostenen les llavoretes i les uneixen a la molla o polpa del fruit', va passar a 'llavoretes', esteses a les del raïm; *vrinces* 158 i *verinces* 158, amb una bategant, s'expliquen per una atracció paronímica de *brisa* o *gra*. *Gallufo* 152, d'origen potser preromà, a partir de 'baia o fruiteta d'arbustos boscans (ginebre, savina)' s'hauria estès a 'pinyol'. *Polzim* (s. XV) 66 sembla un der. de **polze* (< POLLĬCE 'branca d'arbre tallada') amb el suf. *-im*, des del significat de 'pecíol'; Coromines el relaciona amb *empotzim*, parent del cast. *alpedrín* "morques o solatge de l'oliva" (*DECat*). *Arútjol* 178 és una adaptació del cast. *orujo* (< llat. vg. VOLŪCLUM, cl. INVOLŪCRUM 'embolcall'), segons la correspondència pròpia de parlants bilingües, cast. /χ/ = cat. val. [dʒ] (com la de *nava*[dʒ]*a*, *seme*[dʒ]*ar*, etc., veg. Veny, 1994).

Des d'una perspectiva geolingüística, *pinyol* i *gra* (del raïm) ocupen la major part del territori enfront de la gran extensió de *pinyol* (del préssec); d'altra banda, en el primer apareixen unitats com *llavor*, *vinassó*, *babó*, *polzim*, *vinça*, *brisa*, desconegudes en el segon, on en trobem de diferents (*nogall*, *ruiol*).

Són mots normatius *pinyol*, *grana*, *gra*, *llavor*, des del *DOrt*, 1917.

Els *pinyols* del raïm

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

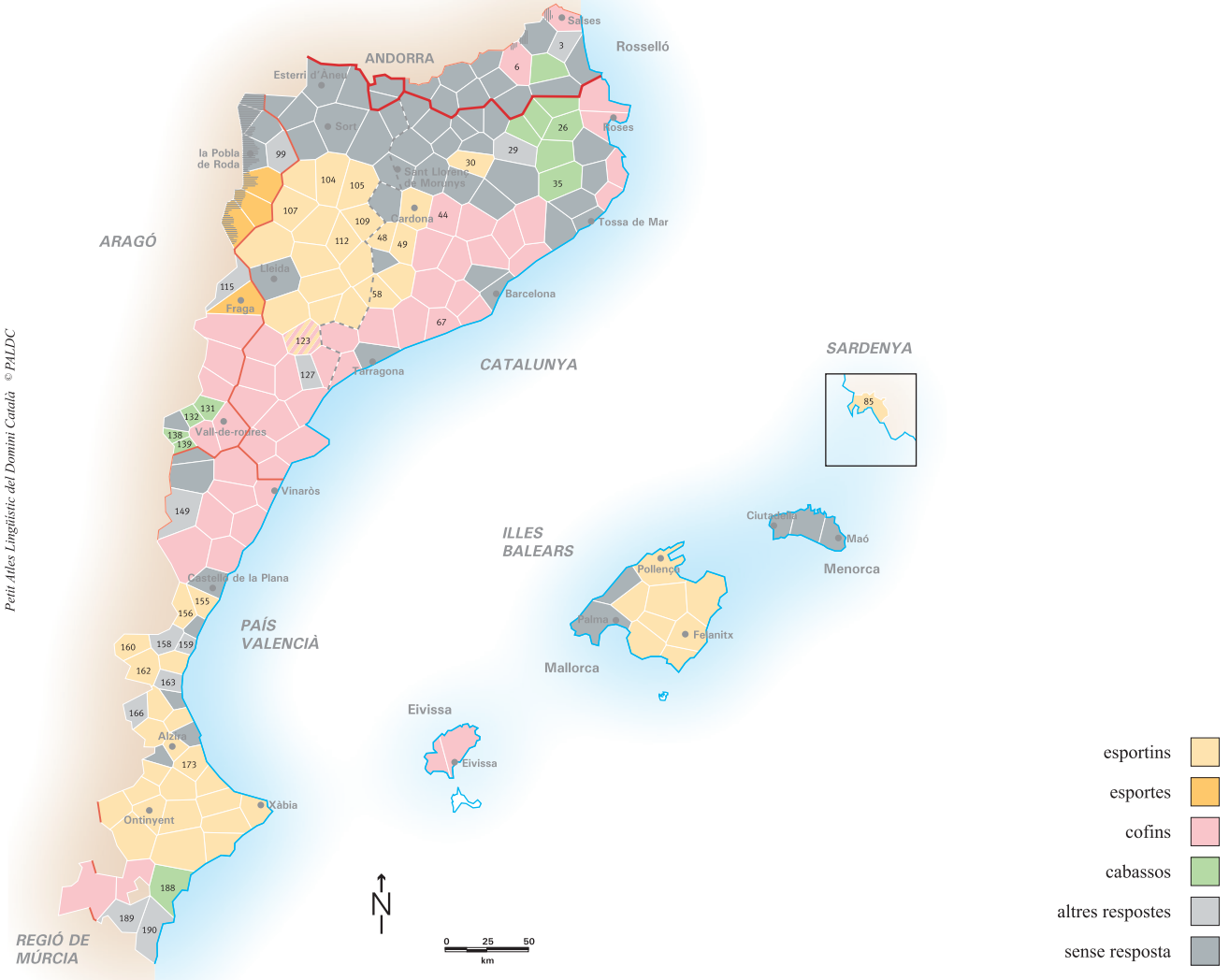
673
Els *esportins*
(*ALDC*, V, 969. Els *esportins*)

L'*esportí* és un cabàs pla, d'espart, per a posar-hi l'oliva mòlta o la brisa del vi al temps de premsar-la; com que són diverses peces, el mot sol usar-se en plural. És un der. de *esporta* (< SPORTA), amb les var. *esportims* 160, 162, per ultracorrecció de la pron. *esportins* considerada una assimilació popular *-ms* > *-ns* (*DCVB*), o, menys probablement, per l'analogia de mots com *esporguim*, *escorrim* (*DECat*) (canvis semblants al primer cas són els de *dillums* 'dilluns', *borroms* 'borrons'); *espoltins* 85, 105, 109, 112, per pronúncia lambdacista de la *r*; *espartins* 30, 49, 58, 123, 155, 156, per homonimització semàntica amb *espart* (< SPARTUM), que és la matèria de la qual es fan els esportins; *espaltins* 48, per lambdacisme; *esportons* 107 i *espartons* 104, amb canvi de suf. (*-í* > *-ó*). *Cofí* (s. XIII) és un dim. de *cofa* (ross. *cufa* 6), de l'àr. QÚFFA 'cabàs, canastra' (cf. port. *alcofa* 'cistella de vímet'); der. *escofins* 67, amb pròtesi del segment *es-*. *Cabàs* prové del llat. vg. *CAPACĔUM, der. de CAPAX, CAPACEM 'que té cabuda' i de CAPĔRE 'contenir'; var. *cabassos de trull* 26; *cabasses* 35, convertit en *f.*; *capa*[θ]*es* 132, 138 o *capa*[θ]*es d'espart* 139 (← arag. *capazo*); *capatxo* 131, 188, probablement mossàrab, per la *-p-* i la *-*[tʃ]*-*.

Han sorgit altres noms d'àrea més local relacionats *a*) amb la forma, com *capells* 44 (< CAPPELLU), referit a la cofa o concavitat del capell, i *bolleros* 166, der. de *bollo*, *m.* de **bolla* (< BŬLLA 'bombolla; bola'), per la figura arrodonida; *b*) amb la matèria de certs objectes: *corda* 3 (< CHORDA) i *soga* 'corda gruixuda' 99 (< llat. tardà SOCA ← preromà indoeuropeu SOUKA 'corda trenada d'espart'); *pleita* 189 ← cast. (< llat. vg. PLĔCTA 'entreteixit'); *sarió* 'recipient d'espart o de palma' 29, dim. de *sària* 'sàrria'; *estora* 'peça de teixit d'espart o de palma' 149, 163 (< STOREA), var. *estorins* 158, 173, 190, dim.; *esteres* 115 (← cast.); *c*) amb la massa tova de les olives: *pastins* 159 (< *pastims*, veg. *esportims*), der. de *pasta*, del llat. tardà PASTA (← gr.).

Altres: *bancs* 127 (< germ. BANK), de motivació fosca. En perspectiva geolingüística, *esportins* s'estén per quatre dialectes (nord-occ., val., mall. i alg.); *cofins* arrenca del ross., baixa per la costa del cat. central i s'eixampla dins el tort. i val. sept. per arribar a l'eiv. *Cabassos* només ocupa una petita àrea del cat. central.

Són mots normatius *esportí* i *cofí*, des el *DOrt*, 1917; *esporta* 'senalla', des del DG_1, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

674
El *cup*
(*ALDC*, V, 971. El *cup*)

Ens referim al ‘lloc o recipient on es trepitja el raïm i on el most es transforma en vi’. En llat. TŎRCŬLUM, der. de TŎRQUĒRE ‘girar, fer girar, tòrcer’, designava la premsa del vi i el lloc on aquesta es trobava; passat en llat. vg. a TORCLU i després a *TRŎCLU, per metàtesi, és l’origen del cat. *trull*, de la seva var. ioditzada *trui* 23 i del seu der. *trullola* 122. Els altres noms tenen com a motivació semàntica:

1) ‘lloc on es trepitja el raïm’: *trepitjador* 141, der. de *trepitjar*, potser d’un mossàrab *trapitx* ‘trull’ (*DECat*), verb que va substituir l’anterior *calcigar*; *follador* 190, der. de *follar* ‘trepitjar raïm’ (cf. cast. *hollar*), del llat. vg. FŬLLARE ‘batre, batanar’; *pisador* 100, 108, der. de *pisar* ‘trepitjar’, mot antic i dial., del llat. vg. PINSARE, freqüentatiu de PINSĔRE ‘moldre, triturar’; *fonyador* 83, 84 (var. *fonyadora* [*f.*] 48), der. de *fonyar* ‘trepitjar’, del llat. vg. *FŬNDIARE ‘furgar, remenar a fons’, der. de FUNDUS ‘fons’; *picador* 99, der. de *picar*, des de ‘colpejar’, d’origen expressiu i onomatopeic;

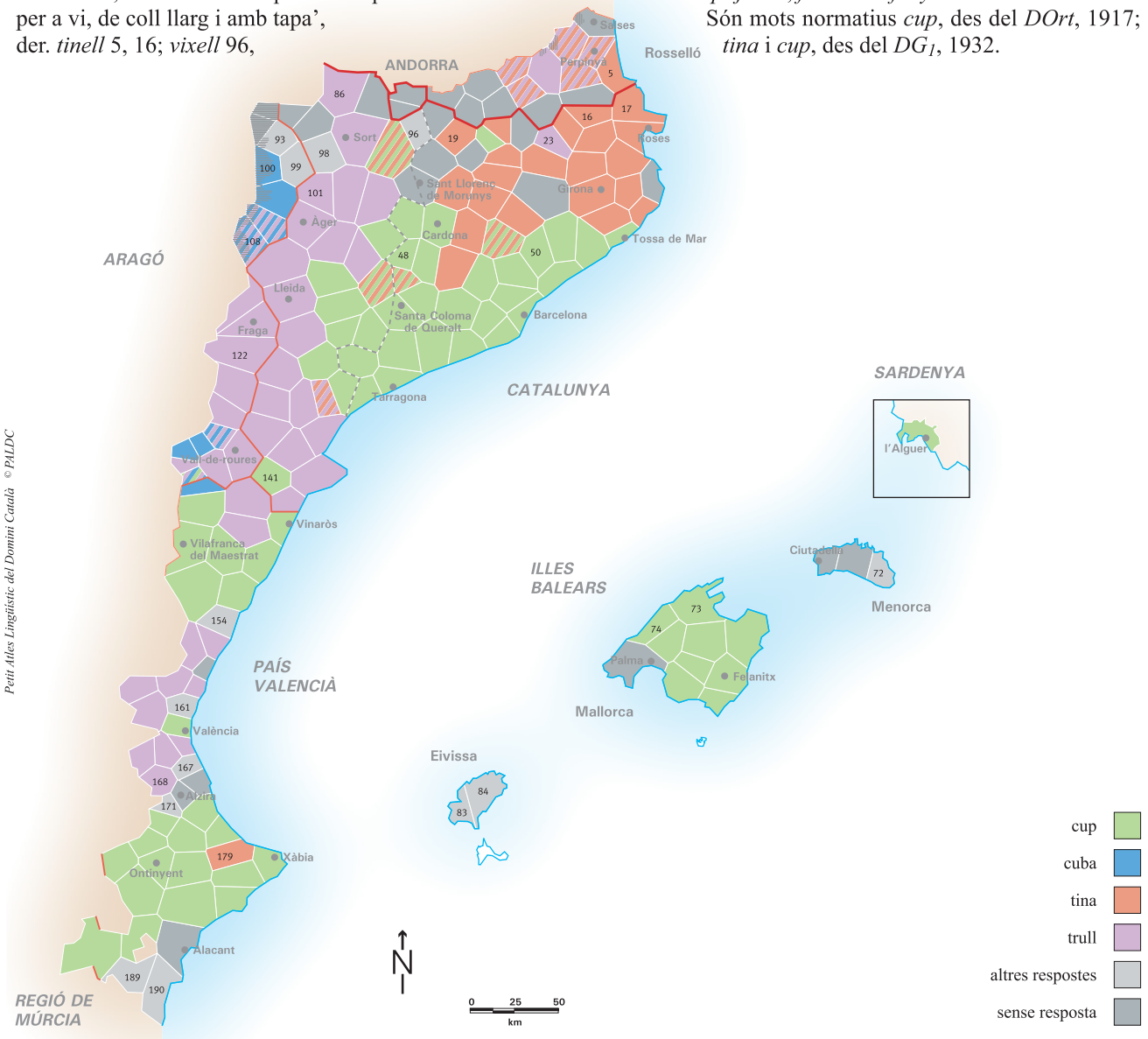
2) ‘recipient’: *cup*, der. de CŪPUM ‘cubell’, *m.* de CŪPA ‘bóta’, der. *cubell* 50, 72-74, 83, 84, *cubo* 93 i *cuba* (← cast.); *tina* ‘bóta’, del llat. TĪNA ‘espècie d'ampolla per a vi, de coll llarg i amb tapa’, der. *tinell* 5, 16; *vixell* 96, var. de *vaixell* ‘bóta’, per assimilació de [a] > [i] a la consonant palatal (< VASCELLUM, der. de VAS ‘vas, recipient’); *tona* ‘bóta’ 86, 101, der. del llat. tardà TŬNNA < cèltic TUNNA ‘pell’ → ‘odre’ → ‘bóta’, der. *tonell* 154; *noc* 16, del llat. vg. NAUCUS ‘taüt; obi, cóm’, regressiu de NAUCŬLA i NAUCELLA, dim. de NAVIS ‘nau’; *ribrell* 122 < *ribell*, amb dissimilació de vibrant, < *llibrell* < *LABRĔLLUM, dim. de LABRUM ‘pica, banyera, trull’; *pastera* 17, 19, 23, der. de *pasta* (< PASTA ← gr.);

3) ‘dipòsit’: *bassa* 179 < preromà; *depòsit* 98, 167 < DEPOSĬTUM; *llac* 161, 168, de LACU ‘estany; dipòsit de líquids’, der. *lagar* 189 i *llagar* 171 (← cast.), el segon amb palatalització de la *l*-, segurament influït per *llac*.

Observem, a nivell geolingüístic, que *tina* ocupa una gran part del cat. or. (inclòs el ross.), mot que comparteix amb *cup*, estès també pel val., mentre que *trull* s’ha instal·lat en el cat. nord-occ. i el val. central.

Entre les designacions locals, destaquem els arcaismes *noc*, *vaixell* i, entre els innovadors semàntics, *pisador*, *trepitjador*, *follador* i *fonyador*.

Són mots normatius *cup*, des del *DOrt*, 1917; *tina* i *cup*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

675
Trafegar el vi
(*ALDC*, V, 974. *Trafegar* el vi)

El concepte designa l'operació de treure el vi del cup i fer-lo passar a un altre recipient. Els mots més estesos tenen com a primer component un der. del llat. TRANS- 'a través de', esdevingut TRAS- en llat. vg., que, en els derivats catalans, ha donat *tras-*, amb manteniment del timbre de la vocal, *tres-*, amb ascens vocàlic provocat per processos d'assimilació o dissimilació, i *tra-*, per absorció de la *-s* en la consonant següent (Veny, 2009 a: 125-126); el tractament normatiu d'aquest prefix ha donat resultats ortogràfics discordants (*trasbalsar* enfront de val. *trellat*). *Trascolar* (s. XIV) té per nucli *colar* (1, 3, 6, 13, 25, 95, 99, 104, 105, 174), del llat. COLARE 'passar (un líquid) per un colador', der. de COLUM 'colador', amb 21 realitzacions de *tras-* enfront de 38 de *tres-*. *Trasbalsar* (var. *estrabalsar* 25) té per base un der. de *balç* 'cingle' (< BALTĔU 'cinyell'), format com *esbalçar* 'estimbar', amb el sentit primigeni de 'remoure pregonament, pertorbar a fons' (veg., per al procés semàntic, oc. *s'avencar* 'destruir-se', fr. *abîmer* 'fer-se malbé', *DECat*), passat a 'mudar d'una part a l'altra' (s. XVII) (5 casos de *tras-* enfront de 14 de *tres-*). Per a l'origen de *trafegar* (s. XIV), tenim dues possibilitats: *a*) del llat. vg. *TRANSFRICARE 'refregar, rebregar amb llarg fregadís' (cf. *trasfegar* 'trascolar l'oli' al mapa *Trafegar* l'oli [mapa 690] i cast. ant.); *b*) de *TRANSFAECARE 'remenar el solatge, tramostar el vi', format sobre FAEX 'solatge, pòsit'; compareu amb oc. *trafegar*, it. *trafficare*, gall. i port. *trasfegar*. *Trastombar* 175, 177, 181 (tots amb *tras-*) s'ha format sobre *tombar* 'experimentar un canvi', "de la veu imitativa TUMB!, que expressa el soroll d'un cos pesant que gira rodant a terra" (*DECat*, on no apareix el mot *trastombar*); amb la mateixa imatge tenim *tombar* 187 i *fer la tomba* 187; *traspassar* (*trespassar* 116, 179), sobre el nucli *passar* 157 (< llat. vg. *PASSARE); *trascanar* (*trescanar*, *DG$_1$*, 1932) 159, 161, sobre *cana* 'canya (< CANNA), unitat de mesura', potser a partir de 'amidar, mesurar'; *traspuar* 68, sobre *poar*, der. de *pou* (< PŬTĔUS), potser ja d'un llat. vg. *PUTEARE; *trabucar* 167 (var. metatitzada *tarbucar* 21), de 'capgirar un cos', d'un anterior **trasbucar*, format sobre *buc* 'cavitat interna', del fràncic *BŪK 'ventre'. *Tremostar* (s. XIV) 178 és var. de l'anterior **tresmostar* a partir de *most* (< MŬSTU), amb pèrdua de *-s* davant consonant sonora, i *transportar* 19 (var. *tr*[a]*sportar* 97, *tr*[e]*sportar* 98) és mot culte.

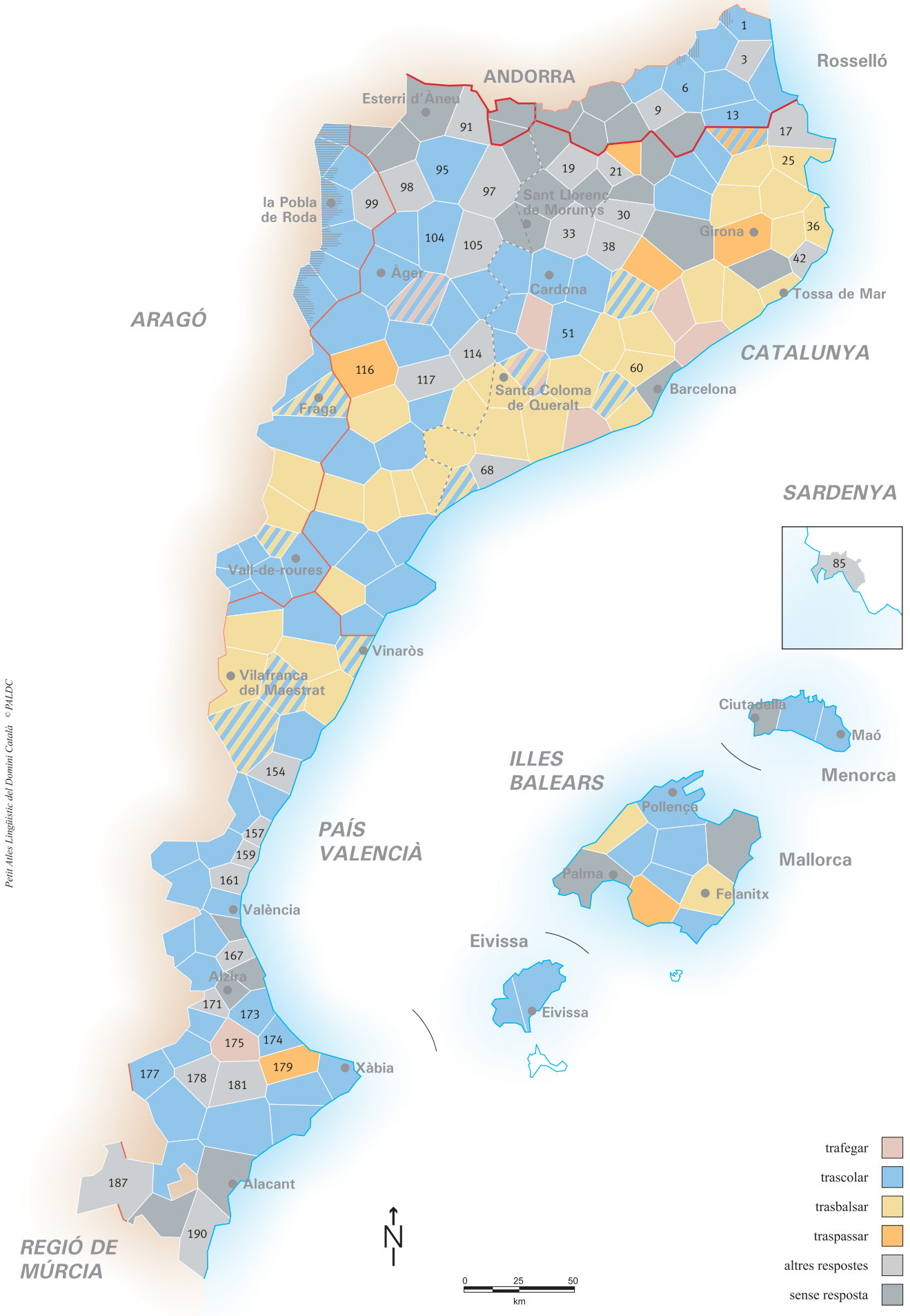
Trassegar (1 cas de *tre-* [117] enfront de 3 de *tra-* [114, 171, 190]) és un manlleu al cast. *trasegar* (< *trasfagar*); el ross. *trasvasar* 9, al fr. *transvaser*, i l'alg. *travasar* 85, a l'it. *transvasare*.

Altres mots deuen el seu origen en el concepte: **1**) 'canviar (de recipient)': *canviar de bóta* 30, 38 o, simplement, *canviar* 17, 19, 91; *mudar* 17, 173 (< llat. MUTARE); **2**) 'transportar': *traginar* 33, 42 (< llat. vg. *TRAGĪNARE, der. de *TRAGĔRE, var de TRAHĔRE 'arrossegar, estirar'); **3**) 'ficar en un recipient': *embotar* 36, 51, der. de *bóta*, femení de *bot* (< llat. vg. BŬTTIS 'recipient'); **4**) 'buidar, abaixant-ne la boca del recipient': *abocar* 154, der. de *boca* (< BŬCCA); **5**) 'fer sortir': *treure el vi del cup* 60 o, simplement, *treure* 19, var. de *traure* (< TRAHĔRE).

Trascolar i *trasbalsar* són els mots més estesos, mentre que *trafegar*, prioritari en el diccionari normatiu, té un ús més restrictiu.

Les àrees de *trafegar*, *trascolar* i *trasbalsar* (el vi) s'acosten molt a les corresponents a l'oli (mapa 690). Són veus normatives *trascolar*, *trasbalsar*, *trafegar* i *transvasar*, des del *DG$_1$*, 1932; *trescanar* hi té el significat de "passar (el fil) d'un rodet, d'una bitlla, etc., a un altre" (*DG$_1$*, 1932).

Trafegar el vi

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

676
El *solatge* del vi
(*ALDC*, V, 975. El *solatge* del vi)

Ens referim als significants entorn de la "substància que es diposita al fons d'un recipient per sedimentació de les partícules que un líquid [el vi] porta en suspensió" (*DIEC*).

Una part dels mots troba la motivació en la idea de 'sediment'. Així, *pòsit*, del llat. POSĬTUS, part. de PŌNĔRE 'posar', amb les var. *poit* 8, amb caiguda de la [z], *pòvit* 36, de l'anterior amb una [b] antihiàtica; *empòsit* 61, 112 i *impòsit* 105, 110, formats amb el prefix *em-* i *im-*, respectivament; *depòsit* 4, 5, 163, *dipòsit* 3, pres del llat. DEPOSĬTUM, i *posso* 93, 168, manlleu al cast. *poso*, on és deverbal de *posar* (< PAUSARE 'cessar, detenir-se'). *Solatge* i *solada* són der. de *sòl* (< SŎLUM 'part plana i inferior d'un tot') amb el suf. *-atge* (< -ATICU) i *-ada* (< -ATA), respectivament; var. del primer, *soliatge* 40, homonimitzat formalment amb *oli*, i del segon, *soladís* 88, 97, amb el suf. *-ís* (< -ICIU o -ITIU), de pertinença; *solim* 91, 104, amb el suf. col·lectiu *-im* (< -IMEN); *ressòls* 83, 84 i *ressolada* 107, amb el prefix iteratiu *re-*. *Mares* (s. XIV), del llat. MATER, en el sentit de "solatge que deixa [el vi] en el fons del seu vas o vaixell, tal com el llit d'un corrent d'aigua" (*DECat*); *manegassa* 184, var. assimilada de *maregassa*, der. de *mare*. *Baixos*, procedent de l'ant. *bas* (< BASSU) encreuat amb *baixar* (< *BASSIARE); *fe*[θ]*egada* 139, afí a l'arag., és un der. de *fe*[θ] (< FECEM 'pòsit, impureses'). *Tartrà* (s. XVII) 49 (var. *tartà* 1, 2, 29) prové del llat. vg. TARTERUS més el suf. *-à* (< -ARE), amb les var. *tàrtaro* 110, 124, 137 i *tàrtara* 116, presos del cast. *tártaro*, forma mig sàvia del llat. TARTARUS; *rausa* 6, 13 és manlleu a l'oc., on significa 'tartre', i *fesa* 85 ho és a l'it. dial. *fesa* 'tartre' (it. *feccia*).

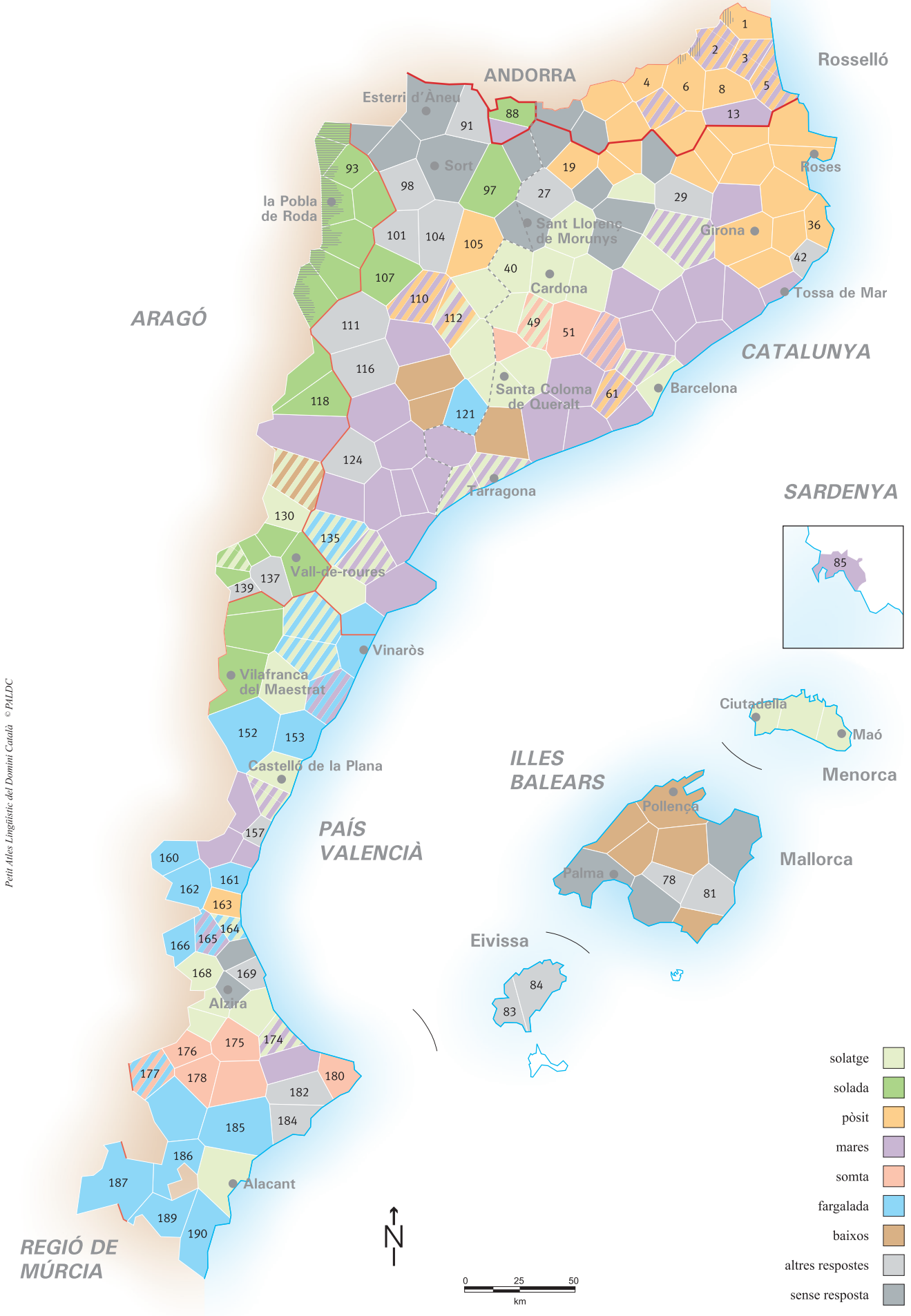
Depenen de 'restes premsades' mots com *morca* (s. XIV) 153, 157, del llat. AMŬRCA, pròpiament 'aigua procedent d'haver premsat l'oliva'; *vinassa* (s. XIII) 19, 182, del llat. VĪNACĔA, der. pejoratiu de *vi*, referit a 'rapa, pell i pinyols premsats', amb el compost *revi* 'vi amb addició d'aigua, resaigües' (s. XVII) 98; *rapa* 'raïm despullat de grans' 42 (← it. mer. *rappa*) (veg. mapa 666).

La idea de 'brutícia' és present en els mots *engrut* 'matèria pastosa, bruta' 27, del llat. tardà GLŪTEN 'goma, aiguacuit' ⨯ germ. GRŪTS 'farinetes'; *soll* 169, 174, deverbal de *sollar*, potser del germ. SŬLJAN; *escuma* 'escòria, impureses' 78, del llat. SPŪMA ⨯ germ. SKUMS; *cacarrada* 105, var. de *cagarada*, amb modificació eufèmica amb *caca*; *brutixa* 4, pres de l'oc. *brutige*, i *brut* 118 ("lo brut"), del llat. vg. *BRŬTTUS (cl. BRUTUS), que va substituir l'ant. *sutze* (< SŪCĬDUS 'humit' → 'brut', per l'aplicació a la llana suada de les ovelles). L'associació amb 'fang' ha donat origen a *fang* 51 (< germ. FANI); *llot* 81 (< llat. LŬTUM); *llac* 111, de LACUS 'dipòsit de líquids' (veg. també *PALDC*, III, mapa 450).

Coneixen altres orígens o ens és dubtosa o desconeguda llur motivació els següents mots: *somta* (var. *sonta* 175-178, 180) podria derivar del llat. SUMPTA 'escollida, gastada', "parte que se separa del mosto y sedimenta y que luego se extrae y seca para otros usos" (Corriente), més que de l'àr. ZUNṬA 'faixa, casquet de cuiro', comparada amb una capa de líquid vinós (*DECat*, que posa en dubte la transcripció *somta* del *DCVB*, confirmada en les nostres enquestes, així com la seva localització en una població de l'Anoia, que donaria més versemblança a la proposta de Corriente). *Farga* 160-162, 164-166 podria provenir de l'àr. vg. hispànic FARG̊ 'argamassa, substància bituminosa' (*DECat*), amb els der. *fargalada* (s. XIV), *forgalada* 135, per assimilació [a] > [o] a la consonant labial; *fragalada* 152, 177, 186, 187, 189, 190, amb metàtesi, *fregalada* 185, per dissimilació vocàlica i/o atracció de *fregar*; *falagada* 121, per metàtesi i dissimilació eliminatòria de *r*; per a *fargalada* s'ha proposat l'àr. andalusí ḤÁRBALA 'acció de remoure' més el suf. *-ada* (Corriente), però aleshores no s'explica el suposat mot originari *farga*. *Xalapa* 101 (pron. [tʃ]*alap*[ɛ]) deu ser una adaptació del cast. *jalapa* 'arrel d'una planta d'acció purgant' (< *raíz de Jalapa*). *Morondanga* 130, mot no recollit en els diccionaris, sembla una modificació de *mondongo* (← cast.), a partir del sentit de "conjunt de pinyols i molla interior d'una fruita voluminosa" (*DCVB*).

Pel que fa a la distribució areal, *solatge* i *mares* estan repartits entre el cat. or. i el cat. occ., mentre que *pòsit* és cat. central, sobretot sept., *fargalada* és especialment val., com *somta* –que tanmateix guaita en diverses localitats del cat. central–, i *baixos* és mall.

Són mots normatius *solatge*, *pòsit*, *vinassa*, des del *DOrt*, 1917; *fargalada* i *baixos*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

677
La *brisa*
(*ALDC*, V, 973. La *brisa*)

La *brisa* és el mot general per a designar el "conjunt de pellofes, rapa i pinyolada del raïm premsat o trepitjat" (*DCVB*); documentat al s. XV, prové del llat. BRISA (*DELL*, *DCVB*), però podria ser d'origen preromà, potser cèltic (*DECat*); és mot cat. compartit per alguns parlars aragonesos (*ALEANR*, II, mapa 206) i pel murcià (García Soriano). Presenta les var. *bria*, amb pèrdua de -[z]- per dissimilació amb la bategant (com *rosella* > *roella*), *brinsa* 160, 163, 164, amb nasal adventícia, i *binsa* 164, per pèrdua de -[ɾ]-.

Coneixen alguna extensió *rapa*, manlleu a l'it. mer. *rappa*, modificació de *grappa* 'gotim, raïm' (< germ. *KRAPPA 'grapa, urpa') (doc.: "la *rapa* o vinaça", O. Pou, 1575), amb el qual pot estar en relació *raca* 92; *gaspa* (s. XVII) 2, pres de l'oc., on podria ser d'origen preromà (*DECat*); *raspa* (s. XVIII) 173, 174, 179, 181, postverbal de *raspar* (< germ. *HRASPON, ant. alt alemany 'acumular residus') (veg. mapa 666); *vinassa* (s. XV), que també designava el solatge o les mares del vi, és pres de l'oc.

Els altres noms es basen en:

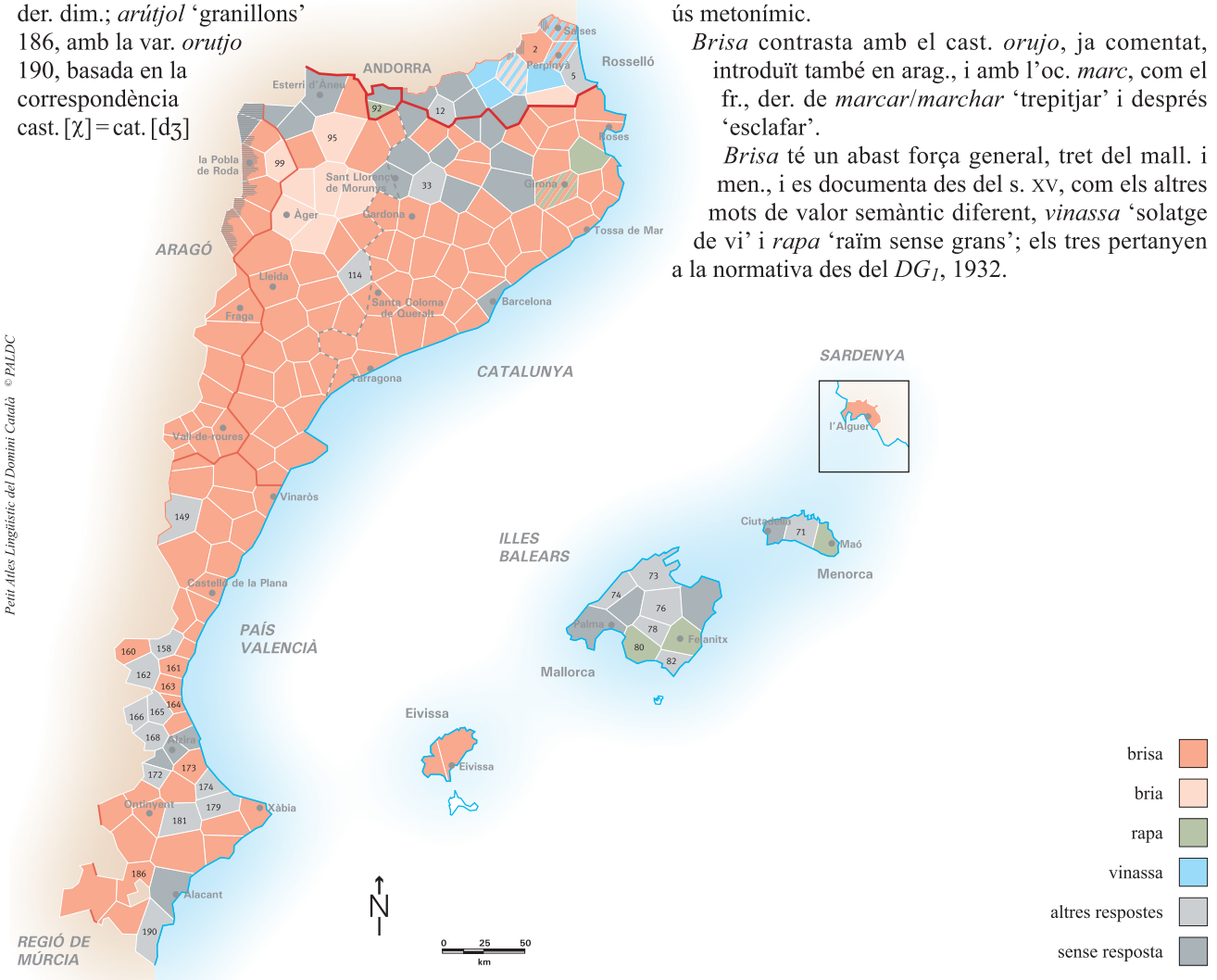
1) un component de la brisa: *a*) el 'pinyol': *pinyol* 158, 168, var. de *pinyó*, amb equivalència del suf. *-ol* = *-ó*, des de *pinya* (< PĪNEA), evolucionat semànticament a partir de 'fruiteta de la pinya'; *pinyolí* 82, doble der. dim.; *arútjol* 'granillons' 186, amb la var. *orutjo* 190, basada en la correspondència cast. [χ] = cat. [dʒ] (cast. *nava*[χ]*a* = cat. val. *nava*[dʒ]*a*), ensordida en *oru*[tʃ]*o* 161, en val. apitxat, i la forma adoptada *eru*[χ]*o* 172, manlleu al cast. *orujo*, var. de *borujo* (< llat. vg. VOLŪCLUM, cl. INVOLŪCRUM 'embolcall', der. de VOLVERE 'donar voltes'); *b*) la 'pell': *pelleta* 162, 165, 166, der. dim. de *pell* (< PELLE); *rusques* 95, pl. de *rusca*, que designava l'escorça (< gàl·lic RUSCA); *tàpena* 190, pròpiament 'fruit de la taperera', alteració del grecollatí CAPPĂRIS, potser per atracció de *tàpia* pel lloc on s'enfila habitualment aquesta planta;

2) la idea de 'cosa tova, blana': *molla* 73, 74, 76, 78, 80, del llat. MEDŬLLA 'moll de l'os', interpretat com un plural col·lectiu; *molsa* 12, del llat. MŬLSA 'cosa molla, reblanida' (*DCVB*) i el gal·licisme *mus* 12 (← fr. *mousse*); *pastes* 71, del llat. tardà PASTA (← gr.), pròpiament 'farina barrejada amb suc';

3) el 'resultat de premsar': *prensat* 82, der. de *prensar*, amb assimilació *-ms-* > *-ns-*, pròpia del balear, procedent del llat. PRESSARE amb la nasal atreta de PREMERE (> *prémer*). Han sofert un canvi semàntic cap a 'brossa': *barrusca* 114, 149, procedent de *llambrusca* 'vinya silvestre' (llat. vg. LAMBRUSCA, llat. cl. LABRUSCA), amb atracció formal de *barra*, que podria ser la base de *barrolla* 99. *Lliga* 5 és un manlleu a l'oc. *liga* 'fargalada, mare del vi' (< cèltic); *most* 'suc del raïm abans de fermentar' 33, del llat. MŬSTU, és un ús metonímic.

Brisa contrasta amb el cast. *orujo*, ja comentat, introduït també en arag., i amb l'oc. *marc*, com el fr., der. de *marcar*/*marchar* 'trepitjar' i després 'esclafar'.

Brisa té un abast força general, tret del mall. i men., i es documenta des del s. XV, com els altres mots de valor semàntic diferent, *vinassa* 'solatge de vi' i *rapa* 'raïm sense grans'; els tres pertanyen a la normativa des del *DG*$_1$, 1932.

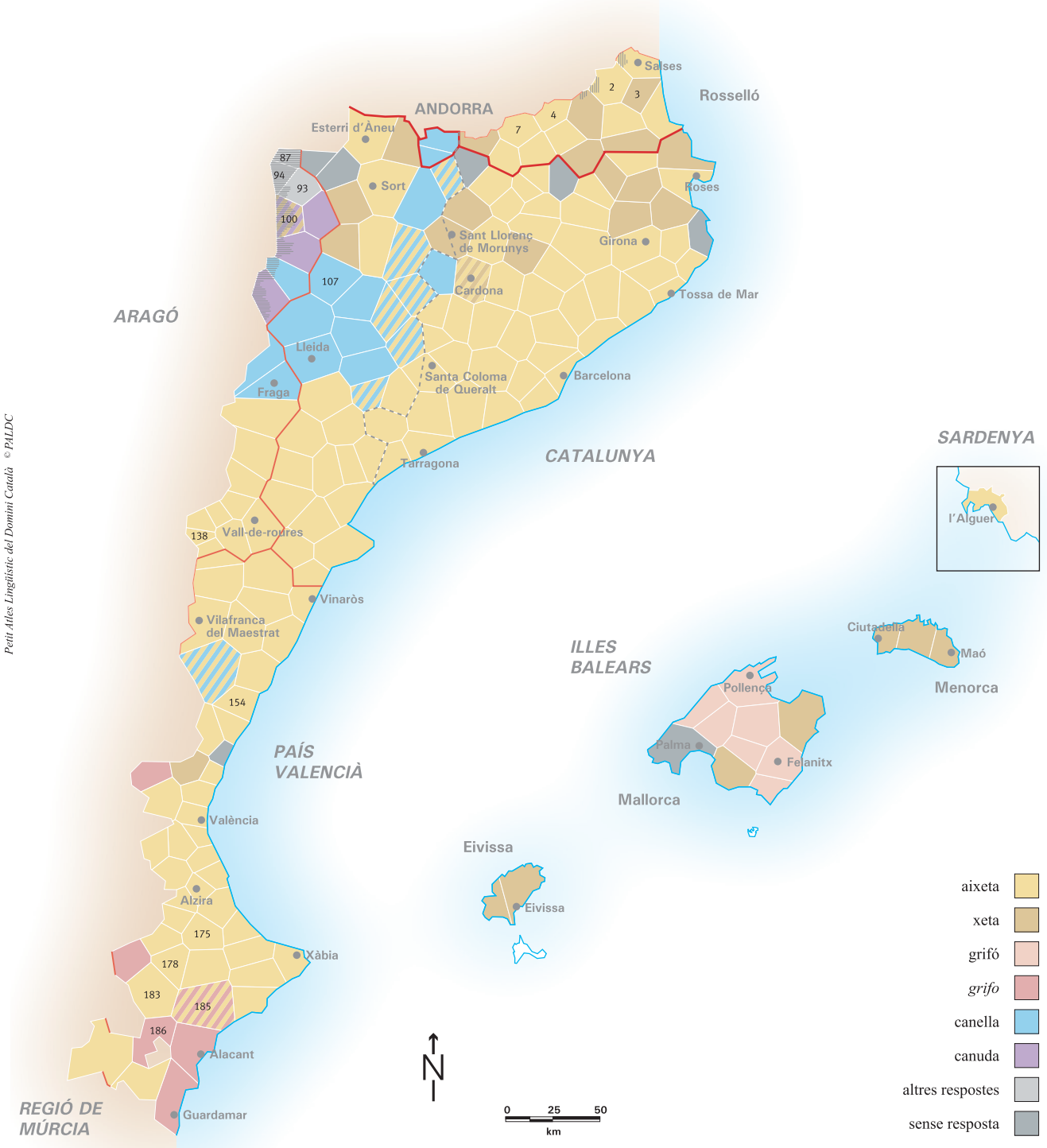
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

678
L'*aixeta* de la bóta
(*ALDC*, V, 978. L'*aixeta* de la bóta)

Ens referim a l'"instrument de fusta o metall que serveix per a treure el vi de les bótes'; "abans, de fusta; ara, de metall" 107 (*canella*). Per a l'etimologia de *aixeta*, *grifó*, *grifo*, *canella*, *canuda*, *robinet*, veg. *PALDC*, II, mapa 246. *Aixeta* (s. XIV) presenta les var. *aiseta* 154, per dissimilació de [jʃ] > [js]; *ixeta* 138, per reducció de [aj] > [i], per fonosintaxi, com *veiam* > pop. *viam*, *aviam*; *uixeta* 175, 178, 183, potser per homonimització amb *uix* 'finestreta de la bóta' (< llat. vg. ŪSTIUM, cl. ŌSTIUM 'porta'); *xeta*, per afèresi vocàlica, i, per influència del cast.-arag., *a*[χ]*eta* 93 i [χ]*eta* 87, 93, 94. *Estaca* 186 (< potser gòtic *STAKKA) es refereix a l'estructura primitiva de l'aixeta ("com una estaca petita" 100).

En una comparació de l'aixeta de la bóta amb la de l'aigua (*PALDC*, II, mapa 246), es fa patent una notable similitud d'àrees lèxiques, amb una major estabilitat i amplitud de la primera enfront de la segona, on s'observa la penetració del gal·licisme *robinet* en ross. (2-4, 7) i una major presència del cast. *grifo* en cat. occ. i en men. i eiv., mot que en algunes localitats és qualificat de "modern" (185, 186).

Són mots normatius *aixeta*, des del *DOrt*, 1917, i *grifó*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

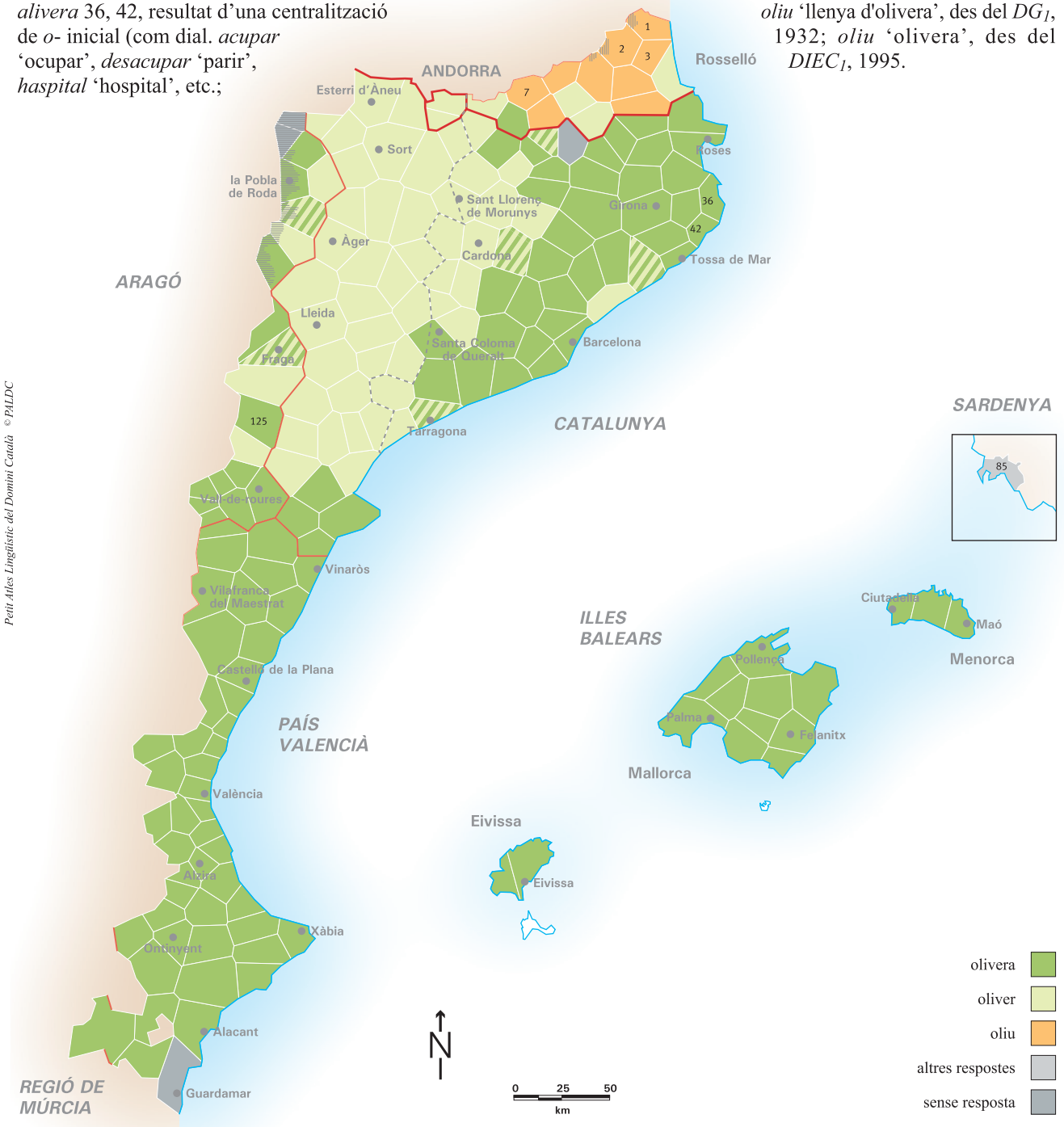
679
L'*olivera*
(*ALDC*, V, 985. L'*olivera*)

Els noms més estesos d'aquesta oleàcia (*Olea europaea*), cultivada a la regió mediterrània, són *oliu*, *olivera* i *oliver*. *Oliu* (var. *auliu* 1-3, 7) prové del llat. vg. OLIVU i és cognat del cast. *olivo* i de l'it. *olivo*/*ulivo*; podria ser una continuïtat d'àrea lingüística de l'oc. *oliu*, on també es diu *olivier*; concentrat avui en el ross., devia conèixer una àrea més meridional, com ho justifica la toponímia (*Olius* [Solsonès] i els diversos topònims *Montoliu* esparsos pel Principat). *Oliver* (var. *auliver*) és un der. de *oliva* (< llat. OLIVA 'oliva; olivera') amb el suf. *-er* (< -ARIU), aplicat a noms d'arbres (com *taronger*, *ametller*, *avellaner*, etc.); documentat ja al s. XI, sembla anterior a *olivera* (s. XIII), que s'ha format amb el suf. *-era*; presenta també la var. *alivera* 36, 42, resultat d'una centralització de *o-* inicial (com dial. *acupar* 'ocupar', *desacupar* 'parir', *haspital* 'hospital', etc.; veg. Veny, 1999 c). Per a la distribució de la pronúncia diftongada, veg. mapa 585.

L'alg. ha preferit la formació perifràstica, *arbre de l'oliva* 85 (pron. [ˌaβra de ɾ uɾˈiva]), seguint el model sard; més rar és que trobem la mateixa estructura en l'àrea nord-occ., *albre d'oliva* 125, més freqüent que *olivera*.

Geolingüísticament, *olivera* és el significant més estès (cat. central, val., tort., bal.) enfront de *oliver*, del cat. nord-occ., i *oliu*, del ross.; aquest hauria perdut terreny a favor de *olivera*, a la qual, malgrat la seva documentació, més tardana que la de *oliver*, no es pot atribuir prioritat cronològica sobre *oliver*.

Són mots normatius *oliver*, *olivera*; *oliu* 'llenya d'olivera', des del *DG*$_1$, 1932; *oliu* 'olivera', des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

680
L'*ullastre*
(*ALDC*, V, 986. L'*ullastre*)

L'*ullastre* (*Olea europaea* var. *sylvestris*) és una olivera silvestre, pròpia de les màquies mediterrànies de terres càlides; deriva del llat. OLEASTRUM, compost de OLĔUM 'oli' i el suf. -ASTER, que indicava una qualitat aproximativa (*surdaster* 'una mica sord') i que després va adquirir un valor pejoratiu (POETASTER 'poetastre'), com en *ullastre*, aplicat a l'olivera borda que només fa olivó; notem l'evolució popular del grup -LJ- (< -LE-), enfront del tractament culte o retardat que ha sofert *oli*. Documentat des del s. XIII, presenta la var. ioditzada *uiastre* 73, 75, 77-84, que, en grau zero, esdevé *uastre* 70-72, 74, 76, i la pronúncia diftongada *aullastre* 1, 2 (veg. mapa 585); el mateix sufix apareix en *olivastre* 162, 164, 166, de formació romànica a partir de *oliva*, i en *jolivastró* 172, amb el suf. dim. *-ó* (< -ONE) i una probable atracció de *jove*.

En època romànica s'han format unitats sintagmàtiques amb el nucli *oliver*, *olivera* o *oliu* seguit d'un determinant, que pot ser:

1) *bord*, *borda* (< llat. vg. BŬRDUS 'mul; híbrid de cavall i somera') i der.: *oliu bord* 6, *oliver bord*, *auliver bord* 110, 111, 113, 114, 119, 122, 123, 128 (*bord* 48, 65, 91, 97, 121, 127, 156 o *bord d'olivera* 156), *auliver bordissenc* 117, der. de *bordís* (*-ís* < -ICIU o -ITIU, com en *blavís*) més el suf. *-enc*, aquest present en *auliver bordenc* 120; *olivera borda*, *aulivera borda* 23, 66, 143, 145, 183 (*borda* 64, 68, 115, 126, 140), *olivera bordissa* 137 o *olivera bordi*[θ]*a* 132, 134; també són der. de *bord*, *bordall* 175 i *bordaia* 61;

2) 'silvestre': *oliu salvatge* 13 (< SĬLVATĬCU), *olivera silvestre* 169, 171, 186, pres del llat. SILVESTRIS (s. XVII);

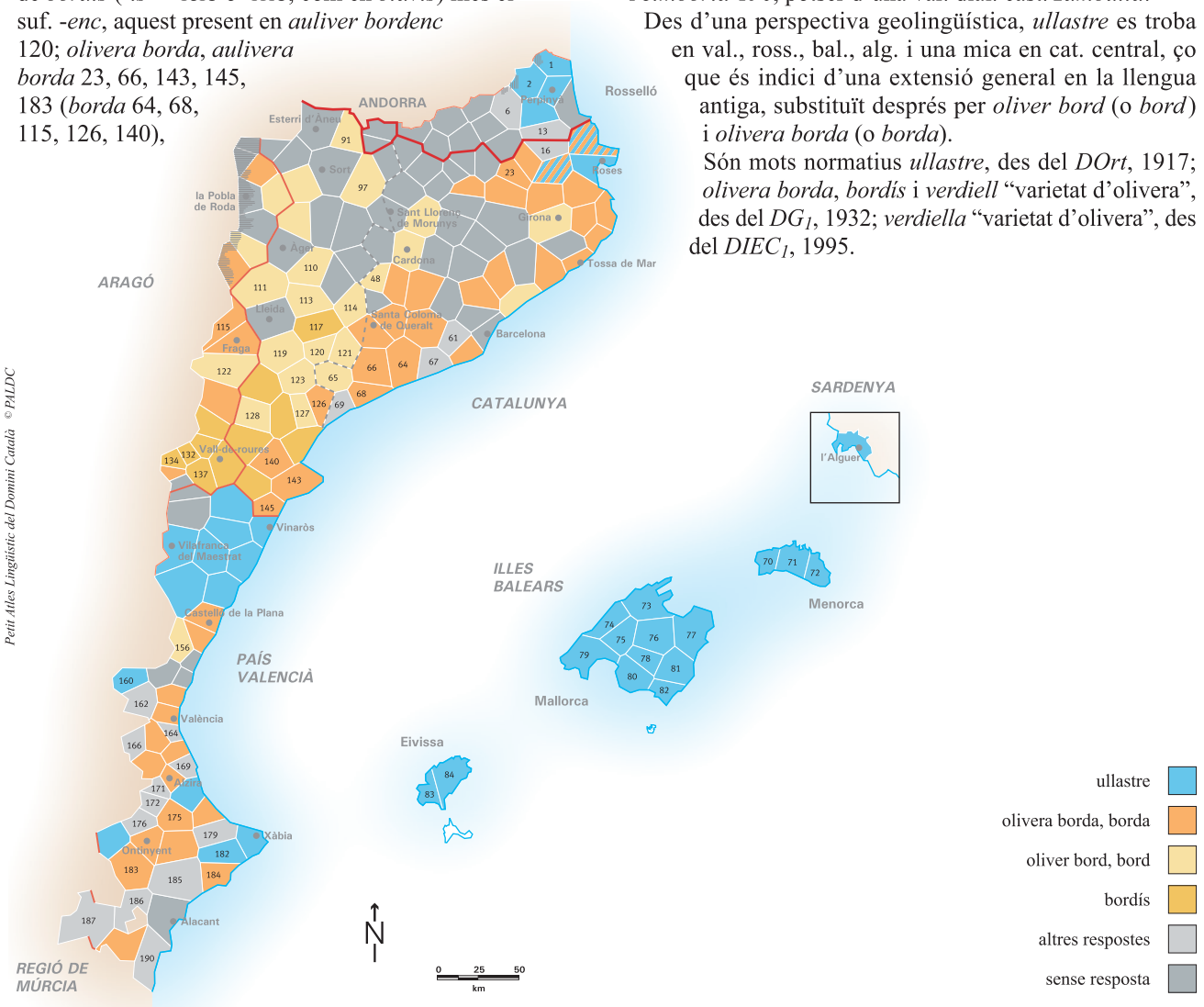
3) 'verd': *auliver verdiell* 117, der. de *verd*, potser del llat. vg. *VIRIDICĔLLU;

4) *mascle*: *aulivera mascle* 16 o, simplement, *mascle* 185;

5) altres: *olivera del cuquello* 179, referit al cucut que se sol menjar els olivons (*cuquello*, d'origen onomatopeic, imitador del cant d'aquest ocell, amb el suf. *-ell*(*o*), potser format a partir del femení *cuquella* [s. XV]); *olivera de mata d'ullastre* 160 (*mata* 'planta baixa llenyosa, de tronc curt, que treu branques prop de terra', d'origen possiblement preromà), semblant a *rabassó d'olivera* 176, augmentatiu de *rabassa*, der. del llat. vg. RAPA (llat. cl. RAPUM 'nap rodó'). Altres mots: *oliveró* 182, 184, der. de *oliver* o *olivera* amb el suf. *-ó* (< -ONE), de caràcter pejoratiu; *revell* 67, 69, 76 o *revell d'uastre* 70, der. de REBELLE, postverbal de *rebello* 'rebel·lar-se', que designa pròpiament l'ullastre petit, de rama atapeïda i fulles aspres ("brosta poc perquè està a un mal lloc i xupa poc" 76); *embutx* 187 és una adulteració del murcià *acembuche* (← cast. *acebuche* < àr. andalusí ZABBÚJ) i *cimbòria* 190, potser d'una var. dial. cast. *zambulla*.

Des d'una perspectiva geolingüística, *ullastre* es troba en val., ross., bal., alg. i una mica en cat. central, ço que és indici d'una extensió general en la llengua antiga, substituït després per *oliver bord* (o *bord*) i *olivera borda* (o *borda*).

Són mots normatius *ullastre*, des del *DOrt*, 1917; *olivera borda*, *bordís* i *verdiell* "varietat d'olivera", des del *DG*$_1$, 1932; *verdiella* "varietat d'olivera", des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

681
Munyir les olives
(*ALDC*, V, 989. *Munyir* les olives)

El mot designa "collir (olives), cenyint la branca amb la mà i fent-la córrer al llarg d'ella" (*DIEC*). Les motivacions giren entorn de la idea de:

1) 'acció semblant a la de munyir (la vaca)': *munyir*, der. de *MUNGERE (llat. cl. MULGERE), com l'it. *mungere*, el port. *mungir*/*munger*, el gall. *munguir*/*muxir*, amb la cooperació de EMUNGERE o *MUNGERE 'mocar' i la tendència a propagar la nasalitat a la consonant posterior; var. *mollir* 186, per equivalència acústica [ɲ] = [ʎ] (cf. *tonyina* > dial. *tollina*); *desmunyir* 190, amb el prefix privatiu *des*-; *esmunyir* (s. XVIII) (*esmunyir olives* 106), amb pròtesi del segment *es*-; *esmuire* 100, d'una forma anterior **esmullre*; *molsir* 1, 6, format sobre el participi MŬLSU, com *mólser* 4 (pron. [mˈulsə]), però provinent probablement de l'oc.;

2) 'estirar': *escórrer* 48, 49, 59, 172, de EXCŬRRĔRE 'córrer cap a fora'; *estirar* 173, var. de *tirar*, d'origen incert;

3) 'passar la pinta': *pentinar* 123, var. de *pentenar* < *PE(N)CTĬNARE, a través de *pintenar*;

4) 'gratar': *esgarrapar* 65, 112, encreuament de *esgarrar* i *arrapar*, el primer pròpiament 'tallar la part inferior de la cama, la garra', del cèltic *GARRA, i el segon, del germ. *HRAPON 'arrabassar'; *escarrar*, potser del germ. SKERRAN/SKARRAN 'rascar, gratar', der. *escarrassar* 128; *a sarpa* 166, *a sarpeta* 135 ← cast. *zarpa* 'urpa';

5) 'expulsar, espargir': *espellir* 17, 25, de EXPĔLLĔRE 'expulsar, fer fora' i potser la seva var. *espitllar* 8, 13, els dos amb canvi de conjugació; *esparpillar* 152, encreuament de *espargir* (< SPARGĔRE) i *espallar* 'escampar la palla; dispersar com palla' (cf. port. *espalhar* 'escampar'); *eixonar* (s. XIV) (var. aferètica *xonar* 37, 47, 54) sembla que prové de EX-ŬNDARE 'escampar, espargir', der. de ŬNDA 'aigua', potser des de 'llevar el líquid, eixugant-lo, fent-lo caure';

6) 'collir': *collir*, der. de COLLĬGĔRE, a vegades amb complement (*collir olives* 25, 51, 58, 114, 159, 180, *collir aulives* 109, 111, *collir a estirons* 169, *collir a mà* 118, 125, 136, 137, 139, *collir en la mà* 130, 131, 134, *collir a sarpa* 125, 154, *collir en manetes* 118); *coir* 75, 80, 83, 84, amb tractament ioditzant (*coir olives* 73, 78); *cúller* 2, 16, afí a l'oc. *còlher*;

7) 'recollir': *plegar* 97, 104, 110, 122, 145, 146, 148, 150 (*plegar olives* 61, 78), de PLĬCARE 'plegar; doblegar', passat a 'recollir, arreplegar';

8) 'arreglar': *ordenyar* 107 ← cast. *ordeñar* (< llat. vg. *ORDINIARE 'arreglar'); d'aquí prengué el sentit de 'munyir' perquè era entre els pastors l'operació més important; *a ordenyo* 107.

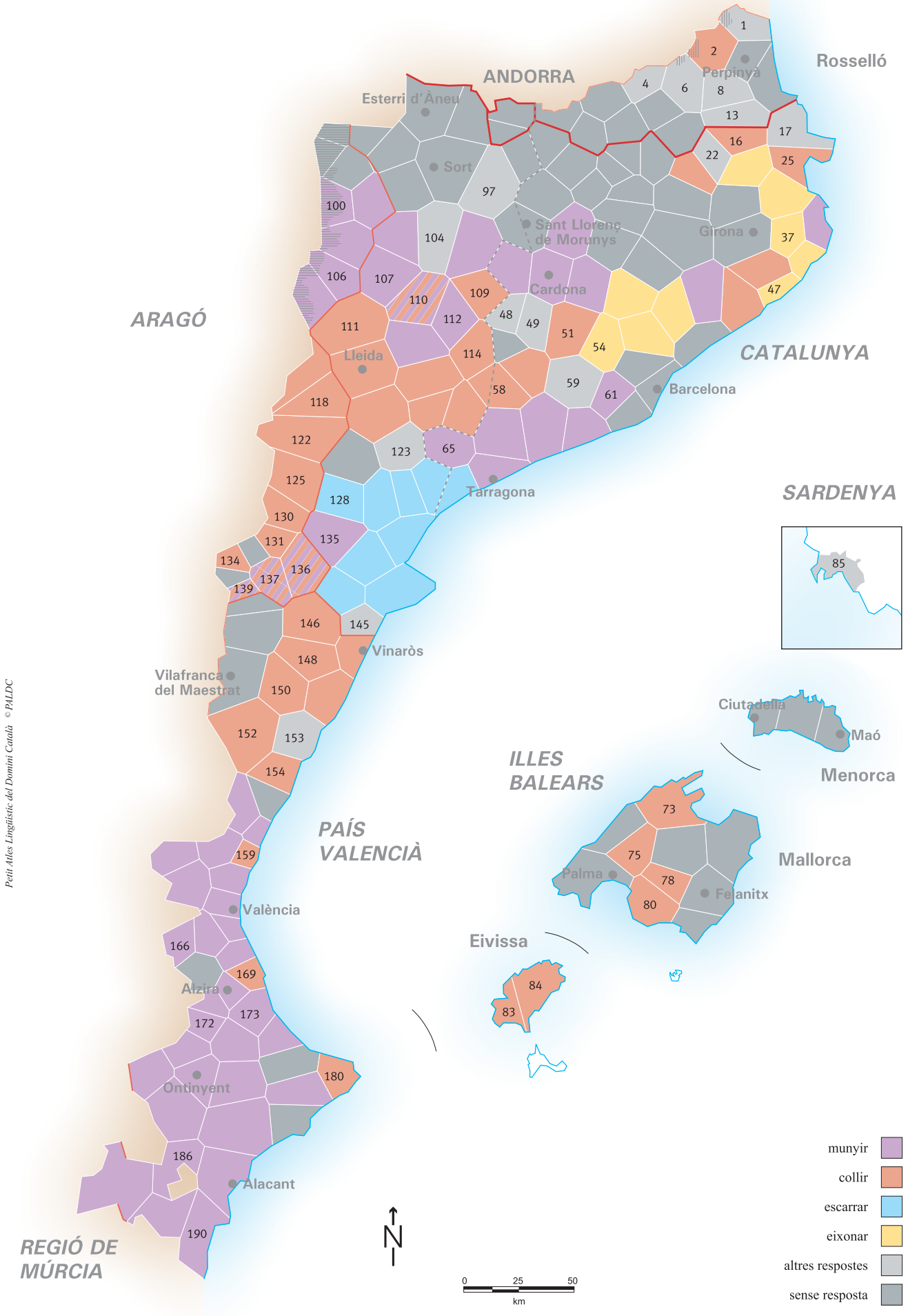
Altres mots: alg. *esprunitxir* 'collir les olives una a una' 85, pres del logudorès 'netejar plantes traient-ne espines'; *olivar* 153, der. de *oliva* (< OLIVA); *a tas de mà* 22 (< *a tast de mà*).

Notem com alguns mots designen, almenys originàriament, maneres diferents de collir o col·lectar les olives (*collir*, *recollir*).

Des del punt de vista geolingüístic, *munyir* ocupa àrees extenses del nord i sud del cat. peninsular i *collir*, del centre i del balear, mentre que *eixonar* és cat. central i *escarrar*, tortosí.

Són mots normatius *eixonar*, des del *DOrt*, 1917; *munyir* i *collir*, aquest amb el sentit de 'arreplegar', des del DG_1, 1932; *escarrar*, des del $DIEC_1$, 1995.

Munyir les olives

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

682
Batre les olives
(*ALDC*, V, 991. *Batre* les olives)

El mot de l'enunciat significa 'colpejar amb bastons les branques d'una olivera per a fer-ne caure les olives'. Les motivacions que han generat la seva notable frondositat lèxica són:

1) 'colpejar': *batre*, der. del llat. vg. BATTĔRE (cl. BATTUĔRE) 'colpejar, batre', a voltes amb complement (*batre olives* 42, 61, *batre* [*les*] *aulives* 105, 109, 123); *abatre* 25, 55, amb vocal protètica (també *abatre olives* 54); *bater* 96 (var. *abater* 97), amb canvi de sufix; *batussar*, *esbatussar* 163, 167, 168, der. de *batussa*, aquest der. de *batre*; *pegar* 106, 128 (o *pegar en lo ganxo* 135, 139), der. de PĬCARE, pròpiament 'enganxar amb pega' → 'tenir contacte estret' → 'enganxar-se amb algú; atacar-lo a cops'; *donar pataquejades* 111, der. de *pataquejar*, format de l'onomatopeic *patac* i el suf. iteratiu *-ejar* (< -IDIARE); *picar*, d'origen onomatopeic (< PICC-);

2) 'colpejar amb instrument': *batollar*, der. de *batolles* 'eina de batre o de fer caure la fruita de l'arbre', del llat. vg. *BATTŬCŬLA, pl. neutre de *BATTŬCŬLUM (var. ioditzant *batoiar* 39); *batallar* (var. *abatallar* 93, 100), en deu ser una var. per assimilació; *varejar* (var. *varear* 101, 104, 160, 185 [< *vareiar*]), pres del cast. *varear*, der. de *vara*, amb les var. africades *vare*[dʒ]*ar* 173 i *vare*[tʃ]*ar* 171; *ganxejar* 137, der. de *ganxo* (< preromà *GANSKIO-/*GANKIO- 'branca, ramatge ganxut'); *verguejar* 146, der. de *verga* (< VĬRGA 'branca flexible'); *bastonejar* 146, der. de *bastó*, del llat. vg. *BASTONEM, var. de BASTUM 'bastó'; *palejar* 188, der. de *pal* (< PALU); *porrinar a varades* 157, var. de *aporrinar* 'colpejar fortament', der. de *porra*;

3) 'sacsejar l'arbre': *espolsar*, der. de *pols* (< PŬLVIS), des del sentit primigeni de 'llevar la pols', menys probable que sigui un der. de EXPULSARE; var. *esporsar* 166, per assimilació a la bategant de *espolsaré*, *espolsaria*, etc., i les formes sintagmàtiques *espolsar olives* 81, 189, *espolsar en la canya* 169; *sacudir* 106, 111, der. de SŬCCŬTĔRE 'sacsar', amb canvi de conjugació; *escotinar* 85, manlleu al sard;

4) 'fer caure': *tombar* (s. XII) 83, 173, 179, 180, "de la veu imitativa TUMB!, que expressa el soroll d'un cos pesant que gira rodant sobre terra" (*DECat*) i d'aquí 'tirar a terra', del qual és una var. *tomar* (o *tomar olives* 80), potser d'una base TUM!; *fer caure* 104, 112;

5) 'espigolar': extensió a 'batre les olives' del sentit primigeni 'collir els fruits que han quedat a les oliveres després de feta la collita general', dels mots *espigolar* 174 (< SPICŬLARE, der. de SPICŬLA 'espiga') i *espellucar* 177 (var. *espillucar* 175), potser del llat. *PILUCCARE, der. de PĬLU 'pèl' i encreuat amb *pell* (< PELLE), format amb el prefix *es-*;

6) 'munyir': extensió de la 'manera de collir olives fent córrer la mà resseguint la branca', dels mots *escarrar* (var. perifràstiques *escarrar amb la vareta* 133, *escarrar en la verga* 141), potser del germ. SKERRAN/SKARRAN 'rascar, gratar', i *resseguir* 51, compost del prefix *re-* i *seguir* (< llat. vg. SĔQUĔRE);

7) 'collir': *collir* (< COLLĬGĔRE) (var. *coir* 84, amb iodització; formes perifràstiques: *collir* [*les*] *olives* 113, 118, 183, *collir en* [*lo*] *ganxo* 125, 130, 134), per extensió de 'arrancar les olives';

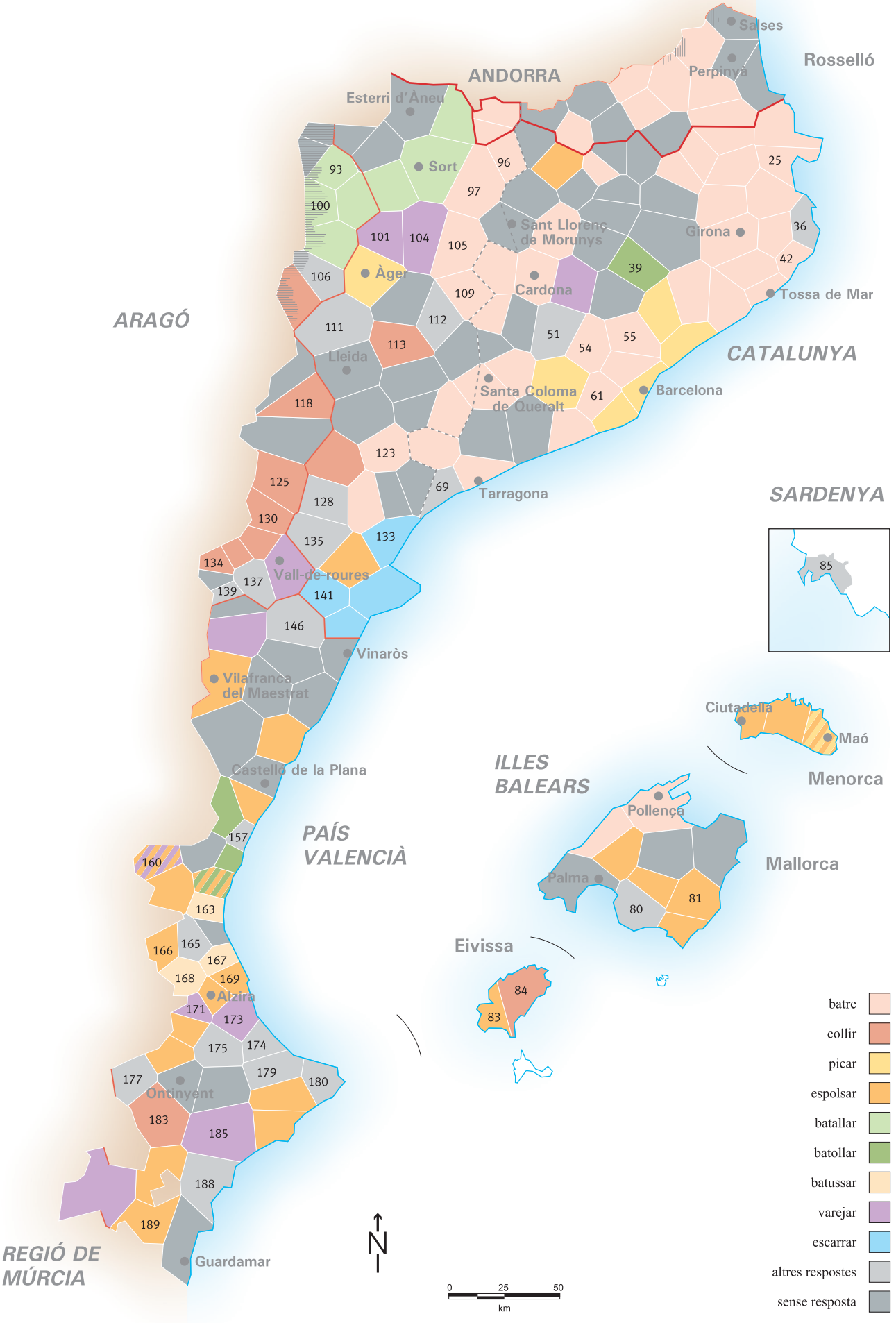
8) 'recollir': *plegar oliva* 81, de PLĬCARE 'plegar; doblegar', probablement com a genèric, tant si és 'batre' com 'munyir' o 'recollir'.

Altres mots a més del genèric *fer olives* 69: *rematar* 179; *forçar* 'tirar amb força' 175; *tirar pegant* 165, *tirar en canya* 165, on *tirar* deu ser sinònim de 'estirar', i *espiar* 36.

Notem l'extensió de *batre* en cat. or. peninsular i bal., amb formes puntuals de *picar*; les afinitats valencianobalears de *espolsar* i el castellanisme *varear* (i *varejar*) present aquí i allà.

Són mots normatius *batre*, *batollar*, *espolsar*, des del *DG*$_1$, 1932.

Batre les olives

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

683
El *bastó* per a batre les olives
(*ALDC*, V, 992. El *bastó* per a batre les olives)

Generalment es tracta d'un pal llarg i prim que coneix un bon nombre de significants: *bastó*, *perxa* (var. dim. *perxó* 16, 17, 25, 26, 31, 32, 37, 102, 107), *vara* (var. dim. *vareta* 133, 144) (< VARA 'travesser en forma de pont'), *canya* (var. *canya vera* 170), *garrot* (← fr. *garrot*), *barra* 91, *pal* 63 (< PALU), *verga* 36, 141, 143, 187 (< VĬRGA 'branca flexible; vara'); *burja* 6 (var. dim. *burjó* 70, 78, i, per metàtesi, *brujó* 70), postverbal de *burjar*, var. de *burxar* 'punxar, furgar' (possible alteració del cat. ant. *bursar* 'agullonar'); *verdanc* 'renou d'arbre' 70, der. de *verd* més el suf. *-anc*; *totxo* 93, 99, 106, 122, 140, d'origen incert; *llata* 'barra prima' 93 (< baix llat. LATTA); *ramàs de mangraner* 189, der. de *ram* amb el suf. augmentatiu *-às* més l'adjunt *mangraner* (var. de *magraner*, amb dilació de nasal, der. de *magrana*; cf. mapa 629).

Cal afegir-hi alguns mots que depenen de la idea de:

1) 'colpejar': *batolla* 8, amb la var. ioditzada *batoia* 39, del llat. vg. *BATTŬCŬLA, der. de *BATTĔRE (cl. BATTUĔRE 'colpejar'); *batalla* 95, der. *batalladora* 95, del llat. tardà BATTUALIA 'combat d'esgrima', però que podria ser un deverbal de *batallar* < *batollar*, per assimilació;

2) 'moure repetidament': *espolsador* 81, 82, compost de *espolsar* (der. de *pols* < PŬLVIS) i el suf. *-ador*; potser *balloca* 6, 33, 40, 105, que podria ser un der. de BALLARE 'ballar' o de VALLUS 'garbell' (cf. dial. cast. *abalar* 'batollar; porgar, sacsar');

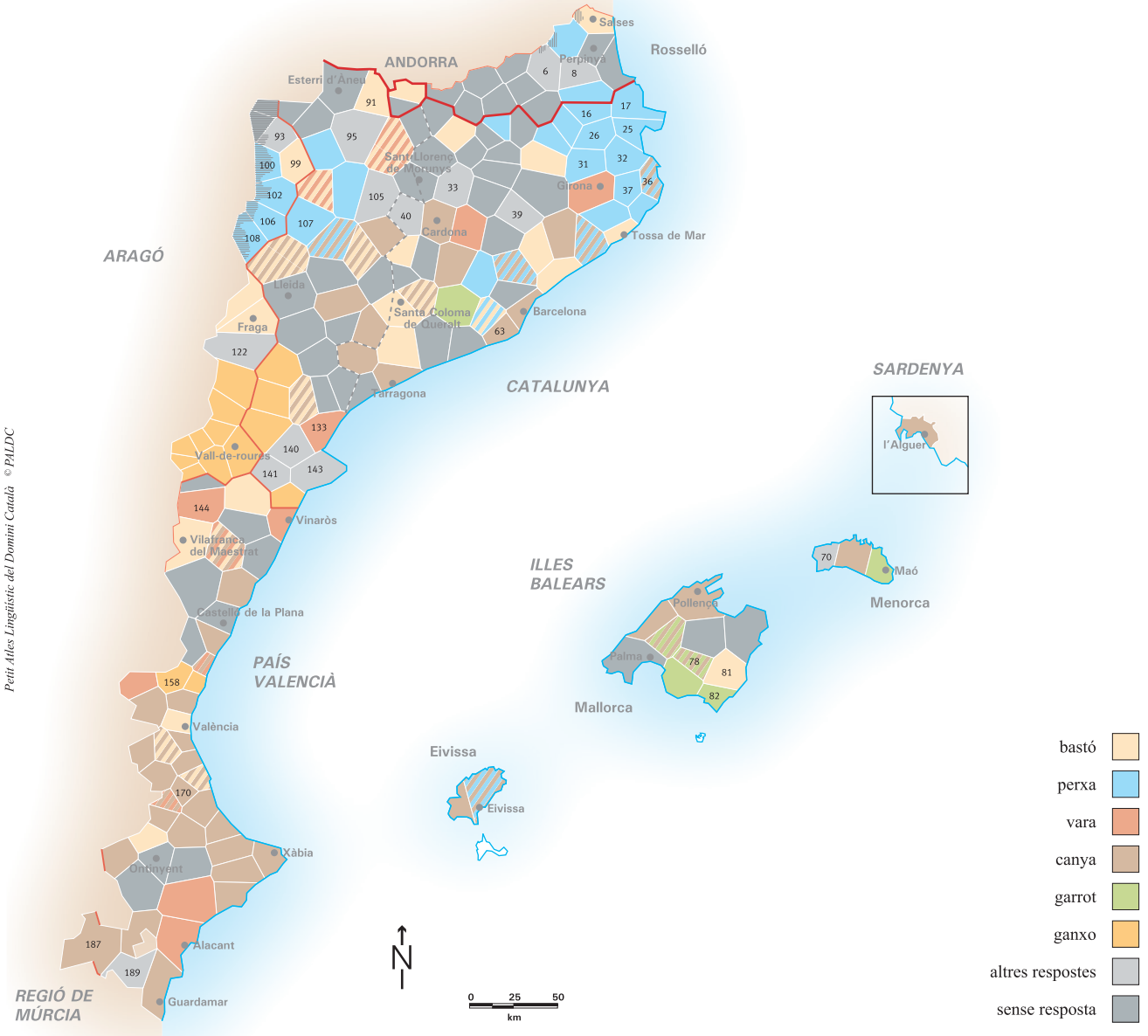
3) 'facilitat de maneig amb la mà': *maner* 108 (var. arag. *manero* 100), der. de *mà*;

4) 'forma ganxuda': *ganxo* (der. dim. *ganxet* 158).

Per a comentaris als mots *bastó*, *barra*, *canya*, *ganxo*, *perxa*, veg. mapa 704.

Les isoglosses més àmplies corresponen a *perxa*, *canya* i *ganxo*. La primera ocupa alguns espais del cat. or. i del cat. nord-occ., on també es coneix *ganxo*, mentre que *canya* s'estén pel val., el bal. i l'alg.

Són mots normatius *bastó*, *perxa*, *vara*, *canya*, *garrot*, *ganxo*, des del *DG*$_1$, 1932, però sense indicació específica de llur finalitat.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

684
El *cassal* de les olives
(*ALDC*, V, 994. El *cassal* de les olives)

L'enunciat designa un compartiment per a tenir separades les diferents classes d'oliva; la manca de conreu de l'olivera o de distinció de les classes d'oliva justifica l'existència d'àrees sense resposta o bé amb respostes poc específiques relatives al lloc o recipient on es guarden les olives.

El mot més precís és *cassal*, der. de *cassa* 'vas de metall amb mànec' (< potser preromà *KATTIA), amb el der. *cassalet* 113 i les var. *ca*[z]*a* 98, *ca*[z]*ell* 133, 140 i *ca*[z]*al* 54, 59, per atracció de *casa* i els seus der. esmentats, que també tenen el valor de 'compartiment'.

Els altres mots giren entorn de la idea de:

1) 'dipòsit': *alforí* (s. XIX), de l'àr. andalusí ALHURÍ (cl. HURY), amb les var. *alborí* 102 i *algorí* 108 (*algorín* 100), per equivalència acústica, *argolí* 177, per metàtesi, *argorí* 122, per assimilació a la bategant següent, i *aiguarí* 111, per atracció formal de *aigua*; *graner*, per extensió de 'lloc on es guarda el gra', com *sitja* 154; *tro*[χ]*a* 160 ← cast. *troja* 'graner petit' (< potser gòtic *THRAÚHS 'arca'); *magatzem* 65, de l'àr. andalusí ALMAXZÁN (cl. MAXZAN) (Corriente), amb la reducció *matzem* 85, i *almacén* 163 (← cast.); *cup* 31, des de 'dipòsit del vi'; *trull* 35, 104, 132, des de 'dipòsit de l'oli'; *safareig* 81, des de 'dipòsit d'aigua', com *bassó* 158, der. de *bassa*, d'origen preromà;

2) 'golfa': *andana* 155, 167, 168, des de 'cada un dels departaments posats un al costat de l'altre'; *cambra* 'golfa', des de 'departament on s'emmagatzemen grans, la collita, etc.'; *golfa* 146, 148, var. *engolfa* 141; *trespol* 141, des de 'golfa'; *revoltó* 'golfa' 153, der. de *revolt*; *falsa* 150, 151, reducció de *falsa cambra*; *perxi* 'golfa' 152, var. de *perxe* (< PŎRTĬCU ✕ PĔRTĬCA), des de 'porxo';

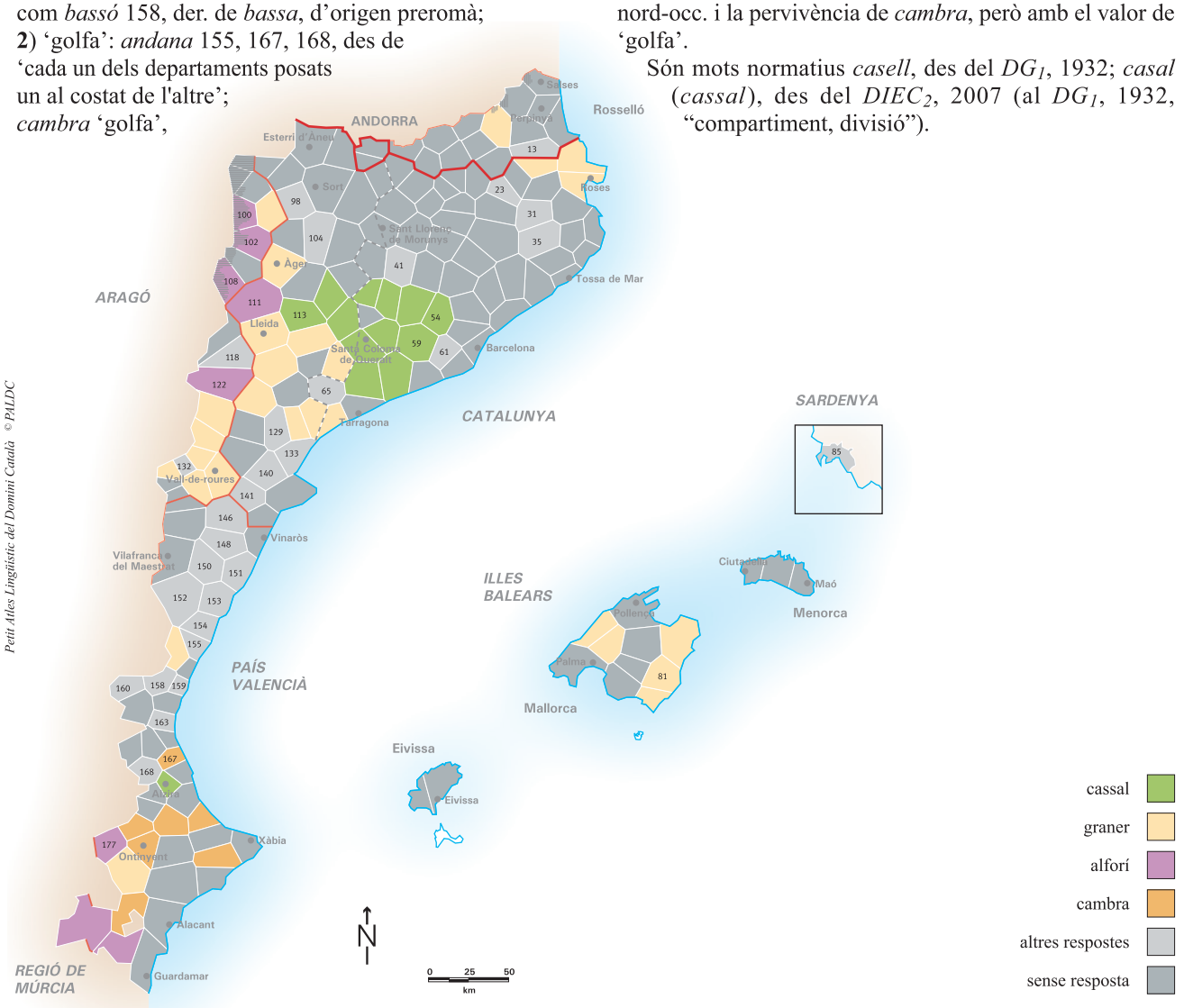
3) 'recipient': *tenalla* 'gerra' 118 (< llat. vg. *TĪNALIA, pl. de *TĪNALE), amb *e* per influència de *tenalla* 'eina' (< TENACŬLAS) o del verb *tenir*; *oró* 'recipient cilíndric de teixit de palma o d'espart' 159; *barril* 'recipient cilíndric de fusta' 23, d'origen incert; *portadora* (s. X) 61, der. de *portar* 'portar, transportar'.

Altres: *mesa* 129, part. de *metre* 'posar', en el sentit de 'estesa d'olives'; *grunell* 13, més que un der. de **granerell*, com dèiem al *PALDC*, IV, mapa 545, cal considerar-lo un manlleu a l'oc. *grunèl* 'jaç; habitació'; *almassara* 41, des de 'molí d'oli'.

Per als comentaris sobre *graner*, *andana*, *cambra*, *perxi*, *golfa*, *falsa*, veg. *PALDC*, II, mapa 172, i sobre *alforí*, *oró*, *cup*, *magatzem*, *sitja*, *tro*[χ]*a*, veg. *PALDC*, IV, mapa 545.

Notem l'escassa extensió de *cassal*; el bon nombre de denominacions secundàries, no precises, relatives al concepte; la presència de l'arabisme *alforí* en àrea val. i nord-occ. i la pervivència de *cambra*, però amb el valor de 'golfa'.

Són mots normatius *casell*, des del *DG*$_1$, 1932; *casal* (*cassal*), des del *DIEC*$_2$, 2007 (al *DG*$_1$, 1932, "compartiment, divisió").

685
Moldre: variació lèxica (II)
(*ALDC*, V, 995. *Moldre* les olives)

En aquest mapa representem les var. lèxiques del concepte 'moldre (les olives)'; les var. fonètiques *moldre*/*molre* es troben en el mapa 604, on es comenta la seva evolució. Al tipus *moldre* (*moldurar* 64 és var. de *molturar*, der. de *moltura* 'producte mòlt' < llat. *MOLITURA, fr. *mouture*) cal afegir aquests altres significants que depenen de la idea de:

1) 'trepitjar, pitjar': *pisar* 124 (< llat. vg. PINSARE); *xafar* (*aixafar* 17, amb vocal protètica), d'origen onomatopeic (cf. *PALDC*, I, mapa 59), pron. [ʃ]*afar* en el bloc or. i [tʃ]*afar* en l'occ.; *esclafar* 2, 5, 186, també onomatopeic (< SKLAFF- 'aplanar d'un cop violent'); *premsar* 19, 96, 166, der. de *premsa* (cf. mapa 606); *compressar* 9, format sobre *comprès*, part. de COMPRIMĔRE; *esprémer* 47, der. de EXPRĬMĔRE 'extraure el suc pitjant';

2) 'desfer': *desfer* 100, 111, compost de *des-* (< DIS-) i *fer* (< FAIRE); *esflorar* 78, compost de *es-* (var. de *des-*) i un der. de *flor* 'reduir a bocinets' (← 'treure els pètals d'una flor'); *engrunar* 1, 6, 77, probablement de *GRŪNU, encreuament de GRANUM amb GRŪMUS 'pilotet de terra'; *triturar* 107, 187, del llat. tardà TRITURARE, der. de TRITURA 'acció d'esmicolar'; *xapar* 184, de l'onomatopeia *xap* 'soroll de l'eina que estella', com *xacar* 174 (absent del *DCVB* i del *DECat*), de *xac*, i *picar* 144, de *pic*;

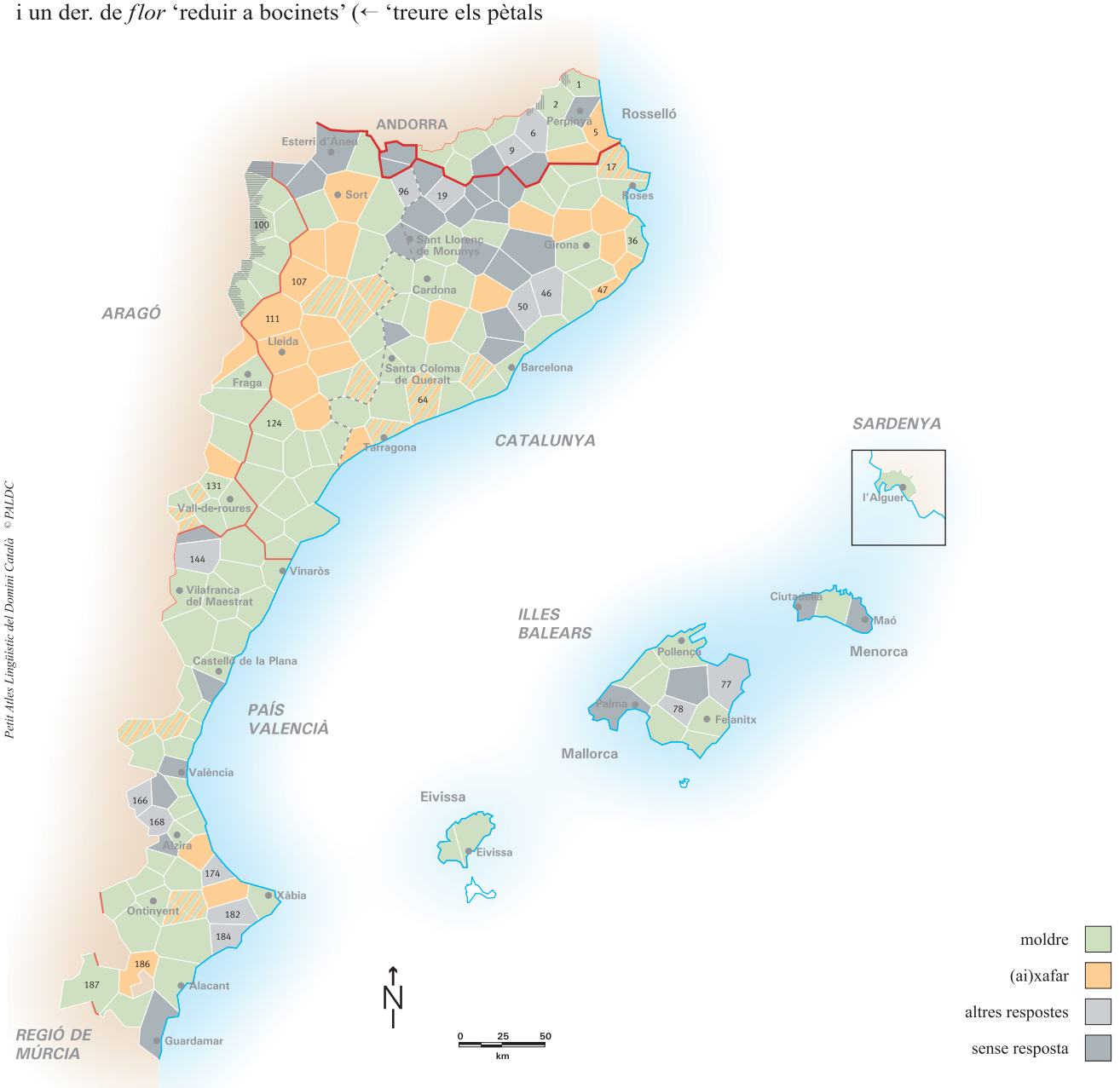
3) 'passar el rodet': *rollar* 'fer anar el roll o rodet' 131 (der. de *roll* < RŎTULU 'cilindre, rotlle'), que té la var. *roglar* 182, der. de *rogle*, del mateix origen;

4) 'passar el trull': *truiar* 36, 46, 50, der. de *trui* (*trull*) < llat. tardà *TRŎCLU < llat. vg. TORCLU < llat. cl. TŎRCŬLUM, der. de TŎRQUĒRE 'esprémer retorcent';

5) 'fer oli': *fer oli* 78, 168.

El tipus *moldre* és predominant; el geosinònim més estès és *xafar*, mentre que els altres són més locals i sovint figuren com a resposta secundària.

Moldre és l'únic mot normatiu des del DG_1, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

686
La *tafona*
(*ALDC*, V, 996. La *tafona*)

El concepte conté el "molí que mol les olives reduint-les a pasta per a obtenir-ne l'oli" (*DIEC*) i es realitza en aquests significants: *tafona*, *molí d'oli*, *trull* i *almàssera*. *Tafona* (s. XVII) deriva de l'àr. andalusí AṬṬAḤÚNA < cl. ṬĀḤÛNA 'molí', de l'arrel ṬAḤANA 'moldre, capolar', i és congènere del cast. *tahona* (s. XIII) (on també vol dir 'forn de pa'), que ha passat, com a resposta puntual, al cat. *taona* 64 (cf. port. *atafona*).

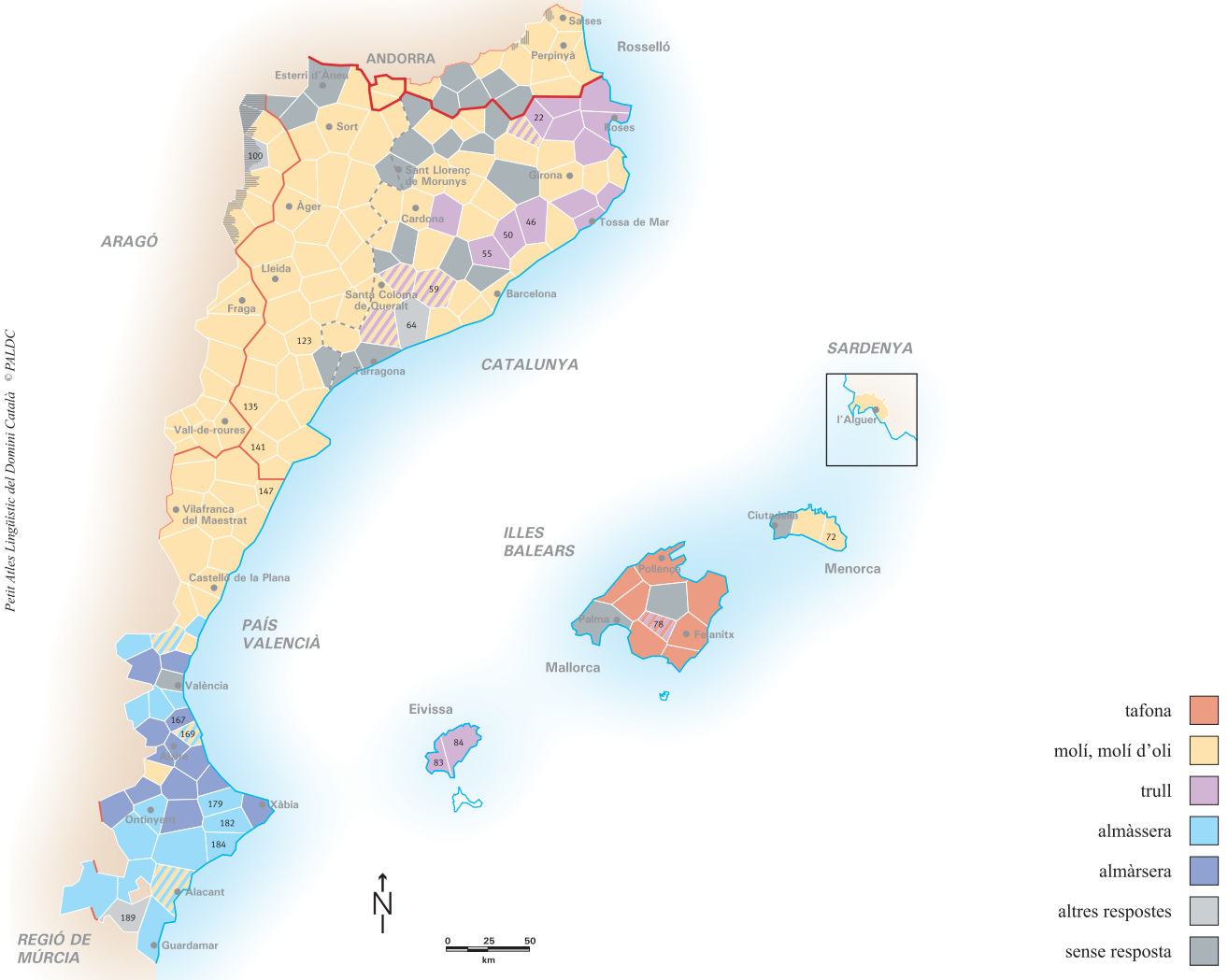
Molí d'oli (s. XVII) té un primer component, *molí* (< MOLĪNU), i un determinant, *d'oli*, relatiu a la funció de la tafona, determinant que pot variar: *molí d'oliva* 72, referent al producte que es mol; *molí de giny* 147, que designa la premsa de biga (*giny* 'mitjà ideal per a aconseguir quelcom' < GĔNIUS 'divinitat que vetllava per cada persona; personalitat' → 'habilitat' → 'màquina').

Trull (s. XIII) prové del llat. tardà *TRŎCLU (< TŎRCŬLUM 'trull, molí d'oli'), der. de TŎRQUĒRE 'retòrcer' (var. ioditzada *trui* 22, 46, 50, 55, 59, 78, 83, 84).

Almàssera (s. XIV), de l'àr. andalusí ALMA^{C}ṢÁRAH 'premsa d'olives' (cl. MA^{C}ṢARAH 'cup'); en cat. ha rebut una accentuació aberrant, reflex d'algun dial. àr. mer. Coneix les var. *almàssena* 169, amb dissimilació de líquides; *armàssera* 179, 184, amb assimilació de bategants ([l]...[ɾ] > [r]...[ɾ]) i ulterior dissimilació, i *asmàssera* 182, amb una altra dissimilació (com *arbre* > **asbre*); del tipus *almàssera*, es va generar *almàrsera* i *màrsera* 167, la primera per dilació de la bategant final, i la segona, a més, per pèrdua del segment inicial. Recordem que el cast. *almazara* (→ cat. *almassara* 135, 141, 189) manté l'accent originari de l'àrab. Són mots més puntuals *torno* 100 (← cast., del llat. TORNUS), pel seu caràcter rotatiu, com un torn, i *fàbrica* 123 (< FABRICA), referit probablement a l'edifici on es fa l'oli; cal recordar que els noms anteriors poden designar també el lloc on es fa l'oli.

Si abordem l'aspecte geogràfic, *trull*, descendent del nom llat. TŎRCŬLUM, és propi de certes àrees del cat. central, l'eiv. i, abans, del mall. ("*Truy* [...] Molí para môlrer oliva", Figuera, 1840; avui 'moviment i soroll fort', pel brogit que fa el trull) i men. ("*trui*, de fer oli. Almazara", Febrer Cardona, v. 1830); en mall. va rebre la competència de l'arabisme *tafona*. El lexema compost *molí d'oli* és el que coneix més gran extensió per la seva transparència semàntica, mentre que un altre arabisme, *almàssera*, s'ha imposat en val. central i meridional.

Són mots normatius *tafona*, *trull*, des del *DOrt*, 1917; *molí d'oli*, *almàssera*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

687
La *mola* del molí d'oli
(*ALDC*, V, 997. La *mola* del molí d'oli)

L'enunciat designa la "pedra circular de les dues que componen el molí ordinari, una és mòbil i es fa rodar sobre l'altra, que és fixa" (*DIEC*); la peça també pot ser troncocònica (*curra* 110, *regló* 152).

La forma arrodonida és la base motivacional d'alguns significants. Així, *mola* (s. XIII), del llat. MŎLA 'mola de molí' (var. *mora* 85), amb el der. *moló* 185-187 ← cast., murcià i manxec *molón*. *Roda* 22, 25, 66, 126 (< RŎTA), amb les var. perifràstiques *roda de molí* 36, *roda de moldre* 65 i el der. *rodet* (var. *rodet de pedra* 116). *Roll* (o *roll de molí* 135), de RŎTULU 'cilindre' (cf. [θ]*elindro* 132, amb dissimilació vocàlica; *piló* 172, der. de PĪLA 'pilar, columneta'), amb la var. *rull* 108; aquella forma llat., a través de **rodle*, també va esdevenir *rogle* i d'aquí el der. *rugló*, dissimilació de *rogló* 174, i, per pèrdua de *-g-*, *ruló* 82, 83, 177, 181, 183, d'on es pogué formar un primitiu *rulo*; var. *regló* 152, 153, 156, 184, per dissimilació vocàlica, i *rebló* 150, per equivalència acústica G = B. La idea de 'córrer' (< llat. CŬRRĔRE) una mola sobre l'altra deu ser l'origen de *curró* 45, 52, 67, 127 (< *corró*), amb els regressius *curro* 97, 105, 114 i *curra* 69, 110, 119, 121, 126, 133, que designen peces troncocòniques que xafen olives, com el *trull* (var. *trui* 37, 39, 61, 73-75, 77, 81).

La matèria de la mola, per metonímia, pot donar lloc al seu significant: *pedra* (o *pedra del molí* 88, 93, 155, *pedra de moldre* 154), del llat. PĔTRA.

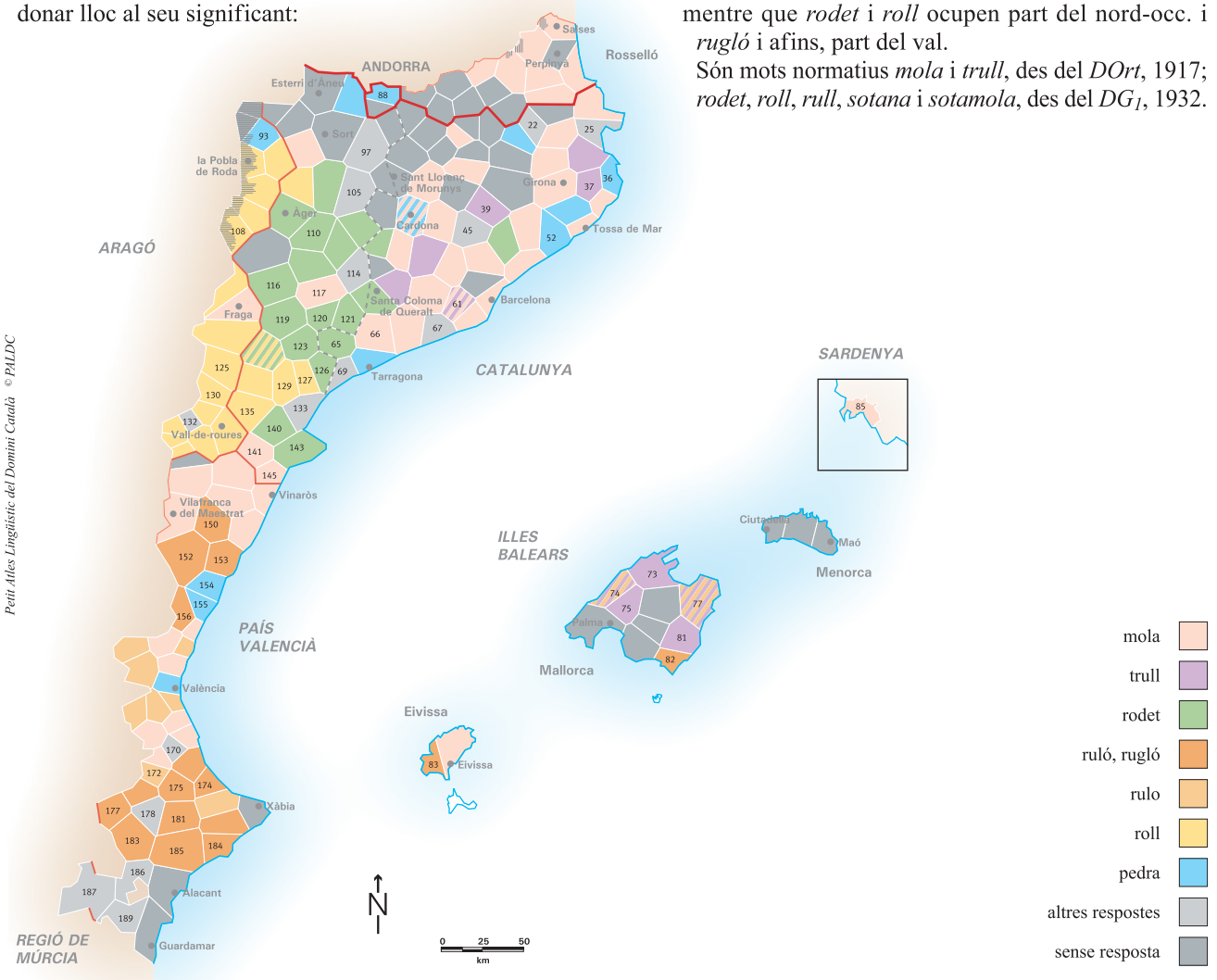
La situació inferior de la peça immòbil és l'origen de *solera* 116, 129, 141, 145, der. de *sòl* (< SŎLUM), de *sotana* 61, 127, 132, 133, 140, 143, der. de *sota* (< *SŬBTA) ("la péra sotana del molí", s. XIV), adjectius convertits en substantius, i de *sotamola* (s. XIX) 117, 119, 120, 123, compost de *sota* i *mola*. Igualment *jaç* 152, 156, del llat. vg. *JACIUM, der. de JACĒRE 'jeure'; *safa* 125, 130, 175, 178, 183, 187, de l'àr. andalusí ṢÁḤFA (cl. ṢAḤFAH 'gibrell') (Corriente); *prat* 85, amb tractament rotacista de *plat*, substantivació de l'adj. ant. *plat* (< llat. vg. *PLATTUS ← gr.), i *lacu* 85, manlleu al logudorès i campidanès *lakku* 'recipient' (< LACU 'pou, claveguera').

Deuen tenir a veure amb el soroll que produeix el moviment de la mola, *trompot* 189, der. de *trompa* amb el suf. augmentatiu despectiu *-ot*, d'origen onomatopeic (cf. mall. *trui* "moviment i soroll fort", *DCVB*); potser *diablo* 170 (← cast., del llat. tardà DIABŎLUS).

Per a més comentaris sobre *mola*, *trull*, *rodet*, *roll*, *rull*, *rugló*, *regló*, *rulo*, *curró*, *curro*, *curra* i *pedra*, veg. *PALDC*, IV, mapa 536.

En la distribució areal, notem que *mola* està dispers per tot el domini, que *trull* és propi del cat. central i mall., mentre que *rodet* i *roll* ocupen part del nord-occ. i *rugló* i afins, part del val.

Són mots normatius *mola* i *trull*, des del *DOrt*, 1917; *rodet*, *roll*, *rull*, *sotana* i *sotamola*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

688
La *pinyolada*
(*ALDC*, V, 1001. La *pinyolada*)

La *pinyolada* és el "residu de l'oliva després de l'extracció de l'oli" (*DIEC*); és un der. de *pinyol* (var. *pinyol d'oliva* 44, 169, 170) amb el suf. *-ada*, indicador de 'conjunt de', i *pinyolassa* 29 ho és amb el suf. *-assa*, aplicat a residus (igual que *oliassa*, *gallinassa*); var. femenina *pinyola* (veg. *PALDC*, II, mapa 194). *Nuïll* podria ser un der. de *nou* 'fruit de la noguera' (< NŬCE + suf. *-ill* < -ICULU).

Les motivacions giren entorn de la idea de:

1) 'pasta, massa compacta': *sansa*, de SAMPSA 'polpa de les olives, triturada i conservada' (*DELL*), var. *sanso* 85, *sànsol* 85, adaptació de l'it., amb l'alternança *-o*/*-ol* (com de *ninxo*/*nínxol*, *llombrigo*/*llombrígol*), potser induïda per *pinyol*; *gleva* 148 (< GLEBA 'terròs, gleva'); *torró* 173 (o *torró d'oliva* 81), de *terró* (der. de *terra*); *ruiol*, dissimilació de *rullol* 105, 107, 109, 112, der. de *rull* 'pinyol' 99 (< *RŎCLU > 'cercle'; var. *rullx* 110) i passat a 'pinyolada' (var. *runyol* 97, *riol* 95, 101, 104, potser a través de **rinyol*); *pasta* 44 (< PASTA); *molsa* 66 (< MŬLSA 'cosa molla, reblanida');

2) 'solatge, pòsit': *oliassa* 52, 133, format de *oli* (< OLĔUM) i el suf. pejoratiu *-assa* (< -ACIA), com el de *pinyolassa*; *solada* 93, de *sòl* (< SŎLUM 'fons, paviment') i el suf. *-ada*, amb valor col·lectiu intensiu; *morca* 155, 166, 167, 171, de AMŬRCA 'aigua provinent de l'oliva premsada';

3) 'valor col·lectiu': *molina* 50, 55, der. de *molí* amb el suf. col·lectiu *-ina*, com el de *vermina*, *salina*, *marina*;

4) 'residus': *despulles* 35, postverbal de *despullar* (< DESPŎLĬARE 'saquejar, robar'); *resíduos* 78 (← cast. *residuos* < RESIDUUS 'que queda');

5) 'clovella': *esclòvia de l'oliva* 56, var. de *clova* (< cèltic KNŎWA 'nou'), encreuat amb *escloveiar* i potser *escorça*; *flòbia* 61, potser var. de *clofoia*;

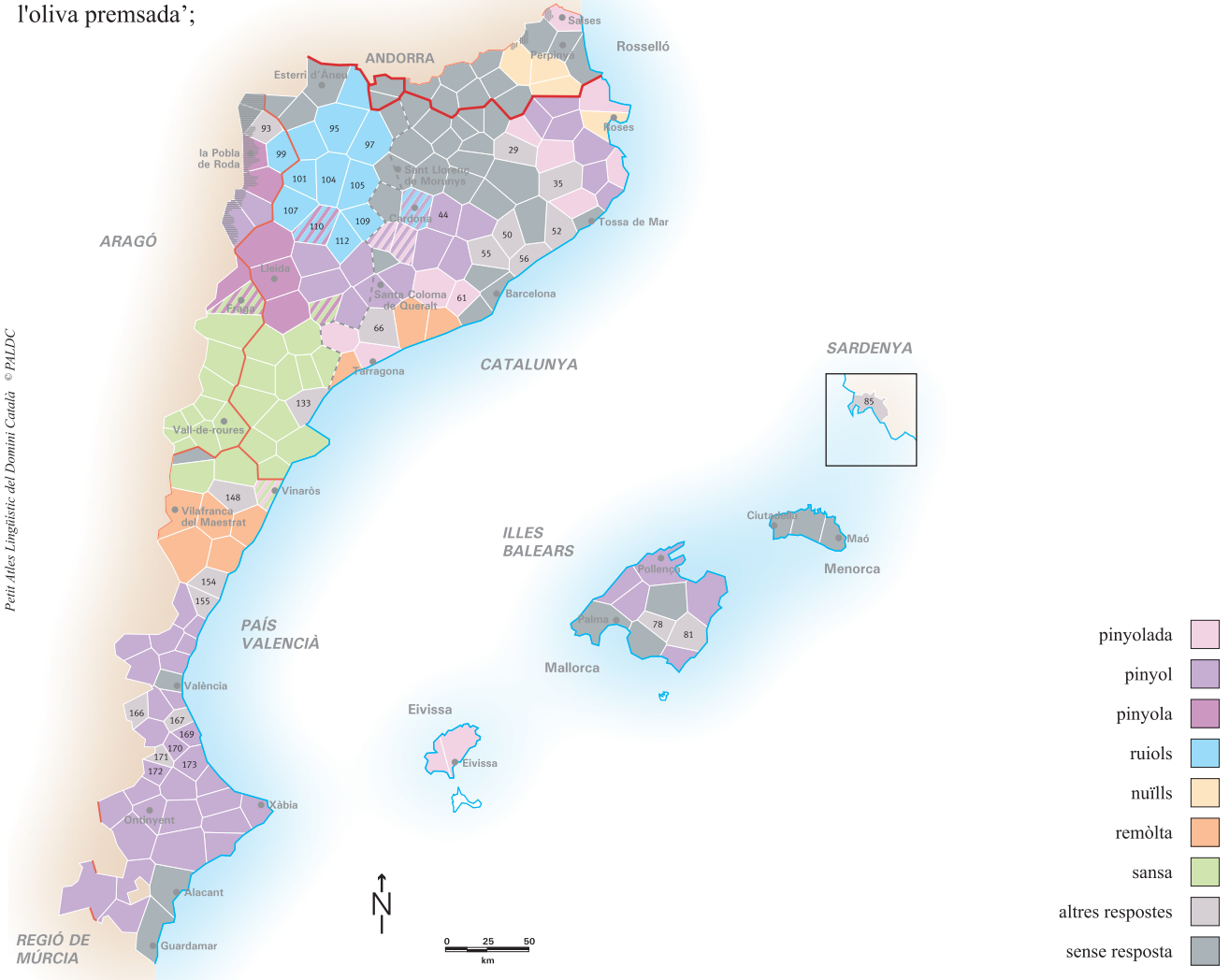
6) 'segona premsada': *remòlta*, de *mòlta* amb el prefix reiteratiu *re-* referit als residus de la primera premsada que es tornen a premsar.

Finalment, *mosto*/*mosta* 154 "lo que es llança" és una extensió de *most* (< MŬSTU) 'suc del raïm abans de fermentar'; *eru*[χ]*o* 172 és un manlleu al cast. *orujo* (< *borujo* < llat. vg. VOLŪCLUM).

Des d'una perspectiva geogràfica, notem la notable extensió, dispersa, de *pinyol* i els seus der. (*pinyola*, *pinyolada*), la presència de *ruiol* i *sansa* en cat. nord-occ. i la de *nuïlls* en ross.

Per a una àmplia informació sobre *pinyol*, *nuïll*, *ruiol*, *esclova*, veg. mapa 752 i els del *PALDC*, IV, 536 i 547.

Són mots normatius *pinyol*, *pinyolada*, *pinyola*, *sansa*, *rullol*, des del *DOrt*, 1917; *nuïls* (sic) i *remòlta*, aquest com a genèric, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

689
Recipients per a oli
(*ALDC*, V, 1002. **Recipients per a oli*)

Quan l'oliva ha estat mòlta i reduïda a pasta al trull o molí d'oli, aquesta passa a la premsa on, posada als esportins o cofins, se n'extreu l'oli, que passa a les piques i després es trasbalsa a altres recipients (gerres, alfàbies, etc.) Dividirem, doncs, els diversos noms recollits, en els que fan referència a: *a*) dipòsits; *b*) recipients.

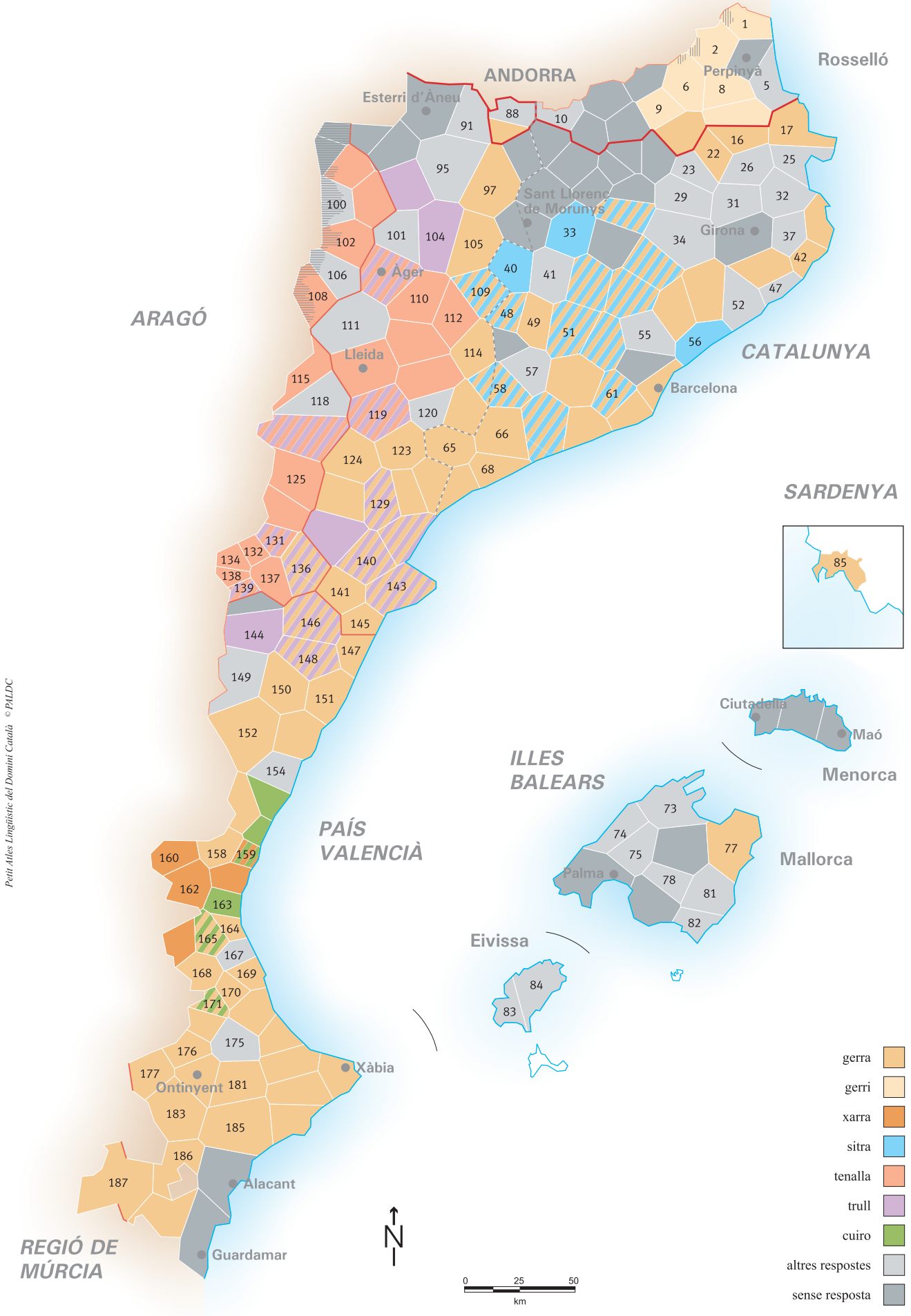
a) Dipòsits: *trull* (< *TRŎCLU < TŎRCŬLUM, der. de TŎRQUĒRE 'tòrcer'), var. dim. *trullol* 104; *pica* 5, 22, 23, 31, 37, 57, 58, 66, 75, 82, 105, 112, 124, nom propi del cat., der. de *picar* (de creació expressiva), amb les var. perifràstiques *pica de l'oli* 34, *piques de pedra* 109; *pila* 'dipòsit de pedra' 17, 26, 32, 102, 106, der. de PĪLA 'morter, cup', var. *pila del descanso* 100; *safareig* 73, 74 (var. *safreig* 78, 82), de l'àr. vg. ṢAHRÎĞ 'bassal, estanyol' (*DECat*) o de l'àr. andalusí SAHRÍIJ (cl. ṢIHRĪJ) (Corriente); *depòsit* 118, 140, 141, 145, 146, 148-150, 158, 160, 162, 163, 169, var. *dipòsit* 48, 120, 181, del llat. DEPOSĬTUM; *xupet* 61, dim. de *xup* 'aljub', de l'àr. ĞUBB 'pou, cisterna' (*DECat*) o de l'àr. andalusí ALJÚBB (cl. JUBB) (Corriente), amb ensordiment de la palatal; *bassis* 'pica per a recollir l'oli' 77, var. de *bassa*, d'origen preromà; *balxa* 85, potser provinent del cast. *balsa*; *cilindro* 'dipòsit' 186 (← cast.); *cel* 84, per a l'oli més bo; *infern* 84, per a l'oli de menys qualitat.

b) Recipients: *gerra*, de l'àr. ĞARRA, que també va donar *xerra* (pron. [tʃ]*erra* 158, 164, 165, 168-171) i *xarra* (pron. [tʃ]*arra*), els dos amb ensordiment de la palatal (però no en *jarri* 9 i *tjarró* 85), amb les var. *gerra de test* 177, *angerra* 51, 65, 66, 97, 105, 109, 129, 141, 143, 145-148, 150-152 (< potser **algerra*) i *gerri* (< *gèrria*, per atracció del sinònim *alfàbia*); *aufàbia* 81, 83, 84, var. de *alfàbia* (< àr. AL-ḤÂBIYA [*DECat*] o àr. andalusí XÁBYA [Corriente]), amb vocalització de la *l* velar; *tenalla* (var. *tinalla* 138), del llat. vg. *TĪNALIA; *sitra*, de l'àr. SAṬL 'espècie de galleda o atuell amb una ansa' (*DECat*) o de l'àr. andalusí *ASSÍṬL (cl. SAṬL) (< llat. SĬTŬLA 'galleda') (Corriente), amb la var. *sítria* 33, 40, homonimitzat amb *alfàbia*; *tina* 16, 23, 57, 85, 129, 132, 134, 137, 139, 144, 167, 185, del llat. TĪNA 'espècie d'ampolla, de coll llarg i amb tapa', der. *tineta* 132, *tinet* 100, 111, 131, 136, *tinell* 16, 17, 22, 101, 110 i *tinardó* 41, der. de *tinard*; *dorc* (s. XIII) 6, pron. [duɾk], potser de ORCA 'gerra, bóta' × *doll* (< DŌLIUM); *barral* 55, 66, 75, d'origen incert, var. *barrels* 83 o *barrils* 83; *ampolla* 56, 58, 145, del llat. AMPŬLLA 'flascó'; *búrnia* 'vas de terrissa' 88 < àr. andalusí *ALBURNÍYYA (cl. BARNIYYAH) (Corriente), var. *ambúrnia* 88 (< *albúrnia*), *úrnia* 95; *àmfora* 52 < AMPHŎRA (← gr.); *cànter* (s. XIV) 159, 170, 176, 183 < CANTHĂRU 'copa gran de dues anses' (← gr. KÁNTHAROS, pròpiament 'escarabat'), *cantre* 104 (i *encantre* 104), per síncope de CANTHĂRU, var. *càntir* (s. XIX) 123, per tancament de [e] > [i]; *safra* 118, var. de *safa* (< àr. andalusí ṢÁḤFA, cl. ṢAḤFAH 'gibrell'), amb *-r-* adventícia, potser per encreuament amb *trull*; *marraixa* 'recipient de terrissa, vidre o metall' 168 (var. despalatalitzada *marraisa* 154), de l'àr. andalusí ALMARÁŠŠAH (cl. MIRAŠŠAH) (Corriente); *garrafa* 118 (o *garrafa de vidre* 29), de l'àr. ĠARRĀFA 'caduf de sínia' (*DCVB*) o de l'àr. nord-africà ĠƏRRĀF 'gerró', de l'arrel ĠRF 'treure aigua' (Corriente); *doll* (s. XIV) 31 < DŌLIUM 'gerra gran de terrissa amb anses'; *bidó* 40, 110, 186, 187 (var. *bridó* 118, amb *-r-* adventícia), del fr. *bidon* 'galleda'; *bombona* 'gerra gran' 1, 2, 8, 159 (← oc. *bombona*); *llauna* 'recipient de llauna' 95, per metonímia (< *LABĬNA < LAMĪNA 'placa'); *possal* 115 (var. *po*[θ]*al* 100, 108) (← arag.-cast.); *cup* 48, 56, 120, 141, 150 (var. *cup d'oli* 25), dim. *cupet* 119, del llat. tardà hispànic CŪPUM 'cubell', der. de CŪPA 'bóta'; *cuba* 91 (← cast.); *tramostera* 'tipus de gerra' 26, der. de *tramostar* < llat. vg. *TRANSMŬSTARE 'canviar el most'; *bocoi* 154, 171, del fr. *boucaut* 'bot', der. de *bouc* 'boc'; *cinquena* 68, *f.* de *cinquè*, der. de *cinc* < llat. vg. CINQUE (cl. QUINQUE), "per a transportar l'oli"; *salador* 'tipus de vas' 175, der. de *salar*; *odre* 75, 78 < ŬTREM 'bot'; *bot* 'cuir cosit i empegat' 10, 40, 47, 49, 51, 100, 114, 115, 118, 124, 125 < llat. vg. BŬTTIS 'petit recipient', var. *botos* 149, 154, der. *botais* 42 ('botalls'), origen de *bóta* 10, en *f.* per influència de TŬNNA 'tona, bóta'; *cuiro* 'bot' ← 'pell d'animal adobada' < CŎRĬUM.

Per a més informació, veg. *PALDC*, II, mapes 199, 215, 216, 220, 221, 223, 224, 229, 245 i 249; *PALDC*, III, mapes 321, 371, 452, 545 i 571; *PALDC*, IV, mapa 536; i mapes 674, 684, 686, 687 i 691.

En la distribució territorial, *gerra* coneix una gran extensió, amb la forma *gerri*, drenada al ross., que a l'època medieval era mot conegut a tot el domini; *tenalla*, congènere de l'arag., s'estén pel cat. nord-occ. i *sitra*, d'origen aràbic, que conviu generalment amb *gerra* en cat. central, era també conegut en val. ant. sota la var. *setra*. Els noms dels recipients coneixen una frondosa variació (*tina*, *dorc*, *barral*, *búrnia*, etc.). Són mots normatius *alfàbia*, *bot*, *gerra*, *sitra*, *tenalla*, *trull*, des del *DG*$_1$, 1932; amb designació no específica *àmfora*, *ampolla*, *barral*, *bocoi*, *bombona*, *búrnia*, *cànter*/*càntir*, *doll*, *garrafa*, des del *DG*$_1$, 1932; *marraixa*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

Recipients per a oli

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

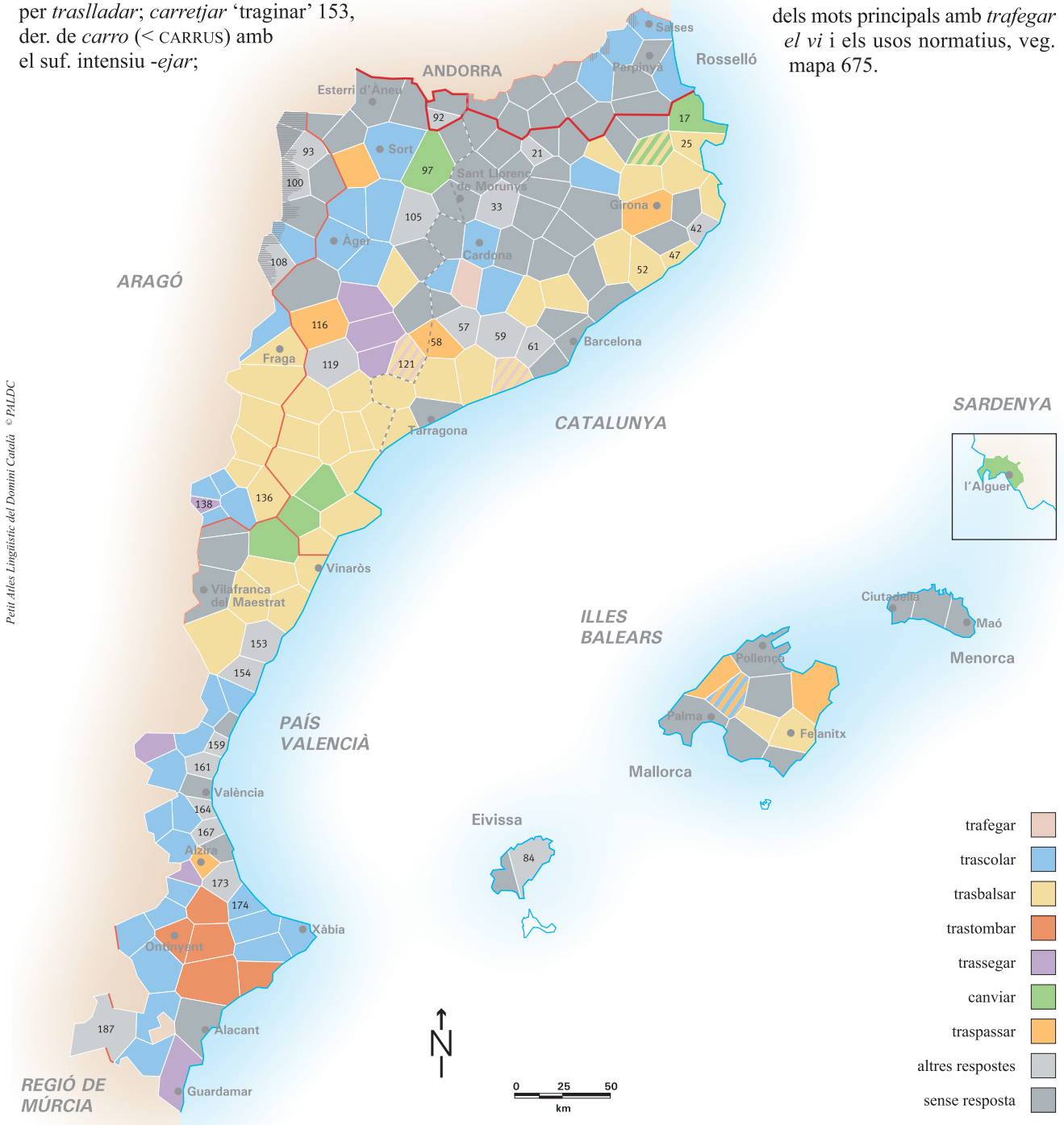
690
Trafegar l'oli
(*ALDC*, V, 1003. *Trafegar* l'oli)

Trafegar l'oli és traspassar-lo d'un recipient a un altre. Les denominacions referents a aquesta operació són, en gran part, coincidents amb les de *trafegar el vi* i les podeu veure comentades en el mapa 675: *trafegar* (*trasfegar* 121), *trascolar*, *trasbalsar* (*trabalsar* 25, 47, *tasbalsar* 136), *trastombar* (*fer la tomba* 187), *trassegar*, *canviar*, *trabucar* 21, 167, *traginar* 33, 42, *traspassar* (*traspàs* 58), *trasvasar* 52, *trasportar* 93, 97 (*traportar* 59), *colar* 105, 173, 174, *trascanar* 159, 161 (*trescanar*, *DG*$_1$, 1932).

Constitueixen mots diferents: *triar* 17 (< *TRIARE, segregat del llat. vg. *DESTRIARE 'separar', der. de STRIA 'solc'), del sentit de 'separar'; *apllenar* 'omplir (un recipient)' 100, der. de *ple* (< PLĒNU); *trasladar* 116, castellanisme per *traslladar*; *carretjar* 'traginar' 153, der. de *carro* (< CARRUS) amb el suf. intensiu *-ejar*; *tresbocar* 92 sembla un encreuament de *tresbucar* amb *abocar* 154 (der. de *boca* < BŬCCA); *tarar* 84 (der. de *tara* < àr. vg. ṬÁRAḤ), a partir de 'treure la tara' → 'treure les morcades'; *estilar* 164, del cast. *destilar*, en comptes de *destil·lar*, amb pèrdua de la *d* inicial; *sagnar* 119, de *sangnar* (< SANGUĬNARE) 'fer sortir sang' → 'fer sortir un líquid'; *filtrar* 138, der. de *filtre* 'colador', perquè els filtres es feien de *feltre* (< germ. FILT 'íd.'); *descansar* 108 i *aposar* 108 al·ludeixen a la situació de repòs de l'oli perquè es depositin els baixos.

Altres mots més genèrics: *posar les gerres* 61 o, simplement, *posar* 57, *col·locar* 57.

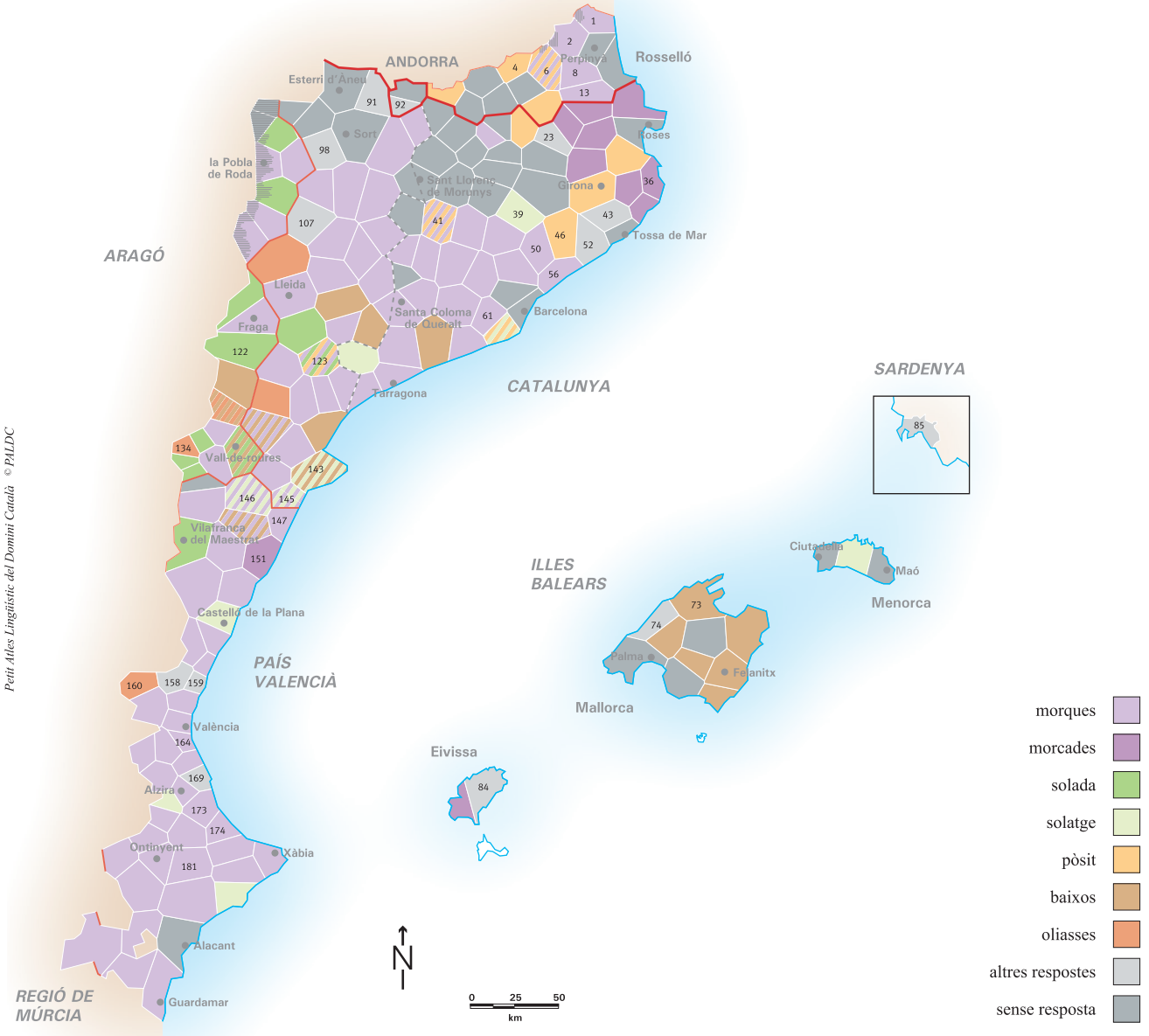
Per a la coincidència amb les àrees dels mots principals amb *trafegar el vi* i els usos normatius, veg. mapa 675.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

691
Les *morques* d'oli
(*ALDC*, V, 1004. Les *morques* d'oli)

Les *morques* designen el solatge de l'oli; alguns dels seus noms coincideixen amb els del 'solatge del vi' (cf. infra). Les motivacions estan en relació amb:
1) 'sediment': *pòsit*, *impòsit* 41, 46, *empòsit* 123, *dipòsit* 4; *baixos*; *solatge*, *solada*, *solera* 39 (der. de *sòl* amb el suf. *-era* [< -ARIA]), *solies* 52, amb el suf. col·lectiu *-ia* (com *deixies*), *ressòls* 84, 107, *solim* 91, 98; *mares* 159; *sotos* 143, reducció de *sòtols* (< llat. vg. *SŬBTŬLUS, der. de SUBTUS 'sots', *SŬBTA 'sota'); *fesa* 85;
2) 'restes premsades': *morques*, amb les var. *murques* (a 2, 6, 8, 13, punts ross., per canvi habitual de [o] tònica > [u]; la resta, 50, 56, 61, amb [u] originària), *murgues* 13, amb sonorització de la velar, i *gurgues* 1, per assimilació de la consonant inicial a la velar següent; der. *morcades* i *morcasses* 146, aquest amb suf. pejoratiu (cf. *oliasses*); *vinassa* 158;
3) 'brutícia': *brutícia* 36, *oli brut* 92, *bruts* 145; *soll* 173, 174; *molinada* 'líquid brut, barreja d'aigua i suc dolent d'oliva' 73, 74, der. col·lectiu de *molinar*; *oliasses* (var. *olia*[θ]*a* 134), *soliasses* 160, encreuat amb *solies*; *resíduos* 122 (← cast.); *aigües* 181, pron. ['awjes] (< llat. AQUA);
4) 'massa espessa': *espessos* 23, der. de *espès* (< SPĬSSUS); *r*[az]*ina* 151, *r*[es]*ina* 169, del llat. RESĪNA, per comparació amb aquesta substància semisòlida; *farga* 164, *fargalada* 147; *mermelada* 43 (← cast.).
Per als comentaris a *morques*, *solada*, *solatge*, *solim*, *ressòls*, *pòsit*, *empòsit*, *impòsit*, *dipòsit*, *baixos*, *soll*, *vinassa*, *mares*, *fargalada*, *brutícia*, *brut*, *fesa*, *farga*, veg. també mapa 676.
Pel que fa a les àrees lèxiques, *morques* coneix una extensió molt més gran que la corresponent a 'solatge de vi'; igualment *solada*, *solatge* i *pòsit*, respecte del mapa d'aquest. *Baixos* té semblant extensió en mall. Notem la singularitat de *oliasses*.
Són mots normatius *morca*, *solatge*, *pòsit*, *oliassa*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

692
La *troca*
(*ALDC*, V, 1016. La *troca*)

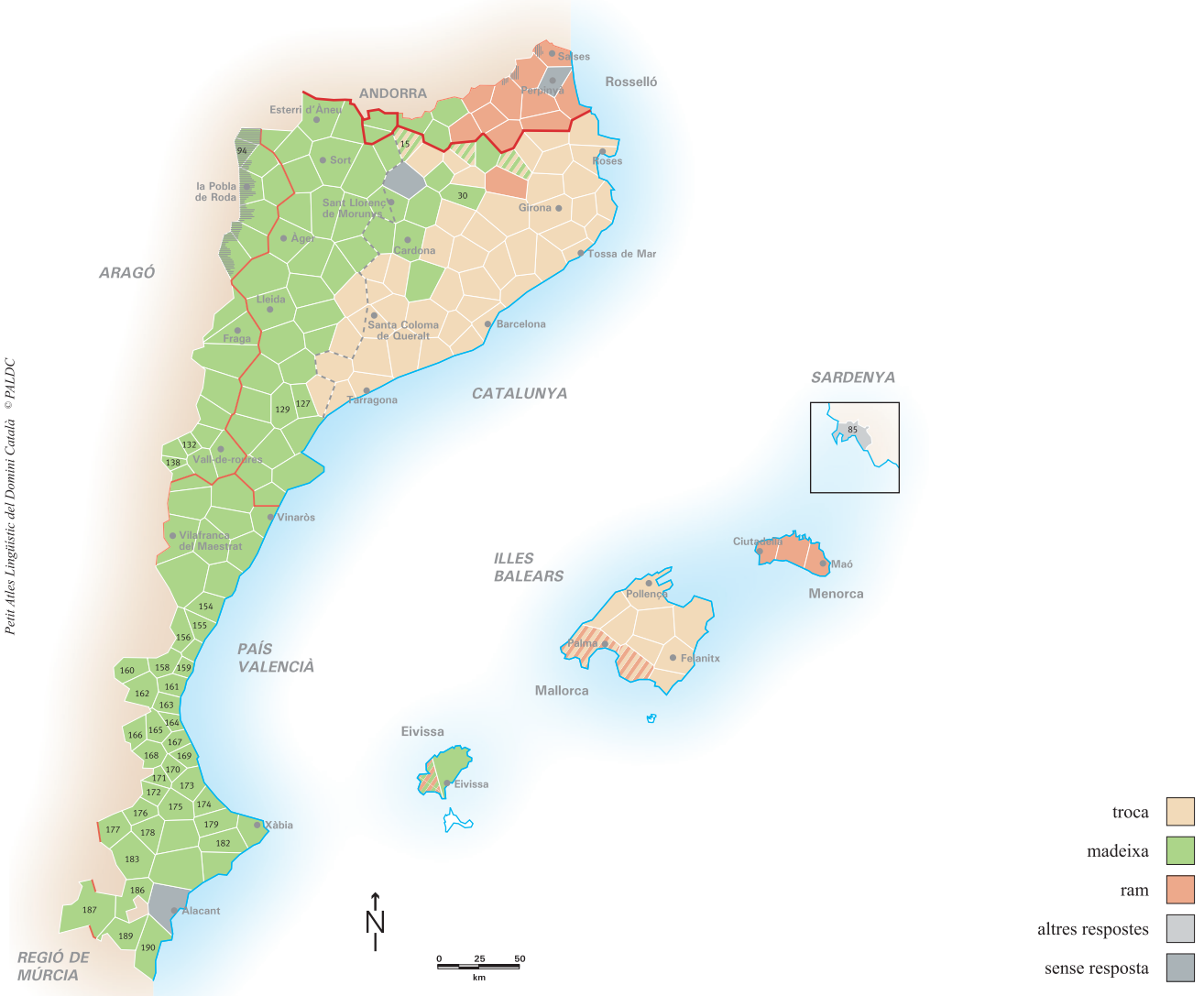
La *troca* (s. XIII), ‘petit feix de fil o de llana que, debanat, formarà un cabdell’, prové del llat. vg. TŎRCA ‘feix de drap o herba caragolat’ (llat. cl. TORQUES ‘collar, garlanda’), possiblement encreuat amb *trossar*, dial. *trocar*, *traucar* (*DECat*), amb el congènere oc. *troca*. Un altre geosinònim molt estès és *madeixa* (s. XIV), del llat. MATAXA ‘fil; seda crua’, que coneix diverses var.: *madeisa* 154, per dissimilació de palatals [jʃ] > [js] (veg. Colón, 1970); *made*[ʒ]*a* 30, *made*[jʒ]*a* 127, 129, amb sonorització de la palatal; *mae*[jʃ]*a* 158, 161, 167, 173, 174, 176, *ma*[e]*ixa* 165, 169, 170, 179, 182, 183, 186, 187, 190, amb caiguda de la [d] < -T-, un fenomen que es dóna sovint en val. però que se separa del tractament de la *-d-* a la resta de l’àrea idiomàtica; *ma*[ejʃ]*eta* 159, 160, 164, *ma*[eʃ]*eta* 165, 175, 178, *ma*[jʃ]*eta* 155, 166, 177, *ma*[ʃ]*eta* 189, dim.; *ma*[ejʃ]*ó* 161, 162, 175, *ma*[jʃ]*ó* 155, 156, 166, 168, 172, que sol tenir valor augmentatiu; *ma*[jʃ]*a* 132, 167, *m*[aiʃ]*a* 163, amb desplaçament de l’accent cap a la vocal anterior, més oberta, però no en *ma*[ˈiʃ]*a* 138, 171, 172, i en els tres casos assistim a la formació d’un fals primitiu, probablement a partir de *ma*[jʃ]*eta*.

El septentrional *ram* (s. XIV) deriva del llat. RAMU ‘branca’ → ‘lligall de branques’ → ‘conjunt de fils trets de l'aspi, no embolicats en cabdell’; la geosinonímia present en O. Pou (“lo ram o madeixa”) ajunta la var. septentrional amb la valenciana.

Altres mots més locals: *boloc* 167, der. de *bola* (← oc.), pot ser una confusió amb ‘cabdell’ per la seva forma arrodonida (cf. *pilota*, *ALDC*, V, mapa 1018), com *rodella* 15, der. de *roda* (< RŎTA) amb suf. dim. *Pansolla* ‘troca de cànem’ 94, d’àrea benasquesa, sembla un der. de *pansa* amb un segment final pres de *moll*, *-a* (*DECat*). Ens és desconegut l’origen de l’alg. *xoreta* 85.

El panorama geolingüístic ofereix el contrast de dues àrees: *troca* i *ram*, en cat. or. i bal.; *madeixa*, en cat. occ., amb un paral·lelisme amb els parlars hispànics (*madeja*), que es repeteix en mots com *espill*/*espejo*, *corder*/*cordero*, *follí*/*hollín*, etc. El ross. *ram* semblaria a primera vista una continuïtat o influència occitana, però el fet de no trobar-se el mot en aquesta llengua, amb aquest significat, i la presència de *ram* en els parlars baleàrics ens confirmen que es tracta d’una evolució genuïna.

Són mots normatius *troca* i *madeixa*, des del *DOrt*, 1917; *ram* (“troqueta de fil, seda, etc.”), des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

693
La *tremuja*
(*ALDC*, V, 1024. La *tremuja*)

L'enunciat designa una caixa en forma de con o tronc de piràmide invertits que, a manera d'embut, fa passar el gra a la mola del molí. Els mots més estesos són *tremuja* i *gronsa*/*guansa*. *Tremuja* (s. XIII) és un der. de *TREMŎDĬA, compost del verb TRĔMĔRE 'tremolar' i MŎDĬA 'almud, mesura de gra', és a dir, TREME MODIA 'fes tremolar els maigs o almuds', passant per **trem*[ɔ]*ia*, **tremuoia*, *tremuia* 91, fins arribar a *tremuja* (var. *tremuija* 121, *tremulja* 85), així com *tremu*[dʒ]*a* 74, 78, 79, 85, *trimu*[dʒ]*a* 172 i, amb ensordiment, *tremu*[tʃ]*a* 75, 76, 80-82, 164, 167, 170; *truja* 175 (pron. *tru*[dʒ]*a*) és un canvi per homonimització formal, potser d'origen festiu; com a formes congèneres d'altres llenguës, veg. oc. *tremueja*, it. *tramoggia*, port. *tremoia*/*tremonha*. *Gronsa* (var. *gron*[θ]*a* 132, 134, 138, 139) és un deverbal de *gronsar* (var. *gronxar*), format sobre una base indoeuropea com *CRONTIARE (veg. oc. *crossar*), dit així pels moviments d'aquesta peça. De la var. *gruansa* 65, 126, 127, amb una diftongació estranya, es van despendre *guansa* i *guan*[θ]*a* 100, 108. Un altre nom amb una certa extensió és *tolva* (var. *torva* 186, 187, 189, 190), que sembla un der. de TŬBULA, dim. de TŬBA 'trompeta'.

La resta de significants, generalment de caràcter més local, obeeix a aquestes motivacions:

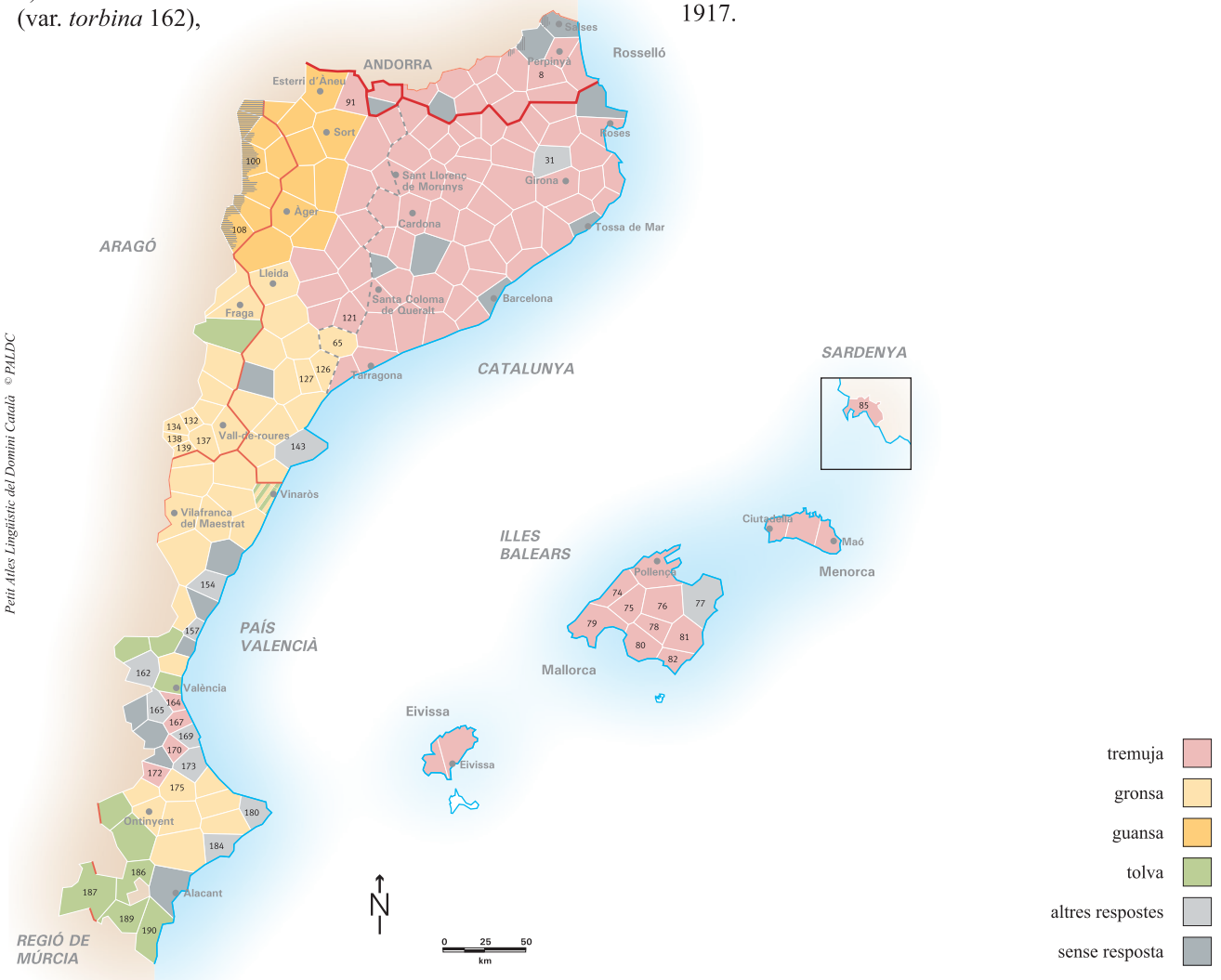
1) 'moviment': *turbina* 162 (var. *torbina* 162), amb la freqüent variació [o]/[u] davant *i* tònica; *trapa* 165, de formació onomatopeica (< TRAP!), pel soroll d'un cos en marxa;

2) 'receptacle': *embut* 8, 137, 173, el·lipsi del llat. TRAJECTORIUM IMBŪTUM 'conducte mullat', el darrer element, participi de IMBUĔRE; *calaix* 31, del gr. KÁLATHOS o del seu dim. KALÁTHION; *caixa* 154, pron. *ca*[js]*a*, per dissimilació de palatals; *pastereta* 77, dim. de *pastera*, der. de *pasta* (< llat. tardà PASTA ← gr.), per la semblança amb l'estri de pastar; *guarí* 143, de l'àr. cl. HURY 'graner, dipòsit' (cf. arag. *alguarín*); *canyo* 180, pres del cast. *caño*, der. de *caña* < CANNA;

3) 'farinera, lloc on cau la farina': *farnera* 184, forma sincopada de *farinera*, pròpiament 'caixa on cau la farina', canvi per metonímia de proximitat (per a la caiguda de *i*, cf. *farnat* 'barreja de menjars que es dóna als porcs' [*DCVB*], *Santa Coloma de Farners* ['fariners']); *depòsit* 169, del llat. DEPOSĬTUM; *ensacadora* 157, der. de *ensacar*, format sobre *sac* < SACCU 'sac de blat, de diners'.

En la distribució areal, notem l'àrea compacta de *tremuja* al cat. or., envaint una part del cat. nord-occ., enfront de *gronsa*/*guansa* i *tolva*, estesos pel cat. occ.; una altra vegada, assistim a una oposició lèxica entre cat. or./cat. occ.

Són mots normatius *tremuja* i *gronsa*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

694
El *segó*
(*ALDC*, V, 1025. El *segó*)

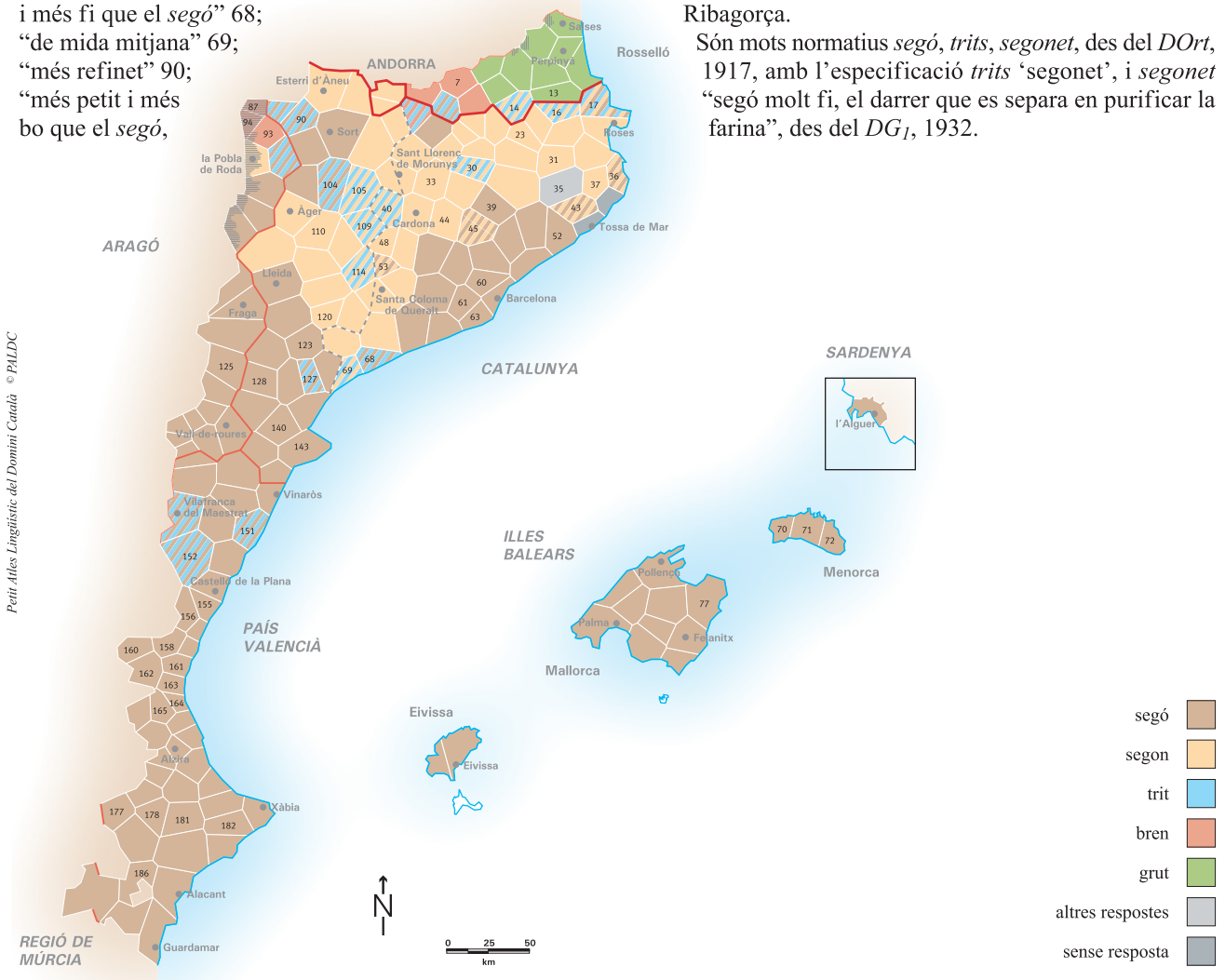
El *segó* és la “pellofa de cereals, especialment de blat, mòlta, que se separa de la farina i es dóna com a aliment al bestiar” (*DIEC*). El mot (mitjan s. XV) és una reducció de *segon* (principis s. XIV), que prové del llat. SECŬNDUM ‘el que ha de seguir, el següent’ (amb pas ND > *n*, com BLANDU > *blan*, RETUNDU > *redon*, *rodon* i després *bla*, *redó* o *rodó*, respectivament), i es refereix al resultat d’una operació segona o consecutiva de porgar; var. *segó de quarta* 163, *segó gros* 161, *segó gord* 177 (*gord* ‘gras, grosser’ < llat. vg. GŬRDUS ‘obtús; babau’); *segona* 17, 39, 43, 45, 60, *segonet* 36, 53, 60, 61, 63, 140, 143, dim., *segon amplo* 48 o *segon ample* 53, *segon estret* 48. Segons les passades pel sedàs i la mida de la pellofa, s’han registrat diversos noms: *prims* 37, 52, 70, 71 (‘passat per primera vegada pel sedàs’), *reprim* 177, 178, 181, 182; *primeres* 17; *terceres* 48, 53, 140, 143, *tercerilla* 69, 123, 155 (← cast.); *quartes* 23, 37, 39, 60, 109, 110, 120, 140, 156, 158, 160-162, 164, 165 (var. *cortes* 30, 40, amb reducció [kwa] > [kɔ]); *quintes* 33, 48 (< QUINTA); *mitjans* ‘farina grossa’ 71, 72 (var. *mitjans fins* 72) (< MEDIANU); *trit*, der. de TRĪTU, part. de TERERE ‘capolar’, substantivat, amb diferents referències a la seva mida: “entre el *segon* i la farina” 14, 16; “més fi que el *segon*” 17; “més fi que les *cortes*” 30; “no tan gruixuts com el *segon*” 40; “més petit i més fi que el *segó*” 68; “de mida mitjana” 69; “més refinet” 90; “més petit i més bo que el *segó*, amb una mica de granet” 104; amb una “mica de farina” 105; de “pela més menuda” 109; “moltura menys grossa, passada per un segon sedàs” 114; “més petit que el *segó*” 127; “*segó* molt fi” 152; *tridoló* 125 sembla un der. del llat. TRITURARE > **tridolar*, però la seva manca de tradició fa pensar més aviat en un der. de *tridó*, que, com *tridell*, alhora ho és de *trit* (veg. el *f. trida* del participi).

Grut prové de l’oc. *grut* (< llat. GLŪS, GLŪTIS ‘aiguacuit; goma’ ✕ germ. GRŪTS ‘farinetes’ [*DECat*]). *Bren* (var. *breny* 7, *breno* 87, 93, 94) és arcaisme o manlleu al gascó, on és d’origen preromà (< *BRENNO) (Coromines, 1990).

Altres mots: *farinasses* ‘farina grossa’ 63; *somes* 177, del llat. SUMMU ‘superior, de dalt’; *flor* ‘la part més fina del segó’ 17; *despulles* ‘productes secundaris de la cernuda’ 31, 44, postverbal de *despullar* < DESPŎLĬARE; *repàs* 151 (var. *repasses* 13), deverbal de *repassar* ‘tornar passar pel cernedor’; *càscara* 35 ← cast. *cáscara*, der. de *cascar* < llat. vg. *QUASSICARE, de QUASSARE ‘sacsejar, colpejar’; *sèmola* ‘cereal mòlt incompletament’ 178, del llat. SĬMĬLA ‘flor de la farina’, der. *semolí* ‘segó recernut’ 77; *menudillo* 53 ← cast. “salvado fino”. Desconeixem l’origen i la motivació de *trejoló* 128, *rebrenillo* 87, 94 i *llagasta* 186.

Segó/*segon* és pràcticament general, amb l’excepció de *grut*, afí a l’oc., i de *bren*/*breny*, gasconisme a l’Alta Ribagorça.

Són mots normatius *segó*, *trits*, *segonet*, des del *DOrt*, 1917, amb l’especificació *trits* ‘segonet’, i *segonet* “segó molt fi, el darrer que es separa en purificar la farina”, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

695
Cerndre la farina
(*ALDC*, V, 1028. *Cerndre* la farina)

Cerndre, “separar amb el sedàs la farina del segó i altres matèries sotils” (*DECat*), prové del llat. CĔRNĔRE; s’escriu *cerndre* per la pron. *cern*, *cernia*, etc. de certes formes de la flexió, però els inf. ho pronuncien *cendre*, algunes vegades amb [ɐ] tònica (sobretot el balear), però generalment amb [ɛ], que explica la diftongació que té lloc al Matarranya, *ci*[æ]*ndre* 137 i [θjˈændɾe] 134, [θjˈandɾe] 132, 138, [θjˈandɾeɾ] 139; també s’han generat canvis fonètics, com *cerne* 102, 106, 108, 186 (o [θ]*erne* 108), d’accentuació, com *cerner* 87, 94, o de conjugació, com *cernar* 133.

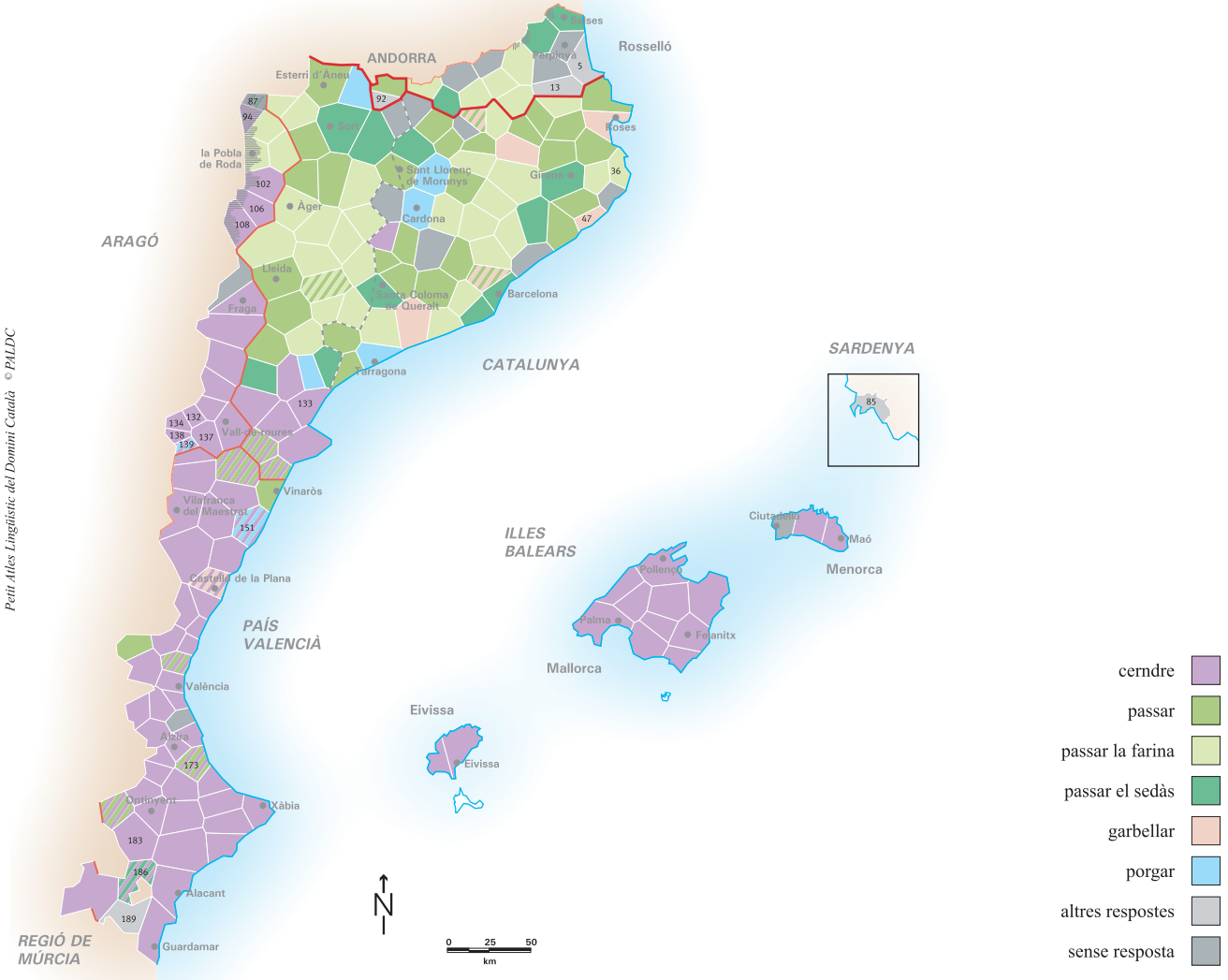
L’altre mot força estès és *passar* (< llat. vg. *PASSARE, der. de PASSUS, part. de PANDO ‘estendre, desplegar, separar’, que de ‘separació de les cames’ va passar a ‘espai entre les cames’); pot completar-se amb un determinant objecte directe o circumstancial: *passar* (*la*) *farina* (o *passar la farina pel sedàs* 36) (s. XV: “passar la farina o cendre”, O. Pou, 1475) (< FARĪNA), *passar pel* (*el* o *en el*) *sedàs* (o *sedasso* 87), *passar per la seda* 92, *passar pel tort* 87 (*tort* < *torn* < TORNUS), o, amb un lexema, *sedassar* 173, alg. *sarassar* 85 (pel rotacisme habitual *-d-* > *-r-* propi d’aquest dialecte); der. de *sedàs* que prové de (CRIBRUM) SAETACEUM ‘garbell fet de cerres o pèls d'animal’ (cf. oc. *sedatz*, fr. *sas*, cast. *cedazo*); també *repassar* 151, amb prefix repetitiu, en relació amb el moviment d’un costat a l’altre.

Són significants de menor extensió *garbellar*, pròpiament ‘passar pel garbell’, der. de *garbell* (< àr. andalusí GIRBÁL, pron. probablement [gerbˈɛl], potser del llat. CRĪBĔLLUM) (var. *esgarbellar* 47, amb aglutinació del prefix *es-*, tan freqüent en verbs com, per ex., *esclovellar*, *esclafar*, etc.) i després estès a ‘passar pel sedàs’, pas semblant al de *crivellar* 13, der. de *crivell* (< CRĪBĔLLUM, dim. de CRIBRUM), i al de *porgar*, del llat. PŬRGARE ‘purificar, netejar’, pròpiament ‘llevar les porgadures, garbellant’ desviat a ‘cerndre’ (veg. *PALDC*, IV, mapa 546).

Dos mots són de procedència externa: *tamisar* 5, pres del fr. *tamiser*, i *sarandar* 183, 189, procedent del cast. o arag. *zarandar*, on deriva de *zaranda*, d’origen incert (potser relacionat amb el llat. vg. TARATANTĂRA).

En línies generals constatem la presència del mot més antic i precís, *cerndre*, en val., part del nord.occ. i bal., àrees sovint conservadores, enfront de *passar*, eventualment amb complement, a la major part del Principat.

L’únic mot normatiu és *cerndre*, des del *DG*$_1$, 1932 (*cendre*, en el *DOrt*).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

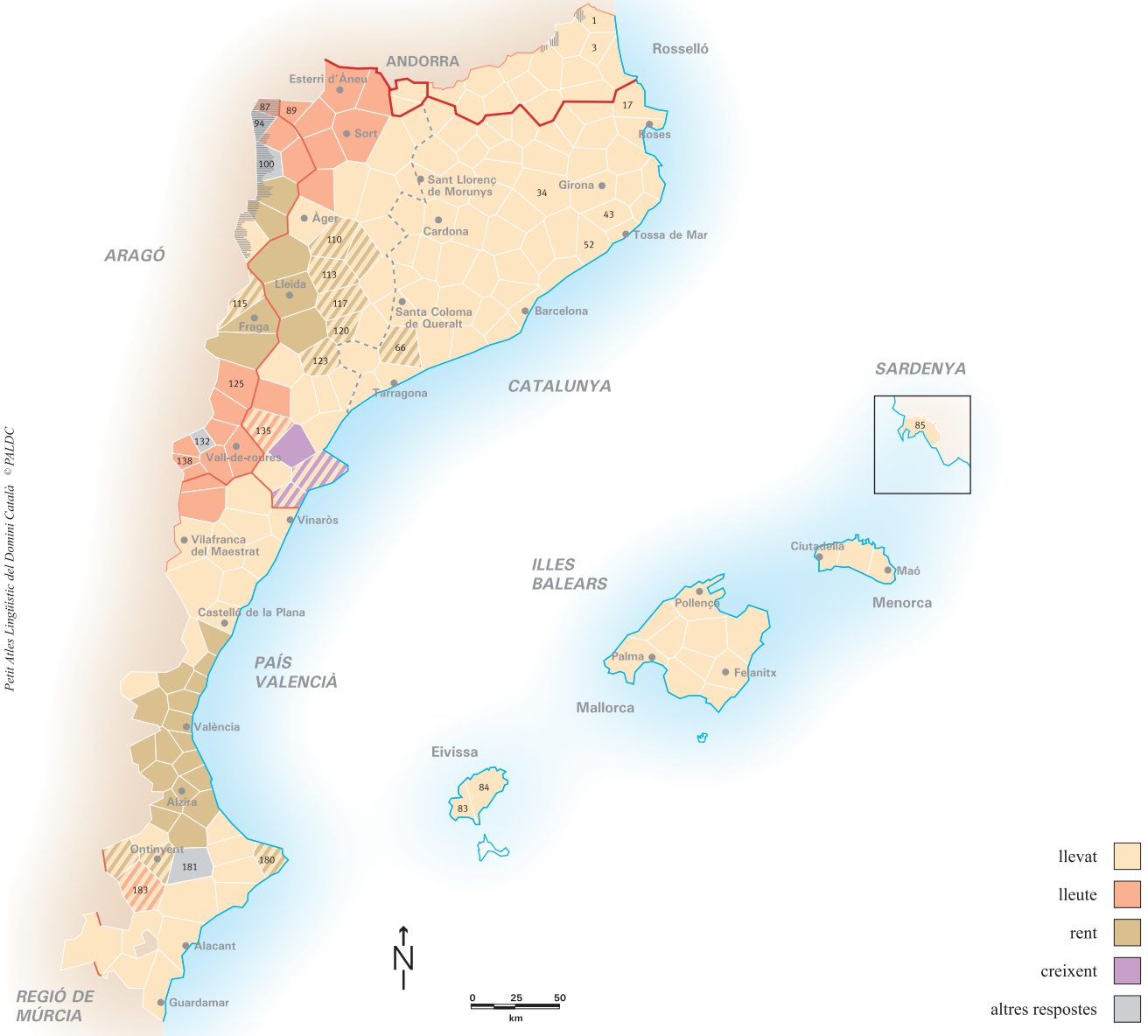
696
El *llevat*
(*ALDC*, V, 1031. El *llevat*. *Costums*)

El *llevat* designa la massa fermentada que es mescla amb farina per fer-la fermentar; és un postverbal de *llevar* ‘botir-se la pasta que fermenta’ (s. XV), del llat. LEVARE ‘aixecar’; var.: *llivat* 1, 3, pel tancament [ə] > [i] per assimilació a la consonant palatal; *allevat* 52, per pròtesi vocàlica; *enllevat* 43, 52, per aglutinació del prefix *en-*. *Lleute* deriva del llat. vg. *LEVITUM, participi que va substituir LEVATUM, a comparar amb l’it. *lièvito*, cast. ant. i dial. *leudo*, port. i gall. *lêvedo*, gascó *lhèute*; var. *lleuto* 87, 125, amb canvi de terminació, i *lleudo* 183, amb sonorització de la dental. *Rent* (s. XVI: “lo llevat o rent”, O. Pou) podria ser der. del llat. RECENTEM ‘nou; fresc’ (*DCVB*), però sembla més aviat un postverbal de *rentar* < arcaic *reentar* (< RECENTARE) “refrescar, deixatar, tirant-hi una substància líquida, pastosa” (*DECat*). *Creixent* és un der. de *créixer* ‘augmentar’ (< CRĒSCĔRE). L’alg. *marriga* 85 és la “pasta resultant de barrejar el llevat amb aigua tèbia i farina”. *Llevadura* 84, 94, 100, 132, 181 és pres del cast. *levadura*, amb palatalització de la lateral.

En alguns llocs el *rent* 66 és “més gros que el *llevat*”, “llevat i pasta” 110, 113, 115, “llevat amb una mica d’aigua” 117, 120, 123, o bé “es feia després del llevat” 180; el *lleute* 135 és “una mica de pasta que quedava d’una pastada per l’altra”. La idea de ‘créixer, augmentar, pujar’ és present en diversos comentaris dels informadors: *llevar* “fer pujar la pasta” 17, 34; *llevat* “fan una creu i diuen: Déu te creix i te muntiplic” 83; *lleute* “un parenostre a Sant Crescut, que em cresca la vertut” 89, amb el nom d’un sant, absent del santoral, producte d’una homosemització; “que esta masa crezca como Dios creció en el vientre de María” 138.

Llevat és el mot predominant, que ha rebut la competència de *rent*, que conviu en algunes poblacions amb *llevat* i que, abans de convertir-se en sinònim d’aquest, significaria, com avui en les esmentades poblacions, ‘llevat barrejat amb la pasta’. *Rent* ocupa el val. central i part del cat. nord-occ., on també es troba *lleute* repartit en dues àrees, la pallaresa-ribagorçana i la tortosina, que també coneix *creixent*.

Són mots normatius *llevat*, *rent*, des del *DOrt*, 1917, i *creixent*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

697
Pastar
(*ALDC*, V, 1033. *Pastar*)

El concepte ‘treballar la pasta per fer pa’ coneix com a significant general *pastar*, realitzat *p*[a]*star* en cat. occ. i *p*[ə]*star* en cat. or. (per a aquesta diferenciació vocàlica, veg. *PALDC*, IV, mapa 465); és un der. de *pasta*, del llat. tardà PASTA (← gr. PASTE); var. *fer la pasta* 30, 149.

Un altre mot, d’una certa extensió, és *amassar* (var. aferètica *massar* 65, 86, 95, 96, 116, 132, 134), der. de *massa* (del llat. MASSA ‘massa, amuntegament’), documentat des del s. XVII, que no sembla genuí, especialment en poblacions contigües a l’àrea de parla castellana.

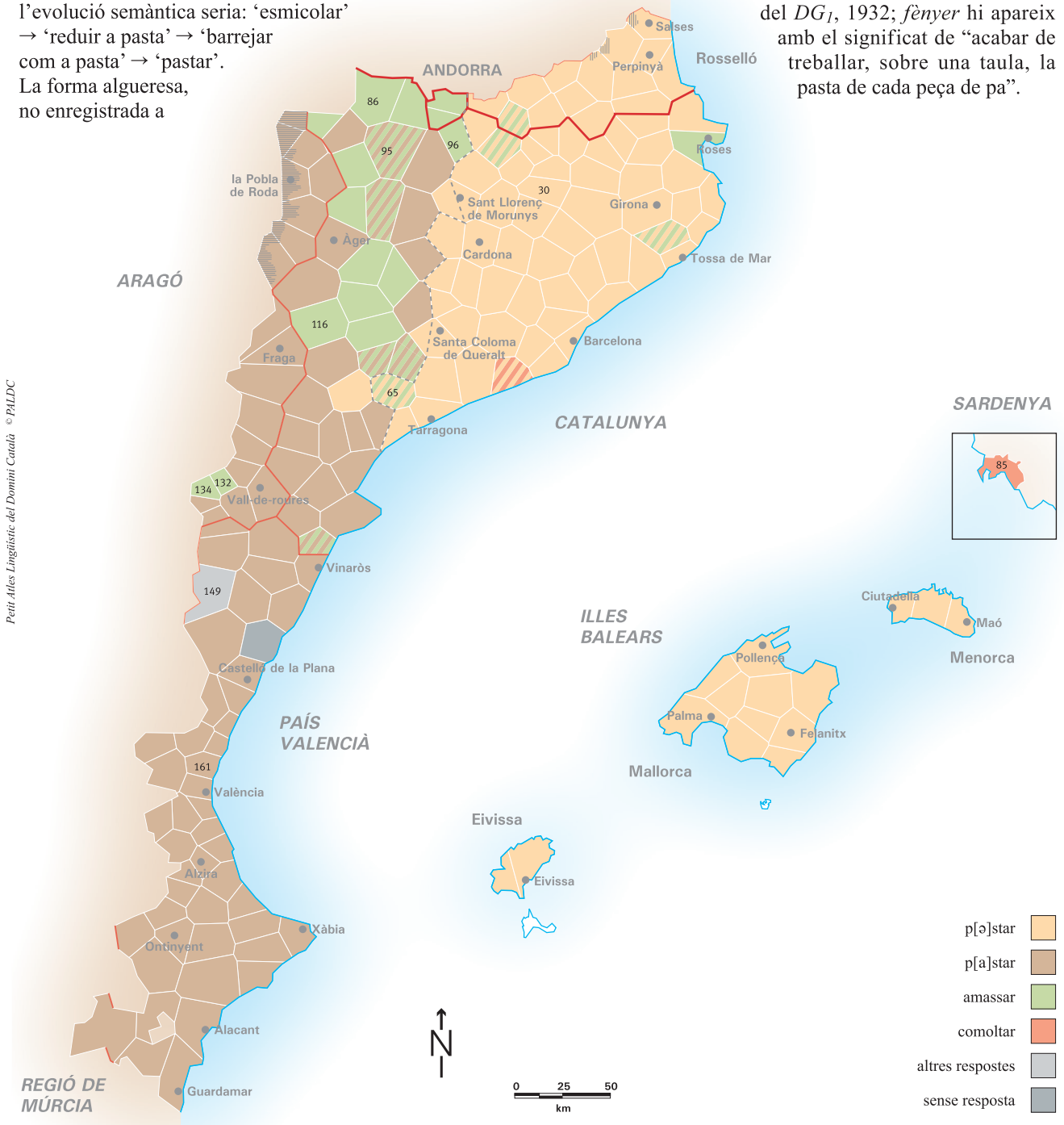
Comoltar, amb la var. dissimilada *comaltar* 85, és un preciós arcaisme (s. XV) format sobre *comòlt* (en llat. COMMOLITUM, part. de COMMOLERE, compost de MŎLĔRE ‘moldre’); l’evolució semàntica seria: ‘esmicolar’ → ‘reduir a pasta’ → ‘barrejar com a pasta’ → ‘pastar’.

La forma algueresa, no enregistrada a Sanna (1988), ha de ser arcaica, car no pot tenir res a veure amb el sard, on de ‘pastar’ en diuen *kum*(*m*)*assare*, *fiolare*, *subigere*, *inturtare* o *impastare* (← it.) (veg. *DES*).

Fènyer (s. XIII) 161 deriva del llat. FĬNGĔRE, que significava ‘modelar amb argila’ i ‘modelar la pasta’.

Des d’una perspectiva geogràfica, la variació vocàlica [a]/[ə] en *pastar* és un altre exemple de l’articulació del català en dos grans blocs, l’occidental i l’oriental, amb la presència de *amassar*, *massar*, d’afinitat castellanoaragonesa, en l’àrea ponentina. *Comoltar* és un supervivent d’aquest mot arcaic en cat. central i alguerès, però també es troba en mallorquí (*DCVB* s. v.).

Pastar és l’únic mot normatiu des del *DG*$_1$, 1932; *fènyer* hi apareix amb el significat de “acabar de treballar, sobre una taula, la pasta de cada peça de pa”.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

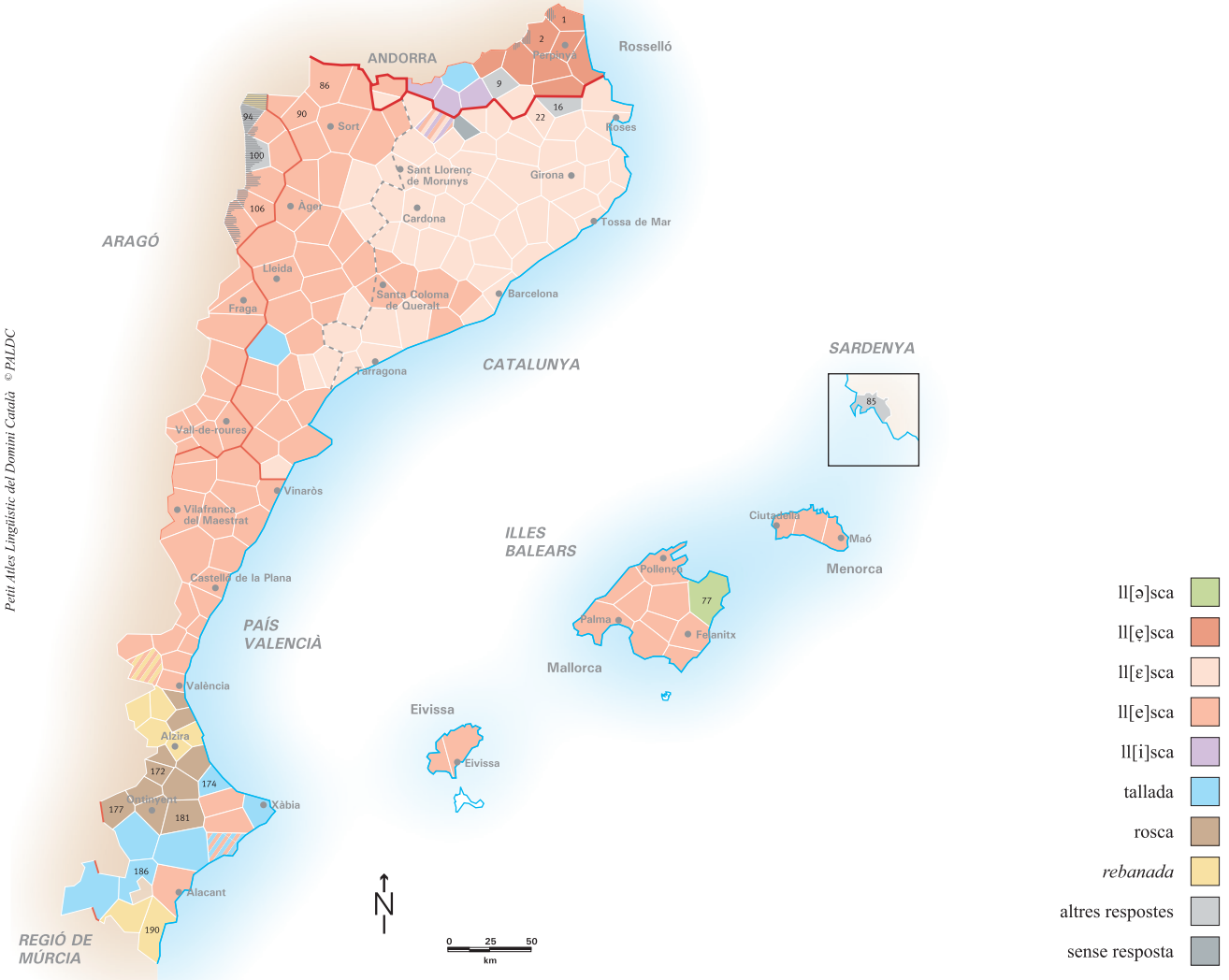
698
Una *llesca* de pa
(*ALDC*, V, 1039. Una *llesca* de pa)

La *llesca* designa una "porció més o menys prima que es treu d'un pa tallant-lo de banda a banda" (*DIEC*); és un mot d'origen incert, probablement d'un hipotètic *LĬSCA (cf. oc. *lesca*, fr. dial. *lesche*, it. dial. *lesca*/*lisca*), si jutgem per l'evolució de ĭ en els dialectes, semblant a la de CĬPPUS (*c*[ə]*p*, *c*[ɛ]*p*, *c*[ę]*p*, *c*[e]*p*): efectivament, trobem [ʌˈəsḳə] 77, probable supervivent del resultat pristí en una població mall.; *ll*[ɛ]*sca*, en cat. central; *ll*[e]*sca* en cat. occ., en diverses localitats del cat. central del sud (malgrat l'afirmació del *DECat*) i a la resta del bal., on *ll*[ə]*sca* hauria passat a *ll*[e]*sca* per contacte de la vocal neutra amb la consonant palatal, com LĬGNA > *ll*[e]*nya*. Es documenta des del s. XI, amb el significat de 'làmina de ferro', d'on s'estengué a 'tallada'. *Llisca*, en canvi, seria un manlleu al llenguadocià *lisca*.

Altres mots de menys extensió: *tallada* (s. XIV) (var. *tallà*, *tallaeta* 174) i *tall* 2, 16, 22, 106, deverbals de *tallar* (< llat. vg. TALEARE, der. de TALEA 'rebrot; esqueix o tany que es trasplanta'); *rosca*, generalment amb [o] però també amb [ɔ] 172, 177 i 181, d'origen incert, potser preromà (< *ROSCA 'rodeta'), però que, per la doc. tardana (s. XIX) i l'àrea mer. que ocupa, ha de ser, amb el significat que comentem, un manlleu al cast., com ja insinuava el *DECat*; *orellada* (pron. *orellà*) 186, referit a la 'tallada final del pa', potser es basa en una metàfora; *tros* 86, 90, 100, 177, 181, de caràcter genèric, potser del llat. THYRSUS (← gr. THYRSOS 'tija'), podria haver estat influït per *trossar* 'arremangar; posar la càrrega damunt un animal' i *destrossar* 'arrabassar a algú la seva càrrega'; *rebanada* (var. *rabanà*, *robanà* 190) és interferència del cast. *rebanada*, que és una modificació de *rabanada*, der. de *rábano* (< RAPHĂNUS), pels talls que es feien a aquest vegetal per a menjar-se'l; *catxo* 94 també és préstec del cast. *cacho*, probablement del llat. vg. *CACCŬLUS, var. sufixal de CACCĂBUS 'olla', que de 'vas, recipient', a través de 'test', va desembocar a 'tros'; *tranxa* 1, 9 és un deute al fr. *tranche*, postverbal de *trancher* (< llat. pop. *TRINICARE 'partir en tres'); finalment, l'alg. *fitta* 85 és pres del logudorès i campidanès.

En un enfocament geogràfic, notem la gran extensió de *llesca*, amb els diversos timbres de la vocal tònica, segons els dialectes (amb l'excepció del balear per un factor de context), que ha perdut terreny per la competència de *tallada* i sobretot d'elements intrusos en el val. mer. (*rosca*, *rebanada*); el fr. i el sard són responsables de *tranxa* i *fitta*, respectivament.

Llesca i *tallada* són mots normatius des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

699
La *crosta* del pa
(*ALDC*, V, 1040. La *crosta*)

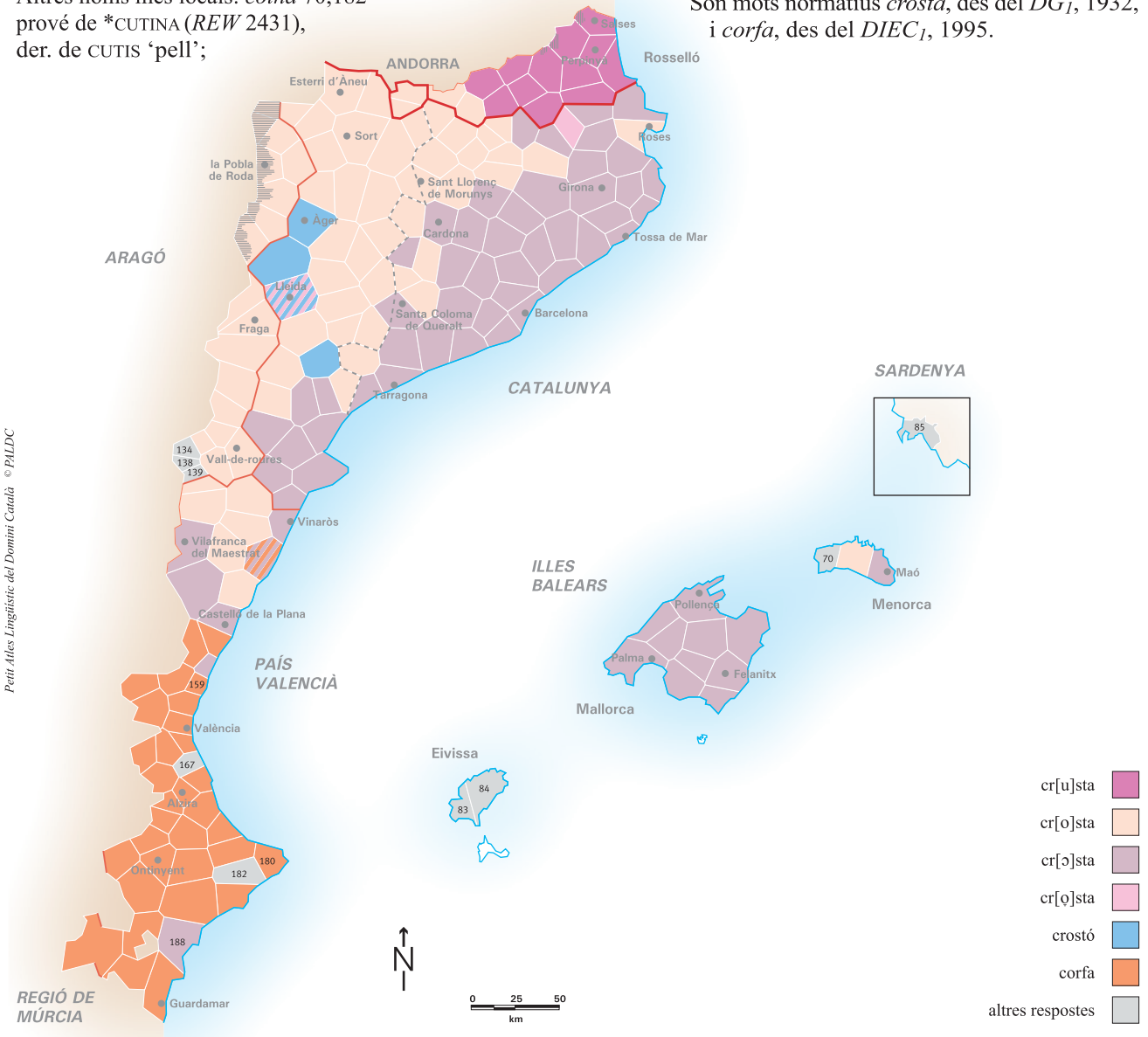
La ‘capa externa dura que cobreix el pa’ coneix sobretot dos noms: *crosta* i *corfa*. *Crosta* deriva del llat. CRŬSTA ‘crosta, revestiment rugós i endurit’ (*DELL*), que ha donat resultats amb variació de la vocal tònica: **1**) *cr*[o]*sta*, amb [o] corresponent a l’evolució de la Ŭ del llat., estès pel cat. nord-occ. (amb una falca en el cat. central), i pel val. sept., amb tancament de [o] > [u] en ross., com és habitual en aquest dial. (veg. mapa 586); **2**) *cr*[ɔ]*sta*, amb obertura de [o] que afecta la síl·laba tònica inicial en una part del cat. (com *fl*[ɔ]*r*, *p*[ɔ]*r*, etc.); no falta una realització de [ǫ], *cr*[ǫ]*sta*. Notem els der. *crostera* 84, amb el suf. *-era*, potser amb valor augmentatiu (formació semblant a la de *vorera*, que he sentit en mall.), i *crostó*, amb el suf. *-ó* (< -ONE), de matís augmentatiu; var. *costra* 188, amb una metàtesi deguda a un manlleu al cast.

El val. *corfa* provindria de l’àr. vg. QÓRFA, modificació de QÍRFA o QÁRFA, segons el *DECat*, o de l’àr. andalusí ĠULÚF ‘escorces, clovelles’, que també hauria donat *clofa*, *clofolla*, segons Corriente.

Altres noms més locals: *cotna* 70,182 prové de *CUTINA (*REW* 2431), der. de CUTIS ‘pell’; *esclova* 84, format sobre el cèltic KNŎWA (*DECat*) o sobre l’àr. andalusí ĠULÚF ‘clovelles’ (Corriente) amb el prefix *es-* procedent de verbs com *esclovellar-se*; *escorça* (s. XIII) 83, probablement del llat. CŎRTICE (que, sota la var. CORTĬCĔA, der. de CORTEX, -ĬCIS ‘escorça, especialment d'alzina surera’, és l’origen del castellanisme *corte*[θ]*a* 134, 138, 139), encreuat amb EXCORTICARE ‘escorxar’ i amb SCORTEA ‘mantell de pell’, der. de SCORTUM ‘pell, cuiro’; *pell* 167 prové del llat. PELLE; *vora* 159, 180 té l’origen en el llat. ORA ‘vora d'un recipient, d'un vestit, d'una ferida, del mar’ (*DELL*), amb pròtesi labiodental adquirida per fonosintaxi (*la ora* > *la vora*, com *ŬLVA > *olva* > *volva*, *hui* > *avui*). L’alg. *coljo* 85 ha estat pres del logudorès KORĞU ‘cuir’. Per a *corfa* i *esclova*, veg. mapes 756, 757, 758 i també *PALDC*, IV, mapa 547.

La distribució areal de *cr*[o]*sta*/*cr*[u]*sta*/*cr*[ɔ]*sta* és semblant a la de *m*[o]*lla*/*m*[u]*lla*/*m*[ɔ]*lla* (veg. mapa 586), tret de l’extrem meridional ocupat per un arabisme, *corfa*.

Són mots normatius *crosta*, des del *DG*$_1$, 1932, i *corfa*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

700
Les *molles* del pa
(*ALDC*, V, 1042. Les *molles*)

Les *molles* són trossos molt petits de pa que es desprenen en partir-lo. El mot, der. de MEDŬLLA, coneix la var. *miolles* 94 i la occitanitzant *mosulles* 7 (veg. mapa 586); els der. *molletes*, *molleriques* 182, amb el suf. dim. *-ica*, d'origen aragonès, potser arribat a través del murcià, i els col·lectius *mollader* 33, amb el doble suf. *-ader*; *esmollada* 127, der. de *esmollar* 'fer molles' amb el suf. *-ada*; *esmollader* 40, 93, 103, 108, aquest amb el suf. *-er* (com en *xinxer*), i *esmollaí*[θ] 134, amb el suf. *-ís* (< -ICIU) (cf. *trencadissa*). Tots aquests darrers mots, *molleriques*, *mollader*, *esmollader*, *esmollada* i *esmolladís* no figuren ni al *DCVB* ni al *DECat*.

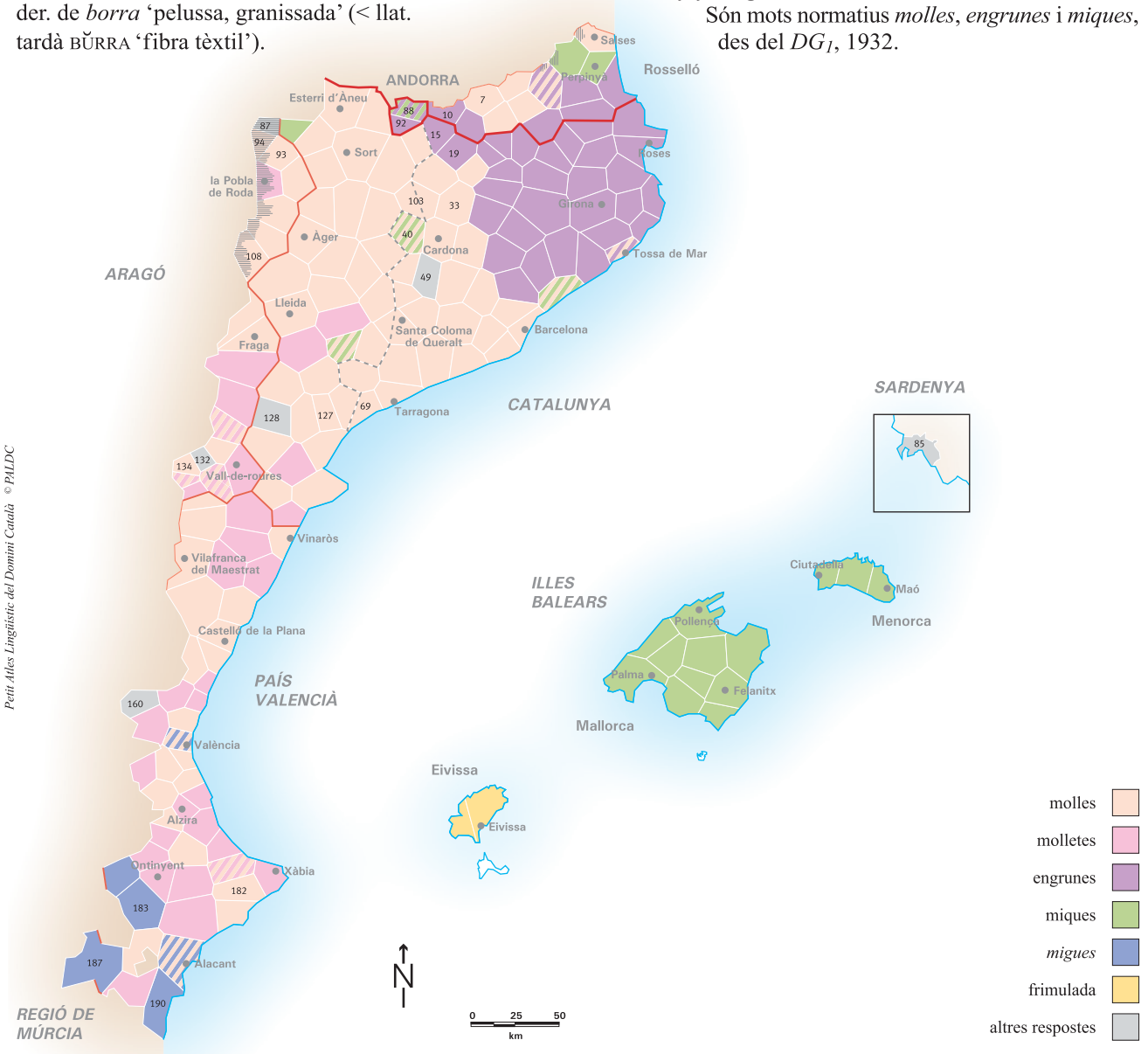
Engrunes, d'origen incert, potser és un postverbal de *engrunar* format sobre un der. de *GRŪNU, encreuament de GRANUM 'gra' i GRŪMUS 'pilotet de terra'; var. *grunes* 10, 15, 19, 88, 92. *Crostes* 69, 128 deriva del llat. CRŬSTA 'closca; escorça; crosta de pa, d'una ferida', que, usat en plural, adquireix el valor de 'molles, engrunes' (com *molla/molles*); der. dim. *crostetes* 132. *Borrides* 87 és un der. de *borra* 'pelussa, granissada' (< llat. tardà BŪRRA 'fibra tèxtil').

Frimulada és der. d'un verb ant. *enfremunar* (< *INFRUMINARE, de FRUMEN 'farinetes' → 'fer farina, esbocinar'). *Bocins* 49 prové de *BUCCĪNU, der. de BŬCCA 'boca botida', que va substituir el llat. cl. OS, ORIS. *Soll* 160 és postverbal de *sollar*, probablement del germ. SŬLJAN 'embrutar'.

Són mots interferits l'alg. *fufurutges* 85, pres i adaptat del logudorès *farfarutza*, que és un der. de FURFURE 'segó' més el suf. -ULIA, i *migues*, procedent del cast. *migas* (< MĪCA) i que coneix els der. dim. *miguetes* 187 i el col·lectiu *migalles* 183, 190, amb el suf. *-eta* (< -ĬTTA) i *-alla* (< -ALIA), respectivament; en canvi, *miques* (< llat. vg. *MĪCCA) és resultat genuí.

Notem, des del punt de vista geogràfic, la gran extensió de *molles*/*molletes* en cat. occ. i part de l'or., enfront de *engrunes* de bona part del cat. central i de *miques* del mall. i el men. Cal destacar l'originalitat de l'eiv. *frimulada*. *Migues* és resultat de la interferència amb el cast. i *fufurutges*, amb el sard.

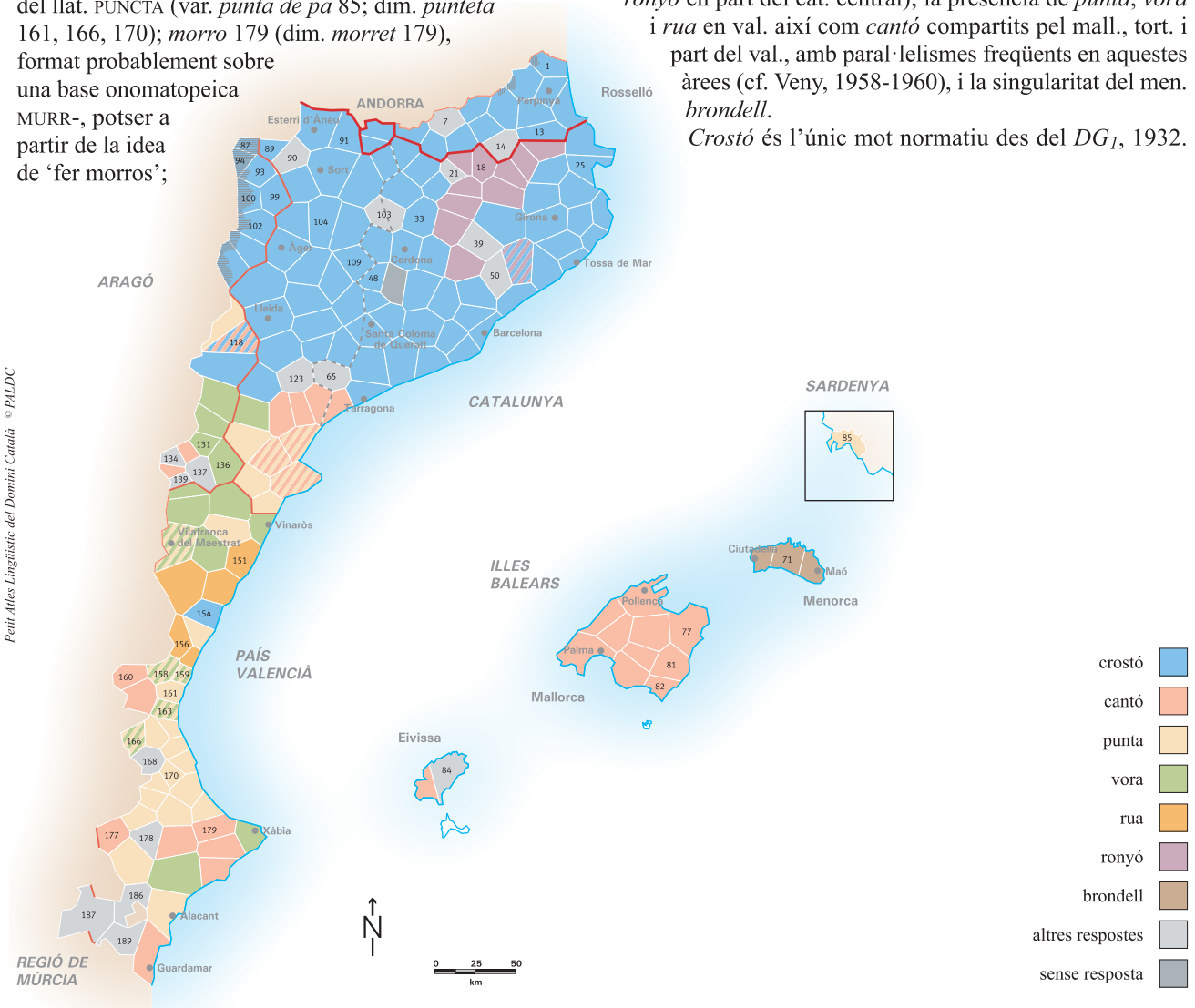
Són mots normatius *molles*, *engrunes* i *miques*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

701
Un *crostó* de pa
(*ALDC*, V, 1043. Un *crostó* de pa)

Un *crostó* designa l'extrem del pa on abunda la crosta. La motivació gira entorn d'aquests conceptes:
1) 'predomini de la crosta': *crostó*, der. dim. de *crosta* (< CRŬSTA; veg. *primera crosta* 103), amb les var. *crostó de pa* 104, 154, *crostet* 1, 91, 99, *croston* 87, 94, 100 (← arag.) i *crostonet* 48, 93, 102, 109, tots ells també dim.; *corfa* 168, de l'àr.; *esclova* 84, var. de *clova*; *vora*, der. de ORA, amb *v* originada per fonosintaxi, dim. *voreta* 158, 159;
2) 'resultat d'encetar': *encet* 1, 13, deverbal de *encetar* (s. XIV) (< ĬNCĔPTARE 'començar', freqüentatiu de ĬNCĬPĔRE), *encetó* 7, *encetall* 14 i *encetai* 18, der. del mateix verb, com *encetadora* 39;
3) 'resultat d'acabar': *acabai* 18, der. de *acabar* (< llat. vg. *ACCAPARE, format sobre CAPU, var. de CAPUT 'extrem'), entès com a 'crostó del final';
4) 'extrem, cosa sobresortint': *cap* 33 (o *cap de la barra* 21), de CAPU; *capçadora* 39, der. de *capçar* 'treure el cap, l'extrem' (< llat. vg. CAPITIARE, der. de CAPUT, CAPĬTIS); *cantó* (*cantó de pa* 81, 82, *cantó de la barra* 118, dim. *cantonet* 160, 179, *cantell* 65, 178, *cantellet* 159), d'un prellatí CANT- ('caire d'objecte dur, pedra cantellada'), i el castellanisme *canto* 123, 131, 134, 136, 137, 139; *punta*, del llat. PŬNCTA (var. *punta de pa* 85; dim. *punteta* 161, 166, 170); *morro* 179 (dim. *morret* 179), format probablement sobre una base onomatopeica MURR-, potser a partir de la idea de 'fer morros';
reganyet 25, der. de *reganyar* 'ensenyar les dents, mostrar allò que normalment està cobert' (< *REGANNIARE, der. de GANNĪRE 'grunyir'); *pico* 177, manlleu al cast., on és modificació de *bico* 'bec' (< cèltic BECCUS);
5) 'semblança de forma': *ronyó*, assimilació de *renyó* (< llat. vg. RENIONE, der. de REN, RENIS); *orellada* 186, 189, der. de *orella* (< AURĬCULA);
6) 'séc, convexitat': *rua* (< RŪGA, amb caiguda de la -G- intervocàlica), var. *ruga* 156, més etimològica; dim. *rueta* 151;
7) 'tros': *tros* 90 (*tros de pa de la vora* 163), d'origen incert; *bocí* 50, del llat. vg. *BUCCĪNU; *tallada* 187, der. de *tallar* (< TALEARE); *brondell* (var. metatitzada *bondrell* 71), der. de **boldrell*, potser de *VELLERELLU, der. de VELLUS, VELLĔRIS 'velló, toisó de llana'; *mig tinyol* 'mig pa' 89 (der. de *tonya* < cèltic TUNNA 'pell, cotna'), evolució de *tenyol*.
És fosc l'origen de *manró* 77 (o *menró*), probablement cognat del cast. *mendrugo*.
Per a més informació sobre els mots *crosta*, *corfa*, *esclova*, *vora*, *tros*, *bocí*, *tallada*, etc., veg. mapes 698 i 699.
En la distribució geogràfica, notem el domini de *crostó* en tot el Principat i la Catalunya del Nord (amb la innovació *ronyó* en part del cat. central); la presència de *punta*, *vora* i *rua* en val. així com *cantó* compartits pel mall., tort. i part del val., amb paral·lelismes freqüents en aquestes àrees (cf. Veny, 1958-1960), i la singularitat del men. *brondell*.
Crostó és l'únic mot normatiu des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

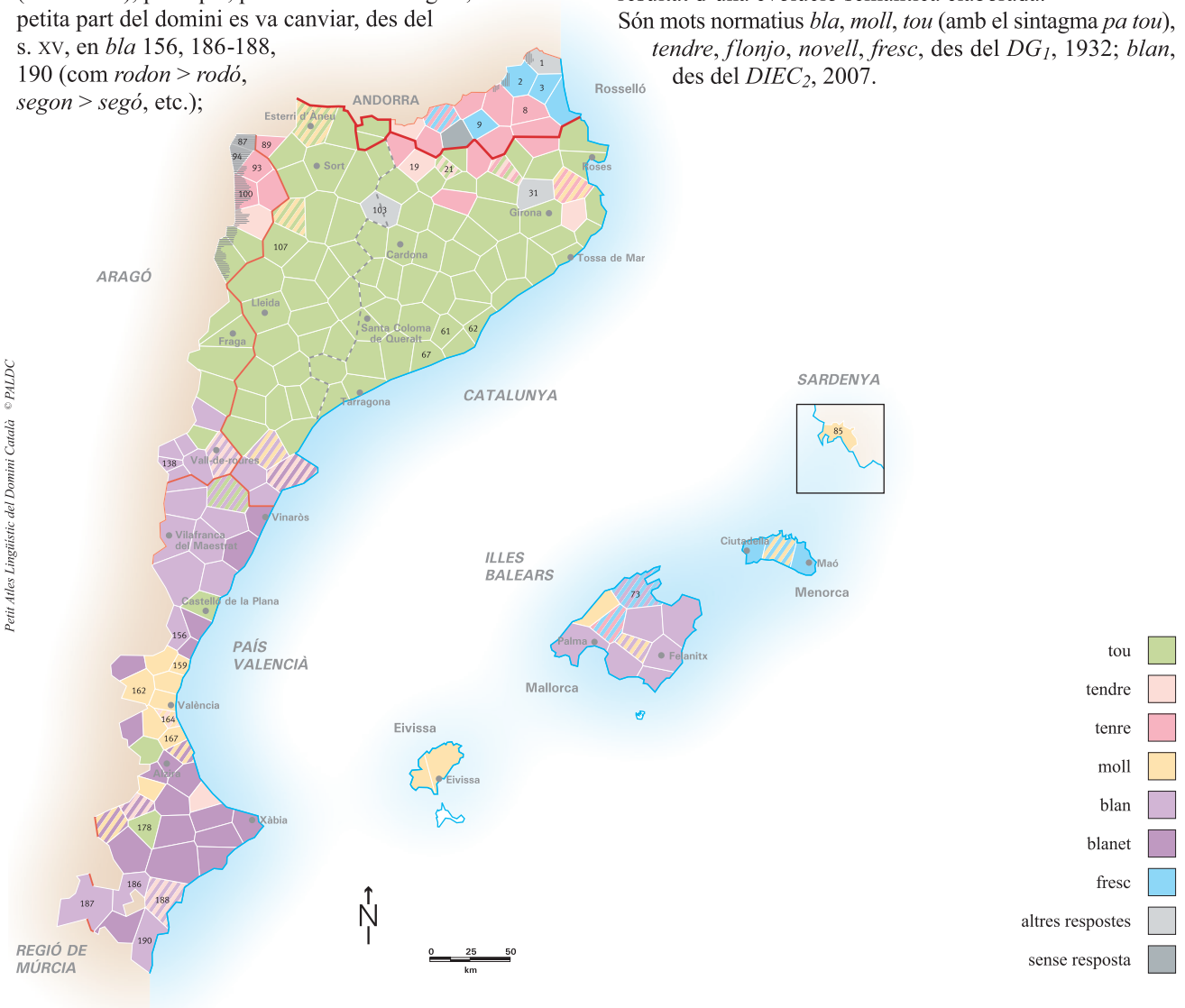
702
Pa *tou*
(*ALDC*, V, 1047. Pa *tou*)

Tou es diu del ‘pa que és del dia’, oposat a *sec*, *dur* o *eixut* (veg. mapa 703); el mot deriva del llat. TOFUS ‘turo, pedra calcària, porosa’, d’aquí, a través de **tovo*, va passar a *tou* ‘buit’, primer substantiu (“un *tou*”, s. XIII) i després adjectiu (s. XV), per desembocar en els significats de ‘porós, esponjós’ i ‘bla’ (s. XVIII), pron. [tow] però també [tɔw], per dissimilació, i, en parlars empordanesos, [tɛw], amb una diferenciació vocàlica, a través de [təw], com ha passat en *vou* > *veu*, *crou* > *creu*, etc. (Coromines, 1971: 251-252); var. dim. *tovet* 178. *Moll* deriva del llat. MŎLLEM (nominatiu MŎLLIS, on ja s’oposava a DURUS), invariable fins al s. XIV (“péra *moll*” ‘pedra molla’), convertit tardanament en ‘humit’ en cat. central (“carrers *molls*, calaixos eixuts”); der. *mollet* 159, 162, 164, 167; *mollicós* 1, adaptació de l’oc. *molicós*; *remollit* “massa flonjo” 62, compost del prefix intensiu *re-* i un der. verbal de *moll* (no és exacta l’afirmació “mancat de frescor, amb crosta tirosa, regastinyosa”, del *DECat*, V, 748b, 53-54); en alg. *mol* 85, per despalatalització de la [ʎ] final probablement per contacte amb el sard. *Blan* deriva del llat. BLANDU, que significava ‘acaronador, tendre’, present en cat. ant. (“*blanes* paraules”) al costat del sentit de ‘que cedeix al tacte, que no és dur’ (“*blan* llit”), però que, per una acció analògica, en una petita part del domini es va canviar, des del s. XV, en *bla* 156, 186-188, 190 (com *rodon* > *rodó*, *segon* > *segó*, etc.); var. dim. *blanet*. *Fresc* prové del germ. occ. FRĬSK ‘nou, jove, viu’, que ja al s. XIII pren en cat. el valor de ‘recent; acabat de fer’, que lliga amb el sintagma *del dia* 19, 21, 61, 67, 107 i amb *novell* 73, del llat. NOVELLUS ‘jove, nou, recent’. *Tendre* deriva de TĔNERUM ‘tendre’ (en sentit material i moral), que en llat. apareix al costat de MŎLLIS; en el *DECat* (VII, 411a: 40-42) es fa aquest contrast: “a muntanya diuen *pa tendre* el que en cat. central anomenen *pa tou*”; var. *tenre*, *tenro* 89, 93, 100, formes arcaiques sense *-d-* epentètica (< TEN’RU); *tierno* 87, 94 és pres del cast.

Altres designacions més locals: *fl*[o]*njo* 31, 103, potser d’un anterior **fonjo* < **fóngeu*, del llat. tardà FŬNGĬDUS ‘esponjós’, der. de FUNGUS ‘bolet’, homonimitzat amb *fluix* (< FLUXUS); *estopós* 138, der. de *estopa* (< STŬPPA), amb el sentit de ‘tou, flonjo com l'estopa’; *moix* 8, 9, pron. [muʃ], parent de l’oc. *muis* ‘humit’, deriva del llat. MŬSTEU, amb pas del grup -TJ- > [ʃ], com ŌSTIUM > *uix*, CONGUSTIA > *congoixa*; *mufle* 2, 3 sembla manlleu a l’oc. *mofle* ‘tendre, inflat, esponjós’, però podria ser mot autòcton d’origen expressiu; *esponjatto* 85, pres del sard, der. de *isponja*.

Blan i *moll* són els adjectius tradicionals, mantinguts en val., tort., bal. i alg., mentre que *tou*, més modern, és el resultat d’una evolució semàntica elaborada.

Són mots normatius *bla*, *moll*, *tou* (amb el sintagma *pa tou*), *tendre*, *flonjo*, *novell*, *fresc*, des del *DG*$_1$, 1932; *blan*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

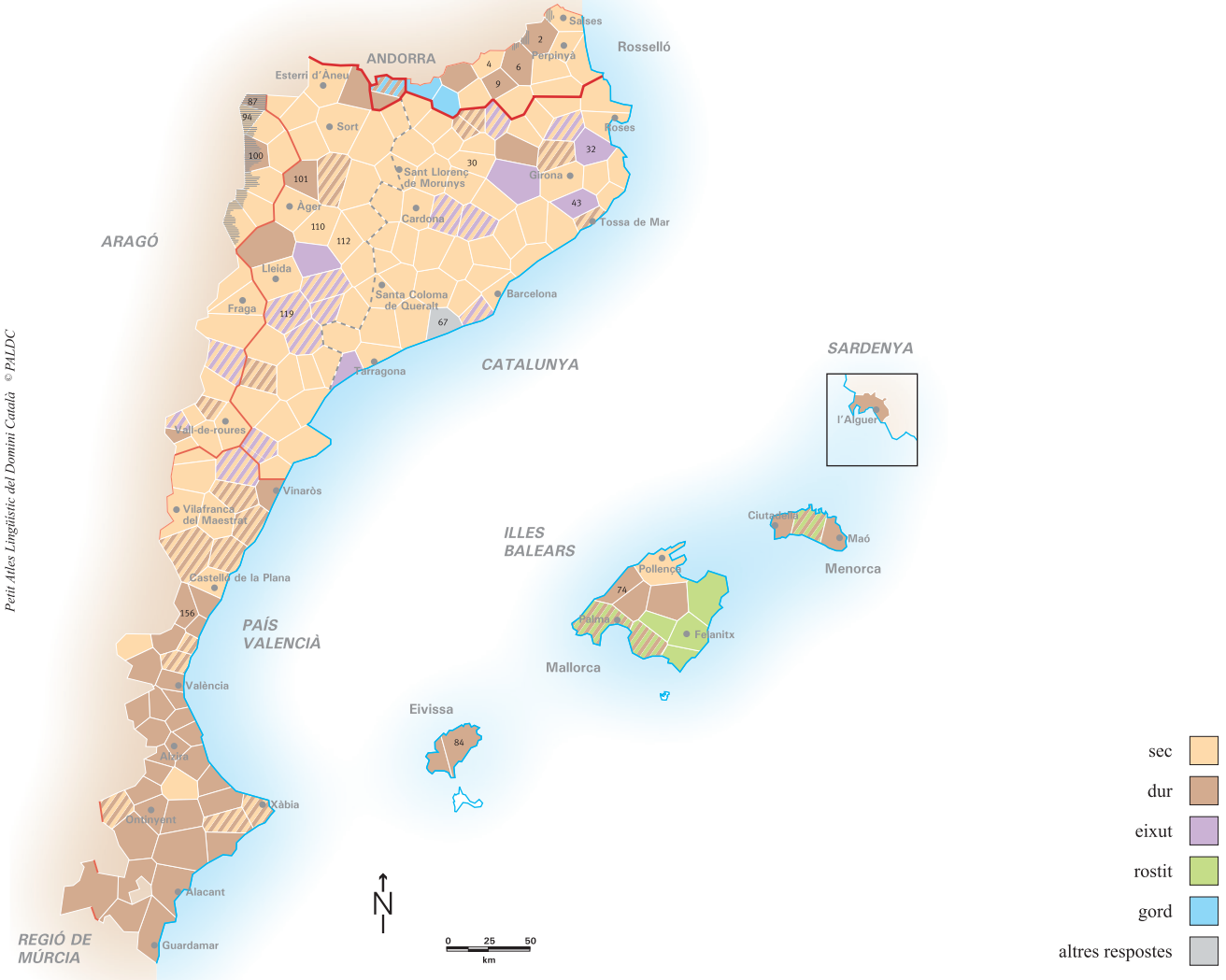
703
Pa *sec*
(*ALDC*, V, 1048. Pa *sec*)

L'adjectiu del sintagma de l'enunciat, 'que ha perdut la seva humiditat, que ha adquirit una certa consistència', s'oposa a *tou*, *bla*, *moll* ("lo contrari d'humit és *aixut*, *sec*", diu a Coromines un informador pallarès, *DECat*) (veg. mapa 702). El mot més estès, tradicional (s. XIII), és *sec*, com el fr. *sec* i l'it. *secco*, procedent del llat. SĬCCU, que ja tenia aquell sentit (var. *seco* 94 ← cast.). També coneix una certa extensió *dur* (s. XIV), del llat. DURU; var. *durt* 2, 9, amb dental epitètica com la de *cart* 'car', *ort* 'or', etc. (veg. Veny, 2013 a), i *duro* 87, 100 (← cast.). *Eixut* prové de EXSŪCTUS, compost de EX-, suf. privatiu, i el participi de SŪGĔRE 'xuclar', que va donar l'ant. i dial. *eixuit* (com FRUCTU > *fruit*), reduït a *eixut* per influència dels participis en *-ut*, com *duit* > *dut*; significava pròpiament 'mancat d'humitat' i s'oposava a *mullat*, *banyat*, per a estendre's després a 'sec, que no es del dia'; var. *xut* 32, 43, per afèresi vocàlica, dim. *eixutet* 119. *Rostit* és el participi de *rostir* (< francic *RAUSTJAN), que del significat originari de 'endurir per l'escalfament' va passar a 'endurir per passament de temps'.

Altres mots de caràcter més local: *rassís* 4, 9, pres del fr. *rassis*, participi de *rasseoir* 'endurit', aplicat al pa; *gord*, del llat. vg. GŪRDUS 'pesat, gruixut, obtús, maldestre', que dial. es va concretar en 'gras' i, aplicat al pa, en 'sec'; *místic* 30, der. del llat. vg. *MŬSTĬDU, que va substituir MŬSTEU, der. de MŬSTU 'most', i que volia dir 'viscós, humit' i va passar, a través de 'musti', a 'sec': la [k] epitètica (fluctuant amb *-t*) es troba en mots acabats en vocal (*càntut*/*càntuc*, *api*/*àpit*), però en aquest cas pot venir afavorida pel camp derivatiu de *mustigar*, on la *-g-* és antihiàtica; *fort* 67, 74, 84 que, der. de FŎRTE, ha pres aquí el sentit de 'dur, resistent a ser penetrat'; *saumall* 110, "ni tou ni sec" 112, de SALMACIDUS 'salat acídul', a partir del *f.* (AQUA) SALMACIDA > *salmaia* (com TEPĬDA > *tèbia*), *salmalla*, amb tractament lleista: del sentit de 'sal produïda per evaporació de l'aigua salada' a 'cosa mig tova' (veg. "cosa mústia o *saumaya*", Torra); *ferm* "més que dur" 101 (< FĬRMU), des de 'que difícilment cedeix a una pressió exterior'; *fet* 6 (< FACTU), en el sentit 'que ja té dies'; *engomat* 156, postverbal de *engomar*, des de 'donar consistència'. *Retrassat* 67, en el sentit de 'consumit més tard', és un manlleu al cast. *retrasado*, format sobre *tras* (< TRANS).

Sec és força general, com *dur*, que esquitxa tots els dialectes, assentat sobretot en val.; *eixut* coneix petites àrees disperses, mentre que *rostit* és una innovació mall. i men.

Són mots normatius, com a genèric, *sec*, *dur*, i, en sintagma, *pa eixut* i *pa gord*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

704
El *tirabrases*
(*ALDC*, V, 1052. El *tirabrases*)

Es tracta d'un estri que consisteix en una barra de ferro amb un ganxo a un extrem, que serveix per a remoure i apartar les brases del forn; també per a atiar les brases de la llar. La lexicogènesi es basa en la idea de:

1) 'estirar': *tirabrasa* 1, 4-6 (o *tirabrases*), *tiracaliu*, els dos compostos del present de *tirar* 'estirar' (< llat. vg. *TIRARE 'tirar sagetes', de l'argot militar romà) i de *brasa* (< potser llat. vg. *BRASA) o *caliu* (< llat. vg. *CALIVUM), respectivament; *tirabraç* 17, homonimització de *tirabrasa* amb *braç* (< BRACHIUM); *tiràs* i *estiràs* 114, deverbals respectivament de *tirassar* i *estirassar* 'estirar arrossegant', dit també de l''eina per a aplanar la terra o arreplegar el gra' (cf. *roà*);

2) 'regirar les brases': *escalivador*, der. de *caliu* 104 amb el suf. *-ador* ('que escaliva, que remou el caliu'), *rescalivador* 108, amb el prefix *re-*, de valor repetitiu;

3) 'escombrar, netejar': *escombrador* 190, der. de *escombrar* (< llat. vg. *EXCOMBORARE 'treure runes', d'origen cèltic), com *escombral* 85, de *escombrall*, per despalatalització de la [ʎ] final pròpia de l'alg.; *llempiador del forn* 48, der. de *llempiar*, per dissimilació de *llimpiar* (← cast. *limpiar*); *escurafocs* 145, compost de *escurar* (< llat. vg. *EXCŪRARE 'netejar', der. de *cura*) i *foc* (< FŎCU); *raspall* 179, compost de *raspar* (< germ. *HRASPON 'arrencar') i el suf. *-all*, indicador d'un estri (com *fregall*, *podall*);

4) 'burxar, furgar': *burjó* (*burjó amb granera* 76, *burjó des forn* 78, 82), der. de *burjar*, d'origen incert, amb les var. *brujó* 71-73 i *burjal* 16, amb metàtesi, com *burxó* 127, amb ensordiment, i el seu der. *esburxegador del foc* 33; *britjó* 83, 84 < *brutjó*, amb palatalització pel contacte amb la [dʒ]; *furganyer* 177, der. de **furgany*, que ho és de *furgar* (< llat. vg. *FŪRĬCARE 'escorcollar com una fura'), *burganyer* 152, encreuat amb *burxar*; *remenador* 43, 103, compost de *re-* i un der. de *menar* (< llat. vg. MINARE 'conduir animals' → 'moure d'un costat a l'altre');

5) 'pal, bastó, vara': *bastó* 66, 80 (< llat. vg. *BASTONEM, var. de BASTUM, d'origen potser preromà); *palo* 162, 176 (← cast. *palo*; formes perifràstiques: *palo de retirar el foc* 157, *palo amb un ganxo* 157); *contier* 22, 23 (var. *escontier* 32, 42, *escortier* 37), der. del llat. CONTUS 'burjó', potser des de *CONTICULARIUS (*DCVB*) o d'origen mossàrab (*DECat*), però, atesa la var. *escotiar*, així com l'asturià *contiar*/*contear* 'apuntalar', potser és lògic partir d'un der. de *CONTIDIARE; *puntal* 178, der. de *punta* (< PŬNCTA); *perxa* 'pal llarg i estret' 26 (< PĔRTĬCA); *brulló* 'barró amb un sac o drap a l'extrem' 95 (*burulló* 99, amb epèntesi vocàlica; *brilló* 88, per assimilació [u] > [i] pel contacte amb la consonant palatal), der. de *brull*, *brulla* < llat. vg. gàl·lic BRŎGILOS 'brolla; brot, rebrot'; *barra* 86, 96, 109, 117, 125, d'origen preromà, amb les var. sintagmàtiques *barra del forn* 27, ~ *de burxar el forn* 91, ~ *del ganxo* 124, ~ *per a revoldre el foc* 149 (*revoldre* < REVOLVERE 'regirar'); *canya en un drap banyat* 189 (*canya* < CANNA), formació perifràstica no lexicalitzada;

6) 'pal forcat': *forca* (< llat. FŬRCA); der. *forcat* 117, *forqueta* 172, 175, 184, *forquilla* 49, 58, amb el suf. *-at*, *-eta* i *-illa*, respectivament, dim.; *folconi* 85, pres del campidanès *furconi*, on és der. de *forca*;

7) 'ganxo': *ganxo*, d'origen preromà, *GANSKIO- o *GANKIO- 'branca', amb les var. perifràstiques *ganxo de foc* 45, *ganxo de desenfornar* 120 i el femení *ganxa* 119, 123;

8) 'ferro', per un procés metonímic: *ferro* (< FERRUM); *ferro del forn* 25, ~ *d'escombrar* 186, ~ *amb mànic llarg* 69, amb determinant; der. *ferroll* 140, *forroll* 144, 150, de VERUCULUM encreuat amb *ferro* (Moll, 1928: 1451; *DCVB*); *bocí de ferro* 115;

9) 'pala': *pala* 154, 164 (< PALA), amb les var. *pala del foc* 169, *pala de ferro* 174, simplificat amb *palaferro* 98; der. *palador* 121;

10) 'estri per a agafar les brases': *molls* 121 (< MŎLLEM 'tou, flexible'); *mordassa* 136 (< MORDACIA, de MORDAX 'que mossega'); *estena*[θ]*es* 138 (← cast.-arag. *tena*[θ]*as*, der. de *tener* 'tenir agafat');

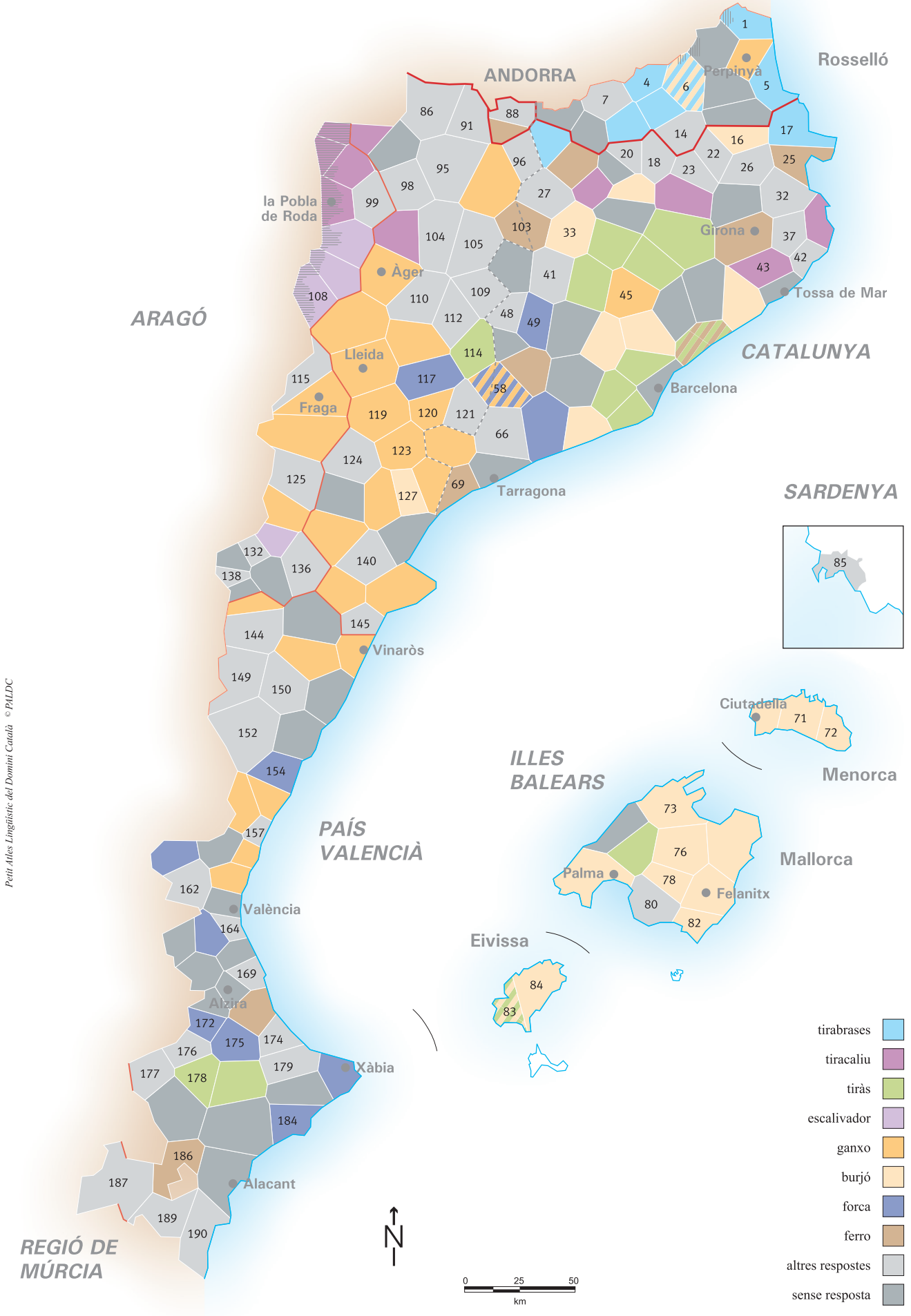
11) 'estri amb funció d'estirar': *rasclet* 7, 20, dim. de *rascle*, der. de *rasclar* (< llat. vg. *RASICULARE × *asclar*); *rascló* 18; *rastre* 190 (*rastre de fiarro* 132) (< RASTRUM 'rascle, rastell'); *roall* 14 (pron. [ru'aʎ]), der. de **rodall* (< RŬTABULUM 'espàtula, pala del forn'; cf. asturià *rodallo*) (García de Diego), congènere de *redable* 'tiràs per a replegar el blat': cal confirmar l'existència de *roall* davant els dubtes de Coromines, que pensava que potser era un "error de còpia del barroer Griera" (*DECat*, VII, 506 a: 29-31); *rem* 110, 112 (< RĒMU), der. *remador* 42, que també podria ser reducció de *remenador*.

Altres: *dalla* 'ferro llarg amb un cèrcol a l'extrem' 41, 105, d'origen incert; *cobripà* 187, pròpiament 'tela que tapa el pa per a dur-lo al forn'.

A nivell lexicosemàntic, notem la gran productivitat onomasiològica d'aquest referent, amb molta dispersió, amb força lexemes genèrics (*ferro*, *ganxo*, *burjó*, *barra*, etc.), sovint amb determinants desambiguadors (*ferro del forn*, *burjó des foc*, *barra del forn*, etc.), i uns pocs específics (*tirabrases*, *tiracaliu*, *escalivador*); no manca la transferència d'estris amb una funció semblant de 'estirar, tirar' (*tiràs*, *rasclet*, *rastre*).

L'únic mot amb valor específic que figura en el diccionari normatiu, des del DG_1, 1932, és *burxa* "barreta de ferro per a remenar i atiar el foc" sense referir-se al forn; caldria introduir-hi *tirabrases* (o *tirabrasa*) i *tiracaliu*.

El *tirabrases*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

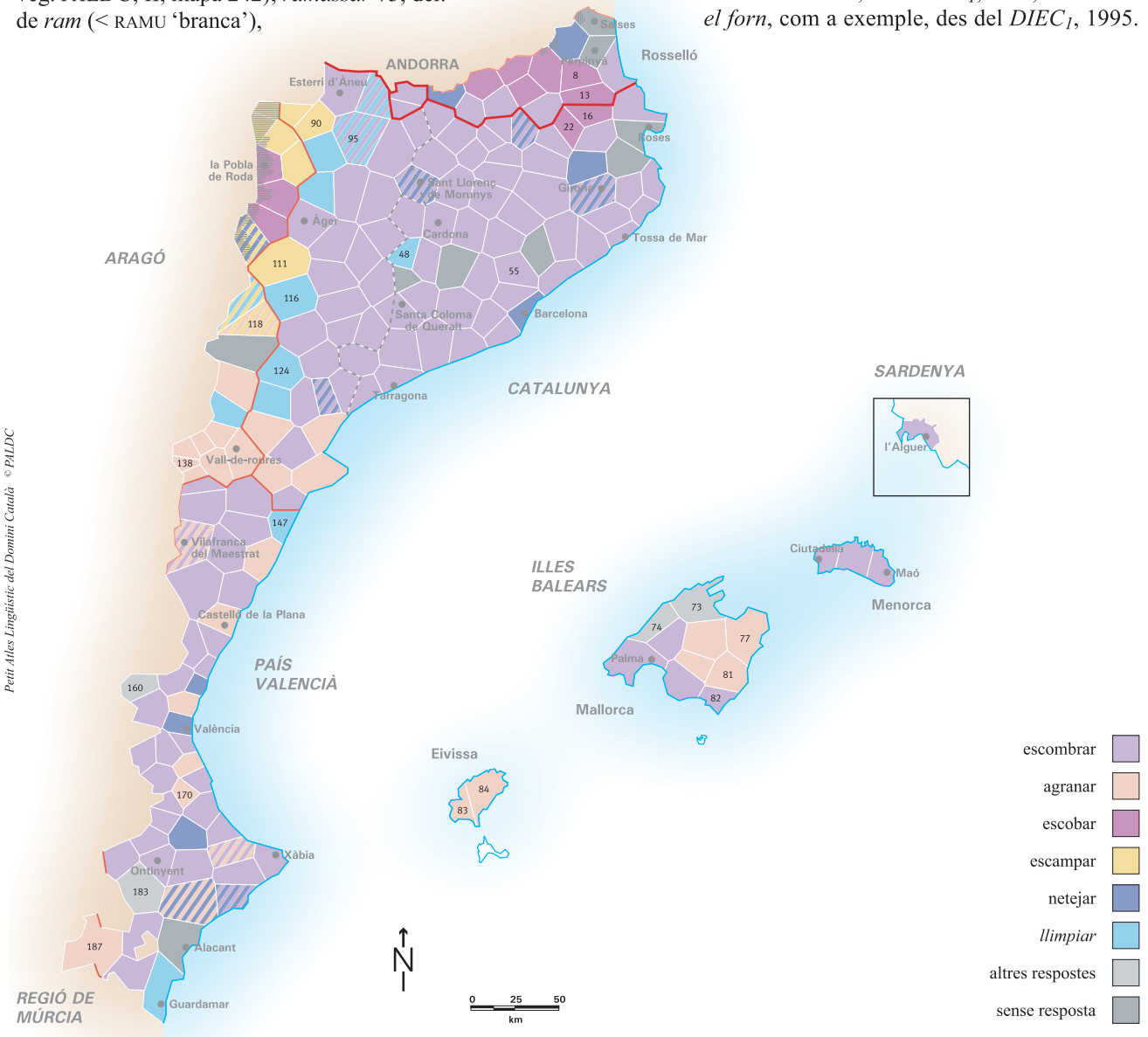
705
Escombrar el forn
(*ALDC*, V, 1054. *Escombrar* el forn)

L'enunciat significa 'passar l'escombrall pel sòl del forn per tal de netejar-lo de cendra i caliu abans de posar-hi els pans que s'han de coure'. Per a l'origen dels mots *escombrar*, *agranar*, *escobar* i *escampar*, veg. *PALDC*, II, mapes 260 i 261, i IV, mapa 540. Vegeu-ne algunes var.: de *escombrar*, *passar l'escombrai* 82, der. de *escombrar* amb el suf. *-ai* (= *-all*), amb iodització (< -ACULU); de *agranar*, *granar* 77, 81, 83, 84, 170, 187, amb afèresi vocàlica; de *escobar*, el der. *escobassar* 13, 16, 22, format sobre *escobàs* 'escombrall', augmentatiu de *escoba* (< SCOPA), *passar l'escobàs* 8; de *escampar*, *escompar* 118, amb dissimilació, *escampar la brasa* 90, *escampallar* 111, der. de *escampall* 'escombra del forn' amb el suf. *-all* (< -ACULU), indicador de l'efecte de l'acció del verb.

Són significants propis d'aquest enunciat: *netejar*, der. de *net* (< NĬTĬDU); *llimpiar*, amb les var. *allimpiar* 95, amb pròtesi vocàlica, *llempiar* 48, 116, amb dissimilació de vocals, i *limpiar* 124, 147 (← cast.), sense palatalització, contràriament als mots anteriors (per a *netejar*, *llimpiar*, veg. *PALDC*, II, mapa 242); *ramassar* 73, der. de *ram* (< RAMU 'branca'), var. *arramassar* 74 (veg. *PALDC*, II, mapa 261); *raspallar* 124, der. de *raspall*, format sobre *raspar* i el suf. *-all*; *esburjonar* 55, der. de *burjó*, postverbal de *burjar* 'atiar', d'origen fosc, més el prefix privatiu *es-*; *barrir* 160, 183, no doc. al *DCVB* ni al *DECat*, var. de *barrer*, amb canvi de conjugació (← cast. < VERRERE); *llavar* 138, var. assimilada de *llevar* (< LEVARE 'aixecar, desembarassar').

Des de la perspectiva geolingüística, cal comparar aquest mapa amb el de *escombrar* (*PALDC*, II, mapa 261) i notar que aquell, *escombrar el forn*, presenta una àrea molt més àmplia que envaeix el terreny de *agranar*, potser perquè és fidel al sentit originari del mot 'llevar noses, entrebancs' enfront de *agranar* que originàriament es referia a la feina de l'era. Notem també que *escobar* per 'escombrar el forn' s'usa en el cat. sept., mentre que ha perdut *escoba* que sí que s'ha mantingut en parlars de la Franja, com *escampa* i *escampar* són presents en parlars ribagorçans i pallaresos. El castellanisme *llimpiar* guaita en punts esparsos del domini.

Escombrar i *agranar*, amb significat genèric, són mots de l'estàndard, des del DG_1, 1932; *escombrar el forn*, com a exemple, des del $DIEC_1$, 1995.

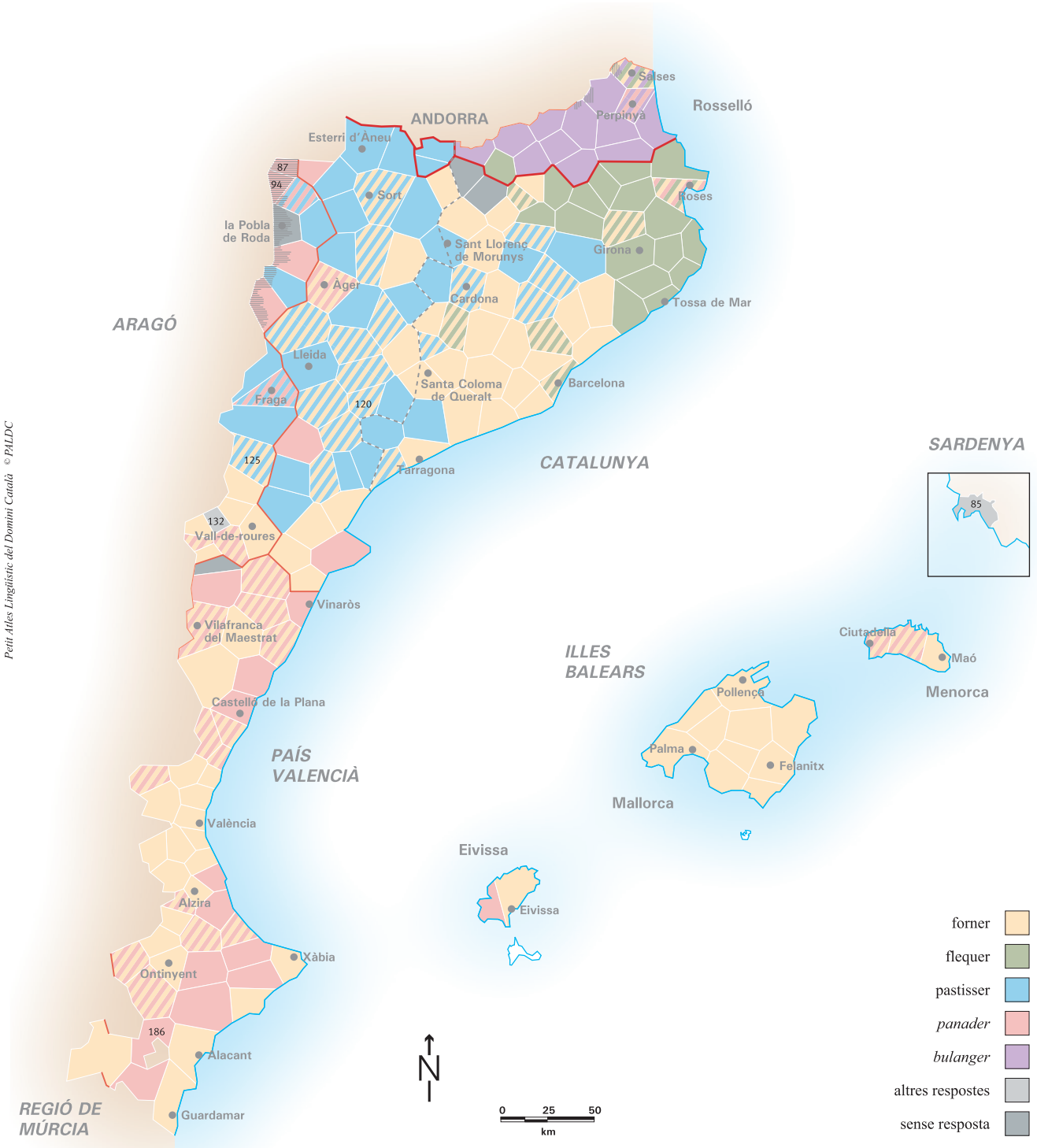

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

706
El *flequer*
(*ALDC*, V, 1056. El *flequer*)

L'enunciat designa la persona que fa o ven pa. *Flequer* (s. XIII) és un der. de *fleca*; *forner*, de *forn* (var. *oncle forner* 125, *fornera* 120, perquè és una dona la que ven el pa); *pastisser* (s. XV), de *pastís*. *Panader* (var. castellanitzant *panadero* 87, 94, 186) és adaptació del cast. o arag. *panadero*, com l'alg. *panateri* 85 ho és de l'it. *panettiere*, i el ross. *bulanger* ho és del fr. *boulanger*. *Massador* 132 és una var. aferètica de *amassador*, der. de *amassar*, format sobre *massa* (< MASSA). Per a l'origen d'aquests mots, veg. mapa 707. La distribució geolingüística d'aquests significants és gairebé coincident amb la de *fleca*.

Són mots normatius *flequer*, des del *DOrt*, 1917; *pastisser* (amb la marca *d.* [dialectal]), *forner*, des del DG_1, 1932; *pastisser* (sense marca dialectal), des del $DIEC_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

707
La *fleca*
(*ALDC*, V, 1055. La *fleca*)

L'enunciat designa la botiga on es ven el pa, concepte que el llat. expressava amb el mot PISTRINUM ('fleca' ← 'molí de blat' ← 'lloc on es triturava el blat mitjançant un picamà') i que ha deixat en cat. els der. dial. *pastrim*, *pastriny* 'lloc de la fleca on es pastava el pa' (cf. fr. *pétrin* 'pastera'). Els noms catalans són *fleca*, *forn* i *pastisseria*; *panaderia*, *taona* i *bulangeria* són resultat d'interferències.

Fleca (der. *flequeria* 48, 64, format sobre *flequer*) és d'origen incert; només es documenta des del s. XVI, mentre que *flequer* 'forner' ja és atestat al s. XIII i *flecar* 'fer pa', al s. XIV.

Forn (s. XIII) deriva del llat. FŬRNUS, que designava el forn de pa enfront de FORNAX 'forn industrial (de ceràmica, de calç, etc.)'; aquell sentit, per metonímia, va passar a 'fleca', però s'ha mantingut com a 'lloc on couen el pa' en diverses localitats, on es diferencia de *fleca* 25, 29, 37, 41, 49, 52, 103, 154, de *pastisseria* 91, 111, 116, 125, de *panaderia* 49, 94, 156, 186, de *pasteleria* 111, de *cal forner* 30, 103, de *cal pastisser* 39 i de *bulangeria* 2, 4, 7, 9, 13. Notem les var. fonètiques *forren* 63, amb una neutra anaptíctica; *fort* 87, 93, 94, 106, amb una dental epitètica formada potser a partir de *for*, originat per fonosintaxi (*for de pa* 188); la morfològica *fornet* 163, dim. de *forn* (junt a *forn*), i les sintagmàtiques *forn de pa* 112, *for de pa* 188, alg. *fol de panatera* 85, amb lambdacisme del nucli i el *f.* de l'italianisme *panater* (← *panettiere*) en el determinant.

Pastisseria (s. XV) és un der. de *pastisser*, que alhora ho és de *pastís* (< *pasta* + suf. *-ís*).

En els tres casos anteriors el nom també es pot formar amb l'estructura "*casa de* (*cal*) + 'forner'": *cal forner* 20, 30, 33, 59, 60, 64, 67, 69, 103, *cal flequer* 43, *cal pastisser* 34, 38, 39, 53, 69, 120. També *botiga* 104, 105 (< llat. APOTICA < llatinització del gr. APOTHIKI, pron. itacista del gr. bizantí APOTHEKE 'dipòsit, magatzem'), *botiga del forn* 61 o *botiga del pa* 61. *Panaderia*, mot sense tradició, ha estat pres del cast. *panadería* (s. XV), der. de *panadero* (s. XIV).

Taona és un manlleu no gaire antic del cast. *tahona*, procedent de l'àr. andalusí AṬṬAḤÚNA 'molí de farina' → 'forn, lloc on es cou el pa' → 'fleca'; mostra de la seva introducció recent és la convivència d'aquest mot amb *forn* 177, 188, 190.

Pasteleria 111 és manlleu al cast. *pastelería*, der. de *pastelero* i aquest de *pastel* (← fr. ant.).

Bulangeria és pres del fr. *boulangerie* (var. *bulangerí* 5, 11, més fidel a la fonètica del fr.), der. de *boulanger*, que prové del picard *boulenc* format de *boule* (< *BOLLA 'pa rodó') i el suf. *-er* (< *-ier*) 'fabricant de pans rodons'. Per a tots aquests mots, veg. mapa 706.

En la distribució geogràfica, *forn*, d'origen metonímic, coneix una gran extensió a tot el domini; *fleca*, concentrat sobretot en el nord-est, però també conegut en diversos punts del val. i entre els vells mall. (*pa de fleca*, *DCVB*), devia ser força general a l'edat mitjana; *pastisseria*, amb tradició documental des del s. XV, és avui propi del nord-occ., on forma una isoglossa notable; *panaderia* s'estén, aquí i allà, pel cat. nord-occ., i *taona* ocupa alguns punts de l'alacantí, on haurà arribat des del murcià.

Són mots normatius *fleca*, des del *DOrt*, 1917; *forn de pa*, *pastisseria* ("en algunes contrades"), des del *DIEC*$_1$, 1995; *pastisseria* (sense marca geogràfica), des del *DIEC*$_2$, 2007.

La *fleca*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

708
La *carbonera*
(*ALDC*, V, 1059. La *carbonera*)

La *carbonera* o *sitja* consisteix, segons la descripció dels informants, en "un munt (o muntó 86) d'estelles (44) o tronquets (74), d'auzina (74), col·locats piramidalment damunt un rotlo (74), plaça (50) o sitjal (53), empedrat (74), que cobreixen, colguen (86) de terra, gleves (44), càrritx (74, 76) (o carritxeres 81) o boixos (30); hi deixen un ui al mig (74) per on li donen foc (76), tapen els forats per tal d'ofegar el foc (44) i a poc a poc es va cremant (74) durant set o vuit dies (74)". El mot més antic és *sitja* (var. *sitja de carbó* 182; der. *sitjó* 141), probablement del preromà CEIA, que també és l'origen de l'arag. *ceia*, *cía*, l'oc. *cieja* i el sard *kea* (*DECat*); documentat en el baix llat. cat. al s. X, es troba, en forma cat., *sitja*, des del s. XIII, tant amb el valor de 'cavitat subterrània per a guardar els cereals' com amb el de 'carbonera' (veg. *PALDC*, IV, mapa 545).

Carbonera (var. *cargonera* 104, per equivalència acústica B = G) és d'aparició més moderna i probablement és una reducció del sintagma *sitja carbonera* 'sitja de carbó', der. de *carbó* (< CARBŌNE); var. *carbonada* 12, amb canvi de sufix, i *carbonera de nyenya* 181 (*nyenya* < *llenya* [< LĬGNA], per assimilació a la palatal nasal).

Pila és un der. del llat. PĪLA 'pilar, columna', esdevingut sinònim de *munt* aplicat a la carbonera per l'amuntegament de "estelles" o "tronquets" coberts de terra (loc. 52 *pila* "sense coure"/ *carbonera* "cuita"), que eventualment apareix amb determinant: *pila de llenya* 27, *pila de carbó* 20, 45, 55, 61; der. *pilot* 20, amb el suf. augmentatiu *-ot*, i *piler* 86, amb el suf. col·lectiu *-er* (< -ARIU); semblantment *formigó* 169, a partir del significat de 'munt de terra i brossa on nien multitud de formigues', 'niu de formigues' (der. de *formiga* < FORMĪCA), i també *mola* 3, 13, que prové del llat. MOLES 'massa, volum gran' homonimitzat formalment amb MŎLA 'mola de molí', amb relació a 'amuntegament'.

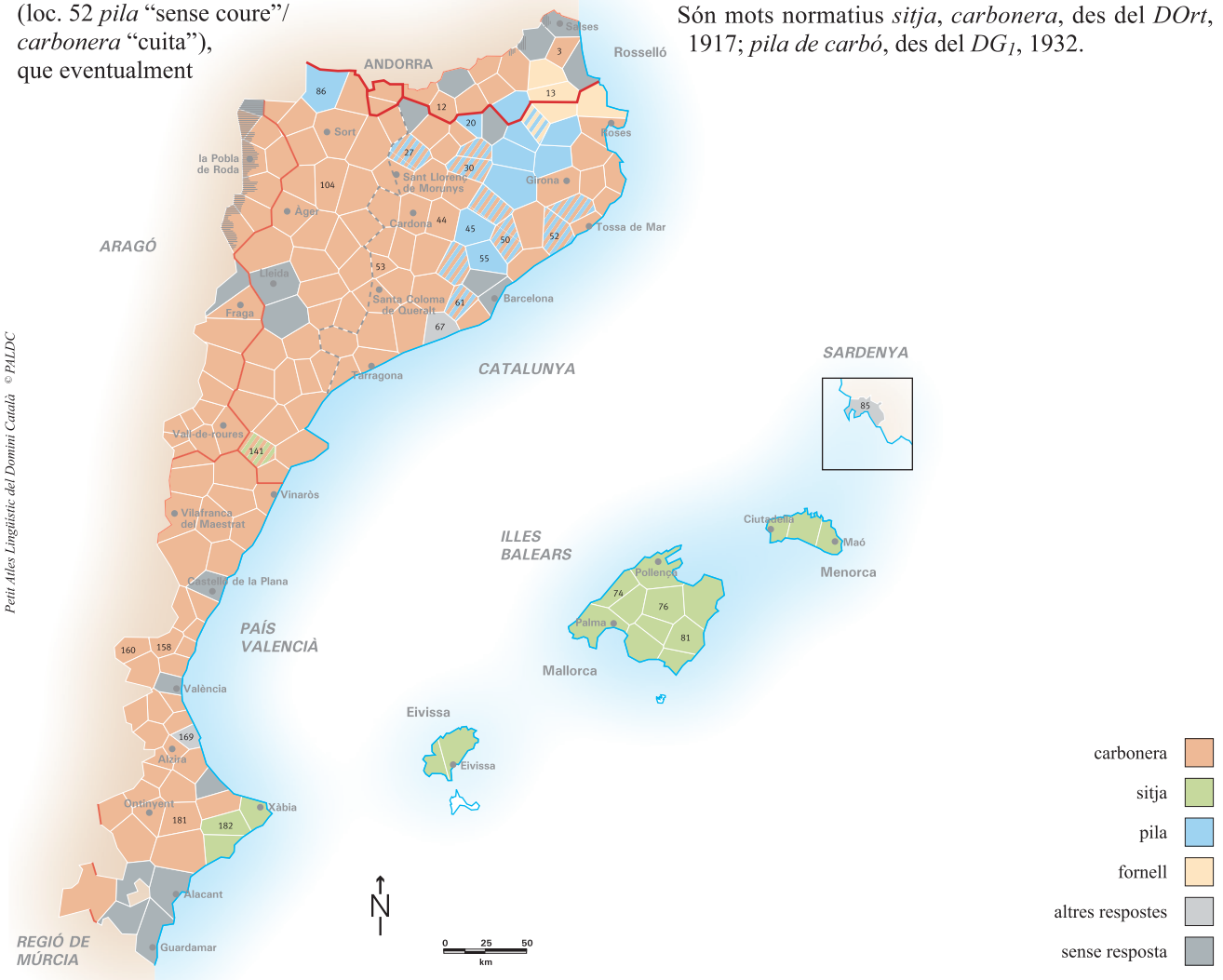
Fornell, der. dim. de *forn* (< FŬRNUS), és ampliació del sentit de 'fogó'.

Setial de la carbonera 67 designa en rigor el lloc on es fa la carbonera, com *siti* 158, del qual aquell és un der.; els dos provenen probablement del llat. SĬTUS encreuat amb *sitiar*, *setiar* (< SITUARE) (*DECat*).

Recotxo 160 (← cast.), compost del prefix *re-* i el cast. *cocho* (< COCTU 'cuit'), i *barca* 160 són carboneres petites que només cremen un dia; aquesta dita així per la seva forma allargada. L'alg. *quea* 85 és un manlleu al sard.

El nom tradicional, *sitja*, s'ha conservat en bal., des d'on probablement s'ha propagat a la comarca alacantina de la Marina arran de la colonització mall. de principis del s. XVII, mentre que la forma més moderna, *carbonera*, ocupa la major part del domini, interrompuda per petites isoglosses de *fornell*, al cat. sept., i de *pila*, al cat. central.

Són mots normatius *sitja*, *carbonera*, des del *DOrt*, 1917; *pila de carbó*, des del *DG*$_1$, 1932.

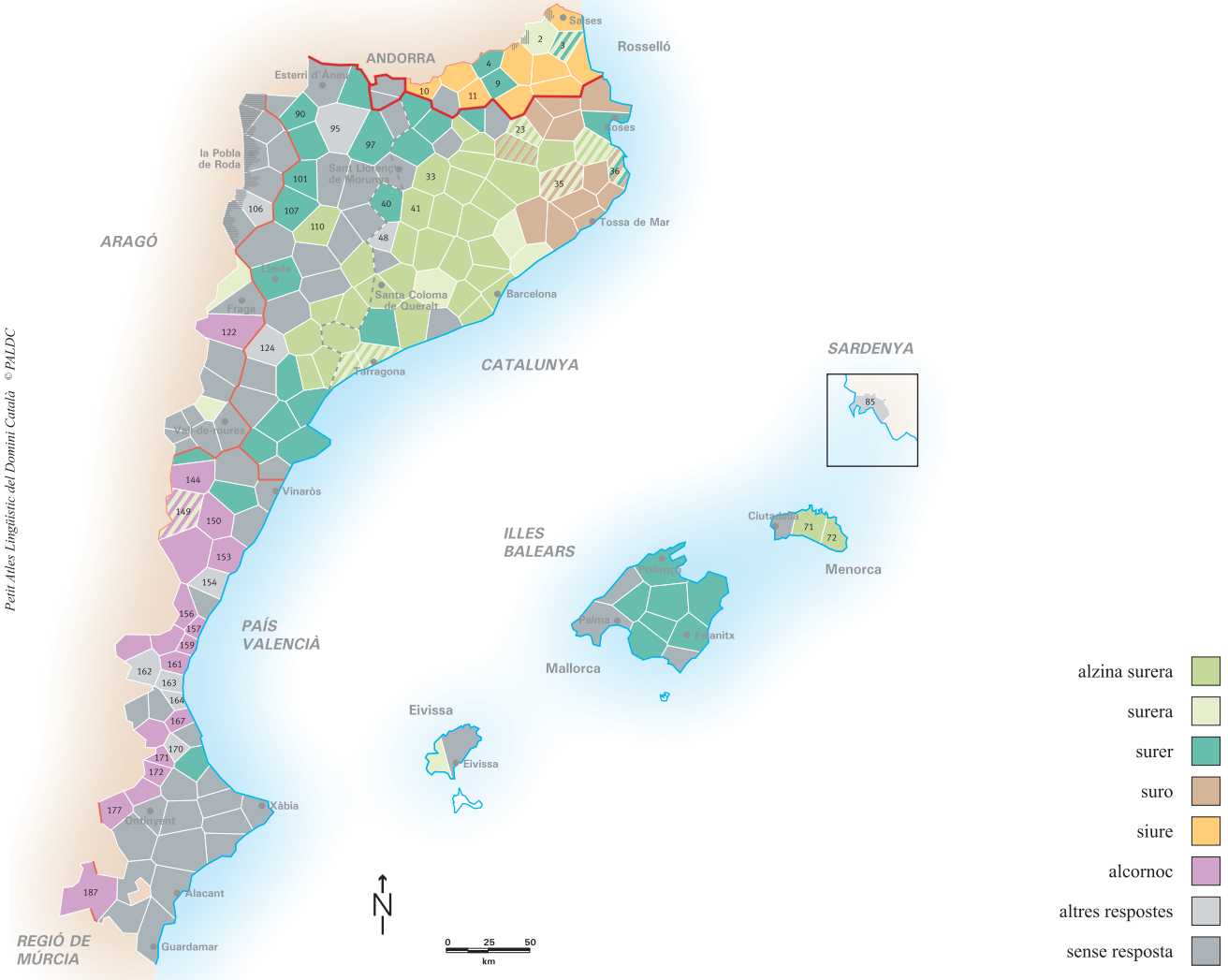
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

709
L'*alzina surera*
(*ALDC*, V, 1064. L'*alzina surera*)

L'*alzina surera* (*Quercus suber*) és un arbre de la família de les fagàcies, semblant a l'alzina, però d'escorça molt gruixuda, el suro, que creix en llocs secs i assolellats de les terres mediterrànies occidentals. El fet que se n'extregui el suro ha originat el determinant *surera* (d'*alzina surera*) (s. XVII), amb variació del nucli, *uzina* 71, 72 (< *auzina*), *alzinera* 110, *ulina* 23, monoftongació de *aulina* 23, o del determinant, *suirera* 33, 41, der. de *suire*. En alguns llocs el nom s'ha reduït al simple nucli, *alzina* 48, 95 o *auzina* 106, amb evident ambigüitat, confós amb *Quercus ilex* subsp. *ilex*, o al determinant substantivat, *surera* (*siurera* 2, 3; *sureda* 35, 36, sembla confusió amb el col·lectiu, si no és resultat d'una equivalència *d* = *r*). *Suro* (s. XVI) deriva del llat. SŪBER, on també significava 'escorça de l'arbre', que presenta les var. *siuro* i *suiro* 10, 11; aquestes són l'origen dels der. *surer* (s. XIX), *arbre surer* 90, 107, *surero* 40, d'aire castellanitzant; *suirer* 9, 97, 101, der. de *suire*; *siurer* 3, 4, der. de *siure*; per a tots aquests mots, veg. mapa 611. L'altre significant amb una certa extensió és *alcornoc*, d'importació arag. o cast., on, documentat des del s. XIII, prové del llat. tardà QUERNUS, inicialment adjectiu, més el suf. despectiu -OCCUS que "alude a la tosquedad de la corteza" (*DECat*), acrescut amb l'article àrab *al-*; var. *alcornoque* 122, 167, 171, 172, 177, 187, fidel a la forma originària; *alcarnoc* 156, 159, amb dissimilació, i el der. *alcarnoquer* 161; *escornoc* 144, amb canvi de prefix, com la var. dissimilada, *escarnoc* 149, 150, 153, i amb un altre prefix i sonorització de la consonant velar, *engarnoc* 157 i el der. *engarnoquer* 157. Un altre producte de la interferència hispànica és *corxo* 162 (der. *corxonero* 164), pres del cast. *corcho* (veg. mapa 611). *Sueljo* 85 és pres del campidanès *suerju* (< SUBEREUS).

Han rebut el mateix nom, ambigu, de l'alzina, *carrasca* 124, 154, 159 i el der. *carrasquera* 170, així com *belloter* 163, der. de *bellota*, i, amb determinant diferenciador, *abelloter bord* 162 (*bord* < llat. vg. BŬRDUS 'mul, híbrid de cavall i somera' → 'estèril').

Alzina surera, *suro*, *surer* i *surera* s'estenen predominantment pel cat. or., mall. i men., mentre que *siure* i *siurer* resten arraconats al ross.; el cas de *suirer*, der. de *suire*, *-o*, de l'Alt Urgell i el Pallars Jussà, pot explicar-se a partir d'una dissimilació de **suwre* (cf. mapa 611). *Alcornoc* és interferència de l'arag. o cast. Són mots normatius *surer*, des del *DOrt*, 1917; *alzina surera* i *surera*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

Els vegetals

710
La *cugula*
(*ALDC*, V, 1072. La *cugula*)

La *cugula* és una gramínia (*Avena barbata*), una mala herba semblant a la civada (*Avena sativa*), molt freqüent a les vores dels camins dels camps. El nom és general de fet en tot el domini, però amb diverses variants fonètiques; deriva del llat. CUCŪLUS ‘cucut’, que, amb el resultat *cugul*/*cogul* (s. XIII), designava l’ocell anomenat *cucut*, i que, aplicat a la femella d’aquest ocell que pon els ous en els nius d’altres ocells i deixa que aquests els covin, es va estendre semblantment a la cugula que creix entre el blat o altres cereals (en llat., *cuculus* ja tenia el sentit de ‘amant adúlter’). Var.: *cogula*, amb dissimilació vocàlica (*cogul* ja és del s. XIII); *cucula* 81, per acció onomatopeica; *cuvula*, per equivalència acústica GU = VU, *covula* 132, 134, 158, 182, amb dissimilació, i *cavula* 167, per centralització de la [o] inicial (cf. Veny, 1999 c) ajudada d’una dissimilació; *caüla* i *coüla* 159, 161, per pèrdua de la consonant intervocàlica, amb reducció a *cula* per emmudiment de la vocal inicial en hiat. Un canvi d’accent ha generat *cúvula* 83, 84, *cúvola* 149, *cúgula* 19, 51, 58, 59, 64 i la var. sincopada *cugla* 53. *Cogula borda* 185 conté un determinant que subratlla el seu caràcter silvestre, no productiu. *Cugullada* 121 és resultat d’una homonimització formal amb *cogullada*, nom de l’ocell. *Ratxa* (var. *ratja* 95, *arratgi* 101) deriva de (AVENA) ERRATICA, és a dir, ‘civada salvatge, escampada’, provinent del gascó, on es diu *arradja*.

La semblança amb la civada ha generat *civada borda* (cf. oc. *civado fèro* ‘no cultivada’), *falsa civada* 7 i el der. despectiu *civadó* (per a l’origen de *civada*, veg. *PALDC*, IV, mapa 518), i el fet de foradar els sacs, *traucasacs* 11, 13 (*traucar*, d’origen preromà, potser del gàl·lic *TRAOKARE ‘foradar’, expressió semblant a l’oc. *crèbasac* [Alibert], *crèbo-sa*, *crèvo-sac* “les grains durs et piquants crèvent les sacs” [Mistral]); veg. semblantment *trauca-sac*(*s*)/*troca-sacs*, *rompsac* per a l’herba *Hordeum murinum*.

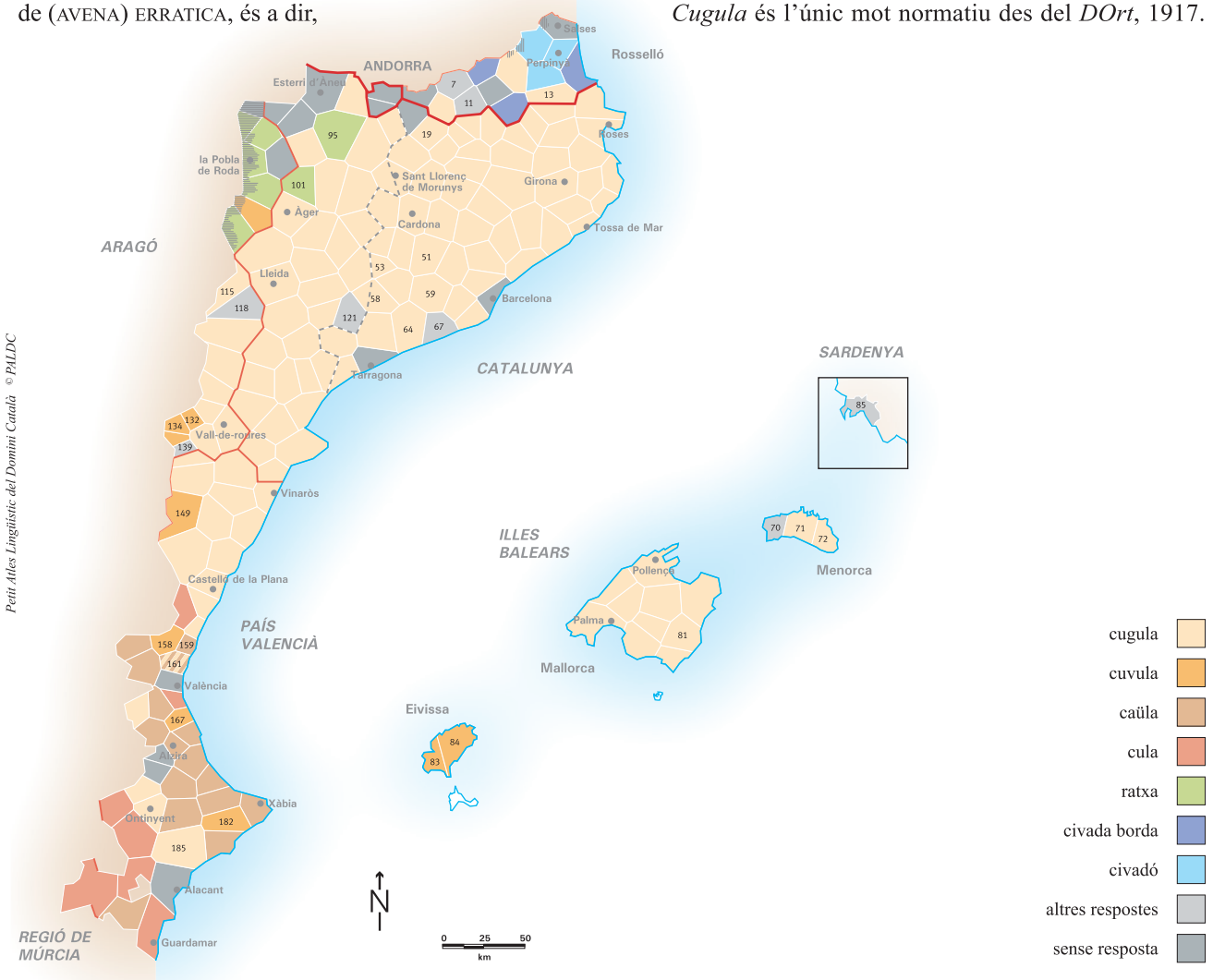
Balloca 115, 118 (var. *mata de balloca* 118, *ballueca* 139) és un manlleu a l’arag., on és d’origen preromà.

Jui 67, 70-72, var. de *jull* (< *JOLIUM < *LJOLJUM < LOLIUM), amb l’equivalència acústica *juny* 58, potser es refereix a una altra herba, la zitzània (*Lolium temulentum*); cf. oc. *juelh*, arag. *luello*, it. *loglio*.

L’alg. *fanalja* 85 (var. *fanatja* 85), per la seva estructura fonètica, sembla un manlleu al sard, probablement der. de FENUM.

Des del punt de vista geogràfic, notem el domini quasi absolut de *cugula*, però amb diversitat formal, amb puntuals intrusions de *ratxa* i *balloca*, procedents respectivament de l’adstrat gascó i arag.

Cugula és l’únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

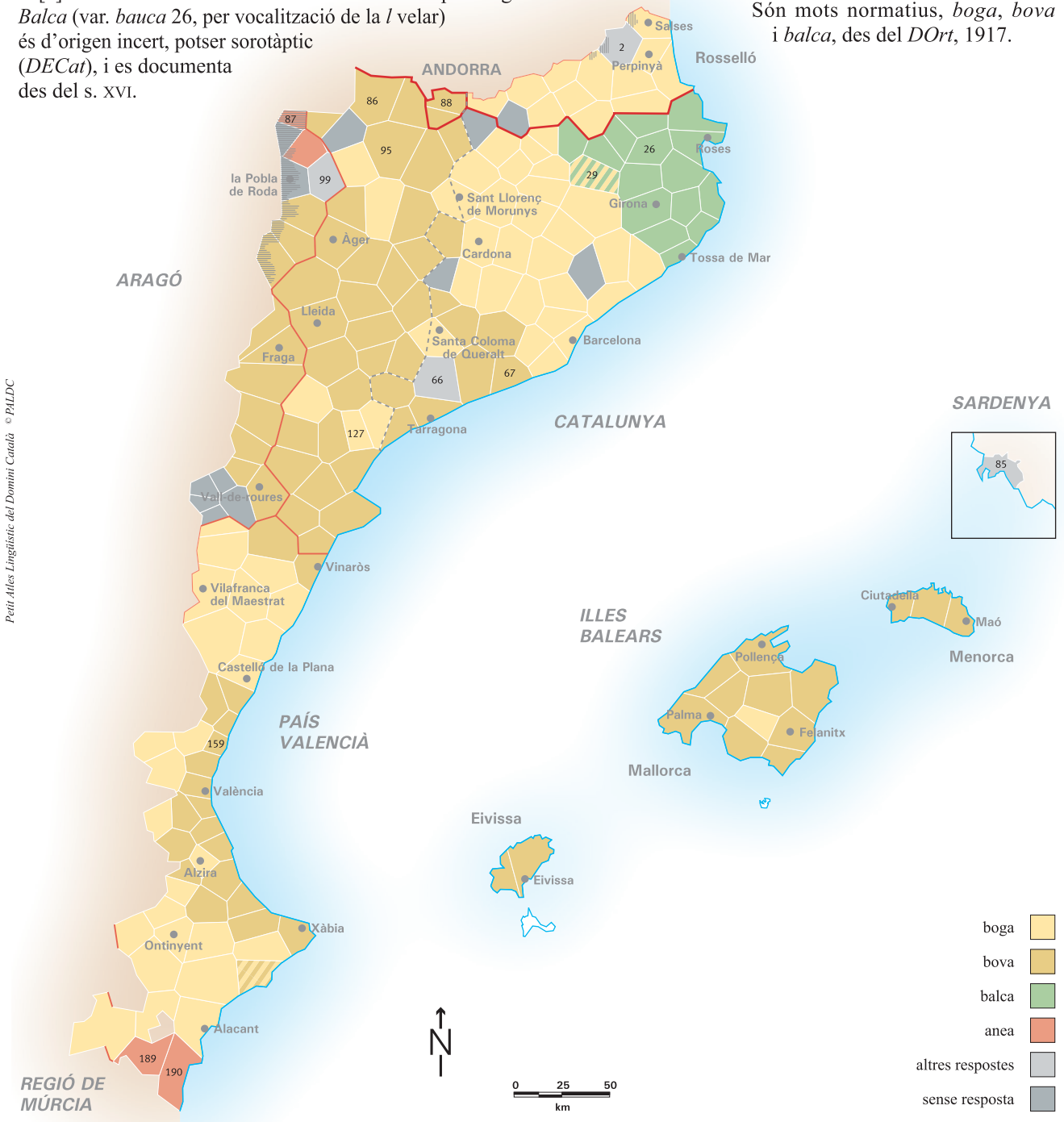

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

711
La *boga*
(*ALDC*, V, 1077. La *boga*)

La *boga* és una planta herbàcia del gènere *Typha*, que es fa als aiguamolls i a les aigües de curs lent, de les fulles de la qual, teixides, es fan seients de cadira i cistells. La forma més antiga, *bova*, deriva del llat. BŬDA (veg. alg. *bura*), amb un canvi vocàlic (> [ɔ]) i consonàntic (D > [v], [b]), que podria, al nostre parer, explicar-se així: BŬDA > **b*[o]*a* (per caiguda de la -D-, com CŌDA > *coa*, *cua*) > *b*[ɔ]*va* (per encreuament amb *olva* o *volva*), canviat eventualment en *boga* per equivalència acústica ([v], [b] = [g], com *núvol* > *núgol*, *llavor* > dial. *llagor*); recordem que el llat. ŬLVA volia dir 'herba dels aiguamolls' i que la [o], que es manté en les loc. 29, 67, 86, 88, 95, 127, 159, s'hauria obert per la [ɔ] de *volva* 66. *Bóveda* 99 sembla una var. de tipus arag. *Balca* (var. *bauca* 26, per vocalització de la *l* velar) és d'origen incert, potser sorotàptic (*DECat*), i es documenta des del s. XVI.

Anea (var. *nea* 87, 189, 190, per afèresi) és una extensió del cast.-arag. (< àr. AN·ÊYA 'la canya; la flauta'); a les poblacions alacantines (189, 190) hauria arribat des del cast. de Múrcia i la Manxa (cf. *ALeCMan*, mapa 155).
Palla d'estany 2 (pron. [əst'ɐ̨ɲ]) és una forma perifràstica formada de *palla*, per al·lusió a la semblança amb la palla, i *estany*, pel lloc on creix.
L'alg. *bura* 85 és un manlleu al logudorès *buda*, tractat amb rotacisme.
Bova ocupa tot el balear, el cat. nord-occ. i el val. central, mentre que *boga* s'estén pel cat. or. i el val. sept. i mer.; *balca*, que O. Pou (s. XVI) assenyala com a var. gironina, se centra en l'antiga diòcesi de Girona.
Són mots normatius, *boga*, *bova* i *balca*, des del *DOrt*, 1917.

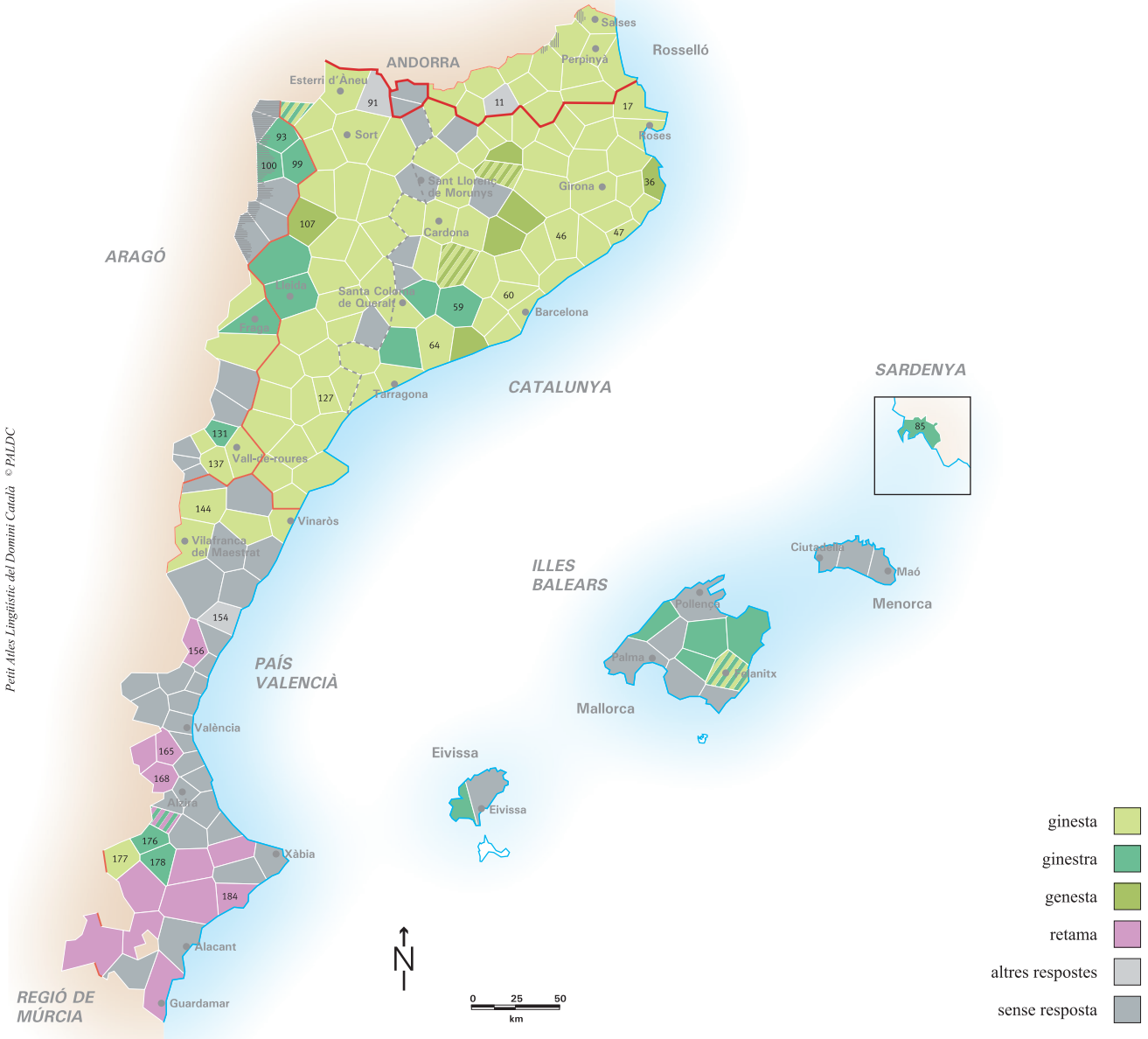

712
La *ginesta*
(*ALDC*, V, 1081. La *ginesta*)

La *ginesta* designa un arbust de fulles petites i flors grogues que es fa a les terres mediterrànies (*Spartium junceum*); aquest nom és força general a tot el territori, amb petites var. fonètiques. Deriva del llat. vg. GENĔSTA (llat. cl. GENISTA), que va donar *genesta* (s. XIV), amb els der. *genestera* 36, format amb el suf. fitonímic *-era*, *genestar* 107, més propi d'un col·lectiu, i la var. amb rotacisme *genestra* 85. *Ginesta* és var. de *genesta*, resultat del tancament de [e] > [i] provocat per la palatal adjunta [ʒ] o [dʒ]; presenta aquestes var.: *ginestera* 17, 60, 64, 127, 137, 144, 177, amb el suf. *-era*; *ginestra*, *ginastra* 93, 99, 100, potser d'origen arag. procedent d'una antiga diftongació de la [ɛ] > [jɛ], [ja]; *ginestre* 178, per canvi al *m.*; *ginestrera* 59, 131, 176, amb el suf. *-era*; totes aquestes var., amb rotacisme, podrien procedir d'una var. ja llatina GINESTRA, però la manca de doc. antiga en català ens inclina a pensar en una atracció paronímica formal de *finestra* (< FENĔSTRA): el mateix Figuera (1840) només recull *ginesta* per al mall., tot i que l'*ALDC* hi recull *ginestra*. El *ginestell* 46, 47, forma dim., fa la flor més petita que la *ginesta*; segons el *DECat* correspon a una varietat de bàlec. *Retama* (i var. rotatitzada *retrama* 156, 165, 168, 184, per repercussió de la vibrant) és un manlleu al cast. *retama*, on prové de l'àr. andalusí RATÁMA (cl. RATAMAH), adaptada la primera síl·laba al prefix *re-*.

Són mots d'àrea més local: *bala* 11 (var. *abala* 11, amb vocal protètica), var. de *bàlec*, d'origen preromà, probablement del cèltic *BÁLADO-/BÁLATO- (*DECat*); *escoba* 91, del llat. SCOPA 'escombra' (sg. de SCOPAE 'brins de certes plantes') desplaçat a 'ginesta', perquè les escombres, a muntanya, es feien d'aquesta planta; *matissa* 154, der. de *mata*, d'origen obscur, amb el suf. *-issa* (com *pedrís*, *roquís*). Tot i alguns reductes de la forma primigènia, *genesta*, s'han imposat *ginesta* i la var. *ginestra* a la major part del territori, tret del val. mer., on *retama* té força vitalitat provinent del cast. de Múrcia i la Manxa.

Són mots normatius *ginesta*, des del *DOrt*, 1917; *ginestera* 'mata de ginesta' i *ginestell*, com a varietats de 'ginesta', des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

713
La *gavarrera*
(*ALDC*, V, 1067. La *gavarrera*)

Es tracta del *roser silvestre*, que creix espontàniament per bardisses i marges. El seu caràcter espinós i el color vermell del seu fruit fan que es confongui a voltes amb l'arç o l'esbarzer. Els mots més estesos són der. de *gavarra*, d'origen iberoaquitanobasc (cf. gascó *gabarre*; basc *gaparra*/*kaparra* 'esbarzer; arç'): *gavarrera*, doc. en textos llatinitzats (s. XI "ipsa fonte de *gavarrera*"), amb el suf. *-era* (< -ARIA) (cf. arag. *gabarrera*); les var. metatètiques *garravera* (*garraver* [*m.*] 7), *ravaguera* 16, *varraguera* 137 i *garvera* 65, amb pèrdua de la intertònica afavorida per una atracció de *garbera* (der. de *garba*), i la var. dissimilada *gavarnera* (s. XVI), amb un compost homonimitzat amb *verd*, *galaverdera* 149.

Una altra unitat freqüent és la sintagmàtica, que té per nucli *roser* (var. dim. *roseret* 88), completat amb un adjunt, i que es relaciona amb:

1) 'bord': *roser bord* (o, simplement, *bord* 106); *rosa borda* 85 (pron. [bˈolda]), amb el mot *rosa* referit a la planta, com en sard i it.;

2) 'espinós': *roser espinut* 18 (no apareix al *DCVB* ni al *DECat*); *espinal* 151 (< *espinalb* < SPINUS ALBUS), potser aplicat a (o per confusió amb) l'arç blanc; *espinoler* 127, der. de *espinal*, per atracció del segment *-oler*;

3) 'silvestre, no cultivat': *roser salvatge* 5, 84, 85 (var. *roser sauvatge* 73 < SĬLVATĬCU); *roser de bosc* 26, 30, 35, *roser bosquetà* 42, der. de *bosc*, d'origen preromà, amb l'interfix *-et-*; *roser verjo* 181, no empeltat (< VĬRGĬNE 'noia, donzella, verge', convertit en adj. *m.*, amb *-o*, per diferenciar-lo del *f. verg*[ə]); *roser senzill* 54, per la modèstia de les seves flors enfront del cultivat;

4) 'indret on creix': *roser d'ermot* 59 (*ermot*, augmentatiu de *erm* < ĔREMU 'desert, deshabitat'); *roser de muntanya* 95 (*muntanya* < llat. vg. *MONTANEA, de l'adj. *MONTANEUS, -A, -UM 'de la muntanya'); *roser de pastor* (*pastor* < PASTŌRE) o *cirereta de pastor* 162, pel lloc on el pastor fa pasturar les ovelles; *roser de guilla* 22, 23, és a dir, del nom propi germ. WINIDHĬLD, que creix on viu la *guilla* 'guineu';

5) 'classe': *roser grevoler* 64, der. de *grèvol* (< *agrèvol* < llat. vg. ACRĬFULUM); *roser de guilanda* 70 (< *guirlanda* < *garlanda* ← fr. i oc. ant. *garlande*, probablement d'un **garnande*).

Entre altres motivacions trobem:

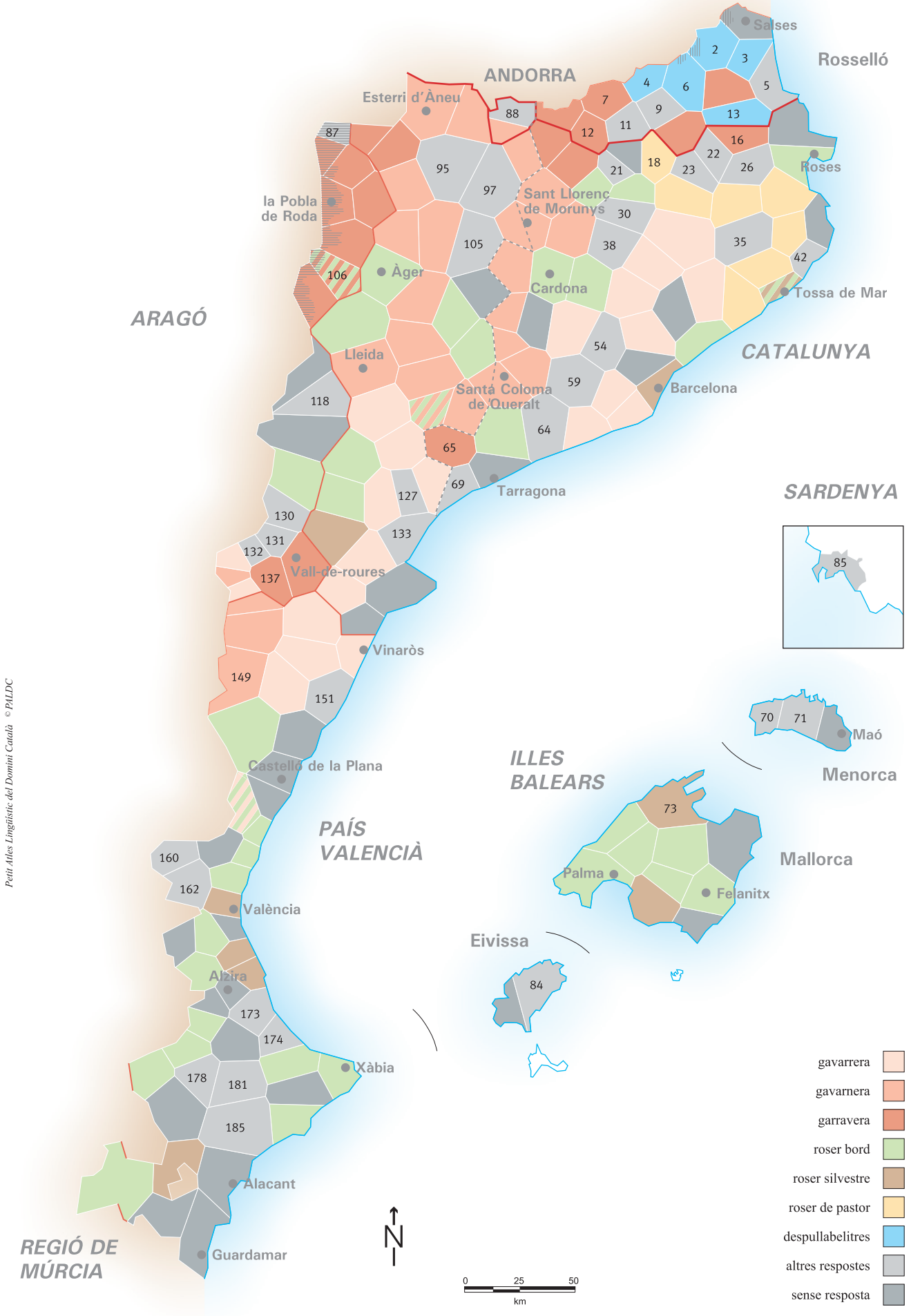
1) 'coïssor': *despullabeletre* 3, compost del present de *despullar* (< DESPŎLĬARE 'saquejar' < SPŎLIARE 'íd.', der. de SPOLIUM 'pell dels animals; botí') i una var. de *belitre* < *blitre* ← gr. BLÍTURI, amb les var. *espullabelitre* 13, amb canvi de prefix, *pullabelitres* 2, 6, sense el prefix, i *pullabelitrer* 4, amb pèrdua del prefix i addició del suf. *-er* (< -ARIU), aplicat a arbres i arbustos. La motivació ha estat interpretada diferentment: *a*) "per la coïssor insuportable que produeix a la pell si s'hi posa en contacte, i que obliga a despullar-se per gratar-se més a pler" (*DCVB*); *b*) "es deu a la picor que [els fruits] produeixen si són ingerits amb els pèls que acompanyen les llavors de l'interior del fruit" (Royo *et al.*, 2008, I: 228), i *c*) "els belitres, captaires o miseriosos, s'hi internen per collir-ne i menjar-ne els fruitets, i les punxes que cobreixen la planta els esfilagarsen i quasi arrenquen la roba" (*DECat*, III: 98b i I: 750b); sembla que la primera interpretació és la més acceptable. Tenen relació amb aquest tipus de motivació *picaesquenes* 69, compost de *picar* i *esquena*; *picabarrera* 130 < *pica gavarrera*, amb haplologia; *escarbacul* 131 (*escarbar* ← cast. *escarbar* < llat. tardà SCARIFARE 'rascar'); *picacul* 132, modificat en *petaculs* 133; *tapaculs* 38, var. *tapaculos* 160 ← cast.;

2) 'la relació amb altres plantes espinoses': *abatzer* 'esbarzer' 71, d'origen incert, com *barza* 11, *barsa* 87, *barser* 118, *barjàs* 9; *romeguera* 21 < llat. vg. *RŬMĬCARIA, der. de RŬMEX, -ĬCIS; *arç* 105, *arça* 12 (< preromà *ARTIO o *ARTEA), arbust espinós; *bolqueret* 'arç blanc' 173, 174; *garguller* 'arç blanc' 178 (< *abreüll*, *agraüll* < APERI OCULOS, amb el suf. *-er*), com advertiment el qui segava en un terreny cobert d'aquesta planta espinosa.

Són de motivació fosca *burneo* 185 i *clavell de ruc* 97. En la distribució de significants, el preromà *gavarrera*, amb els seus canvis formals, ocupa àrees del Principat i del val. sept., mentre que la resta del territori ha apostat per construccions sintagmàtiques (*roser bord*, *roser de pastor*, etc.); la idea de 'picor' ha donat lloc a diversos noms expressius (*despullabelitres*, *picacul*, etc.).

Són mots normatius *gavarrera*, des del *DOrt*, 1917; *roser salvatge*, *roser bord*, des del DG_1, 1932; *roser de muntanya*, *roser de pastor*, *roser de guilla*, *roser de garlanda*, des del $DIEC_1$, 1995.

La *gavarrera*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

714
La *molsa*
(*ALDC*, V, 1070. La *molsa*)

L'enunciat es refereix a una planta o vegetació, generalment de color verd, castany o groguenc, que, formant una massa tova, s'adhereix al sòl, a les roques o a les soques dels arbres. El nom predominant al Principat és *molsa*, pron. generalment amb [o] (amb [ɔ] 12, 36, 41, 67, 74, 92, 105, 113), d'origen incert, probablement del llat. fràncic MUSSŬLA (doc. en el s. VI), que podria haver-se originat per un encreuament del germ. MOS 'molsa' amb el llat. MŬLSA 'hidromel (que era escumós i esponjós)'; veg. MULSUM VINUM 'vi mesclat amb mel' (*DECat*); tanmateix, a partir del sema 'esponjós', comú al cat. *molsa* i al llat. MŬLSUM, potser no caldria recórrer al germànic. Notem les var. *mulsa* 6-9, 11, 13-14, del ross., amb absorció de la *l* velar, *mussa* 2, 4, 5, o, millor, per interferència amb el fr. *mousse*, que es pot descartar en el cas de *mossa* 3. L'altra var. més estesa és *musgo*, presa del cast., on deriva, per via semiculte, del llat. MUSCUS, origen també de la var. cat. *musco*, més fidel a l'ètim, que trobem a la loc. 102, amb les homonimitzacions *musclo* 149 i *muslo* 99; el pas en cast. de *musco* > *musgo* podria explicar-se per influència del vulgarisme *mogo* per *moho* (*DECH*); a més, *musgo*, a l'àrea cat., s'ha modificat en *murgo* 148, per rotacisme de la [z] (com *murga* < **musga*, forma semipopular de *música* < MUSICA), i d'aquí, *mugro* 179, per metàtesi. L'alg. *músquio* 85 és manlleu a l'it. *muschio*.

Els altres significants, de caràcter més local, obeeixen a aquestes motivacions:

1) 'cosa pilosa': *pèl de roca* 73, 78 (*pèl* < PĬLU), *pèl de Nostre Senyor* 159; *pelosa* 161, 165, compost de *pèl* i el suf. *-osa*, indicador de col·lectivitat, abundància, com *molsosa*; *pelusmell* 169, der. de *pelussim* i el suf. dim. *-ell* (**pelussimell* > *pelusmell*) (no apareix al *DCVB* ni al *DECat*); *barbeta* 76, dim. de *barba* (< BARBA); *borra* (*borra de mata* 89, *borra de roca* 106 o *borra de bosc* 57; cf. it. *borra*), del llat. tardà BŬRRA 'fibra curta de tèxtil considerada com a rebuig' → 'pelussa', i el seu dim. *borró* 168, 171; *vellut* 66, 68, compost de l'ant. *vell* < VĬLLUS 'pèl dels animals' i el suf. *-ut* (< -ŪTU) 'posseïdor de', com *pelut*, *cornut*; *panna* 72, de 'vellut grosser' (← fr. *panne* 'pell; panna');

2) 'color verd': *verdet*, de *verd* i el suf. dim. *-et*; *verdina* 178, amb el suf. també dim. *-ina* (com *purpurina*);

3) 'lloc de procedència o destinació': *herba de la roca* 81 (*roca*, d'origen preromà), forma mall. on s'ha de notar l'ús de l'article literari i no el salat, com és habitual; *herba penya* 77 (*penya* < llat. PĬNNA 'merlet; ploma; ala'), per metàfora; *tossalet* 153 podria ser una el·lipsi de *herba de tossalet*; *herba de betlem* 75, perquè s'utilitza per al pessebre (*betlem* 'pessebre' < llat. bíblic BETHLEHEM, procedent de l'hebreu); *flor de terra* 172, a la superfície, arran de terra, i el der. *florit* 147;

4) 'que es fa prop de l'aigua o sobre l'aigua': *llimac*, der. de *llim* 154 (< LĪMU), potser amb atracció del gastròpode *llimac* (< *LĪMACU), com *llima*[θ] 132; *llepó* 164, 174 (var. *llapó* 145), der. de *llepar* (potser d'origen indoeuropeu o onomatopeic), per a designar el llim o fang verd propi d'aigües aturades;

5) 'brot tendre': *brulla* 139, var. de *brolla*, postverbal de *brollar* 'començar a sortir, a néixer', d'origen incert; *bosquina* 'planta de poca alçària' 47, der. d'un preromà *BOSKO-, comú amb el llatí de la Gàl·lia i el nord d'Itàlia;

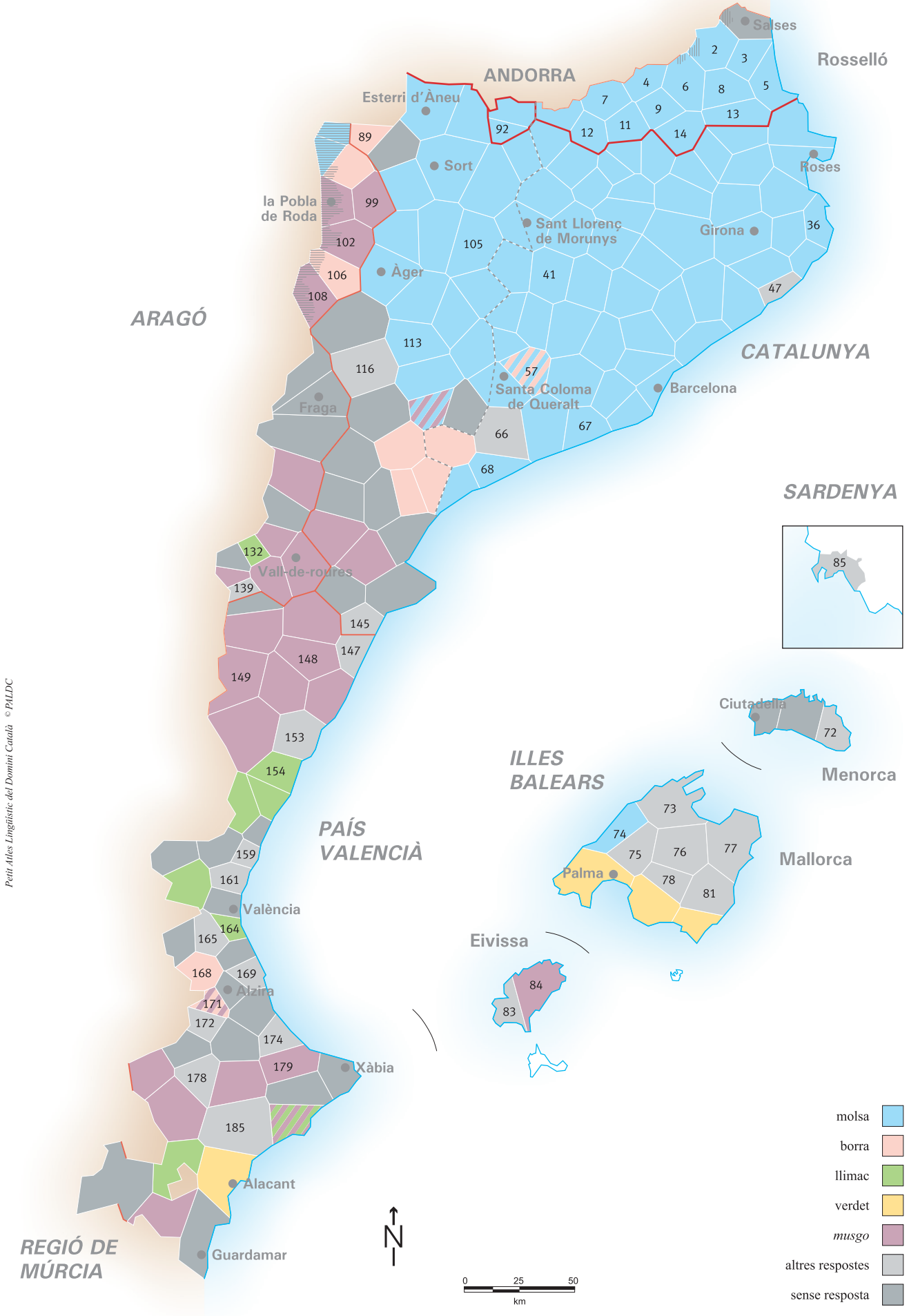
6) 'semblança amb una altra planta': *tabac de iaia* 83 (o *de iai*), aplicat especialment als líquens que es fan sobre branques de pins, comparats amb fulles de tabac (*tabac*) i el color blanquinós o cendrós dels cabells de les ancianes (o els ancians) (*iaia*, *iai*); *senell* 116, var. de *senill*; *céspet* 84 ← cast. *césped*; probablement *herba sabonera* 185, *herba gelada* 108, *asprella* 164 (o *esprella* 165).

Per a *molsa*, *borra*, *verdet*, *llimac* i *llepó*, veg. també *PALDC*, III, 450.

Des del punt de vista areal, notem la gran presència de *molsa* al Principat, amb el tímid geosinònim marginal *borra*, enfront de l'intrús *musgo* de la Franja i les poblacions valencianotortosines i alacantines, provinents d'Aragó, Múrcia o la Manxa, i de *llimac* i *llepó*, també val., que es distancien un xic de la molsa; el mallorquí se singularitza amb el mot *verdet* i amb formes perifràstiques amb el nucli *herba* (*herba de la roca*, *herba de betlem*, *herba penya*).

Són mots normatius *molsa*, des del *DOrt*, 1917; *verdet* i *llapó* (que s'hauria d'escriure *llepó*), referits a una vegetació afí a la molsa, des del *DIEC*$_1$, 1995.

La *molsa*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

715
El *flabiol*
(*ALDC*, V, 1079. El *flabiol*)

L'enunciat designa un "instrument musical que sona per vibració d'una columna d'aire continguda dins un tub o per l'aire que hi passa a través" (*DIEC*, s. v. *aeròfon*). *Flabiol* i *flauta* es reparteixen el territori, sense tenir en compte les diferències que expliciten els diccionaris.

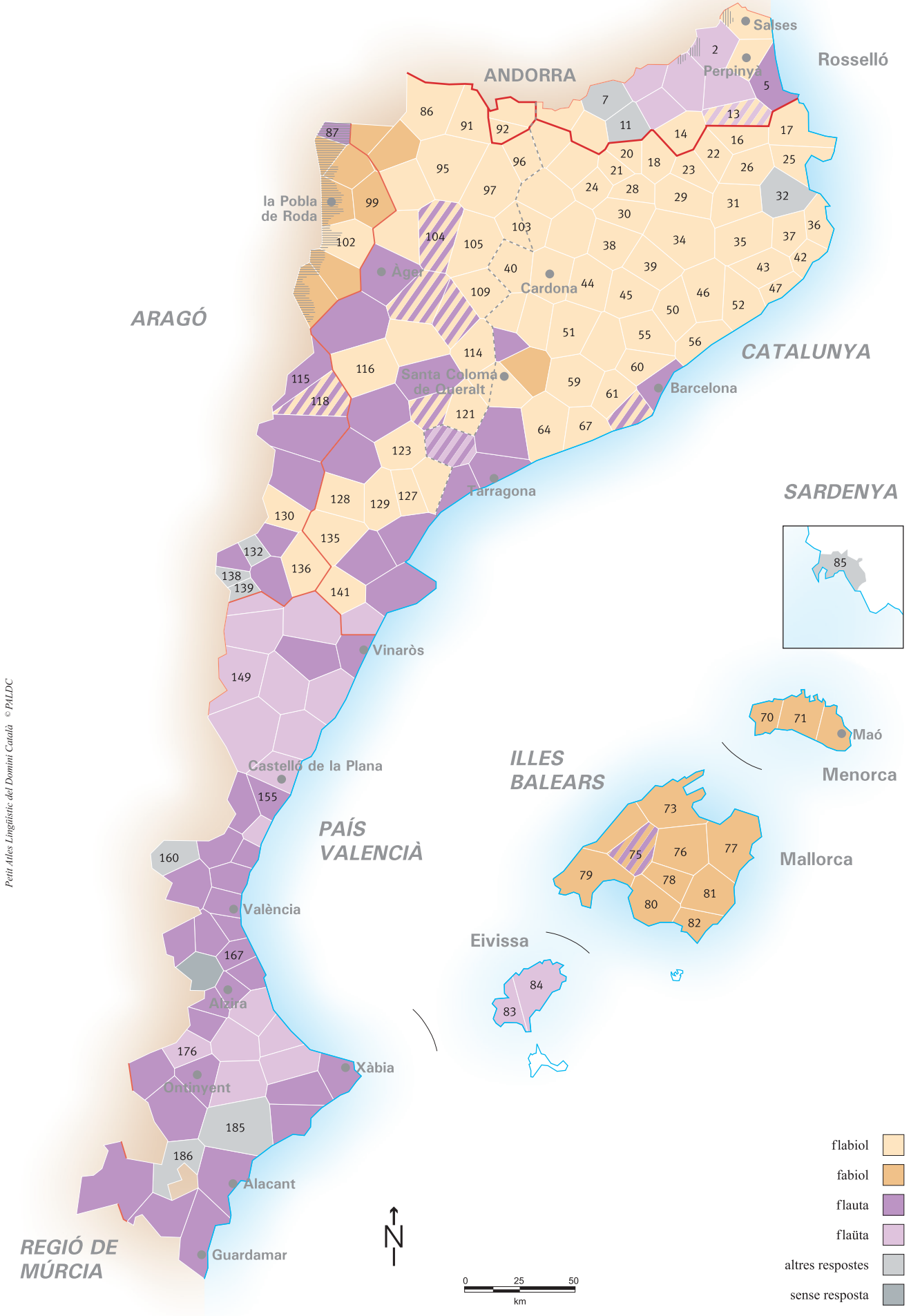
Flabiol (s. XV) deriva del llat. vg. *FLABIOLUM, alteració de *FLABŬLUM, der. de FLABRUM 'buf dels vents', i aquest, de FLARE 'bufar' amb influència del gr. PLAGÍAULOS 'flauta travessera' (PLÁGIOS 'travesser' i AULÓS 'flauta'). Presenta molts casos de variació fonètica: *fabiol*, per dissimilació eliminatòria de laterals, com *fobiol* 73, 76, 79 i *fubiol* 70, 71, 75, 77-82, aquests per labialització de [ə] en contacte amb la bilabial [b]; *fulbiol* 38, var. metatètica de *flubiol* 13, 14, 16, 21-26, 28-31, 34, 35, 39, 42, 44-46, 50, 55, 56, amb [u] assimilada per la [b], convertida per dissimilació de líquides en *frubiol* 17, 24, 43, 45, 47, 52, 60, metatitzat alhora en *furbiol* 18, 20, 36, 37; *frabiol* 40, 45, 61, 67, 91, 92, 95, 96, 103-105, 109, 114, 123, com *frebiol* 97, són altres casos de dissimilació de laterals (< *flabiol*), igual que *flariol* 135, 136 i *floriol* 127; *flabiol*, a través de *frabiol*, ha pogut passar a *fabriol* 51, 64, 86, 116, 118, 121, 129, per metàtesi, i aquest a *farbiol* 59, també per metàtesi, modificat en *farabiol* 130 (o *farobiol* 130), per epèntesi vocàlica, i encara generar *fabirol* 102 i, per emmudiment de *-b-* i metàtesi, *fariol* 128 i *furiol* 141.

Flauta (s. XIII) és d'origen incert; pot ser onomatopeic (*DHLF*) o bé procedir de l'oc. ant. *flautar* 'tocar la flauta', tal vegada resultat d'un encreuament de l'oc. *flaujar* amb el llat. tardà FLATARE, freqüentatiu de FLARE 'bufar' (*DECat*). És probable que la forma primigènia fos *flaüta* (cf. la grafia *flahuta* de 1378, oc. *flaüta*), *flaüt* 2, var. masculina; *fluta* 5, amb reducció del hiat (potser per influència del fr. *flûte*), i *flaruta* 176, amb inserció d'una bategant que trenca el hiat. Altres var.: *fiauta* 115 (< **fllauta* 87), per palatalització de la L del grup FL- (com *fllama* < FLAMMA), i *frauta* 167, per rotacisme.

Altres mots de caràcter més local són: *xulet* 155, de *xiulet* 7, 11, 25 (< *siulet*, der. de *xiular* [s. XIV] < *siular* [s. XIII] < SĪBĬLARE), i *xolit* 160, var. de *xulit*, amb alternança [u]/[o] davant *i* tònica, cf. *bullir*/*bollir* (< *xiulit*, amb canvi de sufix, potser ← cast.). *Xumflaina* 160, potser modificació de *xumflaire*, és un der. de *xumflar*, var. de *eixumflar*, compost de EX- i *umflar* (< INFLARE o llat. vg. *UNFLARE), semblant als casos de *eixobrir*, *eixoblidar*. *Xeremia* 73, "més rústega que la flaüta" 84 (var. *xurumia* 83 < **xerumia*, amb [u] per assimilació a la labial veïna), té per base el fr. ant. *chalemie* (gr. KALAMITES 'flauta de canya'), potser encreuat amb *caramella* (< llat. vg. CALAMĔLLA, der. de CALĂMUS 'canya') i, amb el gr. KALAMITES, seria l'origen de *xeremita* 186 i de *xeremita de canya* 185. *Pimfaino* 139 (var. *pifaino* 138) podria ser masculinització de *pimfaina*, alteració de *simfonia* (*DECat*), o bé procedir del cast. *pífano*, var. de *pífaro* (< *pifre* < al. *pfeifen*). *Nunut* 32 (no apareix al *DCVB* ni al *DECat*) és d'origen onomatopeic (cf. *tut*, *tururut* 'so de trompeta'). *Cllarí* 99 és pres del cast. *clarín*, com *gaita* 132, 149 ho és del cast. i galaicoportuguès *gaita* (on prové del gòtic GAITS 'cabra', per la pell de què es fa l'instrument) i *pipioru* 85 ho és del sard *pipiolu*, der. de PIP(P)A.

Geolingüísticament, *flauta* ocupa el val., amb l'eiv. i el ross., especialment en la seva var. *flaüta*, que, en el darrer dialecte, pot ser d'influència oc., mentre que *flabiol*, amb les seves nombroses var. fonètiques, s'estén per la resta del domini. Altres mots més locals són resultat d'interferències externes (*xeremia*, *gaita*, *clarí*, *pipioru*, potser *pimfaino*) o d'un impuls onomatopeic (*nunut*).

Són mots normatius *flauta*, *flabiol* i *xeremia*, des del *DOrt*, 1917; entre els resultats notem l'absència de *caramella*.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

716
Una *bruixa* de card
(*ALDC*, V, 1084. Una *bruixa* de card)

L'enunciat designa el "borrissol molt lleuger que es desprèn de certs cards i altres plantes i se'n va per l'aire, i els infants el persegueixen" (*DCVB* s. v. *bruixa*). Les motivacions tenen l'origen en:

1) 'ésser que vola': *bruixa* (var. *bruisa* 154, per dissimilació [jʃ] > [js]), d'origen incert, potser del preromà *BRŎIKSA o *BRŌKSA, per la creença que les bruixes volen amb una escombra o surten volant per la xemeneia a reunir-se amb el dimoni; *àngel* 21, 23, 34, 35, 60, 63, 141 (dim. *angelet*), del llat. eclesiàstic ANGELUS (← gr. ÁGGELOS 'missatger'); *papallona* 40, 41, 88 (var. *paupallona* 105, homonimitzat amb *paupar* 'palpar'), femení de *papalló* 58, del llat. PAPĬLIŌNE, amb els sinònims *voliaina* 91, 97, 114, possiblement del llat. *VOLAGĬNEM, der. de *volar* (< VOLARE), influït per *voleiar* i *voliac* (var. *voligana* 123, amb inserció d'antihiàtica i canvi de suf., *poligana* 121); *paloma* 126, 127, 181, del llat. vg. PALŬMBA, cl. PALUMBES 'tudó', convertit en romanç en 'papalló, papallona', amb el dim. *palometa* (*palometa de card* 135 o *palometa de car* 118); *colom* 44, 138 (dim. *colomet* 77, 120), del llat. COLŬMBU; *volador* (dim. *voladoret* 166, 169, 176), der. de *volar*, com possiblement *voriol* 178 (< *voliol*, per dissimilació de laterals) i potser *volisme de card* 100; *ocell* 28, del llat. AVICELLU, dim. de AVIS, com els sinònims *pardalet* 83 (dim. de *pardal*, del gr. PÁRDALOS) i *mixonet* 65, 117 (dim. de *mixó*, *moixó* < llat. tardà MŬSCIŌNE 'mosqueta, mosquit', der. de MŬSCA 'mosca' i estès a ocells petits); semblant deu ser l'origen de *moixeta* 73, 74, pròpiament 'milana' (cf. cast. *gavilán*);

2) 'altres animals': *gatet* 98, der. dim. de *gat* (< CATTUS); *gallineta* 89, 90, der. dim. de *gallina* (< GALLĪNA); *ànima de gos* 184, sintagma format pel cultisme *ànima* (< ANĬMA) i *gos*, d'origen expressiu, basat en la manera de cridar l'animal;

3) 'borrissol, filament que es desprèn d'una planta, especialment del card, o d'un altre origen': *flor* (var. *fllor* 93), del llat. FLŌRE, completat amb determinants, com *flor del card* 190 o *flor de carc* 86 (< llat. CARDUS; var. *fllor dels cardos* 94, *floreta de card* 173, *flor dels cardigassos* 102, augmentatiu de *card*), *flor de calcida* 76 (var. *flor de calcina* 81), d'origen fosc, *flor del pixallit* 8, compost del present de *pixar* (< onomatopeic) i *llit* (< LĔCTU), nom del lletsó, dit així per les seves propietats diürètiques (cf. fr. *pissenlit*); amb substitució del nucli: *grana del carc* 15 o, simplement, *grana* 7 (< llat. GRANA, cf. *PALDC*, IV, mapa 516), *borla de card* 148 (*borla*, d'origen incert), *borra dels cards* 149, *llana del gald* 85 (*gald* ← sard) o, simplement, *llana* 86 (< LANA), *pelussilla del card* 131, der. de *pelussa*, *flòbia de calcida* 76 (*flòbia* 'borralló de neu'), *cupo del carc* 44 (← cast. *copo*; *carc*, per equivalència acústica -[t] = -[k]); *llavor de calcida* 51, 67 (< LABOREM), *llaor del card* 130, per caiguda de [b] intervocàlica, *llagor del card* 100, per equivalència acústica B = G; *carxofeta* 147, dim. de *carxofa*, de l'hispanoàrab; *coll* 139, pron. [koʎ], de *quall* 'herbacol'; *pinya* 134 (< PĪNEA); *volva* 116, 180, potser del cèltic *ŬLVA 'polsim, filagarses' (der. dim. *volvina* 66, *volveta* 165); *pelet* 177, dim. de *pèl* (< PĬLU); *cabellera* 181, der. de *cabell* (< CAPĬLLU); *agüelo* 183, per equivalència acústica B = G (val. *auelo*, per pèrdua de *-g-*, com *agulla* > *aülla*; dim. *auelet* 171; *uelo* 175, 180, per afèresi vocàlica, dim. *uelet* 174), potser per la creença dels nens que eren els cabells perduts dels avis (creença recollida per Josep Martines); *borra* 'pelussa de matèria tèxtil' (der. *borró* 30, 33, 45), *borrim* 53, *borrissol* 109, potser *barronda* 47 (< **borronda*); *plomell* 42, der. de *ploma* (< PLŪMA), com *plomissó* 59, *plomissol* 83; potser *flare* 146 (< *frare* < FRATER); *nuvolet* 163, der. dim. de *núvol* (< NUBĬLUS);

4) 'cosa lluminosa': *estel* 61, 64 (< llat. vg. *STĒLUM a partir de STĒLA < llat. cl. STĒLLA, sentit com a plural neutre; cf. *PALDC*, III, mapes 394 i 422); *llum* 43 (dim. *llumet* 113), del llat. LŪMEN; *farol* 138 (← cast., on ← cat. ant. *faró*).

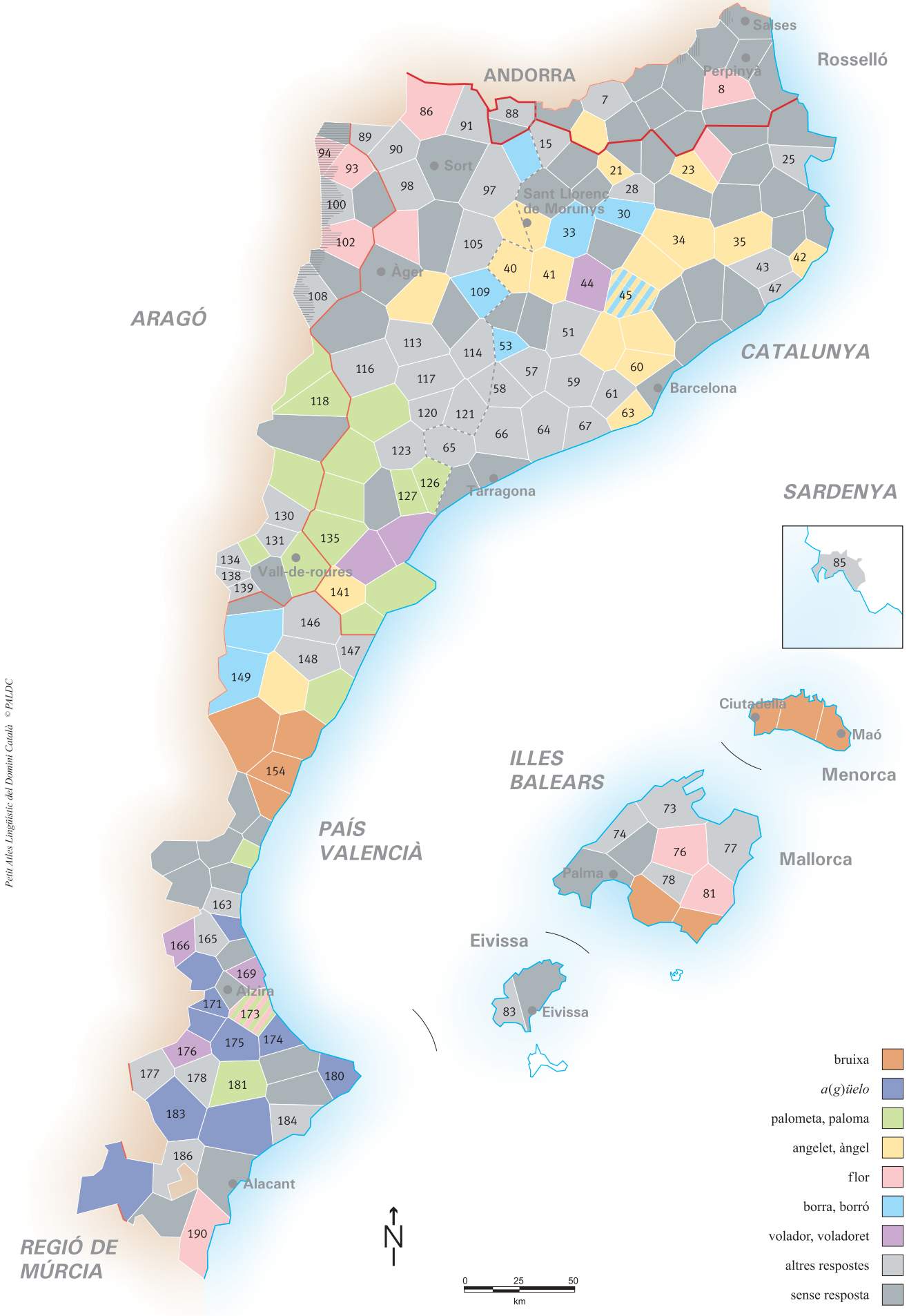
Notem el paper que els xiquets tenen en seguir els borrissols i, per això, el gran nombre de diminutius (*angelet*, *palometa*, *voladoret*, etc.).

Altres orígens: *bufalaga* 78 podria ser una var. de *bofeguera*, "de *bòfega* 'butllofa', perquè el làtex de la planta és càustic i pot embutllofar la pell" (Masclans), nom que estaria relacionat amb *lleteres* 57 o *lliteres* 57, que potser són a l'origen de *canterella* 186 per homonimització amb el nom d'un cànter; *cabofa* 108, var. de *cabossa*, der. de *cap*; *caspa* 25, per comparació amb les pellofetes de les arrels dels cabells (← cast. *caspa*).

Cal remarcar la frondosa riquesa de significants que ha generat aquest concepte probablement perquè es troba dins l'àmbit del llenguatge infantil.

Remarquem que el diccionari normatiu manca de nom concret per a aquest significat.

Una *bruixa* de card

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

717
Els *rovellons*
(*ALDC*, V, 1088. Els *rovellons*)

El *rovelló* (*Lactarius sanguifluus*) és un bolet típic de l'àrea mediterrània, "que secreta una llet d'aspecte sanguinós" ("roig" 149, "el roig és ver" 162; veg. Griñó, 1977: 128-131); deriva del llat. RUBELLIONE, que significava 'rovell del blat; roger, moll', relacionat amb RUBER 'vermell'. A més de diverses espècies, designades amb determinants (*rovellons verds* 140), el mot coneix força var. fonètiques: *rovellon* 87, 94, amb *n* final per aragonesisme; *roveions*, amb iodització, i, amb reducció [əj] > [i], *rovions* 29, com dial. *viam* < *veiam*; *rovellús* 5-7, 11, *rovillús* 3, *roillús* 4, *roellús* 9, amb pèrdua de la labial, i *ro*[z]*illús* 2, amb [z] ultracorrecta, totes var. del ross.; *revolló* 106, 162, 166 (*revollons de sang* 160), per metàtesi, i *revelló* 122, per assimilació vocàlica.

També tenen una certa extensió:

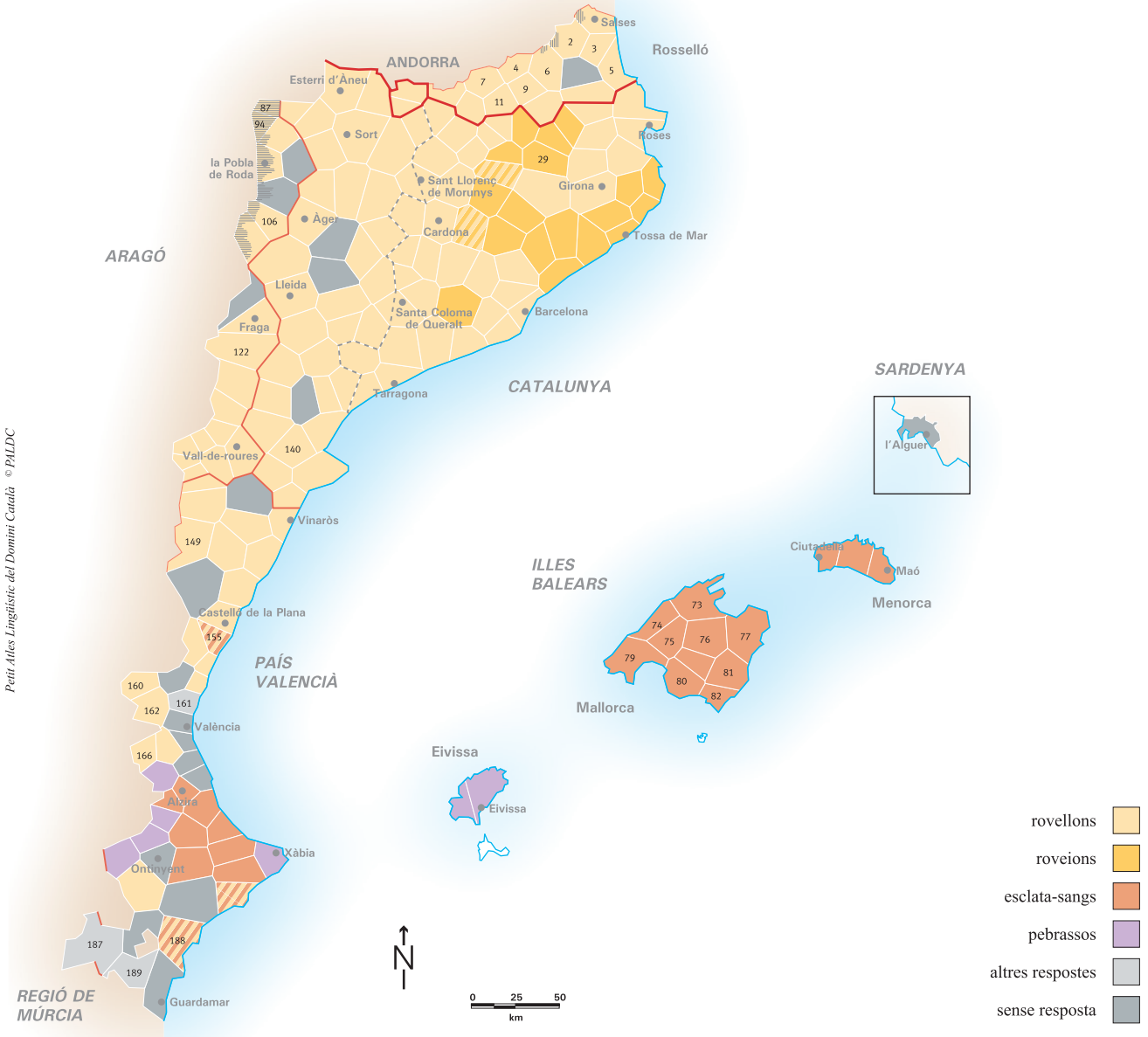
1) *esclata-sangs*, pron. *esclata-sains* 73-77, 79-82 en mall. i *esclata-sans* 155, 188, és compost del present de *esclatar* 'rompre's, rebentar', potser del francic *SLAITAN 'partir', i de *sang* (< SANGUE) 'perquè, en trencar-se'n el capell, segrega un suc vermell'; doc. en men. per Febrer Cardona (v. 1830) i en mall. per Figuera (1840);

2) *pebrassos*, der. de *pebre* < PĬPĔRE 'íd.' més el suf. *-às*, pel gust picant de l'espècie *Lactarius piperatus* estès a aquesta altra espècie; var. *pebrerots* 187, format sobre *pebrera* (cf. *ALDC*, V, mapa 1132) i el suf. *-ot*.

És denominació local *setes* 161, 189, pres del cast.-arag. *seta*, d'origen incert, potser de SEPTA 'coses podrides' (→ 'floridura' → 'bolet de poca estimació' → 'bolet').

Pel que fa a l'extensió areal, *rovellons* ocupa la major part del domini, tret de l'extrem meridional on es troba *pebrassos*, expandit a l'eiv., i *esclata-sangs*, que, sent propi de Menorca i Mallorca, podria haver arribat a l'àrea alacantina amb la colonització mall. del s. XVII, tot i que, enfilant-se la isoglossa fins a Alzira, esdevé dubtosa aquesta interpretació.

Són mots normatius *rovelló*, *esclata-sangs* i *pebràs*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

718
La *maduixa*
(*ALDC*, V, 1092. La *maduixa*)

La *maduixa* és el fruit de la maduixera (*Fragaria vesca*), rosàcia de flors blanques, que es fa sobretot a les vorades i clarianes del bosc i també és objecte de cultiu. El mot (s. XV) és d'origen preromà, potser de *MAIOSTA, possiblement celta (cf. it. *magiostra*, basc *mazusta*, oc. *mayoûssa*, *majoufo*, cast. *mayeta*), amb el canvi ST > [θ] > [ʃ]; var. *maduixa de bosc* 69, *manduixa* 70-72, amb repercussió de la nasal (com dial. *mangrana* < *magrana*), *madoixa* (s. XV-XVI) (cal tenir en compte que *mad*[u]*ixa* del ross. deu correspondre a un anterior *mad*[o]*ixa* pel tancament regular de [o] > [u] en aquest dialecte), *marruixa* 118.

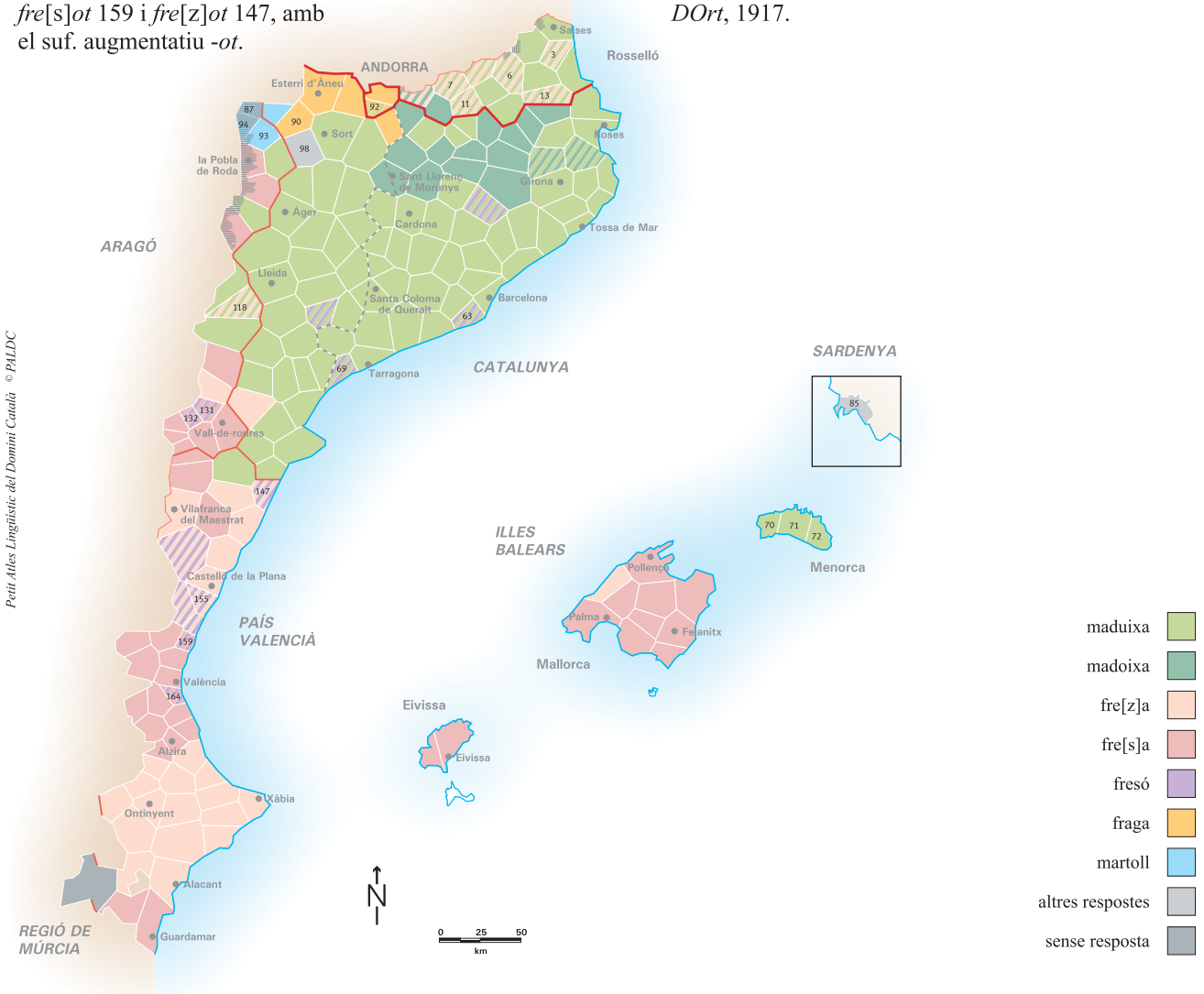
Fraga, que sol designar la maduixa boscana, deriva del llat. FRAGA, pl. de FRAGUM, interpretat com a *f.*, documentat a Font (1637); var. dim. *fragueta* 90. *Fraura* 85 és la pron. amb rotacisme de *fraula* (< llat. *FRAGŬLA), pròpia de l'alg., que també es va usar en mall. (Figuera, 1840) i val. (Ros, 1764). *Martoll* igualment és d'origen preromà, amb les var. *marduc* 98, *martol* 93, *martuall* 94 i *martuello* 87, aquestes dues darreres, de factura arag., com delata la diftongació de la *o*. *Fre*[s]*a* ha estat pres del cast. *fresa*, on prové del fr. *fraise*, modificació d'un anterior *fraire* (< llat. FRAGARIA 'maduixera' [*DECat*] o de **fraie* < FRAGA, encreuat amb l'ant. *frambeise*, mod. *framboise* [*DHLF*]); der. *fre*[s]*ó* 131, 132, 164 i *fre*[z]*ó*, calcats també del cast. *fresón*, *fre*[s]*ot* 159 i *fre*[z]*ot* 147, amb el suf. augmentatiu *-ot*.

Fre[z]*a*, del cat. sept., és un manlleu directe al fr. *fraise*, però que ha format els der. *fre*[z]*ard* 6 i *fre*[z]*ar* 3, 13, amb el suf. augmentatiu *-ard* (< germ. HARD), var. que no coneix el fr.; mentre que *fre*[z]*a* de la resta del domini és resultat d'una sonorització interna.

En algunes poblacions es fa distinció entre la maduixa de bosc (*maduixa*) i la cultivada (*maduixa*/*fresard* 3, 6, 13; *maduixa*/*fresa* 7, 11; *maduixa*/*maduixa de bosc* 69; *maduixa*/*fresó* 63; *fraga*/*maduixa* 92; *fresa*/*fresó* 155; *fresa*/*fresot* 159).

Des d'una perspectiva geolingüística, *maduixa* ocupa Menorca, la Catalunya del Nord i la major part del Principat; en l'àrea pirinenca es troben petites isoglosses de *martoll* (amb les seves var. de tipus arag.) i *fraga*, els dos mots, com *maduixa*, d'ascendència preromana. *Fraga* coneixia una extensió més àmplia, car el mot és citat per Font (1637), lexicògraf de la Seu d'Urgell, i és recollit, com tantes vegades (Veny, 1993 c: 227-250), pel vigatà Torra (1640) i considerat "antiquado" per Esteve *et al*. (1803), prova que el mot era desconegut en cat. or. *Fresa* ha entrat en cat. per dues vies: **1**) des del fr. en cat. sept., on ha anat substituint *maduixa*; **2**) des del cast., a la Franja, al val., al mall. i a l'eiv., on ha fet la competència a *fraula*.

Són mots normatius *maduixa*, *fraga* i *fraula* des del *DOrt*, 1917.

719
La *rosella*
(*ALDC*, V, 1090. La *rosella*)

Aquesta papaveràcia que creix en els sembrats i a les vores dels conreus (*Papaver rhoeas*) té com a nom molt general *rosella* (o *flor de rosella* 149, 152), der. de *rosa* (< llat. RŎSA), que, amb el sentit originàriament dim. ('petita rosa'), apareix al s. XIV, però que, com a designació de la planta, no apareix fins al s. XVII; s'ha ramificat en diverses var. fonètiques: *roella* (o *flor de roella* 117, 120), per pèrdua de la [z] a causa de la dissimilació amb la vibrant; *rovella*, per inserció en *roella* d'una labial [b] o [v], o *roguella* 106, 119, 160 (com dial. *roegar* 'rosegar'), per inserció d'una [g] antihiàtica (com *dugues* < *dues*); *rodella* 77, per atracció homonímica de *rodella* 'figura circular; rodanxa', semblantment *ronsella* 158 (o *ronzella* 154, 187), per homonimització de *poncella* (< llat. vg. *PŬELLĬCĔLLA, dim. de PUELLA 'noia'), *dolcella* 163, de *dolç*, i *doncella* 166, de *donzella* (< llat. DOMINICILLA, dim. de DOMINA 'senyora'); *centella* 164 (der. *centellera* 164) podria partir d'aquest model afavorit pel color encès de la guspira, motivació que deu ser present en *llampoina* 22, der. de *llamp* (< *LAMPU), i en *roïll* 1, préstec de l'oc. *roilh*, que prové de *RUBĬCŬLUS, der. de RUBER 'vermell', encreuat amb *rovillós* (< ROBIGINOSUS, de ROBĪGO); també és de procedència oc. *pavot* 11.

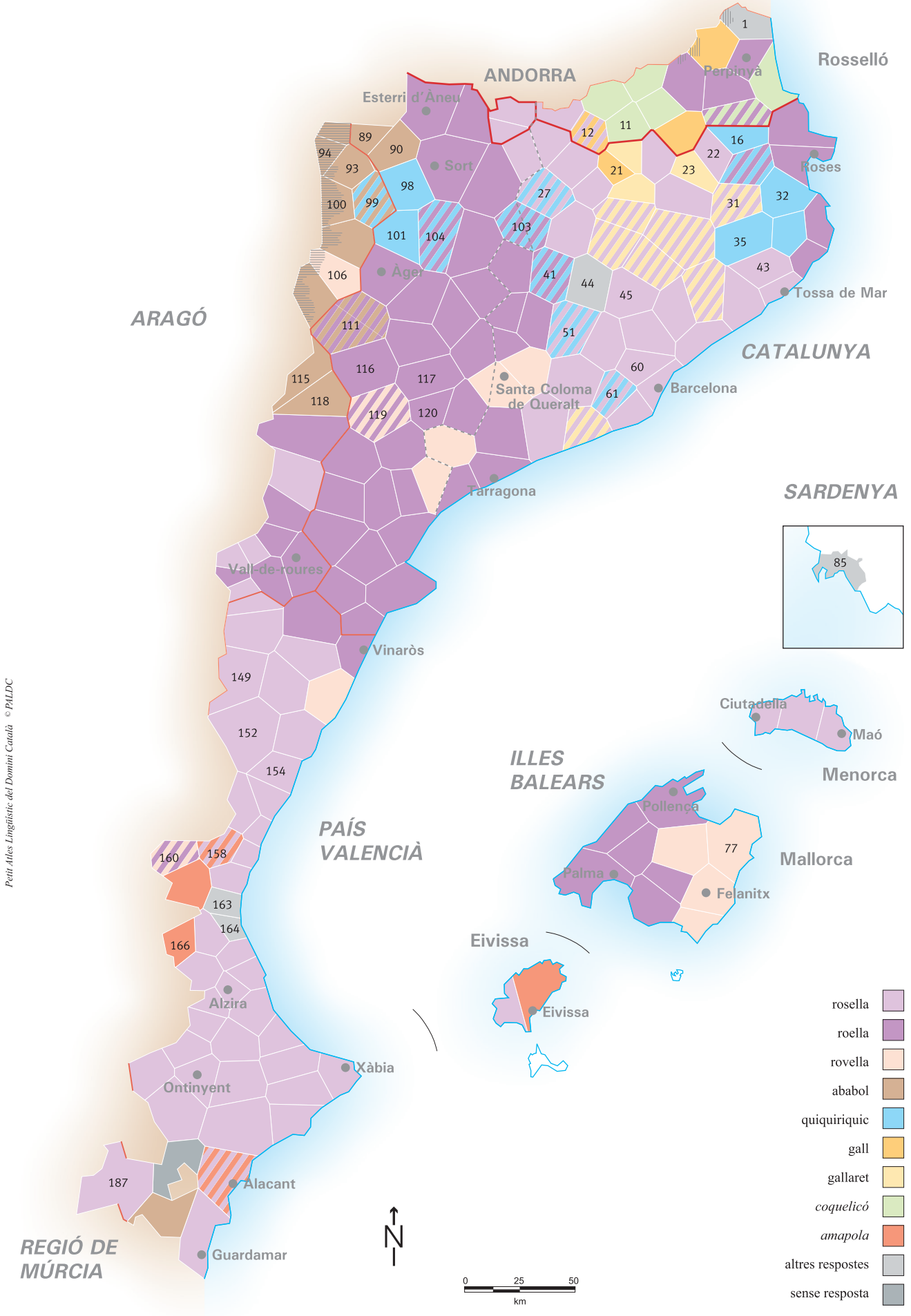
La vermellor de la cresta del gall aplicada a la rosella, per metonímia (*pars pro toto*), ha generat mots com *gall* (dim. *gallet* 21), *gallaret*, contaminat potser per *gallardet* 'banderola', i els compostos *gallgallaret* 31 (var. *gaigallaret* 23) i *gallgallinot* 12, influït aquest pel joc infantil on es pregunta a l'interlocutor, abans d'esclatar la rosella, si és gall o gallina: en el primer cas, si és vermell, i en el segon, si és blanc. El nom del gall en context infantil, i per metonímia, també ha produït aquests altres noms de la rosella: *quiquiriquic*, *quequerequec* 27, 98, *quiquerequic* 16, 32, 35, 61, *quequerequet* 103, *quequereguet* 103, *crequequé* 41, d'origen onomatopeic, basat en el cant del gall, com les var. *pipiripip* 99, *piperepip* 51, *peperepep* 104 (o *peperepep de roella* 101), *pupurupup* 104. Trobem la mateixa imatge en el gal·licisme ross. *coquelicó* (← fr. *coquelicot*). *Puput* 43, 44 pot ser resultat d'una reducció de l'onomatopeic *pupurupup* homonimitzat amb el nom d'aquest ocell.

L'esmentat joc infantil que consisteix a preguntar "és gall o polla?" o "és frare o monja?" i si és vermell és gall o frare, i si és blanc, polla, gallina o monja, és a l'origen de *flari* 116 (< *frare*, amb dissimilació de bategants) o *cap de flari* 100 (s. XVIII) i de mots que no figuren entre les respostes, com *caputxí*, *capellà*, *lloca*, *monja* (veg. *Noms de plantes*, 2014: 755) o *campanons*; també probablement explicaria *badabadoc* 45, 60.

El nom llat. PAPAVER coneix el descendent alg. *papàriu* 85 (documentat al s. XV sota *papavar*) com a manlleu al sard (Caria, 2001); potser *paparota*, no recollit a l'*ALDC*, hi té a veure. A més PAPAVER, a través de l'àr. vg. hispànic ḤABABÁWR (*DECat*) o de l'àr. andalusí ḤAPPAPÁWR (Corriente), encreuat amb ḤABB 'grans', ha donat *ababol* (var. *abobol* 115, per assimilació vocàlica) i *babol* 89, 90, 93, 94, 118 (o *mata de babol* 118), per afèresi, modificat amb *bamberol* 111; la var. *amapola* ens ha arribat a través del cast. (cf. port. *papoula*, gall. *mapoula*).

Rosella, amb les seves var. formals, com a nom de la planta, ocupa de fet tot el territori; tanmateix, les denominacions de la flor, relacionades sobretot amb la cultura popular del món infantil (*gall*, *pipiripip*, *flari*, etc.), han provocat illots divergents, així com la continuïtat catalanoaragonesa ponentina (*ababol*) i les interferències puntuals occitana (*pavot*, *roïll*), sarda (*papàriu*), francesa (*coquelicó*) i castellana (*amapola*). Són mots normatius *rosella*, *babol*, *badabadoc*, *gallaret*, *pipiripip*, *quiquiriquic*, des del DG_1, 1932 (també *caputxí*, *paparota* i *paramà*, no recollits a l'*ALDC*); *colet*, *gall* i *lloca* (tampoc recollits a l'*ALDC*), des del $DIEC_1$, 1995.

La *rosella*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

720
L'*esbarzer*
(*ALDC*, V, 1093. L'*esbarzer*)

Aquest arbust intricat del gènere *Rubus*, de tiges amb agullons, flors blanques o rosades, que produeix móres, coneix bàsicament dos noms força estesos, *romeguera* i *esbarzer*.

Romeguera deriva del llat. vg. *RŬMĬCARIA, der. de *RŬMĬCA (llat. cl. RŬMEX, RŬMĬCIS) (s. XII, en topònims), amb les var. *romeguera de móres* 21, avui mall. *romeguer* [*m.*] (s. XIV) 76-78, 80-82; *romenguera* 67, que, més que derivar-la d'un hipotètic RŬMIC-ONARIA (*DECat*), entenem que cal interpretar-la a partir de la dilació de la nasal (igual que *magrana* > dial. *mangrana*), canviat en *remeneguera* 90, per epèntesi i assimilació vocàliques; *romiguera*, per canvi de [e] > [i] en cat. occ., potser per dissimilació.

Esbarzer i tota la seva família remunten a orígens preromans no aclarits. Tenint en compte les formes *barzer*, *barça*, (*a*)*barta*, *barja, bardissa*, sembla que han de partir d'un nucli **bard-*, *barz-*, *barç-*, *barj-*, amb una oscil·lació de l'element consonàntic final que explicaria aquestes formes amb el suf. *-er*, *-era* (< -ARIU, -ARIA):

1) *barzer* i *barser* 101, 104, 106, 107, 115, 118, amb les var. *abarzer* 152 i *abarser* 116, amb pròtesi provocada per fonosintaxi; *brazer* 83 i *brasser* 159, 161, 163, amb metàtesi; *batzer* (s. XIV) 70, 71, 73-76, 78-80, 82; *abatzer* 71, 72, per pròtesi vocàlica; per probable aglutinació de l'article aràbic: *albarzer* i *albarser* 158, 167-171; *aubarzer* 123 i *aubarser* 119, per vocalització de la lateral; *ambarzer* 173, 174, 181, per canvi de prefix, i *ambrazer* 156, per metàtesi; *esbrazer* 117, 129, per metàtesi, *esbarzera* 27, per canvi al *f.*, i *esbarzons* 30, amb possible aglutinació de l'article en la forma de plural (*e*[*l*]*s barzers* > *es barzers* > sg. *esbarzer*), documentat només des del s. XIX;

2) *barça*, var. *bar*[θ]*a* 100, *barça marina* 99, 102, *bar*[θ]*a marina* 100; *esbarza* 30, 40, 41, *esbarça* 99, amb aglutinació de l'element *es-*, i els col·lectius *barçal* 93-95, 99, *bar*[θ]*al* 108, *esbarçal* 99 i *barçar* 122, amb el suf. *-al* i *-ar*, respectivament;

3) **barta*: *abarta* 105, *abarter* 110, i el probablement col·lectiu, almenys inicialment, *bartassar* 2, format sobre l'augmentatiu *bartàs* 2;

4) *barja*, amb el compost *esbarja* 6 i els der. *esbargera* 9, *esbarjàs* 9;

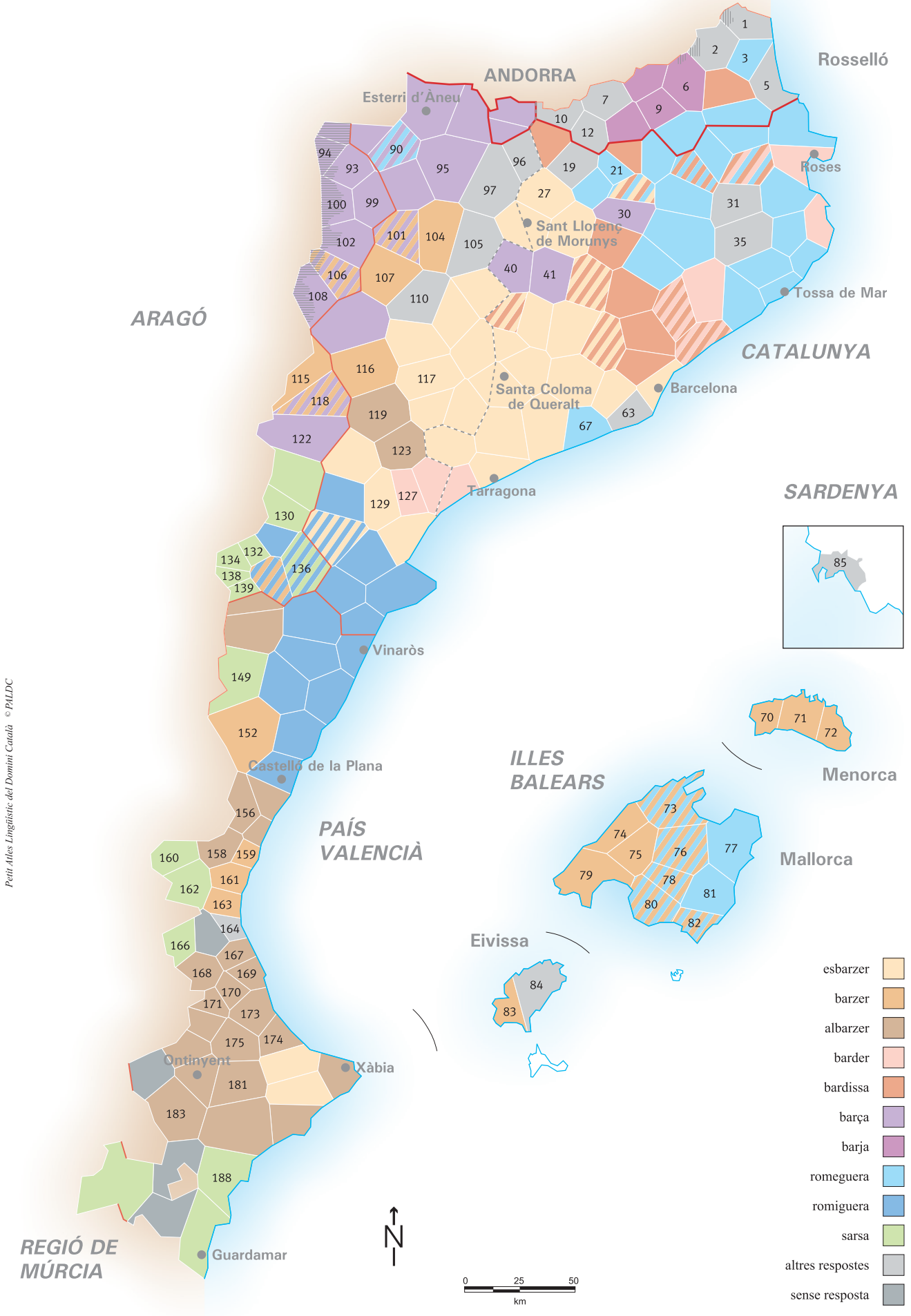
5) *barder* (var. *esbarder* 127), der. de *barda*, amb un altre der., *bardissa*, que ha pres més aviat el sentit de 'conjunt de plantes espinoses que es fan pels marges, que tanquen un tros de terra, etc.'.

Els altres significants coneixen una extensió més reduïda: *sarsa* (s. XV) és pres del cast. *zarza*, d'origen també preromà (veg. més avall *espina*), amb la var. *sarso* [*m.*] 149, els der. *sarsal* 130, 160, 162, 166, [θ]*ar*[θ]*al* 132, [θ]*ar*[θ]*er* 134, [θ]*ar*[θ]*eral* 138, 139 i *sarseral* 136, i el compost *sarsamora* 188 (← cast. *zarzamora*); *morera* 10, 35, 84, der. de *móra* (< llat. vg. MŌRA, llat. cl. MŌRUM 'móra d'esbarzer o d'arbre'), amb la var. *amorer* 149, amb pròtesi vocàlica (com l'oc. *amorier*), i el compost *morraliguer* 96, de *móra*, amb bategant modificada en vibrant, i *aliguer* (← oc. *alaguier* 'vern'); alg. *ru* 85 ← logudorès *ru* (< llat. RUBUS); *ronça* 3, 7, pres del fr. *ronce*, on prové de RUMICE; *espina* 31 ("romegueres o sarces o espines", Esteve, 1489).

Presenten interferències amb altres espècies, sovint espinoses: *garravera* 19, confusió amb el 'roser silvestre'; *garbuller* 164, evolució de *abreüller*, pròpiament 'arç blanc' o 'gavarrera', amb les var. *engarbuller* 175 i *engarguller* 175, amb equivalència acústica BU > GU (veg. Veny, 1989 a) o assimilació a la velar; *arça* 2, 5, 12, probablement ← oc. *ars* 'arç blanc', amb el der. *arcer* 97; *arnet* 183, der. de *arn* (← oc. 'planta espinosa'); *espullabelitre* 1, de *despullabelitre*, pròpiament 'gavarrera' (veg. mapa 713); *sarguer* 63, der. de *sarga*, d'origen preromà, parent de *salze*.

Des d'un angle geolingüístic, el tipus *barzer*, amb les seves var. (incloses *barça*, de l'extrem occ., i *barja*, del ross.), ocupa gran part del val., del bal. i del Principat, compartit amb *romeguera*; *sarsa*, documentat en val. des del s. XV, deu ser resultat de la colonització aragonesa, ajudant-hi després la immigració des de Múrcia i la Manxa.

Són mots normatius *esbarzer*, *bardissa*, *romeguer* i *romeguera*, des del *DOrt*, 1917; *barça*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

ANDORRA
Esterri d'Àneu
Rosselló
Roses
Sant Llorenç de Morunys
Tossa de Mar
ARAGÓ
CATALUNYA
Santa Coloma de Queralt
Barcelona
Tarragona
SARDENYA
Vinaròs
ILLES BALEARS
Menorca
Castelló de la Plana
PAÍS VALENCIÀ
Mallorca
Eivissa
Ontinyent
Xàbia
REGIÓ DE MÚRCIA
Guardamar
esbarzer
barzer
albarzer
barder
bardissa
barça
barja
romeguera
romiguera
sarsa
altres respostes
sense resposta
0 25 50
km
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

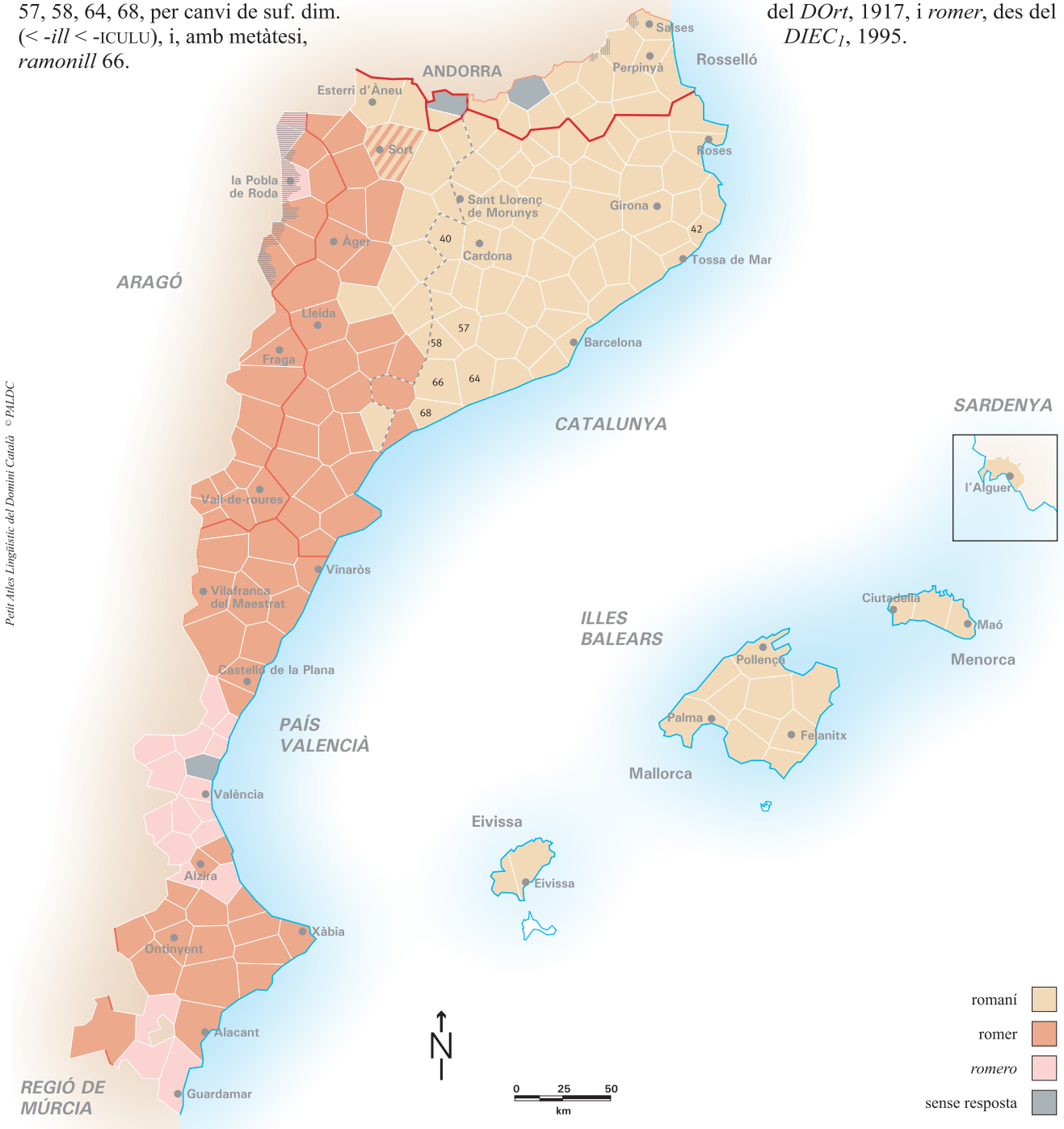
721
El *romaní*
(*ALDC*, V, 1099. El *romaní*)

El *romaní* (*Rosmarinus officinalis*) és una mata aromàtica, de flors d'un blau clar amb taques més fosques, pròpia de les brolles mediterrànies i emprada com a condiment. El mot (s. XIV) deriva del llat. tardà ROMANINU, reducció i dissimilació de ROS MARĪNUS: en llat., ROS, a més de significar 'rosada', s'aplicava tant al 'roldor' com al 'romaní' i d'aquí que es desfés l'ambigüitat botànica agregant un determinant, ROS TYRIU, per la importació de la planta de Síria, per al primer, i ROS MARĪNUS (o ROS MARIS), per al segon, probablement pel fet de créixer prop del mar; var. *r*[u]*m*[u]*ní* 40, per assimilació; *ram*[u]*ní* 40, per metàtesi; *romanyí* 42, per palatalització per contacte amb la *i* (cf. *tomaní*/*tomanyí*); *romanill* 57, 58, 64, 68, per canvi de suf. dim. (< *-ill* < -ICULU), i, amb metàtesi, *ramonill* 66.

Romer deriva d'un llat. vg. *ROMARIUS, reducció de *ROMARIS < ROS MARIS, pròpiament 'romaní del mar': hauríem tingut un primitiu **romar*, que, amb canvi de sufix, hauria passat a *romer*; tanmateix, la presència de *romero* en val. central fa pensar en una expansió de l'arag., amb posterior catalanització. El *DECat* considera les dues formes de procedència mossàrab.

En la distribució dels dos significants, *romaní* a l'est i *romer* a l'oest, s'ajunten *grosso modo* a la sèrie de trets que oposen el cat. or. al cat. occ. (*colz*[ə]/*colz*[e], *homes*/*hòmens*, *podreix*/*podrix*, *jonc*/*junc*, *dimarts*/*dimats*, *sorra*/*arena*, etc.; veg. Veny, 2015).

Són mots normatius *romaní*, des del *DOrt*, 1917, i *romer*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

722
L'*espígol*
(*ALDC*, V, 1100. L'*espígol*)

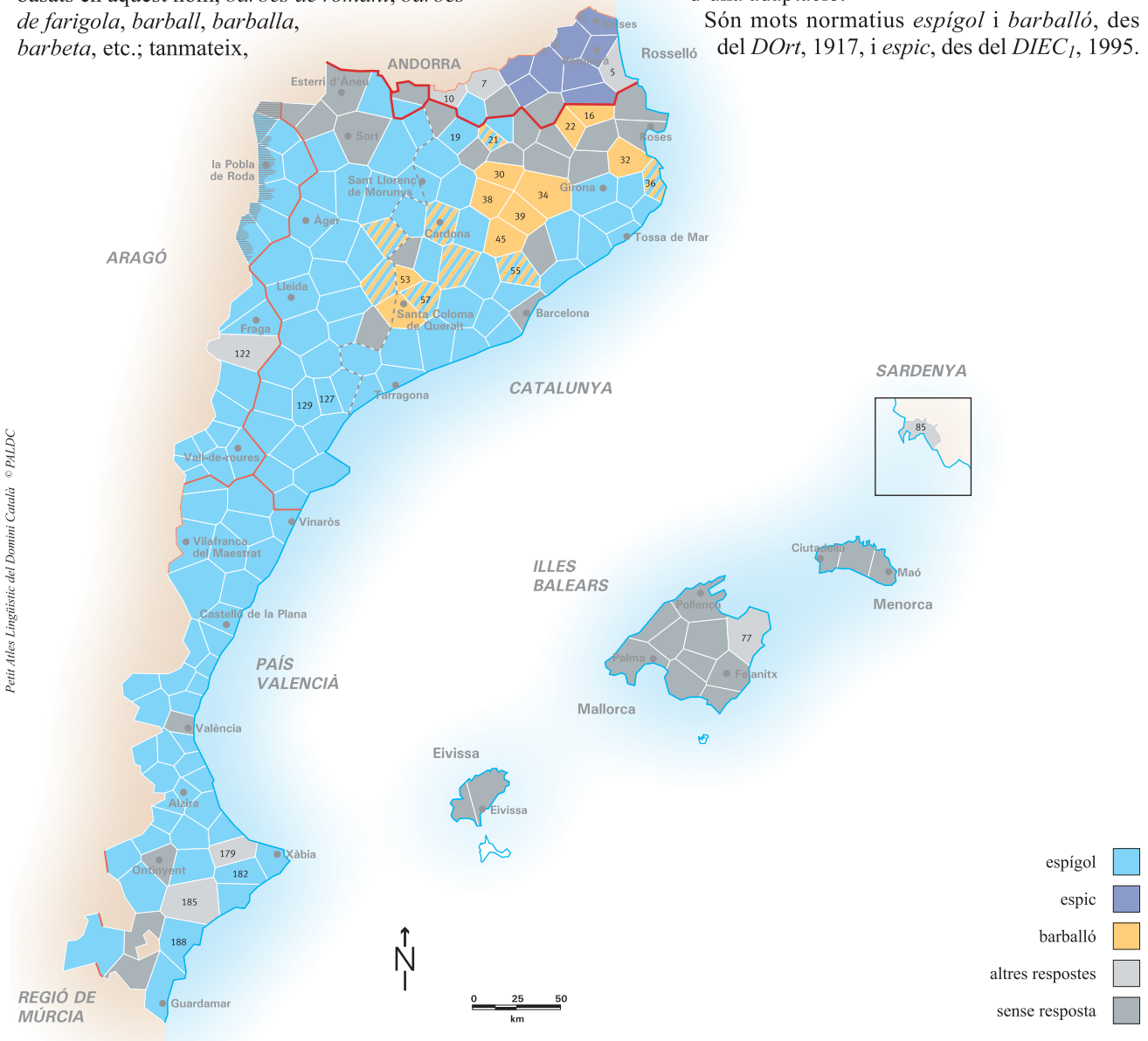
L'*espígol* és una planta aromàtica, pertanyent a diverses espècies del gènere *Lavandula*, "que té les fulles linears i les flors blaves en espiga" (*DCVB*); aquest és el nom més general (s. XV) procedent del llat. tardà SPĪCŬLUM, dim. de SPĪCUM 'espiga', dit així "pels poms o ramells en què se sol vendre" (Bertoldi, ap. *DECat*) o simplement perquè té les flors en espiga; var. *espigo* 19, per la freqüent alternança *-o*/*-ol* (*cervo*/*cérvol*, *ninxo*/*nínxol*); el der. *espigolera* 182, amb el suf. *-era*, propi de fitònims (*figuera*, *perera*); *respígol* 127, 129, per atracció formal de *respigolar* 'espigolar'; la forma arag. *espliego* 122, amb diftongació ultracorrecta de ī, catalanitzada en *esplego* 188. D'altra banda, es troba *espic* (s. XVII, doc. de Miquel Agustí), del llat. SPĪCU, doc. en cat. ant., però que en ross. deu provenir de l'oc. *espic*.

Barballó, amb les var. *barmalló* 16, 53, 57, amb dissimilació de nasals, com *barmaió* 21, 30, 36, 38, que, a més, ha sofert iodització, com li ha passat a *barbaió* 22, 30, 32, 34, 39, 45, 55, sembla un der. de *barba*: són diversos fitònims basats en aquest nom, *barbes de romaní*, *barbes de farigola*, *barball*, *barballa*, *barbeta*, etc.; tanmateix, s'ha proposat, amb evident gosadia, una relació amb *bargalló*, mena de palmereta, tots dos possible producte d'una alteració del llat. BARBA JOVIS 'barba de Júpiter', nom ant. dels galzerans, modificat en *BARBARJONIS o *BARBALIONIS, però *bargalló* també podria procedir d'un mossàrab (*a*)*bregalyon* (< llat. vg. *AFRICANIONE 'planta africana') (*DECat*).

Altres mots més locals: *timó real* 185, per comparació amb el timó o farigola, però més gran i amb tiges llargues (per això, *real*); *lavanda* és un manlleu al fr. *lavande* (5, 7, 10) o al cast. *lavanda* (77), on és un gal·licisme; *frígola* 179 és una confusió amb el nom de la farigola; l'alg. *godzema* 85 és un préstec del sard *pudzèma*, on ha estat pres del cast. *alhucema* (< àr. ḤUZÂMÀ), encreuat amb *puttsa* 'pudor'.

Notem el predomini quasi total de *espígol*, llevat del ross. *espic*, tributari de l'oc., i el singular *barballó*, estès, aquí i allà, pel cat. central. A remarcar l'entrada en alg. de l'arabisme cast. *alhucema*, des del sard, després d'una adaptació.

Són mots normatius *espígol* i *barballó*, des del *DOrt*, 1917, i *espic*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

723
La *farigola*
(*ALDC*, V, 1101. La *farigola*)

Els significants més estesos que designen aquesta planta aromàtica (*Thymus vulgaris*) són *farigola* i *timó*. El primer, *farigola*, és d'origen encara no del tot aclarit: per a uns, derivaria del llat. FILICULA 'falzia, falguereta', acceptable fonèticament però no des del vessant semàntic; per a altres, de *FERRICŬLA, difícil d'admetre perquè les diverses var. començades en *fari-/fri-* difícilment procedirien de segments amb una vibrant múltiple; per a uns altres, a partir de la qualitat aromàtica de la planta, seria un der. de **freigrolar*, congènere de l'oc. *ferigolar*, provinent de *FRAGRORARE, der. de FRAGARE 'exhalar flaire', amb possible atracció del tipus FILICULA 'falzia' (*DECat*). Es coneixen les var.: **1**) *fanigola* 61, 64, amb dissimilació de *farigola*; *faligola* 23, que, més que un descendent fidel a l'hipotètic ètim, ha de ser resultat d'una assimilació de la bategant a la lateral, atès que coexisteixen les dues formes a la mateixa localitat; **2**) *frigola*, amb síncope vocàlica, i el der. dim. *frigoleta* 2, 3, 5, 6, 9; **3**) *frígola* (var. *frígol* [*m.*] 8, 13), que, si admetem l'ètim FILICULA, hauria respectat l'accent originari.

Quant a *timó* (s. XIV) (var. *tim*[ˈu] 8), es tracta d'un dim. cat. de *tim* < THYMUS 'farigola' (← gr. THÝMOS), amb el suf. *-ó* (< -ONE), que ha rebut un altre suf. també dim. *-et* (< -ITTU), *timonet*. L'alg. *timo* 85 és pres de l'it.

Com que la *ў* llatina, amb tractament savi o popular, podria donar *i* o *e*, trobem *tem* 70-72 ([tẽ] 7 ← fr. *thym*).

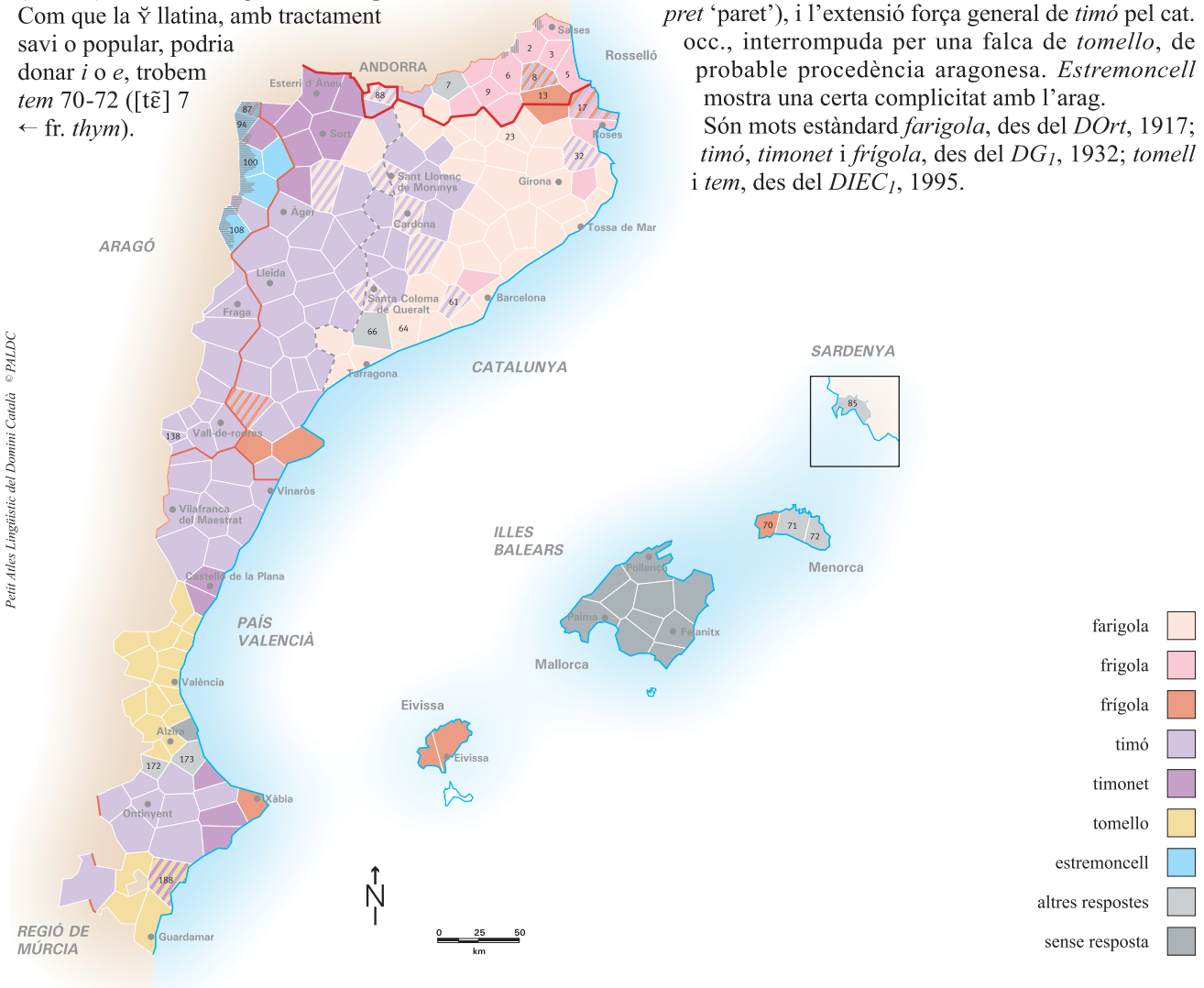
En algunes poblacions, distingeixen entre *farigola* i *timó* (8, 17, 32, 88).

Tomello, present en una part del val., més que un mossarabisme (*DECat*), sembla un supervivent de l'arag. ant. *tomiello* (< THUMELLU, amb diftongació de E oberta), introduït amb la colonització medieval, i amb adaptació catalana a *tomello*, *tomell* 188 i el dim. *tomellet* 188; *tomillo* 138, 172 és préstec del cast. o de l'arag. mod. *Tomanil* 173 és una var. de *tomaní*, amb canvi de suf. (potser *-il* < *-ill* [< -ICULU]), del llat. *TUMANINUS, der. de *TUMANIA, vulgarització de *THYMANIA (← gr. THYMÍAMA 'encens'). Una altra forma afí a l'arag. és *estremoncell*, germana de *estremon*[θ]*illo* 100, *estremun*[θ]*illo* 108, amb aglutinació de l'article pl. en el context *es tremoncells*, aglutinació que no apareix en la var. *tremoncillo* 87, 94 (< THYMONICELLU), de factura castellanoaragonesa; totes les variants, amb repercussió de *r* a causa de la líquida següent.

Finalment, *herba queixalera* 66, potser per la creença que cura el mal de queixal, si no és una confusió amb una altra espècie.

Des d'una perspectiva geolingüística, notem la subsistència, aquí i allà, de la var. proparoxítona *frígola*, la forma probablement pristina; la var. sincopada *frigola*, pròpia sobretot del ross., on la síncope és habitual (*prell* 'parell', *pret* 'paret'), i l'extensió força general de *timó* pel cat. occ., interrompuda per una falca de *tomello*, de probable procedència aragonesa. *Estremoncell* mostra una certa complicitat amb l'arag.

Són mots estàndard *farigola*, des del *DOrt*, 1917; *timó*, *timonet* i *frígola*, des del *DG*$_1$, 1932; *tomell* i *tem*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

724
La *patata*
(*ALDC*, V, 1106. La *patata*)

El tubercle de la patatera (*Solanum tuberosum*), originari dels Andes de Xile i Perú, fou introduït a Catalunya cap a finals del s. XVIII; els seus noms **1**) procedeixen del mot prehispànic americà o **2**) s'han format per semblança amb un altre tubercle ja existent.

1) *Patata* (s. XIX) prové del cast. *patata*, on és resultat d'un encreuament del quítxua *papa*, nom freqüent del tubercle a Amèrica i les Canàries, amb l'antillà *batata* 'moniato'; var.: *pataca*, per homonimització de *patata* amb *pataca* 'moneda antiga'; *patana*, del ross., pres de l'oc.

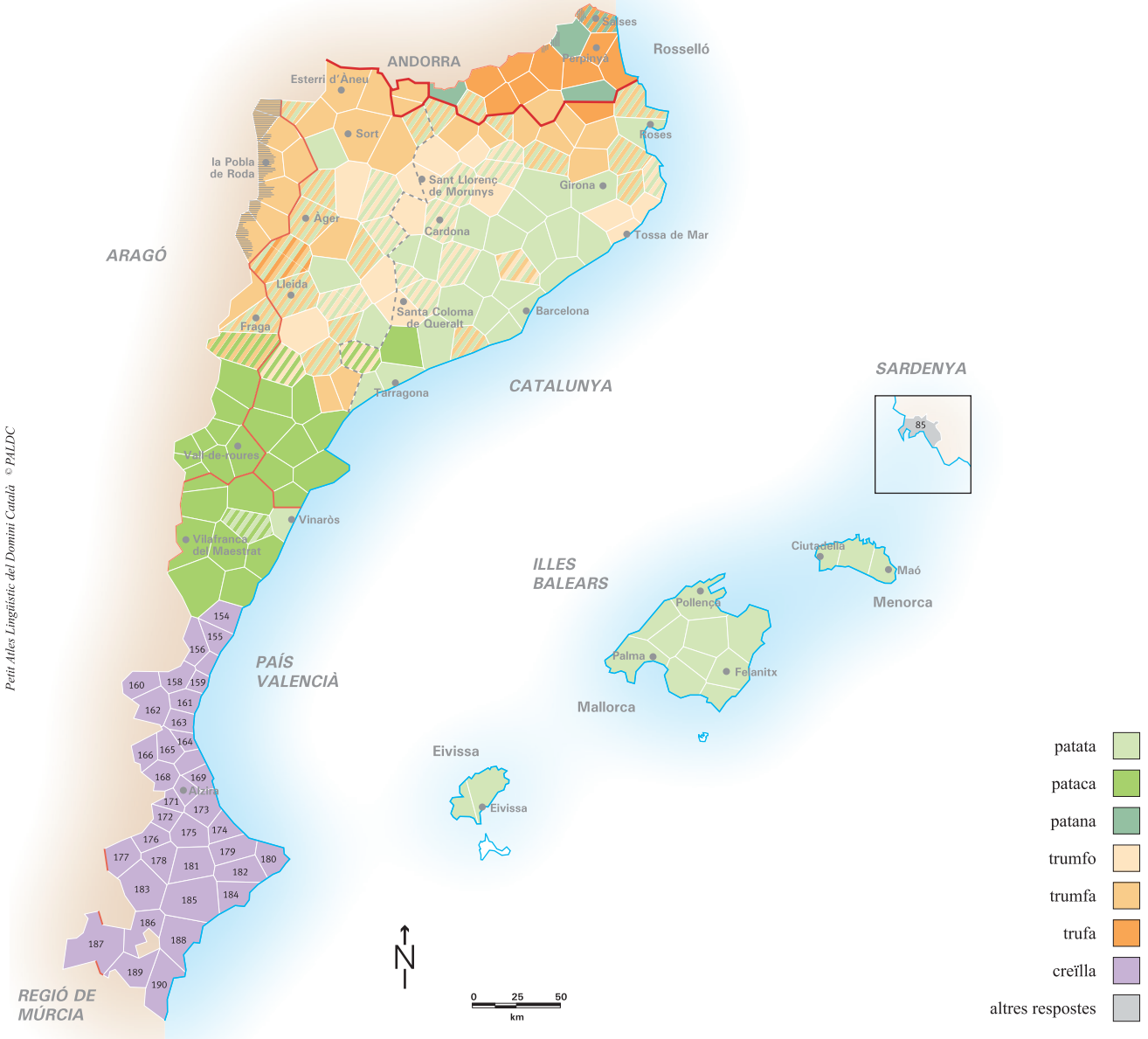
2) *Trufa*, si no és creació cat., podria procedir de l'oc. *trufa* 'tòfona; patata', procedent, com el cat. *trufa*, de l'oscoúmbric TŪFĚRA (llat. TŪBĚRA), amb les var. *trumfo*, per atracció formal de *triümfo*/*trumfo* (*DECat*), i *trumfa*; per al canvi d'espècie, cf. it. *tartufo*/*tartufolo* 'trufa' → al. *kartoffel* 'patata'.

Igualment el cast. *criadilla* 'trufa', der. de *criar*, "perquè la produeix espontàniament la terra" (*DECat*), és l'origen de *queradilla* 180-182, *credaïlla* 159, per metàtesi; *queraïlla* 154, 160, 161, 165, 168, 169, 171-177, 184-186, 188-190, *queraguilla* 155, 156, 162-164, 166, 179, amb inserció de l'antihiàtica *-g-* (com *dues* > *dugues*); *creaïlla* 158, *creïlla*, *querilla* 178, 183, *crilla* 187 (també en murcià). Cieza de León a *Crónica del Perú* (1553) ja deia "raíces [...] parecidas a las criadillas de tierra" (ap. Font Quer, 1982: 590).

L'alg. *poma de terra* 85 és un manlleu, amb adaptació fonètica, del fr. *pomme de terre* (metàfora perifràstica que l'eusq. va adaptar en *lusagar*).

El terme més fidel a l'originari cast., *patata*, ocupa sobretot el cat. or. peninsular i el bal. i la var. *pataca* s'estén pel tort. i el val. sept.; dels mots metafòrics, el cast. *queraïlla* s'ha instal·lat en gran part del val. i *trufa* en el ross., mentre que les var. d'aquest, *trumfo*/*-a*, es troben en àrees disperses del Principat, especialment de l'oest. L'alg. se singularitza amb el gal·licisme *poma de terra*.

Són mots normatius, *patata* i *trumfa*, des del *DOrt*, 1917, i *creïlla*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

725
La *pela* de patata
(*ALDC*, V, 1108. La *pela* de patata)

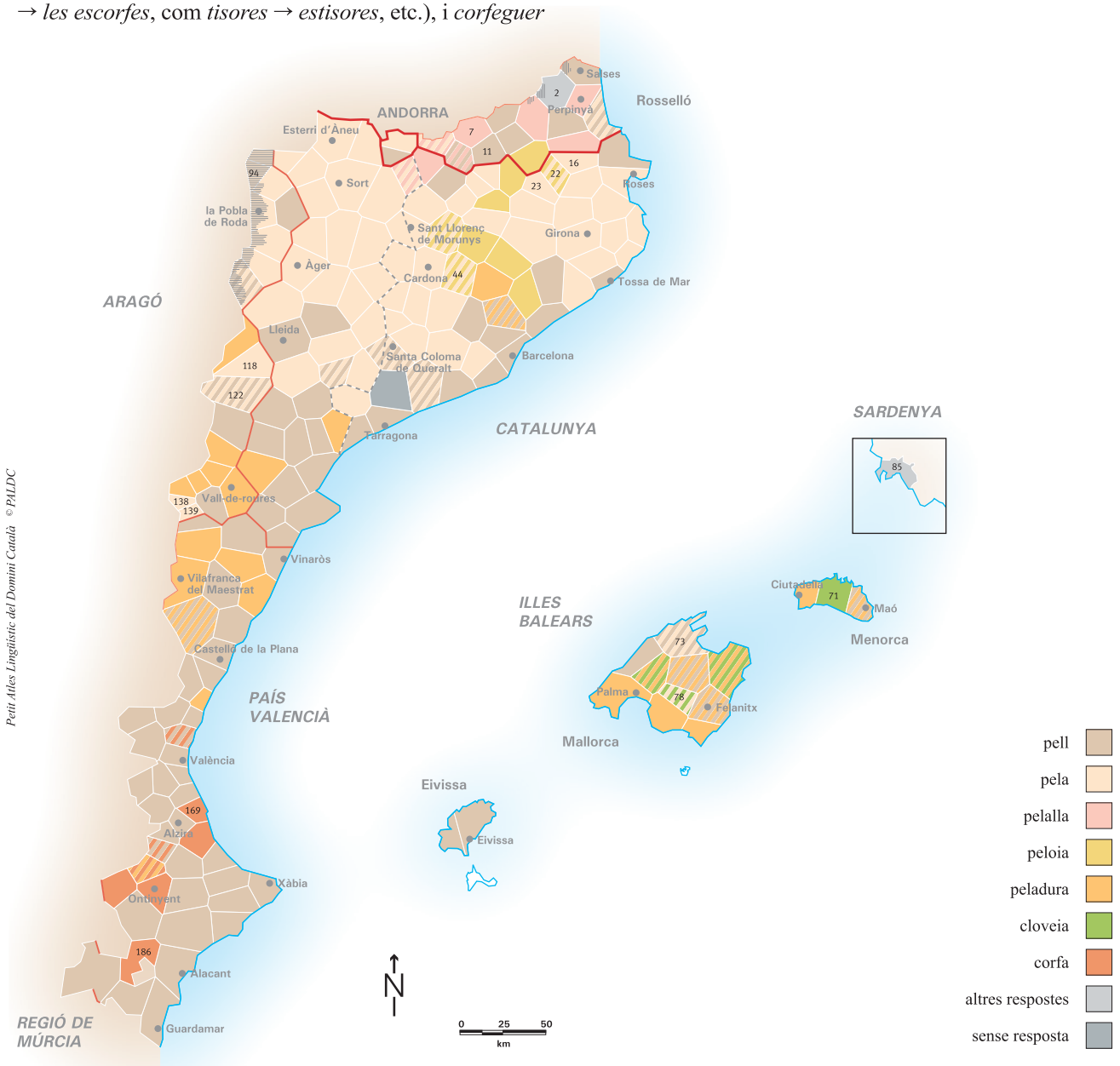
L'enunciat designa la clovella no gaire dura de la patata (o també d'un fruit). *Pela* és un postverbal de *pelar*, der. del llat. PĬLARE 'treure els pèls', que es va estendre a 'treure la pell' (s. XV); deriven també del verb, *peladura*, *peladís* 73, 94, *pelalla* (i *peralla* 7, amb dissimilació de laterals), *peladina* 78 i *peladussa* 118 (var. *pelarussa* 122), mentre que són derivats de *pela*, *peloia*, amb el suf. dim. *-oi*, *-oia*; *pelilla* 16, amb el dim. *-illa* (< -ICULA), i la var. ioditzant *pelia* 22, 23 (< **peli*[j]*a*), i *pelu*[θ]*a* 139, *pelu*[θ] 138.

Pell prové del llat. PELLE 'membrana exterior que recobreix el cos de l'home i dels animals', que va passar a 'clovella tova d'un fruit' (s. XV, referit al blat). *Cloveia* és un der. dim. de *clova*, amb les var. *clovea* 71, per absorció de la [j] en la vocal anterior, i *colvea* 71, per metàtesi; *corfa*, de l'àr., coneix les var. *escorfa* 186, formada per aglutinació de l'article en el context de plural (*les corfes* → *les escorfes*, com *tisores* → *estisores*, etc.), i *corfeguer* 169, der. de **còrfega*; l'alg. *escolja* 85 sembla una adaptació fonètica i semàntica del cat. *escorxa*, però el fet que aquest mot s'aplica a la pell dels arbres fa pensar més aviat en una influència del sard *iskòrtsa*, on significa 'pell de la fruita'. Per aquests mots, veg. mapes 756, 757 i 758.

Trialla 2, 11 és un der. de *triar*, d'origen incert, potser de *destriar* (< llat. vg. *DESTRIARE 'separar amb un solc'), com també ho és *triadura* 44 (cf. *peladura*).

En la distribució geogràfica, *pela* s'estén pel Principat, amb llacunes de *pell*, *pelalla* i *peloia*, mentre que *pell* és predominant en val. i tort., amb unes petites àrees de *corfa* i *peladura*, i que, juntament amb *cloveia*, reapareix en mall. i men.

Són mots normatius *pela*, *peloia*, *pelalla*, des del *DOrt*, 1917; *clovella* (*triadura* 'residus'), des del *DG*$_1$, 1932; *corfa*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

726
El *cogombre*
(*ALDC*, V, 1112. El *cogombre*)

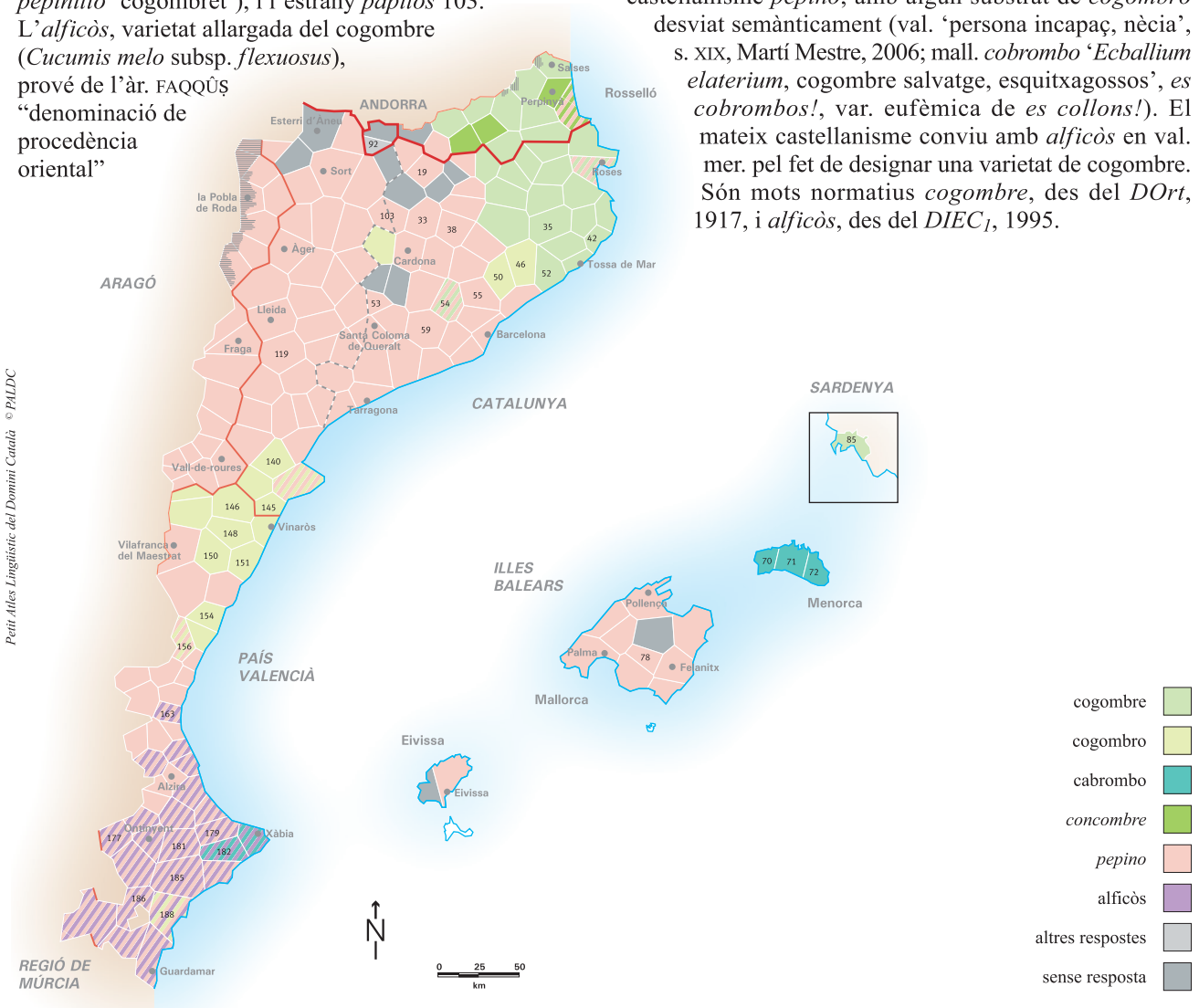
El *cogombre*, fruit de la cogombrera (*Cucumis sativus*), prové del llat. CŬCŬMĔRE (CŬCŬMIS, CŬCŬMĔRIS), doc. des del s. XIII, amb sonorització de la -C- intervocàlica en *-g-* (com en FORMĪCA > *formiga*, SECŬNDUM > *segon*), i presenta aquestes var.: *cogombro*, per assimilació de la *-e* a la vocal tònica (com *bronze* > *bronzo*, *colze* > *colzo*, *oncle* > *onclo*); *coombre* 35, 42, 52, 54, per absorció de la *-g-* en la vocal velar, i *combro* 46, 50, 188, per reducció de les dues vocals; *cabrombo*, amb centralització de [o] > [a] i equivalència acústica GO- = BO- de *cobrombo* (cf. Veny, 1989 a i 1999 c), modificat en *combrombro* 182, per dilació de la nasal, *cobrómbol* 70-72, per l'alternança *-o*/*-ol* (com la de *ninxo*/*nínxol*), i les més aberrants *codombro* 140, 145 i *colombro* 146, 151, 154, 156. *Concombre* és pres de l'oc. o del fr.; l'alg. *cogrombe* 85 (pron. [kugr'omba]), per metàtesi, no atribuïble al sard, on es diu *cugúmere*, *cugúmbiri*, *cuguméri*.

Pepino és un "castellanisme vergonyós" (*DECat*) que ja enregistra O. Pou (s. XVI); en cast. és un dim. de *pepón*, del llat. PEPŌNE 'meló'; var. *pepins* (pl.) 53, *pipino* 19, 33, 55, 59, 119, per assimilació a la *i* tònica, *pipiu* 78, els dim. *pepinell* 185 i *pipinillo* 177 (potser per atracció del cast. *pepinillo* 'cogombret'), i l'estrany *papilos* 103.

L'*alficòs*, varietat allargada del cogombre (*Cucumis melo* subsp. *flexuosus*), prové de l'àr. FAQQŪṢ "denominació de procedència oriental" (*DECat*; cf. sard *fakússa*, introduït potser pels tabarquins de Carloforte i Calasetta, que havien estat a Tunísia [*DES*]) o de l'àr. andalusí ALFUQQÚS "del rabínico PIKKŪSĀ 'acción de quitar el pedúnculo al pepino para comerlo'. Sería, en principio, tecnicismo dietario de la comunidad judía, muy aficionada al consumo del fruto de esta planta", pron., ocasionalment, amb oclusiva (cf. cast. *alpicoz*), però després arabitzat i generalitzat amb *f* (Corriente); var.: *alficossis* 163, *ficossi* 182, amb desaglutinació de l'article; *nalficòs* 179, amb aglutinació de l'article per fonosintaxi (*un alficòs*); *amficòs* 181, 186, amb canvi del segment inicial *al-* > *am-* (com *albercoc* > *ambercoc*); *selicrossi* 148 i *silicrossi* 150 semblen adulteracions de *ficossi*, potser amb encreuament amb un altre mot que difícilment podria ser *celidònia* (com insinua el *DECat*), que és una herba i no una cucurbitàcia.

Finalment, *cornixó* 92 és pres del fr. *cornichon*, on significa pròpiament 'cogombret', i *carbassó* 38 és una confusió d'espècie.

Quant a les àrees, notem que el mot genuí, *cogombre* (i var.), es manté al nord-est del domini, tort., val. sept., men. i alg., mentre que a la resta s'ha imposat el castellanisme *pepino*, amb algun substrat de *cogombro* desviat semànticament (val. 'persona incapaç, nècia', s. XIX, Martí Mestre, 2006; mall. *cobrombo* '*Ecballium elaterium*, cogombre salvatge, esquitxagossos', *es cobrombos!*, var. eufèmica de *es collons!*). El mateix castellanisme conviu amb *alficòs* en val. mer. pel fet de designar una varietat de cogombre. Són mots normatius *cogombre*, des del *DOrt*, 1917, i *alficòs*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

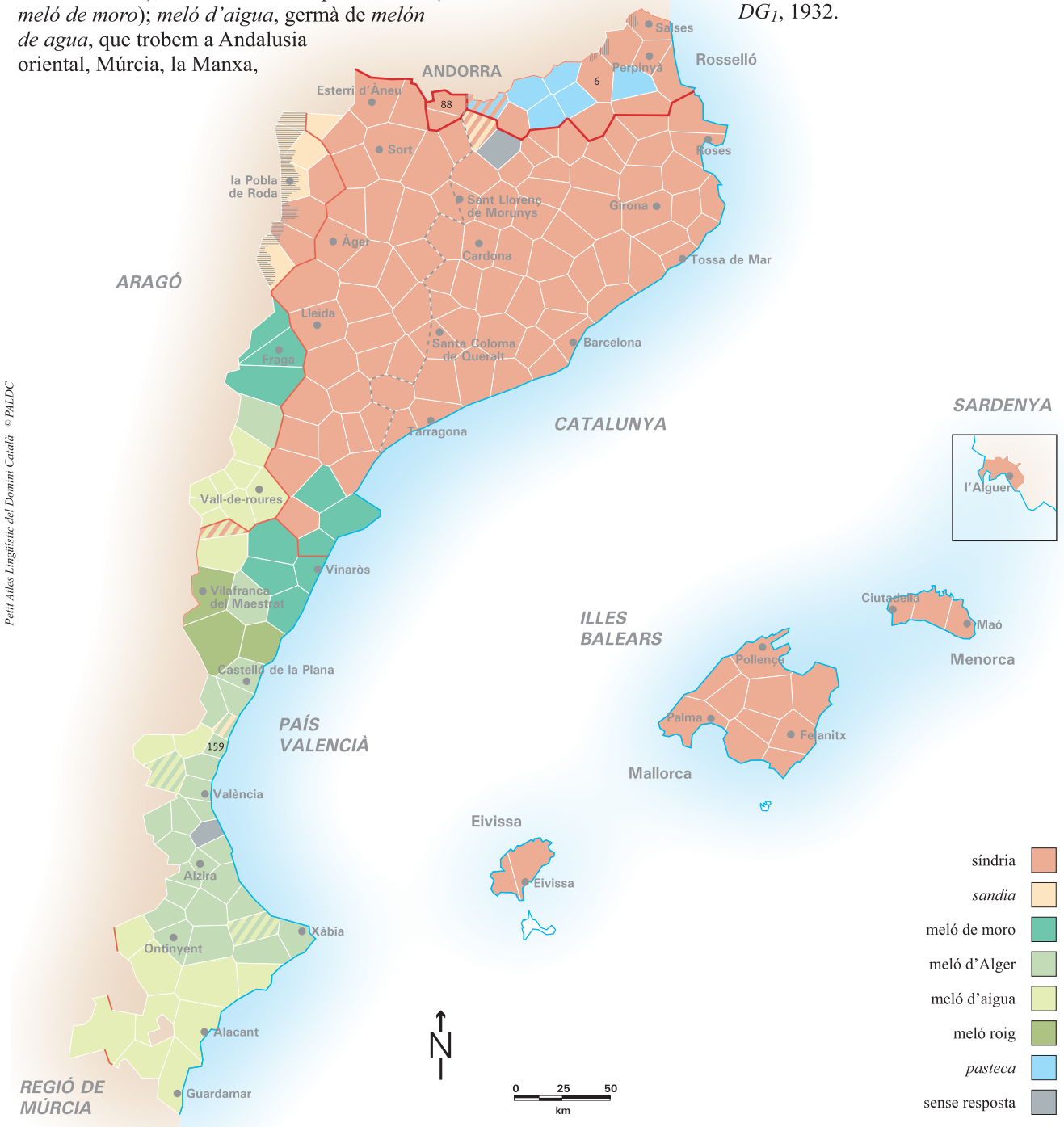
727
La *síndria* (III)
(*ALDC*, V, 1114. La *síndria*)

En aquest mapa tractarem de la variació lèxica del nom d'aquesta cucurbitàcia. *Síndria*, fruit de la *sindriera* (*Citrullus lanatus*), prové de l'àr. vg. SÍNDIA (cl. BAṬÎḤA SINDÎA ‘albudeca o meló del país de Sind [Índia]’), amb una *r* per encreuament amb *cidra*/*cídria* ‘fruit cítric’ (*DECat*), simplement paràsita (com la de *alfàbrega*) (Corriente) o per atracció formal de *síndria* ‘bastida d'una volta’; var. *sindri*, *xíndria*, *xindri* (veg. mapes 595 i 619), *sindra* 6, 88.

El nucli *meló* (s. XIII), del llat. MELŌNE, reducció del gr. MĒLOPÉPŌN ‘espècie de meló’, s'ha acompanyat de determinants: *meló d'Alger*, documentat al s. XVII (Martines, 2002: 163-164), relacionat amb la procedència (com *meló de moro*); *meló d'aigua*, germà de *melón de agua*, que trobem a Andalusia oriental, Múrcia, la Manxa, gran part d'Aragó i punts de Sòria i Guadalajara, àrea d'on podria haver passat al val. (Martines, 2002: 163-164), i *meló roig*, pel color de la polpa. *Melona* 159 és el femení augmentatiu de *meló* (com *saca*, de *sac*; *anella*, de *anell*). El ross. *pasteca* és un manlleu al fr. *pastèque*, on és alteració gràfica i fonètica de *pateque* (< àr. BAṬṬÎḤA). *Sandia* és un manlleu al cast. *sandía*.

Geogràficament, *síndria* ocupa pràcticament el Principat, les Balears i l'Alguer, mentre que la resta del domini ha apostat, segurament superant una primera capa de *síndria*, per *meló d'Alger*, *meló de moro* i *meló d'aigua*.

Són mots normatius *síndria*, *meló d'Alger*, *meló de moro* i *meló d'aigua*, des del *DG*$_1$, 1932.

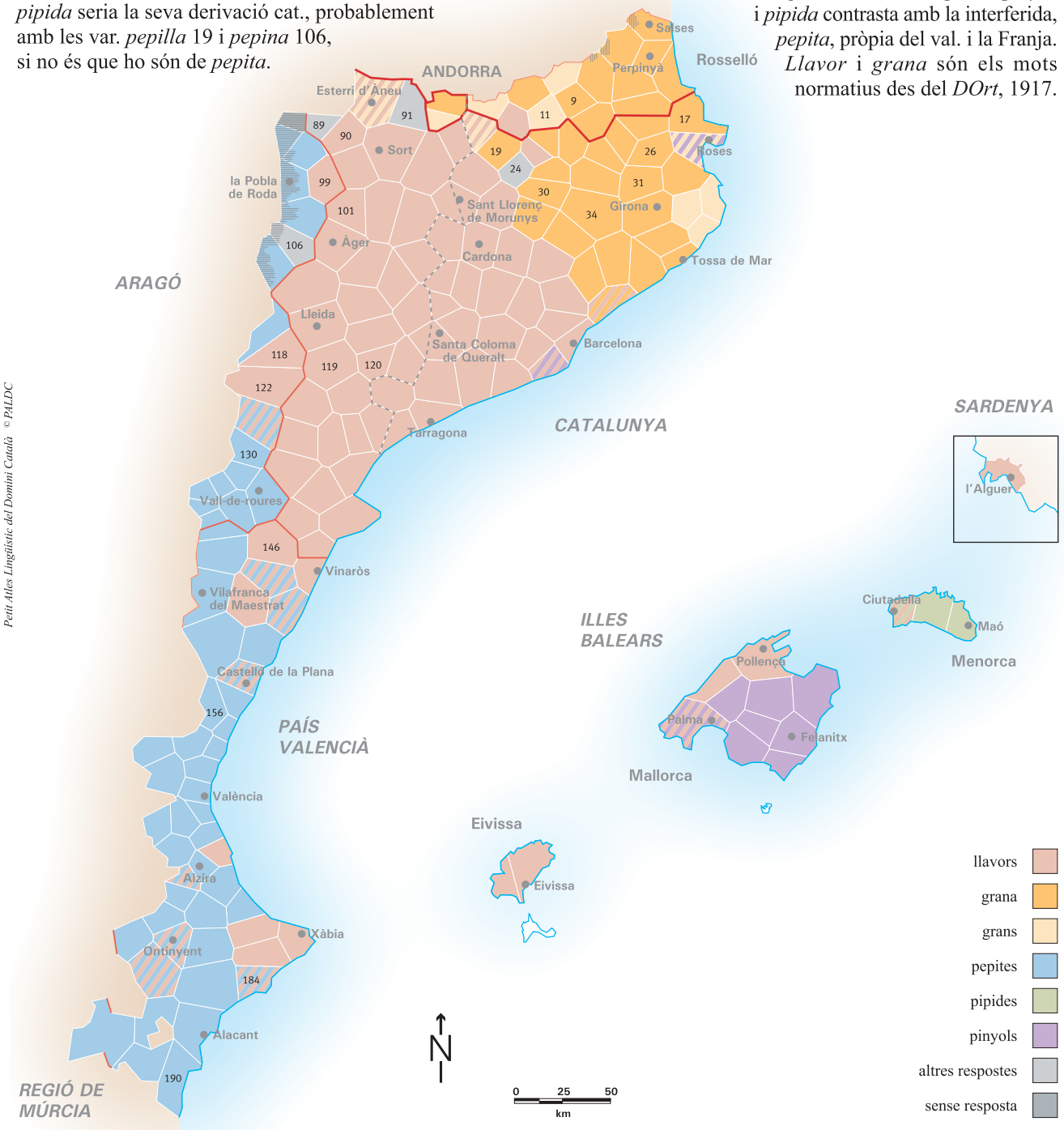
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

728
Les *llavors* del meló, de la síndria
(*ALDC*, V, 1115. Les *llavors* del meló, de la síndria)

Els noms més estesos per a designar les llavors de les cucurbitàcies són *llavors*, *grana*/*granes* i *pepites*. *Llavor* deriva del llat. LABOREM ‘càrrega’ → ‘pena, sofriment’ → ‘treball’ → ‘feina agrícola’ → ‘semença’, i coneix les var. *llaor* (der. dim. *llaoretes* 146, 184), amb la labial caiguda en contacte amb la *o*, *llagor* 90, 99, 118, 119, 122 i *llauor* 120, aquestes dues amb inserció d’un element antihiàtic. *Grana* prové del llat. GRANA, plural de GRANUM (veg. *grans*). *Pepita*, més que un der. de PEPO ‘meló’, pot ser un manlleu al cast.-arag. (cf. *ALEANR*, III, mapa 396), on deriva del llat. vg. *PĪPPĪTA, var. de PĪTUĪTA ‘moc, humor pituïtari’, equiparat probablement al suc espès en què es troben les llavors de les cucurbitàcies (var. *pipita* 156); *pipida* seria la seva derivació cat., probablement amb les var. *pepilla* 19 i *pepina* 106, si no és que ho són de *pepita*.

Altres noms: *pinyol* és un der. dim. de *pinya* (< PĪNEA), com *pinyó* 9 (pron. *piny*[ˈu]), el primer amb el suf. *-ol* (< -OLU) i el segon, amb *-o* (< -ONE). *Tripa* 11, 17, 24, 30, 34, 130, d’etimologia incerta, pot ser d’origen preromà o bé un postverbal de *estripar* (< EXSTIRPARE ‘arrencar, esqueixar’). *Siment* 190, var. de *sement*, del llat. SEMĔNTIS ‘sembra, època de la sembra’ → ‘llavor’. *Nyama* 26 i *nyanya* 31 són mots onomatopeics relacionats amb el món infantil per a expressar la idea de ‘menjar’. *Moll* 89-91, masculinització de *molla* (< MEDŬLLA). *Pipa* 101 és manlleu al cast. Per a més informació sobre *llavor*, *grana*, *siment*, veg. *PALDC*, IV, mapes 474 i 516.

L’àrea genuïna de *llavor*, *grana*, *pinyol* i *pipida* contrasta amb la interferida, *pepita*, pròpia del val. i la Franja. *Llavor* i *grana* són els mots normatius des del *DOrt*, 1917.

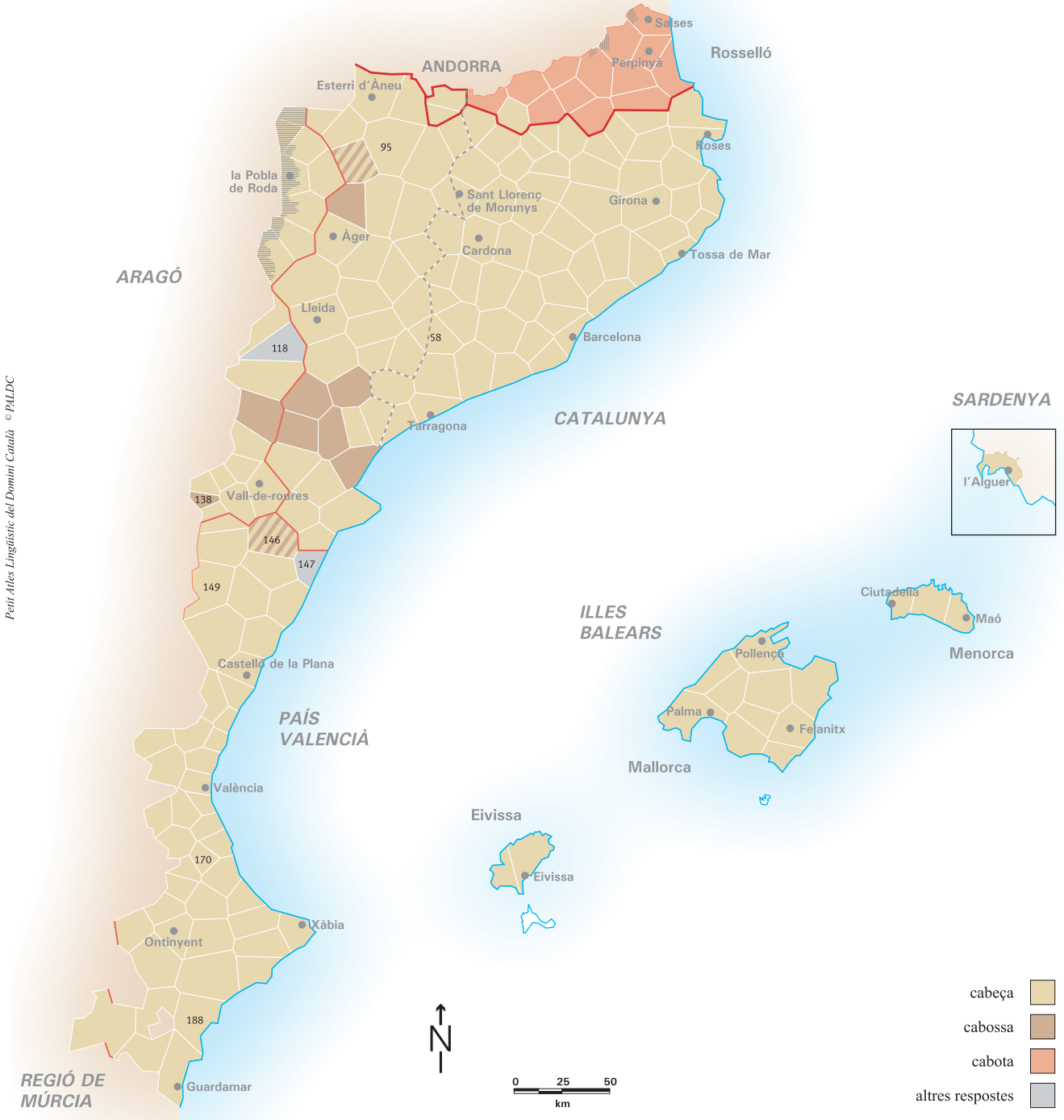

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

729
Una *cabeça* d'alls
(*ALDC*, V, 1118. Una *cabeça d'all*)

El llat. vg. CAPĬTĬA, potser sota la var. *CAPĬTTIA (com *PLATTEA per PLATEA), és l'origen del cat. *cabeça* (var. *cabeça de grans* 58, dim. *cabeceta* 146), que en cat. ant. significava 'cap (de persona)' i 'cap de bestiar', però que es va concretar en 'cabeça d'alls' (s. XV) i que presenta var. de sufix en els mots *cabossa* (var. dim. *cabosseta* 146; *caborça* 138, potser amb contaminació de la *r* de *terc*), probablement de *cab-* (< CAPU) més el suf. *-ossa* (cf. *pirrossa*, *terròs*, *bigòs*) o bé de *cabeça* encreuat amb *cabota*, però aquest apareix només en ross., on podria ser un manlleu a l'oc.; *capçana* 170 és una reducció de *cabeçana*. *Aller* 95, resposta secundària, és un der. de *all* (< ALIUM) amb el suf. col·lectiu *-er* (< -ARIU), al·lusiu al conjunt de grans de la cabeça. *Casporra* 147, 149 (der. dim. *casporreta* 149) seria mossàrab (*DECat*), parent del cast. *cachiporra*, amb un element nuclear, *porra* 'bastó amb l'extrem rodó'. *Cap* 118 i *cap d'all* 188 són casos d'ultracorrecció propis de poblacions bilingües on el parlant s'ha fet aquest raonament: al cast. *cabeza* correspon el cat. *cap*, doncs **cap* (*d'all*) en comptes del genuí *cabeça* (*d'all*), que sembla un mot castellà. Notem, des del punt de vista geogràfic, l'àrea molt general de *cabeça* (*d'all*), interrompuda per una petita isoglossa sudprincipatina de *cabossa* i, al nord, per *cabota*, de probable contacte amb l'oc.

Cabeça i *cabota* són mots normatius des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

730
Un *forc* d'alls o de cebes
(*ALDC*, V, 1120. Un *forc* d'alls o de cebes)

La 'trena d'alls o cebes mitjançant les tiges' coneix les següents motivacions (en els resultats prescindim del determinant *d'alls*):

1) 'enforcament': *forca*, del llat. FŪRCA 'íd.', per la bifurcació; *forc*, masculinització de l'anterior (s. XIII), amb les var. *f*[u]*rc* (ross.), *folc* 180, *forn* 165 i el der. *forcall* 127;

2) 'semblança amb extremitats humanes': *cama*, del cèltic *CAMBOS 'corbat' (var. dim. *cameta* 156, 184) (veg. *PALDC*, IV, mapa 554); *braç* (var. castellanitzant *bra*[θ]*o* 100), del llat. BRACHIUM;

3) 'trena': *trena*, del llat. vg *TRĒNA 'triple, compost de tres', passant per 'trenat de crins o fils', amb els der. *trunella* 80, *trunyella* 79 (< **trenella*) (veg. *PALDC*, I, mapa 42); *cova* 81 < *coa* 'cua', amb *-v-* antihiàtica (< llat. vg. CŌDA, llat. cl. CAUDA); *rastre* (var. *rastra* [*f.*] 189), der. de RASTRUM 'rascle, rastell' i des de 'ròssec que deixa el tiràs de branques' encreuat amb *rastell*, *rastellera*, der. de RĔSTE 'corda, enfilall', del qual procedeixen *rest* 77, *resto* 20; *ristra* 188 (var. *rista* 76, *risto* 20, *enrista* 78) és un manlleu al cast. *ristra*, que procedeix de *riestra* (< RĔSTE);

l'alg. *tritxa* 85 és tributari del campidanès, que l'ha adaptat de l'it. *treccia*;

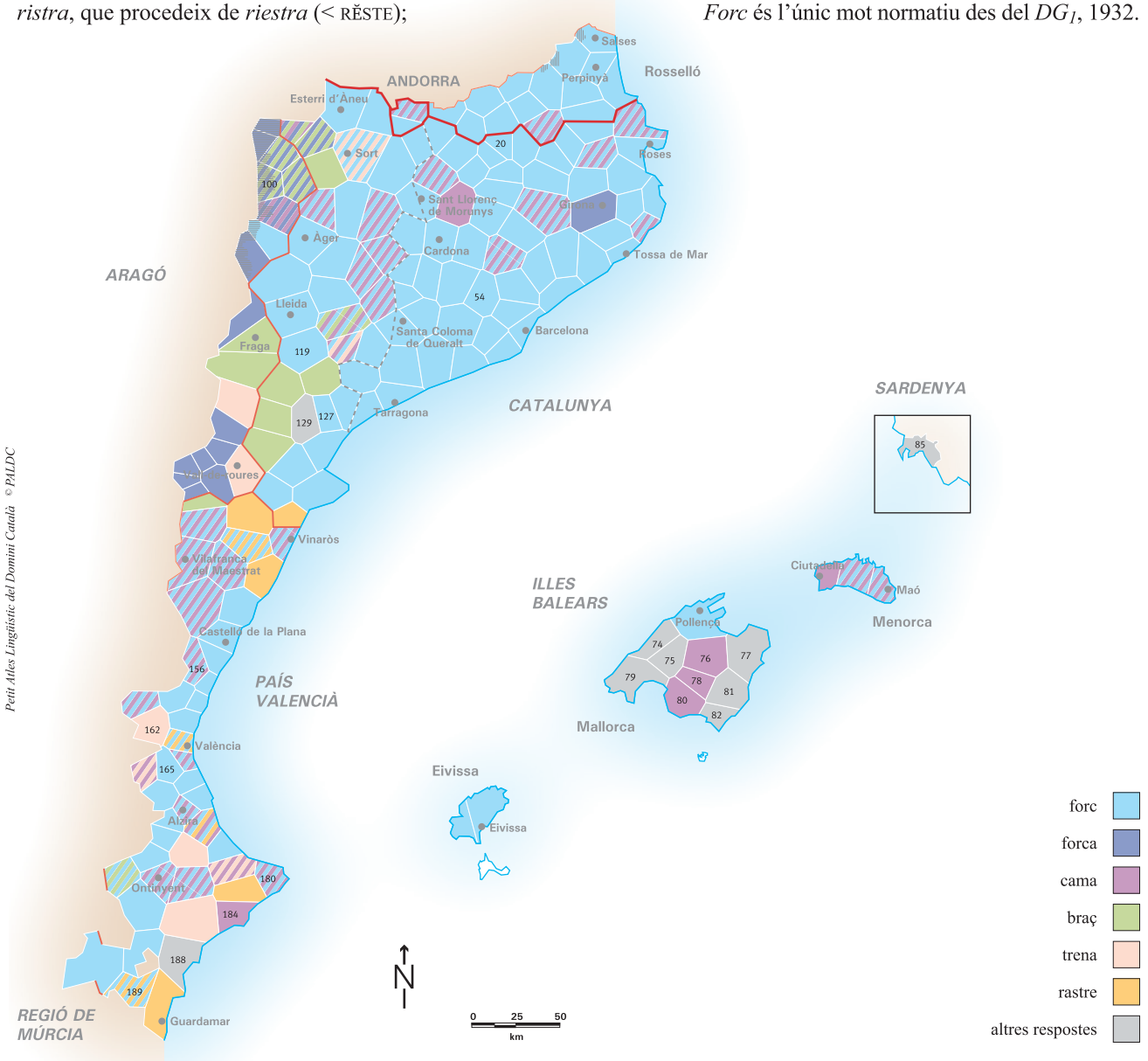
4) 'resultat de penjar': *penjoi* 54, der. del llat. vg. *PENDICARE, potser *PENDUCŬLU > **pendoll* canviat en *penjoll*/*penjoi* per atracció de *penjar*; *enfilai* 'enfilall' 75 i *enfiloi* 82, de *enfilar*, der. de *fil* més el suf. *-ai*/*-all* i *-oi*, respectivament;

5) 'filera': *reng* 119, del francic HRING 'cercle, fila', en el sentit de 'coses una darrere l'altra', com *carrera* 162, der. de CARRUS 'carro', a través de 'camí', i probablement *raig* 129 (< RADIU);

6) 'ram': *ramellada* 74, der. de *ramell* 'fruits units pels pecíols en una branca o tija comuna' (< RAMU 'branca') més el suf. *-ada*.

En la distribució areal, notem la gran extensió de *forc*, repartit per tots els dialectes, inclòs l'alguerès; tenen àrea més reduïda *braç*, que és nord-occidental, *rastre*, valencià, i *trena*, occidental. La forma ponentina *forca* sembla una continuïtat d'àrea lingüística del cast.-arag. *forca*/*horca* (cf. *ALEANR*, III, mapes 309 i 310).

Forc és l'únic mot normatiu des del DG_1, 1932.

731
La *pastanaga*
(*ALDC*, V, 1125. La *pastanaga*)

La *pastanaga* és una umbel·lífera conreada per la seva arrel gruixuda de color de carabassa (*Daucus carota* subsp. *sativus*), que té com a sinònim *safanòria* en el diccionari normatiu, però que, en l'ús popular, designen a voltes espècies diferents.

Pastanaga (s. XIII) deriva del llat. PASTĬNĀCA, que designava tant la pastanaga com la xirivia (*DELL*); var.: *pastanaga groga* 97; *pastanaca* 118, amb ensordiment de la velar; *pastanagó* 75-77, 79, 80 (oposat a *pastanaga*), amb el suf. dim. *-ó* (< -ONE); *bastanaga*, amb pas de P > *b* pel contacte amb l'àrab, que desconeix l'oclusiva labial sorda, i *bastonaga* 85, 140, 141, amb dissimilació vocàlica. El primer resultat de PASTĬNĀCA va ser *pastenaga* 114, 126, amb pas de ĭ > *e*, però ben aviat es va imposar la var. assimilada *pastanaga*. *Safanòria* (s. xv) prové de l'àr. vg. SAFUNÂRIYA (*DECat*) o de l'àr. andalusí (AS)SAFANNÁRYAH (← gr. STAPHYLÎNĒ ÁGRIA) (Corriente); var. *safanòria borda* 162; *safranòria*, amb dissimilació de la bategant; *safandòria* 130, 131, 137, *fafanòria* 139 i *fafandòria* 132, 134, 138, amb assimilació a la labial; *estafanòria* 37, 42, 43; altres var. amb [a] tònica podrien ser les més fidels a l'ètim: *safarnària* 69, 81; *safarnari* 80 i *safannari* 82, amb pèrdua de la vocal final, pròpia del mall. (com *gàbia* > *gabi*); *safranària* 121, amb metàtesi, com *xafranària* 68, que ha sofert palatalització de la *s*-.

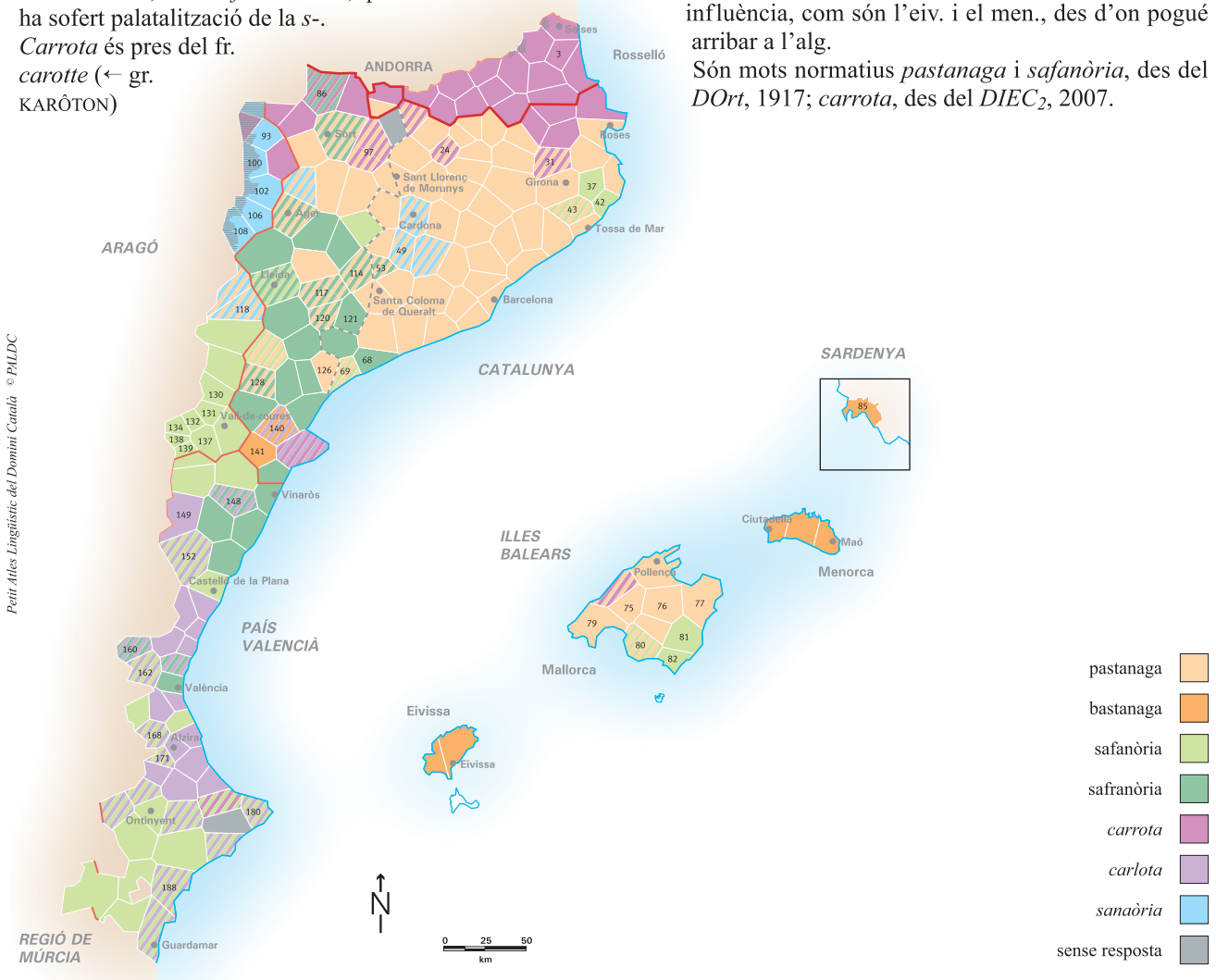
Carrota és pres del fr. *carotte* (← gr. KARÔTON) i s'ha alterat en *carota* 3, 31, *garota* 86, *garrota* 24, i, homonimitzat amb l'antropònim *Carlota*, *carlota* i *corlota* 149, aquesta última amb assimilació vocàlica; veg. Barri i Masats, 1998.

Finalment, *sanaòria* és un manlleu al cast. *zanahoria*, metàtesi d'un anterior ÇAHANORIA, també arabisme del mateix ètim que el cat. *safanòria*; var.: [θ]*anaòria* 93, 100/[θ]*anaória* 93, 102; [θ]*anòria* 106, amb reducció del hiat; [θ]*enòria* 108, amb dissimilació vocàlica; *sanagòria* 49, amb inserció de *-g-* antihiàtica.

Alguns inf. matisen diferències entre la *pastanaga* i la *safanòria*: la primera és més grossa i negra, i l'altra, allargada i vermella (53); aquesta, morada i aquella, groga (114); la *safranòria*, negra (117, 120, 160), blava (128), blava o roja (148), groga, negra o blanca (152) o llarga, grossa i morada (168, 171, 188); la *safarnària*, més grossa (69); la *carlota*, groga (148, 180, 188).

Els mots tradicionals són *pastanaga* i *safranòria*: el primer ocupa sobretot el Principat i el segon s'estén per la meitat sud d'aquest, el tort. i el val., on és interromput per una àrea extensa del gal·licisme *carlota*, modificació de *carota*, present en ross., on es mostra més fidel al mot originari fr. *carotte*. La var. *bastanaga*, amb canvi consonàntic per contacte amb l'àrab, és pròpia d'àrees sensibles a aquesta influència, com són l'eiv. i el men., des d'on pogué arribar a l'alg.

Són mots normatius *pastanaga* i *safanòria*, des del *DOrt*, 1917; *carrota*, des del *DIEC*$_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

732
L'*amanida*
(*ALDC*, V, 1128. L'*amanida*)

L'*amanida* és un "plat d'enciam, tomàquet, ceba i altres verdures crues amanides amb oli, sal, vinagre, etc." (*DIEC*); és un der. de *amanir* (s. XVII), procedent de *AMMANNĪRE, var. de *ADMANŲIRE, evolució del gòtic MANWJAN 'preparar', o bé arribat des de l'italià *ammanire*; var. *manida* 33, 36, 65, 66, 115, 121, 126, per afèresi causada pel context (*una amanida* > *una manida*), i *amanit*.

Enciam (var. *encisam* 144) és resultat d'una metonímia (*pars pro toto*), ja que l'enciam és un dels ingredients de l'amanida; der. *enciamada* (veg. mapa 734).

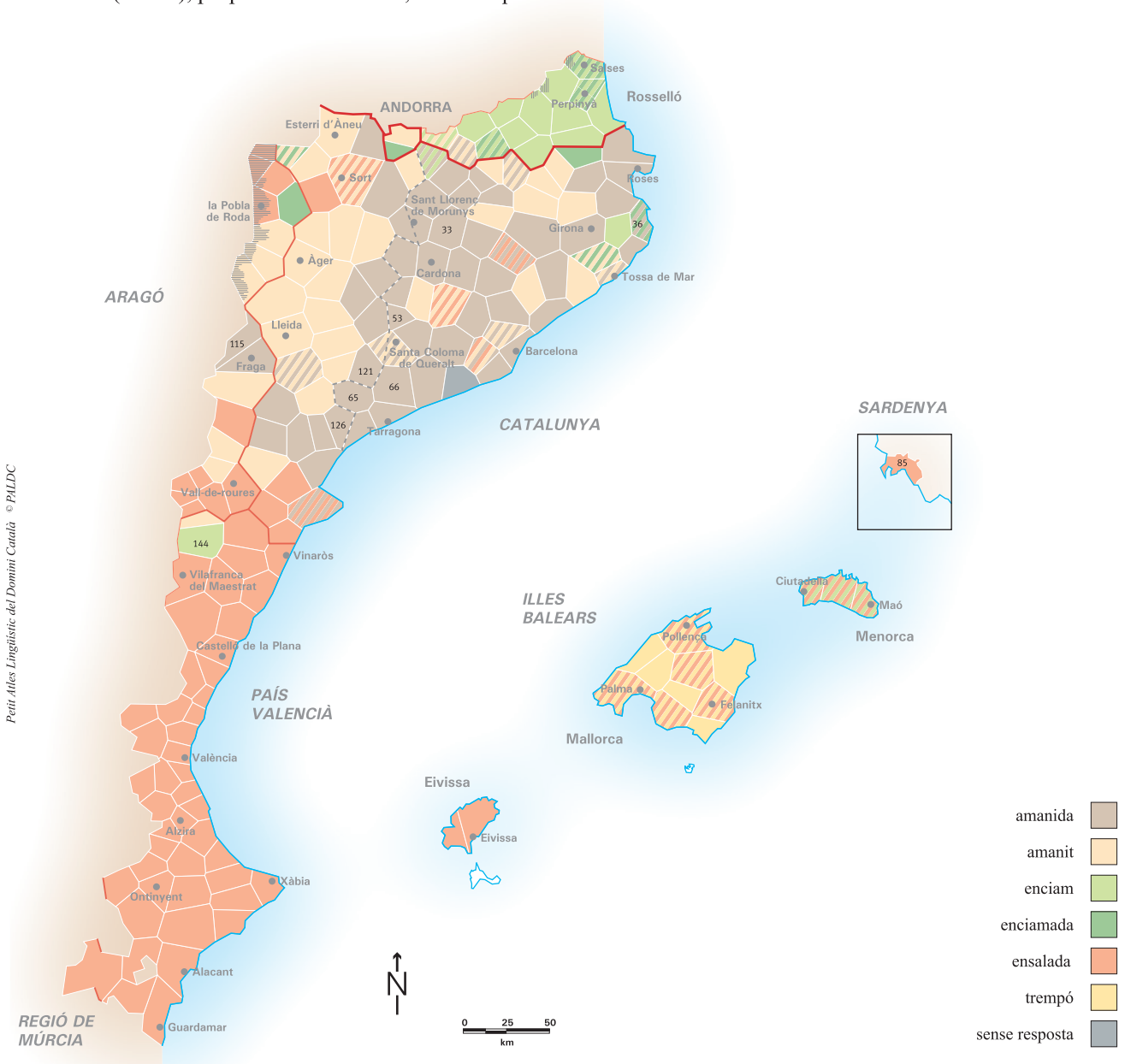
El *trempó* és una classe especial d'amanida, "feta de tomàquet, ceba i pebrot verd, i altres ingredients secundaris, tallats a trossos petits" (*DIEC*); probablement es tracta d'una reducció de **trempaó* (< *-ó* < -ATIONE) (com *llauró* ho és de *llauraó*), der. de *trempar* 'condimentar, amanir' < TEMPERARE 'combinar adequadament'.

Ensalada (s. XVII), propi sobretot del val., on ha adquirit altres valors figurats ('embolic', 'conjunt d'objectes'; veg. Martí Mestre, 2006), és un manlleu al cast., on es documenta des del s. XV. A l'alg., pron. [ansarˈara] 85, ha arribat des del logudorès i campidanès, on és un castellanisme.

Barreja 53, que correspon a una segona resposta, és un deverbal de *barrejar*, probablement der. de VERRERE 'escombrar', amb el suf. freqüentatiu *-ejar* (< -IDIARE), que, passant per 'saquejar', va desembocar en 'mesclar'; el mot al·ludeix a la mescla d'ingredients.

Amanida i *amanit* s'estenen pel Principat; *enciam*, pel ross., i *ensalada* ha arrelat en val. i eiv., i conviu en mall. amb *trempó*, que, amb característiques pròpies, en resulta exclusiu.

Són mots normatius *amanida*, *ensalada*, *enciamada* ["*ensiamada*"], des del *DOrt*, 1917; *trempó*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

733
L'*escarola*
(*ALDC*, V, 1129. L'*escarola*)

L'*escarola* (*Cichorium endivia* var. *crispum*) és una planta hortícola que es menja amanida i que amb el seu geosinònim *endívia* ocupen la major part del territori lingüístic. *Escarola* (s. XVII) prové del llat. tardà ESCARIŎLA (el·lipsi de LACTUCA ESCARIOLA), der. de ESCARIUS 'mengívol, comestible', amb les var. *escarora* 85, pel rotacisme de *l* propi de l'alg.; *esqu*[e]*rola*, amb una [e] que correspon a la monoftongació del diftong *-ai-* en l'etapa *ESCAIROLA i que s'ha dissimilat en [a], *escarola*, o bé s'ha tancat en [i], donant *esqu*[i]*rola*. *Endívia* (s. XIV) és d'origen fosc; s'ha proposat l'àr. ANTŪBIYA, HÍNDIBA (*DECat*), però sembla més probable el baix grec ENTÚBIA (pl. de ENTÚBION < ÍNTYBOS) (Corriente: pàg. 490); var.: *endivi* 73-76, 78-80, 82, 83, per pèrdua de la neutra en el segment final *-ia*, pròpia del mall. i una part de l'eiv.; *endévia* 147, per la fluctuació *e*/*i* tònica (cf. *epidèmia*/ant. *epidímia*, *porfídia*/eiv. *porfèdia*). No s'ha de confondre amb l'*endívia* (*Cichorium endivia*), de fulles imbricades i apinyades, de color blanquinós, conreada en caves, d'introducció relativament recent a les terres catalanes.

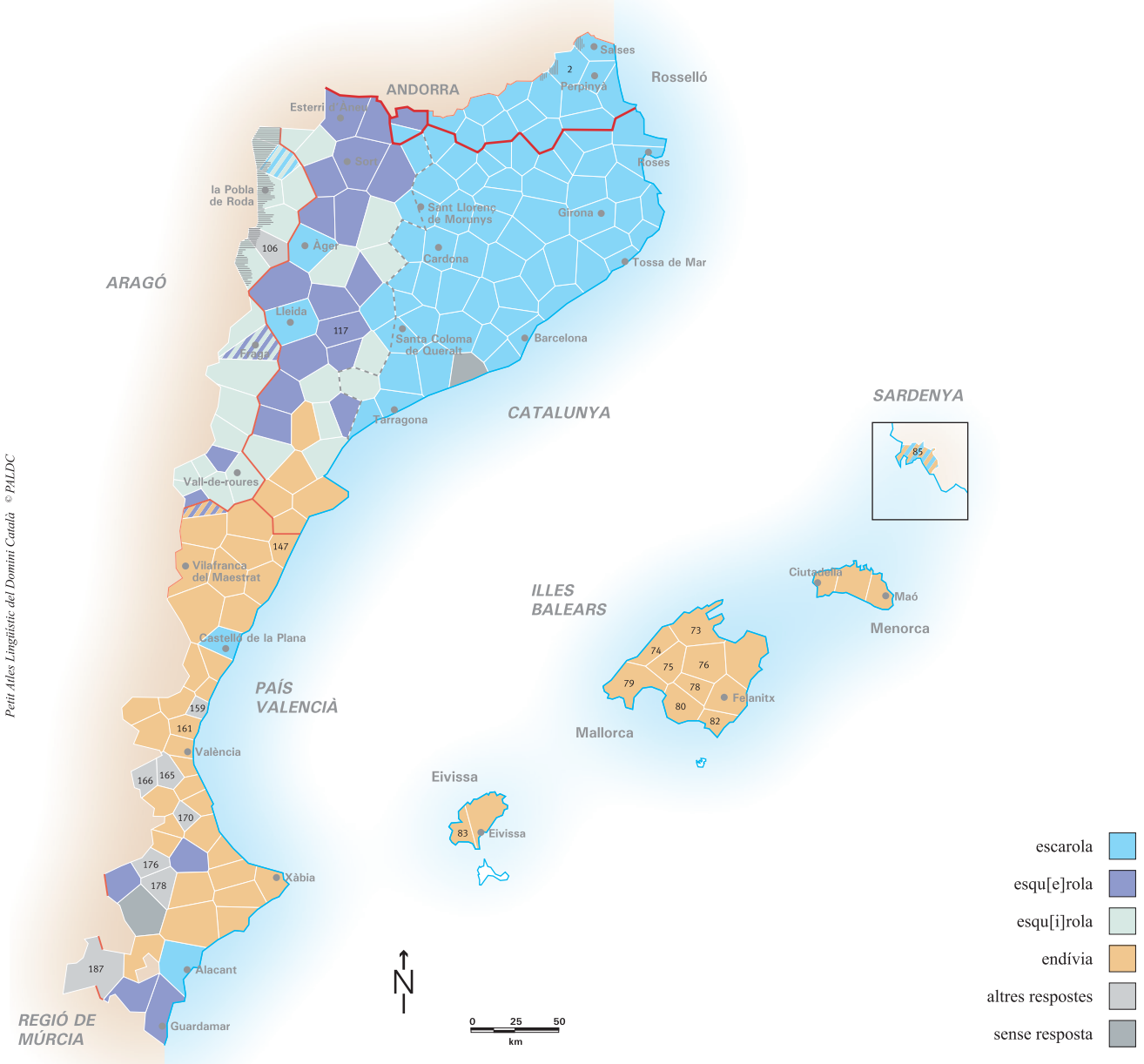
Lletuga 170 (veg. mapa 734), amb la var. *llituga* 2, pel tancament [ə] > [i] per assimilació a la palatal anterior, i les var. sintagmàtiques *lletuga de coleta* 166, *lletua d'endívia* 161 i *lletua rissada* 187, pron. *riss*['a].

Enciam apareix en formes perifràstiques com *enciam d'escarola* 117, *enciam rissada* 106, *f.* (veg. mapa 734), *encisam de coleta* 159, 165, per l'afinitat amb la col, i *encesam rullet* 176, amb canvi [i] > [e] i amb un determinant relatiu al caràcter rissat de la planta (*rullet*, dim. de *rull* < RŎTULU 'anella, rotllana').

Ensalada curta 178 conté un nucli tributari del cast. (veg. mapa 734) completat amb un adjunt al·lusiu a la seva talla més baixa que la de l'enciam.

La presència de *endívia* en val. i bal. fa pensar en les possibilitats d'un origen àrab.

Són mots normatius *escarola* i *endívia*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

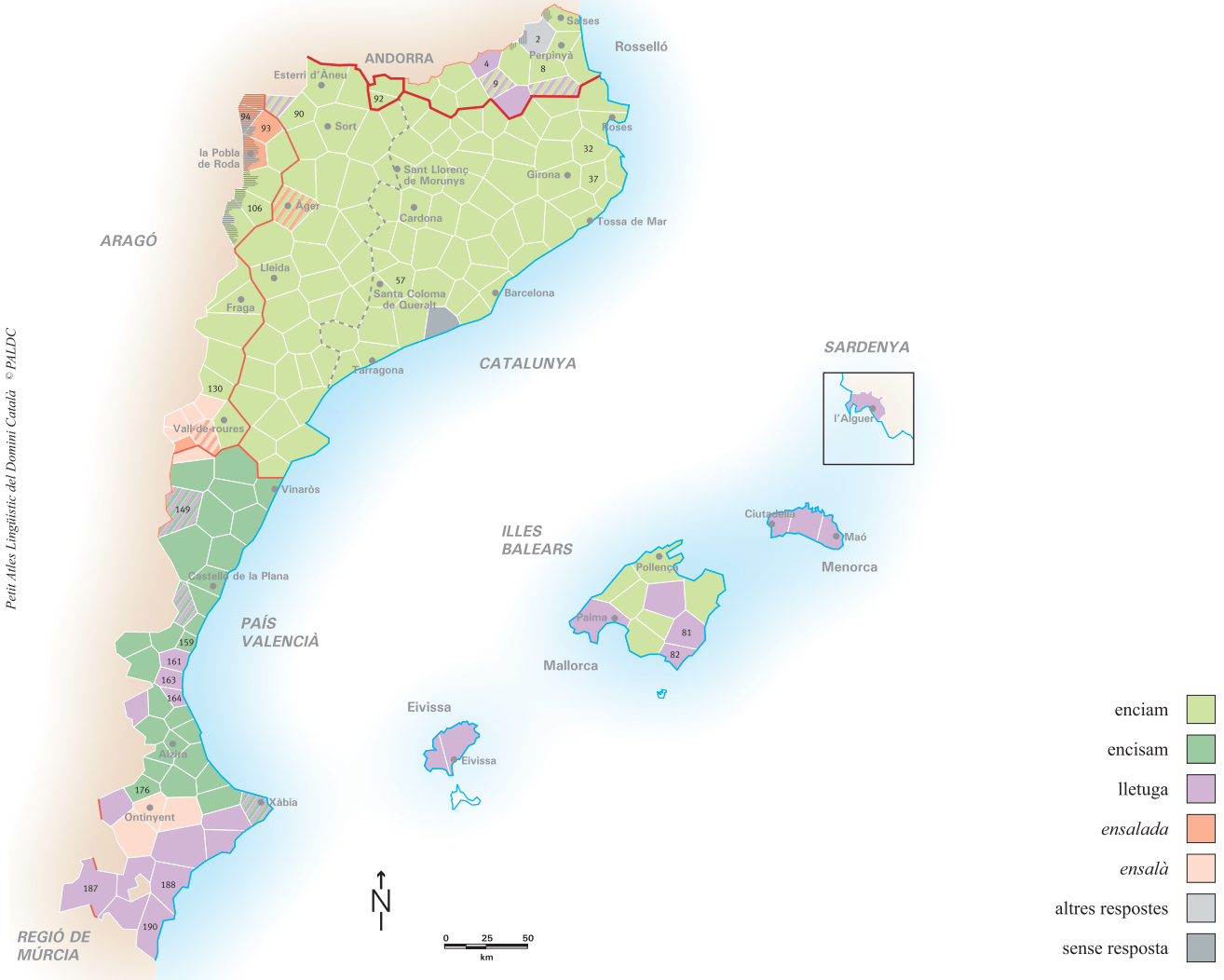
734
L'*enciam*
(*ALDC*, V, 1130. L'*enciam*)

L'*enciam* és una planta d'hort (*Lactuca sativa*), de la qual es cultiven diverses varietats; prové del llat. vg. *ĬNCĪSĀMEN 'conjunt de tallets, de coses tallades', der. de ĬNCĪSUM, part. del llat. cl. ĬNCĪDĔRE 'fer un tall, fer incisions, fer a trossos' (der. alhora de CAEDĔRE 'tallar') (*DECat*); documentat al s. XVII (però *enciamera*, al s. XV), presenta noms diversos: *a*) amb el nucli *mata*: *mata d'enciam* 8, 37, 57, *mata d'ensalada* 94, i *b*) segons les varietats: *enciam de lletuga* 32, 90, 92, amb la var. *enciam de llentuga* 130, amb nasal adventícia; *enciam llissa* 106. El mot *enciam* és resultat d'una dissimilació de sibilants del primitiu *encisam*, més fidel a la forma originària, que s'enriqueix amb la var. fonètica *encesam* 176 i les var. sintagmàtiques *encisam d'orella de burro* 159 i *lletua d'encisam* 161. La pronúncia del segment inicial oscil·la entre [*en*]- i [*an*]-; el gènere és *m*., però apareix algun cas de *f*. (*enciam llissa* 106; cf. *enciam rissada* 'escarola' 106).

Lletuga (s. XIII) deriva del llat. LACTUCA, compost de LAC, LACTIS 'llet' i el suf. *-uga* (< -UCA); dit així perquè, aplicat a la *lletuga silvestre* o *borda* (*Lactuca virosa*), té "tallos... llenos de cierta leche" (Laguna, ap. Font Quer, 1982: 873), "al lastimarlas, todas las partes de la planta segregan un látex muy blanco" (Font Quer, 1982: 871). Var.: *lleituga* 4, 9 (ross. *llaytugues*, s. XIII), forma arcaica mantinguda per contacte amb l'oc. (*laituga*), diftong procedent de -CT- i conservat en ribagorçà (*lleit*, *feit*); *lletua* 149, 163, 164, 187, 190, amb pèrdua de la consonant velar en contacte amb una vocal posterior (com *agulla* > val. *aülla*); *lletuga d'enciam* 81, 82, *lletua d'encisam* 161; *lletuba* 149, amb pas *g* > *b*, per equivalència acústica (veg. Veny, 1989 a). *Letxua* 93 és un clar manlleu al cast. *lechuga*, semiadaptat al val., com ho és *ensalada* (← cast., s. XV, der. de *sal*), adaptat en *ensalà*, i que constitueix una especialització centrada en una de les hortalisses que formen una amanida (compareu amb aquest valor general que ofereix el val. en el mapa 732, on es pot observar el fenomen invers, el valor general de *enciam* com 'amanida').

Altres mots locals: *escarola frisada* 2 pot referir-se a una altra espècie; *copet* 188, dim. de *cóp* (< *m*. de *copa* < CŬPPA), es refereix a la "lletuga feta", amb les fulles ja apilotades. El nom que sembla més antic, *lletuga*, es troba en àrees laterals, alacantí i ross., i isolades, men., eiv., alg. i mall., on conviu amb *enciam*, mot que, juntament amb *encisam*, ocupa una gran part del domini lingüístic, solament tallat per l'intrús *ensalada*.

Són mots normatius *lletuga* i *enciam*, des del *DOrt*, 1917 (on figura escrit *ensiam*, que es va corregir des del *DIEC*$_1$, 1995); *encisam*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

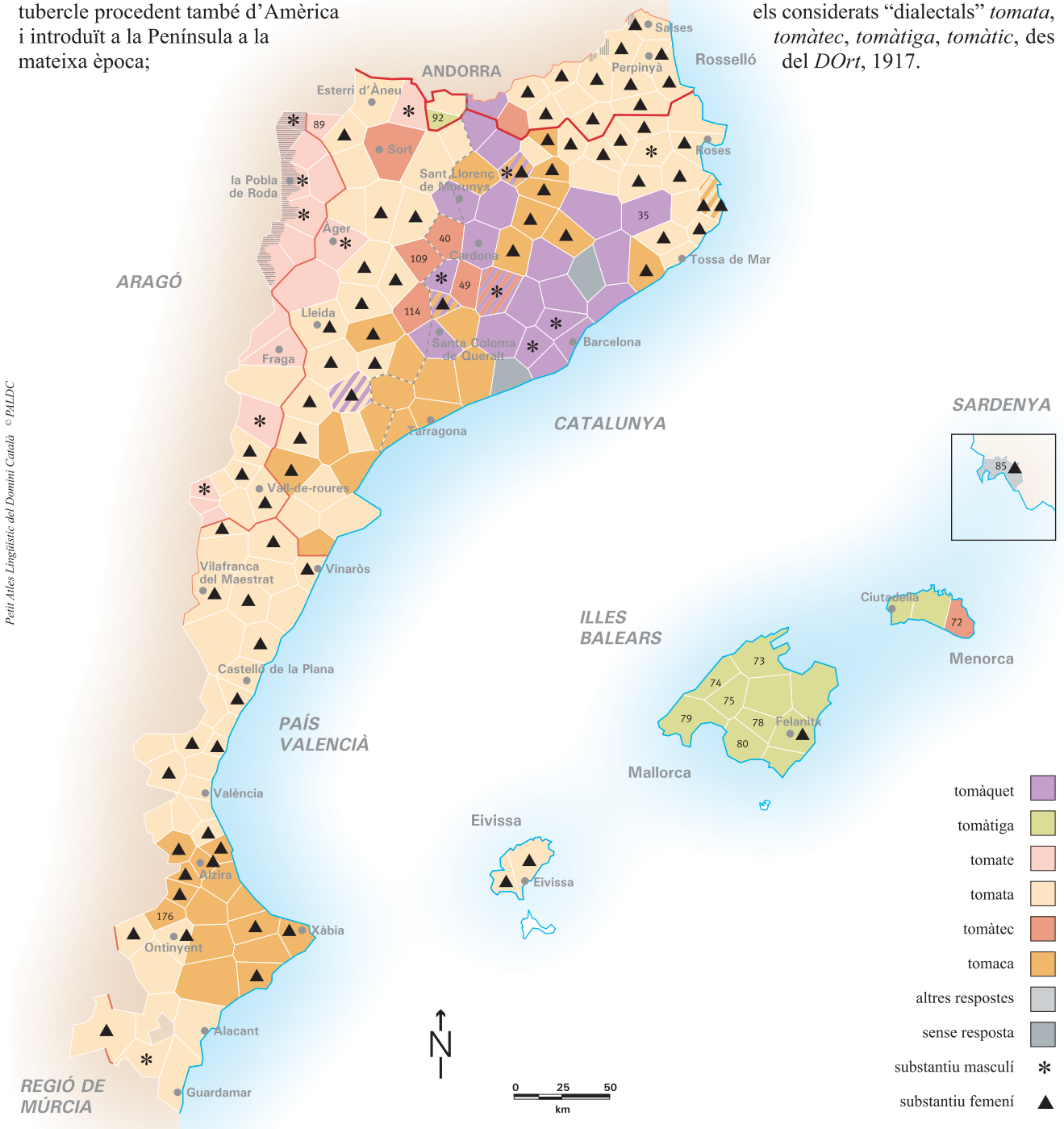
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

735
El *tomàquet*
(*ALDC*, V, 1131. El *tomàquet*)

El *tomàquet*, fruit de la tomaquera (*Lycopersicon esculentum* o *Solanum lycopersicum*), té forma generalment arrodonida, de color sovint vermell quan és madur i amb moltes llavors a la polpa. Cultivada la tomaquera en horts familiars entre els s. XVI-XIX, assolí un conreu important en la segona meitat del s. XIX. El cast. *tomate* (com el port. i gall.), procedent del nahua *tomatl*, és el punt de partida de les var. cat.: *tomate*, catalanitzada en *tomàtec*, com *tave* > *tàvec* (var. *tomàtic* 40, 72, 109, 114; *tomàtet* 49, amb consonant epitètica); del plural *tomates* 89 es va formar un singular *tomata*, com de *coces* > *coça* (en lloc de *coç*), modificat en *tomaca* (var. *tomaco* 176), per dissimilació de dentals o potser per atracció de *pataca* 'patata', tubercle procedent també d'Amèrica i introduït a la Península a la mateixa època; la convivència de *tomàtec* i *tomaca* va generar *tomàquet* (var. *tomàquec* 35), si aquest no és una simple metàtesi de *tomàtec*. *Tomàtiga*, amb les var. *domàtiga* 73-75, 78-80 i *tomàtica* 92, podria ser una homonimització amb *dalmàtiga*/*daumàtiga* 'túnica dels eclesiàstics'. L'alg. *pomata* 85 és manlleu al logudorès *pumatta*, on va arribar des del cast. *tomate* o el genovès *tumate*, amb el canvi *t-* > *p-* potser per atracció de l'it. *pomodoro*.

La var. més acostada al mot d'importació, *tomate*, es concentra a l'oest del cat. nord-occ. Les més allunyades del mot originari es troben en el cat. central *tomàquet* i el bal. *tomàtiga*.

Són mots normatius *tomàquet* amb els considerats "dialectals" *tomata*, *tomàtec*, *tomàtiga*, *tomàtic*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

736
El *pebrot*
(*ALDC*, V, 1132. El *pebrot*)

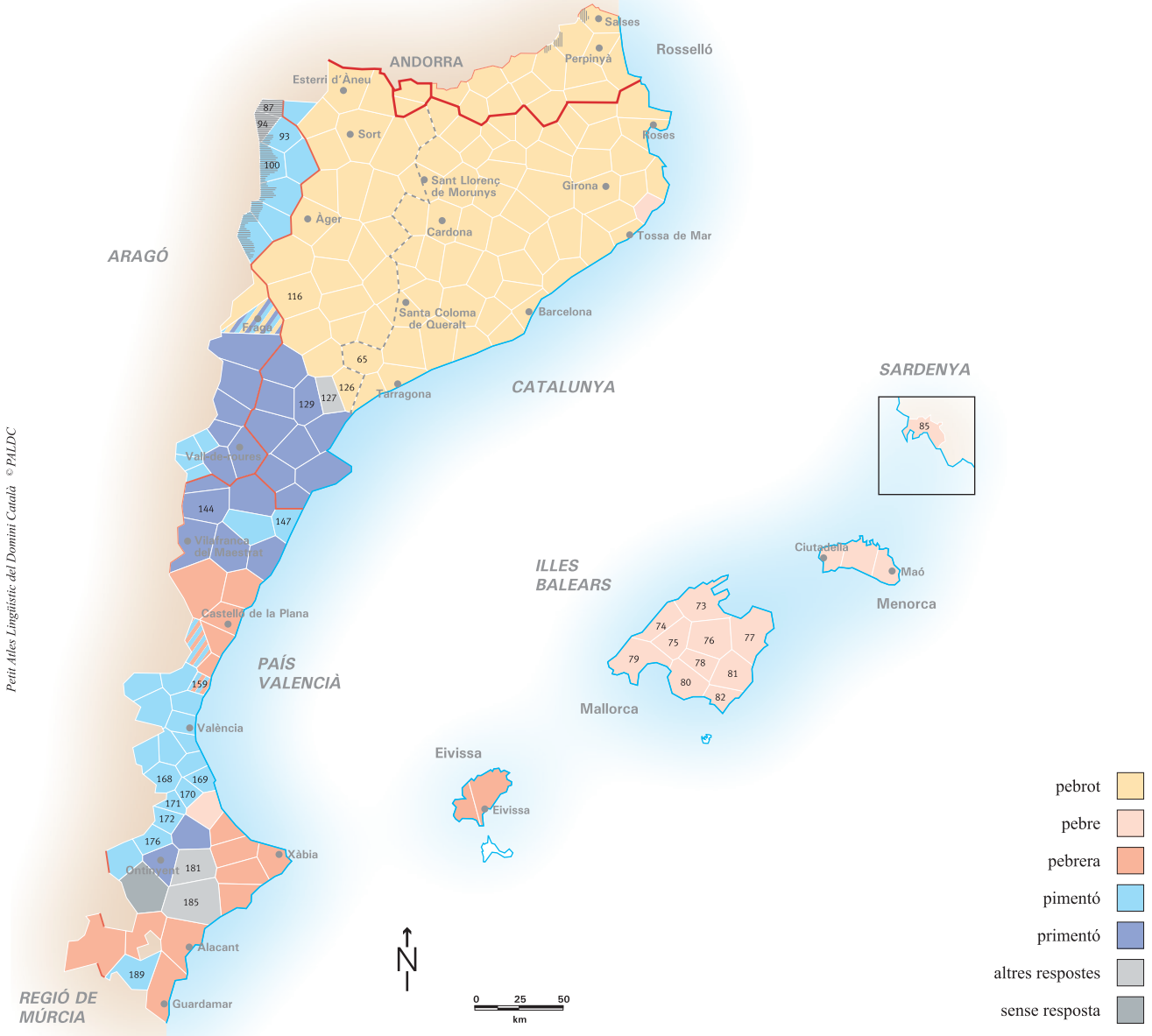
El *pebrot* (*Capsicum annuum*; fr. *poivron*, it. *peperone*) és el fruit de la *pebrotera*, *pebrera* o *pebrerera*, originària de l'Amèrica tropical i introduïda a la península Ibèrica. És un compost de *pebre* (< PĬPĔRE) i el suf. augmentatiu *-ot* (< -OTTU): el primer component, perquè els primers fruits importants devien ser picants, i el segon, per la seva dimensió més gran en relació al *pebre* tradicional; var.: *pobrot* 116, per assimilació vocàlica; *prebot* 126, per metàtesi; *perebot* 65, per epèntesi vocàlica (com el vulgarisme *esteranger* per *estranger*). *Pebre* (var. *prebe* 73-82, 85) és sinònim de *pebrot* en els llocs on el pebre (*Piper nigrum*) es diu *pebre bo*, *pebre coent* (mall., men.) o *pebre fi* (alg.); veg. mapa 738. *Pre*[v]*ina* 127 és una var. de *pebrina*, amb metàtesi i dissimilació de [p]...[b] > [p]...[v] (veg. Veny, 1998 a: 34). *Pebrera*, del nom de la planta, ha passat, per metonímia, al del fruit (i la planta es diu *pebrerera*).

El cast. ha obert bretxa dins el cat. occ. amb les formes *pimiento* 87, 93, 94, *pimenton* 100, l'adaptació morfològica *pimentó*, d'on *pibentó* 147, per equivalència acústica; *pemintó* 159, 168, 169, 170-172, 176, per metàtesi, i *pimintó* 189, per assimilació vocàlica. Una possible atracció de *prebe* explicaria la presència de la bategant en les var. *primentó*, *perimentó* 144, per epèntesi vocàlica, i *priventó* 129 (< *pri*[b]*entó*), amb equivalència acústica M = B i ulterior dissimilació [p]...[b] > [p]...[v] (com *previna*).

La forma local *bajoca* 181 (pron. *ba*[dʒ]*oca*), amb la sintagmàtica *bajoca dolça* 185, indicadora de l'espècie no picant, és una extensió semàntica, botànica, de 'clovella de les plantes lleguminoses' (potser < llat. vg. *BAJOCCA, var. de BAJANUS, -ANA).

Quant a les àrees, *pebrot* és pròpia del Principat i la Catalunya del Nord, mentre que *pebre* se centra en mall., men. i alg. i *pebrera* (que es distingeix de *pebrerera*, planta), en el val. central i meridional. L'interferit *pimentó* (i var.) s'estén àmpliament pel val. i la Franja.

Són mots normatius *pebrot*, des del *DOrt*, 1917; *pebre*, *pebrera*, *pebrina* i *pimentó*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

737
El *bitxo*
(*ALDC*, V, 1134. El *bitxo*)

El *bitxo* (o *vitxo* 127) és el fruit de la bitxera (*Capsicum frutescens*), prim i allargat en forma de corn, molt picant. Es tracta d'un der. de VĔCTE, que, a partir de 'barra, palanca', va esdevenir, per metàfora, 'membre viril' i, des d'aquest significat, per metàfora cromàtica, va passar a 'bitxo, coralet'; segons Coromines, el punt de partida seria el cat. *vit* que, pron. en pl. de Castelló, *vitx* (< *vits*), hauria adquirit una var. *vitxos* i d'aquí s'hauria format un sg. *vitxo* o, pron. amb betacisme, *bitxo*, estès després cap al nord i l'oest; aquesta teoria és difícilment acceptable, atès que els moviments lèxics quasi sempre van del nord cap al sud i no a l'inrevés. Creiem més aviat en un manlleu a l'oc. *vietch*, der. igualment de VĔCTE, on -CT- > [tʃ], que significava 'membre viril' i que va donar der. metafòrics de caràcter fàl·lic, com *bitchus* 'ascidi', *vitchàs* 'holotúria' (veg. Veny, en premsa). El mot coneix la var. *bitjo* 8, 13, amb la fluctuació [tʃ]/[dʒ] pròpia del ross. (cf. *ma*[tʃ]*o*/*ma*[dʒ]*o*; veg. Veny, 1998 a: 49) i també de l'oc. (Veny, en premsa), a més del der. *bitxeta* 90, 99, 101, 107, 110 i de les var. sintagmàtiques *bitxo picant* 31, 37, *bitxo de pinyó* 42, *bitxo de mateta* 117. *Vitet* és dim. de *vit*, procedent de VĔCTE, a través de **vieit*, pron. [v]*itet* o [b]*itet* 152, 167-171, i fins *uitet* 156 (var. perifràstica *vitet menut* 153); *ditet*, dim. de *dit*, resultat d'un eufemisme.

Pebre, amb der. o determinant, ha donat prou resultats: *pebre coent*, *prebe coent* 73, 75, 78-80, 82 (o, simplement, *coent* 148, *coguent* 160, amb -[g]- antihiàtica), *prebe covent* 77, 79, 81, amb -*v*- antihiàtica, amb l'adjectiu procedent del participi (< llat. vg. COCENTE 'que cou, que pica'); *pebre vermei* 35, pel color (< VERMĬCŬLU, dim. de VERMIS 'cuquet; cotxinilla', que servia per produir un color grana); *pebre de banyeta* 70, *prebe de banyeta* 74, *prebe de banya de cabra* 77, 78, amb un determinant que al·ludeix a la seva forma arquejada, com *banyolí* 45; *prebe morisco* 85; *pebrera*, *pebrera coenta* 152, 155-157, *pebrereta* 137 (amb la seva var. haplològica *pebreta* 134, 142), *pebrereta indiana* 187, *piberera* 163; *pebrina*.

Coral 124 (< llat. tardà CORALLUM) es manifesta sobretot en dim.: *coralet*, *coralet coient* 89, amb -*i*- antihiàtica; *carolet* 41, 114, *querolet* 110, 112, amb metàtesi, i *corolí* 133, amb assimilació de vocals i el suf. dim. -*í*; es tracta també d'una motivació cromàtica. *Pesteta* és un der. dim. de *pesta* (< PĔSTE 'ruïna, destrucció', 'flagell, epidèmia' → 'cosa molt dolenta'). *Nyoreta* 169, 173 (var. *lloreta* 169, per equivalència acústica [ɲ] = [ʎ]) és un dim. de *nyora* 181, pres del murcià *ñora* 'sínia', der. de *noria*, originat a partir probablement del topònim *La Ñora* on hi havia una gran sínia on es devien cultivar els bitxos. *Citró* 83, 84 és un der. de CITRUS 'llimona' potser per la seva acidesa comparada amb la picantor, que podria haver generat el forà *miracielos* 182, propi de qui, havent tastat un bitxo, aixeca la mirada cap amunt. *Guendilla* 94, 99, 189 és una forma dissimilada de *guindilla*, presa del cast. on és dim. de *guinda*, d'origen fosc, motivat per la seva comparació amb la vermellor encesa d'aquesta cirera; el mateix color és present en *cirereta* 13, 31, 162, 166 (var. *cidereta* 34, amb dissimilació consonàntica; *cireret* 32, amb canvi al *m*. potser per influència de *pebre*), dim. de *cirera* (< CERASIA), possible reducció de *prebe de cirereta* 76-78.

Són de motivació obscura *viró* 182 i *visolet* 181.

Les motivacions lexicosemàntiques es basen en:

1) el color: *bitxo*/*vitxo*, *vitet* (*ditet*), *pebre vermei*, *cirereta*, *guindilla*;

2) la picantor: *pebre*, *pebre coent*, *citró*;

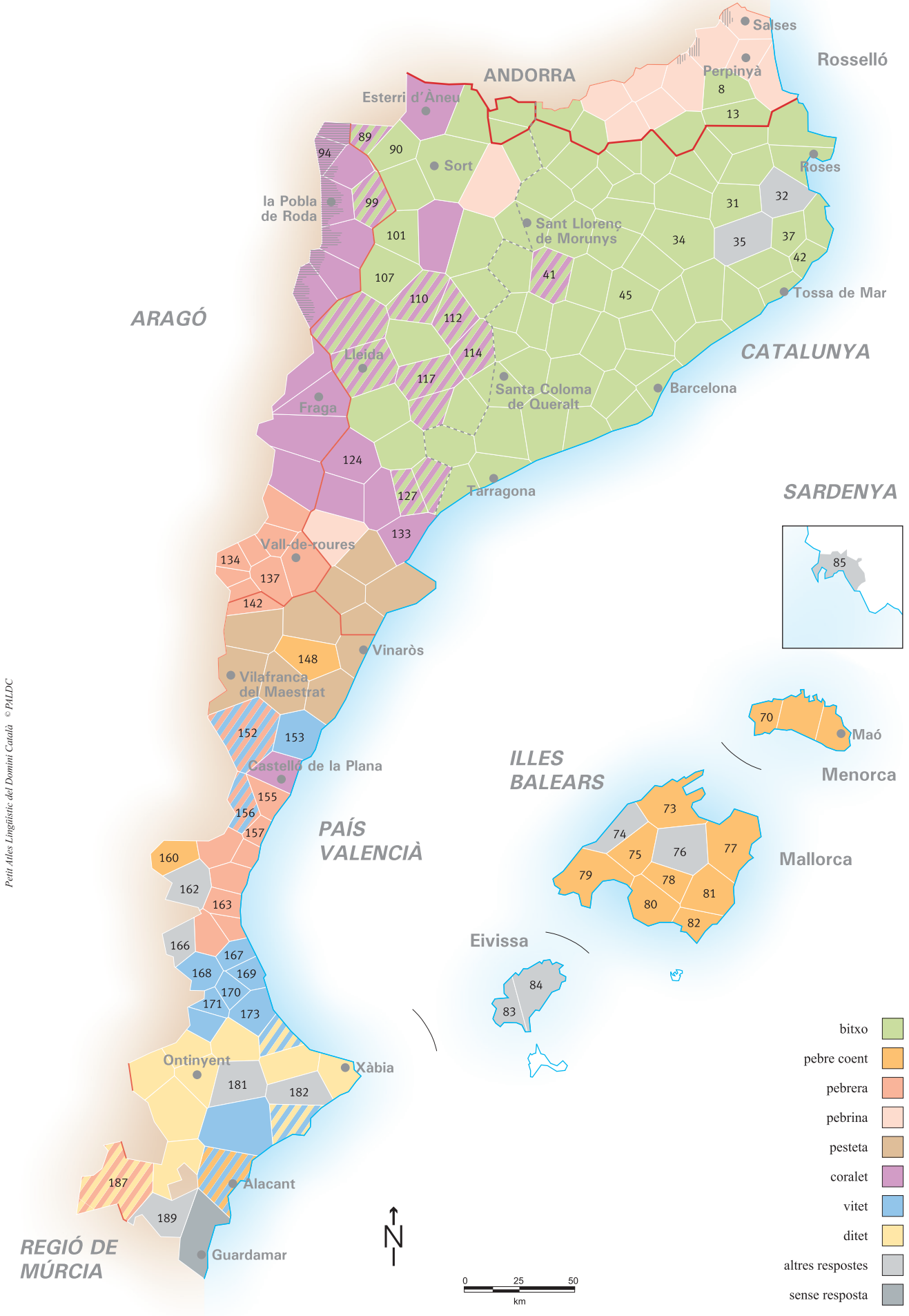
3) la forma: *pebre de banyeta*, *prebe de banya de cabra*;

4) la procedència: *pebrereta indiana*.

La dimensió de l'espècie justifica l'abundor de dim.: *vitet*, *pebrereta*, *pebrina*, *cirereta*, *pesteta*, *nyoreta*, *coralet*, *corolí*, *banyolí*.

Per àrees, *bitxo* ocupa la major part del Principat, juntament amb *coralet*, mentre que *pesteta*, *pebrera* i *vitet* es reparteixen el val., de nord a sud; el mall. i men. han apostat per *pebre coent* i l'eiv. i alg. han mostrat la seva personalitat amb les innovacions *citró* i *pebre morisco*, respectivament.

Són mots normatius *coralet*, des del *DOrt*, 1917; *bitxo*, des del DG_1, 1932; *vitxo*, *nyora*, *pebrina* i *pebre de cirereta*, des del $DIEC_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

738
El *pebre*
(*ALDC*, V, 1133. El *pebre*)

El *pebre* és el fruit del pebrer (*Piper nigrum*), arbust originari de la regió indomalaia (cf. it. ant. *pepe d'India*), cultivat als països tropicals; usat com a condiment, sovint triturat. El nom, *pebre* (s. XIII), prové del llat. PĬPĔRE, que significava 'pebre' i 'pebrer'; coneix diverses var. fonètiques i sintagmàtiques, amb un determinant que pot designar una altra espècie (així el *pebre roig* o *pebre vermell* prové de la trituració dels fruits dessecats de la pebretera, *Capsicum frutescens*): *prebe* 78, 80, 82, 129, 133, 141, 143, 145, amb metàtesi, *pre*[v]*e* 127, amb dissimilació de bilabials ([p]...[β] > [p]...[v]); *pebre bo* i *prebe bo* 73, 75-77, 82; *pebre coent* i *prebe coent* 74, 78, 79, 82 (var. *prebe covent* 76, 79, 81, amb *-v-* antihiàtica); *pebre picós* 55, al·lusiu al seu caràcter picant (cf. també simplement *picant* 122, 138); *prebe bord* 73, 78; *pebre menut* 69, relatiu a la dimensió; *pebre dolç* 70; *pebre en gra* 157; *prebe fi* 85; *pebre negre*, *prebe negre* 146, que, per dissimilació de bategants, passa a *pebe negre* 160, i, a través d'una articulació oclusiva, [b], esdevé *pepe negre* 175; les var. *pibre negre* 164, *píber negre* 162 (amb *-r* analògica) i *pibe negre* 167 deuen la [i] a una atracció de *primentó*.

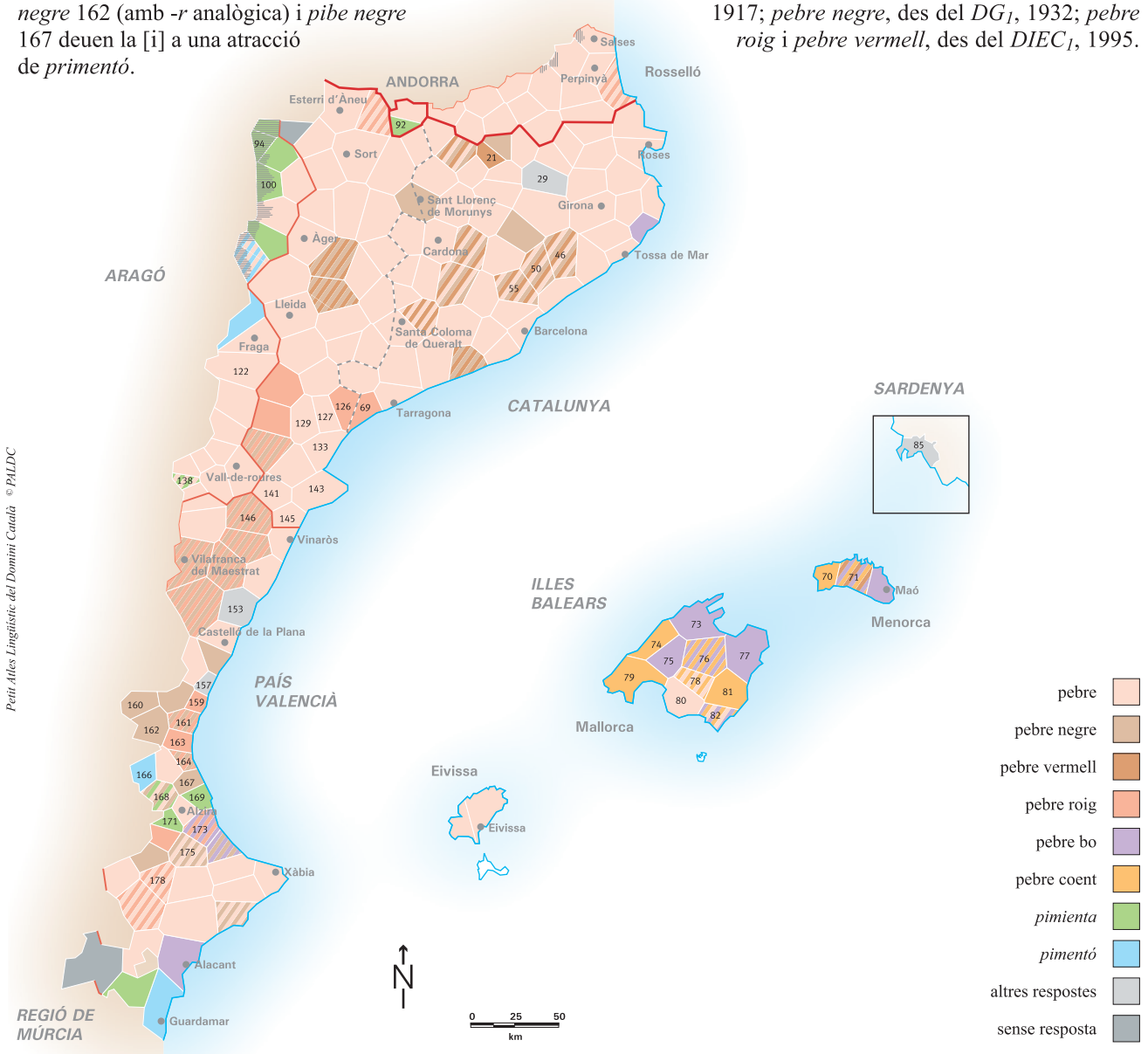
Canvis semblants trobem en *pebre roig*, *prebe roig* 126, 146, *pe*[b]*e roig* 159, 173, 178, *pibre roig* 161, 164, *pibe roig* 163, 164; *pebre vermell*, var. *pebre vermei* 21, 46, 50, 55, 71, amb iodització.

El cast. *pimienta* (< PĬGMĔNTA, pl. de PIGMENTUM 'matèria colorant') ha estat adoptat com a tal, *pimienta*, o amb adaptació, *pimenta* 94, 100, *piment* 92, o amb metàtesi, *peminta roig* 168, 169, 171; també, a partir de *pimentón*, trobem *pimentó* i, amb metàtesi, *pemintó roig* 166.

Altres mots més locals: *cidreta* 29, síncope de *cidereta*, var. de *cirereta*, pel color (potser reducció de *pebre de cirereta*, en principi, designador de 'bitxo'); *vitet gros* 153, dim. de *vit* 'membre viril' (< VĔCTE 'barra, palanca'), aplicat metafòricament al 'coralet' pel seu color encès.

Des d'un angle geolingüístic, notem la universalitat de *pebre* amb les seves var. –matisat amb diversos adjunts que a voltes designen espècies diferents–, només interrompuda pels intrusos *pimienta*/*pimentó*.

Són mots normatius *pebre* i *piment*, des del *DOrt*, 1917; *pebre negre*, des del *DG*$_1$, 1932; *pebre roig* i *pebre vermell*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

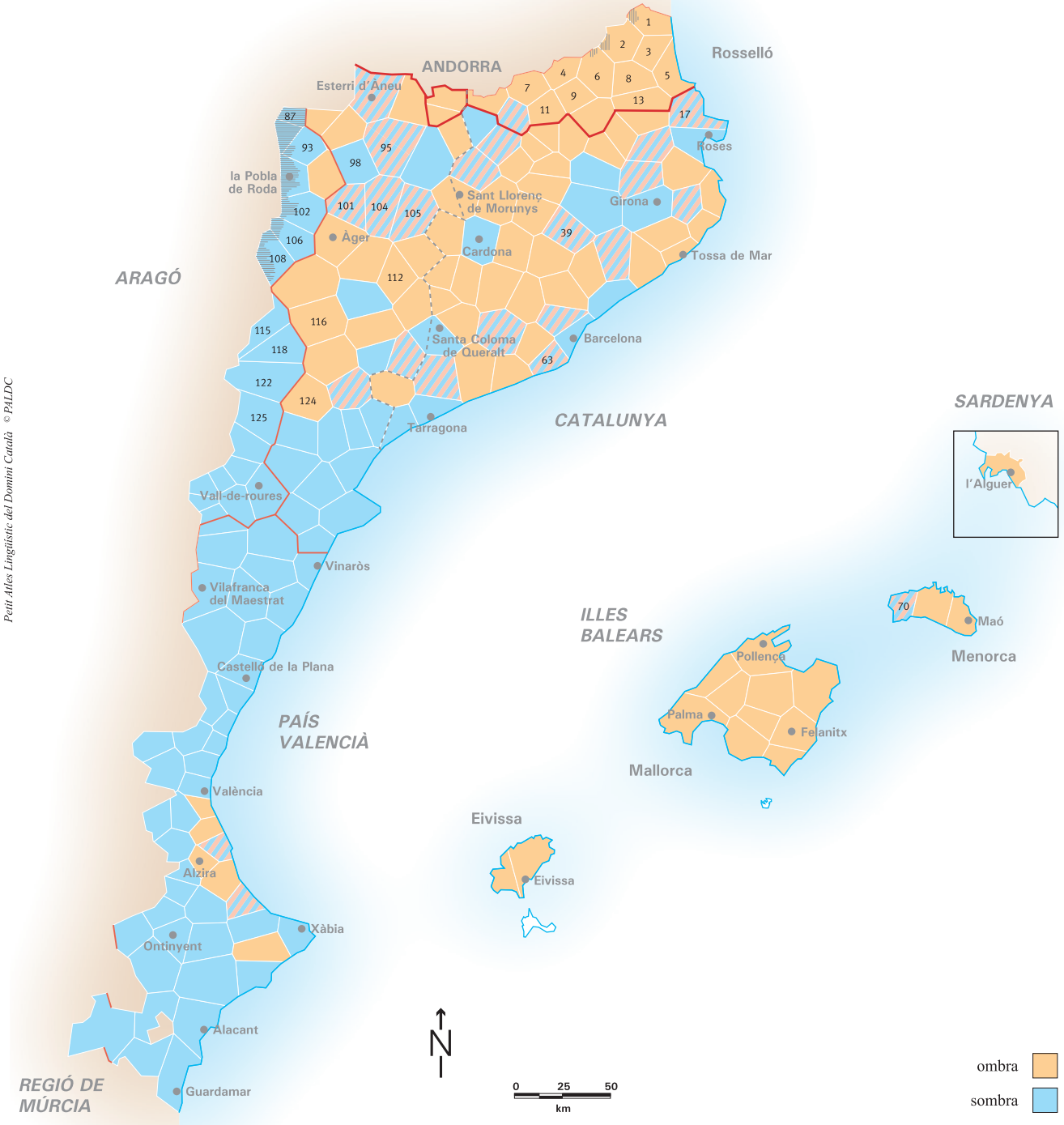

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

739
L'*ombra*
(*ALDC*, V, 1137. L'*ombra*)

El mot genuí que correspon a aquest concepte és [o]*mbra*, del llat. ŬMBRA (var. ross. [u]*mbra* 1-9, 11, 13), que, a part de l'ascens de *a* final a [ɛ], pròpia d'una àrea central del cat. nord-occ. (veg. *PALDC*, I, mapa 3), presenta només obertura de la vocal tònica en les localitats 95, 101, 105, 112, 116, 124, com també en la var. *sombra*, que l'obre en les localitats 87, 93, 95, 98, 101, 102, 105, 106, 108, 115, 118, 122, 125; aquest darrer mot és resultat d'una interferència amb el cast. *sombra*, on deu la *s-* a l'ús acoblat o contrastat de *sol*/*ombra*, *solana*/*ombria*, amb un resultat, *solombra*, present en alguns dialectes hispànics; en cat. *sombra* ja apareix en el Curial i en Vicent Ferrer, i aquest ús esporàdic ha fet pensar que podria ser una incipient evolució interna, després semifrustrada (*DECat*); de tota manera, atès que l'àrea d'ús ple de *sombra* és el val., particularment sensible a la influència hispànica, i que *sombra* es considera forma moderna en diversos punts (17, 70, 104), "més fi, més de ciutat" (39) o que *ombra* és més català (63), s'imposa –creiem– la seva procedència externa.

La presència massiva de *sombra* en val., tort. i la Franja fa pensar en una importació des d'Aragó i la Manxa, i a la resta del cat., al contacte amb el cast. a causa de la seva oficialitat, l'ensenyament a l'escola, etc. Notem que el mot genuí es presenta vigorós en àrees conservadores (ross., bal., alg.). L'únic mot normatiu és *ombra*, des del *DOrt*, 1917.

740
Una soca d'arbre *buida*
(*ALDC*, V, 1140. Una soca *buida* d'arbre)

L'adjectiu es refereix al tronc d'un arbre que ha perdut el seu interior (o part) o que el té en estat de descomposició. Les motivacions semàntiques són condicionades per la idea de:

1) 'vacuïtat': *buida*, procedent del llat. vg. VŎCĬTUS, part. arcaic de VŎCĀRE, en lloc del llat. cl. VĂCĀRE, amb aquesta evolució: *vuoit* > *buo*[j]*t* > *v*[w]*u*[j]*t* > *bu*[j]*t*, *buida* [*f.*] (cf. oc. *bueit*, *vuoch*, *vuech*, it. *vuoto*, fr. *vide* < *vuide*); a notar la var. val. *b*[w'i]*da* amb el canvi de diftong descendent en ascendent, per probable influència del cast., on es diu [kw'i]*da*, per ex., així com [w'i]*da* 158, 166, 171, amb caiguda de la *b* inicial, després d'esdevenir fricativa, per fonosintaxi. *Fofa*, documentat només des del s. XIX, és d'origen expressiu, semblant al de *bufar*, *bòfega*, etc. *Hueca* (var. catalanitzada *huec* 45) és mot pres del cast. *hueco*, *-a* (var. *bueco* 100, amb suport de la consonant labiovelar), que significava 'esponjós', postverbal del verb *ocar* 'tornar esponjós' (< llat. ŏCCARE 'rastellar la terra perquè quedi tova', format sobre OCCA 'rastell');

2) 'forat, cova': *borada* 22, 23, 47, 52 i *borinada* 34, der. de *borar* i *borinar*, respectivament, probablement der. d'un preromà BHOR 'perforar' (veg. *bora* 'cova, caverna') (*DECat*); *foradada* 42, 80, 89, 90, 105, 118, 140, *té un forat* 136, 137, 158, del llat. FŏRĀTUS, der. de FORARE 'foradar'; *baumada* (s. XIX), der. de *bauma* < *balma* 'concavitat', d'origen preromà; *calabroua* 43, per encreuament de *cala*, *cavorca* i el celtisme *brova* 'calanca' (< BROGA 'límit; camp') (*DECat*);

3) 'putrefacció': *podrida* (var. *prodida* 75, per metàtesi), part. de *podrir* < llat. PŪTRĒRE, amb canvi de conjugació; *corassat* 50 podria ser un der. pejoratiu de *cor* (cf. *té el cor podrit* 92, 110, 117);

4) 'menjat d'insecte': *corcada* (var. *crocada* 5, amb metàtesi), part. de *corcar*, der. de *corc*, de probable origen preromà (*corgus*, s. V), del qual prové el dim. *corcó* (*fa el corcó* 190) i d'aquest, *acorconar*, amb els participis *acorconada* 176, 183 i *corconada* 175; *querada* 118, 125, 180, der. de *quera* 'corc, pols que fa el corc' < llat. CARIES 'podridura, càries'; *arriquerada* 61, var. de **requerada*, compost de *re-* + *quera* i homonimitzat amb *ric* (de banyes) o amb el verb *ricar* 'banyegar'; *fa cuc* 190, d'origen expressiu; *càncel* 145 i *cance* 148, formes popularitzades (no registrades al *DCVB* ni al *DECat*) del llat. CANCER per extensió als vegetals del tumor maligne que destrueix els teixits orgànics animals (recordem que el mot medieval era *cranc*);

5) 'esponjositat': *tova* i *toua* 2, 4, *f.* de *tou* 'porós, esponjós' < TOFUS 'pedra calcària, porosa', amb el der. *touada* 1, 6, 9, 13, 16, pron. *t*[u]*ada*, per la reducció del diftong -[uw]- a -[u]-; *taüt* 7 en seria una metàtesi potser ajudat per l'homònim *caixa*; *flonja* 116, potser del llat. tardà FŬNGĬDUS encreuat amb *fluix* (< FLUXUS);

6) 'sequedat': *seca* 17, 66, del llat. SĬCCA; *esca* (*fa*, *té*, *torna esca* 73, 75, 76, 81, 125), per comparació amb la *esca* 'matèria seca, inflamable, feta amb el bolet d'esca', provinent de ĒSCA 'aliment, esquer'; cf. el cast. *yesca* "comunmente se hace de trapo quemado, esponja u hongos secos [...] sumamente seco [...]. De ESCA latino porque la come o consume el fuego" (*Autoridades*); *salsit* 39 < *solsit* 'assecat', a partir de 'desintegrat' > 'consumit' > 'colrat, socarrimat';

7) 'dany': *danyada* 160, der. de *dany* (s. XVI) < DAMNUM, amb una palatal atreta per la parella *engan*/*engany*, car el llat. donava *dan* i *don*; *fer-se malbé* 103 < *fer-se mal bé* > 'fer mal profit, fer mala fi' > 'malbaratar-se';

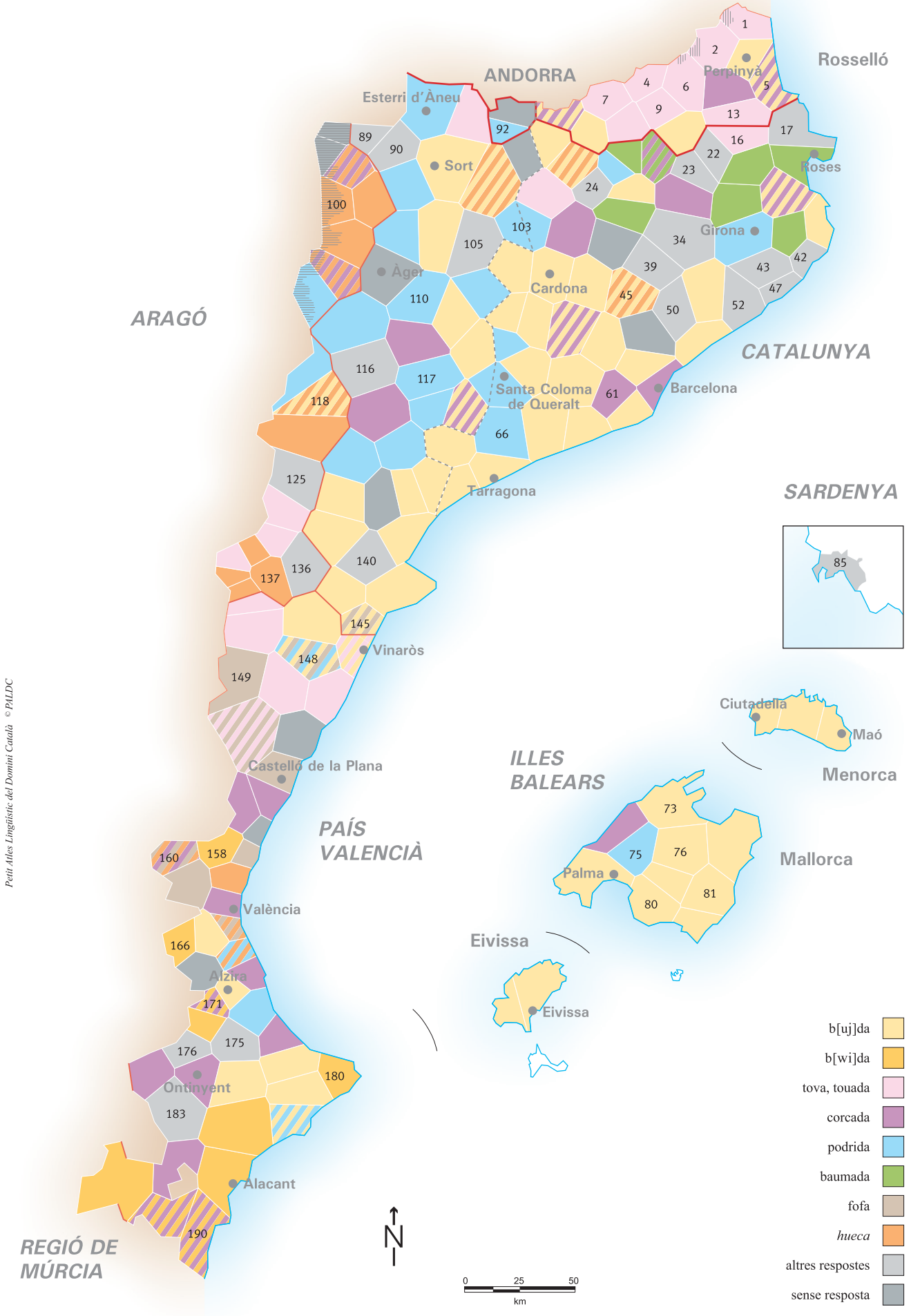
8) 'alteració de qualitat': *passada* 'que ha perdut les característiques naturals' 103.

Altres motivacions no són clares: *capsoc* 24; *desboriada* 85, potser fet malbé per la *bòria* 'boira'; *mole*[χ]*o* 149.

Per a aquest concepte tenim força abundor de significants, entre els quals predomina *buida*; a notar el tractament popular de *càncer* que afecta tant la fonètica (*cance*, *càncel*) com la semàntica (aplicació a la buidor d'una soca).

Són mots normatius *buida*, *corcada*, *podrida*, des del *DOrt*, 1917.

Una soca d'arbre *buida*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

741
Les *branques*
(*ALDC*, V, 1142. Les *branques*)

Branca i *rama* són els mots predominants en el conjunt del territori. Fabra les distingia així: *branca* "cadascuna de les parts en què es divideix i es subdivideix el tronc dels arbres, especialment les que arrenquen del mateix tronc [...] i les que arrenquen d'aquestes (anomenant-se les altres, cada vegada més primes, *brancons*, *branquells* i *branquillons*)"; *rama* "cadascuna de les darreres branques d'un arbre portadores de fulles" (*DG*$_1$, 1932). Aquesta diferència és expressada d'aquesta manera pels informadors: *branques* "més gruixudes que les rames" 34, 136, 172; *rames* "part de fora" 5, "amb fulla" 40, "lo més fi" 105, "conjunt de brots" 37, "conjunt de brancallons" 60, "conjunt de branques" 72, "cada branca té sa seva rama" 80, "més menudes que els camals" 87, 100, "més menudes" 137, "més fines, més primes" 154, 181, "més exteriors" 150.

Branca (s. XIII), d'origen fosc, potser deriva del preromà *WRANKA 'mà', per la comparació de les ramificacions amb els membres d'un animal (cf. oc. *branca*, fr. *branche* i, amb significat específic, it. *branca* 'pota; grapa'). En són der. *branc* (s. XIV) 86, 90, 96, 105, de caràcter regressiu, *brancalló* 60 (pron. *brancaió*), compost de *brancall*, un col·lectiu (com, per ex., *pedruscall*), i el suf. dim. *-ó* (< -ONE), com són col·lectius *brancallada* 53, *brancada* 23, 39, 67, 97 i *brancam* 80, formats respectivament amb el suf. *-ada* i *-am*.

Rama (s. XIII) (*rama forana* 132) és una formació analògica del llat. FOLIA, pl. de FOLIUM 'fulla', a partir de RAMUS 'branca'; der. col·lectius: *ramatge* 36, 162 (pron. *ramatxe*), *ramulla* 151, 155 (pron. *r*[e]*mulla*) i l'aragonesitzant *ramerio* 166, 185.

La resta de significants obeeixen a aquestes motivacions:

1) 'capdamunt': *cimal* (s. XIX) (var. [θ]*imal* 132, 134, 138, 139, amb pas de C' > [θ]), der. de *cim* (< CYMA [← gr.] 'tija tendra de la col o d'altres plantes' → 'punt culminant, cim', amb canvi a masculí per atracció de *cap*, *pic*, → "branca grossa" 77, 103, 131, 132, 135, 136, 138, "branques o braços principals" 134, 158, "branca de la creuera" 173); *capçada* 30, der. de *capçar* 'fer o reforçar el cap d'una cosa' (< llat. vg. CAPITIARE, der. de CAPUT 'cap'), passat a 'conjunt de branques més primes'; *capcina* 27, der. de *capcinar*, des de 'extrem superior d'un arbre' convertit en 'conjunt de branques més primes', si no és a partir de 'moure (el cap, l'extrem)' que també és el sentit de *capcinar* (cf. alg. *nau* 85);

2) 'bifurcació, enforcament': *camals* (var. *quimals* 102, 107, 111), der. de *cama* (< llat. vg. CAMBA, cf. oc. *camba*, it. *gamba*, fr. *jambe*), pròpiament 'cames dels pantalons' → 'cadascuna de les bifurcacions d'un arbre' i simplificat en "branques dretes" 18, "les branques més grosses" 125; *rossellx* 'camals gruixuts per al foc' 93; *braços* 155, 156, 160, 162, 164, 169, 181, del llat. BRACHIUM;

3) 'que penja': *faldes* 125, del germ. *FALDA 'plec', a partir de 'faldons, cada una de les parts d'una peça de vestit, que penja'; *barballeres* 152, der. de *barba* (< BARBA), des de 'manyoc de pèl', 'apèndix carnós que penja';

4) 'lluc, rebrot': *pollissos* 130, der. de *poll* (< PULLUS 'rebrot') més el suf. *-ís* 'propi de' (cf. *pedrís*, *ferrís*); *refillolets* 164, compost del prefix *re-*, *fillol* i el dim. *-et*, realitzat com a 'brots de les branques'; *naiximents* 164, der. de *nàixer* (< llat. vg. NASCĔRE), 'que neix, sorgeix d'un lloc';

5) 'branca principal': *bessa* 46, 63, d'origen fosc, referit a "branca grossa" 46, "enforcadura de l'arbre" 63; *guies* 87, der. de *guiar* (< potser gòtic *WIDAN 'ajuntar-se; guiar'), a partir de 'branca principal que serveix com de mare de les altres'; *tronc* 40, 161, del llat. TRŬNCUS 'tallat de l'arbre';

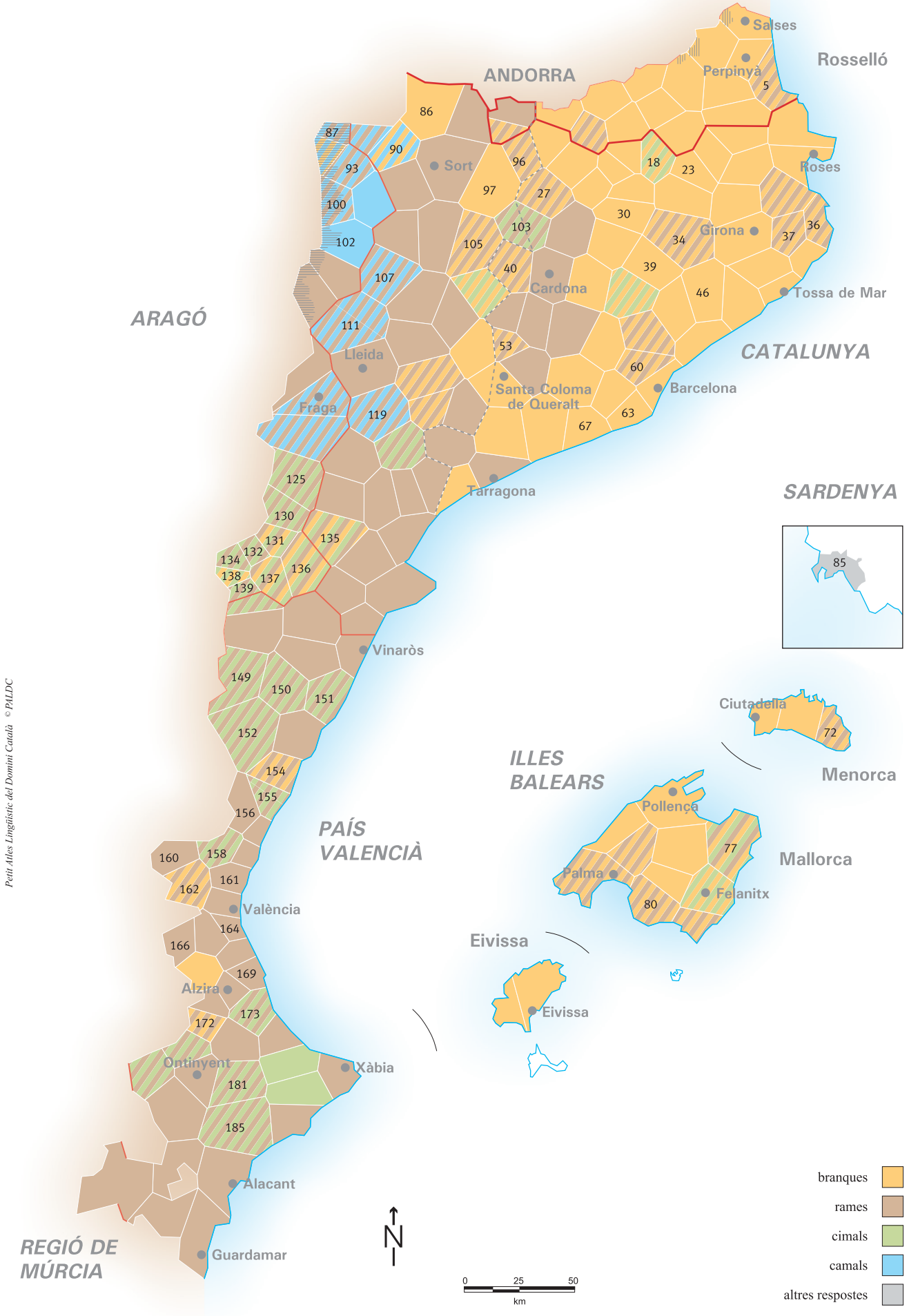
6) 'conjunt de brots': *brosta* 119, d'origen incert, potser preromà, 'conjunt de fullatge i brots tendres'; *brots* 149, del gòtic *BRŬT (cf. mapa 745);

7) 'doblegar-se (les branques)': alg. *nau* 85 ← logudorès i campidanès *nae*, *nai* (< NAVE) influït per *annaigare* 'doblegar-se, dit de les branques carregades de fruit' (*DES*).

Branques i *rames* es reparteixen el domini, sovint amb matisos semàntics diferencials; *cimals* és predominantment val. i mall., mentre que *camals* és propi del nord-occ. Notem els or. *capcina*, *capçada* i *bessa*.

Són mots normatius *branca*, *brancam*, *brancada*, *brancatge*, *branquilló*, *rama*, *ramatge*, *bessa*, *cimal*, *camal*, *pollís*, *brosta*, des del *DG*$_1$, 1932.

Les *branques*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

742
Esqueixar una branca
(*ALDC*, V, 1143. *Esqueixar* una branca)

El concepte es refereix a rompre, trencar una branca. Els nombrosos significants es troben en funció d'aquestes motivacions:

1) 'rompre': *trencar*, que, des del s. XIII, ja s'aplica a vegetals; rebutjades les etimologies TRŬNCARE i *TRINICARE 'partir en tres', sembla que el mot deriva d'un preromà *TRENKO 'tallo' (var. *trincar* 7 ← oc.); *rompre*, del llat. RŬMPĔRE; *quebrar* 118, 185 ← cast. *quebrar* (< llat. CRĔPARE 'cruixir, esclatar; rebentar'); *esqueixar* (var. *esquixar*, per assimilació de *e* a la consonant palatal; *esquitxar* 108, amb africació; *esquinxar* 1, amb nasal deguda a *esgarrinxar*), que derivaria del llat. vg. *EXCAPSIARE 'rompre un fustam, una armadura o caixa', der. de CAPSA 'caixa' o CAPSUS 'armadura d'un carro' (cf. el congènere oc. *escaissar* 'destruir, rompre');

2) 'rompre en parts': *esquinçar* (s. XIII), del llat. vg. *EXQUINTIARE 'dividir en cinc parts', der. de QUINTUS 'cinquè', amb la var. *esguinçar* 101, 107, 124, 126, amb canvi [k] > [g] per atracció de *esgallar* o *esgarrar*; *escarnillar* 98 podria ser un der. de *quern* 'grup de quatre' (< llat. vg. *QUADERNU, cl. QUATERNI 'de quatre en quatre'), però sembla més probable que sigui una var. de *escardillar*, der. de *esquerda* (< probablement fràncic *SKËRDA 'osca, esquerda, clivella'); *esquerdar* 'deixar esquerdissos' 23 (< germ. SKËRAN 'tallar');

3) 'separar les parts d'un vegetal': *esgallar* (var. *desgallar* 190, amb canvi de prefix, de caràcter privatiu), der. de *gall* 'grill de taronja; gra o bessó d'ametlla' (cf. cast. *gajo*), del llat. vg. *GALLĔUS, der. de GALLA 'cassanella del roure i arbres semblants' (veg. mapa 754); *esbessar* 46, 50, der. de *bessa* 'branca' (el verb també podria ser una var. de *esberlar*, *DECat*); *esnapar* 106, der. de *nap* (< llat. NAPUS); *espencar* 180, 184, der. de *penca* 'part més carnosa de la fulla de certes plantes, més pròxima al tronc', d'origen incert, potser de *[*fulla*] *pedenca*, der. de PEDEM 'peu', ja que les penques arranquen del peu o tija de la planta;

4) 'separar les parts d'una planta com les d'un òrgan animal': *esgarrar* (s. XIII), pròpiament 'separar les cames' (var. *desgarrar* 188, amb canvi de prefix, de caràcter privatiu), der. de *garra* 'part inferior de la cama; sofraja', del cèltic *GARRA (cf. oc. *garra*, fr. *jarret*); *espernar* 102, der. de *perna*, del llat. PĔRNA 'cuixa i cama juntes; cuixa del porc'; *escuixar* 40, der. de *cuixa* (< llat. CŏXA 'anca; cuixa'); *eixoncar* 87, 99 (var. *ixoncar* 93), potser var. de *eixancar* (< llat. vg. *EX-HANCARE, der. de *HANCA), amb canvi vocàlic potser per atracció de *eixonar* 'llevar les fulles d'un arbre', però aquest verb pertany a una àrea diferent;

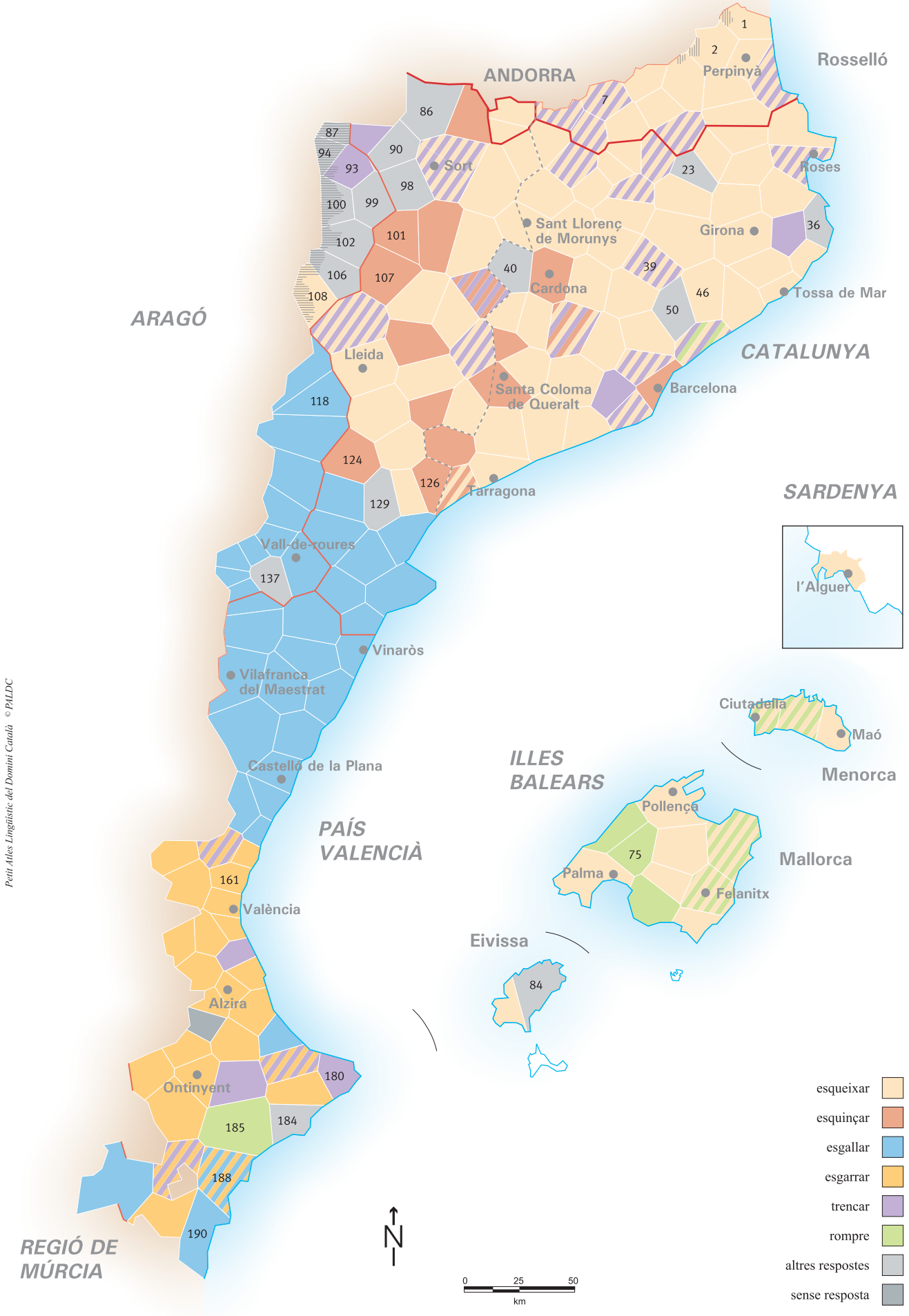
5) 'fer soroll en rompre's': *petar* 2, 39, 90, 100, der. de *pet* (< PĒDĬTU, der. de PĒDĔRE 'fer-se pets'); *esclafir* 161, var. de *esclafar*, d'origen onomatopeic (< *claf!*); *esclopar* 129 (var. *esglopar* 137, amb canvi [k] > [g]), der. de *esclop* (< llat. vg. SCLOPPUS), pel soroll que fa aquest calçat en caminar; *cruixir* 75, 84, 86 (var. *escruixir* 86, *escluixir* 36, amb pròtesi del segment *es-*, i aquest, amb l'intercanvi *r* = *l*), d'etimologia desconeguda, potser onomatopeica.

Quant a *eixenar* 99, 100 (var. *ixenar* 94), podria tractar-se d'una reducció de *eixenegar* 'extirpar' (< EX-ENECARE).

Pel que fa a la divisió areal, *esqueixar* és sobretot del cat. or., amb el bal., i *esquinçar* és més nord-occ.; *esgallar* ocupa una àrea valencianotortosina i *esgarrar*, exclusivament val.

Notem l'absència d'alguns mots en el *DCVB* i en el *DECat*, amb el significat precís aquí comentat, com *esnapar*, *espernar*, *esquerdar*/*escardar*, *eixoncar*, generalment de caràcter local o d'àrea propera a l'arag. Són mots normatius *esqueixar*, des del *DOrt*, 1917; *esgallar*, *esgarrar*, des del DG_1, 1932.

Esqueixar una branca

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

743
Podar
(*ALDC*, V, 1144. *Podar*)

Podar significa “treure artificialment les branques supèrflues, malaltes, mortes, (d’un arbre) per deixar-lo en millors condicions de fructificar, per donar-li una forma determinada, per produir fusta de qualitat” (*DIEC*), significat que coincideix amb el més breu de *esporgar* “netejar (una planta) de les branques inútils o supèrflues” (*DIEC*); atès que es tracta de dos geosinònims que poden conviure en una mateixa població, hem superposat el símbol ▲ als espais on s’usa *esporgar* i hem fet igualment amb *netejar* (○), per la seva freqüència.

Podar (s. XII) és un der. de PUTARE ‘netejar, esporgar’ i manifesta les var. *apodar* 149, per pròtesi vocàlica, *porar* 85, pel rotacisme propi de l’alg. (com *roda* > *rora*) i *poar*, amb pèrdua de *-d-* (-T-), que es dóna en l’àrea extrema meridional de l’alacantí (cf. mapa 609 i *PALDC*, II, mapa 119); també cal notar el der. *espodassar* 1, 4 (var. *espodarsar* 125), amb el prefix privatiu *es-* i un interfix. *Esporgar* (s. XIV) prové del llat. *EXPŬRGARE, compost de EX- més PŬRGARE, der. de PURUS ‘pur’; coneix la var. sonoritzada *esborgar* 107, 111. Així com PUTARE en llat. ja significava ‘podar’, no passava el mateix amb PŬRGARE, que volia dir simplement ‘netejar’, concepte que és present inicialment en mots con *netejar*, que en cat. med. era *nedejar* (< *NITIDIARE), i *denejar*, amb metàtesi, i que després es va modificar per influència de *net*; *escombrar* 177, 183, del llat. vg. *EXCOMBORARE ‘treure noses, destorbs’; *llimpiar* 94, 115 (var. *llimplar* 125, dissimilació de **llimpllar*), manlleu al cast. *limpiar*, amb palatalització de la *l-* (com les var. vulgars *llògic*, *llingüístic*). El valor no específic de *netejar* té un paral·lel en *tallar* 1, 3-6, 8, 9, 13, 14, 154-158, del llat. vg. TALEARE ‘tallar; partir’, der. de TALEA ‘rebrot’.

El sentit ‘treure, eliminar branques’ és present en *espollar* 146, der. de *poll* (< PULLUS ‘rebrot’); *esbrollar* (s. XIV) 37, treure la *brolla*, postverbal de *brollar*, d’origen incert; *descimalar* 176, 178, 181, pròpiament ‘treure les branques del cim’, des de CYMA ‘tija tendra de la col o d'altres plantes’, convertit en ‘capdamunt dels arbres’; *descoronar* 115, de *coronar* ‘tallar la corona o part superior de l'arbre’; *cotar* 124, de *acotar*, per canvi de prefix de *escotar* ‘treure els rebrots’ (germ. SKOT ‘rebrot’, *REW*); *escassar* 91, 105, de EX-QUASSARE ‘rompre la brossa’, format sobre el participi QUASSUS, de QUATERE ‘rompre’, amb el der. *escassullar* 98 amb l’infix *-ull-* (< -UCULU-), de caràcter dim.; *exsecaiar* (var. *exsecanyar* 70, per equivalència acústica de palatals o per homonimització amb *canya*), format sobre *secai* (*secall*) ‘branca seca’, i que seria millor escriure *essecallar* o *essecaiar*; *fer la fulla* 89, és a dir, eliminar les fulles seques.

Trobem la idea de ‘reduir’ en mots com *birbar* (s. XV), compromís entre *minvar* i *mermar*, amb la var. metatètica *bribar* 93, 99, 102, 106, afí a l’arag.; *aclarir* 37, 104, 147, 156, 161, 169, a partir de la idea de ‘fer menys compacte’, der. de *clar* (< CLARU), que s’aplicava primer a una sensació acústica o visual, estesa a la idea de ‘il·lustre’ i després de ‘no compacte’; *picar* 2 que, des del sentit de ‘fer soroll un instrument agut en penetrar una superfície’, d’origen onomatopeic, ha adquirit diverses accepcions, entre les quals la de ‘rebaixar’, sentit que trobem en *recalar* 78, compost de *re-* i *acalar* (< CALARE ‘fer baixar’ ← gr.). El punt de partida fins pot ser el concepte de ‘extirpar’, present en *esvaiar* 81, que sembla una var. de *esvair* (< llat. vg. *EXVADĔRE).

Componen un grup lèxic que uneix a ‘eliminar’ el sema ‘alguna cosa no vegetal’ mots com *esllemenar* 133, 140, 141, 145, format sobre *llémena* ‘ou de poll del cap’, evolució de **llenen* (< llat. vg. LENDIS, LENDĬNE); *afaitar* 100, des de ‘raure el pèl de la cara’ (< llat. vg. *AFFACTARE ‘afectar, rebuscar’, cl. AFFECTARE); *escatir* 1, 17, 25, var. de *escatar*, per canvi de suf., d’origen obscur, potser de *EXCAPTARE ‘arrencar escates’; *xollar* 59, des de ‘tallar els cabells o la llana’, del llat. vg. *EXSUBILIARE ‘treure de sota les illades’, amb la var. *escotxollar* 65, resultat de l’encreuament de *xollar* amb *escatir* o *escorxar*; *caponar* 121, des de ‘tallar els òrgans reproductius a un pollastre’, format sobre *capó* ‘pollastre castrat’ (< llat. vg. *CAPPŌNE).

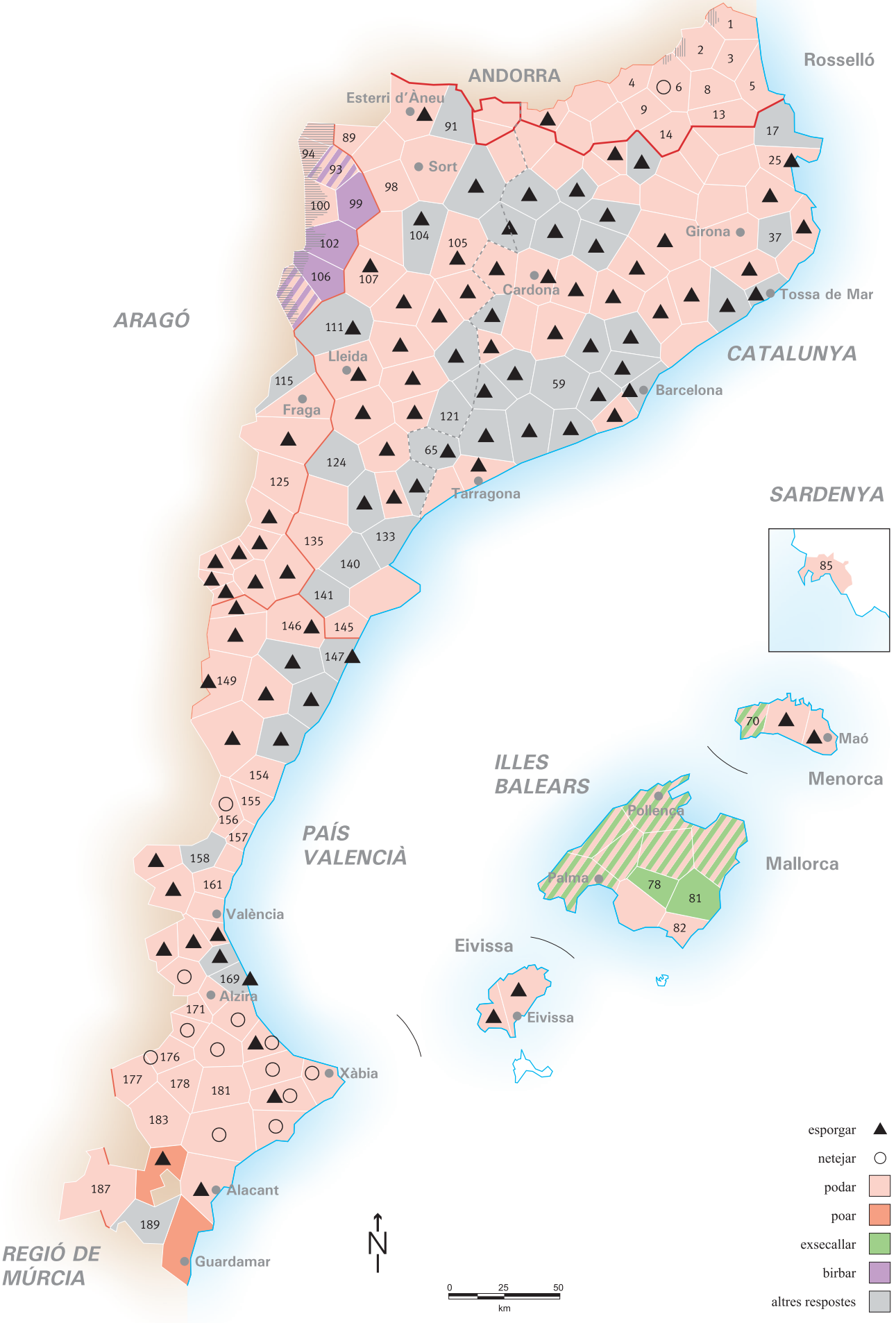
Són tributació d’altres llengües *espitllar* 2 ← oc. *espelhar* ‘escorxar; podar’; *derronyar* 171, de *desronyar*, amb el nucli pres del fr. *rogner* ‘tallar, retallar’ (< llat. vg. *ROTUNDIARE ‘tallar en rodó’); probablement *esmotxar* 82 (← cast. *desmochar*, der. de *mocho* ‘esmussat, de banyes o puntes tallades’), amb la var. *escamotxar* 135, 187, encreuada amb *escarmondar* 189 (← cast. *escamondar*, híbrid de *esquilmar* i *mondar*, del llat. MUNDARE ‘netejar; purificar’).

Notem com la idea de ‘treure, eliminar’ ha provocat la freqüència de verbs amb el prefix negatiu *es-* (o *des-*): *espollar*, *esbrollar*, *escassar*, *de*(*s*)*ronyar*, *descimalar*, etc.

Podar i *esporgar* es reparteixen pràcticament tot el territori. Deixant a part els genèrics *netejar* i *tallar*, presents aquí i allà, notem mots característics del cat. or., com *xollar*, *escotxollar*; del bal., com *exsecallar*, *esvaiar*; del ross., com *espodassar*, *espitllar*, *picar*; del nord-occ., com *escassar*, *birbar*, *afaitar*, *caponar*, *esllemenar*, *espollar*; del val., com *descimalar*, *derronyar* i la var. alacantina *poar*.

Són mots normatius *podar* i *esporgar*, des del *DOrt*, 1917, i *exsecallar*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Podar

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

744
Borronar
(*ALDC*, V, 1148. *Borronar*)

Borronar, és a dir, 'treure borrons o gemmes les plantes', és un concepte que ha resultat onomasiològicament frondós; les motivacions dels seus significants es poden classificar així:

1) 'treure gemmes': *borronar* (*estar borronat* 176), der. de *borró*, dim. de *borra*, des del significat de 'fibra tèxtil curta que se separa de la floca' (< llat. tardà BŬRRA 'llana grollera'): Ménage (s. XVII, ap. *DHLF*), en dóna la motivació: perquè "les bourgeons des arbres ont quelque chose de velu, et qui approche de la bourre"; var. *aborronar* 104 (*estar aborronat* 165), amb pròtesi vocàlica; *borromar* 8, 13, 17, 22, 23, amb canvi de nasal, i *barromar* 16, 23, 26, també amb centralització de *o* > *a*, com *barronar* 37, 52, *barronejar* 36, amb el suf. freqüentatiu *-ejar*; *garronar* 31, 32, amb equivalència acústica B = G; *morronar* 144, 163, amb equivalència acústica B = M, com *amorronar* 149, a més de pròtesi vocàlica. Són der. de *borra*, *borrar* 189, *esborrar* 3, *borronxar* 159, *borronetxar* 159, mentre que són formes sintagmàtiques *treure borró* 24, 27, 113, *tindre el borró* 119, *inflar el borró* 175. *Botonar* (*estar botonat* 151) és un der. de *botó* 'gemma o poncella d'un vegetal', del fràncic BOTAN 'empènyer, donar un cop', amb la var. *abatonar* 73, amb vocal protètica i dissimilació vocàlica. *Poncellar* 18, 34, 42, der. de *poncella* (< probablement *PŬELLĬCĔLLA, dim. de PUELLA 'noia' → 'noia verge' → 'flor abans d'obrir-se', s. XV); *acapollar* 176, der. de *capoll* (< llat. vg. *CAPPULLU, encreuament de CAPPELLU 'capell' i CUCULLU 'caputxa, caluix de fruita') i *sacar capull* 186 (← cast.); potser *abornar* 122, var. protètica de *bornar* 'escometre en una justa'; *ventrellar* 151, der. de *ventrell*, dit "quan els botons estan molt inflats". *Burjonar* 4, 10, 14 és pres del fr. *bourgeonner*;

2) 'treure gemmes semblants a un fruit': *vellanar* 59, der. de (*a*)*vellana* (< ABELLANA NUX 'nou d'Abel·la, població de la Campània'); *ciuronar* 76, der. de *ciuró* 'cigró' (< CĬCĔRŌNE);

3) 'treure gemmes semblants a una petita massa': *grumar*, der. de *grum* (< GRŪMUS 'pilotet de terra engrunada', passat a 'grumoll'); der. *grumejar* 167 (pron. [gɾumetʃ'aɾ]), amb el suf. freqüentatiu *-ejar* (< -IDIARE);

4) 'començar a manifestar-se, apuntar': *moure*, amb les var. *mòurer* 175, 178, *maure* 178, amb diferenciació del diftong *-ou-*, *estar moguent* 190, *estar mogut* 171; *bellugar* 124, des de 'borbollejar' (< llat. vg. *BULLĬCARE, der. de BULLĪRE 'bullir'); *puar* 103, der. de *pua*, d'origen incert; *puntejar* 5, der. de *punta* 'extrem agut' (< PŬNCTA); *espellir* (s. XVI) 9, de EXPĔLLĔRE 'expulsar'; *esclatar* 'rebentar, obrir-se', potser del fràncic *SLAITAN 'partir'; *llançar* 'deixar anar amb impuls' 83, 136, der. de *llança* (< LANCEA); *gitar* 'llançar' 100, 108 (pron. [tʃit'a]), del llat. vg. *JĔCTARE; *posar* 'començar a tenir' 6 (< PAUSARE);

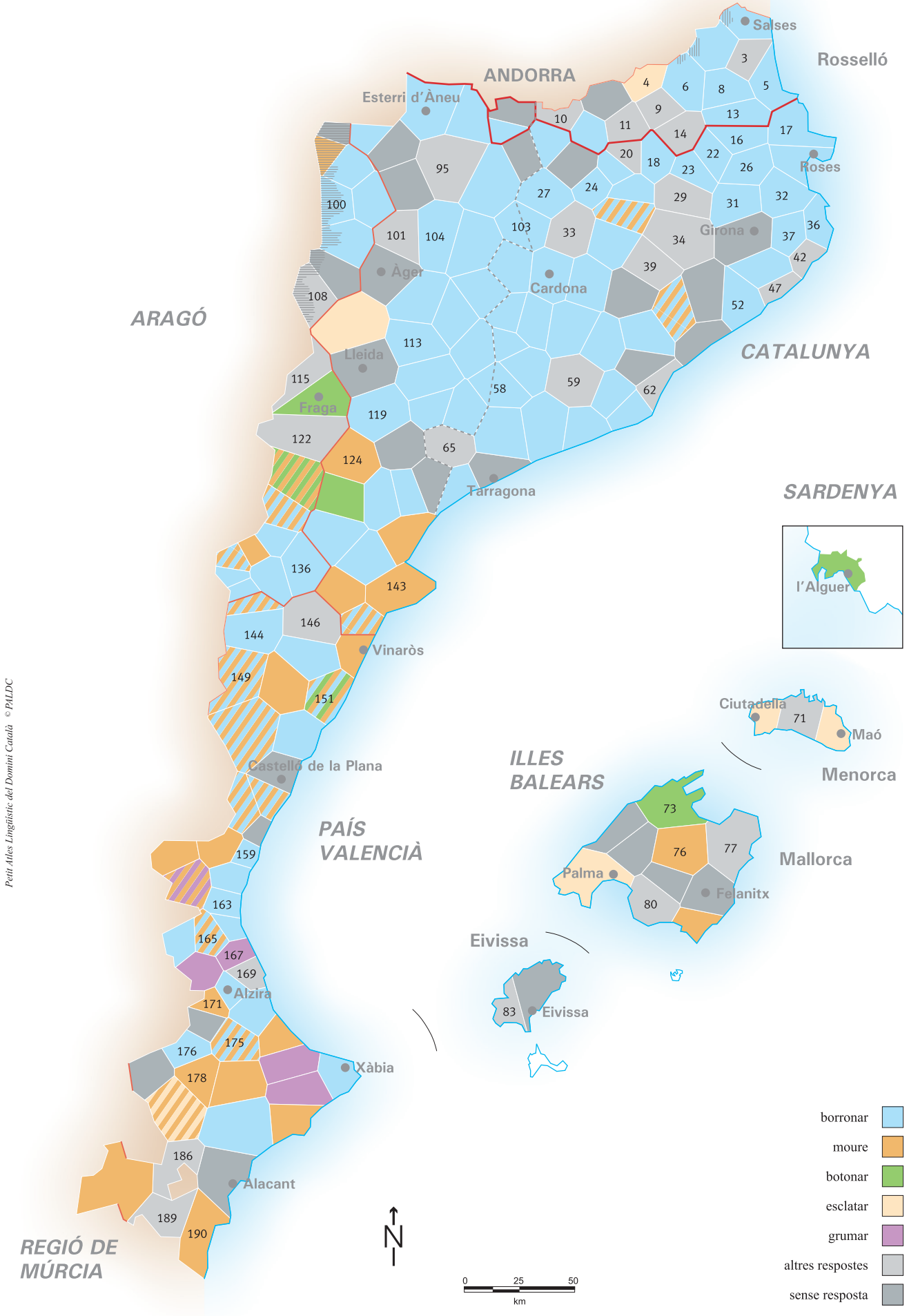
5) 'treure brots' (la confusió entre gemmació i brotada és freqüent): *llucar* 95, 101 (var. *treure llucs* 115 o *treure lluquets* 115); *brotar* 11, 20, 62 (var. *esbrotar* 47), der. de *brot* (< gòtic *BRŬT); *brotonar* 39, 77, 80, der. de *brotó*; *brostar* 'treure brots tendres' 58, 65, der. de *brosta*, d'origen incert (veg. mapa 746); *treure ulls* 71, *unflar l'ull* 146, *reüllar* 169, compost del prefix *re-* i *ull* (< ŏC(U)LU); *rotonyar* 108, adaptació del cast. *retoñar*, on és der. de (*o*)*toñar* 'tornar a brotar l'herba a la tardor'; *sortir els creixents* 33, der. de *créixer* (< CRĒSCĔRE).

Altres: *remar* 29, potser der. de *rem*, var. de *reng* 'tira d'herba o cereals'; *mesar* 143, der. de *mesa* 'brotada', femení de *mes*, part. de *metre* 'posar' (< MĬTTĔRE).

Geogràficament, *borronar* i *moure* s'estenen per la major part del territori lingüístic; *grumar* és val.; *espellir*, ross.; els mots locals *brostar*, *burjonar*, *puntejar*, *posar*, *poncellar*, (*a*)*vellanar*, *ciuronar*, *remar* són del cat. or., mentre que *gitar*, *mesar*, *puar*, *ventrellar*, *abornar* són del cat. occ.

Són mots normatius *borronar* i *botonar*, des del *DOrt*, 1917.

Borronar

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

745
Els *brots*
(*ALDC*, V, 1149. Els *brots*)

L'enunciat designa els rams tendres desenvolupats d'un borró o una gemma; algunes de les respostes poden referir-se a rebrots o tanys. Vet aquí les diferents motivacions:

1) 'rams tendres': *brots* és el mot més general, procedent del gòtic *BRŬT; var. pl. *brotx* 149, 152, 154, 164, 171, amb palatalització de -[ts] > -[tʃ], pròpia del val. (veg. mapa 741); dim. *brotet* 143, 150, 165, 173, *brotons* 81, amb suf. dim.; *brotada* 114, 161, 162, col·lectiu; *brotes* 190 (← cast.); compostos *rebrots* 126, 127, 178, *rebrotins* 181, amb suf. dim. (var. *rebotims* 69, per dissimilació eliminatòria de bategants o homonimització amb *botar*); *ulls* (var. *ullx* 182, *uis* 75, 76, 78, 79, 82; der. *ullada* 170, *ulleretes* 183, aquest de *ullera*). *Brosta*, potser d'origen preromà, és un col·lectiu, un 'conjunt de fullatge i brots tendres';

2) 'llançar': *botons* 124, des de 'poncella d'un vegetal', postverbal de *botar* 'llançar, moure bruscament' (< fr. *boter* 'colpir' < francic BOTAN 'empènyer, donar un cop'); *gits* 139 (var. ensordides *xits* 142, *xito* 125), deverbal de *gitar* (< llat. vg. *JĔCTARE, cl. JACTARE 'llançar'); *mesa* 117, 128, participi de *metre* 'posar; llançar' (< MĬTTĔRE);

3) 'inici de desenvolupament': *mostra* 125, postverbal de *mostrar* 'mostrar, indicar en el seu estat inicial' (< MONSTRARE); *moguda* 158, 176, participi de *moure* 'començar a brotar, a créixer' (< MŎVĒRE); *treta* 82, amb valor col·lectiu, participi de *treure* 'començar a aparèixer' (< *traure* < TRAHĔRE 'arrossegar, estirar'); *nou* 140 (compost *renou* 131, 132, cf. cast. *renuevo*), del llat. NOVU; *tenre* 82, col·lectiu ("molt de tenre"), del llat. TEN(E)RU, sense dental epentètica;

4) 'tija, tany': *brims* 185, modificació de *brins* (< gàl·lic *BRINO), per ultracorrecció (com dial. *borroms* < *borrons*, *esportims* < *esportins*); *burjons* 'instrument amb punta' 7 (pron. *burj*['us]); *grifons* 27, 129 (var. *glifons* 27, per intercanvi de líquides), der. de *grifo*, *griu* < GRYPHUS 'griu; tany'; *grills* 185 (pron. *grillx*), potser de *griu* (< GRYPHUS 'griu; tany'), homonimitzat formalment amb *grill* (< GRILLUS) (cf. Veny, 2001 b: 185-188); *tronxos* 181, pròpiament 'tronc d'una planta d'horta', procedent de TRŬNCŬLUS (*DCVB*) o de *TRUNCEUS, der. de *TRUNCIARE, per via mossàrab (*DECat*); *tany* 52 (der. *tanyada* 81), del gàl·lic TANNOS 'roure' encreuat amb el gòtic TAIN 'brot, branca'; *lluc* (der. *lluquets* 86, *llucades* 104), postverbal de *llucar*, d'origen incert, potser germànic; *bordall* 'rebroll' 85 (pron. *buldal*), der. de *bord* (< BŬRDUS 'mul') amb el suf. -*all*, amb lambdacisme i despalatalització de [ʎ] final (com *al* 'all'); *capirols* 81, der. "de *cap* amb el sufix -*irol*" (*DECat*); *capoll* 180, pròpiament 'tija que uneix el fruit a la branca' (< llat. vg. *CAPPULLU < CAPPELLU 'capell' ✕ CUCULLU 'capulla'); *camalé*[θ] 100, de *camalets*, dim. de *camal* (der. de *cama* < llat. vg. CAMBA), amb pas de -[ts] a -[θ];

5) 'acció de créixer': *crescuts* 189 (pron. *cre*[ʃ]*cuts*), *crescuda* [*f.*] 78, participi de *créixer* < CRĒSCĔRE;

6) 'branques': *branquinyots* 42, dim. de *branca* (< potser del preromà *WRANKA 'mà'); *rames* 93 (dim. *rametes* 177), de *RAMA, femení de RAMUS per analogia de FOLIA;

7) 'fulles': *fuies* 34, del llat. FOLIA, amb iodització; var.: *fulletes* 179, dim., i *fuelles* 94 (← arag.).

Notem **1**) la presència d'alguns col·lectius (*brosta*, *mostra*, *moguda*, *treta*, *crescuda*, *brotada*), i **2**) la freqüència de diminutius (*branquinyots*, *brotets*, *brotons*, *camalé*[θ], *rebrotins*, *ulleretes*).

Des del punt de vista geogràfic, *brots* és pràcticament mot universal del català.

Són mots normatius *brot*, *lluc*, *brosta*, *tany*, *ull*, *grifó*, *grill*, des del *DG*$_1$, 1932.

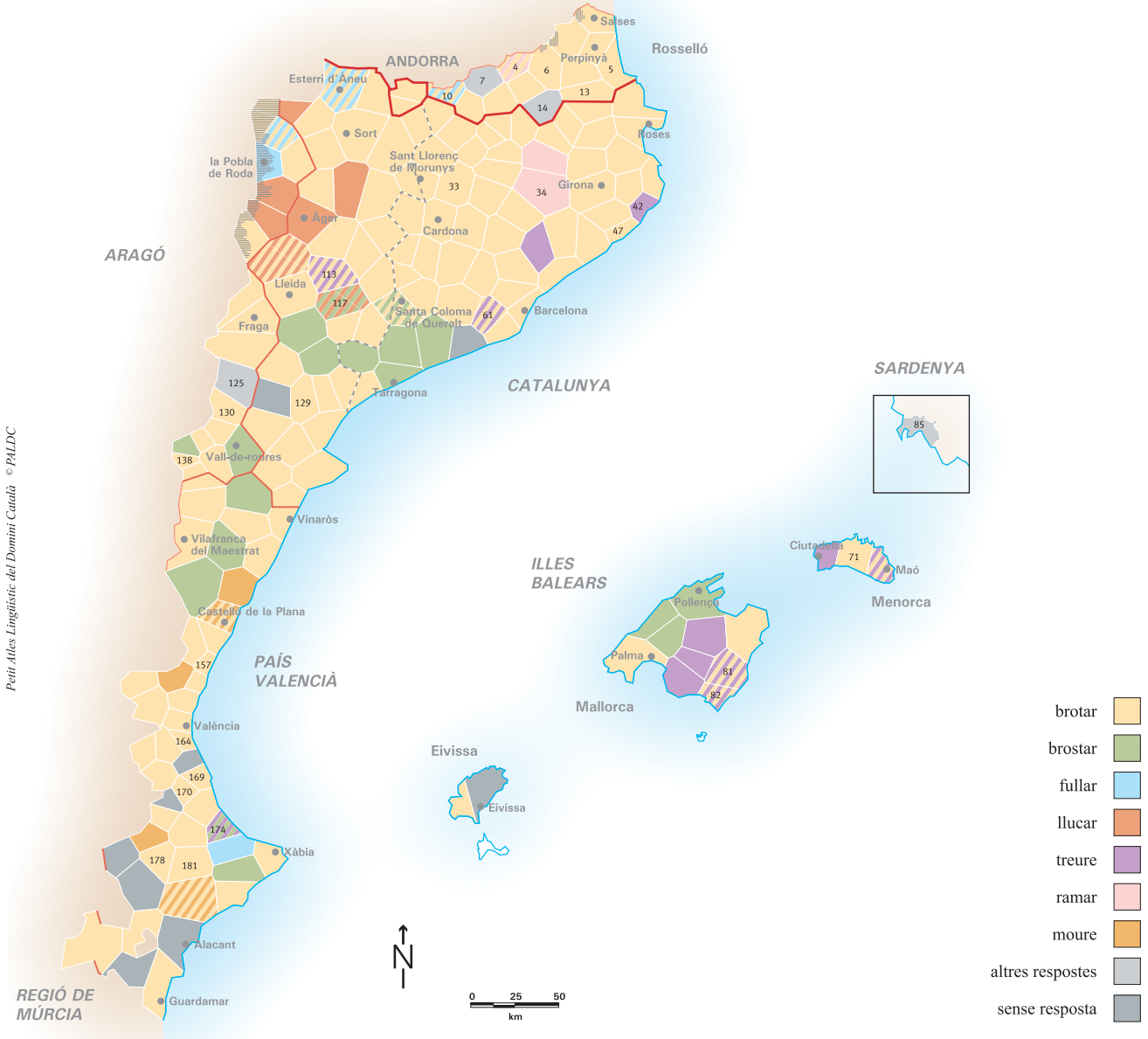
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

746
Brotar
(*ALDC*, V, 1150. *Brotar*)

Brotar “una planta, treure brots” (*DIEC*) és un der. de *brot* (< gòtic *BRŬT ‘íd.’), congènere de l’oc., cast. i port. *brotar*; der.: *brotejar* 4, amb el suf. intensiu *-ejar* (< -IDIARE); *brotonar* 81, 82, der. de *brotó*, per atracció de *botó*; *esbrotar* 47, amb el prefix privatiu *es-* (com *espedaçar*, *espedregar*); *rebrotar* 169, 178, 181, compost amb el prefix *re-*, de caràcter iteratiu, i les unitats perifràstiques *treure els brots* 61, 174, *sortir els brots* 33. *Brostar* és un der. de *brosta* ‘conjunt de branquetes’, potser d’origen preromà, i *fullar*, de *fulla*. *Ramar* és un der. de *ram* (< RAMUS); *ullar* 170, de *ull* (compost *reüllar* 164), en relació amb el borró, com *borronar* 157 (der. de *borra*); *grumar* 157, der. de *grum*, equivalent a *borró*, per extensió de ‘pilotet de terra engrunada’ (< GRŪMUS); *grellar* 82, var. de *grillar*, der. de *grell* (cf. Veny, 2001 b: 185-188); *posar* 117 (< PAUSARE), reducció de *posar* (*brots*); *treure*, var. de *traure* (< TRAHĔRE), reducció de *treure brots* (cf. *treure sa fuia* 81, *treure llucs* 113, *treure branquinyots* 42, aquest, amb el suf. dim. *-ot*); *moure* ‘començar a brotar’ (< MŎVĒRE), com *rompre* 125 (< RŬMPĔRE); *esclatar* 71, potser del fràncic *SLAITAN ‘partir’. Es deuen referir a la formació de ‘llucs, rebrots’, *llucar*, potser d’origen germànic; *grifonar* 129, der. de *grifó*; *burjonar* 7, der. de *burjar*, d’origen incert, influït per *burjó*; *putjonar* 85 “quan brota de la raguina” (Sanna), manlleu al logudorès *pu*[dʒ]*onare*, der. de *pu*[dʒ]*une* ‘brot’ (< *PULLIONE, der. de PULLUS ‘rebrot’). La idea de ‘llançar’ és present en els mots *espellir* 5, 6, 10, 13, 14, de EXPĔLLĔRE ‘expulsar’, der. de PELLĔRE ‘pegar, empènyer’ (cf. oc. *espelir*); *llançar* 130 (var. *llan*[θ]*ar* 138), der. de *llança* (< LANCEA). I la de ‘obrir-se’ en *espletar* 34, der. de *esplet*, del llat. EXPLĬCĬTUM ‘cosa desplegada’, participi de EXPLICARE ‘desplegar’ (contrari de PLĬCARE ‘plegar’). *Escrocar* 85 és un manlleu a l’it. *scroccare*.

Brotar i *brostar* són força estesos i *ramar*, documentat ja al s. XIII, és característic del cat. or.

Són mots normatius *brotar*, *brostar*, *llucar*, *ramar*, des del *DG*$_1$, 1932, i *espellir* ‘descloure's’, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

747
L'*escorça* d'un arbre
(*ALDC*, V, 1141. L'*escorça* d'un arbre)

L'enunciat designa la coberta exterior del tronc d'una planta llenyosa. El mot de més extensió és *escorça*, amb la var. *escorxa* (cf. oc. *escòrça*, fr. *écorce*, it. *scorza*, rom. *scoartă*), der. de CŎRTICE, encreuat amb EXCORTICARE o SCORTUM 'pell d'un animal'; altres var.: *escor*[θ]*a* 138, *esquarça* 57, per ultracorrecció en l'alternança CO/QUA (com *cotre*/*quatre*), *escolja* 85 < *escorxa* × campidanès *skro*[ʒ]*ai* (des de *kor*[dʒ]*u* 'cuir' < CŎRIŬM). *Carrotxa*/*escarrotxa* 43, 52, 126, 127, 133 tenen per base *escorxa*/*escorça* homonimitzats amb *escarrot* 'tros de branca' (modificació de *esterloc* < *estaló*); var. *garlotxa* 124. *Corte*[θ]*a* 134, 139 és pres del cast. *corteza* (< CORTĬCĔA, adj. substantivat der. de CORTEX, CORTĬCIS). *Rusca* 7 probablement és manlleu a l'oc. (< llat. gàl·lic RUSCA 'escorça'; recordem la seva evolució en una part del cat. en *rusc* 'casa d'abelles', perquè aquesta es feia especialment de l'escorça de l'alzina surera); *rosca* 180, 184, 185 (pron. *r*[o]*sca*) en deu ser una var.

Una bona part de significants parteixen de la idea de 'membrana exterior del tronc', que pot ser:

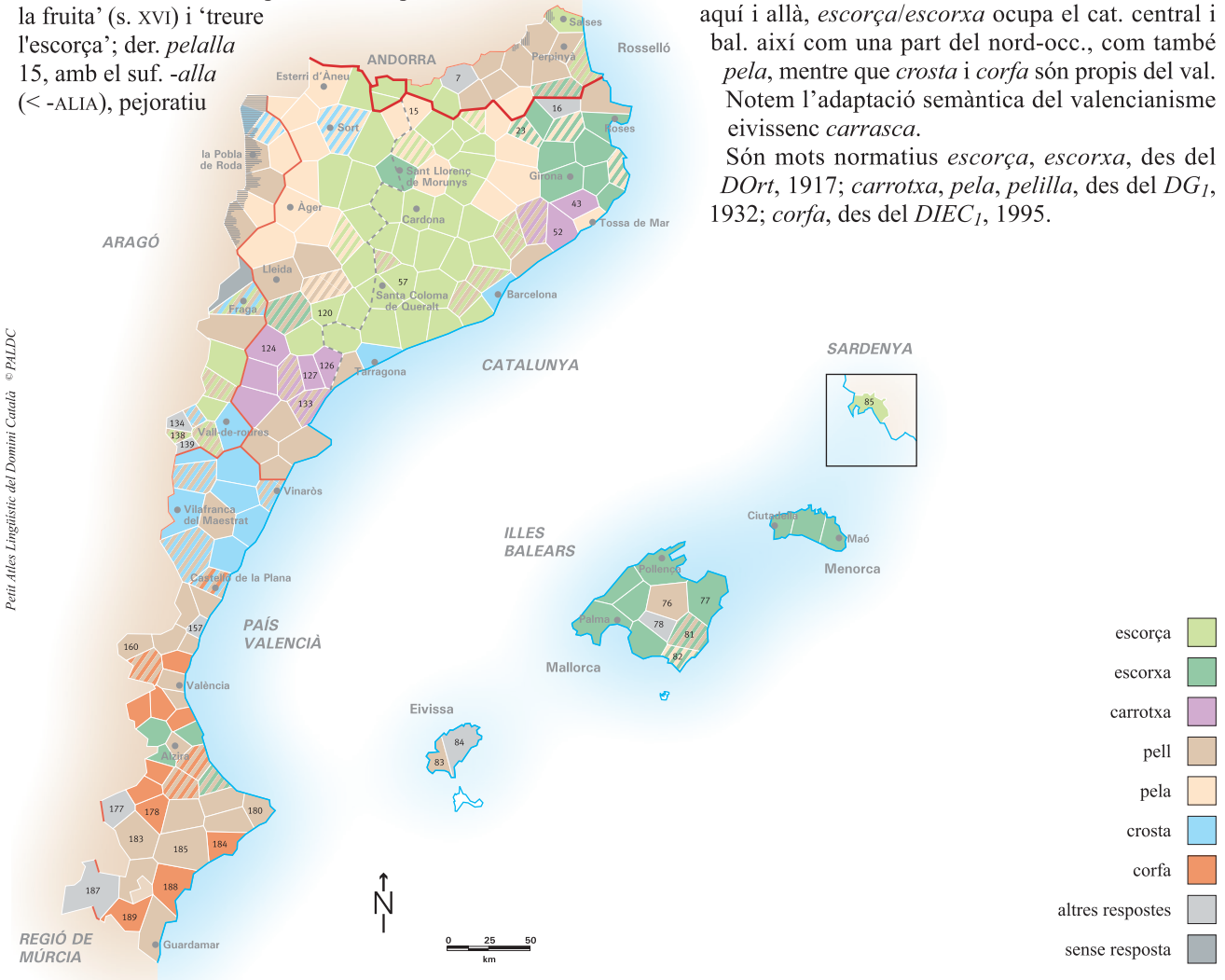
a) tova, no massa dura: *pell*, del llat. PELLE 'membrana exterior que cobreix el cos de l'home i dels animals' passat a 'escorça' (s. XV); der. *pellú*[θ] 138, amb el suf. *-ú*[θ]/*-ús*, de valor pejoratiu; *pela*, postverbal de *pelar*, procedent del llat. PĬLARE 'llevar el pèl' i estès a 'pelar la fruita' (s. XVI) i 'treure l'escorça'; der. *pelalla* 15, amb el suf. *-alla* (< -ALIA), pejoratiu a partir d'un valor col·lectiu; *pelia* 23, de **peliia* (= *pelilla*), amb el suf. dim. *-ia* (< -ICULA), com *llentia* (< LENTĪCŬLA); *peladina* 82, der. de *pelada* amb el suf. *-ina* (< -INA);

b) dura: *crosta*, del llat. CRŬSTA 'revestiment rugós i endurit (de pa, de llagosta, d'una ferida)' (*DELL*); *clofa* 120, var. de *clova* (< cèltic KNŎWA 'nou') (*DECat*) o de l'àr. andalusí ĠULÚF 'clovella, escorça' (àr. cl. ĠULUF) (Corriente); *clovella* 77, der. de *clova*; *closca* 76, 78, 81, 82, der. de *casca* homonimitzat amb *clova* (var. *cosca* 157); *corfa*, de l'àr. vg. val. QÓRFA 'escorça' (cl. QÍRFA/QÁRFA) (*DECat*), amb la var. *escorfa* 188, 189, encreuat amb *escorça*; *càscara* 160, manlleu al cast. *cáscara*, on és der. de *cascar* (< llat. vg. *QUASSICARE, der. de QUASSARE), referit al fruit del qual s'ha de rompre la clovella per a menjar-ne el contingut; *ronya* 16, pròpiament 'escorça plena de bonys i berrugues irregulars', extensió del sentit primigeni de 'sarna' (< llat. vg. *RŌNĔA, modificació de ARANĔA 'sarna'). Per a més informació sobre alguns d'aquests mots, veg. mapes 699 i 756, i *PALDC*, IV, mapa 547.

Altres mots: l'eiv. *carrasca* 83, 84 és una metonímia d'aquest nom val., on significa 'alzina'; *petorra* 178 (der. *petorrera* 177, 183, 187) és un der. de *pet* (< PĒDĬTU), potser pel soroll que fa quan es crema.

Des d'una perspectiva geolingüística, *pell* es troba aquí i allà, *escorça*/*escorxa* ocupa el cat. central i bal. així com una part del nord-occ., com també *pela*, mentre que *crosta* i *corfa* són propis del val. Notem l'adaptació semàntica del valencianisme eivissenc *carrasca*.

Són mots normatius *escorça*, *escorxa*, des del *DOrt*, 1917; *carrotxa*, *pela*, *pelilla*, des del DG_1, 1932; *corfa*, des del $DIEC_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

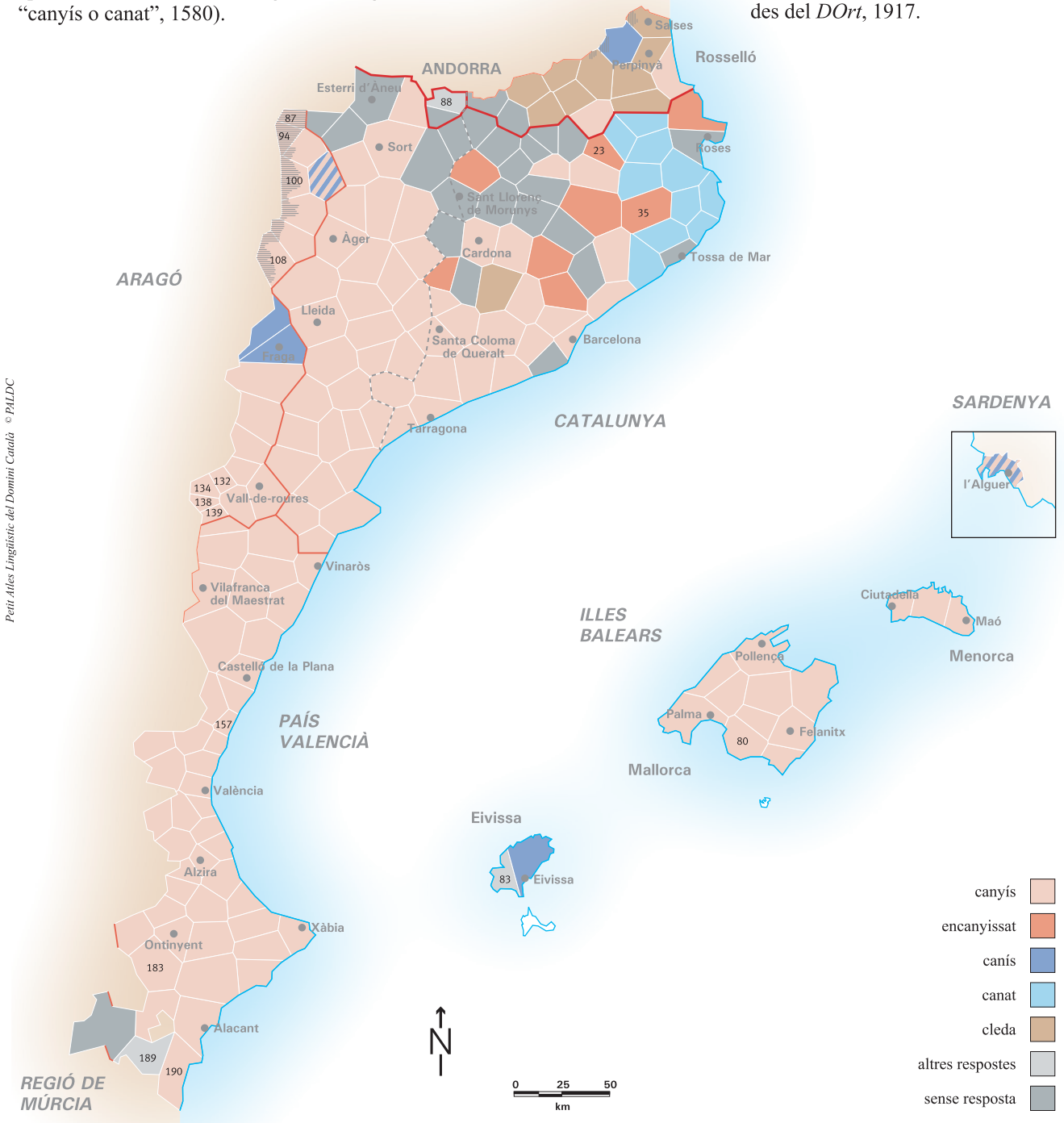
748
El *canyís*
(*ALDC*, V, 1154. El *canyís*)

El *canyís* es refereix a un teixit, reixat fet inicialment de canyes, però que pot ser de fustes (190) o d'albons (80), generalment per a assecar fruites (albercocs, figues, etc.); el mot (var. *canyi*[θ] 108, 132, 134, 139, *canyisso* 87, 94, 157, *canyi*[θ]*o* 100, 138; *encanyissat*, *acanyissat* 35, der. de *encanyissar* i *acanyissar*, respectivament) deriva de CANNĪCĬU, compost de CANNA i el suf. -ICIU > *-ís* 'de la matèria del nucli' (com *pedrís* 'de pedra'), amb palatalització del grup -NN- (com PĬNNA > *penya*), però que no ha tingut lloc en el cas de *canís* ni en el de *canat*, compost de *cana* (< CANNA) més el suf. *-at* (< -ATU), indicador de 'conjunt de, estesa de', documentat al s. XVI (O. Pou, que sovint aparellava la var. val. amb la gironina, registra "canyís o canat", 1580).

Cleda, der. del cèltic KLĒTA, ha arribat a 'canyís' a partir de 'barrera de bastons d'un clos', com *estora de canyes* 83 (< llat. STOREA), des de 'trena de joncs o de cordes' (*DELL*). *Secador* 23, 88, 183 s'ha format sobre *secar* (< SĬCCARE) i el suf. *-ador* per la seva funció d'assecar fruita. *Sarso* 189 és un manlleu al cast. *zarzo* 'teixit de vares, canyes, joncs o vímets'.

En la distribució areal, *canyís* (i *encanyissat*), amb palatal, ocupa la major part del territori, mentre que *canís* i *canat*, amb nasal no palatal, s'estenen per una àrea notable septentrional, la qual cosa obliga a prescindir de la resposta mossaràbiga ("*canís*, variant potser semimossàrab", *DECat*).

Canyís i *encanyissat* són mots normatius des del *DOrt*, 1917.

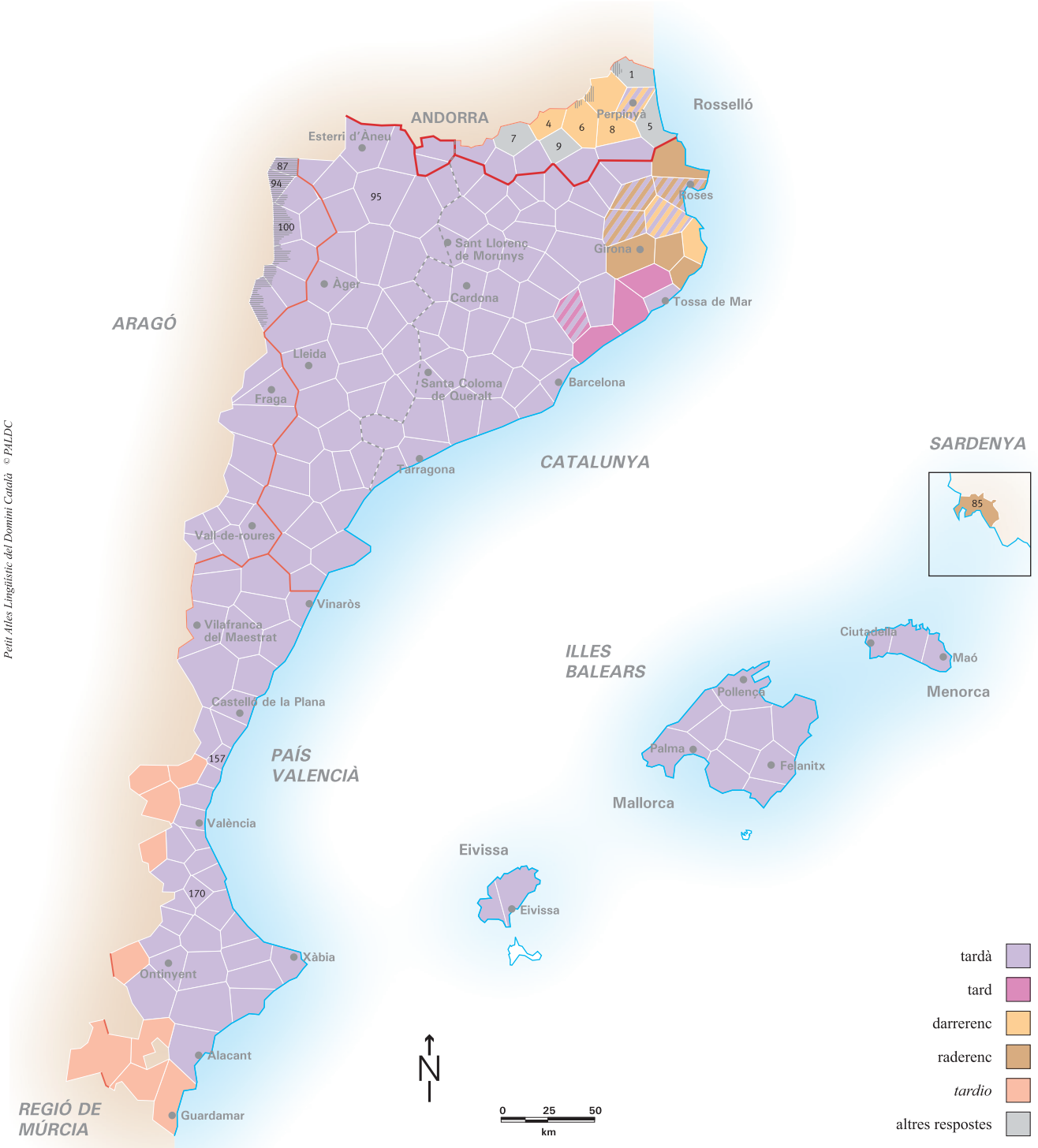

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

749
Tardà
(*ALDC*, V, 1156. *Tardà*)

Tardà (s. XVI), és a dir, '(fruit) que ve o madura tard', és un der. de l'adj. *tard* (s. XIV), del llat. TARDUS 'lent' → 'tardà', més el suf. *-à* (< -ANU), que indicava 'situació en el temps' (cf. ant. *darrerà*); var. *tardano* 100, per contacte amb l'arag., *tardana* 87, 94, 157, 170; *tardaner* 5, 95, amb el suf. *-er* (< -ARIU); *tardanenc* 1, 9, del qual *tardorenc* 7 és una var. atreta per *tardor* (< *tardaó* < TARDATIŌNE), amb el suf. *-enc* (< germ. -ING), com *primerenc*, el seu antònim (veg. mapa 627). *Darrerenc* s'ha format sobre *darrer* o *darrere* (< *de rere* o *de arrere* més el suf. *-er*) amb l'esmentat suf. *-enc*; var.: *endarrerenc* 4, 6, 8 (< *en darrere*), *raderenc*, per metàtesi de *darrerenc*, i *rarerenc* 85, pel rotacisme de la *-d-* propi de l'alg.

Tardio és un manlleu al cast. *tardío*, que prové del llat. vg. *TARDIVUS (cf. cat. ant. *tardiu*, fr. *tardif*, it. *tardivo*). Són mots normatius *tardà*, *tardaner* i *darrerenc*, des del *DOrt*, 1917; també *tardívol*, der. de l'ant. *tardiu*, que no figura a les respostes de l'enunciat.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

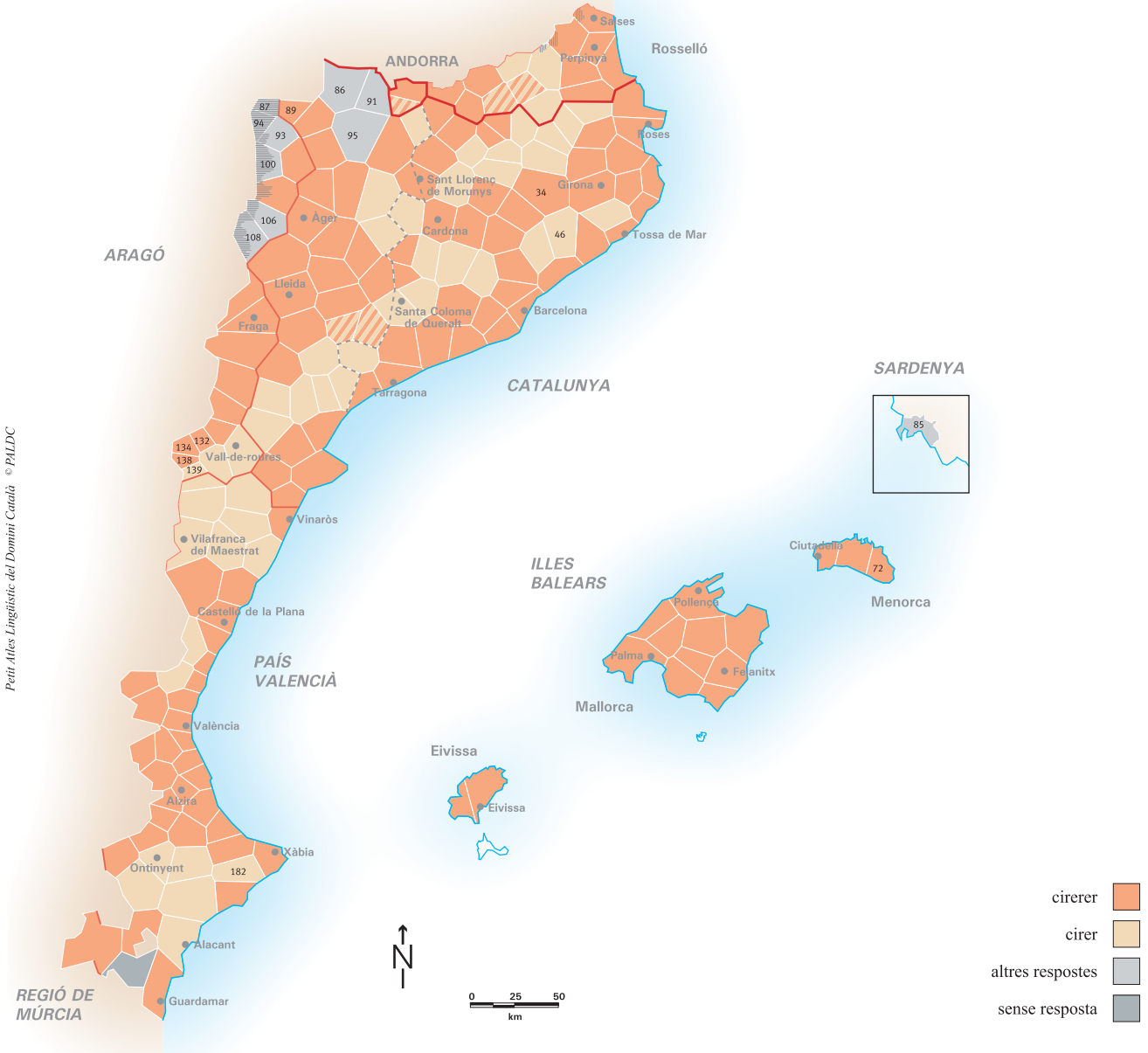
750
El *cirerer*
(*ALDC*, V, 1159. El *cirerer*)

El *Prunus avium*, arbre de les rosàcies, molt cultivat pel seu fruit, les cireres, coneix dos noms: *cirerer* i *cirer*. *Cirerer* (s. XVII) (var. [θ]*irerer* 132, 134, 138, *ciderer* 34, 72) sembla un der. de *cirera* (s. XIV), provinent del llat. CERASIA (i no de CERĔSIA, que hauria donat **cirisa*, a través de **cerieisa*, per diftongació condicionada de la Ĕ), que designava tant l'arbre com el fruit i que és freqüent com a topònim; *cirera* seria un canvi de l'anterior *ciresa* per dilació de la bategant (cf. dial. *pererós* 'peresós') o, més probablement, perquè s'ha relacionat amb l'ant. *cirer* (< CERASIUM [*Glossarium*]; var. [θ]*irer* 139, *cider* 46), a través de **cirés*, que, interpretat com a plural o per analogia amb noms d'arbre acabats en *-er* (*noguer*, *perer*, etc.), hauria passat a *cirer*, freqüent en toponímia i documentat antigament (sota *ceresium*, en llat. med. del s. VI); en canvi, *cirerer*, com hem vist, és atestat més tardanament.

Cirera 89, com a nom de l'arbre, és el femení de *cirer*; *cireral* 86, 91, 95 té per nucli *cirera* amb el suf. *-al*, que, aplicat a nom d'arbre, pertany a l'òrbita castellanoaragonesa (com *nogal*, *peral*, etc.), car en cat. equival a 'plantació d'arbres' (*figueral*). La var. arag. *cirecera* 'cirerer' és l'origen de *cireser* 106, *ciricera* 87, 93, 94 i [θ]*ire*[θ]*era* 100, 108. L'alg. *arbre de la cariasa* 85 és la manera habitual d'aquest dialecte de formar els noms dels arbres a partir del model "*arbre de* + nom del fruit"; *cariasa*, en aquest cas, és un manlleu al logudorès *kariaja* (< CERASEA) (cf. semblantment *arbre de la poma* 'pomera').

Vesprú 182 (no enregistrat ni en el *DCVB* ni en el *DECat*) designa el cirerer salvatge i deu ser una modificació de **nesprú* (< NIGRUM PRUNUM 'prunera negra'), per les "cireres negres xiquetes" que produeix (cf. fr. *nerprun*). *Cirerer* és força estès a tot el domini (tret de l'alguerès on va ser substituït per *arbre de la cariasa*) i a l'àrea peninsular es troba al costat d'isoglosses de *cirer*, que probablement era la forma primigènia.

Cirer i *cirerer* són mots normatius des del *DG*$_1$, 1932.

751
El *préssec*
(*ALDC*, V, 1166. El *préssec*)

El *préssec* és el fruit del presseguer (*Prunus persica*), originari de la Xina; el nom, documentat des del s. XIII, prové de PĔRSĬCUM, reducció de PERSICUM MALUM ‘fruita de Pèrsia’ (en alguna loc., 154, és una varietat d’aquest fruit); *alpérsec* 180 podria presentar una combinació consonàntica fidel a l’ètim, però no necessàriament; *pr*[e]*ssec*, amb [e] tònica tancada, predomina sobre *pr*[ɛ]*ssec*, amb vocal oberta (només 6 casos), en canvi *pr*[ɛ]*ssic* presenta 18 casos enfront de 7 de *pr*[e]*ssic*: els casos d’obertura poden estar en relació amb el segment final *-ic* (cf. Mascaró, 1984); *apréssec* 147 ha rebut una vocal protètica, si no és una reducció de **alpréssec*; *aubergi* procedeix de PĔRSĬCUM, a través de l’àr. andalusí *AL + BÉRŠIQ, amb contaminació de *abercoc* (Corriente); *abèrxic* 187 deu ser una adaptació del cast. *albérchigo*. *Presquilla* 125, 152 (var. *presquill* 158) és un der. del cast. i arag. mer. *pr*(*i*)*esco* (< PĔRSĬCU) més el suf. dim. *-illa* (< -ICULA), amb la forma arabitzada *bresquilla* (var. *bresquillo* 157, 159) amb pas *p* > *b*, ja que l’àrab manca d’oclusiva labial sorda (var. *abresquilla* 166, 167, 172, *albresquilla* 172, amb l’article àr., *ambresquilla* 171, 173, 175, 176, amb canvi *al-* > *an-* [> *am-*], com en *aljub* > *anjub*, *alcolla* > *ancolla*).

Melocotó ve del llat. MALUM (o MELUM) COTONIUM, pel fet de ser aquesta varietat de presseguer creada per l’empelt d’aquest arbre en un codonyer (COTONIUM ‘codony’); var.: *melacotó* 153, *malacotó* 148, 151, 156, 160, 179, *malacató* 183, 186, 190 (doc. s. XVI); *melocoton* 87, 94, 100 (← cast.); el bal. *melicotó* sembla una descomposició d’etimologia popular (*mel-i-cotó*), que, per la presència d’aquesta var. a Tàrbena, colonitzada per mallorquins a principis del s. XVII, s’ha de remuntar a aquesta època. *Mollarero* 118 és un der. de *mollar*, que alhora ho és de *moll* (< MŎLLEM ‘fluix, tou’) més el suf. cast.-arag. *-ero*, per la molla tova d’aquesta classe de préssec.

Geolingüísticament, notem la gran extensió de *préssec* enfront de la presència en val. de *melocotó*, potser reforçada pel cast. (*melicotó* 182, com hem dit, és degut a la presència mall.), i *bresquilla*, que no seria d’origen mossàrab (*DECat*) sinó probablement d’importació aragonesa. *Aubergi*, d’una petita àrea nord-occ., podria ser un descendent directe de l’àr. vulgar.

Préssec, *melicotó* i *alberge* són normatius des del *DOrt*, 1917; els dos darrers, a més de *bresquilla*, figuren al *DG*$_1$, 1932 com a varietats del préssec.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

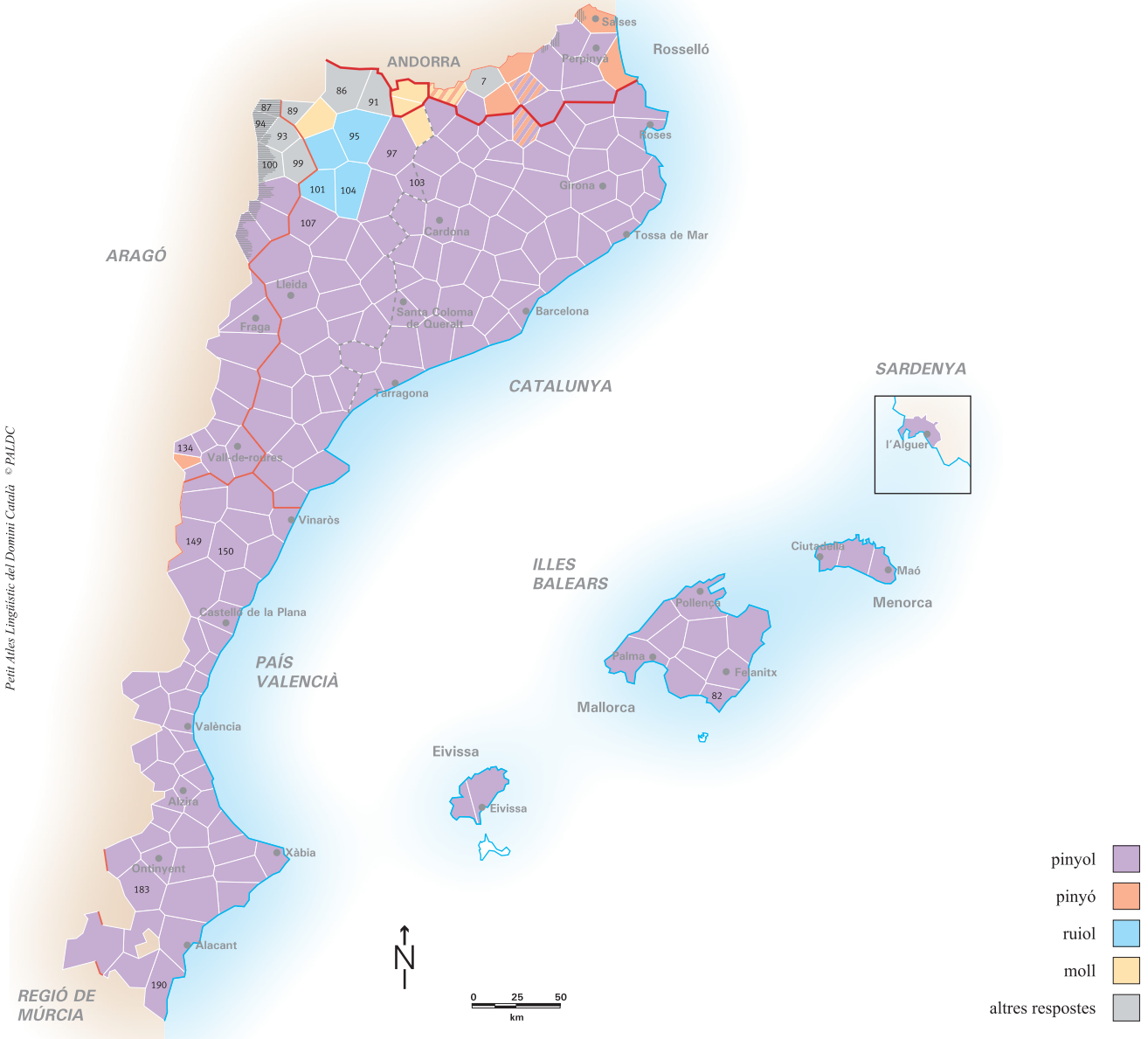
752
El *pinyol* del préssec
(*ALDC*, V, 1169. El *pinyol* del préssec)

El *pinyol*, concretat aquí com ‘part interna, llenyosa, del préssec’, és un mot der. de *pinya* (< llat. PĪNEA) amb el suf. dim. *-ol* (< -OLU), com *pinyó* s’ha format amb el suf. també dim. *-ó* (< -ONE), però probablement a través d’un manlleu a l’oc. *pinhon*; var. *prinyol* 97, 183, amb epèntesi de bategant, *prunyol* 103, 107, per homonimització amb *pruna*, i *punyol* 149, 150, per pèrdua de la bategant i potser atracció de *pinyol*. *Ruiol*, var. dissimilada de **rullol*, és un der. de *rull* 99 (< llat. vg. *RŎCLU < RŎTULU ‘cercle’) que ha passat a ‘pinyol’ a partir del significat de ‘pinyola, pasta d'oliva mòlta’ (veg. semblantment *pinyolada* ‘pasta formada amb residus de molla i pinyols d'oliva’), i presenta aquestes var.: *riol* 95, 101, 104, per reducció vocàlica de *ruiol*; *rinyol* 100, per encreuament de *riol* amb *pinyol*.

Altres mots d’àrea més local: *moll*, masculí de *molla*, del llat. MEDŬLLA, que, a través de **meolla* masculinitzat, ha deixat *miollo* 87 en una àrea de transició; *casca* 86 és un postverbal de *cascar*, del llat. vg. *QUASSICARE (< llat. cl. QUASSARE ‘sacsejar, rompre’), per la clovella que s’ha de rompre, i, per metonímia, s’arriba a ‘pinyol’ (*cascuello* 94, de la mateixa arrel, és manlleu a l’arag.); *nogall* 7 ha estat pres de l’oc. *nogalh* ‘bessó, ametlla de la nou’ (cf. arag. *nogajo* “nuez que no se ha formado del todo”); *corcoll* 89, 93, més que procedent del llat. CŬRCŬLIO, sembla format sobre *corcó*, d’origen preromà, encreuat amb l’arag. *gorgollo*; *os* 82, 134, 190 és un calc del cast. *hueso*; *llillo* 91 podria ser una alteració de **nuïllo* > **nillo*, possible der. aragonitzant del llat. vg. *NUCĔLLU (> **nuziello* > **nuzillo* > **nuïllo* > **nillo* > *llillo*, per assimilació a la palatal). Per a *pinyol*, *pinyó*, *moll*, veg. mapes 672 i 728.

En l’aspecte geolingüístic, notem l’ús quasi universal de *pinyol* (que contrasta amb una àrea molt menor del *pinyol* del raïm, veg. mapa 672) enfront del restringit *pinyó*, que, com *nogall*, sembla ser deutor a l’oc. *pinhon*. *Ruiol*, amb les seves var., de l’àrea pallaresa, presenta una originalitat semàntica.

Pinyol és l’únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

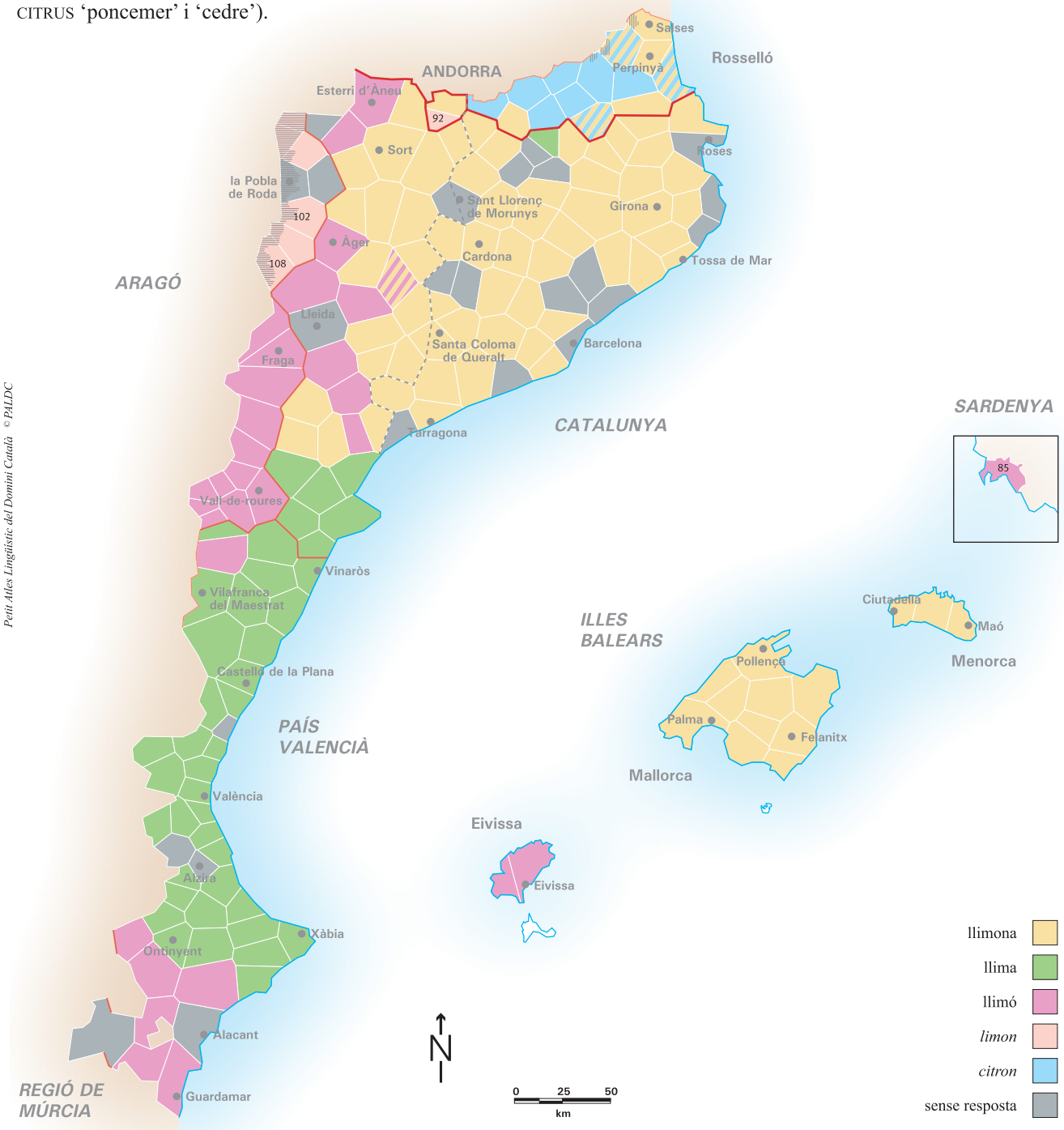
753
La *llimona*
(*ALDC*, V, 1175. La *llimona*)

La *llimona* (s. XV), fruit de la llimonera o el llimoner (*Citrus limon*), deriva de l'àr. LÄIMÛNA 'una llimona', mentre que *llimó* (s. XIV) procedeix de LÄI̯MÛN 'fruita de llimonera' (← persa); *limon* és extensió del cast.-arag., adaptat en *limó* 92, 102 i *llimon* 108, i l'alg. *llimó* 85 és una catalanització del logudorès i campidanès *limone*, pres a la vegada de l'it. *Llima*, de l'àr. andalusí LÍMA (àr. cl. LÍMAH < neopersa *limu*) (Corriente), designava a l'inici el fruit de *Citrus aurantiifolia*, però després es va confondre amb 'llimona', tot i que en algunes poblacions alacantines encara es distingeixen els dos fruits, com a Andalusia i com feia Eiximenis, que separava les *llimes* dels *llimons*.

Citron (pron. *citrun* en ross.) és pres del fr. *citron* (der. de CITRUS 'poncemer' i 'cedre').

Des del punt de vista geolingüístic, *llimona* ocupa gran part del Principat, el cat. sept. (amb intrusió del gal·licisme *citron*) i el bal., amb l'excepció de l'eiv. *llimó* que hi ha arribat per contacte amb el val., com tantes vegades (cf. *paloma* 'papallona', *dacsa* 'blat de moro', *aliacrà* 'ictericia', etc.; Veny, 1999 a: 102-106), i que també trobem a l'àrea nord-occ. ponentina, coincidint amb el cast.-arag. *limón*, així com en alacantí.

Són mots normatius *llimona*, *llimó*, des del DG_1, 1932; *llima*, des del $DIEC_1$, 1995 (al $DIEC_2$, 2007, també com a fruit de *Citrus aurantiifolia* 'llimera').

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

754
Un *grill* de taronja
(*ALDC*, V, 1177. Un *grill* de taronja)

L'enunciat designa la part de l'interior de la taronja separada de les altres parts per membranes.

Grill (var. *gril* 85, per la despalatalització de [ʎ] final pròpia de l'alg.; *grilló*, dim.) ha estat interpretat com a procedent del llat. GRILLUS 'insecte ortòpter', que hauria passat a 'brot' per "la idea de vivacitat i pertinàcia suscitada pel cant i pel salt brusc de la bestiola", tot reconeixent que és "fosca la via semàntica" (*DECat*); altres propostes tampoc tenen gaire fiabilitat: uns han pensat en el romànic *CARILIUM, procedent del gr., dim. de KARION 'nou, ametlla, avellana' (Schuchardt, Jud) (que donaria una var. amb iodització, que no es troba en el mall. *grell*); d'altres, en *GALLELLUS, der. de GALLA 'brot', que donaria *grell*, i < *GALLICULUS, que seria l'origen de *grill* (García de Diego) (veg. Veny, 1988 a); no es pot descartar, en el terreny de les hipòtesis, que, atès que la var. *grell* es troba en occità, no sigui un manlleu a aquesta llengua (com *nigul* i altres mots atribuïts a la colonització ultramuntana a l'illa), i, encara, que pugui ser un der. de *grellar*, var. de *grillar*. En canvi, el llat. vg. *GALLĔUS, der. de GALLA, hauria generat *gall* (var. aragonesitzant *gallo*; cf. cast. *gajo*, arag. *gallo* 'grill de ceba'), amb els der. dim. *galló* (s. XV) i *gallet*, formats respectivament amb el suf. *-ó* (< -ONE) i *-et* (< -ĬTTU), i encara *gallonet* 158, 180, 181, 189, que combina aquests dos der. *Monja*, *f.* de *monjo* (< llat. vg. MONĬCUS < llat. tardà MONĂCHUS), que, com a 'grill, grell', trobem a 18, 23, 42, 43: semànticament podria explicar-se com un truncament de *monjoia* 32 (< *mont* + *joia* < GAUDIA, var. transmesa des del llemosí a la literatura dels trobadors); el fet de trobar-se aquell mot dins l'àrea de *monja* hi ajudaria. *Tall* (var. ioditzada *tai* 20, 28-30, 39) és un postverbal de *tallar* (< llat. vg. TALEARE, der. de TALEA 'rebrot, esqueix'), amb els der. *tallet* 89, 96, *talló* 156, *tallon* 94, *tallada* 36, 115, 130, *taiada* 42 i *talladeta* 115.

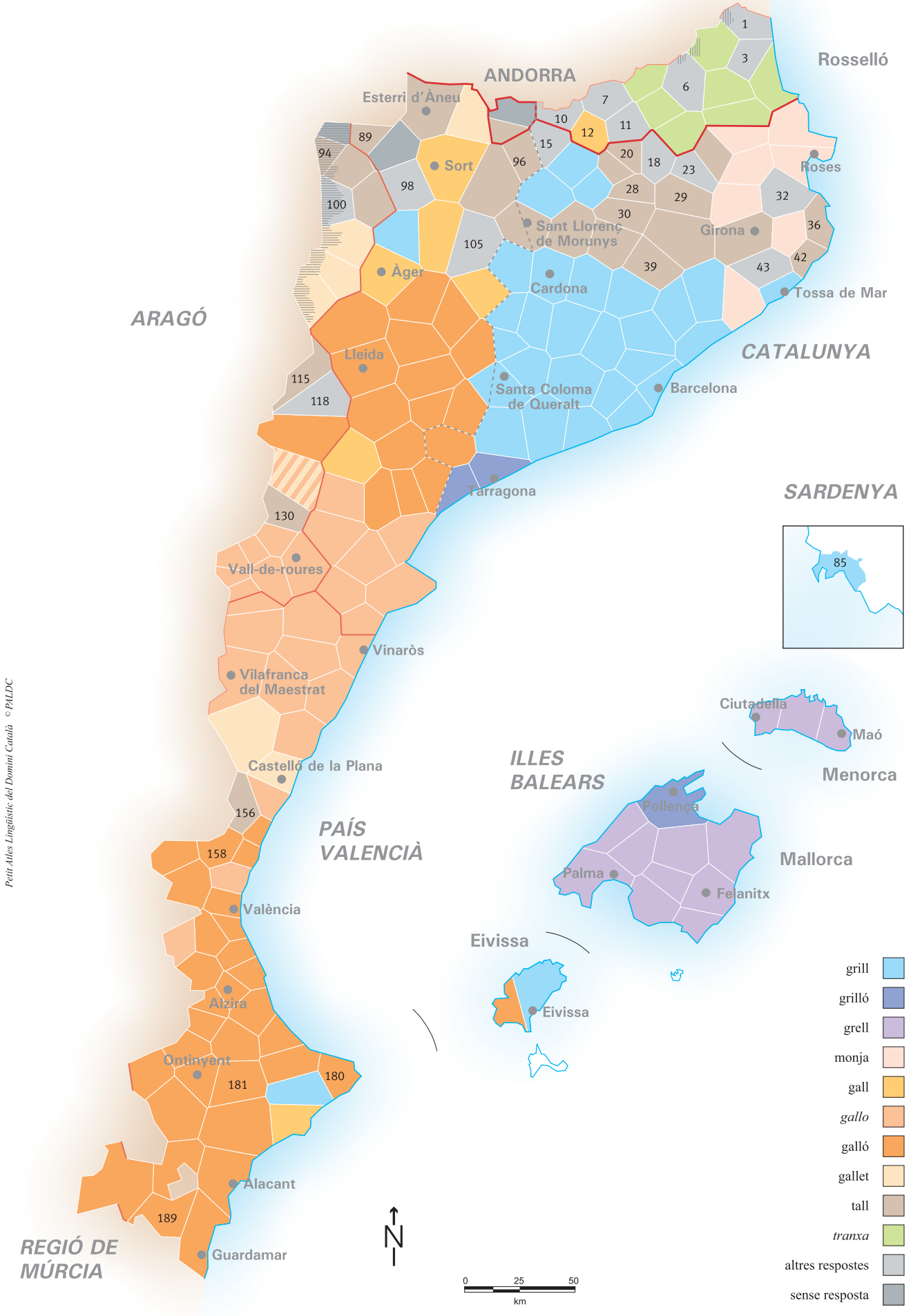
Són mots més locals *carter* 6, amb fonètica oc. de *quarter* 'quarta part' (< QUARTARIU); *derna* 1, 7 (var. *terna* 10) podria ser d'origen germ. o bé probablement del gàl·lic *DARNOM, germà del bretó *darn* 'part, tall, tros'. *Belga* 11 s'ha interpretat com a procedent de *delga* < *deuga*, var. de *doga* 'fustes de la bóta' (< llat. tardà DOGA, potser per contaminació de (*do*)*vella* [*DECat*]). *Berla* 12, 15 seria un der. de *esberlar*, d'origen obscur, potser del llat. vg. *EXVIRGULARE 'estellar', format sobre VĬRGŬLA 'estella'. *Llesca* 118 és d'origen incert, potser preromà. *Gravell* 105, que també vol dir 'aixingló, gotim', seria un der. de *grau* 'divisió escalonada' → 'conjunt de grills o grells' → 'grill, grell'. *Gra* 98 ve de GRANUM i *tros* 100 és d'origen incert, potser del llat. THYRSUS. *Nogall* 3 és pres de l'oc. *nogalh* 'ametlla de la nou', amb canvi de referent, mentre que *tranxa* ho és del fr. *tranche* 'part tallada d'una cosa comestible', on és deverbal de *trancher*, procedent de *TRINICARE 'tallar en tres' (*DHLF*), però que Coromines, a partir del cognat cat. *trencar*, considera possible derivar-lo d'un preromà *TRENKO 'jo tallo, trenco, destrueixo'.

Per a més informació sobre *llesca*, *tallada*, *tros* i *tranxa*, veg. mapa 698.

Des d'un angle geolingüístic, notem com *grill*, *monja* i *tall* ocupen sobretot l'àrea or. peninsular, amb el gal·licisme *tranxa* en la septentrional, mentre que *grell* del mall. i men. contrasta amb el *grill* i *galló* de l'eiv., aquest darrer a causa del contacte amb el val. En el cat. occ. domina *gall*, *gallo* i els seus dim. *gallet* i *galló*.

Són mots normatius *grill*, *grell*, *galló*, des del DG_1, 1932; *gallet*, des del $DIEC_1$, 1995.

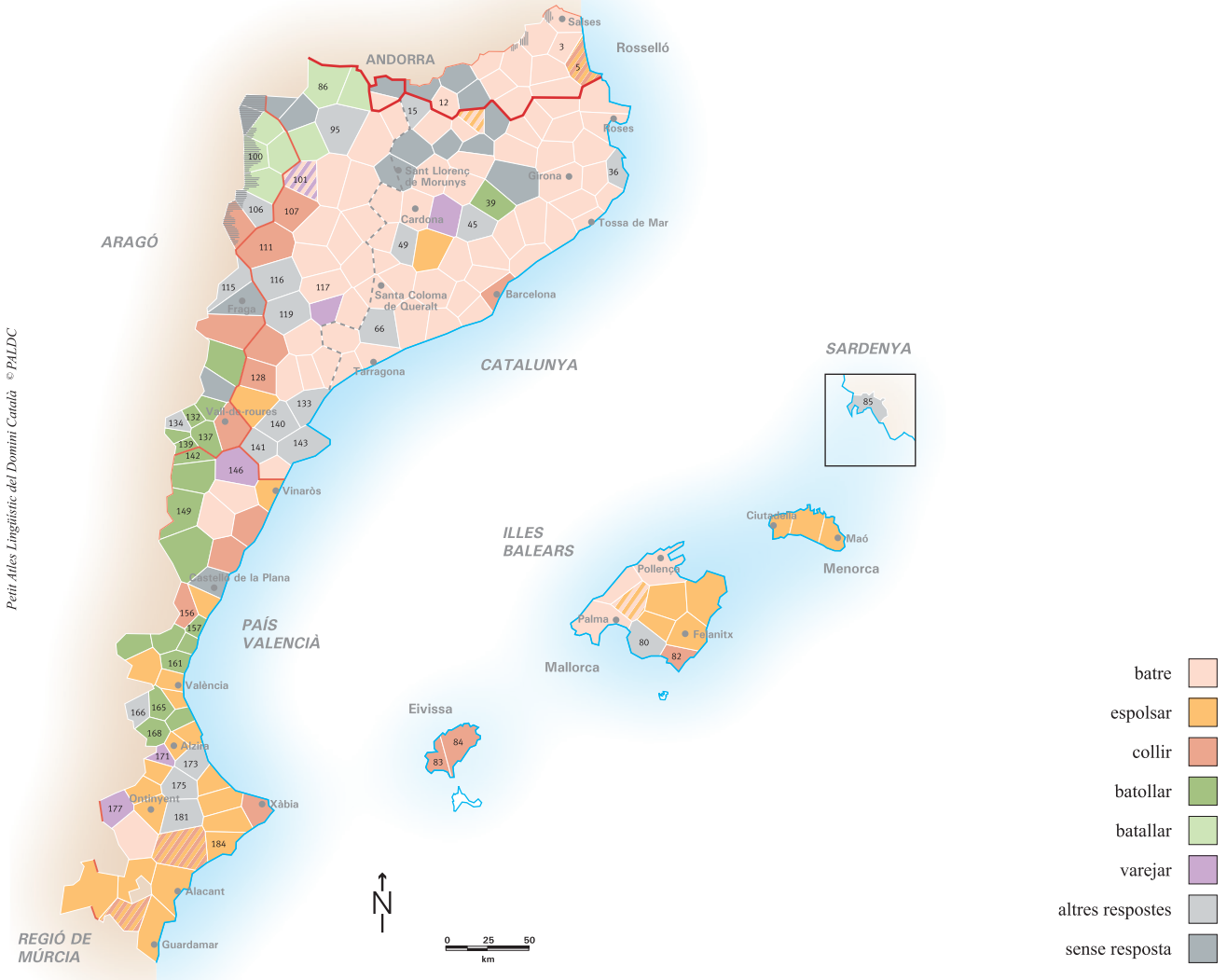
Un *grill* de taronja

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

755
Batre ametlles
(*ALDC*, V, 1195. *Batre* ametlles)

El mot de l'enunciat significa 'colpejar amb bastons les branques d'un ametller per fer-ne caure les ametlles'. Les motivacions, molt semblants a les de *batre les olives* (veg. mapa 682, on es trobarà una més àmplia informació sobre cada significant), depenen de la idea de:
1) 'colpejar': *batre*, del llat. vg. *BATTĔRE 'colpejar, batre', amb complement, *batre a vergueres* 'batolles' 12 (< der. de *verga* 'vara' < VĬRGA 'vara'); *tustar* 3, de l'arrel onomatopeica TUS-TUS; *batussar* 181 (var. *esbatassar* 15), der. de *batussa*, i aquest, de *batre*; *picar* 45, 49, 66, 107, d'origen onomatopeic; *pegar* 115, 128 (*pegar cops* 116), der. de PĬCARE, pròpiament 'enganxar amb pega'; *trucar* 95, 117, d'origen onomatopeic;
2) 'colpejar amb un instrument': *batollar* (var. protètica *abatollar* 132, 137, 139, 142, 149, 157, 161, 165, 168; ioditzant *batoiar l'ametlloner* 39), amb la probable var. assimilada *batallar* (var. *abatallar* 100); *varejar* (var. *varear* 101, *vare*[dʒ]*ar* 177, *vare*[tʃ]*ar* 171) ← cast. *varear*, der. de *vara*; *bastonejar* 146, der. de *bastó*; *atotxegar una armela* 134, der. de *totxo*, de possible origen mossàrab (< *tos*, *tossa*) (*DECat*); *barroscar* 140, 143 (var. *barruscar* 141), der. de *barra* (*DCVB*);
3) 'sacsejar l'arbre': *sacudir* 106, 111, 116 (var. *secudir* 86), der. de SŬCCŬTĔRE 'sacsar'; *espolsar* (var. *esporsar* 166, per assimilació de bategants), der. de *pols* (< PŬLVIS); *escotinar* 85, manlleu al sard;
4) 'fer caure': *tombar* 173, 181, de l'arrel onomatopeica TUMB-, que, amb la var. TUM-, seria l'origen de *tomar* 80, 82; *fer caure* 36, 111, 116; *tirar a terra* 156;
5) 'munyir': *escarrar* 133, 143 (var. *escarriar* 119), potser del germ. SKERRAN/SKARRAN 'rascar, gratar', per extensió de 'munyir (les olives)' a 'batre les ametlles';
6) 'collir': *collir* (var. ioditzant *cuir* 82-84; *cúller* 5, per canvi de conjugació); compost *recollir la renda* 184, entès que la collita de l'ametlla és el guany més important de l'any (*renda* < llat. vg. *RENDĬTA, part. de RENDĔRE, llat. cl. REDDĔRE 'rendir').
Notem que *sacudir* és un mot català arcaic a l'àrea ponentina, però que, usat a la resta del domini, és un castellanisme. Altres: *fer les ametlles* 175.
En l'aspecte geolingüístic, la distribució areal dels principals significants és semblant a la de *batre les olives*; notem la presència d'alguns mots diferents, de caràcter local (*atotxegar*, *barroscar*, *trucar*).
Són mots normatius *batre*, *batollar*, *espolsar*, des del DG_1, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

756
La *closca* de l'ametlla
(*ALDC*, V, 1192. La *closca* de l'ametlla)

L'enunciat designa l'embolcall llenyós, tant de l'ametlla com de la nou. *Clova* (s. XIV) derivaria del cèltic KNŎWA 'nou', segons el *DECat*, o de l'àr. andalusí ĠULÚF 'clovella, escorça' (àr. cl. ĠULUF), segons Corriente; var.: *esclova* (s. XVII) 32, 37, 43 (*esclova seca* 84, *esclova d'ametlla* 83), *esclòvia* 52 (var. *escòcies* 95); *cloveia*, amb tractament ioditzant del descendent del suf. -ĬCULA, amb el grau zero a *clovea* 70-74, 76, 78, i metàtesi a *colvea* 71; *clofella* 12, 19, *esclofa* 44, 45, 51, *cl*[o]*fo* 137. *Clafolla* és un encreuament de l'ant. *clovoll* amb *corfa*, amb la var. *esclafolla* 48, amb aglutinació del segment *es-* a partir del pl. *les clafolles*, i els masculins *esclafoll* 182, *clafoll* 123, 126, 128, 144 (*clafoll fort* 124), *carfoll* 97, amb metàtesi i rotacisme, i tots aquests mots amb centralització de /o/; *corfa* derivaria de l'àr. vg. QÓRFA (cl. QÍRFA/QÁRFA), amb la var. *escorfa* 181, 186-189 i el der. *corfoll* 184.

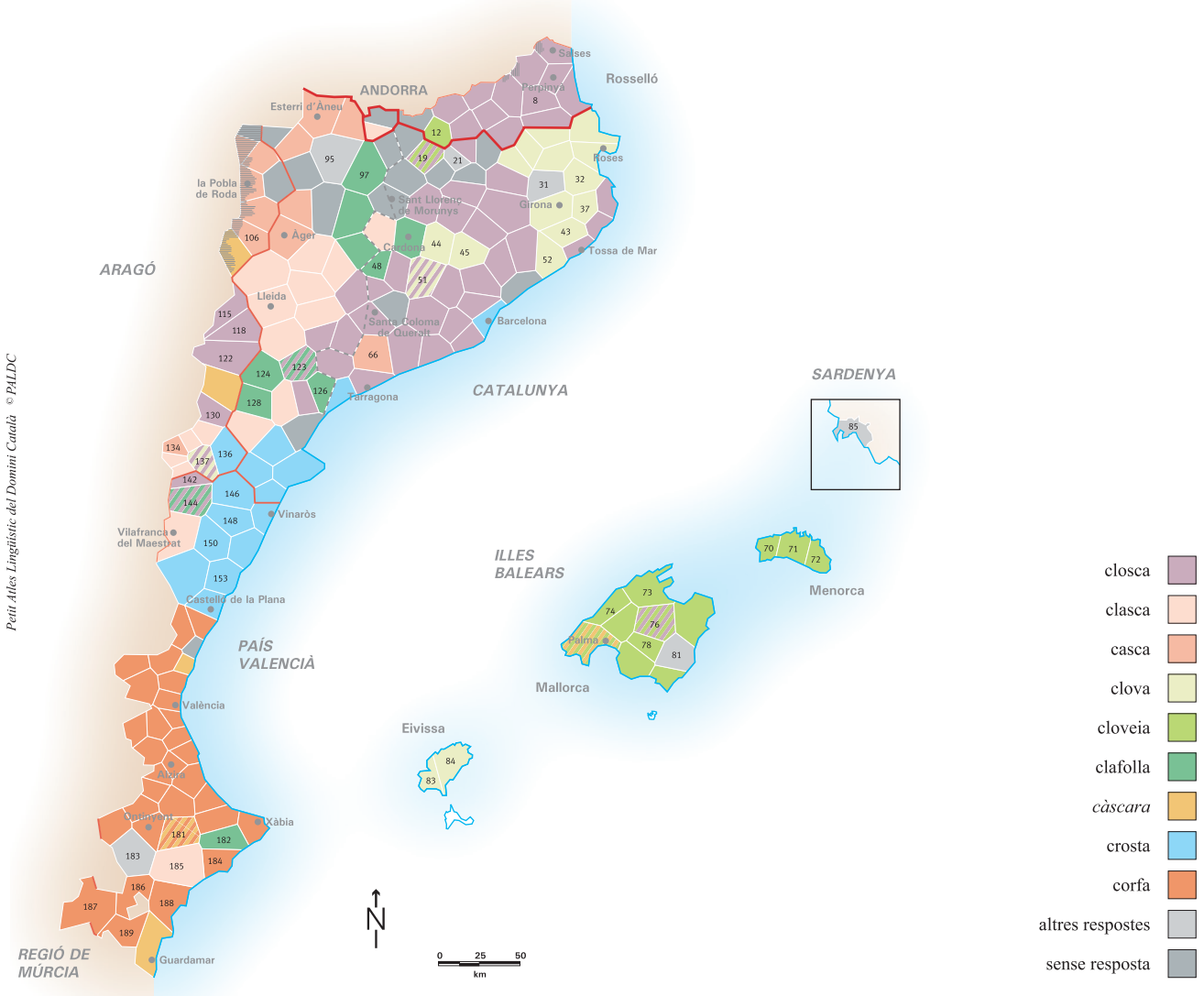
Casca (var. *casco* 134) és un postverbal de *cascar* (< llat. vg. *QUASSICARE, der. de QUASSARE 'agitar, trencar'), amb els der. *cascall* 66 i *cascull* 106. *Càscara* (var. palatalitzada *càixcara* 181) és pres del cast. *cáscara*; encreuat amb *clova*, va donar *closca* (s. XIII), amb les var. *clasca* (s. XIV) (var. *claixca* 185), *c*[ɔ]*sca* 118, *c*[ɔ]*sco* 115, 118, 122, *c*[o]*sco* 130, 137, 142, 144.

Cr[ɔ]*sta* (s. XIII) (var. *cr*[o]*sta* 136, 146, 148, 150, 153) prové del llat. CRŬSTA 'closca; crosta de pa, de glaç, d'una ferida' (cf. mapa 699).

Altres mots més locals: *metlla* 8 (*metla* 81), alg. *escolja* 85, adaptació de *escorxa*, i *os* 31, del cast. *hueso*; *pell* 183 (< PELLE); *caforna* 95 (o *claforna* 95), format sobre *carfolla* amb un segment final inexplicat; *casaca* 21, pres del fr. *casaque*.

La distribució geogràfica dels significants és molt semblant a la de la mapa 757. *Closca* i *clova* són del cat. or. peninsular, mentre que el der. d'aquest, *clovella*, és mall. i men. *Clasca*, *casca*, *clafolla*, *crosta* i *corfa* pertanyen al cat. occ.; el darrer mot ocupa l'eiv. a causa de la influència valenciana (com *dacsa*, *aliacrà*, *amprar*, veg. Veny 1999 a). El castellanisme *càscara* s'ha instal·lat sobretot en localitats isolades del cat. occ.

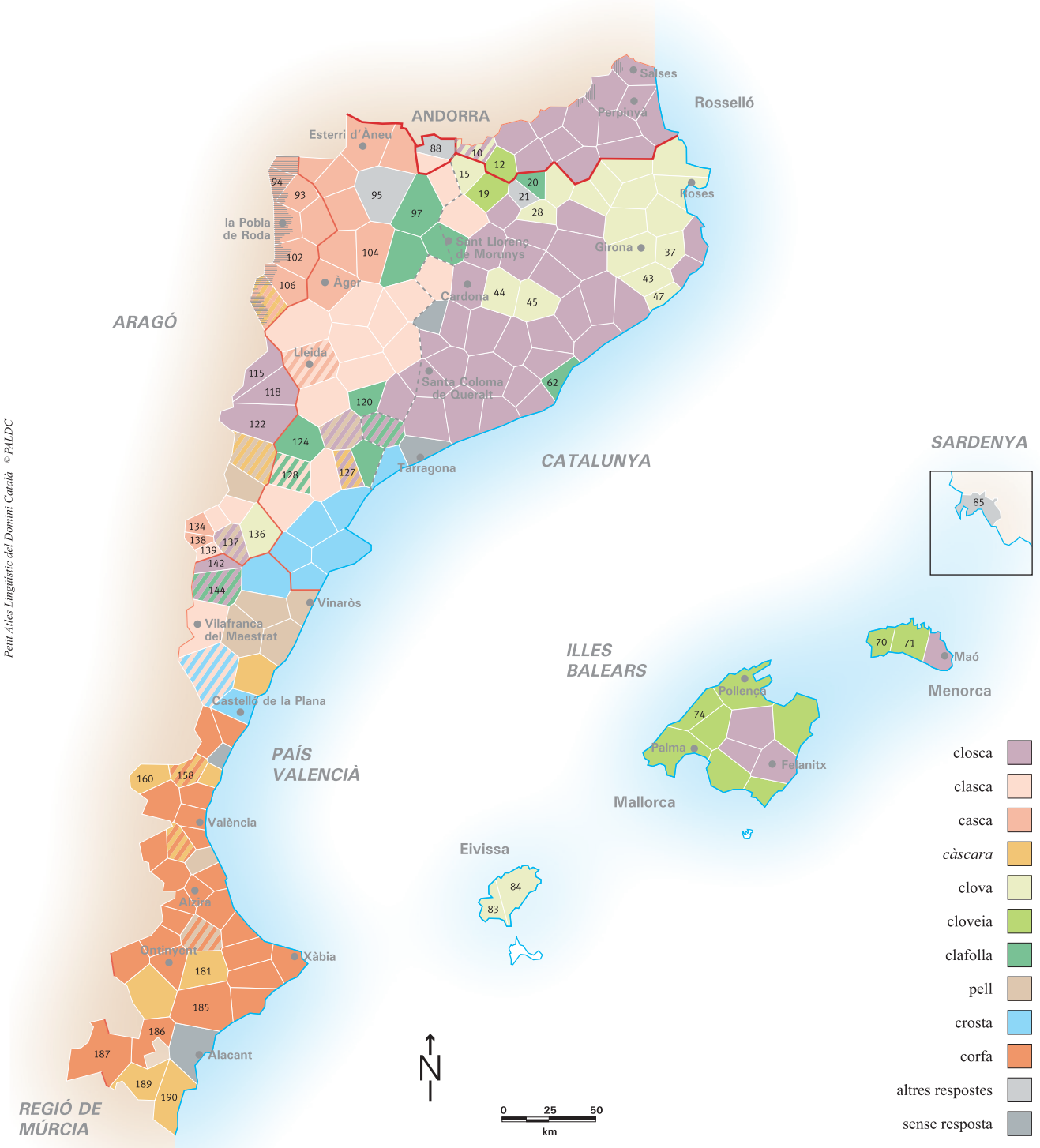
Són mots normatius *clova*, *esclova*, *esclòvia* ("millor *clòvia*"), *clovella*, *clofolla*, des del *DOrt*, 1917; *casca*, des del *DG*$_1$, 1932; *corfa*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

757
La *clovella* de la nou
(*ALDC*, V, 1227. La *clovella* de la nou)

Els diversos significants s'han de comparar amb els del mapa 756, amb els corresponents comentaris: *corfa* (var. *escorfa* 128, 185-187); *closca* (var. *coscla* 127, *cosca* 118, *cosco* 118, 122, 142, 144, *còscul* 115, *cuesco* 137); *clasca* (var. *clasco* 139); *casca* (var. *casco* 134, 138; der. *cascull* 93, 102, 104, 106, *cascollo* 94, *cascuello* 94); *crosta*; *clafolla* (var. *clofoia* 20, *clafoll* 120, 124, 128, 144, *esclofolla* 62, *carfolla* 97, *callofa* 88, amb metàtesi [< **clafolla*] i dissimilació de laterals); *cloveia* (var. *clovea* 70, 74, *colveia* 71, amb metàtesi; *clofella* 12, 19); *clova* (var. *esclova* 37, 43, 47, 83, 84; *clofa* 10, 15, 28, *clofo* 136, *esclofa* 44, *esclòfia* 45); *pell*; *càscara* (var. *càixcara* 158, 160, 181, 189, der. *caixcaró* 190); *casaca* 21; *escolja* 85; *claforna* 95. Geogràficament, es noten unes coincidències amb les àrees dels significants de *closca de l'ametlla* (veg. mapa 756), que contrasten, uns i altres, amb les de la *clovella de la gla* (veg. mapa 758).

Són mots normatius *clova*, *esclova*, *esclòvia* ("millor *clòvia*"), *clovella*, *esclòfia* ("millor *clòfia*"), *esclofolla* ("millor *clofolla*"), des del *DOrt*, 1917; *esclova*, *esclofa*, *casca*, des del *DG*$_1$, 1932; *corfa*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

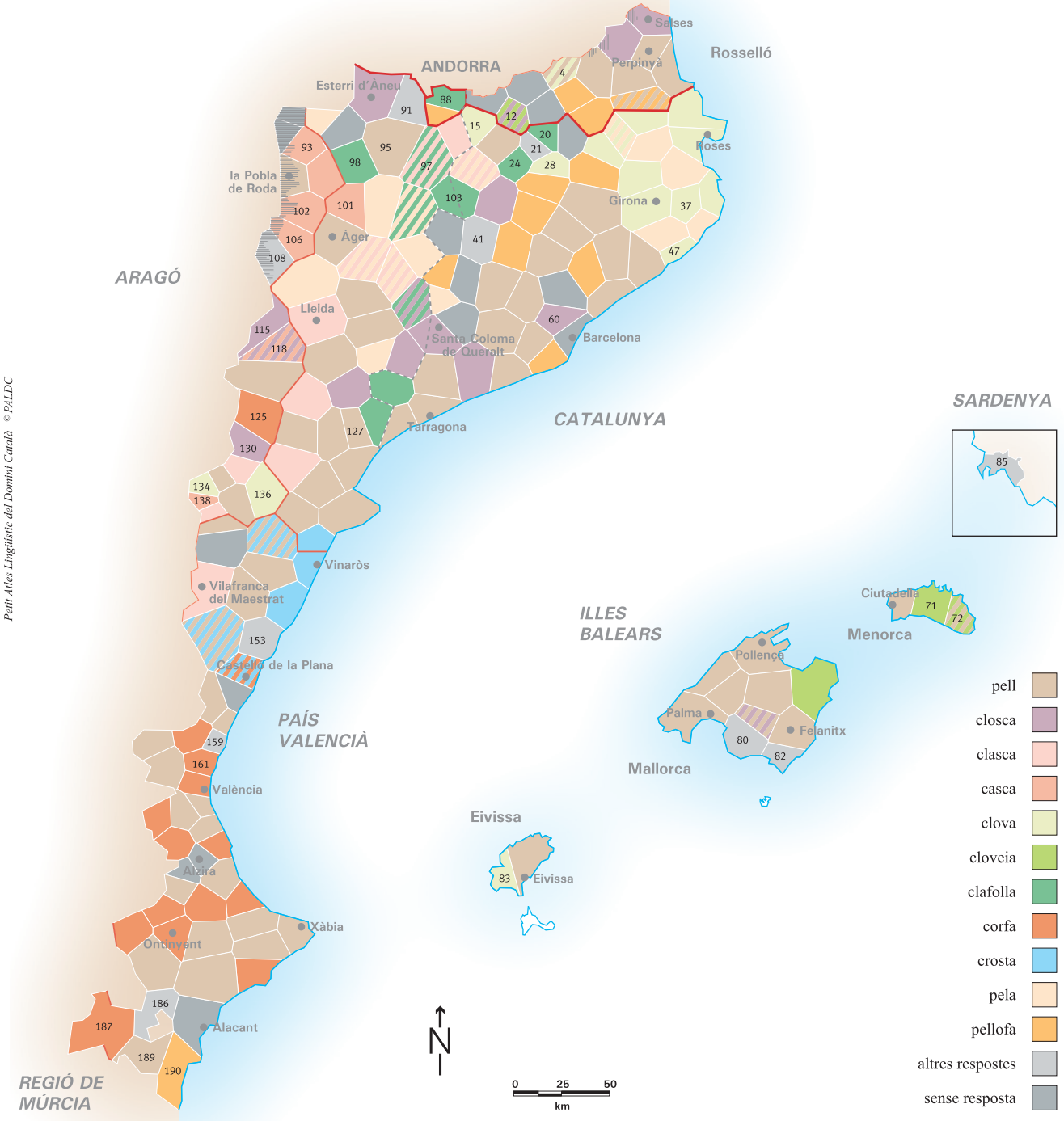
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

758
La *clovella* de la gla
(*ALDC*, V, 1220. La *clovella* de la gla)

L'enunciat designa la coberta exterior de la gla. Part dels diversos significants coincideixen amb els dels mapes 756 i 757, amb els corresponents comentaris: *closca* (var. *closco* 130, *cosca* 118, *cosco* 115); *clova* (var. *esclova* 37, 47, 83; *clofa* 4, 15, 28, *clofo* 134, 136); *cloveia* (var. *clovea* 71, 72; *clofella* 12); *clasca*; *clafolla* (var. *esclofolla* 103, *clofoia* 20, 24, *carfolla* 97, *carfoll* 98, *callofa* 88); *crosta*; *casca* (var. *casco* 102, 106, 138, der. *cascarulla* 93, *cascull* 101); *escolja* 85; *càscara* 60, 108, 125, 127, 153 (var. *càixcara* 186, 189); *pell* (der. *pellofa*, *pellorfa* 190); *corfa* (var. *corfo* 125, *escorfa* 187, der. *corfeta* 161); *claforna* 95.

La consistència prima de la coberta, enfront de la de l'ametlla i la nou, més gruixuda i dura, és l'origen de *pela*, der. de *pelar* (< PĬLARE, pròpiament 'llevar el pèl' → 'llevar la pell'), amb els der. *peladura* 80, *peladina* 82, *peloia* 21, *pelu*[θ] 138, mots que trobem en el mapa de la *pela de la patata* (veg. mapa 725), però no en els de la *closca de l'ametlla* i la *clovella de la nou* (veg. mapes 756 i 757). Altres mots: *cassola* 41, des de 'recipient', der. de *cassa* 'vas de metall', d'origen incert, potser preromà *KATTIA; *carxofa* 91 (< hispanoàrab ḤARŠUFA), per la semblança amb aquesta inflorescència; *coroneta* 159, per confusió amb la cúpula del fruit.

Són mots normatius *clova*, *clovella*, *clafolla*, *pellofa*, des del *DOrt*, 1917; *casca*, des del *DG*$_1$, 1932; *corfa*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

759
L'*arboça*
(*ALDC*, V, 1204. L'*arboça*)

L'*arboça*, fruit de l'arboç o arbocer (*Arbutus unedo*), en llatí es deia ARBŬTUM, mentre que l'arbust s'anomenava ARBŬTUS. Aquest mot, adjectivat en ARBŬTĔUS i homonimitzat formalment amb ALBŬTIUS 'asfòdel', es canvià en *ARBŬCIUS en llat. vg., origen de *arboç* (s. XV), aplicat a l'arbust i al fruit, i que coneix diverses var. fonètiques: *arborç* 140, amb dilació de bategant, *arborço* 133, format sobre el pl. *arborços* (com *arboço* 75), *asborç* 49, 140, amb dissimilació de ròtiques (com el vulgar mall. *astrosi* < *artrosi*); *alboç* 180, 182, *alborç* 155, 175, amb substitució del segment inicial *ar-* per l'article *al-*, com *alborço*, simplificat en *aborço* 154 i *borço* 162, *alamborç* 148, i, amb pas de *al-* > *am-* i metàtesi, *ambroç* 152, *ambroço* 173 (com *albercoc* > dial. *ambercoc*). L'alg. *arboix* 85 (pron. *alboix*) ha sofert el lambdacisme propi del dialecte (com *germà* > *jalmà*) i ha palatalitzat la sibilant final, canvi que no té res a veure amb el sard, on el fruit es diu *mela e lidore*, amb altres var.

Quant a *arboça* (var. *asboça* 81, per dissimilació de bategants), més que derivar-lo del llat. ARBŬTĔA (*DCVB*), sembla millor considerar-lo un femení de *arboç*, atesa la seva documentació tardana ("El fruyt de arbossera", Figuera, 1840); tanmateix, atenent a la seva localització rossellonesa i balear, es podria pensar en un occitanisme; var. *arbroça* 107, amb repercussió de la bategant (com *murta* > *murtra*); *albroça* 142, *albro*[θ]*a* 132, 139, *albor*[θ]*a* 134, amb canvi *ar-* > *al-* per dissimilació de bategants.

Són de notable extensió algunes unitats perifràstiques:

1) *cirera* (o *circreta*) *d'arboç* o, simplement, *cirera* 125 (< CERASIA), per la rojor del fruit comparada amb la de les cireres; var.: *cidera d'arboç* 46, amb dissimilació de bategants; *cirera d'albroç* 16, ~ *d'alborç* 131, 136, ~ *d'asborç* 41, ~ *d'asborcer* 51, ~ *d'arbocer* 65, ~ *d'alborzer* 130; *cirera alborda* 137, per atracció de l'adj. *borda*; *cirera de bosc* 37, per contrast amb la cultivada;

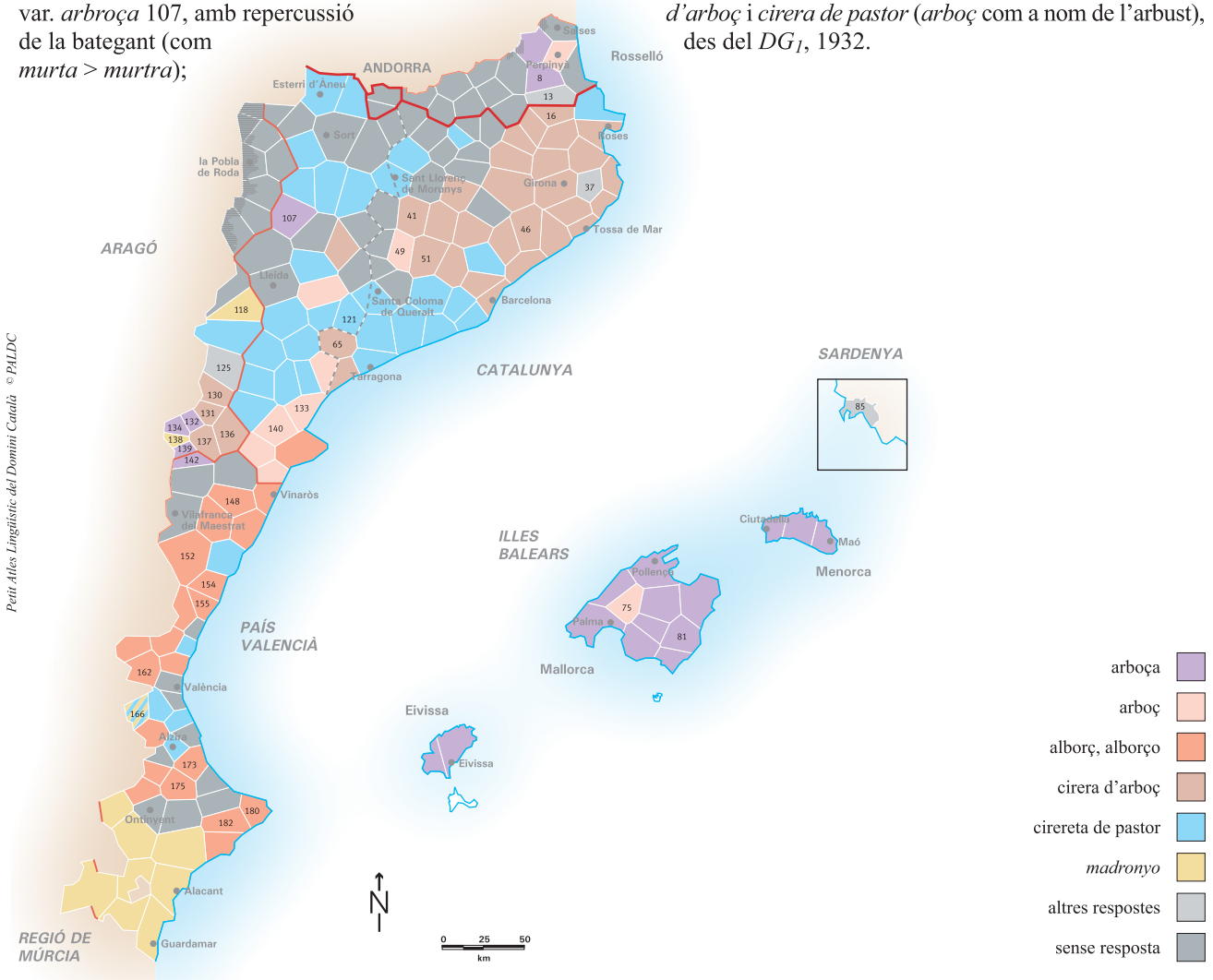
2) *circreta* (o *cirera*) *de pastor* (var. *circreta de pa de pastor* 121), que al·ludeix al caràcter salvatge del fruit;

3) el nucli canvia en els casos de *bola d'asborcer* 51, per la forma arrodonida, i *mançaneta de pastor* 118, 137, per comparació del fruit amb una *mançana* o poma petita.

L'original ross. *llipota* 16 (var. *llipotis* 8, 13) és d'origen incert, potser preromà. *Madronyo* (var. *modronyo* 138, 166) és pres del cast. *madroño*, que, com el port. *medronho*, és d'origen fosc, potser preromà.

Pel que fa a la distribució areal, *arboç* és sobretot val.; *cirera d'arboç*, predominantment del cat. central; *circreta de pastor*, nord-occ. i part sud del cat. central; *arboça*, bal.; *llipota*, ross., i l'interferit *madronyo*, alacantí.

Són mots normatius *arboça*, des del *DOrt*, 1917; *cirera d'arboç* i *cirera de pastor* (*arboç* com a nom de l'arbust), des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

760
L'*àlber*
(*ALDC*, V, 1199. L'*àlber*)

L'*àlber* és una salicàcia, del gènere *Populus*, de tronc blanquinós, però que en les respostes es pot haver confós amb altres arbres de la mateixa família (veg. mapa 761); deriva del llat. tardà ALBĂRUS, format sobre ALBUS 'blanc' i un suf. d'origen fosc. Documentat des del s. XIII, coneix diverses var., sempre amb pèrdua de la *-r* final:

1) amb manteniment de la *l*: *alb*[ə] (*alb*[ə] *blanc* 59, 64), en cat. or., que s'ha canviat al gènere femení *alb*[a] 85, 96, per fonosintaxi (en alg., pel pas de tota [ə] àtona a [a]);

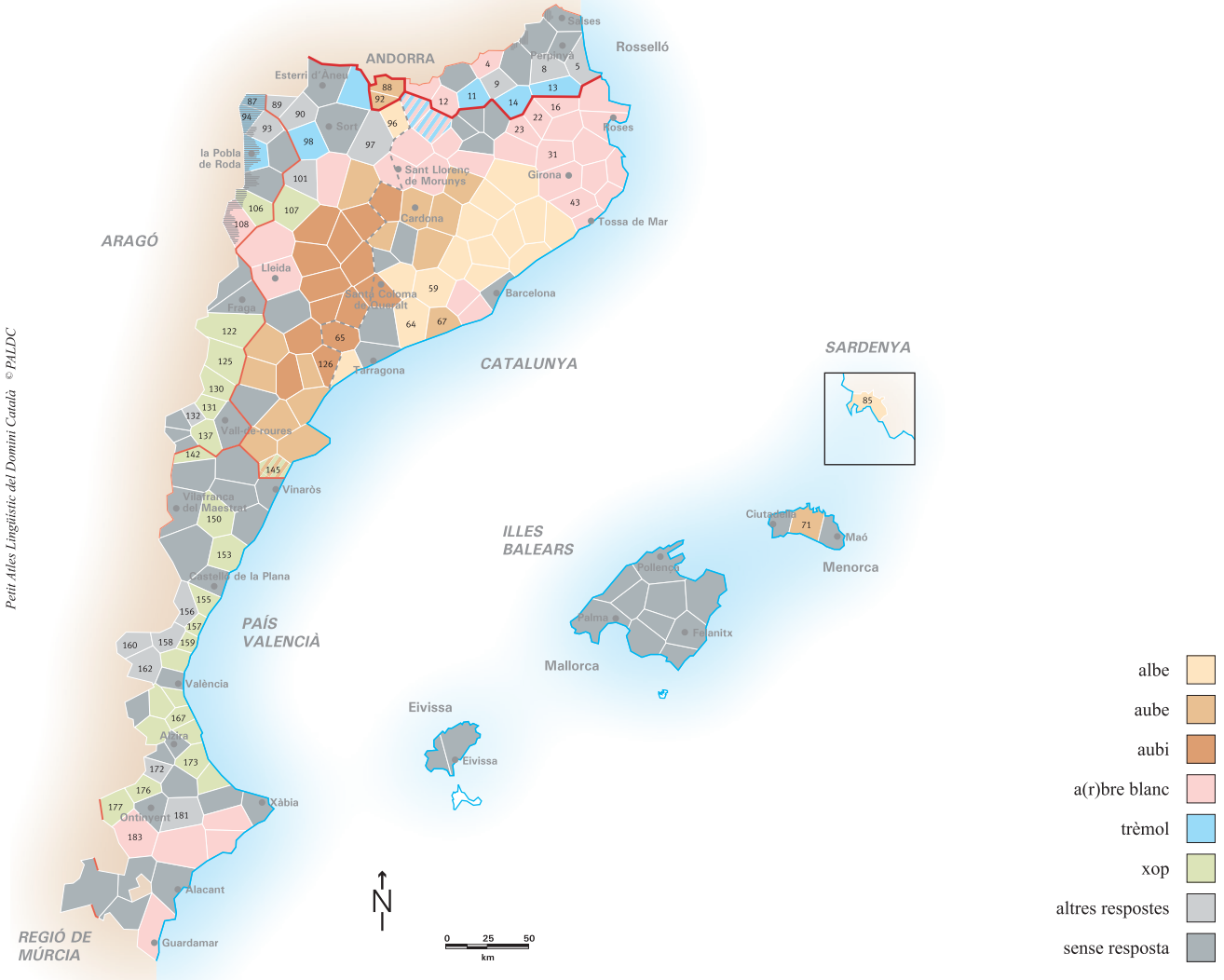
2) amb velarització de la *l* de matís velar: *aub*[ə] [*f.*] 71 (*aub*[ə] *poll* 67), en cat. or.; *auba* 88, *auba* [*f.*] 92; *aub*[e], en cat. occ. (*aub*[e] *blanc* 145), i el tancament -[e] > -[i] en *aubi* i, amb epítesi dental, *àubit* 65, 126, com *api* > *àpit*, *col·legi* > *col·lègit*;

3) metàtesi de *àlb*[e]*r* en *albre* o atracció de *a*(*r*)*bre*: *abr*[ə] 43, *abr*[e] *blanc* (s. XV), per dissimilació de líquides; *albr*[ə] *blanc* 16, 22, 31; *aibr*[ə] *blanc* 4, 12, per vocalització de la [z] de **azbre* (com la de *esma* > *eima*); *aur*[ə] *blanc* 23, per caiguda de la labial (*aubre* > *aure*); formes totes amb [ə] final, pròpies del cat. or., enfront de les que tenen [e] (*albr*[e] 183, *abr*[e], *àrb*[e]*l blanc* 108), del cat. occ. *Albà* 87, 89, 90, 93, 94 deu ser resultat d'un canvi d'accent propi de l'arag., on tenim *albar*.

Trèmol (var. *tremo* 11, 13, 14, per la variació *-ol*/*-o*) és der. de TREMŬLUS 'àlber', pel tremolor característic de les seves fulles; *xop* (var. *xop fi* 106, *xop blanc* 107, 122, 125, 130, 131, 137, 142, 145, 150, 153, 155, 157, 159, 167, 173, 176, 177) ha estat pres i adaptat del cast.-arag. *chopo*; *poll blanc* 5, 8, 9, der. de *PŌCLUS (< llat. cl. PŌPŬLUS), que, des de la forma metatitzada *CLOPPU, ha donat *clop* 98 (o *clop blanc* 101) i, amb sonorització de la C- inicial, *glop* 97, amb el der. *glopera* 97. *Alamo blanc* 132 és un manlleu a l'arag., que converteix els mots esdrúixols en plans (*álamo* > *alàmo*). Responen a confusió d'espècies *om blanc* 158, 162, 172 (var. *orm blanc* 181, *olmo blanco* 160 ← cast.) i *salser* 156, que és una adaptació de *salze* (< SALĬCE) als nombrosos arbres formats amb el suf. *-er* (*noguer*, *llimoner*, etc.). Per a més informació, veg. mapa 761.

Notem com el color blanquinós del tronc d'aquest arbre és l'origen del determinant *blanc*, present en el nom llatí ALBĂRUS. Aquesta motivació, que es troba en *albe*, *aube*, *aubi*, *a*(*r*)*bre blanc*, ocupa gran part del Principat enfront del manlleu *xop* que s'allarga per terres occidentals.

Són mots normatius *àlber*, des del *DOrt*, 1917; *alba*, *arbre blanc*, des del *DG*$_1$, 1932.

761
El *pollancre*
(*ALDC*, V, 1200. El *pollancre*)

Els noms del *pollancre*, salicàcia del gènere *Populus*, amb diferents espècies, es reparteixen el domini en dos lexemes: **1**) els der. de PŌPŬLUS (*poll*, *pollancre*, *arbre poll*; *clop*) i **2**) *xop*, manlleu a l'arag., amb les seves var.

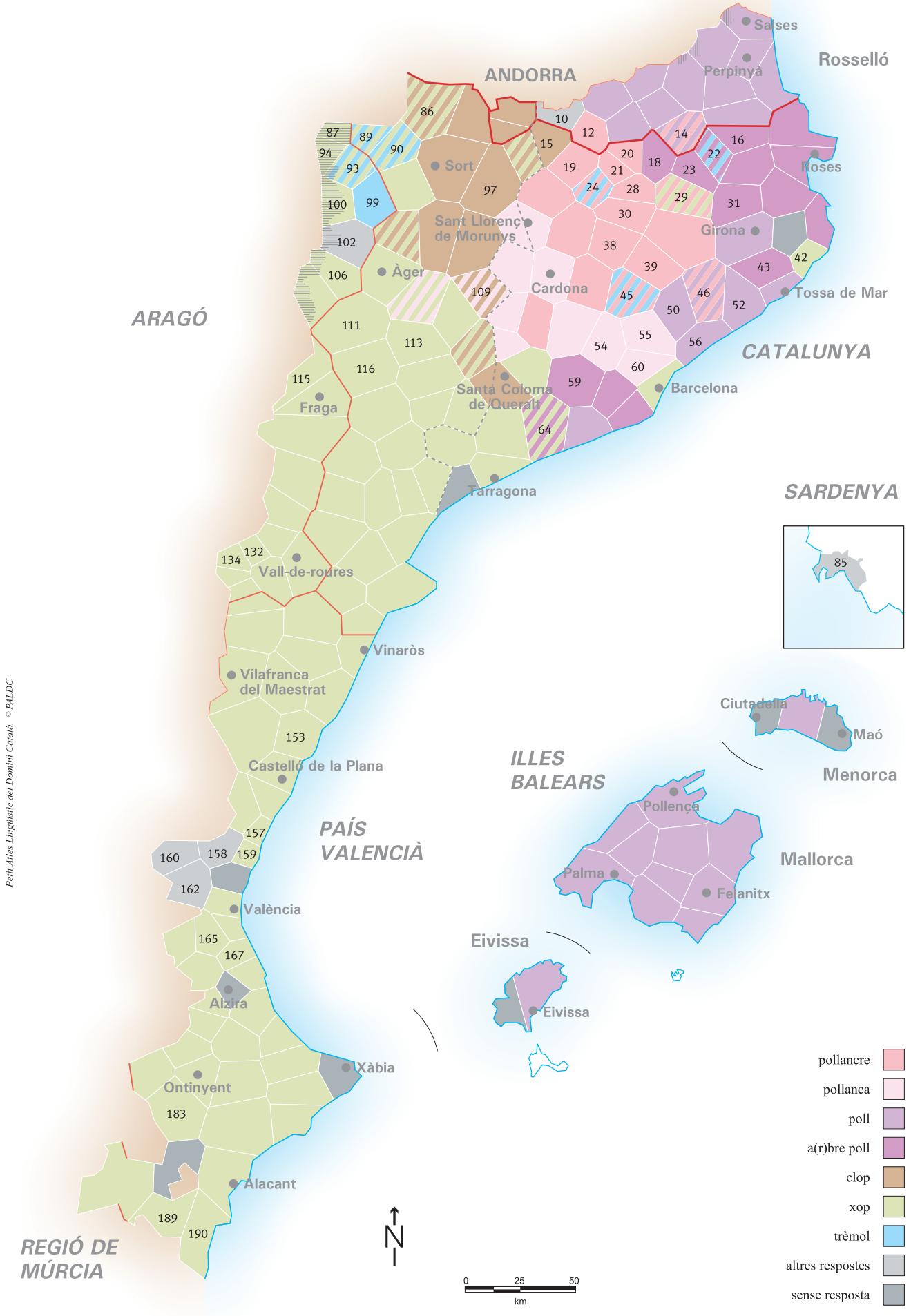
Per a explicar l'origen de les var. del primer bloc, hem de partir de diverses alteracions de PŌPŬLUS: *a*) *PŌCLUS, probable dissimilació de les labials, ha donat *poll* (pron. *pull* en ross.; var. *poi* 46, 50, 56, *poia* [*f.*] 56 [al costat de *polla* 52], amb iodització, com la de ŏCLU > *ui*), integrat en la forma sintagmàtica *a*(*r*)*bre poll*, que ja es documenta al s. XVI (var. *abre poi* 43; *albre poll* 16, 22, 31, *albe poll* 59, 64; *aure poll* 18, 23), probablement per trencar l'homonímia amb *poll* 'fill de la gallina' (< PŬLLU) i amb *poll* 'insecte' (< PEDŬCULU); en són der. *pollanc* 54 (var. *poianc* 55, 60; *pollanca*, *pollanca blanca* 109) i *pollancre* (< **pollancle*), formats amb el suf. "netament preromà -ANKO, -ANKO-LO" (*DECat*) i que es realitza com a *poiancre* 38, 39, *po*[ʒ]*ancre* 38, *pollangre* 14, 19-21, 24, 28-30, *poiangre* 46; *b*) *CLOPPU ha donat *clop*, documentat ja al s. XI (var. *glop* 97, amb sonorització de C-, der. *glopera* 97; *xop clop* 113) i *COPPLU és l'origen de *cople* 90, *cobble* 90, *coplle* 93, 99, 102 i *coblle* 99. L'alg. *pop* 85 pot ser una reducció de *piopo* 85 (o *pioppo* 85), pres del logudorès i campidanès *pioppu*, que alhora ho és de l'it. *pioppo*. Són formes llatinitzants *popolina* 15, 19, *poplina* 12 i *pampolina* 10 amb centralització de [o] i dilació de la nasal. *Pigo* 86 és manlleu a l'oc. *pibo*, amb equivalència acústica B = G (cf. Veny, 1989 a).

Xop (var. perifràstiques: *xop blanc* 183, *xop negre* 153, 157, 159, 165, 167, *xop bord* 106, *xop marí* 86; *xopo* 42, 87, 93, 94, 100, 132, 134, 189, 190 ← arag.-cast.) ha estat pres i adaptat de l'arag. *chopo*, on es documenta des del s. XIV (der. *xopino* 115, *xopina* 111, 116, amb suf. dim., potser perquè té la "fusta menys fina que el xop").

Altres mots d'abast més local: *trèmol* 22, 24, 89, 93, 99 (var. *tremo* 45, per l'oscil·lació de mots en *-ol*/*-o*, com *llombrígol*/*llombrigo*); *tremolera* 90, amb el suf. designador d'arbres, és un postverbal de *tremolar*, del llat. vg. TREMŬLARE, der. de TREMŬLUS 'tremolós' i nom de l'arbre, dit així pel tremolor de les seves fulles. *Maig* 111 és una aplicació metonímica del nom del mes (< MAIU) pel tronc d'aquest arbre que el susdit mes es plantava al centre de la plaça del poble i entorn del qual es cantaven cançons (*DCVB*; *DECat*); en alguns llocs era un pi alt i ensabonat a l'extrem del qual hi havia un premi per al qui hi pujava (*Tresor*). *Àlamo* 87, 93, 94 (*alamo* 132) és pres del cast. o arag., on se'n desconeix l'origen. *Om* 158, 162 (amb l'espècie *om negre* 159), del llat. ŬLMU, correspon a una altra espècie, com *olmo* 160, tributari del cast.

Des d'una perspectiva areal, recordem que *poll*, *arbre poll*, *pollanca* i *pollancre* ocupen el cat. or., inclòs el bal., on la var. *poll*, en comptes de *poi*, que esperaríem, deu ser resultat d'una importació des del cat. peninsular, mentre que *clop* i *xop* s'estenen pel cat. occ., el darrer de procedència aragonesa a causa de la importació de la fusta d'aquest arbre.

Són mots normatius *poll*, *pollanc*, *pollancre* i *xop*, des del *DG*$_1$, 1932; *copla* que hi figurava –pres del *Diccionari dels dialectes*; veg. *Tresor*– va ser eliminat des del *DIEC*$_1$, 1995 i substituït per *cople* en el *DIEC*$_2$, 2007.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

762
El *desmai*
(*ALDC*, V, 1201. El *desmai*)

El *desmai* és una salicàcia ornamental (*Salix babylonica*), exòtica, originària d'Àsia. La motivació diversa relacionada amb el brancatge pèndul de l'arbre és deguda a la idea de:

1) 'que es desmaia, que s'esvaeix': *esmai*, postverbal de *esmaiar*, manlleu al fr. ant. *esmaiier* 'pertorbar, defallir', que prové probablement del llat. vg. *EXMAGARE 'llevar força', der. del germ. MAGAN 'tenir força, poder'; podria ser un supervivent del cat. ant. (on *esmaiar* és freqüent, però l'*esmai* botànic té doc. tardana), aplicat a aquesta espècie botànica, atès que l'àrea no és justament contigua a la frontera arag.: Labèrnia (1839) recull *esmai* però també *desmai*, per substitució del prefix *es-* per *des-*, com inicialment degué passar en el verb; notem les var. fonètiques *dermai* 77, amb el rotacisme propi del mall.; *desmall* 38, per ultracorrecció (com la de *atzagalla* per *atzagaia*); les castellanitzants *desmaio* i, amb canvi de prefix, *dismaio* 131, i les var. perifràstiques *arbre desmai* 36, *arbre de desmai* 50, *salze de desmai* 112;

2) 'que plora', amb der. diversos de *plorar* (< PLORARE): *a*) *ploraire*, amb el suf. *-aire*, de procedència occitana (< -ATOR), també formant els sintagmes *salze ploraire* 2, 3, 5, 8, 9, 91, 95 (o *sadze ploraire* 12) (< SALĬCE), *salit ploraire* 7 (potser del cèltic SALIKO-, *DECat*); *b*) *plorador*, amb els sintagmes *sàucer plorador* 157 i *arbre plorador* 167, amb palatalització de la sibilant; *c*) *ploró* (var. *arbre ploró* 169, *xàuxer ploró* 170), amb el suf. *-ó*, que, atès que en cat. no té el valor de 'activitat', ha de ser de procedència cast. o arag., com ho mostren les var. *arbre ploron* 173, *lloró* 177, 183, *sauce llorón* 77; *salze ploror* 4, amb el suf. *-or* (< -ORE), com *sola plaror* 6, amb centralització de [u] > [ə] i un nucli pres del fr. *saule*; *d*) altres: *salze plorós* 1, amb el suf. *-ós* (< -OSU), *salze ploraner* 129, amb l'infix *-an-* i el suf. *-er*, indicador de l'acció del verb; *salze plorant* 13; *sàlit que plora* 14, híbrid de *salit* i *salze*;

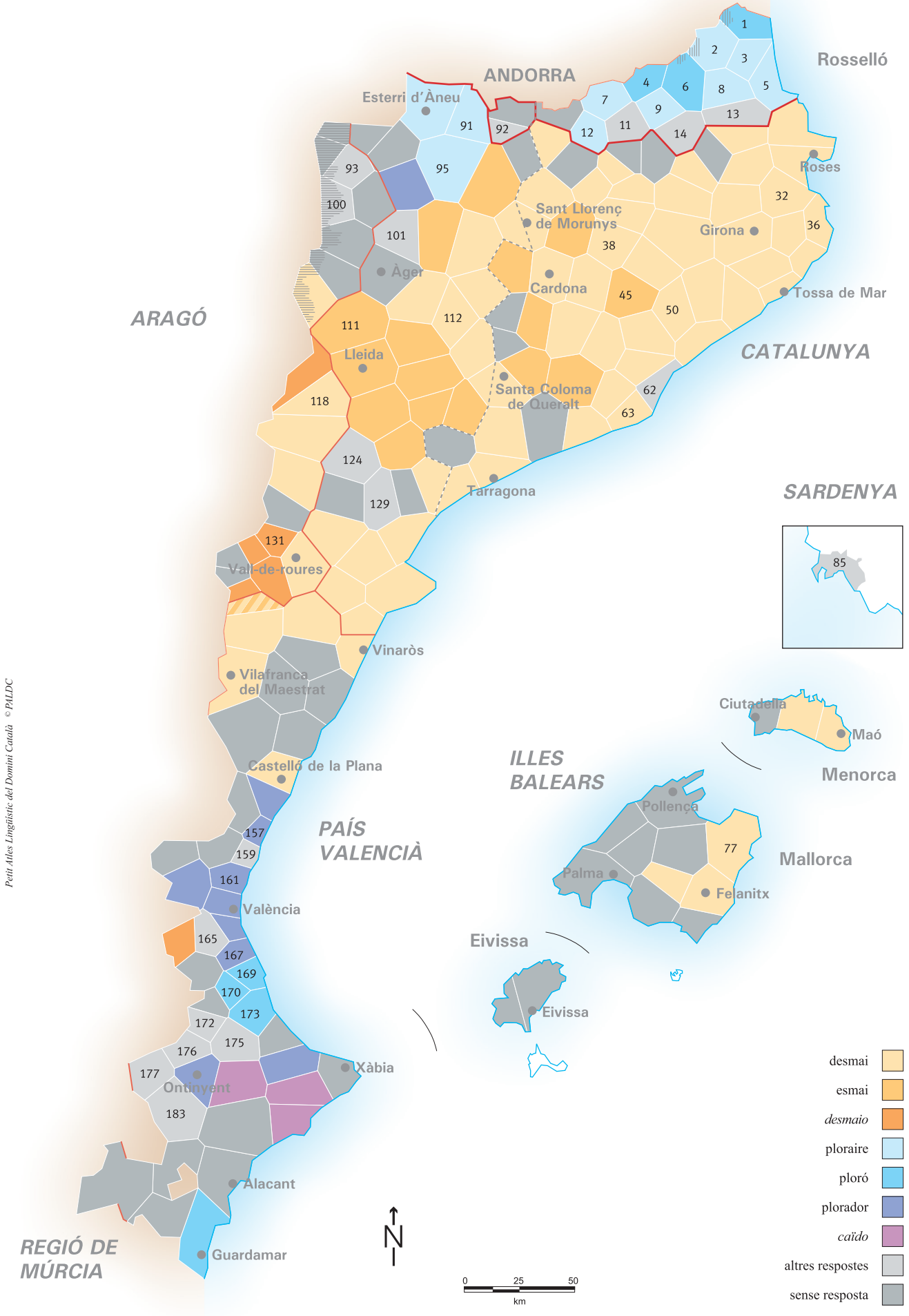
3) 'que cau': *caïdo*, evident castellanisme formal, però no semàntic, aplicació del participi de *caer* al 'desmai';

4) 'que penja': *penjadiables* 161, compost del present de *penjar* (< *PENDICARE) i *diables* (< DIABŎLUS ← gr.).

Tenim després: *a*) el genèric *salze* 11, 63, 93, 101, 111, 124 (< SALĬCE), sense determinant; amb reducció de la lateral, *sadze* 12 (com *colze* > *cotze*); amb determinants: *salze de jardí* 45, *salze vimi* 118 (< *vime* < VĪMEN), i, com a castellanisme, *sal*[θ]*e* 100, *sauce* 159 i *sàucer* 165, 172, 175, 176, amb *-r* epitètica analògica; SALĬCE, a través de *salðə* > *sal·lə*, ha arribat a la var. *saula* [*f.*] 32 (des de *saul*[ə] [*m.*]); *b*) *salanca* 92, probablement d'un preromà SAL-N-KA, de l'arrel indoeuropea SAL- 'de color gris tèrbol' (*DECat*); *c*) a més dels estrangerismes esmentats (*sauce*, *caïdo*, *desmaio*, *sola* [*plaror*]), cal anotar *sàlitxe* 85 (← it. *salice*); *d*) *pebreter* 62 és resultat d'una confusió amb el *pebrer bord* o *pebrer desmai* (mall. *pebreboner*; *Schinus molle*), a causa de les seves branques caigudes.

Des d'un punt de vista geogràfic, *desmai* i *esmai* (que seria la forma originària, bé que no la tenim documentada abans del s. XIX) ocupen un vast espai que arriba al mall. i men., mentre que les àrees extremes septentrional i meridional han apostat per la imatge del 'plorar': *ploraire* en ross., amb el suf. *-aire*, d'origen occità, i *ploró*, *plorador*, en l'espai val., el primer tributari del cast.

Són mots normatius *desmai*, des del DG_1, 1932, i *plorador*, des del $DIEC_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

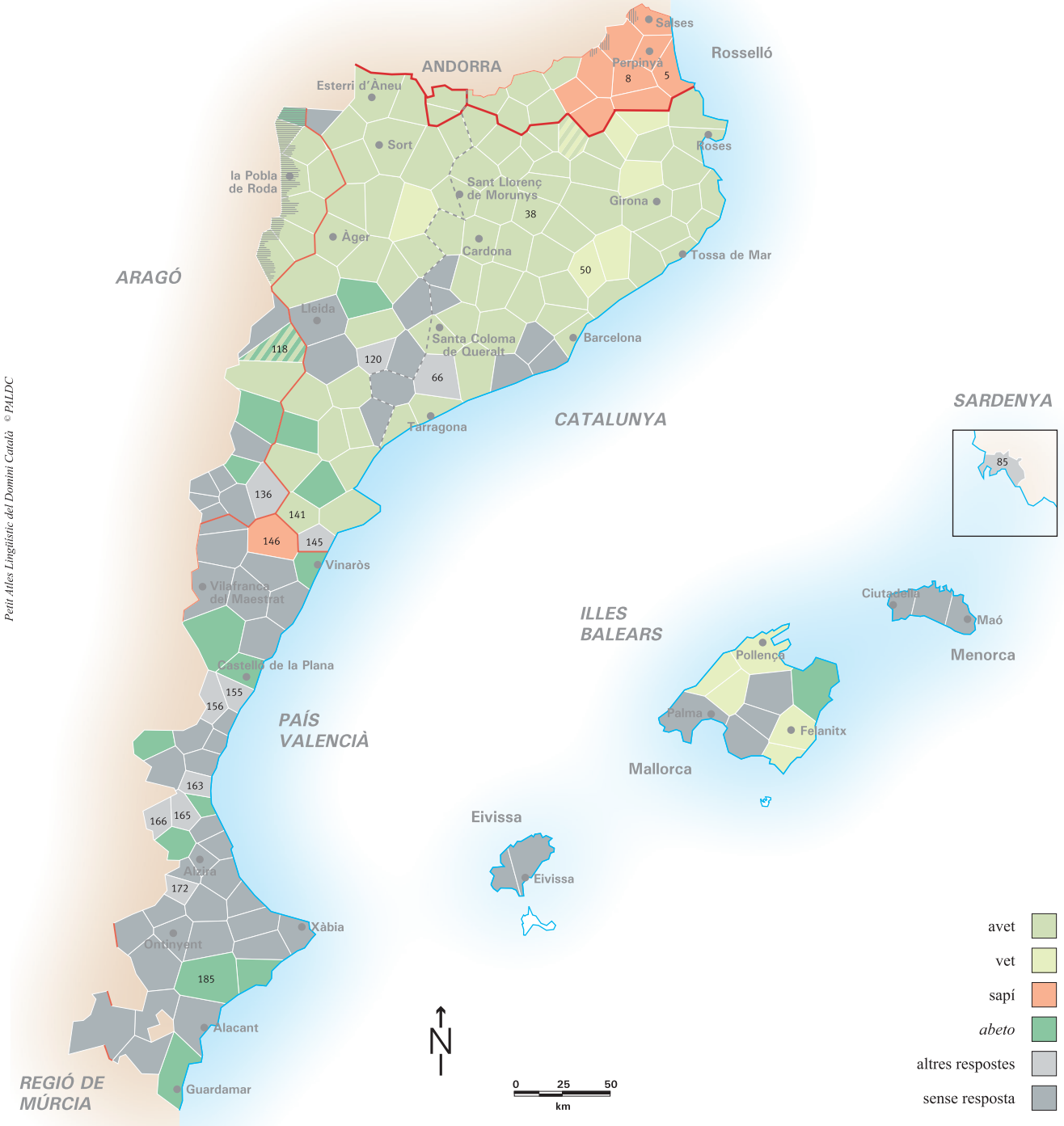
763
L'*avet*
(*ALDC*, V, 1211. L'*avet*)

L'*avet*, arbre propi de les muntanyes del centre i el sud d'Europa (*Abies alba*), és conegut en una gran part del domini i en una altra, només per la seva fusta; darrerament l'arbre ha esdevingut familiar arreu pel costum recent d'adornar-ne les llars pel Nadal al costat del pessebre o, a voltes, com el seu substitut; prové del llat. vg. ABĒTEM (llat. cl. ABIĔTEM, amb reducció vocàlica com la de PARIĔTEM > PARĒTEM); var. *vet*, per afèresi, *davet* 141, potser de *pi d'avet*, i les sintagmàtiques *pi avet* 38 i *pi vet* 50, per una certa semblança amb el *pi* 120, 136, 163, 165, 166, 172 (< PĪNUS), que ha donat lloc a *pi verd* 66, homonimització de *pi vet*, i, per les tongades horitzontals de brancatge, *pi amb pisos* 120, o, amb substitució del nucli, *arbre de pisos* 155, 156 (dit també de l'araucària); *arbre de neu* 145 al·ludeix a l'espai nevat on creix l'arbre.

Abeto és pres del cast., amb les var. *beto* 118 i [v]*eto* 185, i l'alg. *abete* 85, de l'it.

Sapí (var. *sepí* 146), der. del llat. SAPPĪNUS, compost probablement del gàl·lic *SAPPUS i del llat. PĪNUS 'pi', ha arribat modernament al ross. des del fr. *sapin*, com ho prova la var. *sapin* 5, 8, que hi trobem; tanmateix, tenim dubtes sobre el mall. *sapí*, documentat al s. XVII, que designa el *Pinus halepensis* (*Noms de plantes*, 2014).

Avet és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

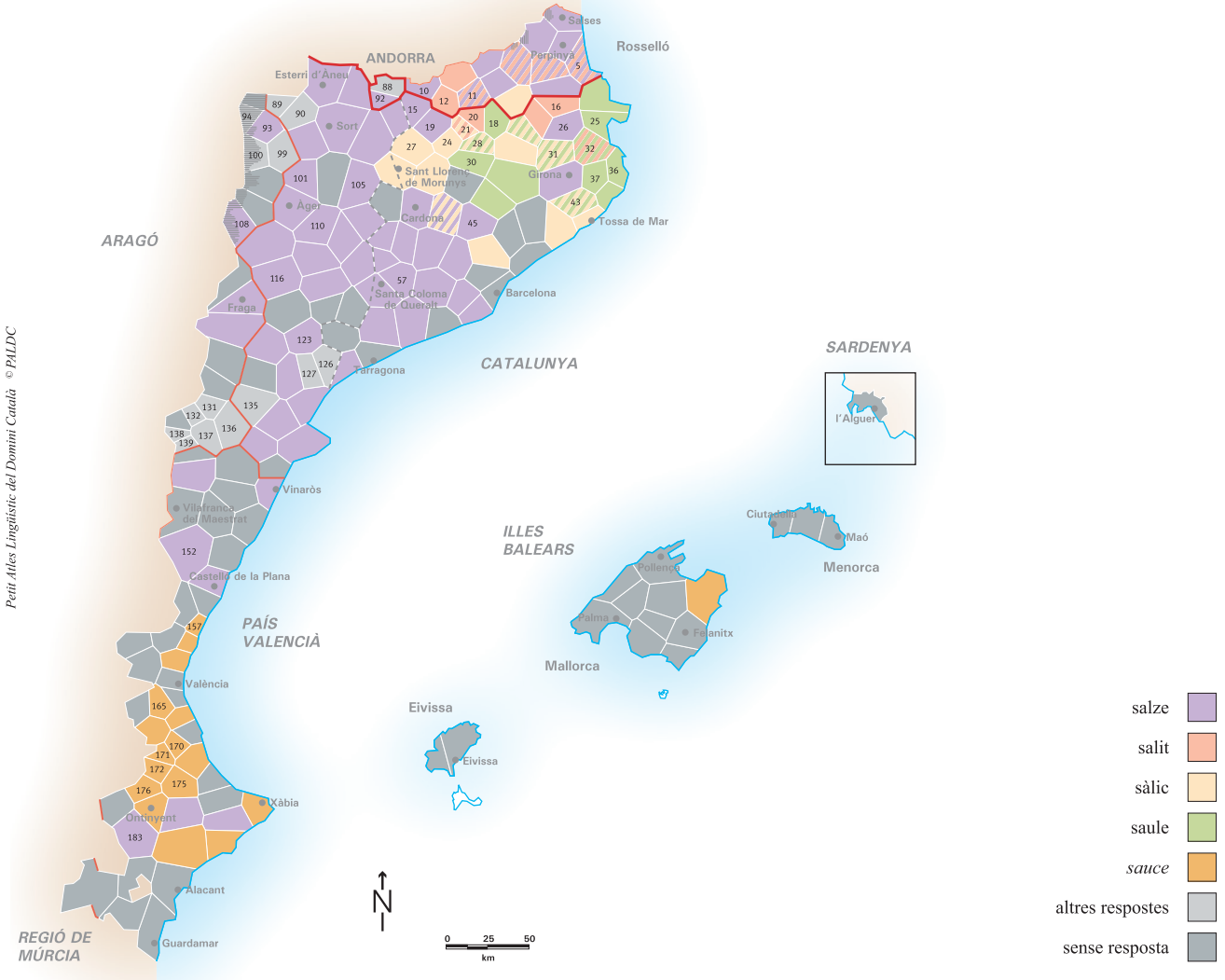

764
El *salze*
(*ALDC*, V, 1212. El *salze*)

El *salze* (*Salix* sp. pl.) (s. XIV), arbre o arbust de la família de les salicàcies, és el mot més general der. de SALĬCE i presenta diverses var.: *salzi* 92, 101, 116, amb pas -[e] > -[i] en poblacions nord-occ.; *satze* 10, 15, 19, amb caiguda de la *l*, com dial. *cotze* < *colze*; *sals*[e] 26, 93, amb ensordiment de [z]; *sàlzer* 45, amb epítesi de bategant, analògica de *àlber*; *gat salze* 11, del "nombre que se dio a sus flores por su forma blanda y vellosa" (*DECH*) (cf. *gatell*, *gat salit*); *sauce*, manlleu al cast. *sau*[θ]*e* (com *saus* 88 ho és de *sauz*), adaptat, a més, en *sal*[θ]*e* 108, *sàucer* 157, 165, 171, 172, 175, 176, aquest amb *-r* epitètica freqüent en val., com *càlzer* 'calze', i *xàuxer* 170, aquest amb palatalització; *salzera* 183 n'és un der., amb el suf. *-era*; *salvimen* 139 és una combinació de *salz*(*e*) *vimen* (< VĪMEN) pels vímets o vares flexibles de les seves branques. *Saule* (var. *saulo* 36) també és un der. de SALĬCE, però amb una altra evolució: *sal*[ð]*e* (cf. topònim *Saldes*) > *sal·le* > *saule*, amb vocalització de la primera *l* (com *alzina* > *aulina*, *falda* > ant. *faula*); en les poblacions 18, 25, 28, 30, 32 ha passat a femení, com *àlber* > *alba*.

Trobem després noms que poden referir-se a altres salicàcies com: *salit*, individualització del col·lectiu SALĔCTUM 'salzereda', var. de SALĬCTUM, amb monoftongació de *iei* (< -ĔCT) en *i* (var. *gat salit* 12, *salip* 5, amb canvi d'oclusiva final, *salita* [*f.*] 20, 21; der. *salitera* 16); *sàlic* sembla que procedeix d'un cèltic SALIKO-, amb les var. *sàlit* 21, 31, amb canvi -[k] > -[t], per equivalència acústica; *sàlec* 24; *sòlit* 21, i els der. *salica* 27 i *saliquera* 43. *Salanca* 27, 99, potser d'origen preromà (< SAL-N-KA), amb les var. *salenca* 89, 90, 93, 100, *eixalenca* 94 i *ixalenca* 94. *Sarga* 57, 132, 135, 137, 152, d'origen incert, potser del cèltic SALIKO-, a través del basc o l'ibèric (cf. basc *zarika* 'salze'); der. *sarguera* 57, 123, 132, 136, 138, 152, amb el suf. *-era*, aplicat habitualment a fitònims. *Sarguinyol* 57 és una homonimització amb *sarga* de *sanguinyol* (< llat. vg. SANGUINEOLUS), dit així pel color vermellós de les seves branques (cf. cast. *sanguiñuelo*). Per a *gatell* 30, 37, 105, 110, 126, 127, der. de *gat*, veg. més amunt *gat salze*. *Xop* 131 és una adaptació de l'arag. *chopo* (s. XIV), resultat d'una confusió amb el pollancre. Per a més informació sobre alguns d'aquests mots, veg. mapes 640 i 762.

En la distribució areal, *salze* ocupa gran part del cat. peninsular, *saule* s'estén pel cat. central, com *salit* i *sàlic*, mentre que el castellanisme *sauce* és sobretot val. Força localitats no tenen resposta per desconeixença del referent. Són mots normatius *salze*, *saule* i *gatell*, des del *DOrt*, 1917; *sàlic*, des del *DG*$_1$, 1932.

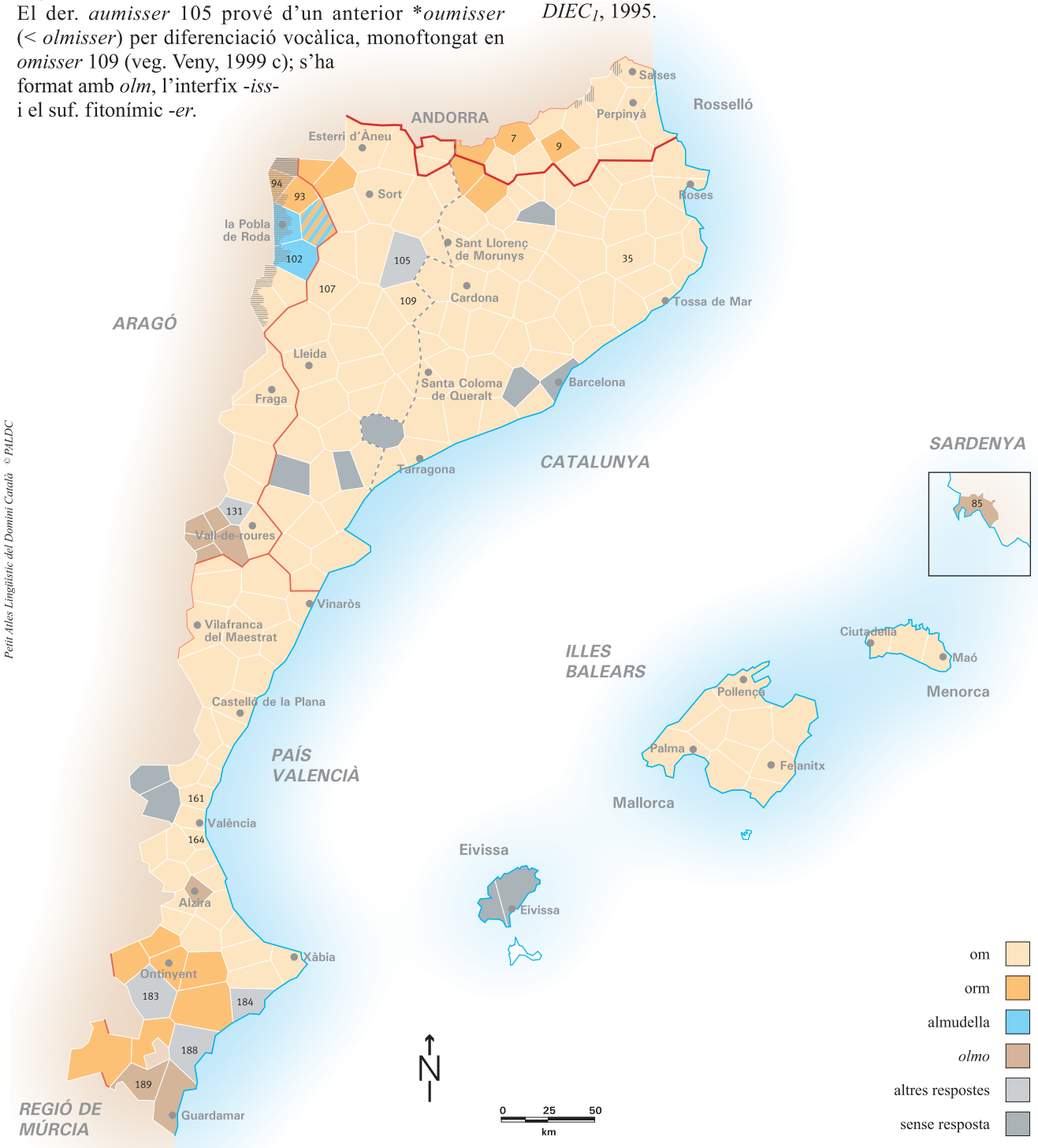

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

765
L'*om*
(*ALDC*, V, 1214. L'*om*)

L'*om* (*Ulmus minor*) és un arbre de la família de les ulmàcies, que es fa sobretot en indrets humits; deriva del llat. ŬLMU, que, en una primera fase, va donar *olm* (s. XII) 183, 188, 189 (var. *olp* 184, per equivalència acústica de labials): a partir d'aquí, es va bifurcar **1**) en *om*, per absorció de la lateral (com *polp* > *pop*), pron. generalment amb [o], que explica l'[um] del ross., però també amb [ɔ], [ɔm] 35, 107; var. *om negre* 161, 164; o **2**) en *orm* (var. *urm* 7, *urma* 9, var. ross. per pas de [o] > [u], i l'últim, per feminització; *urmo* 93, 94, var. aragonesitzant); el canvi *l* > *r* podria ser degut a una dissimilació dins el context *l'olm* (cf. fr. *orme*). El der. *aumisser* 105 prové d'un anterior **oumisser* (< *olmisser*) per diferenciació vocàlica, monoftongat en *omisser* 109 (veg. Veny, 1999 c); s'ha format amb *olm*, l'interfix *-iss-* i el suf. fitonímic *-er*.

Olmo és pres del cast. i l'alg. *olmu* 85, de l'it. *olmo*.
Almudella deriva de ULMETELLA < ULMETU + suf. dim. -ELLA, que de 'conjunt d'oms petits' es va singularitzar en 'om'; en són der. *almudellera* 102 i *mudellera* 102, amb eliminació del segment inicial.
Xop negre 131 és resultat d'una confusió amb l'om (cf. *om negre*), tot i que aquell pertany a la família de les salicàcies. Pel que fa als espais geogràfics, *om* és pancatalà, sense rastres de l'ant. *olm*, refugiat tanmateix en *orm* en petites àrees extremes septentrionals i meridionals.
Són mots normatius *om*, des del *DOrt*, 1917, i *olm*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

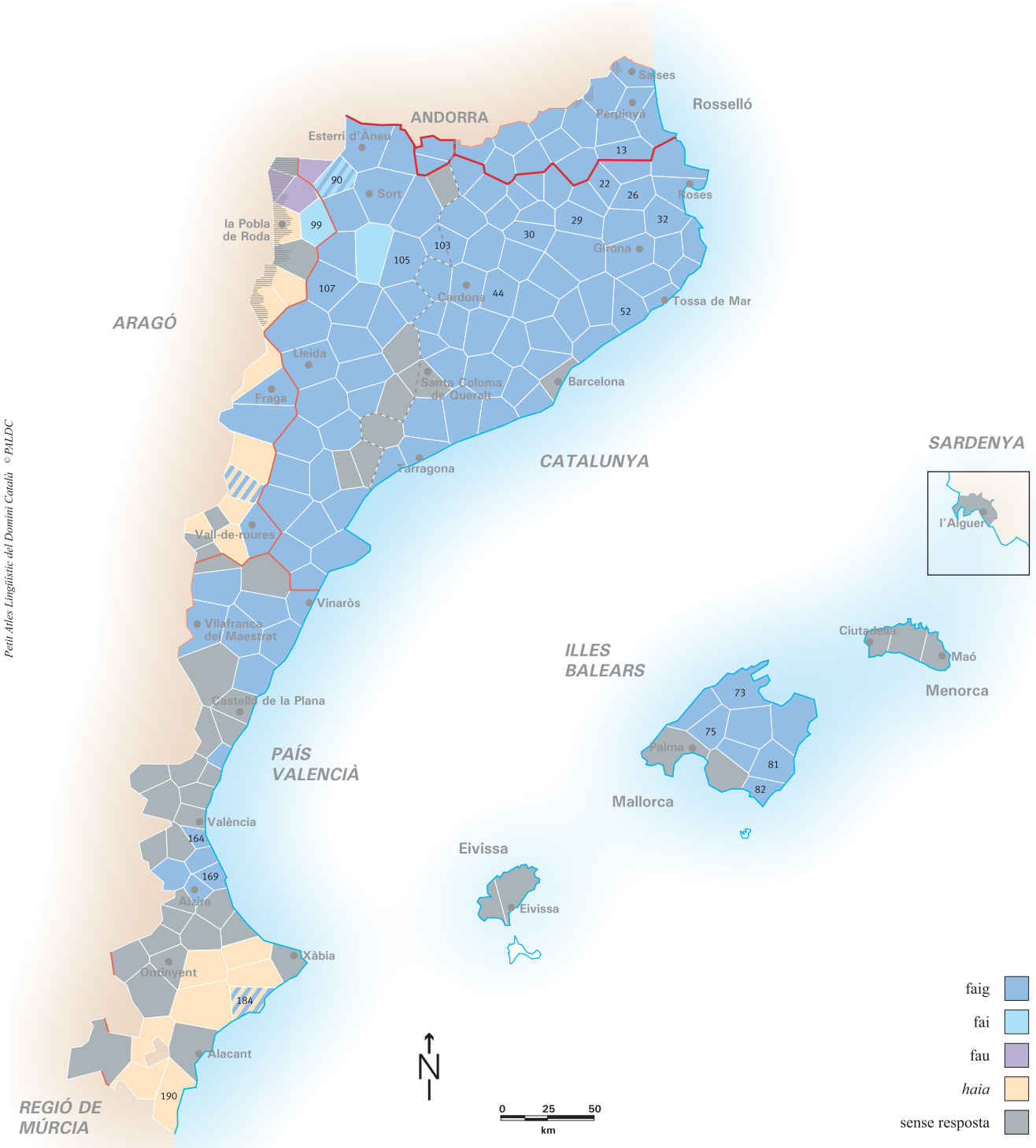
766
El *faig*
(*ALDC*, V, 1215. El *faig*)

El *faig* (o *arbre de faig* 164) (*Fagus sylvatica*) és un arbre de la família de les fagàcies, la fusta del qual és molt utilitzada en la fabricació de mobles i peces de vaixell; el mot deriva de FAGEUM, adjectiu que, a partir de sintagmes com MATERIA FAGEA o LIGNUM FAGEUM, va substituir el llat. cl. FAGUS per l'ús freqüent que se'n feia de la fusta (73, 75, 81, 82, 105, 107, 169, 184, 190) i que va designar també l'arbre, allà on n'hi havia; l'evolució fonètica va ser FAGEU > FAGIU > *FAJU > **fad*[ʒ]*o* > *faig*: l'etapa **faiu* esdevingut *fai*, com en llenguadocià, és present en parlars ribagorçans i pallaresos (i en el topònim *La faiada del mas* 99) i en alguna població (90) es considera que *fai* és la forma antiga, anterior a *faig*. *Fait* 22, 52 s'ha format a partir del pl. *faits* (13, 26, 29, 30, 32, 44, 52, 103). El llat. FAGU és l'origen de *fau*, com el gascó *hau*, *fau*.

Haia és pres del cast. *haya* (< FAGEA).

Faig és mot força general i allà on no creix l'arbre es coneix el nom de la fusta; les var. *fai*, *fau*, afins a l'aragonès, es troben en punts limítrofes amb aquesta àrea. El castellanisme *haia* ha penetrat en alacantí i la franja ponentina.

Faig és l'únic nom normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

767
L'*alzina*
(*ALDC*, V, 1216. L'*alzina*)

Els noms més estesos d'aquesta planta (*Quercus ilex* subsp. *ilex*) són *alzina*, (*a*)*belloter*, *-a* i *carrasca*. *Alzina* deriva del llat. tardà ILICĪNA, femení de l'adjectiu ILICĪNUS, que formava part de sintagmes com GLANS ILICINA, ARBOR ILICINA, MATERIA ILICINA, i que va substituir l'anterior ILICEUS (el nom de l'arbre era ILEX, ILICIS). La I inicial degué esdevenir E no per dissimilació romànica com la de VĪCĪNU > *veí* sinó ja a partir d'un canvi I < E realitzat en llatí vulgar, com semblen abonar-ho l'oc. *euze*, el sard *élighe* i l'it. *elce*, que postulen un *ELICE; tot i això, la forma més antiga documentada és *olzina* (s. XII) 99, 102 (o *ol*[θ]*ina* 108), amb canvi *e* > *o* provocat per la *l* velar i mudat més tard en [ə]/[a], com *polpís* > *palpís*, per centralització d'aquells fonemes vocàlics (cf. Veny, 1999 c); var.: *auzina*, per vocalització de la *l* velar (com *albercoc* > *aubercoc*, *albergínia* > *aubergínia*); *uzina*, amb monoftongació del diftong [aw]/[əw], com *rautija*/*rutija* (cf. Veny, 2013 b); *anzina* 92, 93, per repercussió de la nasal, i *angina* 115, per equivalència de sonoritat [z] = [ʒ]; *en*[s]*ina* 190 ← cast. *encina* (< *lencina*, amb desaglutinació de l'article); en són der. *alzinera* i *anginera* 115, amb el suf. *-era* (< -ARIA), aplicat a noms d'arbres (com *figuera*, *perera*, etc.; cf. *abellotera*, *aglanera*, *carrasquera*). ILICĪNA presenta una alternativa en la seva evolució, amb tractament específic del grup -L'C'- > -lð- > -wl-, *aulina* 23 (com ant. *faula* < *falda*, *les Escaules* < *les Escaldes*, etc.; var. *ulina* 23); a l'àrea de contacte amb l'arag. ha donat *lle*[θ]*ina* 100 (< *le*[θ]*ina* < *ele*[θ]*ina*), amb palatalització de *l-*. D'altra banda, l'alg. *ériga* 85 ha estat pres del sard *élighe* (< llat. vg. ELICE < llat. ILICE), pronunciat amb rotacisme.

Un altre mot de força extensió territorial és *carrasca*, recollit aquí com a geosinònim però que els botànics consideren una subespècie (*Quercus ilex* subsp. *ballota* o *Quercus rotundifolia*); es considera procedent d'una arrel preromana KARR- i ja es documenta al s. XIII en terres de Morella; der. *carrasquer* 118, *carrasquera* 164, 166, 168, 179, *carrasquet* 165, que podria ser un dim. o bé una translació del valor col·lectiu del mot a una designació individual.

Com passa tantes vegades amb els noms d'arbres, el fitònim pot haver-se generat a partir del nom del fruit, i així tenim *bellotera*, des de *bellota* 'aglà', procedent de l'àr. andalusí BALLÚṬA (cl. BALLŪṬAH) (Corriente), atestat en val. des del s. XV; altres der. *belloter* 158, 161-163, 170, 186, i, amb pròtesi vocàlica, *abellotera* 164, *abelloter* 118, 122, 155, 162, 164, 165, 167, 169. Paral·lelament, *glanera* 69 s'ha format sobre *gla* (< GLANDEM) i *aglanera* 78, 82, sobre *aglà* amb pròtesi vocàlica (cf. mapa 647).

La distribució geolingüística dels significants ens mostra *alzina* pràcticament per tot el Principat, Mallorca i Menorca, enfront de *carrasca* del tort., punts de la Franja i val., on queda interromput al centre per una isoglossa de *belloter*/*bellotera*, que ha estat exportada a l'eiv., com passa tantes vegades (*dacsa* 'blat de moro', *aliacrà* 'icterícia', *polp* 'pop', etc.; veg. Veny, 1999 a).

Són mots normatius *alzina*, *aulina*, *carrasca* ("*carrascla* o *carrasca*"), des el *DOrt*, 1917; *alzinera* i *bellotera*, des del *DIEC*$_1$, 1995, on *aulina* ha vist corregit el significat de 'alzina jove', del *DG*$_1$, 1932, pel de simplement 'alzina', com li correspon.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

768
Un *alzinar*
(*ALDC*, V, 1217. Un *alzinar*)

Un *alzinar* és un "bosc d'alzines" (*DIEC*). Es tracta d'un col·lectiu fitonímic la formació del qual es basa en el nom que l'arbre té en cada àrea. D'aquesta manera, per als der. en *-ar*, s'ha establert la relació entre *alzina* → *alzinar*; *auzina* → *auzinar* 75-77, 79, 81; *uzina* → *uzinar* 70-73; *olzina* → *olzinar* 99; *olcina* → *olcinar* 102; *ol*[θ]*ina* → *ol*[θ]*inar* 108; *anzina* → *anzinar* 92; *encina* → *encinar* 93, 190; *aulina* → *aulinar* 23 (*aulet* 52, del llat. tardà ILICETUM, hi apareix com a 'camp de castanyers'); *lle*[θ]*ina* → *lle*[θ]*inar* 100; *alzinera* → *alzinerar* 112; *bellota* → *bellotar* 189; *carrasca* → *carrascar* 133, 159.

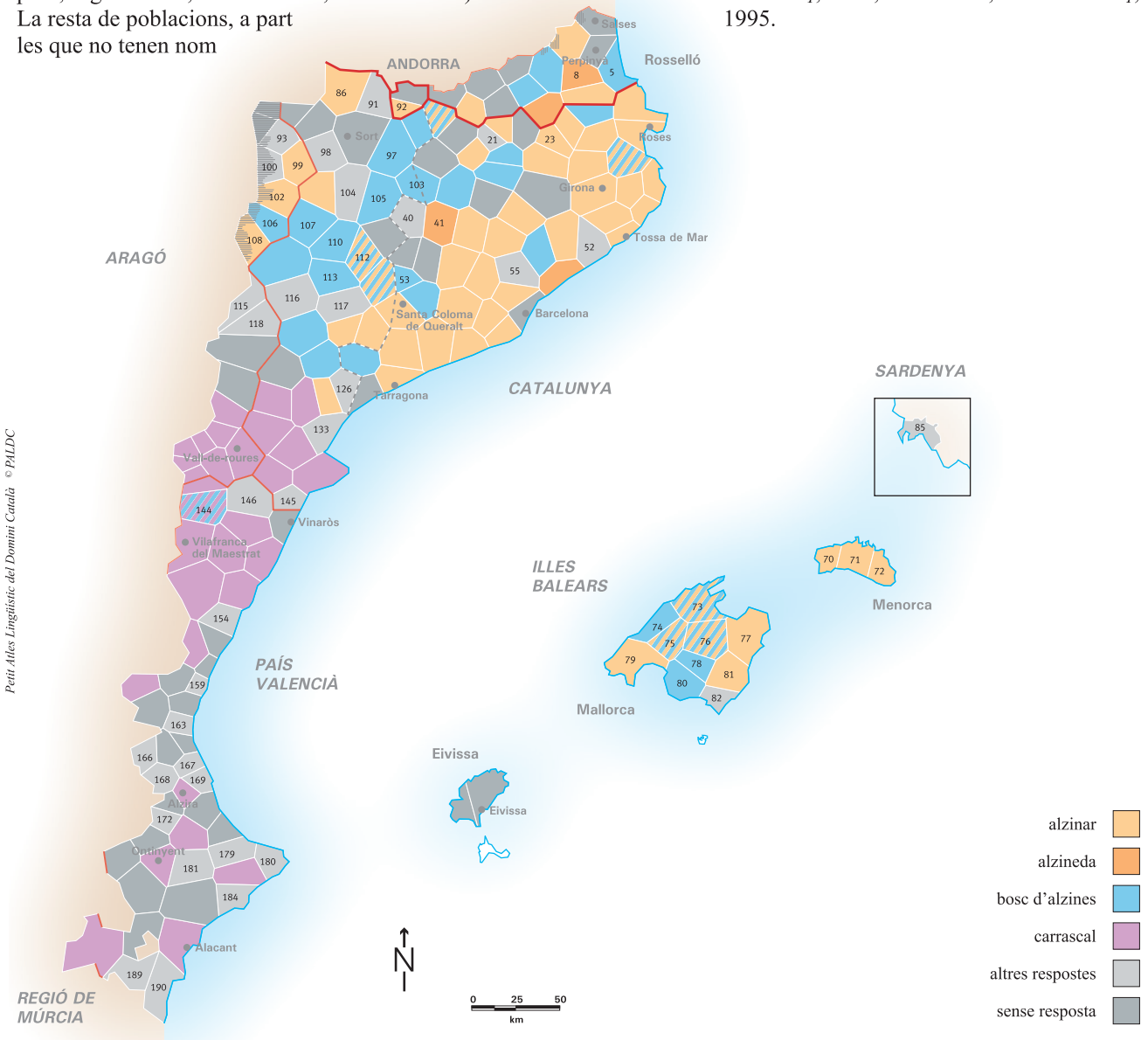
Per als der. en *-al*, la relació s'ha establert entre *carrasca* → *carrascal*; *carrasquera* → *carrasqueral* 145, 181.

Per als der. en *-eda* i en *-ada*, la relació s'ha establert entre *alzina* → *alzineda* i *alzinada* 8.

Per als der. en *-er*, *-era*, la relació ha estat entre *angina* → *anginera* 115; *encina* → *enciner* 93; *carrasca* → *carrasquer* 154, 166 i *carrasquera* 118, 184; *reboll* → *rebollera* 104 (*reboll* pròpiament 'alzina que neix d'un rebrot' < *REPULLUS; però, segons *REW*, < *ROBULLUS, der. de RŌBUR).

La resta de poblacions, a part les que no tenen nom per manca del referent, han apostat per un sintagma: "*bosc* (*partida*, *tros*, etc.) + de + nom de l'arbre": *bosc d'alzines*, *bosc d'auzines* 106, *bosc tot alzines* 53, *bosc d'alzineres* 103, 105, 107, 112, *bosc de carrasques* 146; *camp d'alzines* 41, 55, 91, 98, 126, *camp plantat d'alzines* 21, *camp d'alzineres* 40, 116, *camp d'*(*a*)*belloters* 118, 163, 167, 169, *camp de carrasqueres* 168, 179; *bancal de belloteres* 172, *bancal de carrasques* 180; *tros d'alzines* 117; *partida d'alzines* 86; el determinant pot referir-se al col·lectiu (*camp d'uzinar* 82) o al fruit (*bosc d'àndel* 85, on *àndel* 'gla' ← sard; veg. mapa 769). Notem que *bosc* 5, 73-76, 78, 80, 97, 110, 113, 144 ha sofert una restricció semàntica i, sense determinant, designa 'alzinar'.

Des d'un angle geogràfic, notem que *alzinar* ha perdut terreny a favor de *bosc* (*camp*, *tros*, etc.) *d'alzines*, com *bellotar* a favor de *camp de bellotes*, mentre que *carrascal* manté la seva dependència de *carrasca* (veg. mapa 767). Són mots normatius *alzinar*, des del *DOrt*, 1917; *alzineda* i *carrasclar*, absent aquest dels nostres materials, des del *DG*$_1$, 1932, i *carrascar*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

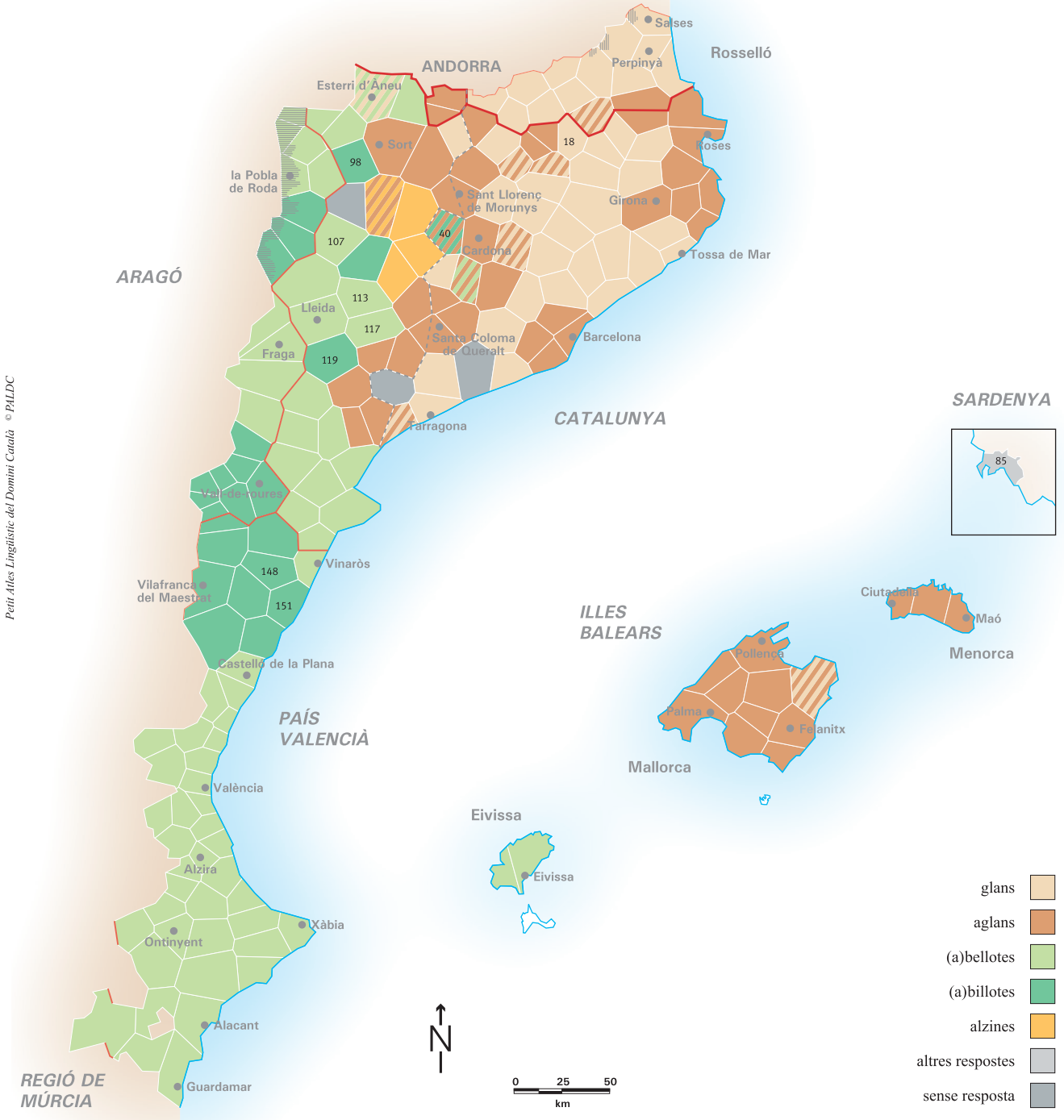
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

769
Les *glans*
(*ALDC*, V, 1219. Les *glans*)

En aquest mapa hem representat el pl. de *gla*, *glans*, diferenciat de la var. *aglans*, cosa que ha estat possible per l'aparició del sintagma *les glans*, que permet separar la forma originària, *gla*/*glan*, de la protètica, *aglà*/*aglan*, més tardana, l'origen de les quals s'explica en el mapa 647. Aquí comentem els altres lexemes: *bellota*, *alzina* i *àndel*. *Bellota* deriva de l'àr. andalusí BALLÚṬA (cl. BALLŪṬAH) (Corriente) i coneix les var. *betllotes* 107, 117, *abellotes* i *abetllotes* 113, per pròtesi vocàlica, *abillotes* 119, 148, 151, *billotes* i *bitllotes* 40, 98, per assimilació de la *e* a la palatal següent. Apareix documentat al s. XV en el lexicògraf val. Esteve, i O. Pou (s. XVI) recull aquesta forma, com fa habitualment, al costat de la gironina ("glans o bellotes"). *Alzina* (< ILICĪNA; veg. mapa 767), com a designació de la gla, probablement és una reducció de *gla d'alzina* 18. *Àndel* 85 és un manlleu al logudorès *lande* (< GLANDEM) interferit per l'alg. *endàtel* 'dàtil' (l'*ande* × *endàtel* > l'*àndel*) (Corbera, 2000: 55).

En la distribució geolingüística, el tipus *gla*/*aglà* ocupa una gran part del Principat, el Rosselló, Mallorca i Menorca, mentre que el tipus *bellota* s'estén per la major part del cat. occ. i l'eiv., on ha arribat com una importació del val.

Són mots normatius *gla*, des del *DOrt*, 1917; *aglà*, *m.* i *f.*, des del *DG*$_1$, 1932; *bellota*, des del *DIEC*$_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

770
El *calze* de la gla
(*ALDC*, V, 1221. El *calze* de la gla)

La ‘cúpula o involucre llenyós que embolcalla la base de la gla’ coneix una pluralitat de significants que obeeixen a aquestes motivacions:

1) ‘extrem’: *corona* 25, 143, 160 (< CORONA), dim. *coroneta* 172, 186; *cua* 45 (< *coa* < llat. vg. CŌDA); *cul* 143, dim. *culet* 164 (< CŪLUM); *curull* 22, pròpiament ‘el que sobresurt del recipient que conté una substància’ (< COROLLA ‘coroneta, garlanda’ encreuat amb *caramull*, *cucurull*); *cap* 35, 58, 102 (< CAPUT) i der. *capoll* 17, 77; *copet* 164, dim. de *cóp* ‘part superior’ o ‘cua de l'art de bou’; *peçó* 180 (← cast. o arag. *pezón*); *punxó* 129, dim. de *punxa* (< PŬNCTA);

2) ‘cobrecap’: *capell* 70, 78 (< CAPPELLU); *barret* 34, 38, 39, 53, 97 (< dim. del llat. BĬRRUS ‘mena de capa curta’), dim. *barretet* 83, 88; *capulla* (< llat. vg. *CAPPUCULA, dim. de CAPPA ‘capa’), dim. *capulleta* 80; *capullo* 61 (← cast.); *caputxo* 123, *m*. de *caputxa* (< baix llat. CAPUTIA), amb la var. *caperutxa* ‘caperó amb punta tirada endarrere’ 42, dim. *caperutxeta* 74; *capirota* 73, *f.* de *capirot* (< *capiró* < *CAPPARIONE, der. de CAPPA); *gorra* 167, 171 (d’origen incert), dim. *gorreta* 166 i *gorret* 185; *boina* 128 (← basc i cast.; potser de *boïna* < *bovina*, per la semblança de la boina basca amb una buina); *casco* 106 (← cast.), der. *casquet* 167, *casqueta* 107 i, probablement, *cascull* 99, 100 i els dim. *cascullet* 93 i *cascullina* 104; *carota* 162, *caroteta* ‘gosset dels infants’ 162;

3) ‘embolcall, pell’: *clofolla*, var. *clafolla* 105, *clafollina* 131, *cofoll* 84, *carfoll* 98, *carfolla* 95; *clova* 26, *clofa* 120, *clofella* 12; *corfa*; *closca* 1, 5; *clasca* 27, 92, 124, 142; *crosta* 141, 147, 154; *pellofa* 8; *pell* 118 (*pell de carrasca* 135), dim. *pelló* 50; *escolja* 85; *càscara* 45, 59, 145, var. *càixcara* 177 i dim. *cascaró* 151; *cuesco* 137, com *cosco* ‘closca’, d’origen expressiu; per a l’origen i motivació d’aquests mots, veg. mapa 756 i *PALDC*, IV, 547;

4) ‘recipient’: *cassola* 125 (der. de *cassa*, d’origen incert, potser preromà *KATTIA), dim. *cassoleta* i var. *catxoleta* 134; *capsa* 12 (< CAPSA), dim. *capseta* 110; *càpsula* 62, 111, 133, 153, cultisme (← CAPSŬLA), dim. *capsuleta* 165;

5) ‘comparació amb un altre element’: *didal* (*didal de carrasca* 183) (< DIGĬTALE, der. de DĬGĬTUS ‘dit’), der. *didala* 54, *didalet* 147, 152, *didalera* 138 (veg. *PALDC*, IV, 528); *carxofa* 91 (< àr. andalusí ḪARŠUFA); *callufeta* 40, var. de *gallufeta*, dim. de *gallufa* (d’origen incert); *cassanell* 33, 40, *cassanella* ‘agalla de roure’ 109 (< cèltic *KASSANĬLLĀ, der. del gàl·lic KÁSSANOS ‘roure’); *quixal* 119 (< *queixal*, der. de *queix* < llat. vg. *CAPSEUM ‘semblant a una capsa’, der. de CAPSA); *cabasset* 187, dim. de *cabàs* (< llat. vg. *CAPACĔUM, der. de CAPAX ‘que té cabuda’ i del llat. cl. CAPĔRE ‘agafar; contenir’); *casulla* 71, der. de *casa* (< CASA);

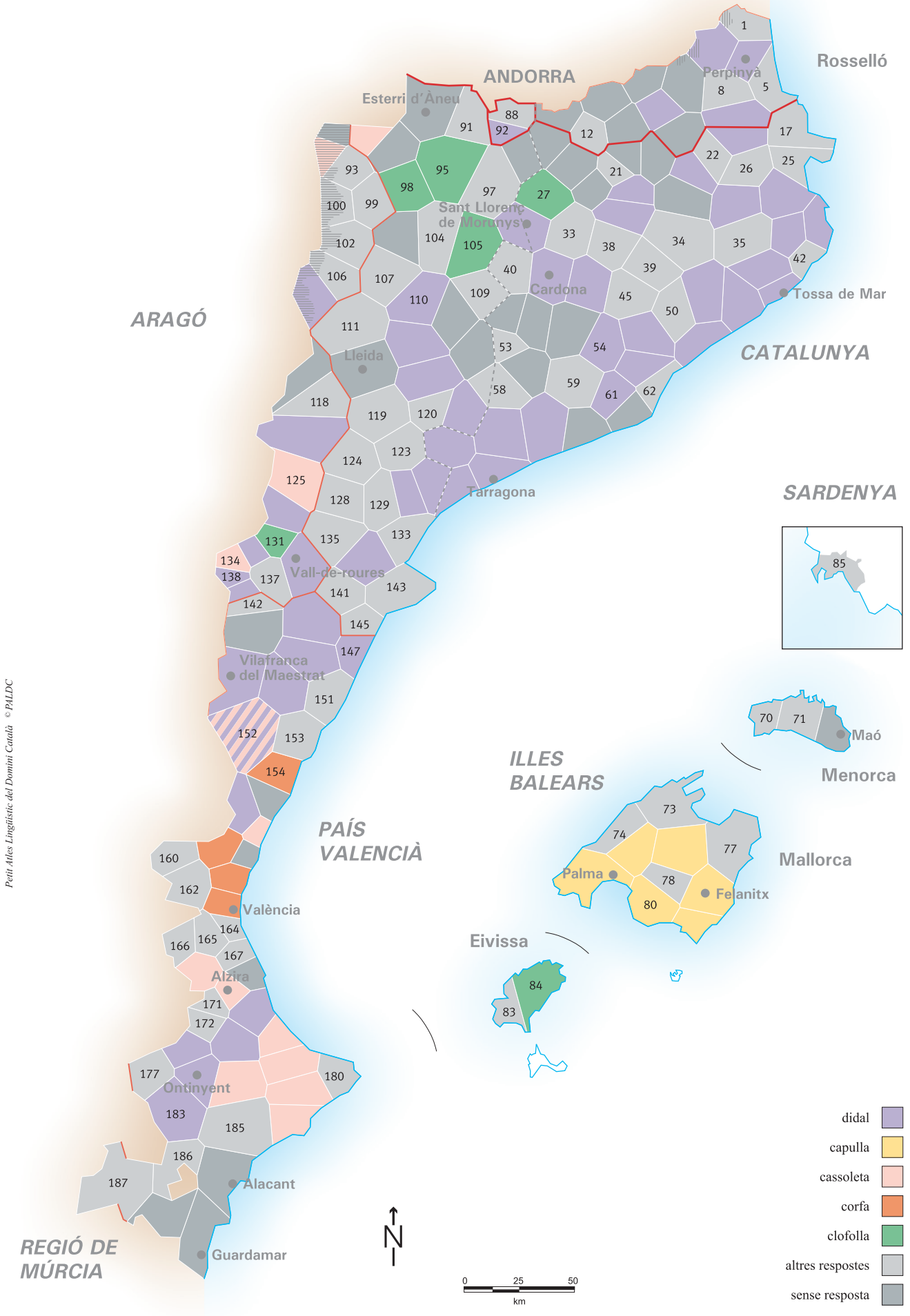
6) ‘peça de vestit’: *casaca* 21 (← fr. *casaque*).

En l’aspecte morfolèxic, cal remarcar la freqüència de derivats diminutius (*didalet*, *barretet*, *gorreta*, *gorret*, *cascullet*, *pelló*, *cassoleta*, *capseta*, *capsuleta*, *callufeta*, *cabasset*, *clofella*, *clafollina*) en consonància amb la dimensió de la cúpula de la gla.

Lèxicament crida l’atenció la frondositat de significants, mentre que geolingüísticament *didal* és el que ofereix una extensió més gran, bé que discontínua.

Són mots normatius *didal* i *capulla* (“embolcall en forma de gla”), des del *DG*$_1$, 1932.

El *calze* de la gla

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

771
El *noguer*
(*ALDC*, V, 1224. El *noguer*)

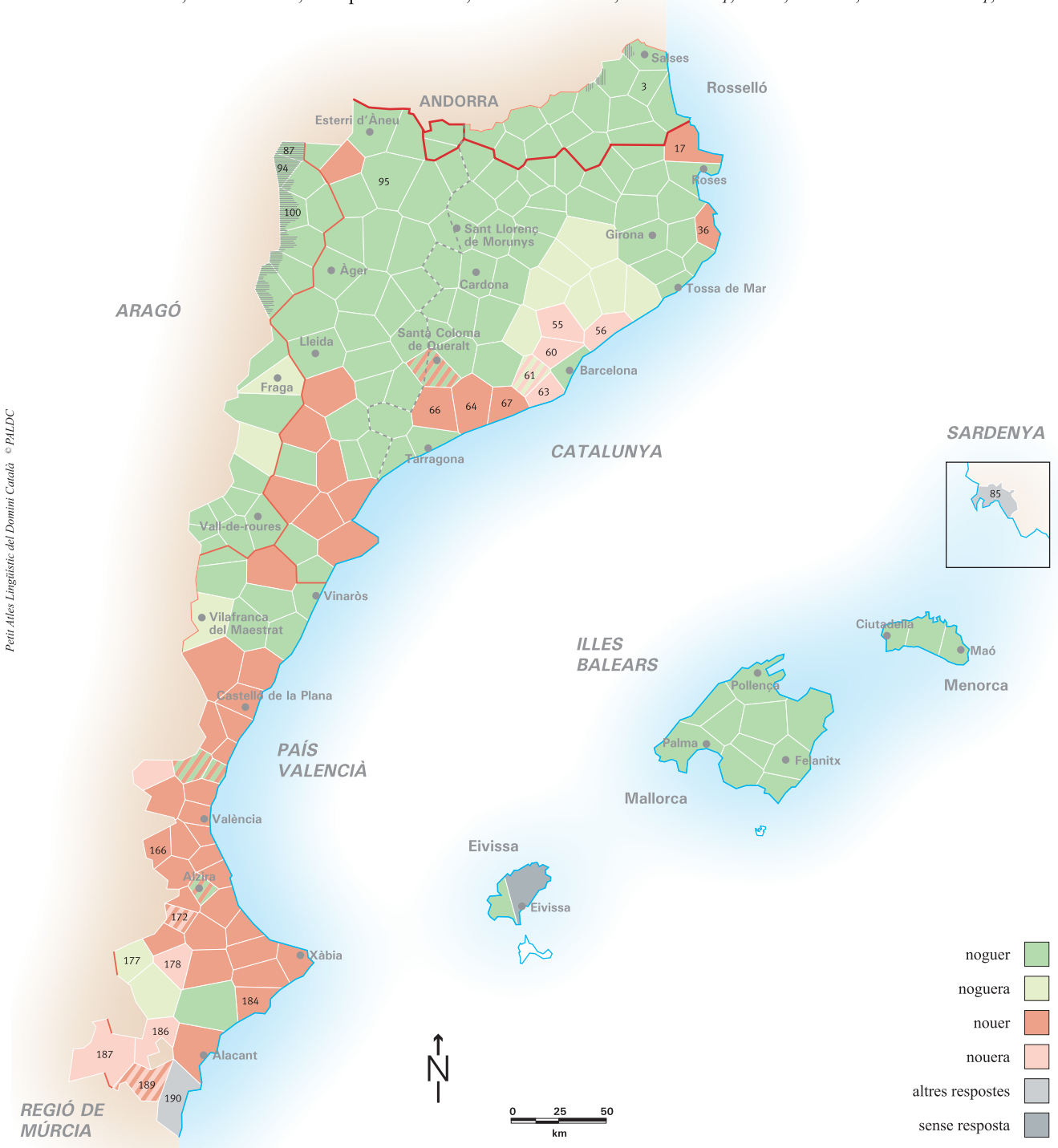
El *noguer* (*Juglans regia*) és originari de l'Europa sudoriental, aprofitat pel fruit, les *nous*, i la fusta (se'n fan *collars* 95, que es posen al voltant del coll dels animals). Els significants tenen una doble procedència: **1**) der. del llat. NŬCE (NUX, NŬCIS); **2**) der. del cat. *nou*.

1) *NUCARIU, format pel llat. NŬCE 'nou' i el suf. -ARIU, ha donat *noguer* (s. XI), amb les var. *anoguer*, amb pròtesi vocàlica heretada del primitiu *anou*, i *noguero* 87, 94, 100, aragonesitzant; el femení *NUCARIA és l'origen de *noguera* (s. XIII), amb la var. també protètica *anoguera* 177.

2) Del descendent cat. de NŬCE, *nou*, deriva la forma *nouer*, amb les var. *anouer*, *anauer* 166 i, amb pèrdua de la *u*, *noer* 17, 36, 64, 66, 67, *anoer*; i les formes femenines *noera* 55, 56, 60, 61, 63, *nouera*, *anouera* 172, 178, 189, *nauera* 187 i *anauera* 186, on 'nou' és *nau*.

L'alg. *arbre de la nou* 85 és calc del sistema sard de formació dels noms d'arbres; *nogal* 184, 190 és manlleu al cast., i *pacana* 3 és d'origen desconegut.

Quant a les àrees de distribució, *noguera* i especialment *noguer* ocupen més de la meitat septentrional del domini, amb les Balears, mentre que les formes innovades *nouera* i sobretot *nouer* s'estenen pel val. i alguns punts del Principat. Són mots normatius *noguer*, *noguera*, des del *DOrt*,1917; *nouera*, des del DG_1, 1932, i *nouer*, des del $DIEC_1$, 1995.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

772
Un *noguerar*
(*ALDC*, V, 1230. Un *noguerar*)

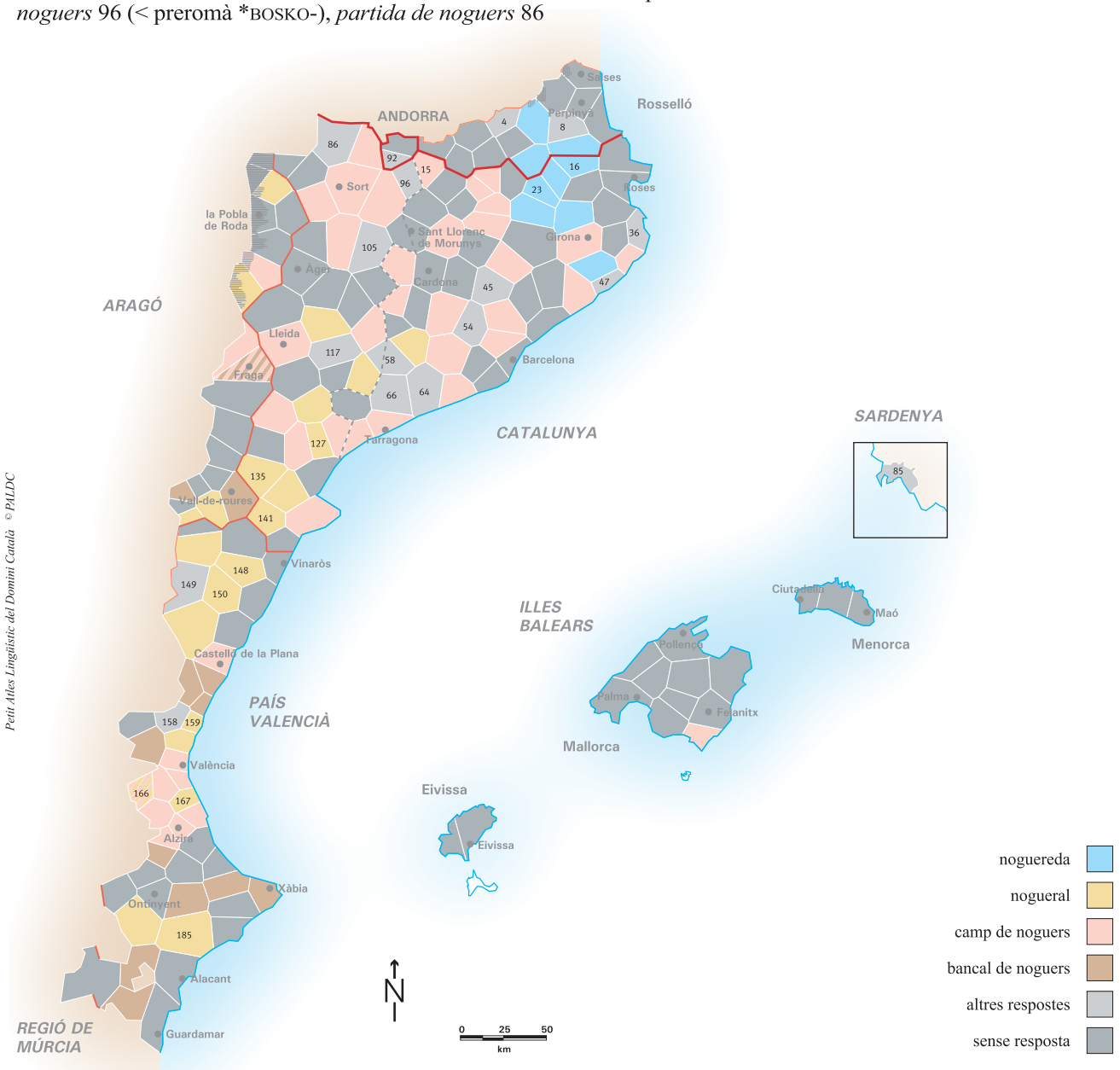
Un *noguerar*, o camp plantat de noguers, coneix una doble formació: **1**) un der. de l'arrel **nog*; **2**) una perífrasi amb "'extensió' + *de noguers*" (en l'exemplificació no precisarem les corresponents var. formals).

1) A partir de *noguer* o *noguera* (< *NUCARIU) s'han format *noguereda* (var. *nogreda* 16, 23), amb el suf. col·lectiu *-eda* (< -ETA), com *pineda*; *nogueral* (var. protètica *anogueral* 127, 135, 141, 148, 150, 185 i *anoueral* 159, 166, 167), amb el suf. *-al* (< -ALE), com *figueral*, i *noguerar* 54, 64, 66, amb el suf. *-ar* (< -ARE), com *alzinar*; en canvi, depenen de l'arrel **nog*, les var. *noguera* 8, 92, *nogar* 45 i *nogal* 47, del qual és un der. *nogaler* 45.

2) La formació sintagmàtica és representada sobretot per *camp de noguers* (< CAMPUS, pròpiament 'plana') i *bancal de noguers* (der. de *banc* < germ. BANK, pròpiament 'escon', estès a 'feixa'). Són d'àrea més local *bosc de noguers* 96 (< preromà *BOSKO-), *partida de noguers* 86 (der. de *partir* < PARTĪRI), *plantat de noguers* 58, 105, *plantada de noguers* 117, *plantació de noguers* 15, der. de *plantar* (< PLANTARE), *mà de noguers* 36 (< *mà* 'conjunt nombrós' < MANUS), *jornal de noguers* 149 (der. de *jorn* < DIŬRNUS, més el suf. *-al*, entès com a 'tros de terra llaurat en un dia'), *tros de noguers* 158 (potser < THYRSUS 'tija' × TORSUS 'tort'), *copa de noguers* 4 (*copa* 'cosa arreplegada' < CŬPPA). És singular la construcció de l'alg. *tant arbre de nou* 85 (*tant* 'quantitat').

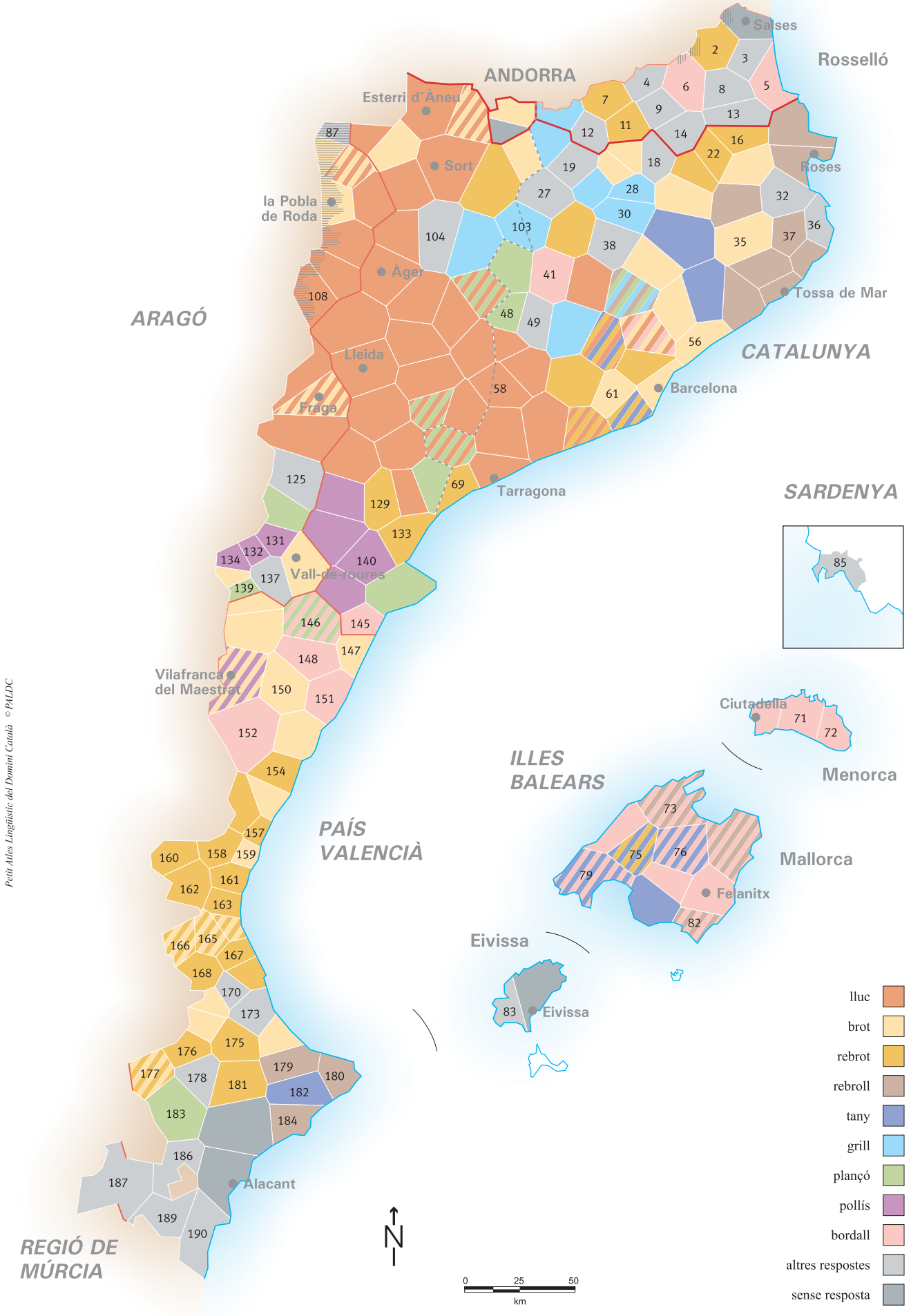
En la distribució areal, *noguereda* ocupa poblacions orientals, com *noguerar*, enfront de *nogueral*, que és occidental. Són interessants les construccions *mà de noguers*, *copa de noguers* i *tant arbre de nou*, aquesta de l'alg.

Són mots normatius *noguereda* i *noguerar*, des del *DOrt*, 1917; en canvi, *nogassar*, del DG_1, 1932, no figura en les respostes.

773
Un *lluc*
(*ALDC*, V, 1233. Un *lluc*)

L'enunciat designa un brot que surt accidentalment d'una planta llenyosa, sovint del seu peu. Les diverses denominacions graviten entorn d'aquestes motivacions:
1) 'tija, brot (que rebrota)': *lluc* (s. XIX), der. de *llucar*, d'origen incert; *brot* (s. XIV), del gòtic *BRŬT (cf. angl. *sprout*), amb el sintagmàtic *brot tendre* 35, el der. *brotís* 147 i els compostos i der. *rebrota* 163, *rebrotí* 160, 166, 168, 175, 177, 181, *rebrotim* 133, 161, 162, 165, 167 i *rebrotís* 157, 158 (*rebrotís bord* 154); en deuen ser formes dissimilades, a causa de les vibrants, *rebotit* 69, *rebotim* 69, 129, *rebotís* 75 i *rebotí* 176, aquest amb homonimització de *botir*; *tany* (s. XIV), del gàl·lic TANNOS 'roure', perquè l'escorça d'aquest arbre servia per a adobar pells, probablement homonimitzat amb el gòtic TAIN 'brot' (cf. oc. i fr. *tan*); der. *tanyada* 76, 79 i *retanyí* 183; *grill*, amb el der. *grilla* 28, femení, i *grillada* 30 (per a aquests mots, veg. mapa 745); *verduc* (s. XIII) 148, 189, der. de *verd*; *vímet* 12, 19, der. de VĪMĬNE (veg. mapa 640), amb *-t* epitètica, com la de *còvet* 'cove'; *brinca* 178, der. de *BRINICA, del gàl·lic *BRINO 'branquilló'; *brui* 83, del llat. vg. gàl·lic BRŎGILOS 'clos poblat de plantes' passat a 'tija que surt de la planta' (cf. oc. *bruelh*); *verzella* 22, var. de *vergella*, del llat. vg. *VIRGELLA 'vareta', dim. de VĬRGA 'vara, branca'; *ull* 170, 178, del llat. ŏC(U)LU, a partir de 'borró' per la semblança amb un ull; *camal* 104, der. de *cama* (< llat. vg. CAMBA), extensió de 'branca que neix de la mateixa soca'; *grifó* 27, 49 (*grifoll* 38, *grifot* 103, var. sufixades; *glifó* 27, amb intercanvi *r* = *l*), der. de GRYPHUS sufixat, que, des de 'animal mitològic', passant per 'figura de monstre posada a la boca de les fonts', va desembocar en 'raig d'aigua que brota amb força' i d'aquí, per comparació, en 'lluc';
2) 'brot nou': *nou* (s. XIX) 140, 159, del llat. NOVU, amb els compostos *renou* 150 i *renau* 187, aquest per diferenciació del diftong [ow] en [ɔw] i [aw], com *au* 'ou', *pau* 'pou'; *plançó* (var. *prançó* 48, per rotacisme de la *l*), der. de *PLANTIŌNE, per haplologia de PLANTATIŌNE, amb el sentit de 'arbre jove'; *pollís* (var. *pollí*[θ] 132, 134), der. de *poll* < PŬLLU 'cria de qualsevol animal', mudat en 'rebrot jove', semblant a *pollanc* 129 (cf. mapa 761); *jovenenc* 146, der. de *jove* (< JŬVĔNE) més el suf. *-enc*, d'origen germànic (< -ING); *reboll* 73, 82, 179, 180, 184, potser de *REPULLUS (veg. mapa 599), amb la var. *rebroll*, per dilació de vibrant; *rebr*[u]*t* 2, 7, 11, compost del prefix *re-* i *brot*; *renatiu* 3, compost del prefix *re-* i el cultisme *natiu* (< NATIVUS); *fillol* (s. XVI) 16, der. de *fill* (< FĪLIUS), amb les var. *fiol* 18, 32, 56, 61, amb iodització, *fillola* 186, femení, i el compost *refillol* 151, 173, 190; *estudiant* 58, des de 'que comença una carrera' (der. de *estudiar* < STUDIARE);
3) 'bord, que no fa fruit': *bordall*, der. de *bord* 41 (< llat. vg. BŬRDUS 'animal híbrid, fill de cavall i somera, estèril'), pron. [burt] 5, 6, en ross., amb els der. *bordís* 145, 146, 152 i *bordim* 148, 151, formats respectivament amb el suf. *-ís* (< -ICIU o -ITIU), que indica participació en la qualitat del primitiu, i el suf. *-im* (< -IMEN), que remarca el caràcter petit del significat del radical (com *mengim*); *coscois* 72, de l'hispanollatí CUSCULIUM 'garric', des del sentit de 'alzina borda';
4) 'acció de treure, fer sortir': *retret* 71, 72, part. de *retreure*, compost de *re-* i *treure* (< TRAHĔRE 'arrossegar, estirar'); *xito* 125, var. aragonesitzant de *git*, postverbal de *gitar* (< llat. vg. *JĔCTARE, cl. JACTARE 'gitar, llançar'), *regit* 137, 139, amb els apitxats *retxit* ("regit") 131, 132 i *retxitadi*[θ] 108; *rejetó* 4, 8, 9, 11 és pres del fr. *rejeton*;
5) 'acció de xuclar': *xuclador* 36, der. de *xuclar*, probablement des de *SŪCTŬLARE (der. de SŪGĔRE), és a dir, 'que xucla la saba de l'arbre', com *mamador* 37, der. de *mamar* (< MAMMARE 'donar o prendre el pit de la mare'); *gormand* 14, des de 'molt menjador', pres del fr. *gormand*;
6) 'que neix espontani': *cavaller* 13, der. de *cavall* (< CABALLU 'rossí'), passat al valor de 'lliure' (cf. val. *aigües cavalleres* 'les que flueixen lliurement, sense canalització');
7) 'que acompanya': *guia* 87, der. de *guiar*, d'origen incert, potser del gòtic *WIDAN 'ajuntar-se';
8) 'd'aparició tardana': *redro*[χ]*o* 190, pres del cast. *redrojo* 'fruit tardà', der. de *arredro* < AD RETRO 'cap enrere';
9) 'acció de pujar': *putjó* 85 ← sard *pujoni*.
Morfològicament, notem la formació amb el prefix *re-*, indicador de repetició (*rebrotís*, *rebrotí*, *rebrotim*, *refillol*, *rebotís*, *rebotit*, *retret*, *rejetó*, *regit*, *retxit*, *retxitadi*[θ], *renou*, *retanyí*) i també la derivació diminutiva (*rebrotí*, *bordim*, *rebrotim*, *rejetó*, *fillol* [*fiol*], *refillol*, *fillola*, *rebotí*, *retanyí*).
Des de la perspectiva geolingüística, *lluc* és predominantment nord-occ.; *grill*, cat. or.; *pollís*, tort., mentre que *rebroll*, *rebrot*, *brot*, *plançó*, *bordall* i *tany* es troben aquí i allà (el *tany* de la loc. 182 podria ser resultat d'una transferència del mall. arran de la colonització insular del s. XVII).
Són mots normatius *lluc*, *reboll*, *rebroll*, *plançó*, *brot*, *bordall*, *tany*, des del *DOrt*, 1917; *fillol*, *pollís*, *ull*, *verduc*, *xuclador*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

774
Una nou *buida*
(*ALDC*, V, 1229. Una nou *buida*)

Aquest mapa es complementa amb el mapa 740, al qual ens remetem pel que fa als comentaris dels mots *buida*, *corcada*, *fofa*, *foradada*, *borada*. Les motivacions, algunes coincidents, obeeixen a la idea de:

1) 'vacuïtat': *buida*; *fofa* 152, 154, 164, 168, 181; *bifa* 9, més que derivar-lo de BIFĬDUS 'partit en dos', sembla que es tracta d'un mot d'origen expressiu a partir d'una arrel BIFF-, amb les var. BUFF-, BOFF-, que trobem també en *bufa* 98, 101, 103, 104, *bofa* 87, 90, 93, 94, 100 i els der. *bufota* 95, 105, *bufeca* 86, 91 i *bufada*, aquest der. de *bufar*; *folla* 123, *f.* de *foll*, del llat. FŎLLE 'bossa, sac', d'on es va passar a la idea de 'buidor', i del qual és un der. *follada*, que també, per assimilació, deu haver passat a *fallada*, i d'aquí *falla* 9, 96, potser amb la complicitat de l'homonimització amb *fallar*; *fallir* (→ *fallida* 92), der. de FALLĔRE 'enganyar', amb canvi de conjugació; *vana* 61, 127, del llat. VANUS 'buit', el mateix que *va*[θ]*ia* 138, pres del cast. *vacía*, on prové del llat. vg. VACĪVUS;

2) 'forat, cova': *foradada* 58; *borada* 22;

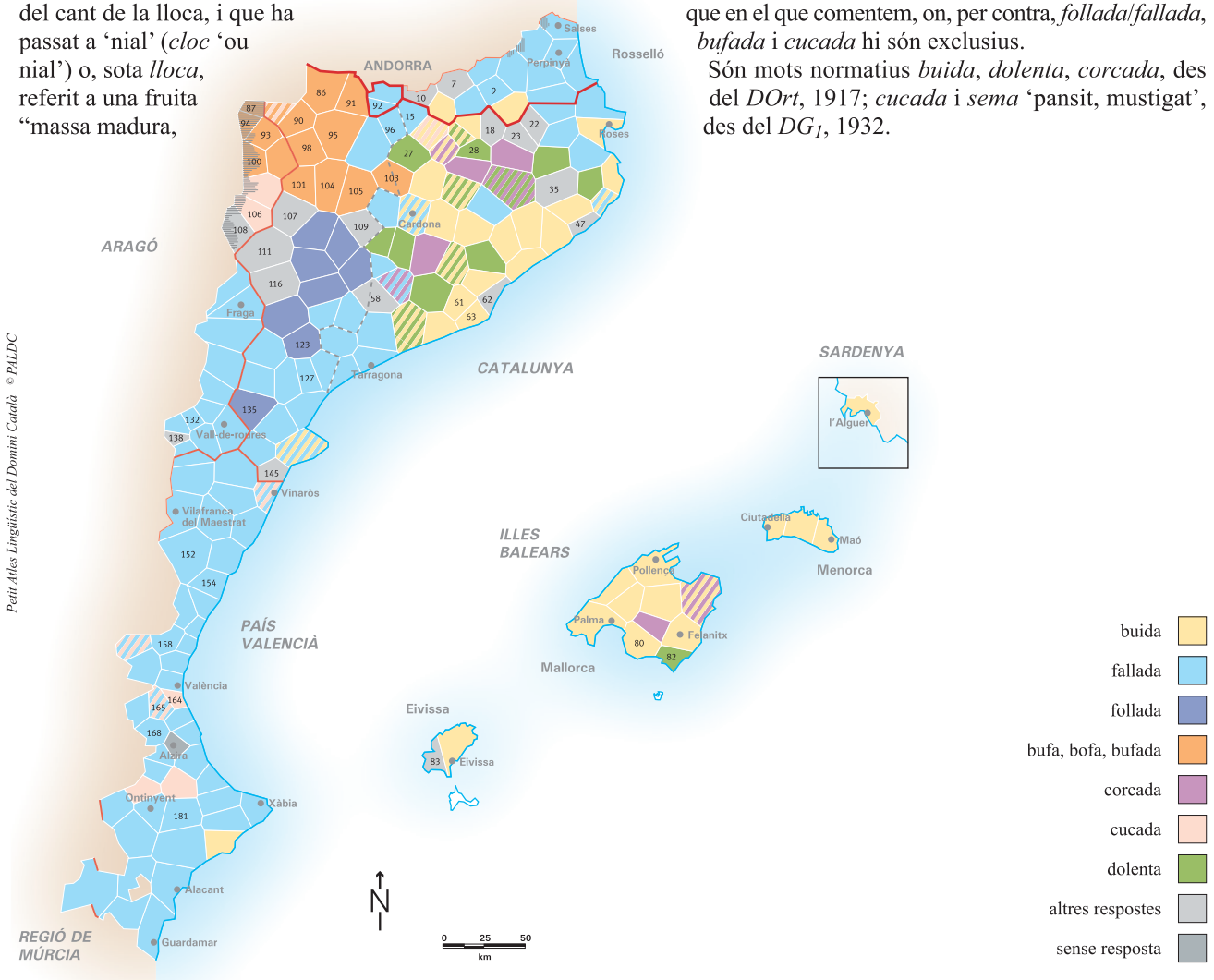
3) 'alteració de qualitat': *podrida* 47, 80, 82, 165 (var. *poirida* 7, d'influència oc.); *cúbia* 27, 145, *cubi* 15, *cúbica* 10, *gúbia* 135, que sembla relacionable amb el fr. *œuf couvi* 'ou covat' (fra Miquel Agustí, s. XVII, parla de "nous cúbies"); *cloca* 10, d'origen onomatopeic, *CLOCCA, del cant de la lloca, i que ha passat a 'nial' (*cloc* 'ou nial') o, sota *lloca*, referit a una fruita "massa madura, com si es podrís" (*DCVB*), o l'expressió *fer lloca* "no poder llevar d'era perquè ha plogut o no ha fet vent" (*DCVB*); *sema* 132, *f.* de *sem* 'marcit, mancat', del llat. tardà SĒMUS (cl. SĒMIS 'reduït a la meitat'; cf. *mamella sema* 'sense llet', arag. *semo* 'buit, fofo'); *dolenta*, *f.* analògic de *dolent* < DOLENTE, der. de DŎLĒRE 'causar, tenir dolor' → 'sofrent, afligit' → 'dolent de qualitat'; *roín* 'de baixa qualitat' (s. XIV) 158, d'origen incert, potser de *ruïna* 'desastrós, malparat' o de RUĪNUS, haplologia de *RUINĪNUS; *falsa* 28, 63, 109, de FALSUS, part. de FALLĔRE 'enganyar' → 'no tenir solidesa'; *borda* 35, 62, *f.* de *bord* 'dolent', de BŪRDUS 'mul, híbrid de cavall i somera, que no pot tenir descendència'; *neulada* 47, 83, de *neular-se* 'pansir-se a causa de la boira, la *neula* (< NEBŬLA)'; *perduda* 80, que ha deixat de posseir una qualitat que tenia (part. de *perdre* < PĔRDĔRE); *fosa* 'consumida' 106-108, 111, 116 (< part. de *fondre* < FŬNDĔRE);

4) 'esterilitat': *forra* 18, 23, *f.* de *forro*, de l'àr. ḤURR 'lliure' → '(femella) estèril' (Corriente) (cf. *ovella forra* 'no prenyada'); veg. *borda*;

5) 'menjat d'insecte': *corcada*, *cucada*, der. de *cucar*, de *cuc*, probablement d'origen expressiu.

Des del punt de vista territorial, si comparem aquest mapa amb el de la *soca buida* (veg. mapa 740), notem que, en aquest darrer, *buida* coneix una àrea força més àmplia que en el que comentem, on, per contra, *follada*/*fallada*, *bufada* i *cucada* hi són exclusius.

Són mots normatius *buida*, *dolenta*, *corcada*, des del *DOrt*, 1917; *cucada* i *sema* 'pansit, mustigat', des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

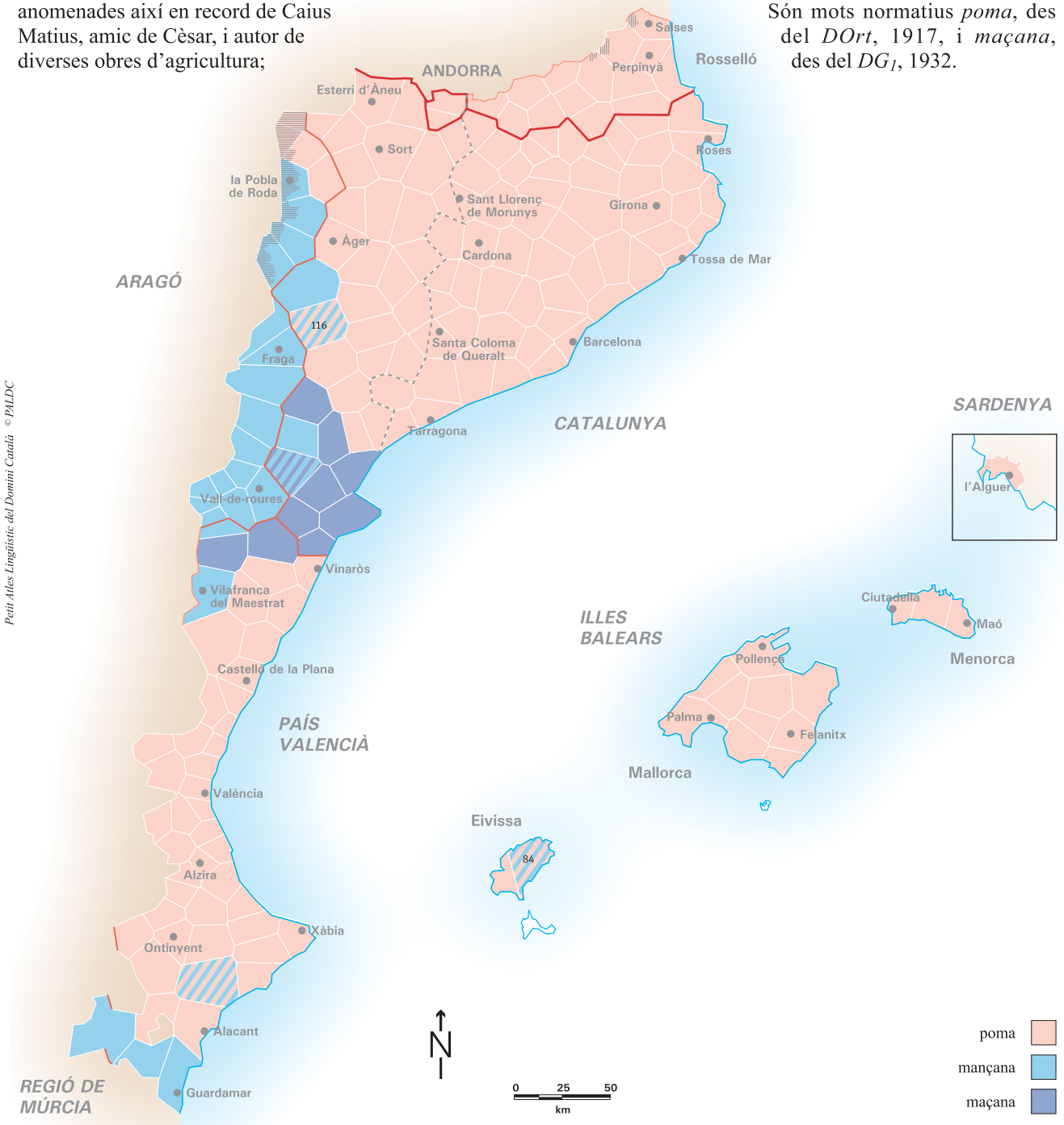
775
La *poma*
(*ALDC*, V, 1234. La *poma*)

El mot *poma* (s. XII) designa el fruit del pomer o la pomera (*Pyrus malus* subsp. *mitis*; *Malus domestica*) i prové de POMA, plural neutre de PŌMUM, pròpiament 'fruits de l'arbre', que es concretà "en el que fou el més abundós, com ho fou la poma, sobretot quan no s'havia importat o propagat el cultiu dels més delicats o menys autòctons" (*DECat*) i que va desplaçar el llat. MALUM, conservat des de la var. MELUM en cat. ant. i avui eivissenc *mel* amb el sentit figurat de 'galtó de la cara'; veg. *pera*, *fruita*, amb el mateix canvi morfològic i semàntic. Notem la var. [p'umə] del ross.

Maçana (s. XIV) deriva de (MALA) MATTIANA, que era el nom d'una espècie molt coneguda de pomes anomenades així en record de Caius Matius, amic de Cèsar, i autor de diverses obres d'agricultura; és congènere del cast. *manzana* (ant. *maçana*), port. *maçã*, gall. *mazã*. En algunes localitats conviuen les dues formes: a 84, la *poma* és "llarga i verda" i la *mançana*, "vermelleta i dolça", mentre que a 116 *poma* és mot arcaic enfront de *mançana*. La var. *mançana* és resultat d'una dilació de la nasal inicial, com *magrana* > *mangrana*. *Maçana* ha pres valors figurats, com 'bony al cap', 'cabota de la camella del jou' (*DCVB*); veg. Veny, 1958-1960.

El mapa reflecteix un domini quasi general de *poma*, interromput en tortosí per *maçana* i a la franja ponentina, per *mançana*, que manifesta una continuïtat d'àrea lingüística amb l'arag., mentre que en alacantí pot ser una expansió des del murcià.

Són mots normatius *poma*, des del *DOrt*, 1917, i *maçana*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

776
El *cor* de la pera
(*ALDC*, V, 1241. El *cor* de la pera)

L'enunciat designa la part central d'aquesta fruita on hi ha els pinyols. Les motivacions es refereixen a:

1) 'la part central': *cor* (< COR), amb les var. *cort* i *co* (veg. *PALDC*, I, mapa 26) i probablement el der. *corranxo* 134 (no *DCVB* ni *DECat*); la mateixa imatge es troba en el cast. i arag. *corazón*; *ànima* 16 (< ANĬMA); *os* 31 (< llat. vg. ŏSSUM, llat. cl. ŏs, ŏSSIS); *moll* 86, 89, 91 (< llat. vg. *MEDŬLLUM, masculinització de MEDŬLLA 'moll de l'os'); *ventre* 157 (< VENTREM); *nirvi* 49 (< llat. vg. NERVIUM), considerat el centre, la font de la fruita; *suro* 139, 165 (< SŪBER), per comparació amb el cor de la panolla de blat de moro (veg. mapes 709 i 747); *corcoll* 93, d'origen incert, a partir del significat de 'insecte de l'interior dels llegums o cereals';

2) 'llavor, llavors': *llavor* 51, 60, 183 (< LABOREM 'fatiga, treball' > 'feina agrícola' > 'producte agrícola' > 'llavor'), var. *llagor* 89, per equivalència acústica, dim. *llavoreta* 178; *grans* 87 (< GRANUM), *graner* 34, der. de *gra*, *grana* 38 (< GRANA, pl. de GRANUM); *pinyols* 56, 82, var. de *pinyó*, der. de *pinya* (< PĪNEA); *pepites* 137, 138 ← cast. (< llat. vg. *PĪPPĪTA, var. de PĪTUĪTA);

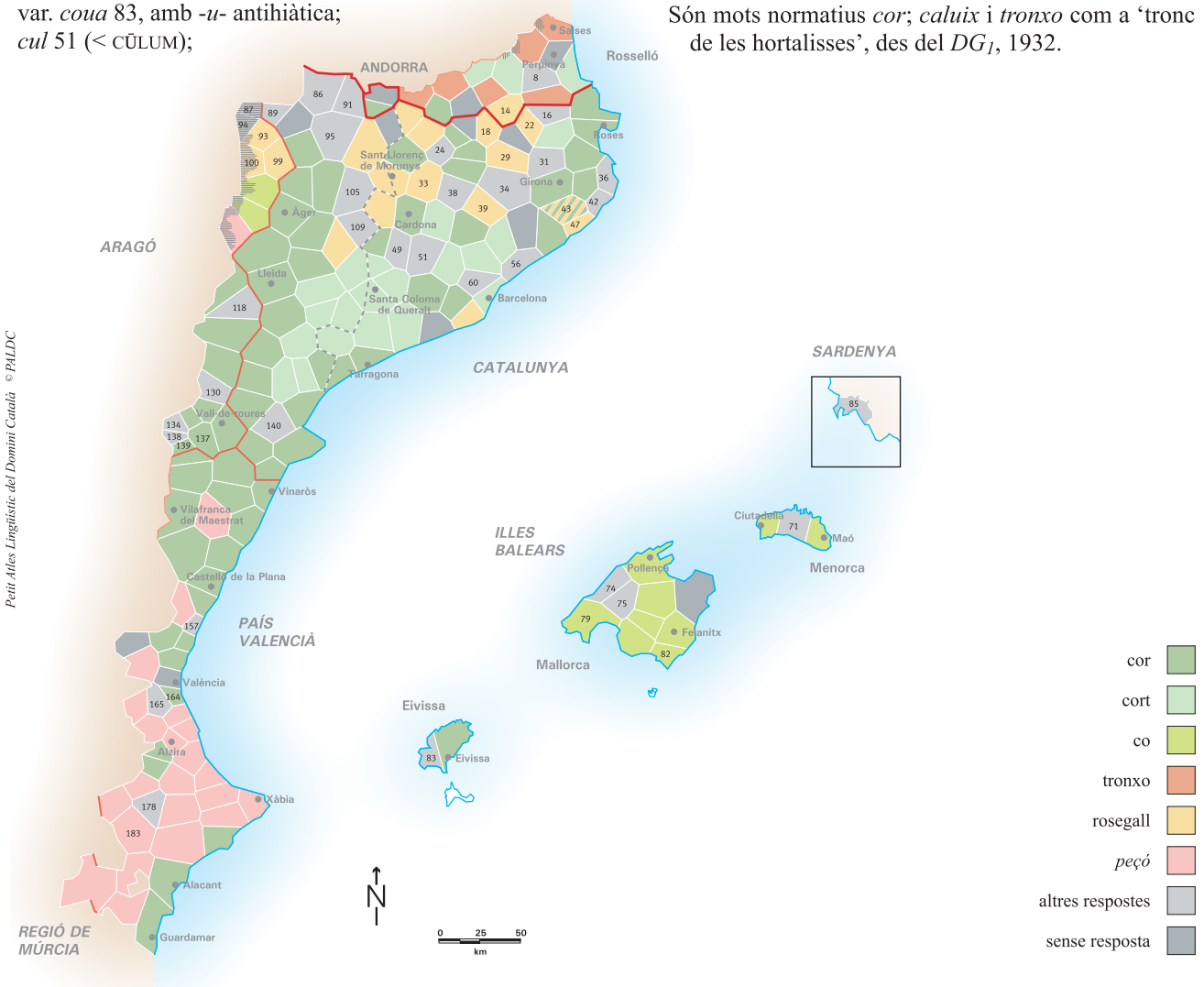
3) 'peduncle': *capoll* 36, 71, 75, 79 (< llat. vg. *CAPPULLU, encreuament de CAPPELLU 'capell' i CUCULLU 'caputxó'); *cua* 86, 109 (< llat. vg. CŌDA, a través de *coa*), var. *coua* 83, amb *-u-* antihiàtica; *cul* 51 (< CŪLUM); *mànec* 138 (< llat. vg. MANĬCU); *tronxo* (< potser TRŬNCŬLUS, o d'un mossàrab der. de *TRUNCIARE o manlleu al cast. *troncho*), amb imatge semblant a la de *caluix* 'tronxo de les hortalisses' 42 (< potser CAULIS ŏSSĔUS); *peçó* ← cast. *pezón*, on prové del llat. vg. *PECCIOLUS, per canvi de suf., contracció de *PEDICIOLUS 'peuet'; *corn* 140 (< CŎRNU 'extrem, punta'); *verdegall* 8, der. de *verd*; *brinça* 164 < *vinça* 'fibra de certs vegetals' ✕ *bri*; l'alg. *tanal* 85 podria ser un der. de *tan*, var. de *tany* 'rebrot, branqueta' (< gàl·lic TANNOS 'roure' ✕ gòtic TAIN 'brot');

4) 'cosa rosegada': diversos der. de *rosegar* (< llat. vg. *RŌSĬCARE, der. de RŌDĔRE 'rosegar') com *rosegall* (var. ioditzada *rosegai* 33, 39, 43, reduïda a *rogai* 47, per pèrdua de la [z]); *rosegó* 14, 18 i *roseg*[o]*i* 22, 29, amb suf. dim.; *rosigó* 93 (var. *rosigon* 100), *rosigot* 99, aquests darrers amb tancament [e] > [i] (veg. mapa 610) i suf. potser pejoratius; *masteg*[ɔ]*i* 24, 38, der. de *mastegar* (< MASTICARE), amb suf. dim.

Cos 74, 105, 130, *cascollo* 94, *cosco* 118 i *barruscó* 95 són de motivació fosca.

En la distribució geogràfica, *cor* és el significant més extens, *rosegall* i var. estan dispersos pel cat. principatí, *tronxo* s'arracona al ross. i *peçó*, tributari del cast.-arag., és propi del val. sobretot meridional.

Són mots normatius *cor*; *caluix* i *tronxo* com a 'tronc de les hortalisses', des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

777
La *figaflor*
(*ALDC*, V, 1243. La *figaflor*)

L'enunciat designa certa varietat de figa que madura cap al juny en comptes de fer-ho cap al setembre.

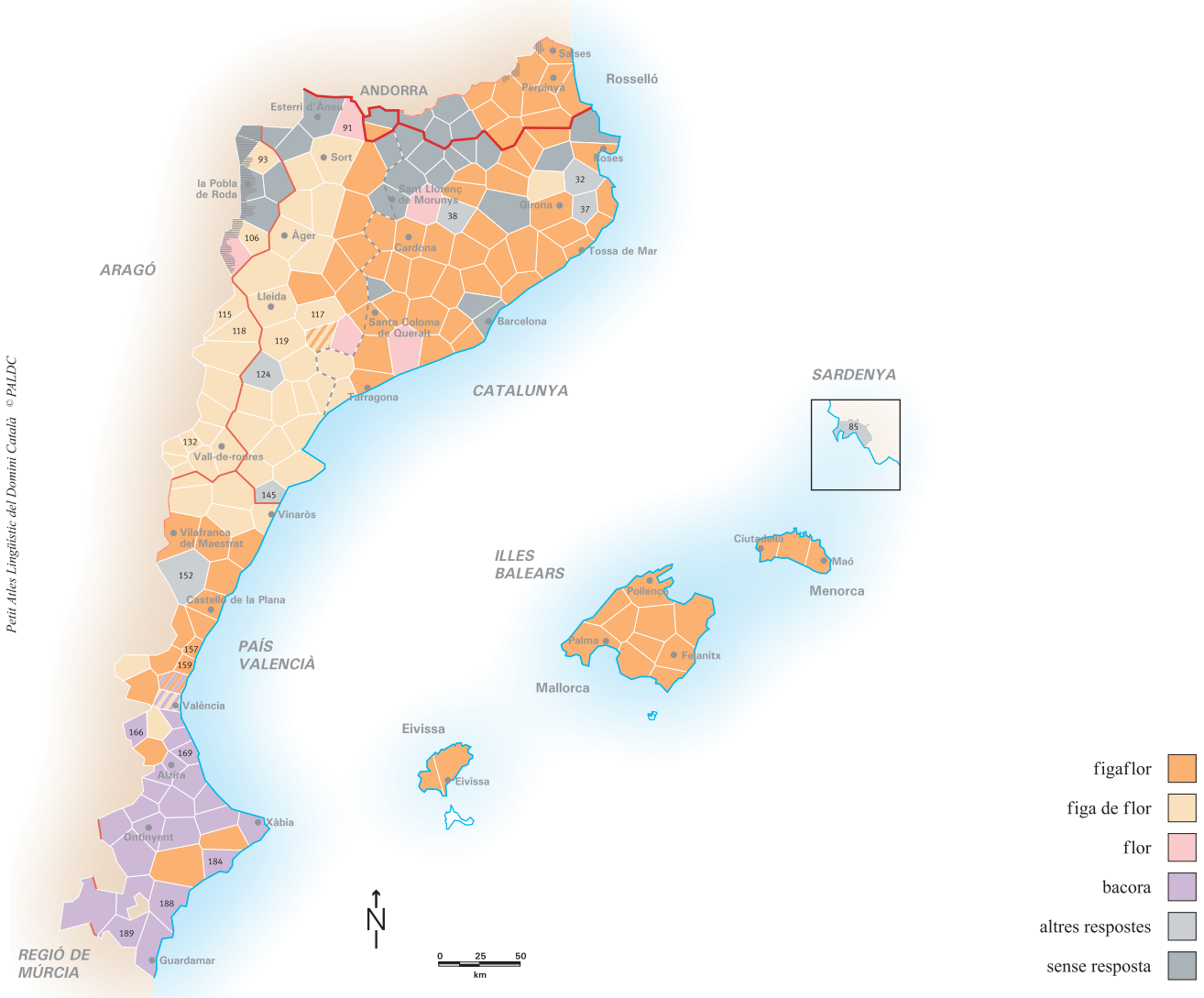
Els mots més freqüents per a aquest fruit són *figaflor*, reducció de *figa de flor*, compost de *figa* (< llat. FICA, pl. neutre de FICUS 'figa') i *flor* (< llat. FLŌRE), que es refereix a la seva fructificació precoç com recorda la denominació *figa de la primera flor* 117, 119 (en oposició a *figa de la segona flor* 117), que a voltes s'ha simplificat en el nucli del sintagma, *flor* (var. *figa de fllor* 93, 106, 118, per palatalització del grup FL-, *figa de fior* 115, per vocalitació de la palatal lateral). La mateixa motivació de 'precocitat' es troba en el mot *bacora*, de l'àr. BĀKŪRA, de l'adj. BĀKŪR 'precoç' (*DECat*), o de l'àr. andalusí ALBAKÚRA < cl. ALBĀKŪRAH 'fruit precoç; primícia' (Corriente); de fet *albacora* 189 es troba documentat al s. XVI (O. Pou) i en el nostre inventari apareix la var. metatètica *abalcora* 166, a més d'altres var. com *figa de bacorera* 169, amb addició del suf. *-era*, propi dels noms d'arbres, i *figa de bacor* 184 (eventualment homonimitzada en *figa de bacó*, on aquest mot, 'porc', té un altre origen).

Relacionat amb la doble fructificació es troba *breva* 91, 188, pres del cast. *breva*, var. d'un anterior *bebra*, der. de [FICUS] BIFER, on BIFER volia dir 'que dóna fruit dues vegades' (BI + FERRE 'donar fruit'); i amb l'època que fructifica, *figa de Sant Joan* 37, 85 i *santjoanera* 152.

El color negre ha donat origen a *nereta* 32, dim. de *nere* (< *neire* < NIGRU), un arcaisme que es troba en der. com *neral* 'cep de raïm negre', *nereí*, *nereny*, i en topònims com *Runer* (< *Riuner*) i l'ant. *Estan Ner* (s. XI).

Deu ser despectiu *tirabou* 145, figa que es dóna als bous; i relatius a la dimensió, *figot* 124, amb el suf. augmentatiu *-ot*, que també pot abrigar un matís desfavorable, i *esquellot* 132, per comparació amb una esquella grossa (*esquella* < gòtic *SKǏLLA) (*DG*$_1$, 1932: "fruit [...] més gros i més bast que la figa ordinària, que ve pel setembre"). Finalment, *figa ceiola* 38 podria ser un der. de *ceia* (< CĬLĬA) per les arrugues que presenta.

Des del punt de vista areal, *figa de flor*, *figaflor* i *flor* ocupen la major part del territori, des de l'Horta de València cap al nord, incloses les Balears, mentre que l'arabisme *bacora* s'ha assentat al centre i migjorn del val. Són mots normatius *figa-flor* i *bacora*, des del *DG*$_1$, 1932; *figaflor*, des del *DIEC*$_1$, 1995 (a partir d'un pl. *figues flors* 157, 159, el *DCVB* introdueix la grafia *figa flor*).

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

778
La *figa de moro*
(*ALDC*, V, 1245. La *figa de moro*)

És el fruit carnós comestible de la figuera de moro (*Opuntia ficus-indica*), originària d'Amèrica, cactàcia formada per articles aplanats oblongs, les pales, que porten nombrosos grups d'espines.

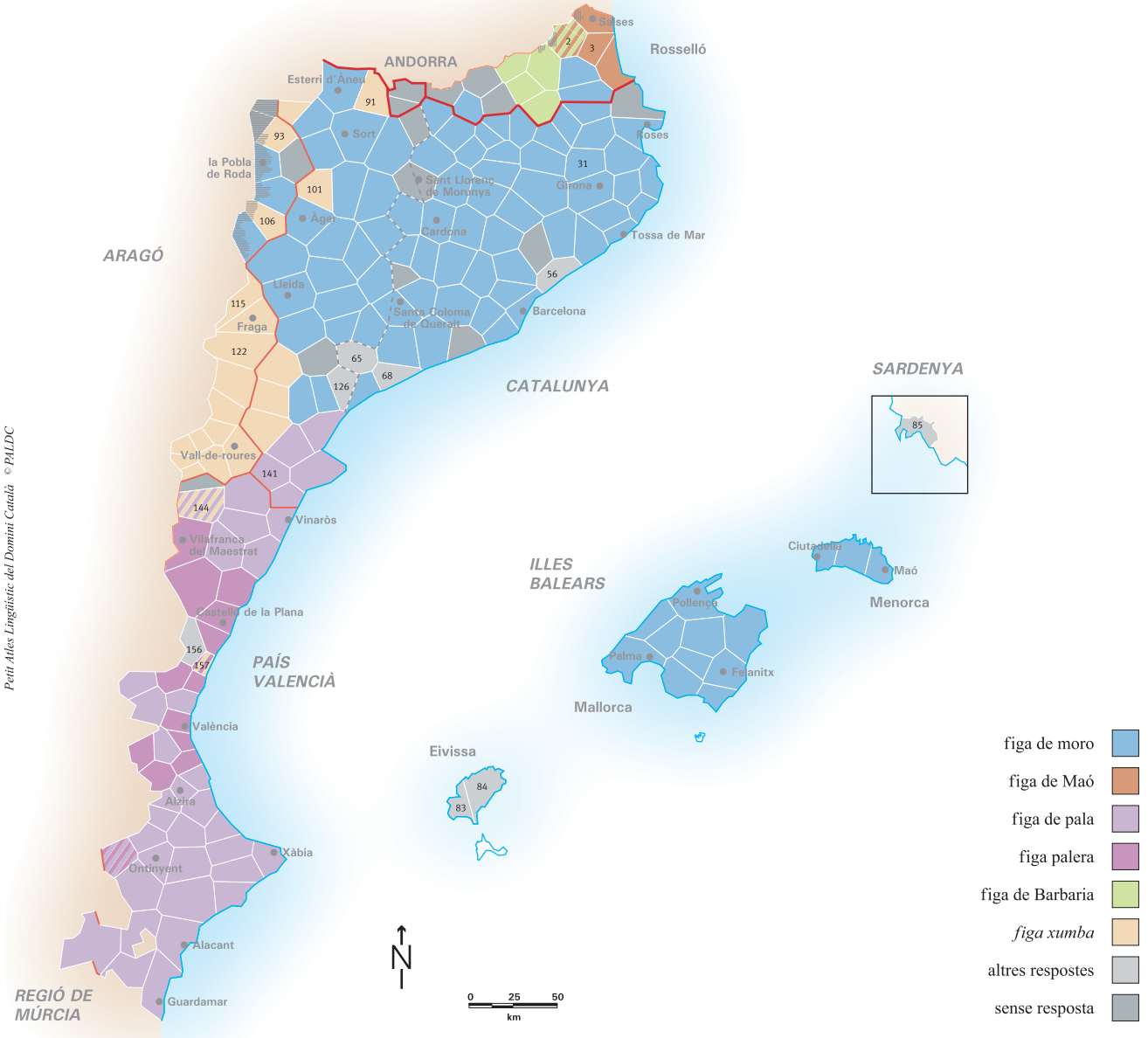
Introduïda la planta després del descobriment d'Amèrica, va rebre el nom **1**) de procedència: *figa d'Índia* 85, 126, *figa d'Indi* 65, 83, *figa de pala d'Ínia* 141 (assimilació ND > *n*), que es fan ressò del nom castellà (*higuera de la India* o *de Indias*, s. XVII i XVIII); o **2**) del lloc on la planta era abundant: *figa de Barbarí* (← oc. *figa de Barbaria*, Alibert); *figa de moro* (var. *figa moruna* 31), documentat en el Baró de Maldà i en Febrer Cardona (s. XVIII); *figa de Maó* (pron. [ma'u]), amb les var. *figa de Magú* 3, amb *-g-* antihiàtica, i *figa de Maüc* 2, amb reforç oclusiu.

Altres denominacions es basen en: *a*) les pues del fruit i de les fulles: *figa de punxa* 68 (der. *punxosa* 156), *figa de pic* 84; *b*) la forma de les fulles ("de la misma hechura y tamaño de una pala de jugar a la pelota", *Autoridades*): *figa de pala* (var. *figa de pala d'Ínia* 141), der. *figa palera*, mots presos del cast. ("llaman *pala* porque las hojas son a forma de pala", Cobarrubias); *c*) el caràcter despectiu: *figuerassa* 56, per comparació amb les altres figues, que en alguns llocs anomenen "de cristià".

Finalment tenim un altre castellanisme, *figa xumba* o, simplement, *xumba* 144, alterat en *figa xomba* 122 o, simplement, *xomba* 115, amb el masculí *xumbo* 91, 93, 101, 157, més fidel al cast. *chumbo*, procedent de les Antilles; *xunga* 106, per equivalència acústica B = G.

Geolingüísticament, els noms més creatius es troben en el Principat, el Rosselló i les Balears (*figa de moro*, *figa de Barbaria*, *figa de pic*, *figa de punxa*), mentre que la part meridional principatina i el val. han apostat per les interferències (*figa xumba*, *figa de pala*).

Són mots normatius *figa de moro* i *figa de pala*, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

779
L'*aspre*
(*ALDC*, V, 1247. L'*aspre*)

L'*aspre* (s. XIV) és un "pal, canya, plantat a terra per a sostenir arbres tendres i plantes enfiladisses" (*DIEC*); deriva del llat. ASPERU (adj.) 'aspre al tacte, amb la superfície plena d'irregularitats', convertit en substantiu, 'pal, fust sense desbastar'. Les motivacions són:

1) el genèric 'pal, vara': *aspre*; *pal*, *pal de fusta* 103, *palet* 109, dim., amb la var. *palo* 75-81, 87, 158, 162, 164, 180-183, 185, 186, 189; *vara* 145; *totxo* 'garrot' 90, 99, 100, 118, d'origen preromà; *paicel*, modificació de **paixell* < PAXILLU 'aspre'; *politxó*, var. de *palitxó*, der. de *pal*, potser a través del mossàrab (< *PALICIONE?), amb assimilació [ə]...['o] > [o, u]...['o] (*DECat*), o bé per metàtesi del llat. PAXILLŌNE, dim. de PAXILLU 'pal', si no és der. de PALU amb el doble suf. *-itx* i *-ó* (*DCVB*); *estaca*; *canya* (< CANNA); *perxa* 'peça de llenya llarga i prima' 20, 46 (< PĔRTĬCA); *bastó* 40, 90, 116, 141, 185, *bastó de guia* 151; *barra* 57, 117, d'origen incert, dim. *barró* 86; *ficot* 95, *ficòs* 93, der. de *ficar* < llat. vg. *FICCARE < *FIGICARE, der. de FIGĔRE 'clavar, ficar, fixar'; *brilló* 96, potser var. de *brulló*, der. de *brull* (< llat. vg. gàl·lic BRŎGILOS 'brolla'), amb palatalització de la vocal pel contacte amb [ʎ]; *llata* 'barra prima' 94 (< baix llat. LATTA < potser cèltic *SLATTA 'vara, estaca'); *pollanc* 119; *piquet*, manlleu al fr., on és der. de *piquer* (< llat. vg. *PICCARE); *tiba* 'cosa rígida' 177, deverbal de *tibar*, potser de *estibar* 'omplir un receptacle fins a posar-lo tibant';

2) 'pal forcat': *forqueta* 167, *forquilla* 152, *forcana* 93, *forcatxa* 130, 138, der. de *forca* 152, 156 (< FŬRCA);

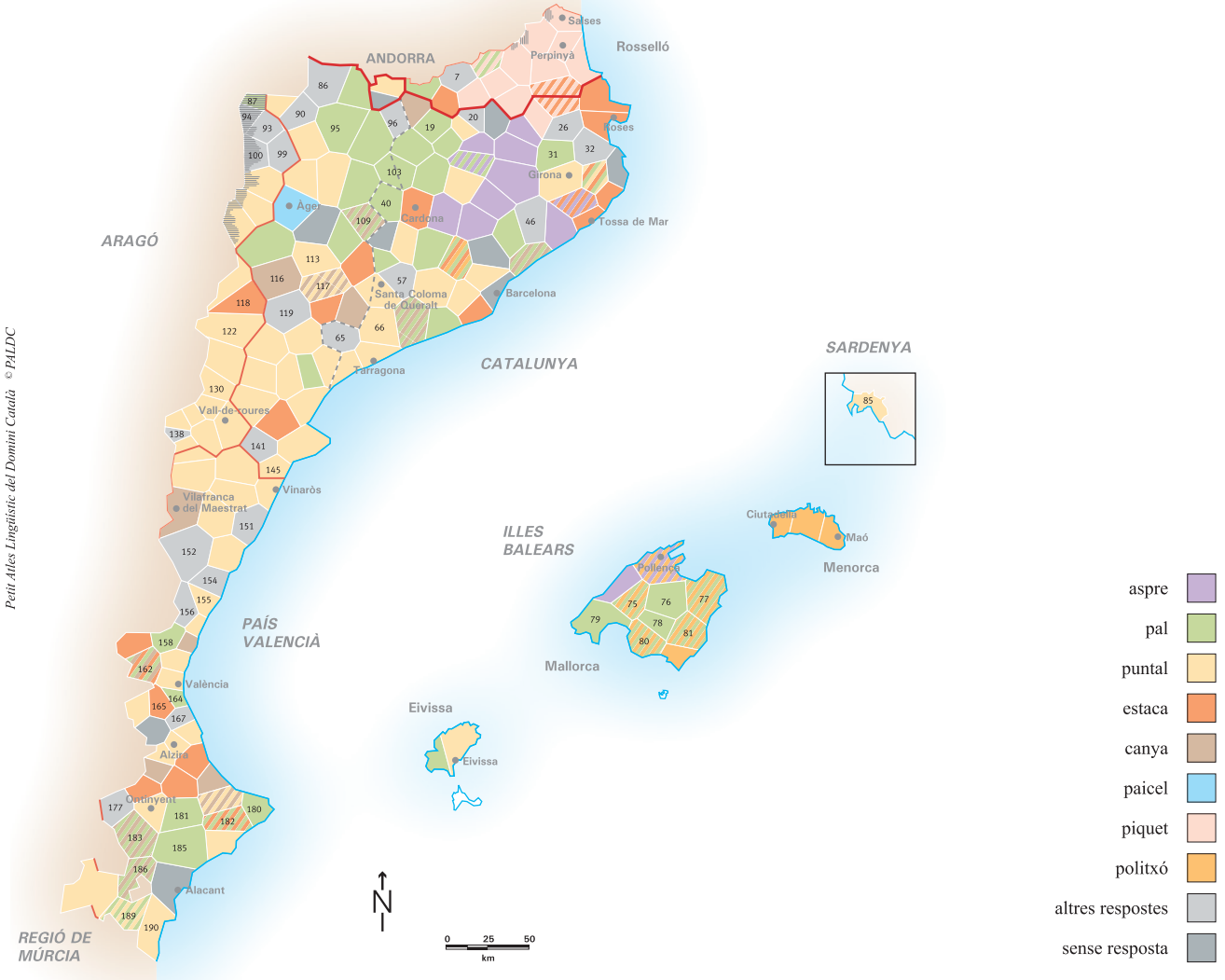
3) 'sostenidor': *puntal*, der. *puntala* 66, 113, dim. *puntalet* 155, 190, *puntel* 85; *estintol* 32, deverbal de *estantolar*, der. de *estalonar* encreuat amb *estant* 'puntal', i tancament de [ə] > [i], *estontal* 26, metàtesi de *estantol*; *sostén* 31; *pitja* 65; *falca* 165, *falqueta de canya* 154;

4) 'guia': *tutor* 7, 122, del llat. TUTŌRE, der. de TUĒRI 'protegir'; *guia* 19, postverbal de *guiar*, del germ. *WIDAN 'acompanyar, guiar'; *bastó de guia* 151.

Per als comentaris de *pal* (*palo*), *vara*, *puntal* (*puntala*, *puntalet*), *estaca*, *sostén*, *falca*, *falqueta*, *bastó*, *pitja*, *forqueta*, *forcana* i *pollanc*, veg. mapa 780.

Des d'una perspectiva geolingüística, comparant aquest mapa amb el de *estaló* (veg. mapa 780), notem l'àrea àmplia de *puntal* en els dos i la presència exclusiva en el primer de *aspre* (cat. central i mall.), de *piquet* (ross.), de *politxó* (mall. i men.) i de *paicel* (Àger), mentre que en el segon se singularitzen *estaló* i *forca*.

Són mots normatius *aspre*, *puntal*, *forca*, des del *DOrt*, 1917.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

780
L'*estaló*
(*ALDC*, V, 1248. L'*estaló*)

L'enunciat designa un pal bifurcat en un dels seus extrems que serveix per a sostenir les branques dels arbres. Les seves motivacions són:

1) el genèric 'pal, vara': *estaló* (s. XIII) és la var. dissimilada de *estoló* (< STOLŌNE 'rebrot, tany; esqueix per a trasplantar'), dissimilació que ja es troba en el der. *estalonar* (s. XIII); *estaca*, potser del gòtic *STAKKA; *pal* 86 (*palo* 175, 177, 178 ← cast.), del llat. PALU; *bastó* 123, 152, del llat. vg. *BASTONEM, var. de BASTUM, segurament relacionat amb BATTUĔRE 'batre'; *vara* (s. XIII) 156, del llat. VARA 'travesser en forma de pont', *f.* de VARUS, -A, -UM 'var, girat cap endins'; *agulla* 149, del llat. vg. ACŪCŬLA 'agulleta', dim. de ACUS 'agulla'; *pollanc* 63, der. de *poll* (< *PŌCLUS, cl. PŌPŬLUS) amb el suf. *-anc* (com el de *barranc*, *verdanc*, etc.), entès el mot com 'vara de pollancre';

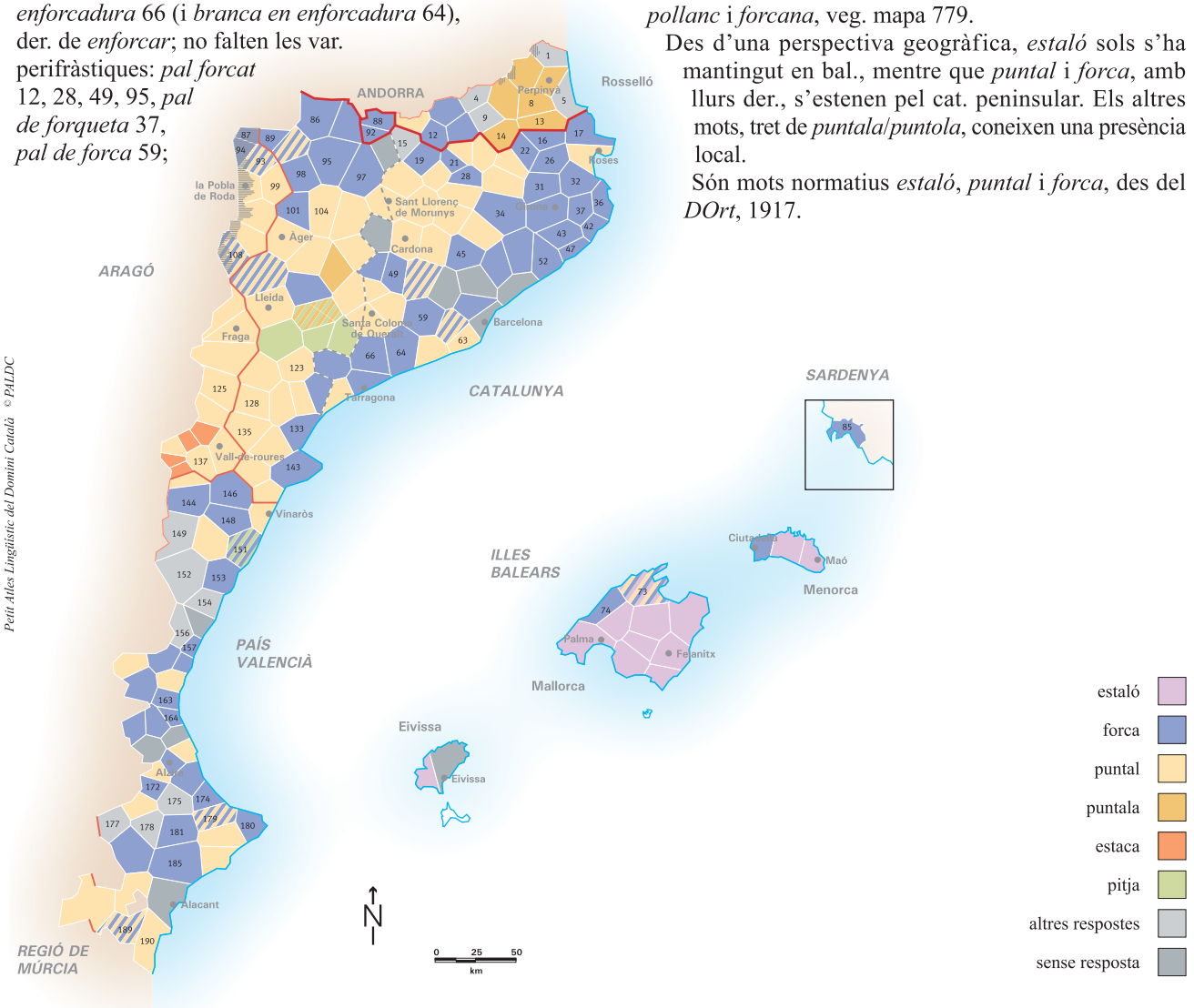
2) 'pal forcat': *forca* (< FŬRCA), amb nombrosos der.: *forcat* 16, 19, 21, 22, 32, 42, 52, 73, 97, 133, 143, 144, der. de *forcar*, com *forcada* 74; *forcall* 101, 163; *forqueta* 17, 26, 31, 34, 36, 37, 43, 45, 47, 52, 89, 108, 148, 157, 164, 172, 174, 179-181 o *folqueta* 85, dim., per lambdacisme; *forcó* 88, 92, 146, 151, 185; *forcana* 93, 94, 98, amb el seu dim. *forcaneta* 87; *forquella* 189; *forquilla* 153 (però *forcella* 99 seria un der. del llat. FURCĬLLA); *forc* 95, forma masculinitzada; *enforcadura* 66 (i *branca en enforcadura* 64), der. de *enforcar*; no falten les var. perifràstiques: *pal forcat* 12, 28, 49, 95, *pal de forqueta* 37, *pal de forca* 59;

3) 'sostenidor': *puntal*, der. de *punt* (< PŬNCTU 'punxada, ferida de punta; punt, pic'), der. de PŬNGĔRE 'punxar, punyir'; *puntalet* 190, dim.; *puntal amb forat a dalt* 135; *puntal amb forca* 128 o *puntal amb forqueta* 128; *puntal en* (*amb*) *una forcatxa* 125; *puntal que tingui un forcall* 104; *puntala*, per influència de *apuntalar*; *puntola* 8, 13, amb canvi de suf., i *púntola* 14, amb desplaçament de l'accent per atracció de *punta*; *empintona* 4, 9 podria ser un postverbal de *empintonar* (← oc. *apuntelar*), amb canvi de prefix, tancament de [e], metàtesi i assimilació de nasals. *Estanquet* 5, dim. de *estanc* 'pilar' (← oc.), on és der. de *estancar* (< llat. vg. *EXTANCARE, der. de *TANCARE, probablement d'origen preromà); *pilaret* 174, dim. de *pilar*, der. de *pila* (< PĪLA 'pilar, columna'); *falqueta de nyena* 154, compost del der. dim. de *falca*, d'origen fosc, i de *nyenya* (< *llenya* < LĬGNA), per assimilació a la nasal palatal; *pitja* 'falca, puntal', del llat. vg. *PĔDEA 'trava dels peus', der. de PEDEM 'peu'; *ajudant* 15, participi de present de *ajudar* (< ADJŪTARE, freqüentatiu de ADJŪVARE); *sostinedor* 15, compost de *sostenir* (< SUSTINĒRE) i el suf. *-idor*, amb metàtesi; *sostén* 137 (← cast.); *cavallet* 181, dim. de *cavall* (< CABALLU), en el sentit de 'suport'; *extensor* 1, adaptació del fr. *extenseur*.

Per als mots *pal*, *puntal* (*puntala*), *estaca*, *bastó*, *pitja*, *pollanc* i *forcana*, veg. mapa 779.

Des d'una perspectiva geogràfica, *estaló* sols s'ha mantingut en bal., mentre que *puntal* i *forca*, amb llurs der., s'estenen pel cat. peninsular. Els altres mots, tret de *puntala*/*puntola*, coneixen una presència local.

Són mots normatius *estaló*, *puntal* i *forca*, des del *DOrt*, 1917.

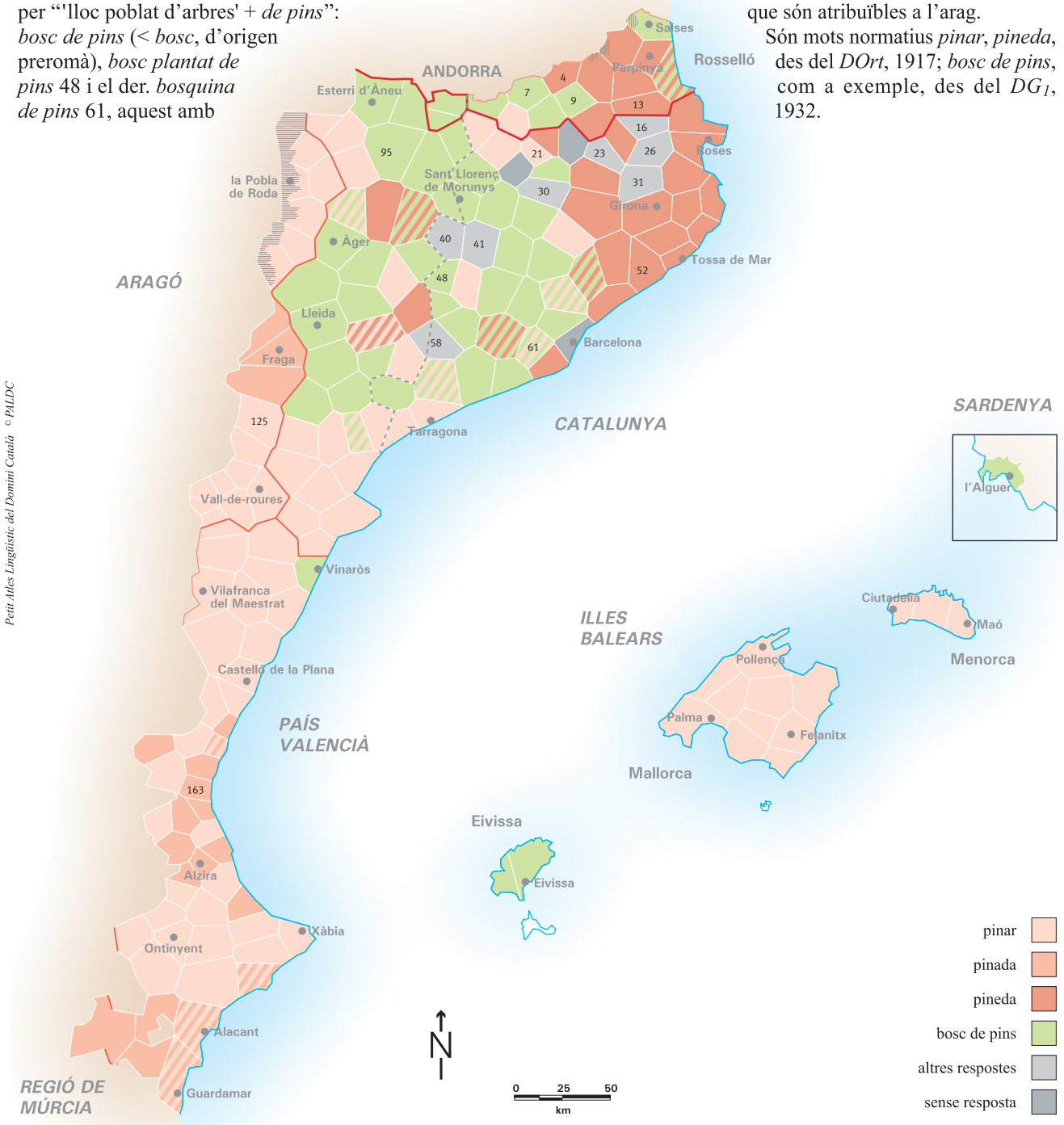
Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

781
Un *pinar*
(*ALDC*, V, 1249. Un *pinar*)

Al concepte ‘bosc de pins’ correspon un gran nombre de der. de *pi* (< PĪNUS), sufixats amb suf. diversos de valor col·lectiu: *pinar* (s. XIV), amb el suf. *-ar* (< -ARE), com *alzinar*, *arboçar*, i, a partir de *pinar*, *pinareda* 31, 52; *pineda* (s. XIV), amb el suf. *-eda* (< -ETA), com *roureda*, *sureda* (cf. fr. *pinède*, it. *pineta*); *pinada* (pron. [pin'a] en val.), amb el suf. *-ada* (< -ATA), mot de procedència aragonesa; *pinosa* (s. XVI) 4, 9, 13, 16, 23, 26, amb el suf. *-ós*, *-osa*, com *avetosa*, *ortigosa* (veg. oc. *pinosa*), o, amb l’interfix *-at-* (o *-et-*), *pinatosa* 7, a més de *pinater* 95, amb el suf. *-er* (< -ARIU), com *ametller*, *garrofer*. *Pinyeral* 125 s’ha format sobre *pinyer* (“pi pinyer”), der. de *pinya*, amb el suf. *-al*. Una altra denominació prou extensa és la formada per “'lloc poblat d’arbres' + *de pins*”: *bosc de pins* (< *bosc*, d’origen preromà), *bosc plantat de pins* 48 i el der. *bosquina de pins* 61, aquest amb el suf. *-í*, *-ina* (< -INU, -INA), que indica relació o bé que constitueix un dim. La mateixa estructura funciona, bé que localment, quan el nucli és un mot que designa *a*) ‘camp’: *camp de pins* 163, *camp plantat de pins* 21, o *b*) ‘la part de la muntanya on toca poc o molt el sol’: *aubaga de pins* 40, o *baga* 30 (< OPĀCA ‘fosca’), enfront de *solana de pins* 41 (< SOLANA ‘del cantó del sol’). Excepcionalment tenim el pl. *pins* 58.

Geolingüísticament, *pineda* és sobretot catalanooriental, compartit amb *pinosa* en ross.; *bosc de pins* ocupa una àrea extensa del Principat i *pinar* s’estén per la resta del domini, inclosos el mall. i el men., interromput en àrea contínua de *pinada*, *pinà* (present també en murcià), que són atribuïbles a l’arag.

Són mots normatius *pinar*, *pineda*, des del *DOrt*, 1917; *bosc de pins*, com a exemple, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

782
La *pinassa*
(*ALDC*, V, 1251. La *pinassa*)

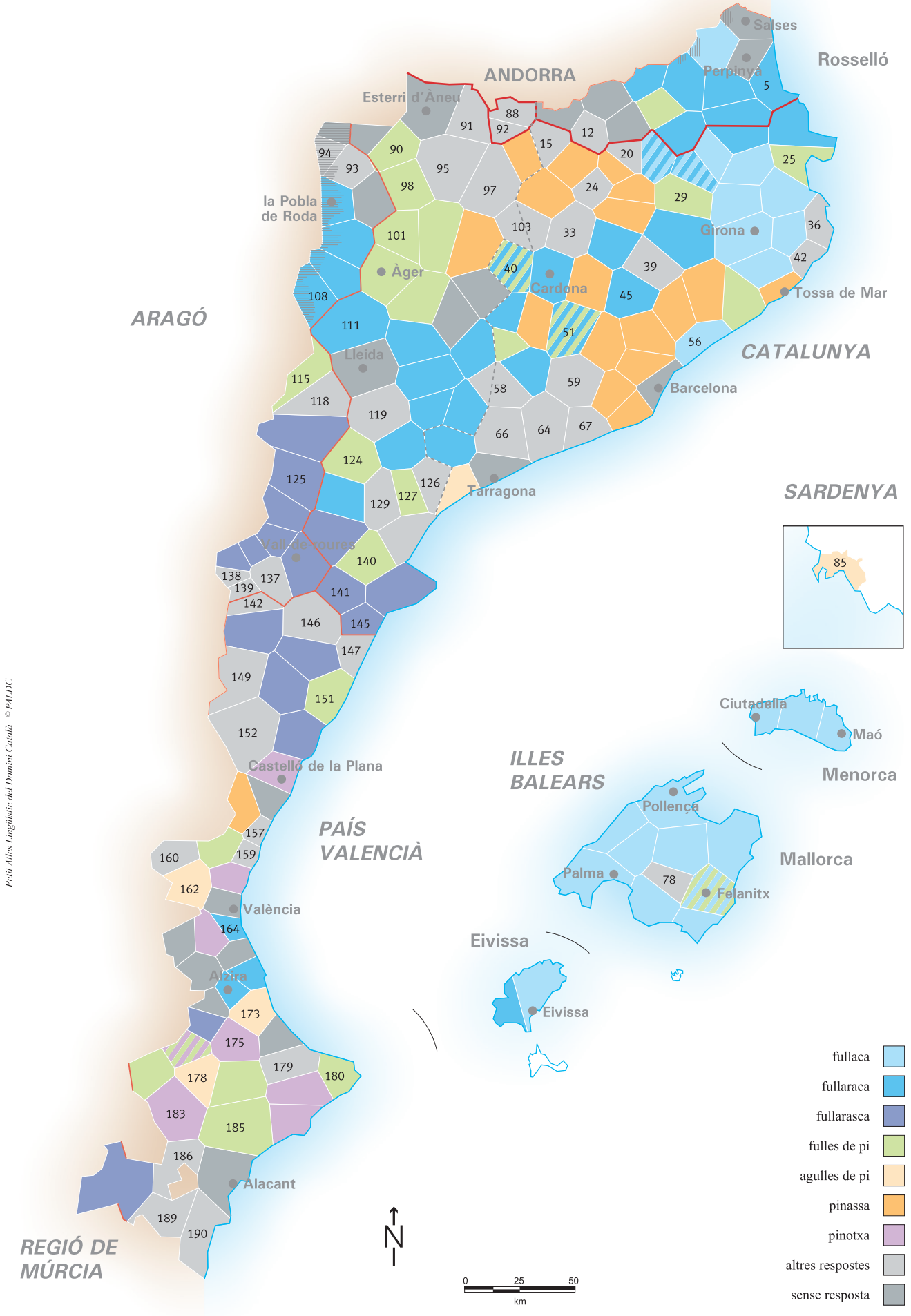
El referent consisteix en ‘fullam sec estès per terra, que ha caigut del pi’. Els lexemes més freqüents es basen en el mot *fulla* 40, 98, 101 (< FOLIA), amb determinant, *fulla seca* 115, 124, 140, *fulla seca del pi* 25, 29, 127, més usat en pl. i també amb determinant, *fulles de pi*, i amb diversos der.: *fullac* 56, *fullaca*, amb el suf. col·lectiu *-ac*, *-aca* (< -ACCU, -ACCA), com *pastac* ‘massa de paper mastegat’; *fullaraca*, amb l’interfix *-ar-*; *fullat* 95, *fullada* 126, amb el suf. *-at*, *-ada* (< -ATU, -ATA), de valor col·lectiu, com *nuvolat*, *arbrat*, *gentada*; *fuiatet* 36, amb iodització, sembla un der. de *fuiat* (*fullat*) amb el suf. col·lectiu *-et* (< -ETU), com *canyet*; *fullatge* 101, amb el suf. també col·lectiu *-atge* (< -ATICU), com *brancatge*; *fullarasca*, manlleu a l’arag. *follarasca*, congènere del cast. *hojarasca* (cf. Veny, 2012 b: 104), amb les var. *fullarusca de pi* 145 i *fallaruca* 164. Cal afegir aquí mots que, per semblança del referent, s’han aplicat a la fulla del pi: *pua de pi* 24, 33, 103, des de ‘cos prim i rígid acabat en punta’, d’origen incert, potser de *PUGA; *aresta de pi* 39, a partir de ‘aresta d'espiga’ (< llat. vg. ARĔSTA, cl. ARĬSTA); *agulla*, per similitud amb l’agulla de cosir (< llat. vg. ACŪCŬLA, pròpiament ‘agulleta’, dim. de ACUS) (var. *agulla de pi*; *gulla del pi* 85, amb afèresi; *aülla* 173, *aülla de*[*l*] *pi* 162, 178, amb pèrdua de la *-g-* intervocàlica en contacte amb [u]); *peçó d’agulles* 92 (*peçó* ← cast.-arag. ‘capoll’ < ‘mugró’). Els der. de *pi* (< PĪNUS) també s’hi troben: *pinassa*, amb el suf. despectiu *-assa* (< -ACEA), com els de *pinatxa* 157, *pinarra* 93, 94, *pinata* 97, *pinotxa*, aquest, segurament per contacte amb l’arag.; l’intensiu despectiu potser es troba en *sapina* 15, 91, der. de *sapí* (< SAPPĪNUS ‘avet’).

Una semblant relació foliar és present en la idea de:
1) ‘fulles escampades, assolades’: *solada de fulles de pi* 119; *tapís* 5 (← fr. ant. *tapiz* ‘cobretaula; catifa’); *jaç* 42, 151, 173 (< llat. vg. *JACIUM, der. de JACĒRE ‘jeure’), *jaç d’agulla de pi* 88 i *jaïll de fulla de pi* 90 (pron. [tʃ]*aïll*, amb ensordiment de la palatal) (< *jaïlla* < JACĪLIA, masculinitzat);
2) ‘branca amb fulles, brancons’: *rama* 138, *f.* de *ram* (< RAMU), per analogia de FOLIA (var. *rama de pi* 20, *rama de pi seca* 66), der. *ramulla de pi* 175, *ramilla* 111 i *ramutxa* 186, amb el suf. dim. *-ulla* (< -UCULA) i *-illa* (< -ICULA) i el segment *-utxa*, respectivament, també de valor dim.; *busqueta* 190, dim. de *busca* ‘bri, brossa’, d’origen fosc; *brosta* 51, des de ‘part tendra, conjunt de brots, fullatge’, d’origen incert (var. *brosca de pi* 159; der. col·lectiu *brostalla* 183); *cima* 58, 64 (< CYMA ‘brot, tija tendra’; var. *cima de pi* 67); *xina* 58, potser per homonimització amb el gentilici; *brins de pinotxa* 185 (*bri* ‘tija prima’ < gàl·lic *BRINO);
3) ‘rebuig, despulles, restes’: *borra de pi* 78, des de *borra* ‘residus de matèria tèxtil’ (< llat. tardà BŬRRA ‘drap bast de llana’), der. *borrim* 59 i *borrassa de pi* 45, amb el suf. *-im* (< -IMEN), com *polsim*, i *-assa* (< -ACEA), respectivament; *ravugada* 139 (no *DCVB* ni *DECat*) < *revuada* < *refusada*, der. de REFUSU, per sonorització de *-f-*, pèrdua de [z] intervocàlica (per dissimilació amb la *r*, com dial. *roella* ‘rosella’) i epèntesi de *-g-*; *despulla* 108, deverbal de *despullar* (< llat. DESPŎLĬARE ‘saquejar’, der. de SPOLIUM ‘pell dels animals; botí’); *brossa* 12, 141 (*brossa del pi* 129, 146, 180, 189, *brosa* 12), d’origen incert; *fem de pi* 160 (< llat. vg. FĔMUS, ant. *fems*), sinònim de *bassura del pi* 118 (← cast. *basura* < llat. vg. *VERSŪRA, der. de VERSUS, part. de VERRERE ‘escombrar’); *rastoll de pi* 179 (< *restoll* < llat. vg. *RESTŬCLUM); *escombra* 145, postverbal de *escombrar* ‘netejar’ (< llat. vg. *EXCOMBORARE ‘treure noses’);
4) ‘conjunt d'individus menyspreables’: *xusma* 147 ← cast. *chusma* ‘conjunt de gent baixa’ ← ‘conjunt de galiots’ (← genovès *ciusma* < llat. vg. *CLUSMA, pres del gr. KÉLEUSMA, cf. *DECat* i Veny, 2012 a: 100); *xusca* 142, 149, 152 deu ser una var. de l’anterior per encreuament amb *xisca* (millor que no partir de *xisca* encreuat amb *fullaca*, com fa el *DECat*).

Altres mots: *barallofa* ‘cassanella’ 125 (*barallofa de pi* 137), potser var. de *ballarofa*, que partiria del nucli *ballar*; *barafulla de pi* 137 s’ha homonimitzat amb *fulla*.

En la distribució areal, *fullaca*/*fullaraca* es troben per quasi tots els dialectes, *pinassa* és privatiu del cat. central i el val. *fullarasca* és un antic aragonesisme. Són mots normatius *fullaca*, *fullaraca*, *fullac* (aquest, pres d’*Aguiló*), des del *DOrt*, 1917; *pinassa*, des del *DG*$_1$, 1932.

La *pinassa*

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

783
La *pinya*
(*ALDC*, V, 1253. La *pinya*)

La *pinya* és el fruit del pi especialment de les espècies *Pinus halepensis* (‘pi blanc’) i *Pinus pinea* (‘pi pinyoner’). El mot, pancatalà, deriva del llat. (NUX) PINEA, el determinant del qual era inicialment un adjectiu (literalment “nou del pi”, veg. *nou de pi* 99), convertit després en substantiu; var.: *pinya de pi* 99; *espinya* 48, per encreuament amb *espinyar* ‘treure els pinyons’; *pinyeta* 83; quan està oberta, “seca”, sense pinyons rep els noms de *pinyaca* 43, *pinyoca* 52, *pinyot* 54, 105, *trampot* 177, *trompot* 178, *pinotxa* “trompot sec i obert” (*pinotxa* i *pinotxeta* 100 semblen sinònims de ‘pinya’), probablement *pinarroca* 87, *bitxonya* 7 deu ser una var. metatètica de *pinotxa* amb sonorització de l’oclusiva, dotats tots de suf. pejoratius; en algunes poblacions es distingeix la ‘pinya del pi pinyer’ (*pinya* 83, *pinya vera* 70, 74, 158, 182), de la de l’‘avet’ (*pinya* 88) o de la del ‘pi blanc’ (*pinyeta* 83); en alg. *pi* 85 (reducció de *arbre de pi*) és el fruit “mascle” i *penya* 85, var. de *pinya*, el “femella”. *Copinya* 76, 80 és una atracció paronímica de *copinya* ‘conquilla’, a partir de *pinya*.

Altres mots es troben probablement en la utilització de les pinyes closes com a ovelles o altres animals del pessebre, tot afegint-hi quatre palets que simulaven les cames: *be* 119, d’origen onomatopeic; *bou* 123 (< BŎVE); *borrec* ‘anyell’ 91, *borrega* ‘anyella’ 89, der. de *borra*, per la llana que els cobreix (potser *borrutxa* 90 i *borralla* 96 hi estan relacionats); *crabó* 90, metàtesi de *cabró* (veg. Veny, 2001 b: 20).

Xitxa 11, del llenguatge infantil, pot fer referència als pinyons de l’interior de la pinya com si en fossin la carn; *cabossa* 102 pot al·ludir a un extrem de la pinya més voluminós que la resta; *carrasca de pins* 93 (dim. *carrasqueta* 93), d’origen preromà, deu ser una extensió semàntica des de ‘alzina’ (cf. eiv. *carrasca* ‘escorça del pi’), contaminat per *carràs* ‘gotim, raïm’, i *pinya macarulla* 88, metàtesi de **mallaruga* < *ballaruga*, és una extensió de ‘agalla de roure’. És fosca la motivació de *estel* 103. *Pinya*, amb les seves var., matisant eventualment si es tracta de la ‘pinya del pi ver’ o de la ‘pinya del pi blanc’ o bé si la pinya és closa o oberta, presenta un domini quasi absolut en tot el territori, tret de la Llitera i Ribagorça, on diuen *pinotxa*, continuïtat d’àrea lingüística de l’arag. *pinocha*. La cultura popular referida a Nadal s’ha mostrat especialment productiva (*be*, *borrec*, *bou*).

Són mots normatius *pinya* i *pinyoca*, des del *DOrt*, 1917; *pinyoc* i *pinyoca* ‘pinya del pi negre’, des del *DG*$_1$, 1932.

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC

III. BIBLIOGRAFIA

Aguiló = (1915-1931): *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster*, revisats i publicats per Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu, 8 vol., Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

Agustí, Miquel (1617): *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*, Barcelona, Esteve Liberós.

Alcalá Venceslada, Antonio (1934): *Vocabulario andaluz*, Andújar, Imprenta La Puritana (2a ed., Madrid, 1951).

ALDC = Veny, Joan i Lídia Pons i Griera (2001): *Atles Lingüístic del Domini Català*, I. *Introducció*, 1. *El cos humà. Malalties*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2003): *Atles Lingüístic del Domini Català*, II. 2. *El vestit*, 3. *La casa i ocupacions domèstiques*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2006): *Atles Lingüístic del Domini Català*, III. 4. *La família: cicle de la vida*, 5. *Món espiritual: l'Església. Festes religioses. Creences*, 6. *Jocs*, 7. *Temps cronològic. Meteorologia*, 8. *Topografia*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2008): *Atles Lingüístic del Domini Català*, IV. 9. *El camp i els cultius*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2010): *Atles Lingüístic del Domini Català*, V. 10. *Indústries relacionades amb l'agricultura*, 11. *Els vegetals*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2012): *Atles Lingüístic del Domini Català*, VI. 12. *Vida pastoral*, 13. *Els animals domèstics*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2014): *Atles Lingüístic del Domini Català*, VII. 14. *Insectes i altres invertebrats. Ocells. Animals salvatges*, 15. *Oficis*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

ALE = (1983-2007): *Atlas Linguarum Europae*, Assen – Maastricht – Roma, Van Gorcum.

ALEANR = Alvar, Manuel (1979-1980): *Atlas Lingüístico y Etnográfico de Aragón, Navarra y la Rioja*, 12 vol., Zaragoza – Madrid, Diputación Provincial de Zaragoza – Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

ALeCMan = García Mouton, Pilar i Francisco Moreno Fernández (2003): *Atlas Lingüístico* (*y etnográfico*) *de Castilla-La Mancha*, Universidad de Alcalá. Versió en línia: http://www2.uah.es/alecman/

Alibert = Alibert, Louis (1966): *Dictionnaire occitan-français*, Toulouse, Institut d'Études Occitanes.

Alibert, *Gr.* = Alibert, Loïs (1935): *Gramatica occitana*, Tolosa, Societat d'Estudis Occitans.

Alinei, Mario (1983): «Arc-en-ciel», dins *ALE*, I, 1, *Cartes*, 6-9, *Commentaires*, Assen – Maastricht, Van Gorcum, pàg. 47-80.

ALiR = Atlas Linguistique Roman, I (2 toms + 14 mapes), 1996; IIa (1 tom + 24 mapes), 2001; IIb (1 tom + 16 mapes), 2009; III, en preparació, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato – Libreria dello Stato.

ALPO = Guiter, Henri (1966): *Atlas linguistique des Pyrénées Orientales*, Paris, Centre National de la Recherche Scientifique.

Amengual, Juan José (1858-1878): *Nuevo diccionario mallorquín-castellano-latín*, Palma, Imprenta y Librería de Juan Colomar.

Aprosio, Sergio (2002): *Vocabolario ligure storico-bibliografico* (*sec. x-xx*), 4 vol., Savona, Società Savonese di Storia Patria.

Arxiduc = Archiduque Luís Salvador de Austria (1985): *Las Baleares por la palabra y el grabado*, 10 vol., Palma de Mallorca, "Sa Nostra".

Autoridades = Real Academia Española (1726): *Diccionario de Autoridades*, Madrid, Imprenta de Francisco del Hierro (ed. facsímil, Madrid, Gredos, 1979).

Azkue, Resurrección María de (1969): *Diccionario vasco-español-francés*, 2 vol., Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca.

Badia i Margarit, Antoni M. (1951): *Gramática histórica catalana*, Barcelona, Noguer (ed. cat., València, Universitat de València, 1981).

— (1958): «Les dénominations catalanes de la 'coqueluche'», dins *Etymologica. Walther von Wartburg zum Siebzigsten Geburtstag 18 Mai 1958*, Tübingen, Max Niemeyer, pàg. 43-58. Edició a cura de Hans-Erich Keller.

— (1966): «Y a-t-il un dérivé de "Lugdunum" (cf. Lyon) en Catalogne?», dins *Travaux de Linguistique et de Littérature* [*Mélanges de Linguistique et de Philologie Romanes offerts à Mgr. Pierre Gardette*] [Strasbourg], 4, pàg. 51-58.

— (1979): «Sobre el procés d'anivellament del vocabulari rural català. Presentació i comentari d'un cas concret», dins *Hommage à Jean Séguy*, I, Toulouse, Université de Toulouse – Le Mirail, pàg. 99-120.
— (1999): veg. *Regles*.
BALAÑÀ ABADIA, Pere (1980): «Noves hipòtesis sobre l'etimologia de *bassetja*», dins *Anuario de Filología* [Barcelona], 6, pàg. 493-506.
BALARI, José (1899): *Orígenes históricos de Cataluña*, Barcelona, Hijos de Jaime Jepús (2a ed., Sant Cugat del Vallès, Instituto Internacional de Cultura Románica, 1964).
BALLARÍN CORNEL, Ángel (1978): *Diccionario del benasqués*, 2a ed., Zaragoza, La Editorial.
BAMBECK, Manfred (1968): *Boden und Werkwelt. Untersuchungen zum Vokabular der Galloromania aufgrund von nichtliterarischen Texten. Mit besonderer Berücksichtigung mittellateinischer Urkunden*, Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie, 115, Tübingen, Max Niemeyer, pàg. 151-153.
BARRI i MASATS, Montserrat (1998): «*Carrota* i *carlota*, dos gal·licismes del català», dins Josep MASSOT i MUNTANER (ed.), *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*, II, Barcelona, Universitat de Barcelona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 587-599.
— (1999): *Aportació a l'estudi dels gal·licismes del català*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
BARTOLI, Matteo (1925): *Introduzione alla Neolinguistica. Principi-Scopi-Metodi*, Genève, Leo S. Olschki.
BELTRAN i CAVALLER, Joan S. (2010): *Vocabulari de cruïlla. Els mots de les Terres de l'Ebre i del Maestrat en el context del català formal*, 2 vol., Benicarló, Onada.
BERNAT i BALTRONS, Francesc i Jaume TORRES i ESTRADÉ (2004): «*Collamec-mecoll*: estudi dels mots emprats en català per expressar el concepte de 'dur una persona a les espatlles i/o l'esquena'», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Miscel·lània Joan Veny / 5*] [Barcelona], 49, pàg. 201-231.
BERTOLDI, Vittorio (1924): «Dal lessico botanico: la petacciola», dins *Archivum romanicum: nuova revista di filologia romanza* [Genève], vol. VIII, 1-2, pàg. 256-267.
BLOCH, Oscar i Walther von WARTBURG (1950): *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, Presses Universitaires de France.
BOTET, Renat (1997): *Vocabulari rossellonès*, Canet, El Trabucaire.
BOURCIEZ, Édouard (1956): *Éléments de linguistique romane*, 4a ed., Paris, Klincksieck.
BRUGUERA, Jordi (1996): *Diccionari etimològic*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
— (2006): *Diccionari de la formació de mots*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
Busa-Nebrija = DE NEBRIJA, E. A. i Gabriel BUSA: *Diccionario latín-catalán y catalán-latín, 1507*. Estudi de Germà COLÓN i Amadeu J. SOBERANAS, Barcelona, Puvill, 1987.
CARETA VIDAL, Antoni (1901): *Diccionari de barbrismes introduhits en la llengua catalana*, Barcelona, J. Oliva.
CARIA, Rafael (2001): *Le piante spontanee ad Alghero. Nomi. Proprietà. Usi. Etimologia*, Sassari, EdeS Editrice Democratica Sarda.
CASANOVA, Emili (1990): «L'evolució del sistema palatal català: una interpretació», dins *A sol post. Estudis de llengua i literatura* [Alacant], 1, pàg. 45-62.
— (2003): «El lèxic de la Decadència en els estudis etimològics: el cas del DECat de Joan Coromines», dins Marie-Claire ZIMMERMANN i Anne CHARLON (eds.), *Actes del Dotzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, III, Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 189-221.
CASES-CARBÓ, Joaquim (1928): *Assaigs de paleontologia lingüística catalana. La terminació ona a Catalunya i voltants. Català, Catalunya. Lledó*, Barcelona, Llibreria Catalònia (amb un mapa fora de text).
COBARRUBIAS OROZCO, Sebastián de (1610 [1979]): *Tesoro de la lengua castellana o española*, Madrid, Turner.
COLOMINA, Jordi (1985): *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*, Alcoi, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert" – Diputació Provincial d'Alacant.
— (1991): *El valencià de la Marina Baixa*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.
— (1999): *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant, Universitat d'Alacant.
COLÓN, Germà (1953): «El concepto 'otoño' en catalán y su posición entre las lenguas romances», dins *Revista de Filología Española* [Madrid], 37, pàg. 194-215 (reproduït a G. COLÓN [1976], pàg. 223-239).
— (1970): «Sobre el funcionament de les sibilants en el català de Castelló», dins *Phonétique et linguistique romanes. Mélanges offerts à M. Georges Straka*, I, Lyon – Strasbourg, pàg. 43-51 (reproduït a G. COLÓN [1997], pàg. 329-338).
— (1973 a): «Los castellanismos primerizos del catalán. Acerca de NUPTIAE y VOTA en la Península Ibérica», dins *Prohemio* [Barcelona], 4, pàg. 5-36 (reproduït a G. COLÓN [1976], pàg. 354-395).
— (1973 b): «Del ave a la nave. Deslinde de una metáfora», dins *Zeitschrift für romanische Philologie*, 89, pàg. 228-244 (reproduït a G. COLÓN [1976], pàg. 405-431).
— (1976): *El lexico catalán en la Romania*, Madrid, Gredos.
— (1978): *La llengua catalana en els seus textos*, 2 vol., Barcelona, Curial.
— (1986): «Precisiones y complementos sobre el español *hincha* 'encono', portugués *incha* y catalán *inxa*», dins *Studia in honorem prof. M. de Riquer*, I, Barcelona, Quaderns Crema, pàg. 435-450 (reproduït a G. COLÓN [1989], pàg. 159-175).
— (1989): *El español y el catalán, juntos y en contraste*, Barcelona, Ariel.
— (1997): *Estudis de filologia catalana i romànica*, Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (2002): «*Lledó*, celtisme o androtopònim?», dins *Bole-*

tín de la Sociedad Castellonense de Cultura, 78, pàg. 105-116.

— (2003): «Espigoladures valencianes medievals», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Miscel·lània Joan Veny / 3*] [Barcelona], 47, pàg. 21-36.

COMES i CAUSSA, Josep (1998): «El parlar de Pau (Alt Empordà) a la dècada 1960-70 (II)», dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* [Figueres], 31, pàg. 351-413.

CONTE, Anchel, Chorche CORTÉS, Antonio MARTÍNEZ, Francho NAGORE i Chesús VÁZQUEZ (1977): *El aragonés: identidad y problemática de una lengua*, Zaragoza, Librería General.

CONTINI, Michel i Marie-Rose SIMONI-AUREMBOU (1996): «Les désignations romanes du berceau», dins *Atlas Linguistique Roman* (*ALiR*), I, *Commentaires*, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato – Libreria dello Stato, pàg. 95-114.

CORACHAN, Manuel (1936): *Diccionari de medicina*, Barcelona, Salvat.

CORBERA POU, Jaume (2000): *Caracterització del lèxic alguerès*, Palma, Universitat de les Illes Balears.

COROMINES, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, Club Editor.

— (1976): *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, 2a ed., Palma de Mallorca, Moll.

— (1976-1977): *Entre dos llenguatges*, 3 vol., Barcelona, Curial.

— (1990): *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*, Barcelona, Curial.

CORRIENTE, Federico (1982): «Precisiones etimológicas a 'bassetja' y 'baldraca'», dins *Anuario de Filología* [Barcelona], 8, pàg. 105-109.

CORRIENTE = CORRIENTE, Federico (2003): *Diccionario de arabismos y voces afines en iberorromance*, 2a ed., Madrid, Gredos.

CORTELAZZO, Manlio (1969): *Avviamento critico allo studio della dialettologia italiana. I. Problemi e metodi*, Pisa, Pacini.

DCVB = ALCOVER, Antoni M. i Francesc de Borja MOLL (1930-1962): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol., Palma de Mallorca, Moll.

DECat = COROMINES, Joan (1980-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona, Curial – La Caixa.

DECH = COROMINES, Joan i José Antonio PASCUAL (1980): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid, Gredos.

DEI = BATTISTI, Carlo i Giovanni ALESSIO (1975): *Dizionario etimologico italiano*, 4 vol., Firenze, G. Barbèra.

DELL = ERNOUT, Alfred i Antoine MEILLET (1985): *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, 4a ed., Paris, Klincksieck.

DES = WAGNER, Max L. (1960-1964): *Dizionario etimologico sardo*, 3 vol., Heidelberg, Carl Winter (nova edició, Cagliari, Gianovi Trois, 1989).

DG_1 = FABRA, Pompeu (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Llibreria Catalònia.

DG_2 = FABRA, Pompeu (1954): *Diccionari general de la llengua catalana*, 2a ed., Barcelona, A. López Llausàs.

DHLF = REY, Alain (director) (1994): *Dictionnaire historique de la langue française*, 3 vol., Paris, Dictionnaires Le Robert.

$DIEC_1$ = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la llengua catalana*, 1a ed., Barcelona – Palma de Mallorca – València, Edicions 3 i 4 – Edicions 62 – Moll – Enciclopèdia Catalana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

$DIEC_2$ = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): *Diccionari de la llengua catalana*, 2a ed., Barcelona, Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana.

DIEZ, Friedrich (1853 [1857]): *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*, Bonn, Bei Adolph Marcus.

DOrt = FABRA, Pompeu (1917): *Diccionari ortogràfic*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (posteriors edicions de 1923, 1931 i 1937).

DUARTE, Carles i Àlex ALSINA (1984-1986): *Gramàtica històrica del català*, 3 vol., Barcelona, Curial.

EBNER, Fred (1963-1968): «El 'cec' i el 'llusc' als parlars catalans», dins *Estudis Romànics* [*Estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra / 2*] [Barcelona], 13, pàg. 127-145.

ENDIZE = INSTITUTO DE ESTUDIOS ALTOARAGONESES (1999): *Endize de bocables de l'aragonés, seguntes os repertorios lesicos de lugars y redoladas de l'Alto Aragón*, 4 vol., Uesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses.

ESCRIG, José (1851): *Diccionario valenciano-castellano*, Valencia, Imprenta de J. Ferrer de Orga.

ESCRIG, José i Constantino LLOMBART (1887): *Diccionario valenciano-castellano*, Valencia, Librería de Pasqual Aguilar.

ESTEVE *et al.* = ESTEVE, Joaquín, Joseph BELVITGES i Antonio JUGLÀ (1803): *Diccionario catalán-castellano-latín*, Barcelona, Oficina de Tecla Pla Viuda.

ESTEVE, Joan (1489): *Liber elegantiarum latina et valentiana lingua*, Venècia, Paganinus de Paganinis.

FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

FAVÀ i AGUD, Xavier (2001): *Diccionari dels noms de ceps i raïms. L'ampelonímia catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

FEBRER CARDONA, Antoni (v. 1830 [2001]): *Diccionari menorquí, español, francès i llatí*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. Edició crítica i estudi introductori a cura de Maria PAREDES.

FERRER, Joan, Josep FERRER i Joan PUJADAS (eds.) (1998): *Pompeu Fabra i Joan Coromines. La correspondència dels anys de l'exili*, Barcelona, Fundació Pere Coromines – Institut d'Estudis Catalans.

FERRER PASTOR, Francesc (1980): *Diccionari de la rima*, València, Impremta Fermar.

FEW = WARTBURG, Walther von (des de 1928): *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, Bonn – Leipzig – Berlin – Basel, Mohr – Zbinden.

FIGUERA, Pere Antoni (1840): *Diccionari mallorquí-*

castellà, Palma de Mallorca, Imprenta y Llibreria de Esteva Trias.

FITER, Josep (1913): *Enciclopèdia moderna catalana*, Barcelona, Joseph Gallach.

FOIX, Vincent (2003): *Dictionnaire gascon-français* (*Landes*), texte établi au Centre d'Études des Cultures d'Aquitaine et d'Europe du Sud sous la direction de Paule BÉTÉROUS, Bordeaux, Presses Universitaires de Bordeaux.

FONT, Antoni (1637): *Fons verborum et phrasium*, Barcinone, Mathevat.

FONT QUER, Pío (1982): *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*, Barcelona, Labor.

FOUCHÉ, Pierre (1924 a): *Phonétique historique du roussillonnais*, Toulouse, É. Privat.

— (1924 b): *Morphologie historique du roussillonnais*, Toulouse, É. Privat.

GARCÍA DE DIEGO, Vicente (1985): *Diccionario etimológico español e hispánico*, 2a ed., Madrid, Espasa-Calpe.

GARCIA-MEDALL, Joaquim i Joan Emili QUILES (1989): «Els noms d'un joc a la Comunitat Valenciana: el sambori», dins *Miscel·lània 89*, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana, pàg. 47-83.

GARCÍA SORIANO, Justo (1932): *Vocabulario del dialecto murciano*, Madrid, Bermejo (nova edició, Murcia, Editora Regional de Murcia, 1980).

GILI i GAYA, Samuel (1932): «Estudi fonètic del parlar de Lleida», dins *Miscelánea filológica dedicada a D. Antonio Mª Alcover con motivo de la publicación del «Diccionari Català-Valencià-Balear»*, Palma de Mallorca, Imprenta Vda. de S. Pizà, pàg. 241-255.

GIMENO, Lluís (1990): «L'elisió de la /r/ final de mot en tortosí meridional», dins *Caplletra* [València], 6, pàg. 123-140.

Glossarium = BASTARDAS, Joan, M. BASSOLS *et al*. (1960): *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae. Voces latinas y romances documentadas en fuentes catalanas del año 800 al 1100*, Barcelona, Universitat de Barcelona – Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

GRIERA, Antoni (1914): *La frontera catalano-aragonesa*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

GRIÑÓ i GARRIGA, David (1977): *Llibre dels bolets. Guia pràctica del boletaire català*, Barcelona, Millà.

GUITER, Enric (1955): «Els noms de l'"arada" en rossellonès», dins *Miscelánea filológica dedicada a Mons. A. Griera*, I, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto M. Cervantes – Instituto de Estudios Pirenaicos, pàg. 335-346.

GUITER, Henri (1984): «Chiendent et coquelicot dans l'atlas linguistique des Pyrénées Orientales (ALPO)», dins *Societé Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales*, 92, pàg. 125-133.

GULSOY, Joseph (1991): «Català *inxa* 'malvolença', castellà *hincha* i portugués *incha*: història i origen», dins *Miscel·lània Joan Fuster*, IV, Barcelona, Universitat de València – Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 395-414.

— (1993): *Estudis de gramàtica històrica*, València – Barcelona, Institut Universitari de Filologia Valenciana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999): *Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional*, Barcelona.

JABERG, Karl (1955): «Zu den italienischen und rätoromanischen Namen des Muttermals», dins *Miscelánea filológica dedicada a Mons. A. Griera*, I, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto M. Cervantes – Instituto de Estudios Pirenaicos, pàg. 353-366.

JUD, Jakob (1925-1926): «Problèmes de géographie linguistique romane», dins *Revue de linguistique romane*, I, 1925, pàg. 181-236; II, 1926, pàg. 163-207.

LABÈRNIA, Pere (1839): *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina*, Barcelona, Estampa dels Hereus de la V. Pla.

LACAVALLERIA, Joan (1696): *Gazophylacium catalano-latinum*, Barcelona, Antoni Lacavalleria.

LAMUELA, Xavier (1984): «L'evolució dels sons representats per *g*, *j* i *tg* en català», dins Emili CASANOVA (coord.), *Miscel·lània Sanchis Guarner*, I, València, Universitat de València, pàg. 175-178.

LÁZARO CARRETER, Fernando (1962): *Diccionario de términos filológicos*, 2a ed., Madrid, Gredos.

LLOBET i PORTELLA, Josep M. (2008): «L'antic significat dels mots *assident*, *barbacana*, *nodrís* i *voltar*», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Miscel·lània Joaquim Molas / 1*] [Barcelona], 56, pàg. 251-254.

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (2002): *Diccionari de formació de paraules*, Barcelona, Edicions 62.

MAROUZEAU, Jules (1951): *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner.

MARTÍ GADEA, Joaquín (1891): *Diccionario general valenciano-castellano*, Valencia, Imprenta de José Canales Romá.

MARTÍ MESTRE, Joaquim (2006): *Diccionari històric del valencià col·loquial* (*segles XVII, XVIII i XIX*), València, Universitat de València.

MARTINES, Josep (2002): «L'aragonès i el lèxic valencià. Una aproximació», dins *Caplletra* [València], 32, pàg. 157-201.

— (2011): «*Punxar* i família: mossarabismes del català?», dins *Caplletra* [València], 51, pàg. 204-235.

MARTINET, André (1952): «Celtic lenition and western romance consonants», dins *Language* [Baltimore], 28, pàg. 192-217.

MASCARÓ, Joan (1984): «Aramon-aramònic: una regla fonològica catalana no descoberta fins ara», dins *Estudis Universitaris Catalans* [*Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari / 4*] [Barcelona], 26, pàg. 123-129.

MASCLANS, Francesc (1981): *Els noms de les plantes als Països Catalans*, Granollers – Barcelona, Montblanc-Martín – Centre Excursionista de Catalunya.

MASSANELL i MESSALLES, Mar (2002): «El mot valencià i nord-occidental *picaport*: aportació a la divisió català oriental / català occidental», dins Emili CASANOVA, Joaquim MARTÍ i Abelard SARAGOSSÀ (eds.), *Estudis del valencià d'ara. Actes del IV Congrés de Filologia Valenciana del 20 al 22 de maig de 2000. En homenatge al Doctor Joan Veny*, València, Denes, pàg. 375-402.

MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (1960): «Dos problemas iniciales relativos a los romances hispánicos», dins M. ALVAR, A. BADÍA, R. DE BALBÍN i L. F. LINDLEY CINTRA (eds.), *Enciclopedia Lingüística Hispánica*, I, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, pàg. 29-138.

MILÀ i FONTANALS, Manuel (1861): *De los trovadores en España*, dins *Obras completas*, II, Barcelona, Álvaro Verdaguer (reimpressió, 1889).

MISTRAL, Frédéric (1878-1886): *Lou Tresor dòu Felibrige ou Dictionnaire Provençal-Français*, Aix-en-Provence, Veuve Remondet-Aubin.

Moliner = MOLINER, María (2007): *Diccionario de uso del español*, 2 vol., 3a ed., Madrid, Gredos.

MOLL, Francesc de Borja (1928): *Suplement català al «Romanisches Etymologisches Wörterbuch»*, Barcelona, Biblioteca Balmes.

— (1932): «Estudi fonètich y lexical del dialecte de Ciutadella», dins *Miscelánea filológica dedicada a don Antonio Mª. Alcover*, Palma, Moll, pàg. 397-460 (nova edició a *Randa* [Barcelona], 8, 1979, pàg. 5-48).

— (1952): *Gramática histórica catalana*, Madrid, Gredos (ed. corregida i anotada per Joaquim MARTÍ MESTRE amb la col·laboració de Jesús JIMÉNEZ, València, Universitat de València, 2006).

— (1980): *El parlar de Mallorca*, Barcelona, Barcino (2a ed. catalana, Mallorca, Moll – Consell Insular de Mallorca, 1990).

— (1982): *Els llinatges catalans* (*Catalunya*, *País Valencià*, *Illes Balears*). *Assaig de divulgació lingüística*, 2a ed., Mallorca, Moll.

MORAN, Josep (1997): «Origen del plural dels noms acabats amb *-s* en singular», dins Josep MASSOT i MUNTANER (ed.), *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*, I, Barcelona, Universitat de Barcelona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 311-327.

Noms de plantes = VALLÈS i XIRAU, Joan (director), Joan VENY i CLAR, Josep VIGO i BONADA, M. Àngels BONET i GALOBART, M. Antònia JULIÀ i BERRUEZO i Joan Carles VILLALONGA i TERRASA (2014): *Noms de plantes: corpus de fitonímia catalana*, Barcelona, TERMCAT.

ORTELLS, Vicent i Xavier CAMPOS (1983): *Els anglicismes de Menorca*, Palma de Mallorca, Moll.

PALDC = VENY, Joan (2007): *Petit Atles Lingüístic del Domini Català*, 1, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (primera reimpressió corregida, 2008; segona reimpressió corregida, 2014).

— (2009): *Petit Atles Lingüístic del Domini Català*, 2, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2011): *Petit Atles Lingüístic del Domini Català*, 3, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2013): *Petit Atles Lingüístic del Domini Català*, 4, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

PALW = LECHANTEUR, Jean, Marie-Guy BOUTIER i Marie-Thérèse COUNET (redactors) (1990, 1992 i 1995): *Petit atlas linguistique de la Wallonie*, I, II i III, Liège, Institut de dialectologie wallonne de l'Université de Liège, 20 cartes et commentaires.

PASCU, Giorge (1936): «Le maïs dans les langues romanes et balkaniques», dins *Estudis Universitaris Catalans* [*Homenatge a Antoni Rubió i Lluch*] [Barcelona], 21, pàg. 451-469.

PENNY, Ralph (2006): *Gramática histórica del español*, 2a ed., Barcelona, Ariel.

PENSADO, Carmen (1983): «Sobre los resultados de las vocales velares latinas precedidas de yod inicial», dins *Revista de Filología Románica* [Madrid], 1, pàg. 109-135.

PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*, València, Universitat de València.

PÉREZ SALDANYA, Manuel, Rosanna MESTRE i Ofèlia SANMARTÍN (1998): *Diccionari de lingüística*, València, Colomar.

PETROVICI, Emil (1940): *Micul Atlas Lingvistic Român*, II, 1, Sibiu.

PLATZ, Ernest (1922): «*Balai*, étude de géographie linguistique et de sémantique», dins *Miscellanea linguistica dedicata a Hugo Schuchardt per il suo 80º anniversario*, Genève, Leo S. Olschki, pàg. 169-221.

PONS i GRIERA, Lídia (1992): *Iodització i apitxament al Vallès. Interpretació sociolingüística i psicolingüística dels canvis fonètics*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

POP, Sever (1938): *Micul Atlas Lingvistic Român*, I, 1, Cluj.

— (1942): *Micul Atlas Lingvistic Român*, I, 2, Sibiu.

— [1950]: *La dialectologie. Aperçu historique et méthodes d'enquêtes linguistiques*, Louvain: chez l'auteur.

Quintilingüe = SOCIETAT DE CATALANS (1839): *Diccionari catalá-castellá-llatí-frances-italiá*, 2 vol., Barcelona, Imprempta de Joseph Torner.

RASICO, Philip D. (1981): «El tractament català dels grups de nasal o líquida més oclusiva, a la llum de la documentació medieval: precisions fonològiques», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Miscel·lània Pere Bohigas / 1*] [Barcelona], 3, pàg. 9-25.

— (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Barcelona, Curial – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

RASPALL i JUANOLA, Joana i Joan MARTÍ i CASTELL (1984): *Diccionari de locucions i de frases fetes*, Barcelona, Edicions 62.

RECASENS, Daniel (1998): «Factors històrics d'algunes característiques fonètiques i fonològiques del mallorquí», dins Josep MASSOT i MUNTANER (ed.), *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*, II, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 541-558.

REDARD, Georges (1964): «Le renouvellement des méthodes

en linguistique géographique», dins Horace Gray LUNT (ed.), *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists* (*Cambridge, Mass., August 27-31, 1962*), London – The Hague – Paris, Mouton, pàg. 253-257.

Regles = BADIA i MARGARIT, Antoni M. (1999): *Les regles de esquivar vocables i «la qüestió de la llengua»*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

RENN, Manfred i Werner KÖNIG (2006): *Kleiner Bayerischer Sprachatlas*, München, Deutscher Taschenbuch.

REW = MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1935): *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, 3a ed., Heildelberg, Carl Winter.

RIBELLES COMÍN, José (1920, 1929, 1939): *Bibliografía de la lengua valenciana*, 3 vol., Madrid, Tipografia de la «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos».

ROHLFS, Gerhard (1924): «Zu den süditalienischen Namen des 'Wegerich'», dins *Zeitschrift für romanische Philologie*, 44, pàg. 724-725.

— (1966): *Lengua y cultura. Estudios lingüísticos y folklóricos*, Madrid, Alcalá.

ROS, Carles (1752): [*Jocs infantils de València*], ap. José RIBELLES COMÍN [1939], vol. III, pàg. 475-476.

— (1764): *Diccionario valenciano-castellano*, Valencia, Imprenta de Benito Monfort.

ROSSELLÓ BORDOY, Guillem (1991): «Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena i les arrels àrabs del català de Mallorca», dins *Estudis baleàrics* [Palma], 41 [L'Arxiduc Lluís Salvador-Balears: CXXV Aniversari (1867-1992)], pàg. 69-86.

ROYO *et al*. = ROYO, F., L. DE TORRES, R. CURTO, S. CARDERO, J. BELTRAN, M. ARRUFAT i A. ARASA (2008): *Plantes del Port*, 3 vol., Ulldecona, Grup de Recerca Científica 'Terres de l'Ebre'.

SAINÉAN, Lazare (1925): *Les sources indigènes de l'étymologie française*, 2 vol., Paris, E. de Boccard.

Salvat 1912 = *Diccionari enciclopèdic de la llengua catalana* (1912), Barcelona, Salvat.

Salvat 1934 = *Diccionari enciclopèdic de la llengua catalana* (1934), Barcelona, Salvat.

SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*, València, Torre (ed. facsímil a cura d'Antoni FERRANDO, Barcelona, Alta Fulla, 1993).

— (1956): «Factores históricos de los dialectos catalanes», dins *Estudios dedicados a Menéndez Pidal*, 6, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, pàg. 151-186.

SANELO (1800) = GULSOY, Joseph (1964): *El diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo. Edición, estudio de fuentes y lexicología*, Castellón de la Plana, Hijos de F. Armengol.

SANNA, Josep (1988): *Diccionari català de l'Alguer*, l'Alguer – Barcelona, Regina. Pròleg de Joan VENY (reproduït a J. VENY [2001 a], pàg. 113-117).

SAURA, Jaume Àngel (1878): *Novíssim diccionari manual de las llenguas catalana-castellana*, Barcelona, Esteve Pujal.

SEGARRA, Mila (1985 a): *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona, Empúries.

— (1985 b): *Història de la normativa catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

SEGURA DA CRUZ, Maria Luisa i Celeste AUGUSTO (1996): «Les désignations romanes du miroir», dins *Atlas Linguistique Roman* (*ALiR*), I, *Commentaires*, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato – Libreria dello Stato, pàg. 115-126.

STEIGER, A. (1932): *Contribución a la fonética del hispanoárabe y de los arabismos en el ibero-románico y el siciliano*, Anejo XVII de la Revista de Filología Española, Madrid (nova edició, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1991).

TAGLIAVINI, Carlo (1982): *Origine e storia dei nomi di persona*, Bologna, Pàtron.

TERREROS, Esteban de (1787): *Diccionario castellano con las voces de ciencias y artes y sus correspondientes de las tres lenguas francesa, latina e italiana*, Madrid, Imprenta de la Viuda de Ibarra.

TORRA, Pere (1640): *Thesaurus verborum ac phrasium*, Barcelona, Rafael Figueró.

TORRES, Jaume i Francesc BERNAT (1989): *Mapes per a l'estudi de la llengua catalana*, Suplement COM ensenyar català als adults, 6, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Tresor = GRIERA, Antoni (1935-1947): *Tresor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya*, 14 vol., Barcelona, Catalunya (2a ed., Barcelona, Polígrafa, 1966).

TUAILLON, Gaston (2001): «Les désignations romanes de la fourmi», dins *Atlas Linguistique Roman* (*ALiR*), IIa, *Commentaires*, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato – Libreria dello Stato, pàg. 145-163.

VENY, Joan (1958-1960): «Paralelismos léxicos en los dialectos catalanes», dins *Revista de Filología Española* [Madrid], 42, pàg. 91-149 i set mapes; 43, pàg. 117-202 i deu mapes.

— (1963-1968): «Els noms de l''esternut' en català», dins *Estudis Romànics* [*Estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra / 2*] [Barcelona], 13, pàg. 95-125 i un mapa.

— (1971): "*Regiment de preservació de pestilència*" *de Jacme d'Agramont* (*s. XIV*). *Introducció, transcripció i estudi lingüístic*, Tarragona, Diputació Provincial (nova edició, amb estudi introductori i glossari de Jon ARRIZABALAGA, Luis GARCÍA BALLESTER i Joan VENY, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1998) (i dins Joan VENY [1993 c], pàg. 121-203, amb algunes correccions i addicions).

— (1976): «El valencià meridional», dins Felip M. LORDA ALAIZ i Jean ROUDIL (eds.), *Problemes de Llengua i Literatura Catalanes. Actes del II Col·loqui Internacional sobre el Català* (*Amsterdam*, *1970*), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 145-180 i cinquanta mapes (reproduït a J. VENY [1978], pàg. 203-245 i vint-i-sis mapes).

— (1978): *Estudis de geolingüística catalana*, Barcelona, Edicions 62 (amb vint-i-sis mapes) (2a ed., 1984).

— (1979-1980): «Problemas de adstrato en catalán», dins

Archivum. Estudios ofrecidos a Emilio Alarcos Llorach con motivo de sus XXV años de docencia en la Universidad de Oviedo [Oviedo], 29-30, pàg. 399-422 (i trad. cat. dins J. VENY [1978], pàg. 131-154).

— (1980): «Sobre els occitanismes del rossellonès», dins Jordi BRUGUERA i Josep MASSOT i MUNTANER (eds.), *Actes del V Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (*Andorra, 1-6 octubre 1979*), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 441-494 i cinc mapes (reproduït a J. VENY [2006 a], pàg. 149-187).

— (1986 a): *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

— (1986 b): «L'ètim de *merita* 'fredeluga': entre l'arabisme i l'onomatopeia», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit / 4*] [Barcelona], 12, pàg. 37-61 (reproduït a J. VENY [2001 b], pàg. 133-158 i un mapa i a [2009 d], pàg. 99-116).

— (1986 c): «La dialectologia catalana: realitats i perspectives», dins Joan VENY i Joan M. PUJALS (eds.), *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (*Tarragona-Salou, 1-5 octubre 1985*), Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 383-423 (versió ampliada a Isidor MARÍ (ed.), *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (*1 maig 1986*), *IV, Àrea 3. Lingüística Social*, Palma de Mallorca, Universitat de les Illes Balears, 1992, pàg. 21-48 i reproduït a J. VENY [2001 a], pàg. 181-210).

— (1988 a): «Llei fonètica, onomatopeia i polisèmia en els noms catalans del 'grill'», dins Anna CORNAGLIOTTI *et al.* (eds.), *Miscellanea di Studi Romanzi offerta a Giuliano Gasca Queirazza*, vol. 2, Torino, Edizioni dell'Orso, pàg. 1.073-1.095 (reproduït a J. VENY [2001 b], pàg. 183-209 i dos mapes).

— (1988 b): «Noves dades sobre la partió català occidental / català oriental», dins Philip D. RASICO i Curt J. WITTLIN (eds.), *Actes del V Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica* (*Tampa-St. Augustine, 1987*), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 11-36 i cinc mapes (reproduït a J. VENY [2001 a], pàg. 61-82).

— (1989 a): «L'equivalència acústica B = G en català: els casos de *bolerany* 'remolí' i *boixac* 'galdiró'», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Miscel·lània Joan Bastardas / 1*] [Barcelona], 18, pàg. 101-127 (reproduït a J. VENY [2001 b], pàg. 94-131).

— (1989 b): «Sobre les equivalències cast. /x/ = cat. /ʃ/», dins *Homenaje a Alonso Zamora Vicente. II, Dialectología. Estudios sobre el Romancero*, Madrid, Castalia, pàg. 307-321 (reproduït a J. VENY [2006 a], pàg. 77-90).

— (1991 a): «Huellas aragonesas en los dialectos catalanes meridionales», dins *Actas del I Congreso de Lingüistas Aragoneses* (*Zaragoza, 1988*), Zaragoza, Diputación General de Aragón, pàg. 89-102 i tres mapes (versió catalana dins J. VENY [1991 b], pàg. 97-114).

— (1991 b): *Mots d'ahir i mots d'avui*, Barcelona, Empúries.

— (1991 c): «Les varietats geogràfiques i la normativa de la llengua catalana», dins Joan MARTÍ i CASTELL (ed.), *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, Barcelona, Columna, pàg. 197-205 (reproduït a J. VENY [2001 a], pàg. 85-94).

— (1993 a): «Fortuna del fonema /x/ en català: visió històrica de la 'queada'», dins Rafael ALEMANY, Antoni FERRANDO i Lluís B. MESEGUER (eds.), *Actes del IXè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (*Alacant-Elx, 9-14 de setembre de 1991*), vol. 2, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 405-436 (reproduït a J. VENY [2006 a], pàg. 33-60).

— (1993 b): «El valencià en la proposta del català estàndard», dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló* (*16 i 17 d'octubre de 1992*), Barcelona – Castelló, Institut d'Estudis Catalans – Universitat Jaume I, pàg. 47-56 (reproduït a J. VENY [2009 d], pàg. 227-235).

— (1993 c): *Dialectologia filològica. Transfusió lèxica. Llengua escrita i dialectalismes*, Barcelona, Curial – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (1994): «La importación del fonema /x/ en catalán», dins *Revista Española de Lingüística* [Madrid], 24/1, pàg. 1-19 (versió catalana dins J. VENY [2006 a], pàg. 61-76).

— (1996): *Onomàstica i dialectologia*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (1997): «Els noms catalans del 'mosquit'», dins *Revista de Filología Románica* [*Memoria-Homenaje a Pedro Peira Sobeirón*] [Madrid], 14/2, pàg. 487-501 (reproduït a J. VENY [2001 b], pàg. 159-182 i un mapa).

— (1998 a [1978]): *Els parlars catalans* (*Síntesi de dialectologia catalana*), 12a ed. revisada i augmentada, Palma de Mallorca, Moll.

— (1998 b): «Tradició i innovació en els noms catalans de l'*Eriobotrya japonica* 'nesprer' i el seu fruit», traducció del castellà de la comunicació publicada a Giovanni RUFFINO (ed.), *Atti del XXI Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza* (*Palermo, 1995*), III, Tübingen, Max Niemeyer, pàg. 927-940 (reproduït a J. VENY [2001 b], pàg. 29-55 i un mapa).

— (1999 a): *Aproximació al dialecte eivissenc*, Palma de Mallorca, Moll.

— (1999 b): «Leuconíquia i cultura popular», dins *Caplletra* [València], 26, pàg. 27-37 (reproduït a J. VENY [2009 d], pàg. 239-249).

— (1999 c): «La centralització de la [o] àtona en català: del *clotell* al *clatell*», dins *Catalan Review* [*Homage Volume for Professor Joseph Gulsoy*] [Barcelona], 13/1-2, pàg. 225-253 (reproduït a J. VENY [2009 a], pàg. 93-113).

— (2000): «De la 'nineta' a l''ànima de l'ull'», dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Elx i a la Universitat d'Alacant* (*16 i 17 d'octubre de 1998*), Barcelona – Elx, Institut d'Estudis

Catalans – Ajuntament d'Elx, pàg. 83-92 (reproduït a J. VENY [2009 d], pàg. 146-154).
— (2001 a): *Llengua històrica i llengua estàndard*, València, Universitat de València.
— (2001 b): *Llengua i entorn natural*, Barcelona, Edicions 62.
— (2002): «Sobre el valencià *gemecar* 'gemegar'», dins *Caplletra* [València], 32, pàg. 143-155 (reproduït a J. VENY [2006 a], pàg. 133-143).
— (2003 a): «Relacions toponímiques i lingüístiques entre les Balears i la Marina», dins Emili CASANOVA i Lluís R. VALERO (eds.), *Actes del XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica* (*i VI d'Onomàstica Valenciana*) (*Teulada* [*Marina Alta*]*, 6-8 desembre 2002*), València, Denes, pàg. 705-730 (reproduït a J. VENY [2009 d], pàg. 173-199).
— (2003 b): «Catalán: historia externa de la lengua», dins Gerhard ERNST, Martin-Dietrich GLESSGEN, Christian SCHMITT i Wolfgang SCHWEICKARD (eds.), *Romanische Sprachgeschichte. Histoire linguistique de la Romania. Ein internationales Handbuch zur Geschichte der romanischen Sprachen. Manuel international d'histoire linguistique de la Romania*, I, Berlin – New York, De Gruyter, pàg. 840-852 (versió catalana dins J. VENY [2009 a], pàg. 11-27).
— (2004 a): «*Rector* i *rectoria* en català: estudi onomasiològic», dins Germà COLÓN, Tomàs MARTÍNEZ i Maria Pilar PEREA (eds.), *La cultura catalana en projecció de futur. Homenatge a Josep Massot i Muntaner*, Castelló, Fundació Germà Colón i Domènech – Universitat Jaume I, pàg. 471-493.
— (2004 b): «Sobre els significants de 'blasfemar' i 'renyar': geolingüística, semàntica i etimologia», dins *Caplletra* [València], 37, pàg. 35-52.
— (2005 a): «Afinitats ultrapirinenques del català septentrional de transició», dins Xavier LUNA-BATLLE (ed.), *Actes del Col·loqui* "*L'Albera i el patrimoni en l'espai transfronterer*", Figueres, Consell Comarcal de l'Alt Empordà, pàg. 179-199.
— (2005 b): «Alguns ensenyaments de la geolingüística», dins *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa? I Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit* (*Barcelona, 11 de març de 2004*), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, pàg. 155-172 i cinc mapes.
— (2005 c): «Norma i espai en català», dins Bàrbara ROVIRÓ, Aina TORRENT-LENZEN i Andreas WESCH (eds.), *Normes i identitats. Normen und identitäten. Sprachwissenschaftliche Beiträge des 19. Deutschen Katalanistentags Köln 2003*, Titz, Axel Lenzen, pàg. 291-320.
— (2006 a): *Contacte i contrast de llengües i dialectes*, València, Universitat de València.
— (2006 b): «Notes», dins Francesc VALLVERDÚ (ed.), *Llenguatge. Articles de La Vanguardia* (*1999-2002*), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, pàg. 107-121.
— (2006 c): «Llengua i territori en l'obra de Verdaguer», dins *Anuari Verdaguer* [*Actes del VI Col·loqui Internacional sobre Verdaguer:* "*Verdaguer: llengua, retòrica i poètica*"] [Vic], 14, pàg. 17-55.
— (2007 a): *Escrits lingüístics mallorquins*, Mallorca, Moll.
— (2007 b): veg. *PALDC*.
— (2007 c): «*San*(*t*) *Antoni* / *Sen*(*t*) *Antoni*», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Homenatge a Joseph Gulsoy / 3*] [Barcelona], 55, pàg. 215-239 (reproduït a J. VENY [2009 a], pàg. 114-128).
— (2008): «Los nombres de la 'rodada' en catalán», dins Gabriele BLAIKNER-HOHENWART, Evelyn BORTOLOTTI, Rita FRANCESCHINI, Emese LÖRINCZ, Leander MORODER, Gerda VIDESOTT i Paul VIDESOTT (eds.), *Ladinometria. Festschrift für Hans Goebl zum 65. Geburtstag*, II, Salzburg, Universität Salzburg – Freie Universität Bozen – Istitut Cultural Ladin "majon di fascegn" – Istitut Ladin "Micurà de Rü", pàg. 325-338 (reproduït a J. VENY [2012 b], pàg. 235-248).
— (2009 a): *Per a una història diatòpica de la llengua catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
— (2009 b): «Sobre *ombria* i els noms catalans de l''obaga'», dins Montserrat VEYRAT i Enrique SERRA (eds.), *La lingüística como reto epistemológico y como acción social. Estudios dedicados al profesor Ángel López García con ocasión de su sexagésimo aniversario*, I, Madrid, Arco Libros, pàg. 553-566 (reproduït a J. VENY [2012 b], pàg. 249-264).
— (2009 c): veg. *PALDC*.
— (2009 d): *Estudis lingüístics valencians*, València, Universitat de València. Edició a càrrec d'Emili CASANOVA i Antoni FERRANDO.
— (2011 a): «Enquesta a Guardamar», dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a la Delegació de l'Institut a Alacant, el Carxe* (*la Torre del Rico, Jumella*), *Novelda i Guardamar* (*16 i 17 d'octubre de 2009*), Barcelona – Alacant – Guardamar – Jumella – Novelda, Institut d'Estudis Catalans – Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana – Ajuntament de Guardamar – Ajuntament de Jumella – Ajuntament de Novelda, pàg. 67-80.
— (2011 b): «Sobre derivats populars catalans del gerundiu», dins *Estudis Romànics* [Barcelona], 33, pàg. 293-302.
— (2011 c): veg. *PALDC*.
— (2012 a): «Vocabulaire ichtyonymique et nautique catalan dans la Romania», dins J. VENY [2012 b], pàg. 153-171 (i dins José Enrique GARGALLO i Nikola VULETIĆ (eds.), *Mare Loquens. Études d'étymologie et de géolinguistique romanes à la mémoire de Vojmir Vinja* (*1921-2007*), Zadar, Universitat de Zadar, 2013, pàg. 93-110).
— (2012 b): *De geolingüística i etimologia romàniques*, Barcelona, Universitat de Barcelona. Edició a cura de José Enrique GARGALLO i M. Reina BASTARDAS.
— (2012 c): «Circulacions lingüístiques en la Romània», dins J. VENY [2012 b], pàg. 93-113 (i dins Emili CASANOVA i Cesáreo CALVO (eds.), *Actes del 26é Congrés*

Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques (*València, 6-11 de setembre de 2010*), Berlin, De Gruyter, 2013, pàg. 495-511).

— (2013 a): «Sobre l'epítesi dental de *-r* > *-rt* en català: del *cor* al **cort*», dins *Estudis Romànics* [Barcelona], 35, pàg. 391-399.

— (2013 b): «Pronúncia diftongada de *o*, *u* (*oliva* > *auliva*) i pronúncia monoftongada de ɔw/aw (*rautija* > *rutija*) en posició àtona en català», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* [*Homenatge a Jordi Bruguera / 1*] [Barcelona], 67, pàg. 191-229.

— (2013 c): veg. *PALDC*.

— (2015): «Català occidental / català oriental, encara», dins *Estudis Romànics* [Barcelona], 37, pàg. 31-65.

— (en premsa): «L'empremta occitana en català», dins *XIè Congrés Internacional de l'Associació Internacional d'Estudis Occitans*, Universitat de Lleida, Lleida, juny 2014.

VENY, Joan i Àngels MASSIP (2013): *Scripta* mallorquina, 2 vol., Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

VERDAGUER, Pere (2002): *Diccionari del rossellonès*, Barcelona, Edicions 62.

VIDOS, Benedek Elemér (1939): *Storia delle parole marinaresche italiane passate in francese. Contributo storico-linguistico all'espansione della lingua nautica italiana*, Firenze, Leo S. Olschki.

WAGNER, Max L. (1951): *La lingua sarda*, Berna, Francke, pàg. 183-244.

— (1960-1964): veg. *DES*.

IV. TERMINOLOGIA LINGÜÍSTICA

La informació relativa als dialectes catalans es troba en l'apartat *Classificació dialectal* de la part introductòria del volum I.

absorció. Incorporació d'un so vocàlic o semivocàlic en un so consonàntic veí; per ex., absorció de la *g* de *agulla* en el val. *aülla*.

accent. Element articulatori que es distingeix per la seva intensitat en un mot o grup de mots.

acusatiu. Cas gramatical del llatí que assenyala la funció de complement directe; la major part de mots del català procedeixen de l'acusatiu del llatí; per ex., TABULAM és l'origen del cat. *taula*.

adstrat. Llengua en situació de veïnatge respecte d'una altra; per ex., l'occità o l'aragonès respecte del català.

afèresi. Fenomen fonètic que consisteix en la pèrdua d'un o més fonemes a principi de paraula; per ex., *nar* en comptes de *anar*.

aferètic -a. Que ha sofert afèresi.

afix. Morfema que s'afegeix a un radical o a un mot per a formar un altre mot o per a indicar els accidents gramaticals; veg. **prefix** i **sufix**.

africació. Articulació d'un so amb oclusió dels òrgans articulatoris seguida de la suavitat d'una fricativa; veg. **africat -ada**.

africat -ada. *Consonant africada*, la que és pronunciada amb africació; per ex., la [dʒ] de *viatge*.

aglutinació. Fenomen pel qual dos o més mots que es troben sovint en contacte s'uneixen per a formar-ne un de nou; per ex., *dematí* 'matí' (< *de matí*).

al·loglot -a. Pertanyent a una llengua diferent de la del propi país; per ex., *respaldo* 'respatller' és un mot al·loglot del català.

alternança. Relació existent entre formes variants d'una mateixa unitat lingüística; per ex., l'alternança *res*/*re* en cat. central.

alveolar. Que s'articula amb la punta de la llengua sobre la cara interna dels alvèols; per ex., la *s* i la *n*.

ampelònim. Nom de cep i de raïm.

anàfora. Procediment sintàctic per mitjà del qual un element és interpretat per relació amb un altre que precedeix en el discurs; per ex., en la frase "*Va escriure una novel·la i un poema*; *aquest era excel·lent*; *aquella*, *molt fluixa*", *aquest* i *aquella* són fenòmens d'anàfora.

anafòric -a. Relatiu a l'anàfora.

analogia. Fenomen que acosta una forma a una altra considerada com a model inductor; per ex., *pilar* [piˈla] fa *pilans* en alguns parlars per analogia amb el plural de mots com *mà*/*mans*, *germà*/*germans*, etc.

analògic -a. Propi de l'analogia.

anaptíctic -a. Propi de l'anaptixi.

anaptixi. Epèntesi d'una vocal, especialment entre una consonant i una líquida o entre una líquida i una consonant; per ex., **mugueró* per *mugró*; **carabó* per *carbó*.

andalús. Varietat que adopta el castellà a Andalusia.

andalusí. Relatiu o pertanyent a Al-Àndalus.

antífrasi. Ús d'un mot per dir el contrari del que significa, generalment a través de la ironia; per ex., *Quina perla*!, dit negativament d'algú.

antifràstic -a. Relatiu o pertanyent a l'antífrasi.

antihiàtic -a. Que és inserit entre dues vocals per tal de trencar el hiat; per ex., *diarreia*, en comptes de *diarrea*; veg. **hiat**.

antònim. Unitat lèxica que té un significat oposat a una altra; per ex., *dreta* (oposat a *esquerra*).

antropònim. Nom de persona; per ex., *Andreu*, *Homs*.

antroponímia. Branca de l'onomàstica que estudia els noms de persona.

apel·latiu. Nom comú; per ex., *taula*, *ploma*.

apicoalveolar. Articulació que consisteix a aplicar la punta de la llengua en la cara posterior interna dels alvèols; per ex., la *s* catalana.

apitxament. Acció o efecte d'apitxar.

apitxar. Ensordir una consonant sibilant sonora.

apitxat -ada. S'aplica a fonemes sonors que s'han ensordit; per ex., la palatal de *fetge*, pron. *fe*[tʃ]*e*. *Apitxat* és també sinònim de *valencià central*.

apòcope. Caiguda d'un o més sons al final d'una paraula; per ex., *fra* per *frare* (*Fra Martí*).

aproximant. *Consonant aproximant*, la que es caracteritza, en la seva articulació, per una constricció dels òrgans

articulatoris menor que en les fricatives, sense turbulència de l'aire expirat; per ex., la *b* i la *g* de *roba* i *espiga* respectivament.

àrab. Llengua semítica dels àrabs.

arabisme. Mot procedent de l'àrab; per ex., *carxofa*.

aragonès. Conjunt de parlars romànics d'Aragó i gran part del sud de Navarra.

aragonesisme. Mot procedent de l'aragonès; per ex., *gemecar* 'gemegar' és un aragonesisme en valencià.

aranès. Varietat del gascó parlat a la Vall d'Aran.

arcaisme. Mot, unitat fraseològica caiguts en desús; per ex., *tolre* 'llevar, treure'.

àrea. Espai limitat per una o més isoglosses; per ex., l'àrea de la iodització.

àrea de transició. Àrea entre dues llengües contigües on les isoglosses no se superposen sinó que presenten un traçat diferent; per ex., de Tamarit cap al nord es forma una àrea de transició entre l'aragonès i el català.

àrea isolada. Àrea que ocupa una zona muntanyosa, una illa o espais d'accés difícil o poc freqüentats; per ex., Mallorca, el Pallars.

àrea lateral. Àrea que s'estén pels extrems d'un domini lingüístic; per ex., el Rosselló o el valencià meridional.

areologia. Distribució i/o estudi de les àrees lingüístiques d'un territori.

arizotònic -a. Que no té el radical verbal accentuat; per ex., *parlava*.

arrel. Constituent d'un mot que forneix el significat lèxic bàsic i que s'obté eliminant-ne els afixos i les desinències; per ex., *toc-* en el mot *pertocar*.

articulació. Procés de producció dels sons; moviment dels òrgans que els produeixen.

ascens vocàlic. Baixada d'obertura d'una vocal; per ex., en el canvi de *esgarra* a *esguerra*.

asil·làbic. Que no pot constituir síl·laba i que s'ha d'unir a un altre o altres fonemes per a constituir síl·laba.

assimilació. Fenomen pel qual un so acosta el seu punt i/o manera d'articulació a un so veí o pròxim; per ex., *r*[o]*nyons* per *r*[e]*nyons*.

assimilat -ada. Que ha estat objecte d'assimilació.

asturià. Conjunt de parlars romànics d'Astúries.

àton -a. Mancat d'accent; per ex., la [a] de *calor*.

atracció paronímica. Fenomen d'acostament d'un mot a un parònim amb el qual no té parentiu genètic; veg. **homonimització**.

augmentatiu. Que afegeix una idea de grandària, d'intensitat, i a voltes pejorativa a la idea expressada pel mot primitiu; es diu també del sufix; per ex., *animalot*.

basc. Èuscar.

bategant. *Consonant bategant*, la que s'articula amb un contacte ràpid entre l'àpex de la llengua i la regió alveolar; per ex., la *r* de *pare*.

betacisme. Pronunciació de la /v/ com a /b/; per ex., *vaca* pronunciat [b]*aca* per un barceloní.

bilabial. *Consonant bilabial*, la que s'articula amb els dos llavis; per ex., *p*, *b* i *m*.

breu. *Vocal breu*, la que presenta una durada menor que una altra vocal; en llatí el tret de durada és distintiu; s'oposa a *vocal llarga*.

calc. En semàntica, reproducció, amb recursos propis d'una llengua, de la significació d'un mot estranger; per ex., *pols* 'prova de força, torcebraç' és un calc del cast. *pulso*.

campidanès. Dialecte sard parlat al sud de Sardenya.

castellanisme. Mot o tret procedent del castellà; per ex., *averiguar* 'esbrinar, escatir'.

cèltic. Llengua indoeuropea parlada pels celtes.

central. *Vocal central*, la que s'articula amb elevació del centre de la llengua vers la regió del paladar; per ex., la *a*.

centralització. Conversió d'una vocal en central.

centralitzar. Un fonema, articular-se al centre de la boca; per ex., en el pas de *cl*[o]*tell* a *cl*[a]*tell*, la *o* s'ha centralitzat.

clític. Mot àton que va al davant o al darrere d'un altre, formant una unitat accentual; per ex., els articles i els pronoms febles.

col·lectiu. Nom que en singular designa un nombre indeterminat de persones o coses; per ex., *fageda*.

composició. Formació de mots nous a partir de la unió de dos o més radicals o mots de la llengua.

compost. *Mot compost*, el format per composició; per ex., *panxacontent*, *antipatriòtic*.

connotació. Conjunt de valors secundaris o afectius que evoca un mot; per ex., *pagerol* té connotació vulgar.

connotat -ada. Que és objecte de connotació.

consecutiu. Veg. **dialecte consecutiu**.

consonantisme. Sistema organitzat de les consonants d'una llengua o d'un dialecte; per ex., el consonantisme mallorquí.

constitutiu. Veg. **dialecte constitutiu**.

contacte de llengües. Situació en què dues o més llengües són usades per uns mateixos parlants o per parlants diferents dins una mateixa comunitat lingüística.

continuïtat d'àrea lingüística. Condició d'un tret o mot comú a una part de dos dominis lingüístics, que constitueix un estat de llengua antic, amb les mateixes o semblants evolucions a partir del llatí vulgar, del substrat o del superstrat, determinades per la contigüitat geogràfica; per ex., el mot *rega* del rossellonès, cat. sept. de transició i occità, procedent del cèltic *RĬCA 'pórca; solc' i incorporat al llatí vulgar.

contracció. Reducció de dos fonemes a un de sol; per ex., *del* < *de* + *el*.

creixent. Veg. **diftong creixent**.

cultisme. Mot pres d'una llengua clàssica, generalment el llatí, que no ha sofert els canvis propis dels mots populars; per ex., *col·locar* és un cultisme enfront de *colgar*, que és el mot popular.

decreixent. Veg. **diftong decreixent**.

denominatiu. Mot derivat d'un substantiu o un adjectiu; per ex., *bracejar* és un denominatiu de *braç*.

dental. *Consonant dental*, la que s'articula aplicant la punta de la llengua sobre la cara interior de les incisives superiors; per ex., la *t* i la *d*.

derivació. Formació de mots per mitjà de l'addició d'un prefix o un sufix a un radical.

derivat. *Mot derivat*, el format per derivació; per ex., *desfer* és un derivat de *fer*, i *cantaire*, de *cantar*; veg. **primitiu**.

descens vocàlic. Augment d'obertura d'una vocal; per ex., presenta descens vocàlic la *a* de l'alacantí *jau* 'jou'.

despalatalització. Procés de pèrdua d'una articulació palatal; per ex., el canvi de /ʃ/ > /s/ en el dial. *caisa* [kˈajsa] 'caixa'.

determinant. Complement del determinat; per ex., en el sintagma "la casa de la teulada vermella", *de la teulada vermella* és el determinant.

deverbal. Veg. **postverbal**.

diacronia. Punt de vista diacrònic.

diacrònic -a. Que considera els fets lingüístics tenint en compte la seva evolució al llarg del temps.

dialecte. Varietat que presenta una llengua en una zona determinada del seu domini.

dialecte consecutiu. El que és resultat de la transferència d'un dialecte a un altre territori com a conseqüència d'un repoblament; per ex., el valencià.

dialecte constitutiu. El que és resultat d'una evolució en el territori mateix on es parla; per ex., el ribagorçà.

diasistema. Presentació dels elements comuns i diferencials de dos o més sistemes dialectals.

diatòpic -a. Dialectal.

diatopisme. Dialectalisme.

diftong. Grup fònic format per una vocal i una semivocal o semiconsonant emeses en una síl·laba; per ex., *causa*, *quan*.

diftong creixent. Diftong format per una semiconsonant [j] o [w] i una vocal nucli de síl·laba; per ex., *quatre*.

diftong decreixent. Diftong format per una semivocal [j] o [w] precedida d'una vocal nucli de síl·laba; per ex., *aire*, *caure*.

diftongació. Procés de formació d'un diftong; per ex., llat. PECTUS > *pits*, *pit* a través de **pieits*.

diftongar. Convertir una vocal en diftong; per ex., en parlars del Matarranya, la /ɛ/ de *corr*[ɛ]*u* diftonga en [jɛ], [ja]: *corr*[jɛ]*u*, *corr*[ja]*u*.

dilació. Assimilació de dos sons no contigus; per ex., *murtra* < *murta*, mall. *homo* < *home*.

diminutiu. Mot format amb un sufix (*-et*, *-ó*, *-ol*, etc.) que dóna valor de 'dimensió petita' a la forma bàsica, però que pot expressar matisos afectius; per ex., *finestró* és el diminutiu de *finestra*.

dissimilació. Fenomen fonètic segons el qual de dos sons d'un mot, iguals o afins, un canvia el seu punt o mode d'articulació o bé desapareix; per ex., *pelegrí* és una dissimilació de *peregrí*.

dissimilar. Sotmetre's a un procés de dissimilació.

distribució. La suma de contextos on pot aparèixer un so o qualsevol altra unitat lingüística.

distributiu. Que atribueix una mateixa quantitat a distintes persones o coses; per ex., *sengles*.

el·lipsi. Omissió d'un element de la frase; per ex., *benzinera* per *estació benzinera*.

el·líptic -a. Que ha estat objecte d'el·lipsi.

emmudiment. Fenomen fonètic pel qual un so deixa de pronunciar-se; per ex., el mallorquí ha emmudit la bategant de *cor* > *co*.

enclític. Clític que segueix immediatament el mot al qual s'ajunta; per ex., *la* en el sintagma *canta-la* (la cançó).

encreuament. Combinació de dos elements lingüístics que dóna origen a un altre element; per ex., el llat. GRAVIS per encreuament amb LEVIS va donar *GREVIS, origen del cat. *greu*.

encreuat -ada. Que ha estat objecte d'encreuament.

ensordiment. Transformació d'un so sonor en sord; per ex., *camisa*, pron. *cami*[s]*a* en val. apitxat.

epèntesi. Inserció d'un so enmig d'un mot; per ex., *cendra* (< *cenra*).

epentètic -a. Que ha sofert epèntesi.

epítesi. Addició d'un o més sons al final d'un mot; per ex., *cor*[t] per *cor*.

equivalència acústica. Error d'audició que canvia un fonema en un altre per la seva afinitat acústica o articulatòria; per ex., *gomitar* per *vomitar*.

estàndard. Varietat de llengua, codificada, que s'usa en els mitjans de comunicació, l'escola i l'administració, i és fixada en gramàtiques i diccionaris.

estrangerisme. Mot o tret manllevat a una llengua estrangera; per ex., *fondue*, pres del francès.

ètim. Forma originària d'un mot; per ex., el llatí TABULA és l'ètim de *taula*.

etimologia. **1**. Branca de la filologia que estudia l'origen dels mots. **2**. Ètim.

etimologia popular. Procés pel qual l'usuari d'una llengua, fundant-se en certes similituds formals, lliga conscientment o inconscient una forma amb una altra amb la qual no tenia parentiu genètic; veg. **homonimització**.

etimològic -a. Relatiu a l'etimologia.

eufemisme. Unitat lèxica que en substitueix una altra per tal d'atenuar la significació que el parlant considera desplaent, inoportuna, cruel, etc.; per ex., *mal dolent* o *mal lleig* per *càncer*.

èuscar. Llengua no indoeuropea parlada al País Basc i a Navarra.

eusquera. Èuscar.

expressiu. *Mot expressiu*, el que es basa en la creació elemental d'un idioma, que no imita un so real, com és el cas de l'onomatopeia, sinó que suggereix directament una idea pel valor psicològic de les vocals o les consonants o de la repetició sil·làbica; per ex., *baliga-balaga*.

expressivitat. Qualitat d'expressiu.

feminització. Conversió de masculí (o neutre) en femení; per ex., *establa*, feminització de *estable* (< STABULU) realitzada en cat. oriental.

fitònim. Nom de planta; per ex., *gavarrera*.

fitonímic -a. Relatiu als fitònims.

floreig verbal. Canvi del significat d'un mot o locució a partir de la seva relació formal amb un altre mot; per ex., *anar a Badalona* 'badar, estar distret'.

fonema. La més petita unitat de so, que, sense estar dotada de sentit, pot produir, per substitució, un canvi de signi-

ficat en un mot; per ex., si substituïm *beure* per *veure* en mallorquí, obtenim un significat diferent; això vol dir que /b/ i /v/ són, en mallorquí, dos fonemes.

fonètica sintàctica (o **fonosintaxi**). Fenomen que consisteix en la mutació de certs sons del començament o final de mot per llur enllaç dins la frase; per ex., la variant *arrues* s'ha format per fonètica sintàctica en contextos com *una rua* > *una arrua*.

fonetisme. Conjunt de fonemes d'una llengua.

fonosimbòlic -a. Veg. **expressiu**.

fonosintàctic -a. Relatiu a la fonosintaxi.

fonosintaxi. Veg. **fonètica sintàctica**.

francesisme. Veg. **gal·licisme**.

francià. Dialecte de la *langue d'oïl* parlat a l'illa de França, que fora l'origen del francès.

fràncic. Llengua germànica parlada pels antics francs.

fraseologia. Conjunt de frases fetes pròpies d'una llengua.

fraseologisme. Refrany o locució; per ex., *qui dia passa any empeny*, *canviar de camisa*.

freqüentatiu -iva. Que expressa la repetició freqüent d'una acció; per ex., *bastonejar* 'donar cops de bastó'.

fricatiu -iva. *Consonant fricativa*, la que es caracteritza, en la seva articulació, per l'estrenyiment del canal bucal per on l'aire surt amb una certa fricció; per ex., la *f* i la *s*.

gal·licisme. Element lingüístic procedent del francès; per ex., *oboè*.

gal·loromànic. Grup de llengües derivades del llatí (francès, occità, francoprovençal), parlades a l'antiga Gàl·lia.

gal·lurès. Dialecte de tipus cors parlat al nord de Sardenya.

gascó. Dialecte occità parlat entre el Garona i els Pirineus.

geminació. Repetició immediata d'una consonant.

genovès. Lígur.

geografia lingüística. Veg. **geolingüística**.

geolingüística. Mètode de recerca dialectal que cartografia les respostes a un qüestionari per tal d'estudiar els trets fonètics, morfològics, sintàctics i/o lèxics d'un domini lingüístic o d'una àrea dialectal.

geosinònim. Sinònim d'un mot del sistema d'un dialecte dins el sistema d'un altre dialecte; per ex., *quec* és un geosinònim de *tartamut*.

germanisme. Element lingüístic d'origen germànic introduït en una altra llengua; per ex., *robar*, *bacó*.

gòtic. Llengua germànica que parlaven els gots.

grup primari. Grup consonàntic que ja existeix en llatí; per ex., el grup -ND- de MANDARE 'manar'.

grup romànic. Grup consonàntic produït en llatí vulgar o en les darreres etapes d'evolució del llatí per pèrdua d'una vocal; per ex., el grup -N'R- de GEN'RU (< GENERU) 'gendre'.

haplologia. Fenomen fonètic pel qual s'elimina una o diverses articulacions semblants o repetides; per ex., *repèls* per **rerepèls*.

harmonia vocàlica. Tipus d'assimilació que afecta les vocals d'una mateixa paraula per fer-les d'una mateixa qualitat; per ex., la pronúncia *terr*[ɛ], *don*[ɔ] del valencià meridional per *terra* i *dona*.

hereditari. *Mot hereditari*; veg. **patrimonial**.

hiat. Combinació de dues vocals sense formar diftong; per ex., *Juan* [ʒuˈan] 'Joan'.

hipocorístic. Mot usat amb intenció afectuosa, aplicat sobretot a les formes abreujades de noms propis; per ex., *Laia* és l'hipocorístic de *Eulàlia*.

homonímia. Confluència formal de dos significants d'origen diferent; per ex., [sɔl] 'sòl' i 'sol' (< llat. SOLUM i SOL).

homonimització. Acostament d'un significant a un altre per la seva semblança formal, sense que intervingui cap factor d'afinitat semàntica (*homonimització formal*) o amb intervenció d'aquesta (*homonimització semàntica*); el pas de *u*(*r*)*çol* (< HORDEOLU) a *mussol* és un exemple del primer cas i la substitució de *majordoma*, femení de *majordom* (< llat. MAIOR DOMUS 'el major de la casa'), per *majordona*, per ser la subjecte una dona, exemplifica el segon cas. SIN.: **atracció paronímica**.

homosemització. Acostament del significat d'un mot al d'un altre en situació de paronímia; provoca sovint connotacions noves. Per ex., en fr. dialectal *mouron* 'salamandra', pròpiament 'petit moro', en relacionar-se amb el verb *mourir*, la gent ha cregut que la picada de l'amfibi és verinosa i fins mortal.

iber. Llengua no indoeuropea, parlada pels ibers, en època preromana, a la costa mediterrània i a l'àrea meridional de la Península Ibèrica.

ieisme històric. Veg. **iodització**.

imela. Tendència fonètica de l'hispanoàrab a tancar la *a* tònica en *e* (i eventualment en *i*); per ex., PAGUS > *Pego*.

implosiu -iva. *Consonant implosiva*, la que tanca una síl·laba; per ex., la *p* de *captar*.

incoatiu. Verb format amb el sufix *-sc* que expressa la idea d'una acció considerada en el seu començament, el seu devenir o la seva progressió; per ex., el llat. NOSCO 'començo a conèixer, prenc coneixement'; en llatí vulgar van proliferar aquestes formes (DORMISCO), que aviat van perdre el valor incoatiu en les llengües romàniques.

infix. Afix introduït a l'interior d'un mot, generalment precedint un sufix; per ex., *-in-* en el mot *blanquinós*.

inflexió. Modificació del timbre d'una vocal per influència del d'una altra vocal, semivocal o semiconsonant; veg. **metafonia**.

interferència. Canvi lingüístic en una llengua per influx d'una altra llengua; per ex., *maco*, *-a* és resultat d'una interferència amb el cast. *majo*.

interferit -ida. Produït per interferència.

intervocàlic -a. *Consonant intervocàlica*, la que està situada entre dues vocals; per ex., la -T- del llat. CATĒNA.

iod. Element palatal molt tancat, amb valor de semiconsonant o de semivocal (per ex., la *i* de *cuit* < COCTU), de diversos orígens (grups llatins -CT-, -CS-, etc.) i amb repercussions importants sobre les vocals i les consonants de les llengües romàniques.

iodització. Fenomen que consisteix a pronunciar *i* el resultat de l'evolució dels grups -C'L-, -G'L- i -LJ- del llatí vulgar; per ex., *paia* per *palla*, *reia* per *rella*.

isoglossa. Línia que separa la zona on apareix un tret d'una

altra on hi és absent; per ex., la isoglossa dels femenins plurals [-ɛs]/[-ɔs] que separa el català occidental del català oriental.

itacisme. Pronunciació moderna del grec.

itacista. Propi de l'itacisme.

italianisme. Element lingüístic procedent de l'italià; per ex., *malària*.

iteratiu -iva. Veg. **freqüentatiu**.

labial. Format per labialització; per ex., *o*, *u*, *p*, *b*.

labialització. Procés articulatori caracteritzat per un contacte o avançament dels llavis.

labiodental. *Consonant labiodental*, la que és articulada aplicant el llavi inferior contra les incisives superiors; per ex., la [v] de *vaca* en parlars balears.

labiodentalitzar. Convertir una consonant en labiodental.

lambdacisme. Conversió d'una vibrant simple en lateral; per ex., alg. *dimals* per *dimarts*.

langue d'oc. Grup de dialectes gal·loromànics parlats al sud de la Gàl·lia que prengué el nom de la manera de dir «sí» (*oc*).

langue d'oïl. Grup de dialectes gal·loromànics parlats al nord de la Gàl·lia que prengué el nom de la manera de dir «sí» (*oïl*).

lateral. Que s'articula amb la llengua aplicada a la regió dentoalveolar o al paladar, deixant passar l'aire pels dos costats o per un de sol; per ex., *l* i *ll*.

lexema. Mot.

lexicalització. Conversió d'una interjecció, una onomatopeia o una metàfora en una unitat lèxica que funciona dins el sistema de la llengua; per ex., *xiuxiueig*; *pansa* 'herpes labial'.

lexicalitzat -ada. Que ha estat objecte de lexicalització.

lexicogènesi. Estudi dels ètims i motivacions dels significants d'un significat.

lígur. Dialecte septentrional d'Itàlia.

líquid -a. *Consonant líquida*, la que és articulada amb oclusió i obertura del canal bucal, participant acústicament i articulatòria de les vocals i de les consonants; per ex., la *l*, *ll*, *r* i *rr*.

llarg -a. *Vocal llarga*, la que presenta una durada major que una altra vocal; veg. **breu**.

llatí vulgar. Varietat parlada del llatí del qual deriven les llengües romàniques.

llengua històrica. Conjunt de dialectes d'una llengua que funciona mediatament a través d'algun d'aquests dialectes; així, la llengua històrica catalana es realitza a través d'un parlant valencià, barceloní, eivissenc, etc.

llengua iberoromànica. La derivada del llatí, parlada a la Península Ibèrica.

llengua romànica. La derivada del llatí; per ex., el català, el francès, el romanès.

llenguadocià. Dialecte occità parlat al Llenguadoc.

locució. Combinació fixa de dos o més mots que té una significació unitària, equivalent a diverses categories de mots (substantiu, adverbi, preposició, etc.); per ex., *a les bones* 'amistosament'.

logudorès. Dialecte sard parlat al Logudoro, contigu a l'alguerès.

macroestructura. Nomenclatura; s'oposa a **microestructura**.

malapropisme. Intercanvi de mots de procedència culta o estrangera, que no formen part del lèxic habitual d'un parlant, de caràcter individual, imputable a la seva incultura; per ex., *implacable* per *impecable*.

manlleu. Element lingüístic, especialment lèxic, que passa d'una llengua a una altra i s'hi integra; per ex., *faceta* és un manlleu al francès.

mapa monònim. Mapa lingüístic basat en les variants d'un mateix tipus lèxic; per ex., *v*[ɛ]*ure*, *v*[ɔ]*ure*, *v*[o]*ure*, etc. (< llat. VIDERE).

masculinització. Conversió en masculí d'un mot de gènere femení; per ex., el cognom *Barceló*, format a partir del topònim *Barcelona*, per ser el seu portador de sexe masculí.

melioratiu. Que ha pres un sentit favorable; per ex., *al·lot* 'xicot' és melioratiu respecte del primitiu significat 'noi de mala vida'.

metacedeusi. Fenomen pel qual un mot, per la pèrdua o allargament fonètic del cap de la seva família, s'incorpora a una altra família lèxica de major transparència semàntica; per ex., el llatí CRATĬCULA, dim. de CRATIS 'reixa, engraellat', per desaparició d'aquest, es va incorporar a la família de GRADUS 'grada, graó' donant GRADĬCULA.

metafonia. Inflexió del timbre d'una vocal per influència del d'un altre so no contigu; per ex., el pas de *sèpia* a *sípia*.

metàfora. Fenomen semàntic pel qual s'empra un mot que expressa literalment una cosa per a expressar-ne una altra que tingui una certa semblança amb aquella; per ex., el *peu* d'una muntanya.

metafòric -a. Relatiu a la metàfora.

metàtesi. Canvi de lloc d'un so dins un mot; per ex., *radere* per *darrere*.

metatètic -a. Relatiu a la metàtesi.

metatitzar. Causar metàtesi.

metonímia. Fenomen semàntic consistent a designar una cosa amb el nom d'una altra amb la qual manté una relació no de similitud sinó de contigüitat; per ex., *llança* per 'soldat armat amb llança'.

microestructura. Conjunt de textos o articles que segueixen les entrades d'un diccionari; s'oposa a **macroestructura**.

milanès. Dialecte septentrional d'Itàlia.

mitjà -ana. *Vocal mitjana*, la que té un grau d'obertura intermedi, entre la vocal tancada i la vocal oberta; per ex., la [e] i la [o] del rossellonès.

monoftongació. Acció de monoftongar.

monoftongar. Reduir un diftong o triftong a una sola vocal; per ex., *fet*, d'un anterior *feit*.

monònim -a. Veg. **mapa monònim**.

monosíl·lab. D'una sola síl·laba.

mossàrab. Conjunt de dialectes romànics que es parlaven a Al-Àndalus convivint amb l'àrab. SIN.: **romandalusí**.

motivació. Relació transparent establerta entre el significant i el significat; per ex., *rusc* 'casa d'abelles' es relaciona amb un mot cèltic *RUSCA 'escorça' perquè els ruscos es feien amb l'escorça de certs arbres.

motivacional. Relatiu a la motivació.
murcià. Varietat de castellà parlat a Múrcia, amb elements del català, l'aragonès i l'andalús.
nasal. *Consonant nasal*, articulació la ressonància de la qual es produeix en les fosses nasals; per ex., la *m* i la *n*.
neologisme. Unitat lèxica nova, de forma o de sentit, de creació interna o manllevada a una altra llengua; per ex., *pírcing*, *comunicador*.
neutralització. **1**. Desaparició del valor pertinent d'una oposició fonològica; per ex., *e* tancada i *e* oberta tòniques del rossellonès han sofert la neutralització en /e/, sense que es distingeixi *Déu*, nom de la divinitat, del cardinal *deu*. **2**. Canvi d'una vocal en neutra; per ex., *pedr*[a] > *pedr*[ə].
neutre -a. *Vocal neutra*, la central mitjana, ni anterior ni posterior, poc tensa, no labialitzada que correspon a l'articulació de la *a* i la *e* àtones del cat. oriental i a certes *e* tòniques d'una part del balear; per ex., *pare*, *casa*; mall. *c*[ə]*ba*.
nomenclatura. Conjunt d'entrades d'un diccionari.
normand. Dialecte gal·loromànic de la *langue d'oïl* parlat al nord-oest de França.
normatiu. Relatiu a l'ús considerat correcte d'una llengua; per ex., l'ús de *vosaltres* és normatiu, enfront de *valtros* que no ho és.
normativa. Conjunt de normes dictades per una autoritat reconeguda que fixen l'ús apropiat i correcte d'una llengua.
nuorès. Dialecte sard parlat al centre de Sardenya.
obert -a. *Vocal oberta*, la que s'articula amb una posició baixa de la llengua; per ex., /ɔ/, /ɛ/.
occità. Llengua romànica parlada a Occitània.
occitanisme. Element lingüístic procedent de l'occità; per ex., *feda* 'ovella'.
oclusiu -iva. *Consonant oclusiva*, la que es produeix mitjançant un contacte estret entre els òrgans articulatoris que va seguit d'una obertura sobtada; per ex., *p*, *t*, *k*.
ocurrència. Aparició d'un element lingüístic en un enunciat o un text.
onomasiologia. Branca de la dialectologia que estudia els significants que corresponen a un significat determinat; per ex., *fel sobreeixit*, *fel sofregida*, *aliacrà*, *icterícia*, *jonissa* corresponen al significat 'fel sobreeixit'.
onomasiològic -a. Relatiu a l'onomasiologia.
onomàstica. Branca de la lingüística que estudia els noms de lloc (*toponímia*) i els noms de persona (*antroponímia*).
onomatopeia. Creació de mots a partir de la imitació d'un so; per ex., *cucut*.
onomatopeic -a. Relatiu a l'onomatopeia.
oposició. Relació distintiva entre dues o més unitats d'un sistema lingüístic; per ex., la /o/ de *sou*, del verb *ser*, s'oposa a la /ɔ/ de *sou* 'remuneració'.
oxíton. Que té l'accent en la darrera síl·laba; per ex., *cançó*.
palatal. *Consonant palatal*, la que s'articula entre la llengua i el paladar dur; per ex., *ll*, *i*.
palatalització. Transformació en palatal d'un so que abans no ho era; per ex., **caisa* (< CAPSA) que passa a *caixa*.
palatalitzar. Un so, esdevenir palatal.
paròmim. Mot que presenta una similitud formal amb un altre; per ex., *pare* i *parra*.
paroxíton. Que té l'accent en la penúltima síl·laba; per ex., *càndid*.
patrimonial. *Mot patrimonial* o *hereditari*, que s'ha sotmès a les lleis d'evolució de la llengua; oposat a *mot culte*; per ex., *cadira*, oposat a *càtedra*.
perífrasi. Frase usada com a equivalent d'un mot; per ex., *a les bones* 'amistosament'.
perifràstic -a. Relatiu a la perífrasi.
polimorfisme. Coexistència en un parlant de dues o més formes per a expressar un mateix concepte sense que l'elecció d'una o l'altra vingui determinada pel context articulatori o la recerca d'expressivitat; per ex., l'ús indistint de *aigua*/*aiga* o de *lo*/*el* per un mateix parlant.
popular. *Mot popular*, el que ha estat sotmès, des del seu origen, a les lleis d'evolució fonètica pròpies d'una llengua; s'oposa a *cultisme* o *mot culte*.
portuguesisme. Mot o tret procedent del portuguès; per ex., *matxo* 'mul' és un portuguesisme.
posttònic -a. Que ocupa una posició posterior a la de la síl·laba tònica; per ex., la *i* del llatí CALIDUS.
postverbal. Que deriva d'un verb, amb addició o no d'un sufix; per ex., *glopeig* és un postverbal de *glopejar*.
prefix. Afix que s'afegeix al principi d'un mot o radical per a formar un altre mot; per ex., *anti-* és el prefix de *antisistema*.
preromà -ana. Dit d'un element lingüístic propi d'una llengua anterior a la romanització; per ex., *artiga* és un mot preromà.
pretònic -a. Que precedeix la síl·laba accentuada; per ex., la *e* de *alenar*.
primitiu. *Mot primitiu*, mot simple del radical del qual es formen altres mots per derivació o composició; per ex., *cançó* és el mot primitiu de *cançoneta*.
proclític. Clític que precedeix immediatament el mot al qual s'ajunta; per ex., *per* en el sintagma *per ella*.
proparoxíton. Que té l'accent en l'antepenúltima síl·laba; per ex., *botànica*.
pròtesi. Addició d'un so al començament d'un mot; per ex., *escola*, del llat. SCHOLA.
protètic -a. Relatiu a la pròtesi.
protobasc. Estat primitiu del basc.
punt d'articulació. Zona on es produeix un contacte o constricció entre un òrgan actiu i un altre òrgan actiu o passiu per tal de produir un so; segons el punt d'articulació, les consonants poden ser bilabials, labiodentals, dentals, alveolars, etc.
puntual. *Mapa puntual*, el que porta a cada localitat la resposta (o respostes) a un enunciat del qüestionari d'un atles lingüístic.
qualitat. Conjunt de trets distintius que conformen el timbre d'un so.
quantitat. Durada d'un so o d'una síl·laba; veg. **breu** i **llarg**.
queada. Adaptació de la [χ] castellana com a [k], especialment entre parlars monolingües; per ex., cast. *majo* → cat. *maco*.

radical. Morfema que resta d'un mot despullat de tots els afixos; per ex., *llibr-* és el radical de *llibret*.

reduplicació. Fenomen de repetició d'un o diversos sons d'un mot o del mateix mot, sovint amb una finalitat expressiva; per ex., *daixo-daixo* 'xino-xano'.

relaxat -ada. Articulat amb escassa tensió muscular; per ex., la *i* de *càndida*.

rendiment funcional. Capacitat que té una oposició fonològica de distingir més o menys parells mínims; per ex., l'oposició /ə/-/ɛ/ tònics en mallorquí té un baix rendiment funcional perquè el nombre de parells, l'homonímia dels quals s'evita usant un o altre fonema és escàs (per ex., *s*[ə]*t* 'ganes de beure'/*s*[ɛ]*t* 'set' i cinc casos més); per contra, l'oposició /ə/-/e/ tònics ofereix un rendiment funcional més alt.

repercussió. Veg. **dilació**.

retoromànic. Llengua romànica parlada a la Suïssa oriental i al nord d'Itàlia.

rizotònic -a. Que té el radical verbal accentuat; per ex., *parlo*.

romandalusí. Mossàrab.

romània. Conjunt de terres on són parlades llengües derivades del llatí.

romànic -a. Relatiu a les llengües derivades del llatí.

rotacisme. Transformació d'una consonant en consonant vibrant o bategant; per ex., alg. *rora* (< *roda*).

ròtic -a. Que s'articula amb un o diversos contactes o constriccions ràpides i breus entre dos òrgans articulatoris, generalment entre la punta de la llengua i els alvèols; per ex., la [ɾ] de *pare*.

sard. Llengua romànica parlada a Sardenya.

sardisme. Element lingüístic procedent del sard; per ex., *molendo*, pron. [muɾˈɛndu], 'ase' és un sardisme de l'alguerès.

sasserès. Dialecte de tipus cors parlat al nord de Sardenya.

savi. *Mot savi*, cultisme.

sema. Unitat mínima de significació; per ex., (amb peus o petges) és un sema del mot *taula*.

semàntic -a. Que fa referència al significat de les paraules.

semasiologia. Branca de la dialectologia que estudia els significats que corresponen a un significant; per ex., *vianda* significa, segons els diversos parlars, 'carn', 'verdura', 'verdura cuinada', 'escudella barrejada', 'pasta de sopa', 'amanida', 'menjar per a anar al camp', etc. (veg. *ALDC*, II, 386. La *vianda*).

semasiològic -a. Relatiu a la semasiologia.

semicultisme. Mot que presenta un aspecte més evolucionat que un cultisme i menys que un mot popular; per ex., *segle* (< SAEC'LU que en evolució popular hauria donat **sell*); veg. **cultisme**.

semivocal. Element palatal o velar molt tancat que forma diftong amb la vocal precedent nucli de síl·laba; per ex., la *i* de *caire* o la *u* de *moure*.

sensibilització. Acció de sensibilitzar.

sensibilitzar. Fer sensible; per ex., la *-t* de *part*.

sibilant. *Consonant sibilant*, la de tipus fricatiu o africat acompanyada d'una mena de brunzit; per ex., [s], [ʃ] i [ʒ].

sicilià. Dialecte del grup centromeridional d'Itàlia parlat a Sicília.

significant. Imatge acústica d'un mot; per ex., la seqüència fònica de *pop* constitueix el seu *significant*, enfront de 'cefalòpode de vuit braços que expulsa núvols de tinta com a defensa', que és el seu concepte o *significat*.

significat. Veg. **significant**.

sil·labació. Estructura sil·làbica.

sincopar. Reduir a síncope.

síncope. Caiguda d'un o més sons a l'interior d'un mot; per ex., *carbassa* per *carabassa*.

sincronia. Punt de vista sincrònic.

sincrònic -a. Que considera els fets lingüístics en un moment determinat del temps sense tenir en compte la seva evolució.

sinècdoque. Assignació a un mot d'un contingut més extens o més restringit que el seu contingut ordinari (la part pel tot o el tot per la part); per ex., *vela* per 'veler'.

sinònim. Unitat lèxica el significat de la qual coincideix amb el d'una altra; per ex., *usar* i *utilitzar*.

sintagma. Conjunt de mots dotats d'estructura interna que funcionen sintàcticament com una unitat; per ex., *els carrers de Barcelona*.

sintagmàtic -a. Relatiu o pertanyent a un sintagma.

sintètic -a. *Mapa sintètic*, el que presenta les àrees dels fenòmens lingüístics.

so. Emissió fònica susceptible de ser interpretada fonològicament; per ex., la [k] de *cor*.

sonor -a. Que s'articula amb vibració de les cordes vocals; per ex., les vocals, les consonants *b*, *d*, *g*.

sonorització. Acció per la qual un so esdevé sonor.

sord -a. Que s'articula sense vibració de les cordes vocals; per ex., *s*, *f*, *p*, *t*.

sorotàptic. Llengua indoeuropea dels sorotaptes que, procedents de l'Europa central, van envair la Península Ibèrica cap a l'any 1000 aC.

subdialecte. Varietat adoptada per un dialecte en una àrea determinada, les isoglosses del qual són escasses en nombre o importància per a constituir un dialecte; per ex., el *pallarès* és un subdialecte del català nord-occidental.

substantivació. Acció de substantivar.

substantivar. Convertir en substantiu un mot d'una altra classe; per ex., *terminal* 'estació terminal'.

substrat. Llengua anterior a una altra per la qual ha estat substituïda a conseqüència d'una conquesta o colonització i que n'ha rebut algun tret lingüístic; per ex., l'iber respecte del llatí.

sufix. Afix que s'afegeix a un radical o un mot per a formar un altre mot; per ex., *-aire* és el sufix de *xerraire*.

sufixació. Procés de formació de mots mitjançant l'addició de sufixos.

superstrat. Llengua que s'ha introduït temporalment dins l'àrea d'una altra i de la qual ha rebut alguns trets, sense arribar a substituir-la; per ex., el franc, dialecte germànic, respecte del francès.

tabú. Fenomen d'interdicció d'un mot, sovint per raons supersticioses o religioses, que provoca la seva substitució o modificació; per ex., *fúmer* per *fotre*.

tancat -ada. *Vocal tancada*, la que s'articula amb molta

elevació de la llengua cap a la regió palatal o velar; per ex., /i/, /u/.

temàtic -a. *Vocal temàtica*, la que s'afegeix al radical d'un verb i determina el paradigma flexiu al qual pertany; per ex., la *a* tònica de *saltava* o la *i* de *sortiren*.

timbre. Tret fonètic que caracteritza la qualitat de les emissions fonemàtiques.

tònic -a. Accentuat; per ex., la [i] de *cosí*.

topònim. Nom de lloc; per ex., *Montserrat*, *Sueca*, *Menorca*.

toponímia. Branca de l'onomàstica que estudia els noms de lloc.

tradicional. *Mot tradicional*; veg. **hereditari**.

travat -ada. *Síl·laba travada*, la que acaba amb consonant; per ex., *cur* del mot c*urta*.

truncació. Veg. **truncament**.

truncament. Reducció d'un mot; per ex., *tele* per *televisió*.

ultracorrecció. Substitució d'una forma correcta de la llengua per una d'incorrecta que el parlant considera correcta; per ex., **atzagallada* en lloc de *atzagaiada*.

unitat fraseològica. Veg. **fraseologisme**.

valencianisme. Element propi del dialecte valencià introduït en un altre dialecte del català o en una altra llengua; per ex., *atzucac* és un valencianisme introduït en l'estàndard català.

való. Dialecte de la *langue d'oïl* parlat a Bèlgica.

variable. Unitat lingüística que presenta diferents realitzacions; veg. **variant**.

variant. Realització en l'ús d'una variable; per ex., la variable *gàbia* presenta les variants [gˈaβiə], [gˈabbia], [gˈabi], etc.

velar. Articulat amb acostament del postdors de la llengua al vel del paladar; per ex., *o*, *u*, *k*, *g*.

velarització. Conversió d'un fonema en velar; per ex., la *n* de *quan cau* [kwaŋ kˈaw].

vibrant o **vibrant múltiple**. Que s'articula amb una successió de contactes molt ràpids i breus entre l'àpex de la llengua i la regió alveolar; per ex., la *rr* de *parra*; veg. **batejant**.

vibril·lació. Efecte acústic produït per la vibració o brunzit que acompanya certes consonants.

vibril·lant. Que produeix o és objecte de vibril·lació; per ex., la [ʒ].

vocalisme. Sistema organitzat de les vocals d'una llengua o d'un dialecte; per ex., el vocalisme català.

vocalització. Acció de vocalitzar.

vocalitzar. Convertir en vocàlic un so no vocàlic; per ex., la *u* de *Jaume* provinent de la *c* de *Jacme*.

vulgarisme. Mot o tret propi de parlants d'escassa cultura; per ex., *iguala* usat com a femení de *igual*.

zero. *Grau*, *desinència*, *morfema zero*, absència d'un determinat tret dins un sistema els elements del qual es defineixen per la presència o absència d'aquest tret; per ex., en balear la 1a persona del present d'indicatiu de *cantar*, (*jo*) *cant*, presenta la desinència zero.

V. ÍNDEX ALFABÈTIC DE MOTS

Aquest índex conté els mots que apareixen en els comentaris, amb remissió al mapa corresponent; els mots catalans van en rodona, els manlleus van seguits del nom, abreujat (*fr*., *it*., etc.) o no, de la llengua de procedència i els ètims figuren en versaleta i amb indicació de la llengua d'origen (*llat*., *gr*., etc.). Els mots que comencen amb el signe fonètic /χ/ (per ex., [χ]*abalí*) o /θ/ (per ex., [θ]*oc*) van darrere els que comencen amb *j* i amb *z* respectivament; els altres mots que presenten un signe fonètic al principi o a l'interior han estat adaptats generalment a l'alfabet ortogràfic (per ex., [ʃə]*meneia* → *xemeneia*; *nava*[jʃ]*a* → *navaixa*).

AB ANTE *llat*. 627
ababol 719
abagat 668
abagot 668
abagotetxar 669
abala 712
abalar *cast*. *dial*. 683
abalcora 777
ABANTIARE* *llat*. *vg*. 627
abarser 720
abarta 720
abarter 720
abarzer 720
abatallar 682, 755
abater 682
abatollar 755
abatonar 744
abatre 682
abatre olives 682
abatzer 713, 720
abdosos 652
abegot 667, 668, 672
abelá *gall*. 601
ABELLANA NUX *llat*. 601, 744
abelloter 767
abelloter bord 709
abellotera 767
abellotes 769
abercoc 628, 751
abergina 645
abèrxic 751
abete 763
ABĒTEM *llat*. *vg*. 763
abetllotes 769
abeto 763
abeurar 585
ABIĔTEM *llat*. 763
abillotes 769
abîmer *fr*. 675
abircoc 628
abobol 719
abocar 662, 675, 690
abocar un cep 662
abocat 662
aborar 585
aborço 759
abornar 744
aborronar 744
aborronat, estar 744
abre 623, 628, 760
abre blanc 760
abre de l'oliva 679
abre poi 761
abre poll 761
abrecoc 628
abrecroc 628
abregalyon *mossàrab* 722
abresquilla 751
abreüll 713
abreüller 720
abricloc 628
abricoc 628
abricot 628
abricot *fr*. 628, 653
abricroc 628
aburar 585
acabai 701
acabar 701
acabdellador 648
acabussat 662
acalar 743
acanador 613
acanar 613
acanyissar 748
acanyissat 748
acapollar 744
ACCAPARE* *llat*. *vg*. 701
acebuche *cast*. 680
acelga 622
acelga *cast*. 622
acembuche *murcià* 680
aclarir 670, 743
acorconada 740
acorconar 740
acotar 662, 743
acotat 662
ACRE *llat*. 668
ACRĬFULUM *llat*. *vg*. 616, 713
ACŪCŬLA *llat*. *vg*. 780, 782
acupar *dial*. 679
ACUS *llat*. 780, 782
AD RETRO *llat*. 773
adelantado *cast*. 627
adelantat 627
ADÍKE *gr*. 614
ADJŪTARE *llat*. 780
ADJŪVARE *llat*. 780
ADMANŲIRE* *llat*. 732
aeròfon 715
afaitar 743
aferrar 669
aferregar 669
AFFACTARE* *llat*. *vg*. 743
AFFECTARE *llat*. 743
AFRICANIONE* *llat*. *vg*. 722
agafar 634
agalà 647
agalla *cast*. 599
agarrar els cabrerots 669
agarrar grans 670
agarrar un xanglotet 669
agarrar xanglots 670
AGELAGA* *preromà* 639
agersu 649
ÁGGELOS *gr*. 716
aglà 647, 767, 769
aglan 647, 769

aglaner 599
aglanera 767
aglans 647, 769
agost 586, 588
agranar 705
agràs 668
agraüll 713
agra[θ]ot 668
agre 668
agret 665
agrèvol 713
aguacate 653
agüelo 716
agulla 660, 716, 734, 780, 782
agulla de pi 782
agust 586, 588
aibre 623, 637
aibre blanc 760
AḶELAGA* *preromà* 639
aigua 620, 684
aigua de la fruta 620
aiguarí 684
aigües 691
aigües cavalleres 773
ailaga *cast*. 639
aiseta 678
aixafar 671, 685
aixalenca 640
aixanglot 668
aixanglotet 668
aixeta 678
aixingló 668
aixinglonar 669
ajoneiar 590
ajudant 780
ajudar 780
a[χ]eta 678
al 745
AL + BÉRŠIQ* *àr*. *andalusí* 751
alaguier *oc*. 720
alamborç 759
alamo 761
alamo *arag*. 760
alàmo 760
álamo *cast*. 760
àlamo 761
alamo blanc 760
alba 760, 764
albà 760
albaca 617
albacora 777
albahaca *cast*. 617
ALBAKÚRA *àr*. *andalusí* 602, 777
ALBĀKŪRAH *àr*. 602, 777
albar *arag*. 760
albargina 645
ALBARQÚQ *àr*. *andalusí* 628
albarser 720
ALBĂRUS *llat*. 760
albarzénia 645, 646
albarzer 720
albe 760
albe blanc 760
albe poll 761
albecroc 628
àlber 760, 764
albérchigo *cast*. 751
albercoc 628, 726, 759, 767
alberecoc 628
alberejana* 645
alberenjana 645
alberge 751
albergena 645
albergena* 646
albergina 645, 646
albergínia 645, 646, 767
alberginya 646
albericoc 628
albericoque 628
albericot 628
alber[χ]ena 645
albertxenya 645, 646
alberxina 645
alberzínia 645
albir[χ]ena 645
alboç 759
alboix 759
alborç 759
alborço 759
alborí 684
albor[θ]a 759
albre 623, 760
albre blanc 760
albre d'oliva 679
albre poll 761
albrecoc 628
albresquilla 751
albricoc 628
albroça 759
albro[θ]a 759
albúrnia 689
ALBURNÍYYA* *àr*. *andalusí* 689
ALBUS *llat*. 760
ALBŬTIUS *llat*. 759
alcabussó 662
alcachofa *cast*. i *arag*. 643
alcanería *cast*. *ant*. 643
alcarnoc 709
alcarnoquer 709
alcarxofa 643
alcarxofera 644
alcatxofa 643
alcofa *port*. 673
alcolla 751
alcornoc 709
alcornoque 709
alem* 588
alems* 588
alens 588
alfàbega 617
alfabeguera 617
alfàbia 617, 689
alfàbiga 617
alfàbrega 617, 727
alfabreguera 617
alfàbrica 617
alfàdega 617
alfàlbega 617
alfalga* 617
alfàrega 617
alficòs 726
alficossis 726
alforí 684
ALFUQQÚS *àr*. *andalusí* 726
algarroba *cast*. 632
algarrofa 632
algarrova 632
algelaga 639
algerra* 689
algilaga 639
algorí 684
algorín 684
alguarín *arag*. 693
ALḤABÁQA *àr*. *andalusí* 617
AL-ḤÂBIYA *àr*. 689
ALḤARŠUFA *àr*. *andalusí* 643
alhucema *cast*. 722
ALHURÍ *àr*. *andalusí* 684
aliacrà 753, 756, 767
alielaga* 639
aliguer 720
ALIUM *llat*. 729
aliva 585
alivera 679
aljub 751
ALJÚBB *àr*. *andalusí* 689
all 729
aller 729
allevat 696
allidoner 598
allimpiar 705
allor 597
alloro *it*. 597
alls, d' 730
almacén 684
ALMA^{c}ṢÁRAH *àr*. *andalusí* 686
almangra 633
ALMARÁŠŠAH *àr*. *andalusí* 689
almàrsera 686
almassara 684, 686
almàssena 686
almàssera 686
ALMAXZÁN *àr*. *andalusí* 684
ALMÁYS *àr*. *andalusí* 598

almazara *cast*. 686
almela 633
almelda 633
almella* 633
almendra 633
almés 598
almetla 633
almetlla 639
almetlla* 633
almez *cast*. 598
almudella 765
almudellera 765
alpedrín *cast*. 672
alpérsec 751
alpicoz *cast*. 726
alpréssec 751
ALQANNARÍYYA *àr*. *andalusí* 643
alvarca 639
alzina 647, 656, 709, 764, 767, 768, 769
alzina surera 709
alzinada 656, 768
alzinal* 656
alzinar 656, 768, 772, 781
alzineda 656, 768
alzinera 709, 767, 768
alzinerar 656, 768
amanida 732
amanir 732
amanit 732
amapola 719
amassador 706
amassar 697, 706
ambarzer 720
ambercoc 628, 726
ambercoc *dial*. 759
ambercot 628
ambrazer 720
ambresquilla 751
ambroç 759
ambroço 759
amburgó 662
amburgonat 662
ambúrnia 689
amela 633
amel·la 633
amella 633
amercoc 628
americà 647, 661
Amèrica 661
américain *fr*. 661
americana 661
americano 661
ameriquèn 661
ametla 633
ametlla 633, 639
ametller 679, 781
ametlles, fer les 755
amfàbiga 617
amficòs 726
àmfora 689
AMĬDDULA *llat*. 633
AMĬGDŬLA *llat*. *vg*. 633
AMĬNDŬLA *llat*. 633
amiricà 661
AMMANNĪRE* *llat*. 732
ammanire *it*. 732
ammela 633
ammella 633
ammenylla 633
ammetla 633
ammetlla 633
ammetlló 633
amora 591
amorer 720
amorier *oc*. 720
amorronar 744
AMPHŎRA *llat*. 689
ampolla 689
amprar 756
AMPŬLLA *llat*. 689
AMŬRCA *llat*. 676, 688
amugronar 662
amugronat 662
amurgó 662
amurgonar 662
amurgonar un cep 662
amurgonat 662
AMYGDĂLA *llat*. 633
AMYGDALE *gr*. 633
anaus 600
anauer 771
anauera 771
ancià 647
ancolla 751
andà 647
andana 684
ande 769
àndel 647, 768, 769
anea 711
anell 727
anella 727
anells 605
ANĔLLUS *llat*. 605
anels 605
AN·ÊYA *àr*. 711
anfalga 617
àngel 716
angelaga 639
angelet 716
ANGELUS *llat*. 716
angerra 689
angilaga 639
angina 767, 768
anginera 656, 767, 768
anginjoler 616
anglà 647
ANĬMA *llat*. 716, 776
ànima 716, 776
ànima de gos 716
anjub 751
annaigare *sard* 741
anoer 771
anoguer 771
anoguera 771
anogueral 772
anou 600, 771
anouer 771
anouera 771
anoueral 772
anous 600
ansarara 732
antoix 666
anto[χ]o *cast*. 666
ANTÛBIYA *àr*. 733
ANUS *llat*. 605
anzina 636, 767, 768
anzinar 768
apàrrec 582
APERI OCULOS *llat*. 713
api 703, 760
àpit 703, 760
apllenar 690
apodar 743
aporrinar 682
aposar 690
apòstol 605
APOSTOLU *llat*. 605
APOTHEKE *gr*. 707
APOTHIKI *gr*. 707
APOTICA *llat*. 707
apréssec 751
apuntalar 780
apuntelar *oc*. 780
AQUA *llat*. 691
(AQUA) SALMACIDA *llat*. 703
ARANĔA *llat*. 747
aranja 596
aranyó 631, 653
aranyoner 631, 653
àrbel 623
àrbel blanc 760
arbercoc 628
arboç 759
arboça 759
arboçar 781
arboço 759
arboix 759
árbol *cast*. 623
árbor 623
ARBOR ILICINA *llat*. 767
arborç 759
arborço 759
arborços 759

ARBORE *llat*. 623
arbrat 782
arbre 623, 628, 637, 686, 760
arbre blanc 760
arbre de desmai 762
arbre de faig 766
arbre de la cariasa 750
arbre de la figa 602
arbre de la jútjura 616
arbre de la nou 771
arbre de l'oliva 679
arbre de la pera 657
arbre de la poma 658, 750
arbre de la taronja 596
arbre de neu 763
arbre de pi 783
arbre de pisos 763
arbre desmai 762
arbre plorador 762
arbre ploró 762
arbre ploron 762
arbre poll 761
arbre surer 709
arbroça 759
ARBŬCIUS* *llat*. *vg*. 759
ARBŬTĔA *llat*. 759
ARBŬTĔUS *llat*. 759
ARBŬTUM *llat*. 759
ARBŬTUS *llat*. 759
arc 662
arç 713
arça 713, 720
arcada 662
arcer 720
arcs 584, 605
ARCU *llat*. 662
ARCUS *llat*. 605
ARDERE *llat*. 614
ardike *it*. *dial*. 614
arena 721
ARĔSTA *llat*. *vg*. 782
aresta de pi 782
argelac 639
argelaga 639
argelaguera 588
argelat 639
argentina 639
argilac *oc*. 639
argilaga 639
argilat *oc*. 639
argolí 684
argorí 684
arínjol 616
ARĬSTA *llat*. 782
arítjol 616
armari 623
armàssera 686
armela 633
armella 633
arn 720
arnet 720
aro 605
AROS* *preromà* 605
aros 605
aros de bóta 605
arracada 665, 668
arracadeta 668
arracadetes 665
arradja *gascó* 710
arraelar 624
arraels 624
arraiels 624
arraïlamenta 624
arrailar 624
arraïls 624
arraïna 636
arramassar 705
arrapadors 665
arrapar 681
ARRAQQÁDA *àr*. *andalusí* 665
arratgi 710
arrealar 624
arrealat 624
arreals 624
arredro 773
arreels 624
arrel 624, 662
arrelar 662
arrelat 662
arrels 624
arreplegar 669
arreplegar bagots 669
arreplegar els cabrerots 669
arreplegar los bagots 669
arreplegar xanglons 669
arrere, de 749
arriels 624
arrils 624
arriquerada 740
arroplegar els carrolls 669
arroplegar gravells 669
ars *oc*. 720
ARTEA* *preromà* 713
artiga$_1$ 'ortiga' 614
artiga$_2$ 'tros de terra artigada' 614
artigoia 614
ARTIO* *preromà* 713
artrosi 759
arútjol 672, 677
ARVUM *llat*. 605
asboça 759
asborç 759
asbre 623
asbre* 637, 686
asclar 704
asgilaga 639
asmari 623
asmàssera 686
ASPERU *llat*. 779
aspre 779
asprella 714
(AS)SAFANNÁRYAH *àr*. *andalusí* 731
assaonat 625
assarment 661
ASSÍLQA *àr*. *andalusí* 622
assingló 668
assinglonar 669
ASSÍṬL* *àr*. *andalusí* 689
astigoia 614
astrosi 759
ataboll 625
atafona *port*. 686
atapeir 671
atapir 671
atmetles 633
atotxegar 755
atotxegar una armela 755
AṬṬAḤÚNA *àr*. *andalusí* 686, 707
atxafigar 671
atxanglotar 669
atxangrot 668
atxangrotar 669
atzagaia 762
atzagalla 762
au 600, 773
auacate 653
auácatl *asteca* 653
auba 760
aubaga de pins 781
aubarser 720
aubarzer 720
aube 760
aube blanc 760
aube poll 760
aubegínia 645
aubercoc 628, 767
aubergeni 645, 646
aubergi 751
aubergina 645
aubergini 645, 646
aubergínia 585, 628, 645, 646, 767
auberginya 645
auberxina 645
aubi 760
àubit 760
aubre 623, 760
aubrecoc 628
aubricoc 628
aubrigina 645
auelet 716
auelo 716
aufàbega 617
aufabeguera 617
aufàbia 617, 689

aufàbiga 617
aufàbrega 628
aufàbrica 617
aufàbriga 617
aufàdega 617
aufàdia 617
aufàdiga 617
aufàguima 617
aufàmiga 617
aufàpiga 617
aufegar 585
aufici 585
aufràbega 617
aufràbica 617
aufràbiga 617
àuies 691
aulaga *cast*. 639
aulet 768
aulidoner 598
aulina 709, 764, 767, 768
aulinar 656, 768
auliu 679
auliva 585, 597, 614
auliver 679
auliver bord 680
auliver bordenc 680
auliver bordissenc 680
auliver verdiell 680
aulivera borda 680
aulivera mascle 680
aülla 660, 716, 734, 782
aülla de pi 782
aülla del pi 782
aullastre 680
AULÓS *gr*. 715
aumella 633
aumetla 633
aumetlla 633
aumisser 765
auperar 585
aure 612, 623, 760
aure blanc 760
aure poll 761
aurel 597
aurella 585
AURĬCULA *llat*. 701
autriga 614
auzina 709, 767, 768
auzinar 768
avançar 627
avançat 627
avarca 600, 639
avelã *port*. 601
avellana 601, 744
avellana *cast*. 601
avellanar 744
avellaner 679
(AVENA) ERRATICA *llat*. 710
avencar, s' *oc*. 675
averolat 625
avet 763
avetosa 781
aviam 624, 678
AVICELLU *llat*. 716
AVIS *llat*. 716
avispa 653
avíspero 653
avispro 653
avorrinòvios 615
avui 699
AVUNCULU *llat*. 605
azbre* 760
babó 672
babol 719
BACA *llat*. 662
bacora 777
bacorera 602
[BACULUS] CAJATUS* *llat*. *vg*. *hispànic* 662
badabadoc 719
BAḌINJANA *àr*. *andalusí* 645, 646
baga 662, 781
bagó 672
bagot 667, 668, 669, 672
bagot de raïm 667
bagotar 669
bagotar els raïms 669
bagotet 668
baïna 636
baixar 676
baixos 676, 691
BAJANA *llat*. 736
BAJANUS *llat*. 736
bajoca 736
bajoca dolça 736
BAJOCCA* *llat*. *vg*. 736
BĀKÛR *àr*. 777
BĀKÛRA *àr*. 777
bala 712
BÁLADO-* *cèltic* 712
balança 638
BÁLATO- *cèltic* 712
balbatel·la 661
balç 675
balca 711
bàlec 639, 712
ballar 782
ballar els raïms 671
BALLARE *llat*. 671, 683
ballarofa 782
ballaruc 640
ballaruga 783
balloca 683, 710
ballueca 710
BALLÚṬA *àr*. *andalusí* 767, 769
BALLŪṬAH *àr*. 767, 769
balma 740
balsa *cast*. 689
BALTĔU *llat*. 675
balxa 689
bamberol 719
ban 660
bana 613
bana *dial*. 607
banc 772
bancal de belloteres 768
bancal de carrasques 768
bancal de mançaneres 659
bancal de man[θ]aneres 659
bancal de noguers 772
bancal de pomeres 659
bancal plantat d'americà 661
bancs 673
baner 660
banidor 660
BANK *germ*. 673, 772
BANN *francic* 660
BANNA* *cèltic* 665
banya 607, 613
banyaguera 665
banyat 703
banyes 665
banyetes 665
banyolí 737
barafulla de pi 782
barallofa 782
barallofa de pi 782
BARBA *llat*. 624, 661, 714, 741
barba 624, 661, 714, 722, 741
barbà 624
BARBA JOVIS *llat*. 722
barbada 624
barbaió 722
BARBALIONIS* *llat*. 722
barball 722
barballa 722
barballeres 741
barballó 722
BARBARJONIS* *llat*. 722
barbat 661, 662
barbat americà 661
barbat de vinya 661
barbatella *it*. 661
barbes de farigola 722
barbes de romaní 722
barbeta 714, 722
barç- 720
barca 708
barça 720
barca de sapotatge 662
barça marina 720
barçal 720
barçar 720
bard-* 720

barda 720
barder 720
bardissa 720
bargalló 722
bargina 645
bargínia 645
barj- 720
barja 720
barjàs 713
barmaió 722
barmalló 722
BARNIYYAH *àr*. 689
barra 582, 666, 667, 677, 683, 704, 755, 779
barra de burxar el forn 704
barra del forn 704
barra del ganxo 704
barra per a revoldre el foc 704
barracoc 628
barrakokku *sard* 628
barral 689
barranc 780
barreja 732
barrejar 732
barrels 689
barrer 705
barrera de pomeres 659
barret 770
barretet 770
barril 684
barrils 689
barrir 705
barró 779
barrolla 677
barromar 744
barronar 744
barronda 716
barronejar 744
barroscar 755
barrusca 666, 667, 668, 677
barrusca del carroll 666
barruscar 755
barruscó 776
barrusques 665
barsa 713
barser 713, 720
barta 720
barta* 720
bartàs 720
bartassar 720
barz- 720
barza 713
barzer 720
barzers 720
bar[θ]a 720
bar[θ]a marina 720
bar[θ]al 720
bas *ant*. 676
baselic *fr*. i *oc*. 617
basi 617
basilic 617
BASILICUM *llat*. 617
bassa 674, 684, 689
BASSIARE* *llat*. *vg*. 676
bassis 689
bassó 684
BASSU *llat*. *vg*. 676
bassura del pi 782
bastanaga 731
bastó 682, 683, 704, 755, 779, 780
bastó de guia 779
bastonaga 731
bastonejar 682, 755
BASTONEM* *llat*. *vg*. 682, 704, 780
BASTUM *llat*. 682, 704, 780
basura *cast*. 782
batalla 683
batalladora 683
batallar 682, 683, 755
batata *antillà* 724
bater 682
BATHECA *llat*. 592
BAṬÎḤA SINDÎ̂A *àr*. 727
batjoca 736
batoia 683
batoiar 682
batoiar l'ametlloner 755
batolla 683
batollar 682, 683, 755
batolles 682
batre 682, 755
batre a vergueres 755
batre aulives 682
batre les aulives 682
batre les olives 755
batre olives 682
BATTĔRE* *llat*. *vg*. 682, 683, 755
BAṬṬÎḤA *àr*. 727
BATTŬCŬLA* *llat*. *vg*. 682, 683
BATTŬCŬLUM* *llat*. 682
BATTUALIA *llat*. 683
BATTUĔRE *llat*. 682, 683, 780
batussa 682, 755
batussar 682, 755
batzer 720
bau 600
bauca 711
bauma 740
baumada 740
bavó 672
be 783
bebra *cast*. *ant*. 777
BECCUS *cèltic* 701
begot 667
beina 636
beïna 636
BEKOS* *cèltic* 667
belança 638
belga 754
belitre 591, 713
belleu *oc*. 666
bellota 647, 656, 709, 767, 768, 769
bellotar 656, 768
belloter 709, 767
bellotera 767
bellugar 744
benacroc 628
beracroc 628
bercoc 628
berecoc 628
berenjena *cast*. 645
beren[χ]ena 645, 646
berenxena *gall*. 645
bericoc 628
beringela *port*. 645
berla 754
bértiga *sard* 614
berxina 645
bessa 741, 742
bèstia 595
BĒTA *llat*. 622
BETHLEHEM *llat*. 714
betlem 714
betllotes 769
beto 763
BHOR *preromà* 740
BI *llat*. 777
bico 701
bidó 689
bidon *fr*. 689
bifa 774
BIFER *llat*. 777
BIFF- 774
BIFĬDUS *llat*. 774
biga 606
bigòs 729
bigot 668
bigotar 669
BĬLANCIA* *llat*. *vg*. 638
billotes 769
binsa 677
birbar 743
BĬRRUS *llat*. 770
bitchus *oc*. 737
bitet 737
bitjo 737
bitlla 648
bitllotes 769
bitxeta 737
bitxo 737
bitxo de mateta 737
bitxo de pinyó 737
bitxo picant 737
bitxonya 783

biwa *japonès* 653
bla 694, 702, 703
blan 694, 702
blanc 760
blandonera 648
BLANDU *llat*. 694, 702
blanet 702
blau 622
blavís 680
blea 622
bleda 622
blera 622
BLĒTA* *llat*. 622
BLĬTA *llat*. 622
blitre 713
BLĬTUM *llat*. 622
BLÍTURI *gr*. 591, 713
bllau 622
blleda 622
blusa 631
boa* 711
boca 662, 675, 690
bocí 610, 668, 701
bocí de ferro 704
bocins 700
bocoi 689
bofa 774
bòfega 740
bofeguera 716
BOFF- 774
boga 711
bogot 667
boina 770
boïna 770
bola 615, 692
bola d'asborcer 759
bolda 713
boldrell* 610, 701
bolics 615
bolinxí 648
bolitx 615
BOLLA* 707
bolla* 673
bolleros 673
bollir 715
bollit 615
bollo 673
boloc 692
bolqueret 713
bombona 689
bombona *oc*. 689
bondrell 701
bora 740
borada 740, 774
borar 740
borço 759
bord 661, 680, 709, 713, 745, 773, 774
bord d'olivera 680
borda 661, 680, 759, 774
bordaia 680
bordall 680, 745, 773
bordim 773
bordís 680, 773
bordi[θ]os 661
bòria 740
borinada 740
borinar 740
borla 716
borla de card 716
bornar 744
borra 610, 700, 714, 716, 744, 746, 782, 783
borra *it*. 714
borra de bosc 714
borra de mata 714
borra de pi 782
borra de roca 714
borra dels cards 716
borralla 783
borrar 744
borrassa de pi 782
borrec 783
borrega 783
borrides 700
borrilló 610
borrim 716, 782
borrissol 716
borró 714, 716, 744, 746
borromar 744
borroms 673
borroms *dial*. 745
borronar 744, 746
borronat, estar 744
borronda* 716
borronetxar 744
borrons 745
borronxar 744
borrutxa 783
borujo *cast*. 677, 688
bosc 660, 713, 768, 781
bosc d'alzineres 768
bosc d'alzines 768
bosc d'àndel 768
bosc d'auzines 768
bosc de carrasques 768
bosc de noguers 772
bosc de pins 781
bosc plantat de pins 781
bosc tot alzines 768
BOSKO-* *preromà* 660, 714, 772
bosquina 714
bosquina de pins 781
bot 675, 689
bóta 675, 689
botais 689
BOTAN *fràncic* 744, 745
botar 745
boter *fr*. 745
botiga 707
botiga del forn 707
botiga del pa 707
botim 668
botir 773
botó 744, 746
botonar 744
botonat, estar 744
botonets 615
botons 745
botos 689
bou 783
bouc *fr*. 689
boucaut *fr*. 689
boulanger *fr*. 706, 707
boulangerie *fr*. 707
boule *fr*. 707
boulenc *picard* 707
bourgeonner *fr*. 744
bova 711
BŎVE *llat*. 783
bóveda 711
bovina 770
brabat 661
braç 662, 704, 730
bracet 668
BRACHIUM *llat*. 662, 704, 730, 741
braços 741
BRAMBASI* *fràncic* 649
branc 741
branca 663, 741, 745
branca *it*. i *oc*. 741
branca en enforcadura 780
brancada 741
brancaió 741
brancall 741
brancallada 741
brancalló 741
brancam 741
brancatge 741, 782
branche *fr*. 741
branques 741
branquilló 741
branquinyots 745
BRASA* *llat*. *vg*. 704
brasa 704
brasser 720
brazer 720
bra[θ]o 730
brea 622
bregalyon *mossàrab* 722
bren 694
BRENNO* 694
breno 694
breny 694

bresquilla 751
bresquillo 751
breva 777
breva *cast*. 777
bri 607, 776, 782
bria 677
bribar 743
bricoc 628
bricoc d'Àfrica 653
bricot 628
bridó 689
brilló 704, 779
brims 745
brinca 773
brinça 776
BRINICA* *gàl·lic* 773
BRINO* *gàl·lic* 607, 745, 773, 782
brins 745
brins de pinotxa 782
brinsa 677
BRISA *llat*. 672, 677
brisa 672, 677
britjó 704
broc 594
BROGA *llat*. 740
BRŎGILOS *llat*. *vg*. *gàl·lic* 704, 773, 779
BRŎIKSA* *preromà* 716
BRŌKSA* *preromà* 716
brolla 714, 743
brollar 714, 743
brondell 610, 701
brondell de pa 610
bronze 726
bronzo 726
brosa 782
brosca de pi 782
brossa 782
brossa del pi 782
brosta 741, 744, 745, 746, 782
brostalla 782
brostar 744, 746
brot 662, 663, 665, 666, 667, 668, 744, 745, 746, 773
brot de raïm 667, 668
brot tendre 773
brotada 745
brotar 744, 746
brotar *oc*., *cast*. i *port*. 746
brotejar 746
brotes 745
brotet 668, 745
brotets 745
brotís 773
brotó 744, 746
brotonar 744, 746
brotons 665, 745
brots 741, 745
brotx 745
brova 740
bruelh *oc*. 773
bruguera 588
brui 773
bruisa 716
bruixa 716
brujó 683, 704
brull 704, 779
brulla 704, 714
brulló 704, 779
brusa 631
BRŬT* *gòtic* 662, 663, 665, 666, 667, 668, 741, 744, 745, 746, 773
brut 676, 691
brutícia 691
brutige *oc*. 676
brutixa 676
brutjó 704
bruts 691
BRŬTTUS* *llat*. *vg*. 676
BRUTUS *llat*. 676
buc 675
BŬCCA *llat*. 610, 662, 668, 675, 690, 700
BUCCĪNU* *llat*. *vg*. 610, 668, 700, 701
BŬDA *llat*. 711
buda *sard* 711
budroni *sard* 667
bueco 740
bueit *oc*. 740
bufa 774
bufada 774
bufalaga 716
bufar 740, 774
bufeca 774
BUFF- 774
bufota 774
buida 740, 774
buïda 740
buit 740
BŪK* *fràncic* 675
bulanger 706
bulangerí 707
bulangeria 707
buldal 745
BŬLLA *llat*. 673
BŬLLICARE* *llat*. *vg*. 744
bullir 715
BULLĪRE *llat*. 744
buoit 740
bura 711
BŬRDUS *llat*. *vg*. 661, 680, 709, 745, 773, 774
burganyer 704
burgó 662
burja 683
burjal 704
burjar 683, 704, 705, 746
burjó 683, 704, 705, 746
burjó amb granera 704
burjó des foc 704
burjó des forn 704
burjonar 744, 746
burjons 745
burjús 745
burneo 713
búrnia 689
BURQŪQ *àr*. 628
BŬRRA *llat*. 610, 700, 714, 744, 782
BURRAE *llat*. 610
burroni 667
bursar *ant*. 683
burd 773
burulló 704
burxa 704
burxar 683, 704
burxó 704
busca 782
buscar cabrerots 669
busqueta 782
BŬTTIS *llat*. *vg*. 675, 689
cab- 729
cabaça *port*. 592
CABALLU *llat*. 665, 773, 780
cabàs 673, 770
cabasses 673
cabasset 770
cabassos 673
cabassos de trull 673
cabaza *gall*. 592
cabdell 648
cabdellaire 648
cabdellar 648
cabeça 729
cabeça d'all 729
cabeça de grans 729
cabeçana 729
cabeceta 729
cabell 716
cabellera 716
caberot de raïm 667
cabeza *cast*. 729
cabirot 667, 668
cabofa 716
caborça 729
cabossa 716, 729, 783
cabossar* 662
cabosseta 729
cabota 729
cabra 667
cabras *cast*. 667
cabrellot 668
cabrer 667, 668
cabrer de raïm 668

cabrerot 667, 668
cabrerotet 668
cabrerots, fer 669
cabrerots, fer els 669
cabró 783
cabrombo 726
cabrot 668
cabussar 662
cabussó 662
caca 676
caçar el raïm 670
cacarrada 676
CACCĂBUS *llat*. 698
CACCŬLUS* *llat*. *vg*. 698
cachiporra *cast*. 729
cacho *cast*. 698
CAEDĔRE *llat*. 734
caena 609
caer *cast*. 762
caforna 756
cagar 670
cagarada 676
caïa 583
caïdo 762
caisa 693
caixa 693, 740
càixcara 756, 757, 758, 770
caixcaró 757
caixofa 643
caixofera 644
cal flequer 707
cal forner 707
cal pastisser 707
cala 740
calabassa 592
calabaza *cast*. 592
calabroua 740
calaix 693
CALAMĔLLA *llat*. *vg*. 715
CALĂMUS *llat*. 715
CALAPACCIA* *preromà* 592
calàpet 592
CALAPPACU* *preromà* 592
CALARE *llat*. 743
calç 615
CALCE *llat*. 671
CALCĬCARE* *llat*. *vg*. 671
calcigar 671, 674
caldo 620
CALĬDUS *llat*. 620
caliu 704
CALIVUM* *llat*. *vg*. 704
callofa 757, 758
callufeta 770
calorassa 666
caluix 776
CALVACEA* *llat*. 592
calxofa 643
càlzer 764
cama 730, 741, 745, 773
camal 668, 741, 745, 773
camalet 668
camalets 745
camalé[θ] 745
camals 741
camamilla 615
camamilla borda 615
CAMBA *llat*. *vg*. 668, 741, 745, 773
camba *oc*. 741
cambe *oc*. 607
CAMBOS* *cèltic* 730
cambra 684
came 607
camen 607
cameta 730
caminoi 615
camp 660
camp d'abelloters 768
camp d'alzineres 768
camp d'alzines 768
camp de belloters 768
camp de bellotes 768
camp de carrasqueres 768
camp de les pomes 659
camp de maçaneres 659
camp de mançaneres 659
camp de noguers 772
camp de pins 781
camp de pomeres 659
camp de pomers 659
camp de pomes 659
camp d'uzinar 768
camp plantat d'alzines 768
camp plantat de pins 781
camp plantat de pomeres 659
campanons 719
CAMPUS *llat*. 660, 772
cana$_1$ 'canya' 613, 675, 748
cana$_2$ 'mida de longitud' 613
cana *oc*. 613
canada 613
canadelles 613
canapa *it*. 607
cànapa 607
canat 613, 748
cance 740
càncel 740
CANCER *llat*. 740
càncer 740
canell 613
canella 678
cànem 607, 608, 613
canemera 608
Canet 613
cànim 607
canís 613, 748
CANNA *llat*. 613, 675, 693, 704, 748, 779
CANNĂBE *llat*. 607
CANNĂBU *llat*. 608
cannamus *llat*. 607
CANNAPIS *llat*. 607
cannaria *baix llat*. 643
CANNETUM *llat*. 613
CANNĪCĬU *llat*. 748
CANT- *prellatí* 701
cantell 701
cantellet 701
cànter 689
canterella 716
CANTHĂRU *llat*. 689
càntir 689
canto 701
cantó 701
cantó de la barra 701
cantó de pa 701
cantonet 701
cantre 689
càntuc 628, 655, 703
càntut 628, 703
canu 607
canuda 613, 678
cànum 607
canviar 675, 690
canviar de bóta 675
canya 608, 613, 683, 704, 743, 779
canya en un drap banyat 704
canya vera 683
cànyam 607
cànyem 607, 613
canyera 613
canyet 782
canyís 748
canyisso 748
canyi[θ] 748
canyi[θ]o 748
canyo 693
cànyom 607
canyu 607
cànyum 607
caña *cast*. 693
caño *cast*. 693
cap 662, 701, 716, 729, 741, 745, 770
cap d'all 729
cap d'all* 729
cap de brot 668
cap de flari 719
cap de la barra 701
CAPACEM *llat*. 673
CAPACĔUM* *llat*. *vg*. 673, 770
caparró 669
capatxo 673

CAPAX *llat*. 673, 770
capazo *arag*. 673
capa[θ]es 673
capa[θ]es d'espart 673
capbussar 662
capbussat 662
capbussó 662
capçada 741
capçadora 701
capçana 729
capçar 701, 741
capcina 741
capcinar 741
capell 770
capellà 647, 719
capellans 647
capells 673
CAPĔRE *llat*. 673, 770
caperutxa 770
caperutxeta 770
capfic 662
capfica 662
capficada 662
capficat 662
capficatge 662
capficó 662
CAPĬLLU *llat*. 716
capiró 770
capirols 665, 745
capirot 770
capirota 770
CAPĬTĔLLU *llat*. 648
CAPĬTĬA *llat*. *vg*. 729
CAPITIARE *llat*. *vg*. 701, 741
CAPĬTIS *llat*. 701
CAPĬTTIA* *llat*. 729
capó 743
capoll 670, 744, 745, 770, 776
caponar 743
CAPPA *llat*. 770
CAPPARIONE* *llat*. 770
CAPPĂRIS *grecollatí* 677
CAPPELLU *llat*. *vg*. 673, 744, 745, 770, 776
CAPPŌNE *llat*. *vg*. 743
CAPPUCULA* *llat*. *vg*. 770
CAPPULLU* *llat*. *vg*. 744, 745, 776
CAPREŎLU *llat*. 665
CAPSA *llat*. 742, 770
capsa 770
capseta 770
CAPSEUM* *llat*. *vg*. 770
capsoc 740
CAPSŬLA *llat*. 770
càpsula 770
capsuleta 770
CAPSUS *llat*. 742
CAPU *llat*. *vg*. 701, 729
capulla 770
capulleta 770
capullo 770
CAPUT *llat*. 662, 701, 741, 770
CAPUTIA *llat*. 770
caputxa 770
caputxí 719
caputxo 770
car- 593
car 597, 641
cara- 593
carabassa 592, 593, 651, 665
carabassa de cabellico 651
carabassa de fregir 651
carabassa de l'arbequet 651
carabassa del regal 651
carabassa tendra 651
carabasseta 593, 651
carabasseta de fregir 651
carabasseta de l'olla 651
carabasseta de quaranta dies 651
carabasseta tendra 651
carabassí 593, 651
carabassó 593, 651
carabassonet 651
caraba[θ]a 592
caragolets 665
caragols 665
caramella 715
caramull 770
CARAPACCIA* *preromà* 592
carbassa 592, 593, 651, 665
carbassa tendra 651
carbasser 592
carbassera 592
carbasseta 593, 651
carbassí 593, 651
carbassina 651
carbassó 592, 593, 651, 726
carbasson 651
carbassonet 651
carba[θ]a 592, 651
carba[θ]a tendra 651
carba[θ]eta 651
carba[θ]on 651
carba[θ]onet 651
carbe *oc*. 607
carbi 607
carbó 708
carbonada 708
CARBŌNE *llat*. 708
carbonera 708
carbonera de nyenya 708
carc 641, 716
card 641, 644, 716
cardera 641, 644
cardet 641, 644
cardetera 644
cardigàs 641
cardigot 641
cardo 641
cardo *cast*. 641
cardó 641
cardó *oc*. 641
CARDONE *llat*. 641
cardot 641
CARDUS *llat*. 641, 644, 716
CARDUUS *llat*. 641
càrem 607
carfoll 756, 758, 770
carfolla 756, 757, 758, 770
cargols 665
cargonera 708
cariasa 750
CARIES *llat*. 740
CARILIUM* *romànic* 754
carlota 731
Carlota 731
carm 607
carolet 737
carota 731, 770
caroteta 770
carotte *fr*. 731
caroube *fr*. 632
carrapó 668
carrapon 668
carràs 666, 667, 668, 669, 670, 783
carràs de raïm 667
carràs sin raïm 666
carrasca 656, 709, 747, 767, 768, 783
carrasca de pins 783
carrascal 656, 768
carrascar 656, 768
carrascla 767
carrasclar 768
carrasquer 656, 767, 768
carrasquera 656, 709, 767, 768
carrasqueral 656, 768
carrasquet 767
carrasqueta 783
carrasset 668
carrasso de ugues 667
carra[θ] 668
carrera 730
carretjar 690
carro 690
carròbia *oc*. 632
carrofer 632
carrofes 632
carroll 666, 667, 668, 669
carroll de raïm 667
carrollet 668
carrollet de raïm 668
carrota 731
carrotxa 747

CARRUS *llat*. 667, 690, 730
cars 641
carsos 641
cart 597, 703
carter 754
carts 641, 652
cartx 641
cartxofa 643
CARUBIA *llat*. 632
carxofa 643, 644, 716, 758, 770
carxofar 644
carxofer 644
carxofera 644
carxofes 643
carxofeta 716
carxofó 643
CASA *llat*. 770
casa 655, 664, 684, 770
casaca 756, 757, 770
casal 684
casaque *fr*. 756, 770
casca 747, 752, 756, 757, 758
cascall 756
cascar 694, 752, 756
cascar *cast*. 747
càscara 694, 747, 756, 757, 758, 770
cáscara *cast*. 694, 747, 756
cascaró 770
cascarulla 758
casco 756, 757, 758, 770
cascollo 757, 776
cascuello 752, 757
cascull 756, 757, 758, 770
cascullet 770
cascullina 770
casell 684
cases 655, 664
caspa 666, 716
caspa *cast*. 716
casporra 729
casporreta 729
casquet 770
casqueta 770
cassa 684, 758, 770
cassal 684
cassalet 684
cassanell 770
cassanella 770
CASSĂNUS* *preromà* 599
cassola 758, 770
cassoleta 770
casulla 770
cat 641
catalina 615
cats 641, 652
CATTUS *llat*. 716
catxico *arag*. 599
catxo 698
catxofa 643
catxofera 644
catxoleta 770
CAUDA *llat*. 730
caüla 710
CAULIS ŏSSĕUS *llat*. 776
caure, fer 682, 755
cavall 773, 780
cavaller 773
cavallet 780
cavallets 665
cavalls 665
cavorca 740
cavula 710
CAX- *preromà* 599
caxico *arag*. 599
CAXICU* *preromà* 599
caxigo *arag*. 599
ceccles 605
cecle 605
cecles 605
ceclle 584
ceclles 605
cedazo *cast*. 609, 695
ceggles 605
ceglles 605
CEIA *preromà* 708
ceia 777
ceia *arag*. 708
cel 689
célcol 605
celidònia 726
celindre 609
cementeri 633
cemeteri* 633
cendre 695
centella 719
centellera 719
cenyos 605
cep 663, 698
cep abocat 662
cep americà 661
cep bord 661
cep de parra 582
cep empeltat 661
cep jove 661
cep murgonat 662
cep nou 661
cep tendre 661
cepa 663
CERASIA *llat*. 737, 750, 759
CERASIUM *llat*. 750
cercillos 605
cercle 584, 605
cercles 605
cerclles 605
cerco 664
cércol 584
cèrcol 584, 605, 664
cèrcol* 584
cércols 605
cèrcols 605
cercos 605
cèrcul 584
cerdillos 605
cerdo 605
CERĔSIA *llat*. 750
ceresium *llat*. 750
cerieisa* 750
cern 695
cernar 695
cerndre 609, 695
cerne 695
cernedor 609
cerner 695
CĔRNĔRE *llat*. 609, 695
cernia 695
cèrquels 605
cèrquies 605
cervo 722
cérvol 722
cescle 584
cescles 605
cesclles 605
césped *cast*. 714
céspet 714
chalemie *fr*. *ant*. 715
chêne *fr*. 599
chesne *fr*. 599
chinebro *arag*. 650
chopo *cast*. i *arag*. 760, 761, 764
CHORDA *llat*. 665, 673
chordiga *arag*. 614
chordón *arag*. 649
chumbo *cast*. 778
chusma *cast*. 782
cía *arag*. 708
ciazo *arag*. 609
CĬCĔRŌNE *llat*. 744
cider 750
cidera d'arboç 759
ciderer 750
cidereta 737, 738
cidra 727
cidreta 738
cídria 727
cieja *oc*. 708
ciendre 695
cigró 668
CĬLĬA *llat*. 777
cilindre 609
cilindro 689
cim 741
cima 782
cima de pi 782
cimal 741

cimals 741
cimbòria 680
cinc 689
CĬNGULOS *llat*. 605
CINQUE *llat*. *vg*. 689
cinquè 689
cinquena 689
CĬPPUS *llat*. 663, 664, 698
circell 665
CĬRCELLUS *llat*. 605
CĬRC(U)LU *llat*. 605
CĬRCULU *llat*. 584, 605
CĬRCUS *llat*. 584, 605
cirecera *arag*. 750
cirer 750
cirer *ant*. 750
cirera 737, 750, 759
cirera alborda 759
cirera d'alborç 759
cirera d'alborzer 759
cirera d'albroç 759
cirera d'arboç 759
cirera d'arbocer 759
cirera d'asborç 759
cirera d'asborcer 759
cirera de bosc 759
cirera de pastor 759
cireral 750
cirerer 750
cireret 737
cirereta 737, 738
cirereta d'arboç 759
cirereta de pa de pastor 759
cirereta de pastor 649, 713, 759
cirés* 750
ciresa 750
cireser 750
ciricera 750
cirisa* 750
citró 737
citron 753
citron *fr*. 753
citrun 753
CITRUS *llat*. 737, 753
ciuró 744
ciuronar 744
ciusma *genovès* 782
civada 710
civada borda 710
civadó 710
civado fèro *oc*. 710
claf! 742
clafoll 756, 757
clafoll fort 756
clafolla 756, 757, 758, 770
clafolla* 757
clafolles 756
clafollina 770
claforna 756, 757, 758
claixca 756
clar 670, 743
clarí 715
clarín *cast*. 715
CLARU *llat*. 670, 743
clasca 756, 757, 758, 770
clasco 757
clatell 614, 668
clau 605, 622
CLAUDĔRE *llat*. 612
clavell 668
clavell de raïm 668
clavell de ruc 713
cleda 625, 748
cllarí 715
cllau 605, 622
cloc 774
cloca 774
CLOCCA* *llat*. *vg*. 774
clofa 699, 747, 757, 758, 770
clofella 756, 757, 758, 770
clòfia 757
clofo 756, 757, 758
clofoia 688, 757, 758
clofolla 699, 756, 757, 770
clop 760, 761
clop blanc 760
CLOPPU* *llat*. 760, 761
closca 747, 756, 757, 758, 770
closca de l'ametlla 757, 758
closco 758
clotell 614, 668
cloure 612
clova 688, 701, 725, 747, 756, 757, 758, 770
clovea 725, 756, 757, 758
cloveia 725, 756, 757, 758
clovella 725, 747, 756, 757, 758
clovella de la gla 757
clovella de la nou 758
clòvia 756, 757
clovoll *ant*. 756
CLUSMA* *llat*. *vg*. 782
co 776
coa 610, 711, 730, 770, 776
COACTARE *llat*. 662
cobble 761
coblle 761
cobripà 704
cobrombo 726
cobrómbol 726
cobrombos!, es 726
coç 735
coça 735
COCENTE *llat*. *vg*. 737
coces 735
cocho *cast*. 708
COCTU *llat*. 708
CŌDA *llat*. *vg*. 711, 730, 770, 776
codombro 726
coent 737
cofa 673
cofí 673
cofins 673
cofoll 770
cogombre 726
cogombro 726
cogrombe 726
coguent 737
cogul 710
cogula 710
cogula borda 710
cogullada 710
coir 681, 682
coir olives 681
coir reverds 669
coisa *port*. 599, 611
col 615
colar 675, 690
COLARE *llat*. 675
colet 719
coleta 615
colgar 662
colgat 662
còlher *oc*. 681
coljo 699
coll 662, 716
collars 771
col·legi 760
col·lègit 760
collida 637
COLLĬGĔRE *llat*. 669, 681, 682
collir 681, 682, 755
collir a estirons 681
collir a mà 681
collir a sarpa 681
collir aulives 681
collir bagots 669
collir cabrerots 669
collir els cabrerots 669
collir els records 669
collir els riïms 637
collir en ganxo 682
collir en la mà 681
collir en lo ganxo 682
collir en manetes 681
collir gotims 669
collir grans 670
collir les olives 682
collir olives 681, 682
collir raïms 637
collita 637
col·locar 690
COLLŎCARE *llat*. 662
collons!, es 726

COLLU *llat*. 662
colom 716
colombro 726
colomet 716
COLUM *llat*. 675
COLŬMBU *llat*. 716
colvea 725, 756
colveia 757
colze 721, 726, 762, 764
colzo 726
comaltar 697
combro 726
combrombro 726
COMMOLERE *llat*. 697
COMMOLITUM *llat*. 697
comòlt 697
comoltar 697
comprès 685
compressar 685
COMPRIMĔRE *llat*. 685
concombre 726
congoixa 702
CONGUSTIA *llat*. *vg*. 702
contear *asturià* 704
contiar *asturià* 704
CONTICULARIUS* *llat*. 704
CONTIDIARE* *llat*. 704
contier 704
CONTUS *llat*. 704
coombre 726
cóp 734, 770
copa 734, 772
copa de noguers 772
copet 734, 770
copinya$_1$ 'pinya' 783
copinya$_2$ 'conquilla' 783
copla 761
cople 761
coplle 761
copo *cast*. 716
COPPLU* *llat*. 761
coquelicó 719
coquelicot *fr*. 719
COR *llat*. 776
cor 597, 740, 776
cor podrit, té el 740
coral 737
coralet 737
coralet coient 737
CORALLUM *llat*. 737
corassat 740
corazón *cast*. i *arag*. 776
corbes 584, 605
corc 740
corcada 740, 774
corcar 740
corcho *cast*. 611, 709
corcó 740, 752
corcó, fa el 740
corcoll 752, 776
corconada 740
corda 665, 673
corder 692
cordero 692
cordills 665
CORDUS *llat*. *vg*. 668
corfa 699, 701, 725, 747, 756, 757, 758, 770
còrfega* 725
corfeguer 725
corfes 725
corfeta 758
corfo 758
corfoll 756
corgus 740
coriadella 665
CŎRIŬM *llat*. 689, 747
corlota 731
corn 776
cornichon *fr*. 726
cornixó 726
CŎRNU *llat*. 776
cornut 714
corolí 737
COROLLA *llat*. 770
CORONA *llat*. 770
corona 770
coronar 743
coroneta 758, 770
corranxo 776
corró 687
corroll 668
cort 597, 626, 776
cortes 694
CORTEX *llat*. 699, 747
corteza *cast*. 747
corte[θ]a 699, 747
CŎRTICE *llat*. 611, 699, 747
CORTĬCĔA *llat*. 699, 747
CORTĬCIS *llat*. 699, 747
corxo 611, 709
corxofa 643
corxonero 709
cos 776
cosa 655
cosca 747, 756, 757, 758
coscla 757
cosco 756, 757, 758, 770, 776
coscois 773
còscul 757
coses 655
costra 699
cotar 743
cotna 699
COTONIUM *llat*. 751
cotre 747
cottu *sard* 625
cotze 762, 764
coua 776
coüla 710
courge *fr*. 592, 651
cousa *port*. 599, 611
cova 610, 730
còvet 773
covula 710
CŎXA *llat*. 742
crabó 783
cranc 740
creaïlla 724
crèbasac *oc*. 710
crèbo-sa *oc*. 710
crec 600
credaïlla 724
creïlla 724
creixcuts 745
creixent 696
creixents 665
créixer 665, 696, 744, 745
CRĔPARE *llat*. 742
crequequé 719
creques 600
CRĒSCĔRE *llat*. 665, 696, 744, 745
crescuda 745
crescuts 745
creu 599, 702
crèvo-sac *oc*. 710
cria 625
criadilla *cast*. 724
criar *cast*. 724
CRĪBĔLLUM *llat*. 609, 695
CRIBRA *llat*. 609
CRIBRUM *llat*. 609, 695
(CRIBRUM) SAETACEUM *llat*. 609, 695
crilla 724
crivell 609, 695
crivellar 695
crocada 740
CRONTIARE* *llat*. 693
crossar *oc*. 693
crosta 586, 610, 699, 701, 747, 756, 757, 758, 770
crostera 699
crostes 700
crostet 610, 701
crostetes 700
crostó 610, 699, 701
crostó de pa 701
croston 610, 701
crostonet 701
crou 599, 702
cruixir 742
CRŬSTA *llat*. 610, 699, 700, 701, 747, 756

crusta 699
cua 583, 711, 770, 776
cua de rat 618
cua de rata 618
cuba 674, 689
cubell 674
cubi 774
cúbia 774
cúbica 774
cubo 674
cuc 665, 774
cuc, fa 740
cucada 774
cucar 774
cucula 710
CUCULLU *llat*. 744, 745, 776
CUCŪLUS *llat*. 710
cuculus *llat*. 710
CŬCŬMĔRE *llat*. 726
CŬCŬMĔRIS *llat*. 726
CŬCŬMIS *llat*. 726
CUCURBICA* *llat*. 592
CUCURBITA* *llat*. 592
CUCURBITACEA *llat*. 592
cucurull 770
cucut 710
cuesco 757, 770
cufa 673
cuga *dial*. 583
cugla 710
cugromba 726
cugul 710
cugula 710
cúgula 710
cugullada 710
cugúmbiri *sard* 726
cugúmere *sard* 726
cuguméri *sard* 726
cuïda 740
cuir 755
cuire 611
cuiro 611, 689
cuit 625
cuixa 742
cul 770, 776
cula 710
culet 770
cúller 681, 755
CŪLUM *llat*. 770, 776
cunya *dial*. 636
cup 674, 684, 689
cup d'oli 689
CŪPA *llat*. 674, 689
cupet 689
cupo del carc 716
CŬPPA *llat*. *vg*. 734, 772
CŪPUM *llat*. 674, 689
cuquella 680
cuquello 680
cuquets 665
cura 704
CŬRCŬLIO *llat*. 752
curgeta 592, 651
curja 651
curra 687
CŬRRĔRE *llat*. 687
curro 687
curró 687
currubi 632
curull 770
CŬRVUS *llat*. 605
CUSCULIUM *llat*. *hispànic* 773
CUTINA* *llat*. 699
CUTIS *llat*. 699
cúvola 710
cuvula 710
cúvula 710
CYLINDRUS *llat*. 609
CYMA *llat*. 741, 743, 782
ÇAHANORIA *àr*. 731
dacsa 753, 756, 767
dalla 704
dalmàtiga 735
DAMNUM *llat*. 740
dan 740
dany 740
danyada 740
darn *bretó* 754
DARNOM* *gàl·lic* 754
darrer 749
darrerà *ant*. 749
darrere 749
darrere, en 749
darrerenc 627, 749
daumàtiga 735
davet 763
debanadera 648
debanaderes 609
debanadora 608, 648
debanadores 648
debanar 608, 609, 648
debanell 648
debanera 648
degotar 668
degotim 668
deixies 691
delga 754
delloner 598
demanadora 648
demanar 648
demanare *sard* 648
DEMANDARE *llat*. 648
DĒMĔRE *llat*. 637
denejar 743
DEPANARE* *llat*. *vg*. 609, 648
depòsit 674, 676, 689, 693
DEPOSĬTUM *llat*. 674, 676, 689, 693
dermai 762
derna 754
derronyar 743
des- 669, 685
desacupar *dial*. 679
desbagotar 669
desbanadora 648
desboriada 740
descansar 690
descarrollar 669, 670
descimalar 743
descoronar 743
desfer 685
desgallar 742
desgarrar 742
desgranar 670
desmai 762
desmaio 762
desmall 762
desmochar *cast*. 743
desmunyir 681
desoliar 606
DESPŎLĬARE *llat*. 666, 688, 694, 713, 782
despulla 666, 782
despullabeletre 713
despullabelitre 591, 720
despullabelitres 713
despullar 666, 688, 694, 713, 782
despulles 688, 694
desronyar 743
destilar *cast*. 690
destil·lar 690
destriar 670, 725
DESTRIARE* *llat*. *vg*. 690, 725
destrossar 698
deuga 754
dia, del 702
diables 762
diablo 687
DIABŎLUS *llat*. 687, 762
dial 609, 625
dial *murcià* 609
didal 770
didal de carrasca 770
didala 770
didalera 770
didalet 770
DIGĬTALE *llat*. 770
DĬGĬTUS *llat*. 770
dilloner 598
dillums 673
dillums* 588
dilluns 588
dimarts 721
dimats 721
dipòsit 676, 689, 691

DIS- *llat*. 685
dismaio 762
dispensa 653
dit 737
ditet 737
DIŬRNUS *llat*. 772
DJINZŬLU* *llat*. *vg*. 616
DOGA *llat*. 754
doga 754
dolç 719
dolcella 719
dolent 774
dolenta 774
DOLENTE *llat*. 774
DŎLĒRE *llat*. 774
DŌLIUM *llat*. 689
doll 689
domàtiga 735
DOMINA *llat*. 719
DOMINICILLA *llat*. 719
don 740
doncella 719
donzella 719
doradilla 638
dorc 689
dovella 754
dropo 664
drópol 664
dues 719, 724
dugues 719, 724
duit 703
dur 702, 703
durc 689
duro 703
durt 703
DURU *llat*. 610, 703
DURUS *llat*. 702
dut 703
écorce *fr*. 747
ĔDĔRA *llat*. 612
edera *it*. 612
eima 623, 760
eix 612
eixalenca 764
eixancar 742
eixarment 663
eixarmentar* 663
eixart 634
eixel 634
eixenar 742
eixenegar 742
eixerc 634
eixern 634
eixirment 663
eixoblidar 715
eixobrir 715
eixonar 681, 742
eixoncar 742
eixordiga 614
eixordigar 614
eixuit *ant*. i *dial*. 703
eixumflar 715
eixut 702, 703
eixutet 703
elce *it*. 767
ele[θ]ina 767
ELICE *llat*. *vg*. 767
ELICE* 767
élighe *sard* 767
embarrat 582
embolics 615
embotar 675
emburgonar 662
embut 693
embutx 680
empalmar 634
empalomar 634
emparrada 582
emparradora 612
emparrar 582, 612
emparrat 582
emparrellat 582
empelt 661, 662
empelt d'estaques 661
empelt del primer any 661
empeltada 661
empeltar 634, 661
EMPELTARE* *llat*. 661
empeltat 661
empeltat de l'any 661
empeltatge 661
empeltrar 634
empeltre 634
empeutar *oc*. *mod*. 634
empintona 780
empintonar 780
empòsit 676, 691
empotzim 672
emprimerenc 627
EMPUTARE* *llat*. *vg*. 634, 661
EMUNGERE *llat*. 681
encanària 643
encantre 689
encanyissar 748
encanyissat 748
encesam 734
encesam rullet 733
encet 701
encetadora 701
encetai 701
encetall 701
encetar 701
encetó 701
enciam 732, 733, 734
enciam d'escarola 733
enciam de llentuga 734
enciam de lletuga 734
enciam llissa 734
enciam rissada 733, 734
enciamada 732
enciamera 734
encina 767, 768
encina *cast*. 767
encinar 768
enciner 656, 768
encisam 732, 734
encisam de coleta 733
encisam d'orella de burro 734
enclusa 631
encrusa *dial*. 631
endarrerenc 749
endàtel 769
endévia 733
endivi 733
endívia 733
enfilai 730
enfilar 730
enfiloi 730
enforcadura 780
enforcar 780
enfremunar *ant*. 700
engafetar 634
engan 740
enganar 607, 613
engany 740
enganyar 607, 613
engarbuller 720
engarguller 720
engarnoc 709
engarnoquer 709
engolfa 684
engomar 703
engomat 703
engrunar 685, 700
engrunes 700
engrut 676
enjandrígol 614
en[χ]ertar 634
enllevat 696
enramadera 612
enramadora 612
enramar 612
enredadera 612
enredadora 612
enredar 612
enredradera 612
enredradora 612
enrevoltar 663
enrista 730
enrunar 662
enrunat 662
ensacadora 693
ensacar 693
ensalà 734

ensalada 732, 734
ensalada curta 733
ensiam 734
ensiamada 732
ensirir 634
enter *fr*. 634
entrepitjar* 671
ENTÚBIA *gr*. 733
ENTÚBION *gr*. 733
enxertar *cast*., *gall*. i *port*. 634
epidèmia 733
epidímia *ant*. 733
épinard *fr*. 621
erbegínia 645
erbergínia 645
ĔREMU *llat*. 713
ériga 767
erm 713
ermot 713
eru[χ]o 677, 688
es- 662, 669, 682, 685, 705
esarment 663
esbabonar 670
esbagonar 670
esbagotar 669
esbalçar 675
esbarça 720
esbarçal 720
esbarder 720
esbargera 720
esbargina 645
esbarginya 645
esbarja 720
esbarjàs 720
esbarza 720
esbarzer 720
esbarzera 720
esbarzons 720
esbatassar 755
esbatussar 682
esbergénia* 645
esbergina 645
esbergini 645
esbergínia 645
esberlar 742, 754
esberzenya 645, 646
esbessar 742
esbogotar 669
esborgar 743
esborgínia 645
esborrar 744
esborzínia 645
esbrazer 720
esbrinar 670
esbrollar 743
esbrotar 744, 746
esburjonar 705
esburxegador del foc 704
ESCA *llat*. 740
esca 740
esca, fa 740
esca, té 740
esca, torna 740
escabussó 662
ESCAIROLA* *llat*. 733
escaissar *oc*. 742
Escaldes, les 767
escalivador 704
escamondar *cast*. 743
escamotxar 743
escampa 705
escampall 705
escampallar 705
escampar 705
escampar la brasa 705
escapollar 670
escarabato 614
escarbacul 713
escarbar 713
escarbar *cast*. 713
escard 641
escardar 641, 742
escardassó 641
escardillar 742
escardó 641
escardot 641
ESCARIOLA *llat*. 733
ESCARIUS *llat*. 733
escarjofa 643
escarjofera 644
escarmondar 743
escarnillar 742
escarnoc 709
escarola 733
escarola frisada 734
escarora 733
escarotjar 669
escarrapolar 669
escarrar 681, 682, 755
escarrar amb la vareta 682
escarrar en la verga 682
escarràs 668
escarrassar 667, 669, 670, 681
escarra[θ]ar 669
escarrell 666, 667
escarriar 755
escarroll 668
escarrollar 669, 670
escarrot 747
escarrotxa 747
escarrutja 668
escartx* 641
escarxofa 643, 644
escarxofar 644
escarxofer 644
escarxofera 644
escarxofes 643
escarxot 641
escassar 743
escassullar 743
escatar 743
escatir 743
Escaules, les 767
esclafar 671, 685, 695, 742
esclafir 742
esclafoll 756
esclafolla 756
esclatar 717, 744, 746
esclata-sains 717
esclata-sangs 717
esclata-sans 717
esclofa 756, 757
esclòfia 757
esclofolla 757, 758
esclop 742
esclopar 742
esclova 688, 699, 701, 756, 757, 758
esclova d'ametlla 756
esclova seca 756
escloveiar 688
esclovellar 695, 699
esclòvia 756, 757
esclòvia de l'oliva 688
escluixir 742
escoba 705, 712
escobar 705
escobàs 705
escobassar 705
escòcies 756
escofins 673
escolja 725, 747, 756, 757, 758, 770
escombra 782
escombrador 704
escombral 704
escombrall 704
escombrar 704, 705, 743, 782
escombrar el forn 705
escompar 705
escontier 704
escorça 688, 699, 747
escòrça *oc*. 747
escorfa 725, 747, 756, 757, 758
escorfes 725
escornoc 709
escórrer 681
escorrim 673
escortier 704
escorxa 725, 747, 756
escorxar 743
escorxofa 643
escor[θ]a 747
escotar 743
escotiar 704
escotinar 682, 755

escotxollar 743
escrocar 746
escruixir 742
escuixar 742
escuma 676
escurafocs 704
escurar 704
esflorar 685
esgallar 742
esgarbellar 695
esgarjofa 643
esgarjofera 644
esgarrapar 681
esgarrar 681, 742
esgarrinxar 742
esgatimar 669
esgatollar 669
esgelaga 639
esglopar 742
esgotimar 669
esgranar 670
esgrassotar 669
esgrimar 670
esguinçar 742
esirment 663
esllemenar 743
esma 623, 760
esmai 762
esmaiar 762
esmaiar *ant*. 762
esmaiier *fr*. *ant*. 762
esmollada 700
esmollader 700
esmolladís 700
esmollaí[θ] 700
esmollar 700
esmotxar 743
esmuire 681
esmullre* 681
esmunyir 681
esmunyir olives 681
esnapar 742
espalhar *port*. 681
espallar 681
espaltins 673
espargir 681
esparpillar 681
espart 673
espartins 673
espartons 673
espedaçar 746
espedregar 746
espejo 692
espelhar *oc*. 743
espelir *oc*. 746
espellicar 670
espellir 681, 744, 746
espellucar 669, 682
espencar 742
espepillar 670
espernar 742
espès 691
espessic 668
espessigar 668, 670
espessos 691
espiar 682
espic 722
espic *oc*. 722
espicagassar 670
espicarrassar 670
espicassar 670
espicorsar 670
espicossar 670
espiga 669, 670
espigar 669
espigar los carrolls 669
espigo 722
espígol 722
espigolar 669, 670, 682
espigolar cabrerots 669
espigolar els cabrots 669
espigolera 722
espigossar 670
espill 692
espillucar 669, 682
espina 639, 666, 720
espinac 621
espinacas *cast*. 621
espinacs 621
espinâcs 621
espinal 713
espinalb 713
espinaques 621
espinarc *oc*. 621
espinarcs 621
espinard 621
espinarrata 639
espinars 621
espinàs 639
espinàs *oc*. 639
espinats 621
espinoler 713
espinya 783
espinyar 783
espiocar 670
espipellar 670
espipellejar 670
espipollar 670
espiracs 621
espissacar 670
espissegar 670
espissigar 670
espitllar 681, 743
esplego 722
esplet 746
espletar 746
espliego 722
espodarsar 743
espodassar 743
espoïcar 670
espollar 743
espolsador 683
espolsar 682, 683, 755
espolsar en la canya 682
espolsar olives 682
espolsaré 682
espolsaria 682
espoltins 673
esponjatto 702
esporgar 743
esporguim 673
esporret 662
esporsar 682, 755
esporta 673
esportí 673
esportim* 588
esportims 673, 745
esportims* 588
esportins 588, 673, 745
esportons 673
esprella 714
esprémer 685
esprunitxir 681
espullabelitre 591, 713, 720
esquarça 747
esqueix 668
esqueixar 668, 742
esquella 584, 777
esquella* 584
esquellot 777
esquena 713
esquerda 742
esquerdar 742
esquerola 733
esquilmar 743
esquinçar 742
esquinxar 742
esquipollar grans 670
esquirola 733
esquitxar 742
esquix 668
esquixar 742
essecaiar 743
essecallar 743
establa 655
estable 655
estaca 678, 779, 780
estafanòria 731
estaló 747, 779, 780
estalonar 779, 780
Estan Ner *ant*. 777
estanc 780
estancar 780
estanquet 780

estant 779
estantol 779
estantolar 779
estany 711
estel 716, 783
estenalles 643, 665
estena[θ]es 704
esteny 711
esteranger 736
esteres 673
esterloc 747
estibar 779
estilar 690
estintol 779
estirar 681
estiràs 704
estirassar 704
estisora 668
estisores 643, 665, 725
estisoreta 668
estoló 780
estontal 779
estopa 702
estopós 702
estora 673
estora de canyes 748
estorins 673
estrabalsar 675
estranger 736
estremoncell 723
estremon[θ]illo 723
estremun[θ]illo 723
estriga* 614
estrigo 614
estrígol 614
estrigola 614
estrígola 614
estrigula 614
estríjol 614
estripar 728
estudiant 663, 773
estudiantet 663
estudiar 773
estxelagra 639
estxilaga 639
estxilagra 639
esvaiar 743
esvair 743
esverolar 670
etgelaga 639
etgelaguera 639
etxerment 663
Eulària 595
eura 612
euze *oc*. 767
évol 635
EX- *llat*. 703, 715, 743
EXARDERE *llat*. 614
EXCAPSIARE* *llat*. *vg*. 668, 742
EXCAPTARE* *llat*. 743
EXCOMBORARE* *llat*. *vg*. 704, 743, 782
EXCORTICARE *llat*. 699, 747
EXCŪRARE* *llat*. *vg*. 704
EXCŬRRĔRE *llat*. 681
EX-ENECARE *llat*. 742
exert 634
EX-HANCARE *llat*. 742
EXMAGARE* *llat*. *vg*. 762
EXPĔLLĔRE *llat*. 681, 744, 746
EXPLICARE *llat*. 746
EXPLĬCĬTUM *llat*. 746
EXPRĬMĔRE *llat*. 685
EXPULSARE *llat*. 682
EXPŬRGARE* *llat*. 743
EX-QUASSARE *llat*. 743
EXQUINTIARE* *llat*. *vg*. 742
EXSARMENTARE* *llat*. 663
exsecaiar 743
exsecallar 743
exsecanyar 743
EXSTIRPARE *llat*. 728
EXSUBILIARE* *llat*. *vg*. 743
EXSŪCTUS *llat*. 703
EXTANCARE* *llat*. *vg*. 780
extenseur *fr*. 780
extensor 780
EX-ŬNDARE *llat*. 681
EXVADĔRE* *llat*. *vg*. 743
EXVIRGULARE* *llat*. *vg*. 754
fàbeca 617
fàbiga 617
fabiol 715
fabirol 715
FABRICA *llat*. 686
fàbrica 617, 686
fàbriga 617
fabriol 715
FACTU *llat*. 703
FAEX *llat*. 675
fafandòria 731
fafanòria 731
FAGEA *llat*. 766
FAGEU *llat*. 766
FAGEUM *llat*. 766
FAGIU *llat*. 766
FAGU *llat*. 766
FAGUS *llat*. 766
fai 766
faiada del mas, La 766
faig 766
FAIRE *llat*. 685
fait 766
faits 766
faiu* 766
FAJU* *llat*. 766
fakússa *sard* 726
falagada 676
falaguera 638
falca 779, 780
falcilla 638
FALDA* *germ*. 741
falda 764, 767
faldes 741
falguera 638
falguera mascle 638
faligola 723
falla 774
fallada 774
fallar 774
fallaruca 782
FALLĔRE *llat*. 774
fallida 774
fallir 774
falqueta 779
falqueta de canya 779
falqueta de nyena 780
falsa 684, 774
falsa cambra 684
falsa civada 710
FALSUS *llat*. 774
famili agradable 595
família 595
família agradable 595
fanalja 710
fanatja 710
fang 627, 676
FANI *germ*. 676
fanigola 723
fanoll 589
FAQQÛṢ *àr*. 726
farabiol 715
farbiol 715
farfarutza *sard* 700
FARĠ *àr*. *vg*. *hispànic* 676
farga 676, 691
fargalada 676, 691
fari- 723
farigola 723
FARĪNA *llat*. 695
farinasses 694
farinera 693
fariol 715
farnat 693
farnera 693
faró *ant*. 716
farobiol 715
farol 716
farrer 589, 603
fatjo* 766
fau 766
fau *gascó* 766
fauguera 638
faula 617

faula *ant*. 764, 767
feccia *it*. 676
FECEM *llat*. 676
feit 734
felce *it*. 638
feleguera 638
feleguera *benasquès* 638
felequera *arag*. 638
felguera 638
feltre 690
fel[θ]e *arag*. 638
fem de pi 782
feminela 665
fems *ant*. 782
FĔMUS *llat*. *vg*. 782
FENĔSTRA *llat*. 712
FENĬCULUM *llat*. 590
fenoll 589
fenollada 589
fento *gall*. 638
FENŬCULUM *llat*. 589, 590
FENUM *llat*. 589, 710
fenya *dial*. 636
fènyer 697
fer 669, 685
ferigolar *oc*. 723
ferm 703
FERRE *llat*. 777
ferrer 589
FERRICŬLA* *llat*. 723
ferrís 741
ferro 704
ferro amb mànic llarg 704
ferro d'escombrar 704
ferro del forn 704
ferroll 704
ferros 605
FERRUM *llat*. 605, 704
fesa 676, 691
fesa *it*. *dial*. 676
fet 703
fetge 618, 630
fèto *port*. 638
fetxe 618
feuze *oc*. *ant*. 638
fe[θ] 676
fe[θ]egada 676
fiauta 715
FICA *llat*. 602, 777
ficar 662, 779
FICARIA *llat*. 602
ficat 662
FICCARE* *llat*. *vg*. 779
ficòs 779
ficossi 726
ficot 779
FICUS *llat*. 602, 777
[FICUS] BIFER *llat*. 777
fideus 665
figa 613, 777
figa ceiola 777
figa de bacó 777
figa de bacor 777
figa de bacorera 777
figa de Barbarí 653, 778
figa de Barbaria 778
figa de Barbaria *oc*. 778
figa de Berberia 653
figa de fior 777
figa de fllor 777
figa de flor 777
figa d'Indi 778
figa d'Índia 778
figa de la primera flor 777
figa de la segona flor 777
figa de Magú 778
figa de Maó 778
figa de Maú 778
figa de Maüc 778
figa de moro 653, 778
figa de pala 778
figa de pala d'Ínia 778
figa de pic 778
figa de punxa 778
figa de Sant Joan 777
figa flor 777
figa mora 591
figa moruna 778
figa palera 778
figa xomba 778
figa xumba 778
figaflor 777
figa-flor 777
FIGĔRE *llat*. 662, 779
FIGICARE* *llat*. *vg*. 662, 779
figot 777
figuer 602
figuera 582, 602, 613, 656, 657, 722, 767
figueral 582, 750, 772
figuerassa 778
figues flors 777
figuier *oc*. 602
fil 665, 730
filador 608
filadora 608
filar 608
filejar 665
filet 665
filettu *sard* 638
FĬLĬCARIA* *llat*. *vg*. 638
FĬLĬCE *llat*. 638
FILICICULA *llat*. 638
FĬLĬCTU *llat*. 638
FILICU *llat*. 638
FILICULA *llat*. 638, 723
FILIŎLUS *llat*. 665
FĪLIUS *llat*. 773
fill 773
fillol 741, 773
fillola 773
filloles 665
fillols 665
filoa 608
filos 665
filos *arag*. 665
filosa 608, 648
filova 608
fils 665
fils de la vara 665
fils dels ceps 665
FILT *germ*. 690
filtrar 690
filtre 690
FILUM *llat*. 665
finca de mançanes 659
finestra 712
FĬNGĔRE *llat*. 697
fiol 773
fiolare *sard* 697
fiols 665
firiggu *sasserès* 638
fírigo 638
FĬRMU *llat*. 703
firosa 608
fitta 698
flabiol 715
FLABIOLUM* *llat*. *vg*. 715
FLABRUM *llat*. 715
FLABŬLUM* *llat*. *vg*. 715
flahuta *ant*. 715
FLAMMA *llat*. 715
FLARE *llat*. 715
flare 716
flari 719
flariol 715
flaruta 715
FLATARE *llat*. 715
flaujar *oc*. 715
flaüt 715
flauta 624, 661, 715
flaüta 624, 715
flaüta *oc*. 715
flautar *oc*. *ant*. 715
fleca 706, 707
flecar 707
fleix 655
fleixa 655
fleixe 655
fleixera 655
flequer 706, 707
flequeria 707
fletx 655
fletxa 655

fllama 715
fllauta* 715
fllor 716
fllor dels cardos 716
flòbia 688, 716
flòbia de calcida 716
floc 668
FLŎCCUS *llat*. 668
flonja 740
flonjo 702
flor 586, 670, 685, 694, 699, 716, 777
flor de calcida 716
flor de calcina 716
flor de carc 716
flor de margaritera 615
flor de roella 719
flor de rosella 719
flor de saüc 635
flor de terra 714
flor del card 716
flor del pixallit 716
flor dels cardigassos 716
FLŌRE *llat*. 670, 716, 777
florejar 670
floreta de card 716
floriol 715
florit 714
flors de sant Joan 615
flubiol 715
fluix 702, 740
fluta 715
flûte *fr*. 715
FLUXUS *llat*. 702, 740
fobiol 715
foc 704
FŎCU *llat*. 704
fofa 740, 774
fol de panatera 707
folc 730
folconi 704
FOLIA *llat*. 663, 664, 741, 745, 782
FOLIUM *llat*. 741
foll 774
folla 774
follada 774
follador 674
follar 671, 674
follarasca *arag*. 782
FŎLLE *llat*. 774
follí 692
folqueta 780
fondre 774
fonei 589, 590
foneiera 590
fóngeu* 702
fonjo* 702
fonoi 590
fonoll 589, 590
fonollera 589
fonyador 674
fonyadora 674
fonyar 671, 674
for 707
for de pa 707
foradada 740, 774
FORARE *llat*. 740
forat, té un 740
FŎRĀTUS *llat*. 740
forc 730, 780
forca 704, 730, 779, 780
forca *cast*. i *arag*. 730
forcada 780
forcall 666, 730, 780
forcana 779, 780
forcaneta 780
forcar 780
forçar 682
forcat 704, 780
forcatxa 779
forcella 780
forcó 780
(FORFICES) TONSORIAS *llat*. 665, 668
forgalada 676
FORMĪCA *llat*. 708, 726
formiga 708, 726
formigó 708
forn 706, 707, 708, 730
forn de pa 707
FORNACE *llat*. 624
fornal 624
fornatz 624
fornau 624
FORNAX *llat*. 707
fornell 708
forner 706
fornera 706
fornet 707
forquella 780
forqueta 704, 779, 780
forquetes 661
forquilla 704, 779, 780
forra 774
forren 707
forro 774
forroll 704
fort 703, 707
FŎRTE *llat*. 703
fosa 774
fougère *fr*. 638
fouler *fr*. 671
fràbica 617
frabiol 715
FRAGA *llat*. 718
fraga 612, 718
fragalada 676
fràgama 617
FRAGARE *llat*. 723
FRAGARIA *llat*. 718
FRAGRORARE *llat*. 723
fragueta 718
FRAGŬLA* *llat*. 718
FRAGUM *llat*. 718
fraie* *fr*. 718
fraire *fr*. 718
fraise *fr*. 718
fràixin *arag*. 655
frambeise *fr*. *ant*. 718
framboise *fr*. 649, 718
frambuasa 649
frambuasa *fr*. 649
frambuesa 649
frambuesa *fr*. 649
frare 716, 719
frassino *it*. 655
fràssino 655
FRATER *llat*. 716
fraula 718
fraura 718
frauta 715
FRAXĬNU *llat*. 655
FRAXU *llat*. 655
frebiol 715
fredat 596
fregalada 676
fregall 704
fregar 676
freigrolar* 723
freix 655
freixa 655
freixa* 655
freixe 655
fréixec 655
freixen* 655
Freixenet 655
freixer 655
freixera 655
fréixera 655
freixerer 655
freixes 655
frêne *fr*. 655
freno 655
fresa 718
fresa *cast*. 718
fresar 718
fresard 718
fresc 702
fresne *fr*. *ant*. 655
fresno 655
fresó 718
fresón *cast*. 718
fresot 718
fressa 655, 718
fressó 718

fressot 718
fri- 723
frígol 614, 723
frigola 723
frígola 614, 722, 723
frigoleta 723
frimulada 700
FRĬSK *germ*. 702
frubiol 715
FRUCTU *llat*. 703
fruit 703
fruita 775
FRUMEN *llat*. 700
fubiol 715
fuelles 745
fues de pàmpol 664
fufurutges 700
fugera 638
fuguera 638
fuiat 782
fuiatet 782
fuies 745
fuies de pàmpol 664
fulbiol 715
fulla 746, 782
fulla, fer la 743
fulla pedenca* 644, 742
fulla seca 782
fulla seca del pi 782
fullac 782
fullaca 782
fullada 782
fullar 746
fullaraca 782
fullarasca 782
FŬLLARE *llat*. *vg*. 671, 674
fullarusca de pi 782
fullat 782
fullatge 782
fulles 664
fulles de parra 664
fulles de pi 782
fulles de sarment 664
fulles de vinya 664
fulles del cep 664
fulletes 745
FŬLLO *llat*. 671
FŬNDĔRE *llat*. 774
FŬNDIARE* *llat*. *vg*. 671, 674
FUNDUS *llat*. 674
FŬNGĬDUS *llat*. 702, 740
FUNGUS *llat*. 702
funoll 589
FŪR *llat*. 662
furbiol 715
furc 730
FŬRCA *llat*. 704, 730, 779, 780
FURCĬLLA *llat*. 780
furconi *sard* 704
FURFURE *llat*. 700
furgany* 704
furganyer 704
furgar 704
FŪRĬCARE* *llat*. *vg*. 704
furiol 715
FŪRNUS *llat*. 707, 708
furt 662
furtar 662
furtat 662
FŪRTUM *llat*. 662
fusta de freixe 655
gabarre *gascó* 713
gabarrera *arag*. 713
gabi 594, 632, 731
gàbia 594, 632, 731
gaf* *oc*. *ant*. 634
gafar 634
gafet 634
gaiata 662
gaiato 662
gaigallaret 719
gaita 715
gaita *cast*. i *galaicoportuguès* 715
GAITS *gòtic* 715
gajo *cast*. 742, 754
gala 599
galà 647
galápago *cast*. 592
galaverdera 713
gald 641, 716
galer 599
galíssia 594
gall 719, 742, 754
GALLA *llat*. 599, 742, 754
gallardet 719
gallaret 719
GALLELLUS* *llat*. 754
gallet 719, 754
GALLĔUS* *llat*. *vg*. 742, 754
gallgallaret 719
gallgallinot 719
GALLICULUS* *llat*. 754
GALLĪNA *llat*. 716
gallina 716
gallinassa 688
gallineta 716
gallo 754
gallo *arag*. 754
galló 754
gallonet 754
gallufa 770
gallufeta 770
gallufo 672
galta 612
gamba *it*. 741
GANKIO-* *preromà* 682, 704
GANNĪRE *llat*. 701
GANSKIO-* *preromà* 682, 704
ganxa 704
ganxejar 682
ganxet 683
ganxo 682, 683, 704
ganxo de desenfornar 704
ganxo de foc 704
ganya 665
gaparra *basc* 713
GARBA* *fràncic* 663
garba 663, 713
garbell 609, 695
garbellar 695
garbera 713
garbó 663
garbuller 720
gardechampêtre *fr*. 660
gardien *fr*. 660
gardu *sard* 641
garguller 713
garlanda 615, 713
garlande *fr*. i *oc*. *ant*. 615, 713
garlandera 615
garlotxa 747
garnande* *fr*. i *oc*. *ant*. 713
garota 731
GARRA* *cèltic* 681, 742
ĞARRA *àr*. 689
garra 666, 742
garra *oc*. 742
ĠƏRRĀF *àr*. *nord-africà* 689
ĠARRĀFA *àr*. 689
garrafa 689
garrafa de vidre 689
garrapon 668
garraspa 666
garraver 713
garravera 713, 720
garriga 660
garriguer 660
garrofa 632
garrofer 781
garrofis 632
garronar 744
garrot 683
garrot *fr*. 683
garrota 731
garrova 632
garvera 713
gaspa 666, 667, 668, 677
gaspa *oc*. 666, 667, 668
gaspilhar *oc*. 666
gaspiller *fr*. 666
gat 639, 668, 716, 764
gat salit 764
gat salze 764
gatell 639, 764

gatet 716
gatim 668
gatimell 668
gatoa 639
gatoll 668
gatosa 639
gatosa marina 639
gatova 639
GAUDIA *llat*. 754
GAUDIUM *llat*. 615
gaug *oc*. 615
gauja 615
gauta 612
gavarnera 713
gavarra 713
gavarrera 713
gavarró 591
gavilán *cast*. 716
gedra 612
gelaga 639
genebrissa 650
genebró 650
GENĔSTA *llat*. *vg*. 712
genesta 712
genesta del dimoni 639
genestar 712
genestera 712
genestra 712
genibró 650
GENISTA *llat*. 712
GĔNIUS *llat*. 606, 686
genoll 630
gentada 656, 782
ger 649
gerc 649
gerd 649
gerdera 649
gerdó 649
gerds 649
germà 759
gerra 689
gerra de test 689
gerri 689
gèrria 689
gers 649
gerso 649
gersos 649
gerx 649
ginastra 712
ginebre 650
ginebrer 650
ginebrera 650
ginebrissa 650
ginebri[θ]a 650
ginebro 650
ginebró 650
ginesta 712
ginestell 712
ginestera 712
GINESTRA *llat*. 712
ginestra 712
ginestre 712
ginestrera 712
gínjol 616
ginjoler 616
ginjolera 616
gínjul 616
giny 606, 686
ġIRBÁL *àr*. *andalusí* 609, 695
GIRD- *bascoaquità* 649
git 773
gitar 662, 744, 745, 773
gitat 662
gits 745
giuggiolo *it*. 616
givert 642
gla 647, 767, 769
gla* 647
gla d'alzina 769
glan 647, 769
GLANDEM *llat*. 647, 767, 769
glaner 599
glanera 767
GLANS *llat*. 647
glans 647, 769
GLANS ILICINA *llat*. 767
GLEBA *llat*. 688
gleva 688
glifó 773
glifons 745
glop 668, 760, 761
glopera 760, 761
glori 595
glori esperada 595
glòria 595
glòria esperada 595
GLŪS *llat*. 694
GLŪTEN *llat*. 676
GLŪTIS *llat*. 694
GLYKÝRRIZA *gr*. 594
GLYKÝS *gr*. 594
godzema 722
goija 615
golfa 684
goma 636
goma de l'arbre 636
goma raïna 636
gord 694, 703
gordaterres 660
goret 660
gorgollo *arag*. 752
gormand 773
gormand *fr*. 773
gorra 770
gorret 770
gorreta 770
gos 716
gotim 668, 669
gra 672, 754, 776
gra de raïm 672
gra del raïm 672
gra dels babons 672
GRANA *llat*. 672, 716, 728, 776
grana 672, 716, 728, 776
grana d'ocell 618
grana del carc 716
granar 705
granell* 672
granelló 672
graner 684, 776
granerell* 684
granes 728
granet 672
graneta 672
grane[θ] 672
granill 672
granilló 672
granillonet 672
grano *cast*. 672
granollet 672
grans 672, 728, 776
granull 672
GRANUM *llat*. 672, 685, 700, 728, 754, 776
grapa de rim 667
GRAPHIUM *llat*. 634, 661
grappa *it*. 666, 677
grappe *fr*. 667
gràs 672
gràs de rim 672
grassot 668
grau 754
gravell 668, 754
gravella 668
grefada 661
grefar 634, 661
greffe *fr*. 634, 661
greffer *fr*. 634, 661
greixos 665
grell 746, 754
grellar 746, 754
grèvol 713
ġRF 689
grifo 678, 745
grifo *cast*. 678
grifó 678, 745, 746, 773
grifoll 773
grifonar 746
grifons 745
grifot 773
gril 754
grill 665, 745, 754, 773
grilla 773
grillada 773

grillar 746, 754
grilló 754
grillolets 665
grills 745
GRILLUS *llat*. 745, 754
grillx 745
grinelló 672
grinyelló 672
griolets 665
griu 745
griva 609
griveta 609
groc 615
gronsa 693
gronsar 693
gronxar 693
gron[θ]a 693
gruansa 693
grum 665, 744, 746
grumar 744, 746
grumejar 744
grumetxar 744
GRŪMUS *llat*. 685, 700, 744, 746
grunèl *oc*. 684
grunell 684
grunes 700
GRŪNU* *llat*. *vg*. 685, 700
grut 694
grut *oc*. 694
GRŪTS *germ*. 676, 694
GRYPHUS *llat*. 745, 773
guà *dial*. 647
guans 647
guansa 693
guants 647
guan[θ]a 693
guarda 660
guarda de camp 660
guarda jurat 660
guarda rural 660
guardabosc 660
guardamuntes 660
guardar 660
guardatermes 660
guardaterra 660
guardaterres 660
guardavinyes 660
guarda-xampetre 660
guardià 660
guàrdia 660
guàrdia de camp 660
guàrdia de l'horta 660
guàrdia de monte 660
guàrdia rural 660
guardian 614, 660
guardián *cast*. 660
guardians 614
guardião *port*. 660
guaret 660
guarí 693
guària 660
guària de terme 660
ĞUBB *àr*. 689
gúbia 774
guendilla 737
guerbel 695
guerxo 649
guia 773, 779
guiar 741, 773, 779
guies 741
guilla 713
guinda 616
guinda *cast*. 737
guindilla 737
guindilla *cast*. 737
guindola 616
guindoler 616
guinyador 660
guirlanda 713
guirs 649
gulla del pi 782
ĠULUF *àr*. 747, 756
ĠULÚF *àr*. *andalusí* 699, 747, 756
GŬMMA *llat*. *vg*. 636
GŬRDUS *llat*. *vg*. 694, 703
gurgues 691
ḤABABÁWR *àr*. *vg*. *hispànic* 719
HÁBAQA *àr*. 617
ḤABB *àr*. 719
HABUTU* *llat*. 635
haia 766
HANCA* *llat*. *vg*. 742
ḤAPPAPÁWR *àr*. *andalusí* 719
ḤÁRBALA *àr*. *andalusí* 676
ḤARČOB *pahlavi* 643
HARD *germ*. 718
ḤARRUBA *àr*. 632
ḤARRUF *àr*. *vg*. 632
ḤARŠUFA *àr*. *andalusí* 643, 758, 770
haspital *dial*. 679
hau *gascó* 766
Haufgeiss *al*. 667
haüt *ant*. 635
haya *cast*. 766
HĔDĔRA *llat*. 612
hedera 612
HED'RA *llat*. 612
hedra 612
hedrera 612
helecho *cast*. 638
heletx 638
heletxo 638
HÉLIX *gr*. 612
helra 612
herba 714
herba de betlem 714
herba de cinc nervis 618
herba de cinc nirvis 618
herba d'heletxo 638
herba de l'any 587
herba de la roca 714
herba de tossalet 714
herba de trèvol 587
herba dolenta 614
herba dorada 638
herba falaguera 638
herba forra[χ]era 587
herba francesa 587
herba gelada 714
herba moruna 587
herba penya 714
herba queixalera 723
herba sabonera 714
herbabona 617
herla 612
heura 612
hiadra 612
hiedra 612
hierbabuena *cast*. 617
higuera de Indias *cast*. 778
higuera de la India *cast*. 778
HÍNDIBA *àr*. 733
histori 594
història 594
hiwa *japonès* 653
hojarasca *cast*. 782
hollar *cast*. 674
hollín 692
home 640
homen* 640
hòmens 640, 721
homes 721
hora 586
horca *cast*. i *arag*. 730
HORDEUM *llat*. 614
hort d'arbres 659
hort de mançanos 659
hort de pomeres 659
hort de pomes 659
HORTA *llat*. *vg*. 660
horta 660
HRAPON* *germ*. 665, 681
HRASPON* *germ*. 666, 677, 704
HRING *fràncic* 730
huec 740
hueca 740
hueca *cast*. 740
hueco *cast*. 740
hueso *cast*. 752, 756
hui 699
ḤURR *àr*. 774
HURY *àr*. 684, 693
ḤUZÂMÀ *àr*. 722
iai 714

iaia 714
ierre 612
ILEX *llat*. 767
ILICE *llat*. 767
ILICETUM *llat*. 768
ILICEUS *llat*. 767
ILICĪNA *llat*. 767, 769
ILICĪNUS *llat*. 767
ILICIS *llat*. 767
IMBUĔRE *llat*. 693
impastare *sard* 697
impòsit 676, 691
IMPUTARE *llat*. 661
ĬNCĔPTARE *llat*. 701
ĬNCĪDĔRE *llat*. 734
ĬNCĬPĔRE *llat*. 701
ĬNCĪSĀMEN* *llat*. *vg*. 734
ĬNCĪSUM *llat*. 734
infern 689
inflar el borró 744
INFLARE *llat*. 715
INFRUMINARE* *llat*. 700
injertada *cast*. 661
injertar *cast*. 661
injerto *cast*. 661
ínjol 616
ínjul 616
in[χ]ertar 634
INSEDERE *llat*. 661
INSERTARE *llat*. 634
INSERTUM *llat*. 661
insingló 668
intsidai *sard* 634
inturtare *sard* 697
ÍNTYBOS *gr*. 733
INVOLŪCRUM *llat*. 672, 677
iskòrtsa *sard* 725
ISPINÁXA *àr*. *andalusí* 621
isponja *sard* 702
IŬNCU *llat*. 588
IŬVĔNE *llat*. 661
ixalenca 640, 764
ixenar 742
ixeta 678
ixoncar 742
ixordiga 614
jaç 687, 782
jaç d'agulla de pi 782
JACĒRE *llat*. 687, 782
JACĪLIA *llat*. 782
JACIUM* *llat*. *vg*. 687, 782
Jacme 607
JACOBU *llat*. 607
JACOMU *llat*. 607
JACTARE *llat*. 662, 745, 773
jaïll de fulla de pi 782
jaïlla 782
jalapa *cast*. 676
jalmà 759
jambe *fr*. 741
jandrígol 614
Japó, del 653
jarret *fr*. 742
jarri 689
JÁSR *àr*. *andalusí* 606
jàssena 606
jau 600
Jaume 607
jaure 605
JĔCTARE* *llat*. *vg*. 662, 744, 745, 773
jeure 605
JĬNĔPIRUS* *llat*. *vg*. 650
JINIPERUS *llat*. 616, 650
Joan 613
joia 754
joligroc 615
JOLIUM *llat*. 642
JOLIUM VIRIDE *llat*. 642
JOLIUM* *llat*. *vg*. 710
jolivastró 680
jolivert 642
jonc 588, 721
jonca 588
jonei 590
jonquera 588
jordó 649
jorn 772
jornal de noguers 772
Josep 588
Jovany 613
jove 680, 773
jovenenc 773
joves 639
JUBB *àr*. 689
juc 620
juelh *oc*. 710
juevert 642
jugo 620
jugo *cast*. 620
jui 710
juivert* 642
jujubier *fr*. 616
julivert 642
julivertassa 642
jull 710
jum 588
jums 588
jumsa 588
jun 588
junc 588, 721
JUNIPERUS *llat*. 616, 650
junivert 642
juns 588
junso 588
junsos 588
juny 710
jurat 660
JURATUS *llat*. 660
Jusep 588
jútjula 616
JŬVĔNE *llat*. 773
juvert 642
juvevert 642
[χ]eta 678
kaku *japonès* 653
KALAMITES *gr*. 715
KALÁTHION *gr*. 693
KÁLATHOS *gr*. 693
kánnabu *sard* 607
KÁNTHAROS *gr*. 689
kaparra *basc* 713
KÁRAK *gr*. 667
KARÁKIA *gr*. 667
kariaja *sard* 750
KARION *gr*. 754
KARÔTON *gr*. 731
KARR- *preromà* 660, 767
KARRIKA* *cèltic* 660
kartoffel *al*. 724
KASSANĬLLĀ* *cèltic* 770
KÁSSANOS *gàl·lic* 770
KATTIA* *preromà* 684, 758, 770
kea *sard* 708
KÉLEUSMA *gr*. 782
KHAMAÍMELON *gr*. 615
KINÁRA *gr*. 643
KLĒTA *cèltic* 625, 748
KNŎWA *cèltic* 600, 688, 699, 747, 756
KORĞU *sard* 699
kortju *sard* 747
KRAPPA* *germ*. 666, 677
kumassare *sard* 697
kum(m)assare *sard* 697
KÝLINDROS *gr*. 609
LABĬNA* *llat*. 689
LABOREM *llat*. 672, 716, 728, 776
LABRĔLLUM* *llat*. 674
LABRUM *llat*. 674
LABRUSCA *llat*. 667, 677
LAC *llat*. 734
LACTIS *llat*. 734
LACTUCA *llat*. 734
LACTUCA ESCARIOLA *llat*. 733
LACU *llat*. 674, 687
lacu 687
LACUS *llat*. 676
lagar 674
LÄḶMÛN *àr*. 753
LÄIMÛNA *àr*. 753
laituga *oc*. 734
lakku *sard* 687
LAMBRUSCA *llat*. *vg*. 666, 667, 677

LAMĪNA *llat*. 689
LAMPU* *llat*. *vg*. 719
LANA *llat*. 716
LANCEA *llat*. 662, 744, 746
lande *sard* 769
LATRO *llat*. 662
LATTA *llat*. 683, 779
laurel 597
laureler 597
laurier *oc*. 597
LAURUS *llat*. 597
lavanda 722
lavanda *cast*. 722
lavande *fr*. 722
lechuga *cast*. 734
LĔCTU *llat*. 716
ledono *llat*. 598
legaríssia* 594
LĔGĔRE *llat*. 669
leix 612
lencina 767
LENDĬNE *llat*. *vg*. 743
LENDIS *llat*. *vg*. 743
LENTĪCŬLA *llat*. 747
lesca *oc*. i *it*. *dial*. 698
lesche *fr*. *dial*. 698
letxero 638
letxo 638
letxua 734
leudo *cast*. *ant*. i *dial*. 696
leura 612
levadura *cast*. 696
LEVARE *llat*. 696, 705
LEVATUM *llat*. 696
lêvedo *port*. i *gall*. 696
LEVITUM* *llat*. *vg*. 696
le[θ]ina 767
lhèute *gascó* 696
LIBRA *llat*. 606
LIBRA ROMANA *llat*. 606
lidroner 598
liera 612
lierre *fr*. 612
lièvito *it*. 696
liga 591
liga *oc*. 677
LĬGNA *llat*. 698, 708, 780
LIGNUM FAGEUM *llat*. 766
LILIUM VIRIDE *llat*. 642
LÍMA *àr*. *andalusí* 753
LĪMACU* *llat*. 714
LÍMAH *àr*. 753
limó 753
limon 753
limón *cast*. i *arag*. 753
limone *sard* 753
limpiar 705
limpiar *cast*. 704, 743
LĪMU *llat*. 714
limu *neopersa* 753
LĬNGUA *llat*. 584
LĬQUĬRITĬA *llat*. 594
liquirizia *it*. 594
lironé *arag*. 598
lironero *arag*. 598
LĬSCA* 698
lisca *it*. *dial*. i *llenguadocià* 698
LJOLJUM* *llat*. 710
llac 674 , 676
lladoner 598
lladre 662
lladroner 598
llagar 674
llagasta 694
llagor 728, 776
llagor *dial*. 711
llagor del card 716
llagoreta 672
llambrusca 666, 677
llamp 719
llampoina 719
llana 716
llana del gald 716
llança 662, 744, 746
llançar 605, 662, 744, 746
llançat 662
llantaïm 618
llan[θ]ar 746
llaor 728
llaor del card 716
llaoretes 728
llapó 714
llata 683, 779
llaubada 597
llauna 689
llauor 728
llauraó 732
llaurer 597
llauró 732
llavar 705
llavor 672, 711, 728, 776
llavor de brisa 672
llavor de calcida 716
llavoreta 776
llavors 728
llaytugues 734
lledó 598, 631, 653
Lledó 598
lledoner 598, 631, 653
lledroner 598
lleit 734
lleituga 734
lleix 612
llémena 743
llempiador del forn 704
llempiar 704, 705
llençar 605
llençat 662
llenen* 743
llengua 584
llengua* 584
llentia 747
llenya 698, 708, 780
lleoner 598
llepar 714
llepó 714
lleroner 598
llesca 698, 754
lleteres 716
lletua 734
lletua d'encisam 734
lletua d'endívia 733
lletua rissada 733
lletuba 734
lletuga 733, 734
lletuga borda 734
lletuga de coleta 733
lletuga d'enciam 734
lletuga silvestre 734
lleudo 696
lleura 612
lleute 696
lleuto 696
llevadura 696
llevar 696, 705
llevat 696
lle[θ]ina 767, 768
lle[θ]inar 768
llibrell 674
llidoner 598
lliga 677
llillo 752
llim 714
llima 753
llimac 714
llima[θ] 714
llimes 753
llimó 753
llimon 753
llimona 753
llimoner 760
llimons 753
llimpiar 704, 705, 743
llimplar 743
llimpllar* 743
llingüístic 743
llipota 759
llipotis 759
llironer 598
llironero 598
llisca 698
llíspero 653
llispro 653
llit 716

lliteres 716
llituga 733
lliura 606
lliurador 648
lliurar 648
lliure 648
llivat 696
llobada 597
lloca 719, 774
lloca, fer 774
llodó 598
llògic 743
llombrigo 587, 614, 688, 761
llombrígol 587, 614, 688, 761
llor 597
llorer 597
lloreta 737
lloró 762
llort 597
llot 676
llourer 597
lluc 745, 773
llucades 745
llucar 744, 745, 746, 773
llum 640, 716
llumet 716
lluquets 745
loglio *it*. 710
LOLIUM *llat*. 710
LOLIUM VIRIDE *llat*. 642
LOTONE *llat*. 598
LŌTÓS *gr*. 598
LOTUS *llat*. 598
luello *arag*. 710
LUGDUNUM *llat*. 598
LŪMEN *llat*. 640, 716
lusagar *eusq*. 724
LŬTUM *llat*. 676
Lyon 598
mà 683, 772
mà de noguers 772
maçã *port*. 775
maçana 629, 658, 659, 775
maçana *ant*. 775
maçanar 659
maçanera 658
maçaneral 659
macho *cast*. i *port*. 614
machucar *cast*. 671
macs 621
MA^{C}ṢARAH *àr*. 686
madeija 692
madeisa 692
madeixa 692
madeja 692
madoixa 718
madronyo 759
madroño *cast*. 759
madú 626, 652
maduixa 612, 718
maduixa de bosc 718
madur 625, 626, 652
maduro 625, 652
madurs 652
madurt 626, 652
madurts 652
madús 652
madusos 652
maduts 652
maeixa 692
maeixeta 692
maeixó 692
MAGAN *germ*. 762
magatzem 684
magiostra *it*. 718
MAGRA *àr*. 633
magrana 629, 683, 718, 720, 775
magraner 683
maig 761
maiol 661
maiol jove 661
maiola 661
maiolada 661
MAIOSTA* *preromà* 718
MAIU *llat*. 761
maixa 692
maïxa 692
maixeta 692
maixó 692
majoufo *oc*. 718
mal bé, fer 740
(MALA) MATTIANA *llat*. 775
malacató 751
malacotó 751
malbé, fer 740
malgaritó 615
malgrana 629
mallaruga* 783
MALLEŎLU *llat*. 661
MALLEUS *llat*. 661
mallol 661, 662
mallol bord 661
mallol jove 661
mallola 661
mallolada 661
mallolet 661
MALUM *llat*. 775
MALUM COTONIUM *llat*. 751
MALUM GRANATUM *llat*. 629
[MALUM] PERSĬCUM *llat*. 628
MALUS *llat*. 658
mamador 773
mamar 662, 773
mamella sema 774
MAMMARE *llat*. 662, 773
mamon 662
manar 647
manasses 666
mançana 629, 658, 659, 759, 775
mançanal 659
mançanar 659
mançaner 658
mançanera 658, 659
mançaneral 659
mançaneta de pastor 759
mançano 658
MANDARE *llat*. 647
MANDĬCARE *llat*. *vg*. 625
manduixa 718
mànec 776
manegassa 676
maner 683
manero 683
manglana 629
mangra 633
mangrana 629, 775
mangrana *dial*. 718, 720
mangraner 683
MANĬCU *llat*. *vg*. 776
manida 732
manoll 667, 668
manró 701
MANUS *llat*. 772
MANWJAN *gòtic* 732
manyol 661
manyolada 661
manzana *cast*. 775
manzano *cast*. 658
maol 661
mapoula *gall*. 719
màquina de filar 608
màquina filadora 608
marc *oc*. i *fr*. 677
marcar *oc*. i *fr*. 677
marchar *oc*. i *fr*. 677
marcot *fr*. 662
marcota 662
marcotte *fr*. 662
marcs 605
MARCUS* *llat*. 605, 662
marduc 718
mare 676
maregassa 676
mares 676, 691
margalida 615
margalideta 615
margarida 615
margarideta 615
margaridoia 615
MARGARITA *llat*. 615
margarita 615
margaritera 615
MARGARITES *gr*. 615
margaritó 615

margota 662
margrideta 615
margrita 615
marina 688
MARĪNUS *llat*. 591
MARKA *germ*. *ant*. 605
marraïna 636
marraisa 689
marraixa 689
marranxinxa 614
marreu 614
marriga 696
marruixa 718
màrsera 686
martol 718
martoll 718
martuall 718
martuello 718
martxugar 671
mascle 680
MASSA *llat*. 697, 706
massa 697, 706
massador 706
massar 697
mastegar 776
mastegoi 776
MASTICARE *llat*. 776
mata 640, 644, 680, 712, 734
mata d'alcarxoferes 644
mata d'aufàbia 617
mata de babol 719
mata de balloca 710
mata de carxofa 644
mata d'enciam 734
mata d'ensalada 734
mata de joncs 588
mata de mimbre 640
MATAXA *llat*. 692
MATER *llat*. 676
MATERIA FAGEA *llat*. 766
MATERIA ILICINA *llat*. 767
matissa 712
matjo 737
mats 621
MATTA *llat*. 591, 640, 644
matta 586
MĀTULUNGA *sànscrit* 596
MATŪRU *llat*. 625
matx 671
matxar* *mossàrab* 671
matxo 614, 737
matzem 684
maür 625
maüra 625
maure 600, 744
maúro *murcià* 609
MAURU *llat*. 614
MAXZAN *àr*. 684
mayeta *cast*. 718
mayoûssa *oc*. 718
MAYS *àr*. 598
mazã *gall*. 775
mazusta *basc* 718
MEDIANU *llat*. 694
MEDĬCA *llat*. 587
medronho *port*. 759
MEDŬLLA *llat*. 586, 672, 677, 700, 728, 752, 776
MEDŬLLUM* *llat*. *vg*. 776
mejicà* 620
me[χ]icano 620
MĔL *llat*. 636
mel 775
mel de l'arbre 636
mela 633
mela e lidore *sard* 759
melacotó 751
melga 587
melgó 587
melgrana 629
MELĬCA *llat*. *vg*. 587
melicotó 751
mel-i-cotó 751
meligó 587
meligon 587
meligrana 629
meló 727
meló d'aigua 727
meló d'Alger 727
meló de moro 727
meló roig 727
melocotó 751
melocoton 751
melón de agua *cast*. 727
melona 727
MELŌNE *llat*. 727
MĒLOPÉPŌN *gr*. 727
MELUM *llat*. 775
MELUM COTONIUM *llat*. 751
memòria 595
menar 704
mendrugo *cast*. 701
mengim 773
menjador 625
menjar 625
menjar de gra en gra 670
menjar gra a gra 670
menró 701
menudillo 694
meolla 586
meolla* 752
MEPHULLON *gr*. 631
mercoc 628
meren[χ]ena 645
MERGERE *llat*. 662
mergó* 662
mergonar 662
MERGONE* *romànic ant*. 662
MERGUS *llat*. 662
mermar 743
mermelada 691
mes 744
mesa 684, 744, 745
mesar 744
mesolla 586
MESPILA *llat*. 631
MESPÍLOS *gr*. 631
MESPĬLUM *llat*. 631
MESPIRA* *llat*. 631
metla 633, 756
metlla 633, 756
metre 684, 744, 745
mi *japonès* 653
MĪCA *llat*. 586, 700
mica 586
micaco 653
MĪCCA* *llat*. *vg*. 586, 700
mig raïm 668
mig tinyol 701
migalles 700
migas *cast*. 700
migues 700
miguetes 700
mikaku *japonès* 653
MILEGRANA *llat*. 629
miligó 587
MI(L)LE-GRANA *llat*. 629
mim 640
mimbre 640
mimbre *cast*. 640
mimbrera 640
mimen 640
mimenera 640
mimin 640
MINARE *llat*. *vg*. 704
minglana 629
minvar 743
minve 640
mínver 640
miolla 586
miolles 700
miollo 752
miques 700
miracielos 737
MIRAŠŠAH *àr*. 689
mitjans 694
mitjans fins 694
MĬTTĔRE *llat*. 744, 745
mixó 716
mixonet 716
mixoneta 615
mocador 626
mocaor 625
mocho *cast*. 743

modest 584
modèstia 584
MŎDĬA *llat*. 693
modronyo 759
mofle *oc*. 702
mogo *cast*. 714
moguda 745
moguent, estar 744
mogut, estar 744
moho *cast*. 714
moix 702
moixeta 716
moixó 716
mol 702
MŎLA *llat*. 687, 708
mola 687, 708
moldre 604, 685
mòldrer 604
moldurar 685
mole[χ]o 740
MŎLĔRE *llat*. 604, 697
MOLES *llat*. 708
molí 686, 688
molí de giny 606, 686
molí d'oli 686
molí d'oliva 686
molicós *oc*. 702
molina 688
molinada 691
molinar 691
MOLĪNU *llat*. 686
MOLITURA* *llat*. 685
moll 672, 692, 702, 703, 728, 751, 752, 776
molla 586, 672, 677, 692, 699, 700, 728, 752
mollader 700
mollar 751
mollarero 751
molleda 586
MŎLLEM *llat*. 702, 704, 751
molleriques 700
molles 586, 700
mollet 702
molleta 586
molletes 700
mollicós 702
mollir 681
MŎLLIS *llat*. 702
molls 704
moló 687
molón *cast*., *murcià* i *manxec* 687
molrar 604
molre 604, 685
molre *ant*. 604
molsa 677, 688, 714
mólser 681
molsir 681
molsosa 714
mòlta 688
moltura 685
molturar 685
MONĂCHUS *llat*. 754
mondar 743
mondongo 676
monea *murcià* 609
MONĬCUS *llat*. *vg*. 754
monja 719, 754
monjo 754
monjoia 754
MONSTRARE *llat*. 745
mont 754
MONTANEA* *llat*. *vg*. 713
MONTANEUM* *llat*. *vg*. 713
MONTANEUS* *llat*. *vg*. 713
monte 660
montes *cast*. 660
Montoliu 679
MŌRA *llat*. *vg*. 591, 720
mora 687
móra 591, 720
móra d'albarzer 591
móra de barder 591
móra de batzer 591
móra de brazer 591
móra d'esbarzer 591
móra de la morera 591
móra de mata 591
móra de ru 591
móra de sarsal 591
móra marina 591
móra salvatge 591
morca 676, 688, 691
morcades 691
morcasses 691
MORDACIA *llat*. 704
mordassa 704
MORDAX *llat*. 704
morella 591
morera 720
morgó 662
morilla 591
morisca 591
moro 614
morogon 662
morondanga 676
morques 691
morra 591
morraliga 591
morraliguer 720
morret 701
morro 701
morronar 744
morugó 662
MŌRUM *llat*. 591, 720
MOS *germ*. 714
mosca 586, 588
mossa 714
most 675, 677, 688
mosta 688
mosto 688
mostra 745
mostrar 745
mosulla 586
mosulles 700
motlle 611
motllo 611
moure 744, 745, 746
mòurer 744
mousse *fr*. 677, 714
mouture *fr*. 685
MŎVĒRE *llat*. 745, 746
mudar 675
mudellera 765
muelre 604
mufle 702
mugro 714
mugró 662
muis *oc*. 702
muix 702
MULGERE *llat*. 681
mulgonat 662
mulla 586, 699
mullat 703
MŬLSA *llat*. 677, 688, 714
mulsa 714
múlser 681
MŬLSU *llat*. 681
MŬLSUM *llat*. 714
MULSUM VINUM *llat*. 714
MUNDARE *llat*. 743
munger *port*. 681
MUNGERE* *llat*. 681
mungere *it*. 681
mungir *port*. 681
munguir *gall*. 681
munt 708
muntanya 713
muntes 660
munyir 681
mura 591
murga 714
murgo 714
murgó 587, 662
murgonada 662
murgonar 662
murgonat 662
murgú 662
murgues 691
murmonar 662
murques 691
MURR- 701
murta 759
murtra 759

mus 677
MŬSCA *llat*. 588, 716
musca 586, 588
muschio *it*. 714
MŬSCIŌNE *llat*. 716
muscle 668
musclo 714
musco 714
musco *cast*. 714
MUSCUS *llat*. 714
musga* 714
musgo 714
musgo *cast*. 714
MUSICA *llat*. 714
música 714
muslo 714
músquio 714
mussa 714
MUSSŬLA *llat*. *fràncic* 714
MŬSTEU *llat*. 702, 703
mústic 703
MŬSTĬDU* *llat*. *vg*. 703
mustigar 703
MŬSTU *llat*. 675, 677, 688, 703
MUTARE *llat*. 675
muxir *gall*. 681
nae *sard* 741
nai *sard* 741
nàixer 741
naiximents 741
nalficòs 726
nap 742
NAPUS *llat*. 742
naranj *neoàrab* 596, 654
naranja *cast*. 654
naran[χ]a 654
naran[χ]al 596
naran[χ]er 596
naran[χ]ero 596
naronja 596
NASCĔRE *llat*. *vg*. 741
natiu 773
NATIVUS *llat*. 773
nau$_1$ ‘branca’ 741
nau$_2$ ‘nou’ 771
NAUCELLA *llat*. 674
NAUCŬLA *llat*. 674
NAUCUS *llat*. *vg*. 674
nauera 771
naus 600
navaixa 666
navaja* 620
nava[χ]a 620
nava[χ]a *cast*. 666, 677
navatja 672, 677
NAVE *llat*. 741
NAVIS *llat*. 674
nea 711
NEBŬLA *llat*. 774
nedejar 743
nefla 631
nèfle *fr*. 631
nèfle du Japon *fr*. 653
neire 777
neral 777
nere 777
nereí 777
nereny 777
nereta 777
nerprun *fr*. 750
NERVIUM *llat*. *vg*. 665, 776
nescla 631
nespera 631
NĔSPĬRUM* *llat*. *vg*. 653
nespla 631, 653
nesplera 631
nesplo 631, 653
nespló 653
nesploner 653
nespola *it*. i *sard* 631
néspola 631, 653
néspola de hivern 631
nespra 631, 653
nespra del Japó 631, 653
nespre 631
nesprer del Japó 653
nespro 631, 653
nespró 631, 653
nésprol 653
nesproner 631, 653
nesprú* 750
néspula *it*. i *sard* 631
néspura 653
néspura de invel 631
net 705, 743
netejar 705, 743
neula 774
neulada 774
neular 774
niéspero 653
niespra 631
NIGRU *llat*. 777
NIGRUM PRUNUM *llat*. 750
nigul 754
nillo* 752
ninjoler 616
ninxo 616, 653, 688, 722, 726
nínxol 653, 688, 722, 726
nirvi 665, 776
níspero 653
níspero *cast*. 631, 653
nisplo 653
níspola 631
níspola *cast*. 631
níspolo 653
nisprer 653
nispro 653
nísprol 653
NITIDIARE* *llat*. 743
NĬTĬDU *llat*. 705
nitxo 616
noc 674
noer 771
noera 771
nog* 772
nogajo *arag*. 752
nogal 596, 750, 771, 772
nogaler 772
nogalh *oc*. 752, 754
nogall 672, 752, 754
nogar 772
nogassar 772
nogreda 772
noguer 598, 600, 750, 760, 771, 772
noguera 600, 771, 772
nogueral 772
noguerar 772
noguereda 772
noguero 771
nogues 600
nom 586, 640
NŌMEN *llat*. 640
noria *murcià* 737
nou 600, 688, 745, 771, 773
nou de pi 783
nouer 771
nouera 771
nous 600, 771
NOVA *llat*. 661
novell 702
NOVELLA *llat*. 661
NOVELLUS *llat*. 702
NOVU *llat*. 661, 745, 773
NUBĬLUS *llat*. 716
NUCARIA* *llat*. *vg*. 600, 771
NUCARIU* *llat*. *vg*. 600, 771, 772
NŬCE *llat*. 688, 771
NUCĔLLU* *llat*. *vg*. 752
NŬCEM *llat*. 600
NŬCIS *llat*. 600, 771
nueces 600
núgol 711
nuïll 688
nuïllo* 752
nuïlls 688
nuïls 688
nunut 715
núvol 711, 716
nuvolat 782
nuvolet 716
NUX *llat*. 600, 771
(NUX) PINEA *llat*. 783
nuziello* 752

nuzillo* 752
nyama 728
nyanya 728
nyenya 708, 780
nyesp 631
nyespa 631
nyespla 631
nyesplo 653
nyéspola 631
nyespra 631
nyespro 653
nyésprol 653
nyiéspola 631
nyiespro 653
nyínjol* 616
nyirvis 665
nyíspero 631, 653
nyisplo 653
nyispro 653
nyora 737
nyoreta 737
ñora *murcià* 737
Ñora, La 737
oberxina 645
obrecoc 628
obrecroc 628
obrezínia 645
ocar 740
OCCA *llat*. 740
ŏCCARE *llat*. 740
ocell 716
ŏCLU *llat*. 665, 761
ŏC(U)LU *llat*. 590, 744, 773
odre 689
odriga 614
œuf couvi *fr*. 774
OINÓPHOROS *gr*. 660
olcina 768
olcinar 768
OLEASTRUM *llat*. 680
OLĔUM *llat*. 680, 688
oli 676, 680, 688
oli, d' 686
oli, fer 685
oli brut 691
oliassa 688, 691
oliasses 691
olia[θ]a 691
oliu 679, 680
oliu *oc*. 679
oliu bord 680
oliu salvatge 680
Olius 679
OLIVA *llat*. 585, 679, 681
oliva 585, 597, 614, 679, 680, 681
olivar 681
olivastre 680
oliver 599, 679, 680
oliver bord 680
olivera 582, 679, 680
olivera borda 680
olivera bordissa 680
olivera bordi[θ]a 680
olivera de mata d'ullastre 680
olivera del cuquello 680
olivera silvestre 680
oliveró 680
olives, fer 682
olivier *oc*. 679
olivo *cast*. i *it*. 679
OLIVU *llat*. *vg*. 679
olm 765
olm *ant*. 765
olmisser 765
olmo 761, 765
olmo *it*. 765
olmo blanco 760
olmu 765
olp 765
olva 699, 711
olzina 767, 768
olzinar 656, 768
ol[θ]ina 767, 768
ol[θ]inar 768
om 761, 765
om blanc 760
om negre 761, 765
ombra 588, 739
ombria 739
omisser 765
oncle 605, 726
oncle forner 706
onclo 726
OPĀCA *llat*. 781
ORA *llat*. 699, 701
ora 699
ORCA *llat*. 689
orde 614
ordenyar 681
ordenyo, a 681
ordeñar *cast*. 681
ordiga 614
ordigol 614
ordike *it*. *dial*. 614
ORDINIARE* *llat*. *vg*. 681
ordiol 614
ordre 614
ordriga 614
orel 597
orella 585, 701
orellà 698
orellada 698, 701
ORIS *llat*. 700
orm 765
orm blanc 760
orme *fr*. 765
oró 684
ort 703
ortica *it*. 614
ortie *fr*. 614
ortiga 614, 641
ortiga *oc*., *cast*., *port*. i *gall*. 614
ortigosa 781
ortigueta 614
ortriga 614
ortriga* 614
orujo *cast*. i *arag*. 672, 677, 688
orutjo 677
orutxo 677
OS *llat*. 700
ŏS *llat*. 776
os 752, 756, 776
ŏSSIS *llat*. 776
ŏSSUM *llat*. *vg*. 776
ŌSTIUM *llat*. 678, 702
otoñar 744
otriga 614
ou 648
oubercoc 628
oumisser* 765
ovella forra 774
pa de fleca 707
pa dur 610
pa eixut 703
pa gord 703
pa recit 610
pa tou 702
pacana 771
paicel 779
paixell* 779
pal 682, 683, 779, 780
pal de forca 780
pal de forqueta 780
pal de fusta 779
pal forcat 780
PALA *llat*. 704
pala 704
pala de ferro 704
pala del foc 704
palador 704
palaferro 704
palejar 682
palet 779
PALICIONE* 779
palitxó 779
palla 711
palla d'estany 711
PALMARE *llat*. 634
palo 704, 779, 780
palo *cast*. 704
palo amb un ganxo 704
palo de retirar el foc 704
paloma 634, 716, 753
palometa 716

palometa de car 716
palometa de card 716
palpís 767
PALU *llat*. 606, 682, 683, 779, 780
PALŬMBA *llat*. *vg*. 716
PALUMBES *llat*. 634, 716
pampa 664
pàmpanos 664
pàmpecs 664
pàmpels 664
pàmpens* 664
pampes 664
pàmpets 664
PAMPĬNUS *llat*. 664
pàmpol 664
pampolina 761
pàmpols 664
pampos 664
panader 706
panaderia 707
panadería *cast*. 707
panadero 706
panadero *cast*. i *arag*. 706, 707
panater 707
panateri 706
PANDO *llat*. 695
panettiere *it*. 706, 707
panical 615
panicor 615
panicort 615
panicroc 615
panicrostes 615
panicrostos 615
panicrot* 615
panicrots* 615
panigroc 615
panís 615
panna 714
panne *fr*. 714
pansa 692
pansolla 692
PANUS *llat*. 609, 648
panví 587
paor 583
papa *quítxua* 724
papalló 716
papallona 716
papàriu 719
paparota 719
papavar 719
PAPAVER *llat*. 719
PAPĬLIŌNE *llat*. 716
papilos 726
papoula *port*. 719
PARAB'LA *llat*. 599
PARAB(O)LA *llat*. 599, 617
paramà 719
paraula 599, 617
pardal 716
pardalet 716
PÁRDALOS *gr*. 716
PARĒTEM *llat*. *vg*. 763
PARIĔTEM *llat*. 763
PARRA* *gòtic* 582, 664, 665
parra 582, 665
parra de parral 582
parra murgonada 662
parral 582
PARRANS* *gòtic* 582
pàrrec 582
parrella 582
parrera 582
parretes 665
PARRĬCU *llat*. 582
partida d'alzines 768
partida de noguers 772
partida de pomeres 659
partir 772
PARTĪRI *llat*. 772
passa farina 695
passada 740
passafarina 609
passar 669, 675, 695
passar el sedàs 695
passar en el sedàs 695
passar l'escobàs 705
passar l'escombrai 705
passar la farina 695
passar la farina pel sedàs 695
passar pel sedàs 695
passar pel sedaso 695
passar pel tort 695
passar per la seda 695
passar rosaris 670
PASSARE* *llat*. *vg*. 675, 695
passi 595
pàssia 595
PASSUS *llat*. 695
PASTA *llat*. 673, 674, 677, 688, 693, 697
pasta 673, 674, 688, 693, 697, 707
pasta, fer la 697
pastac 782
pastanaca 731
pastanaga 731
pastanaga groga 731
pastanagó 731
pastar 697
PASTE *gr*. 697
pasteca 592, 727
pastel *cast*. 707
pasteleria 707
pastelería *cast*. 707
pastelero *cast*. 707
pastenaga 731
pastèque *fr*. 592, 727
pastera 674, 693
pastereta 693
pastes 677
pastims 673
PASTĬNĀCA *llat*. 731
pastins 673
pastís 706, 707
pastisser 706, 707
pastisseria 707
pastor 713
PASTŌRE *llat*. 713
pastrim *dial*. 707
pastriny *dial*. 707
pata *cast*. 671
patac 682
pataca$_1$ 'patata' 724, 735
pataca$_2$ 'moneda antiga' 724
patana 724
pataquejades, donar 682
pataquejar 682
patata 724
patata *cast*. 724
patatera 612
patear *cast*. 671
patejar 671
pateque *fr*. 592, 727
patetjar 671
PATTA* *llat*. 671
pau 773
paupallona 716
paupar 716
PAUSARE *llat*. 676, 744, 746
PAUTA* *romànic ant*. 671
PAVŌRE *llat*. 583
pavot 719
PAXILLŌNE *llat*. 779
PAXILLU *llat*. 779
pebe negre 738
pebe roig 738
pebràs 717
pebrassos 717
pebre 717, 736, 737, 738
pebre bo 736, 738
pebre coent 736, 737, 738
pebre de banyeta 737
pebre de cirereta 737, 738
pebre dolç 738
pebre en gra 738
pebre fi 736
pebre menut 738
pebre morisco 737
pebre negre 662, 738
pebre picós 738
pebre roig 738
pebre vermei 737, 738
pebre vermell 738
pebreboner 762
pebrer bord 762

pebrer desmai 762
pebrera 717, 736, 737
pebrera coenta 737
pebrerera 736
pebrereta 737
pebrereta indiana 737
pebrerots 717
pebreta 737
pebreter 762
pebrina 736, 737
pebrot 736
pebrotera 736
PECCIOLUS* *llat. vg*. 776
peçó 770, 776, 782
peçó d'agulles 782
PĔDE *llat*. 644
PĔDEA* *llat. vg*. 671, 780
PEDEM *llat*. 671, 742, 780
pedenca* 644, 742
PĒDĔRE *llat*. 742
PEDICIOLUS* *llat*. 776
PĒDĬTU *llat*. 742, 747
pedra 667, 687
pedra de moldre 687
pedra del molí 687
pedrís 712, 741, 748
pedruscall 741
pedrusímulu *sard* 642
PEDŬCULOS *llat*. 670
PEDŬCULU *llat. vg*. 614, 761
pega 636
pega de pi 636
pega reïna 636
pegar 682, 755
pegar cops 755
pegar en lo ganxo 682
pegunta 636
peguntar 636
peiressil *oc*. 642
pèl 666, 714, 716
pèl de Nostre Senyor 714
pèl de roca 714
pela 725, 747, 758
pela de la patata 758
pelada 747
peladina 725, 747, 758
peladís 725
peladura 725, 758
peladussa 725
pelalla 725, 747
pelar 666, 725, 747, 758
pelarussa 725
pelet 716
pelia 725, 747
peliia* 725, 747
pelilla 725, 747
pell 677, 682, 699, 725, 747, 756, 757, 758, 770
pell de carrasca 770
PELLE *llat*. 661, 677, 682, 699, 725, 747, 756
PELLĔRE *llat*. 746
pelleta 677
PELLIS *llat*. 634
pelló 770
pellofa 758, 770
pellorfa 758
pellucar 669, 670
pellú[θ] 747
pelofa 666
peloia 725, 758
pelosa 714
PELTA *gr*. 634
pelusmell 714
pelussa 716
pelussilla del card 716
pelussim 714
pelussimell* 714
pelut 714
pelu[θ] 725, 758
pelu[θ]a 725
peminta roig 738
pemintó 736
pemintó roig 738
penca 644, 742
PE(N)CTĬNARE* *llat*. 681
PENDĒRE *llat*. 665, 667
PENDICARE* *llat. vg*. 665, 667, 730, 762
pendoll* 730
PENDUCŬLU* *llat. vg*. 730
penjadiables 762
penjar 665, 667, 730, 762
penjoi 667, 730
penjoi de raïm 667
penjoiet 668
penjoll 667, 668, 730
penjollar 667
penjols 665
penjoni 667
penquera 644
penquera carxofera 644
pentenar 681
pentinar 681
penxoll de reïm 667
penya 714, 748, 783
pepe d'India *it. ant*. 738
pepe negre 662, 738
peperepep 719
peperepep de roella 719
peperone *it*. 736
pepilla 728
pepina 728
pepinell 726
pepinello 651
pepinillo *cast*. 726
pepino 726
pepino *cast*. 726
pepins 726
pepita 728
pepites 728, 776
PEPO *llat*. 728
pepón *cast*. 726
PEPŌNE *llat*. 726
pera 584, 657, 775
peral 596, 657, 750
peralla 725
PĔRDĔRE *llat*. 774
perdre 774
perduda 774
perebot 736
pere[χ]il 642
perer 657, 750
perera 616, 657, 722, 767
pererer 657
pererós *dial*. 750
peressil *oc*. 642
pereta 657
pereter 657
perimentó 736
PĔRNA *llat*. 742
perna 742
perra 667
(PERSICA) PRAECOCIA *llat*. 628
PĔRSĬCU *llat*. 751
PĔRSĬCUM *llat*. 751
PERSICUM MALUM *llat*. 751
PĔRTĬCA *llat*. 614, 684, 704, 779
perxa 683, 704, 779
perxe 684
perxi 684
perxó 683
pèsol 605
pessic 668
pessigar 668, 670
pesta 737
PĔSTE *llat*. 737
pesteta 737
pet 742, 747
petaculs 713
petar 742
petorra 747
petorrera 747
PĔTRA *llat*. 687
pétrin *fr*. 707
PETRISILLU* *llat*. 642
PETRISILNU* *llat*. 642
PETROSÉLĪNON *gr*. 642
peu bord 661
peu d'americana 661
peu de carxofa 644
peu de ruc 662
peüc 640
pezón *cast*. i *arag*. 770, 776

pfeifen *al*. 715
PHULLON *gr*. 631
PHYLLON *gr*. 587
pi 763, 781, 782, 783
pi amb pisos 763
pi avet 763
pi d'avet 763
pi verd 763
pi vet 763
piangere *it*. 605
piantaina 618
piar 671
pibe negre 738
pibe roig 738
pibentó 736
píber negre 738
piberera 737
pibo *oc*. 761
pibre negre 738
pibre roig 738
pic 685, 741
PĬCA *llat*. *vg*. 636
pica 689
pica de l'oli 689
pica gavarrera 713
picabarrera 713
picacul 713
picador 674
picaesquenes 713
picamarreus 614
picamatxos 614
picamoro 614
picant 738
picanyar 670
picapoll 614
picar 614, 670, 671, 674, 682, 685, 689, 713, 743, 755
picar el verol 670
picar la verma 671
picar raïms 671
PĬCARE *llat*. 682, 755
pica-sarna 614
PIC(A)-UNCTARE *llat*. 636
PICC- 682
PICCARE* *llat*. *vg*. 779
PĬCIS *llat*. 636
pico 701
picollar 670
picotar 670
picotejar 670
PICUS *llat*. 671
pifaino 715
pífano *cast*. 715
pífaro *cast*. 715
pifre 715
pigliare *it*. 670
PĬGMĔNTA *llat*. 738
PIGMENTUM *llat*. 738
pigo 761
pigotar 670
PIKKŪSĀ *rabínic* 726
PĪLA *llat*. 687, 689, 708, 780
pila 689, 708, 780
pila de carbó 708
pila de llenya 708
pila del descanso 689
pilar 780
PĬLARE *llat*. 666, 725, 747, 758
pilaret 780
piler 708
pillar 670
piló 687
pilot 708
pilota 692
pilsar 671
PĬLU *llat*. 682, 714, 716
PILUCCARE* *llat*. 682
piment 738
pimenta 738
pimentó 736, 738
pimenton 736
pimentón 738
pimfaina 715
pimfaino 715
pimienta 738
pimienta *cast*. 738
pimiento 736
pimintó 736
pinà 781
pinada 781
pinar 781
pinareda 781
pinarra 782
pinarroca 783
pinassa 782
pinata 782
pinater 781
pinatosa 781
pinatxa 782
PĪNEA *llat*. 643, 672, 677, 716, 728, 752, 776
pineda 656, 772, 781
pinède *fr*. 781
pineta *it*. 781
pinhon *oc*. 752
pinjoi 667
pinjoll 668
pinjoll de raïm 667
pinjoll de rims 667
PĬNNA *llat*. 714, 748
pinocha *arag*. 783
pinosa 781
pinosa *oc*. 781
pinotxa 782, 783
pinotxeta 783
pins 781
PINSARE *llat*. *vg*. 671, 674, 685
PINSĔRE *llat*. 671, 674
pintenar 681
PĪNUS *llat*. 763, 781, 782
pinxar 671
pinxoi 667
pinxoll de raïm 667
pinya 643, 672, 677, 716, 728, 752, 776, 781, 783
pinya de cartxofer 643
pinya de cartxofera 643
pinya de pi 783
pinya macarulla 783
pinya vera 783
pinyaca 783
pinyer 781
pinyeral 781
pinyeta 783
pinyó 672, 677, 728, 752, 776
pinyoc 783
pinyoca 783
pinyol 672, 677, 688, 728, 752
pinyol d'oliva 688
pinyola 688
pinyolada 688, 752
pinyolassa 688
pinyolet 672
pinyoleta 672
pinyolí 672, 677
pinyols 672, 776
pinyot 783
pinyú 728
piopo 761
pioppo 761
pioppo *it*. 761
pioppu *sard* 761
PIP- 670
pipa 728
PĬPĔRE *llat*. 717, 736, 738
piperepip 719
pipida 728
pipinillo 726
pipino 726
pipiolu *sard* 715
pipioru 715
pipiripip 719
pipita 728
pipiu 726
PIP(P)A *llat*. 715
PĪPPĪTA* *llat*. *vg*. 728, 776
piquer *fr*. 779
piques de pedra 689
piquet 779
PĬRA *llat*. 584, 657
pirrossa 729
PĬRUM *llat*. 657
PĬRUS *llat*. 631
pisador 674

pisar 671, 685
pisar *ant*. i *dial*. 674
piscar 670
pisonar 671
pissenlit *fr*. 716
pissigar 670
PISTRINUM *llat*. 707
PISULU *llat*. 605
pitja 671, 779, 780
pitjar 671
PITSIK- 668, 670
PĪTUĪTA *llat*. 728, 776
piuze 611
PĬX *llat*. 636
pixar 716
pixaví 662
pixcar 670
pla 647
PLACĒRE *llat*. 583
plaer 583
PLAGÍAULOS *gr*. 715
PLÁGIOS *gr*. 715
plançó 661, 773
PLANGERE *llat*. 605
plans 647
plant 661
PLANTA *llat*. 618, 644
plantèn 618
planta americana 661
planta de carxofa 644
planta d'encanària 644
plantació 661
plantació d'arbres fruiters 659
plantació de noguers 772
plantació de pomers 659
plantada 661
plantada de barbats 661
plantada de bord 661
plantada de noguers 772
plantada de nou 661
plantada de pomeres 659
plantada de pomers 659
plantage 618
PLANTAGEN* *llat*. 618
PLANTAGĬNE *llat*. 618
PLANTAGO *llat*. 618
plantain *fr*. i *mossàrab* 618
plantaina 618
plantaje *murcià* 618
plantaó* 661
plantar 661, 772
PLANTARE *llat*. 661, 772
plantat 661
plantat de noguers 772
plantat de pomeres 659
plantat de pomers 659
plantatge 618
PLANTATIŌNE *llat*. 773
plantatxe 618
PLANTIŌNE* *llat*. 773
plantó 661
plantonada 661
plantonada novella 661
planxa *dial*. 616
plasent 631
plaser 583
plat 687
plat *ant*. 687
PLATEA *llat*. 729
PLATTEA* *llat*. 729
PLATTUS* *llat*. *vg*. 687
platxa 616
ple 690
PLĔCTA *llat*. *vg*. 673
plegar 669, 681
plegar oliva 682
plegar olives 681
pleita 673
PLĒNU *llat*. 690
PLĬCARE *llat*. 681, 682, 746
pllan americano 661
pllantaina* 618
pllantatge 618
ploirà *dial*. 611
ploma 716
plomall 666
plomell 716
plomissó 716
plomissol 716
plorador 762
ploraire 762
plorar 626, 762
PLORARE *llat*. 762
ploró 762
plourà 611
PLŪMA *llat*. 716
poar 675, 743
pobrot 736
PŌCLUS* *llat*. 760, 761, 780
pocs 621
podall 704
podar 622, 743
poder 625
podreix 721
podrida 740, 774
podrir 740
podrix 721
POETASTER *llat*. 680
poi 761
poia 761
poianc 761
poiancre 761
poiangre 761
poirida 774
poit 676
poivron *fr*. 736
pojancre 761
poligana 716
politxó 779
poll$_1$ 'fill de la gallina; rebrot d'una branca' 670, 741, 743, 761, 773
poll$_2$ 'insecte' 614, 761
poll$_3$ 'mena d'arbre' 761, 780
poll blanc 760
polla 761
pollanc 761, 773, 779, 780
pollanca 761
pollanca blanca 761
pollancle* 761
pollancre 761
pollangre 761
POLLĬCE *llat*. 672
pollís 741, 773
pollissos 741
pollí[θ] 773
polp 765, 767
polpís 767
pols 682, 683, 755
polsim 782
polta 599
polze* 672
polzim 672
pom 643, 667, 668
POMA *llat*. 658, 775
poma 658, 659, 775
poma de terra 724
pomar 659
pomata 735
pomeda 659
pomell 667
pomell de raïm 667
pomellet 668
pomer 658, 659
pomera 616, 658, 659
pomeral 659
pomerar 659
pomereda 659
pomme de terre *fr*. 724
pomodoro *it*. 735
PŌMUM *llat*. 643, 667, 775
POMUS *llat*. 658
poncella 719, 744
poncellar 744
poncha *oc*. 639
ponchar *oc*. 671
PŌNĔRE *llat*. 676
pop 761, 765
poplina 761
popolina 761
PŌPŬLUS *llat*. 760, 761, 780
por 583, 699
porar 622, 743
porc senglar 667
porcus singularis *llat*. 667

porfèdia 733
porfídia 733
porgador 609
porgar 609, 695
porra 682, 729
porreta 662
porrinar a varades 682
porró 667
porta 599
portadora 684
portar 684
PŎRTĬCU *llat*. 684
poruc 640
posar 676, 690, 744, 746
posar brots 746
posar les gerres 690
pòsit 676, 691
POSĬTUS *llat*. 676
poso *cast*. 676
possal 689
posso 676
POTA *llat*. 671
PŎTERE* *llat*. *vg*. 625
potetjar 671
pots 621
pou 675
pou *oc*. 666
pòvit 676
po[θ]al 689
PRAECŎQUUM *llat*. 628
PRAESTĬTUM *llat*. 640
PRAIKÓKION *gr*. 628
prançó 773
prasent *dial*. 631
prat 687
prebe 736, 738
prebe bo 738
prebe bord 738
prebe coent 737, 738
prebe covent 737, 738
prebe de banya de cabra 737
prebe de banyeta 737
prebe de cirereta 737
prebe fi 738
prebe morisco 737
prebe negre 738
prebe roig 738
prebot 736
prell 723
prémer 677
PREMERE *llat*. 606, 677
premsa 606, 685
premsa de biga 606
premsa de lliura 606
premsa de pal 606
premsa de romana 606
premsar 606, 685
prensa 606
prensa *cast*. 606
prensa de barra 606
prensa de biga 606
prensa de romana 606
prensa desoliadora 606
prensa forta 606
prensar 677
PRENSARE *llat*. 606
prensat 677
presco *cast*. i *arag*. 751
presquill 751
presquilla 751
PRESSARE *llat*. 606, 677
presse *fr*. 606
préssec 751
prèssec 751
presser *fr*. 606
préssic 751
prèssic 751
PRESSUM *llat*. 606
préstec 640
préstet 640
pret 723
preve 738
previna 736
pribentó 736
priesco *cast*. i *arag*. 751
primairenc *oc*. 627
PRIMARIU *llat*. 627
primentó 736, 738
primer 627
primer any d'empelt 661
primera crosta 701
primerenc 627, 749
primerenca 627
primeres 694
primieirenc *oc*. 627
prims 694
PRIMUS *llat*. 627
prinyol 752
priventó 736
prodida 740
PROPAGARE *llat*. 662
PROPAGINE *llat*. 662
provatge 662
pruna 752
prunyol 752
pua 744
pua de pi 782
puar 744
púdeu 635
púdol 635
pudoler 635
púdou 635
pudzèma *sard* 722
PUELLA *llat*. 719, 744
PŬELLĬCĔLLA* *llat*. *vg*. 719, 744
pues 661
PUGA* 782
pugues americanes 661
pujoni *sard* 773
PULICE *llat*. 611
pull 761
pullabelitrer 713
pullabelitres 713
PULLIONE* *llat*. 746
PŬLLU *llat*. 670, 761, 773
PULLUS *llat*. 599, 741, 743, 746
PŬLVIS *llat*. 682, 683, 755
puma 775
pumatta *sard* 735
PŬNCTA *llat*. 639, 701, 704, 744, 770
PŬNCTU *llat*. 780
PŬNGĔRE *llat*. 780
punt 780
punta 701, 704, 744, 780
punta de pa 701
puntal 704, 779, 780
puntal amb forat a dalt 780
puntal amb forca 780
puntal amb forqueta 780
puntal amb una forcatxa 780
puntal en una forcatxa 780
puntal que tingui un forcall 780
puntala 779, 780
puntalet 779, 780
puntejar 744
puntel 779
punteta 701
puntola 780
púntola 780
punxa 639, 770
punxar 671
punxera 639
punxó 770
punxosa 778
punyol 752
pupurupup 719
puput 719
PŬRGARE *llat*. 609, 695, 743
purpurina 714
PURUS *llat*. 743
PUTARE *llat*. 661, 743
PUTEARE* *llat*. *vg*. 675
PŬTĔUS *llat*. 675
PUTĬDU *llat*. 635
putjó 773
putjonar 746
putjonare *sard* 746
putjune *sard* 746
PŬTRĒRE *llat*. 740
puttsa *sard* 722
püwze* 611
QÁRFA *àr*. 699, 747, 756
QÍRFA *àr*. 699, 747, 756

QÓRFA *àr*. *vg*. 699, 747, 756
QUADERNU* *llat*. *vg*. 742
quall 716
QUARTARIU *llat*. 754
quarter 754
quartes 694
QUASSARE *llat*. 694, 747, 752, 756
QUASSICARE* *llat*. *vg*. 694, 747, 752, 756
QUASSUS *llat*. 743
QUATERE *llat*. 743
QUATERNI *llat*. 742
quatre 747
quea 583, 708
quebrar 742
quebrar *cast*. 742
queia 583
queix 770
queixal 770
queixigo 599
quelcu 599
quequereguet 719
quequerequec 719
quequerequet 719
quera 740
querada 740
queradilla 724
queraguilla 724
queraïlla 724
quercu *sard* 599
querilla 724
quern 742
QUERNUS *llat*. 709
querolet 737
QÚFFA *àr*. 673
quimals 741
QUINQUE *llat*. 689
QUINTA *llat*. 694
quintes 694
QUINTUS *llat*. 742
quiquerequic 719
quiquiriquic 719
quitxofa 643
quixal 770
rabanà 698
rabanada *cast*. 698
rábano *cast*. 698
rabassa 680
rabassó d'olivera 680
rabequet 651
raca 677
RACĒMU *llat*. 583
racimar 669
racimet 668
racimo *cast*. 583, 666, 668
RACĪMU *llat*. *vg*. 583, 666, 669
raderenc 749
RADĪCE *llat*. 624, 662
RADICINA *llat*. 624
RADIU *llat*. 730
rael 662
raels 624
ragia *it*. 603
raguim 583
raguina 624
raiels 624
raig 730
raiguina *sard* 624
ràil* 583, 624
raïl 583, 624
raïl *ant*. 624
raïls 624
raim 583
raïm 583, 667, 668
raïmar 669
raïmons 668
raïms de saüc 635
raïna 603, 636
raisin *fr*. 583
raïtz 624
raïu 624
raíz de Jalapa 676
ram 663, 667, 683, 692, 705, 746, 782
RAMA* *llat*. 745
rama 663, 741, 782
rama de pi 782
rama de pi seca 782
rama forana 741
ramar 746
ramàs de mangraner 683
ramassar 705
ramatge 741
ramatxe 741
ramell 667, 730
ramella 667
ramellada 730
ramellet 668
ramerio 741
rames 741, 745
rametes 745
ramilla 782
ramonill 721
RAMU *llat*. 692, 705, 730, 782
ramulla 672, 741
ramulla de pi 782
ramuní 721
RAMUS *llat*. 663, 667, 741, 745, 746
ramutxa 782
ransina 636
rantina 636
RAPA *llat*. *vg*. 680
rapa 666, 676, 677
rapar 665
rapassa 666
RAPHĂNUS *llat*. 607, 698
rappa *it*. 666, 676, 677
RAPUM *llat*. 680
rarerenc 749
rasclar 704
rascle 704
rasclet 704
rascló 704
RASICULARE* *llat*. *vg*. 704
rasim *oc*. 583
rasimar 669
RASINA *llat*. 603
rasina 603, 691
RASIS *llat*. 603
raspa 666, 677
raspaixo 666
raspajo *cast*. 666
raspall 666, 704, 705
raspallar 705
raspar 666, 677, 704, 705
rasseoir *fr*. 703
rassis *fr*. 703
rassís 703
rastell 730
rastellera 730
rastoll de pi 782
rastra 730
rastre 704, 730
rastre de fiarro 704
RASTRUM *llat*. 704, 730
RATÁMA *àr*. *andalusí* 712
RATAMAH *llat*. 712
ratja 710
ratxa 710
RAUBARE* *llat*. *vg*. 662
RAUBON *germ*. 662
raumiar 597
rausa 676
RAUSTJAN* *fràncic* 703
rautija 585, 597, 638, 767
ravaguera 713
rave 607
ràvec 628
ràvet 628
ravugada 782
ra[θ]imo 666
re- 662, 669, 670, 682, 688, 702, 704, 708, 740, 741, 743, 744, 773
real 722
rebanada 698
rebanada *cast*. 698
REBELLE *llat*. 680
rebello 680
rebló 687
reboll 599, 768, 773
rebollera 656, 768
rebotí 773
rebotim 773
rebotims 745

rebotís 773
rebotit 773
rebrenillo 694
rebroll 773
rebrot 773
rebrota 773
rebrotar 665, 746
rebrotí 662, 773
rebrotim 773
rebrotins 745
rebrotís 665, 773
rebrotís bord 773
rebrots 745
rebrut 773
rebuig 610
rebuscar 669
rebuscar els carrolls 669
rebutjar 610
recalar 743
recargol* 665
RECENTARE *llat*. 696
RECENTEM *llat*. 696
recercar 669
RECIDERE *llat*. 610
recollir 669, 681
recollir cabrots 669
recollir els bagots 669
recollir els cabrots 669
recollir els recolls 669
recollir els records 669
recollir la renda 755
recollir los agra[θ]ots 669
recoltar 669
récolter *fr*. 669
record 668, 669
RE-CORDUS *llat*. *vg*. 668
recotxo 708
RECTUS *llat*. 605
recull 669
redable 704
REDDĔRE *llat*. 755
redó 694
redolta 663
redon 694
redorta 663
redrojo *cast*. 773
redro[χ]o 773
reel 624
reentar 696
refillol 773
refillolets 741
refillols 665
refusada 782
REFUSU *llat*. 782
regal 638
regalència de garrot 594
regalessi 594
regalessi* 594
regalèssia 594
regalèssia de garrot 594
regaléssim 594
regalí 594
regalice *port*. 594
regalícia *oc*. 594
regalim 594
regalís 594
regalissi 594
regalissi de broc 594
regalíssia 594
regalíssia de palo 594
regalíssia de pastor 594
regalíssia de vara 594
regaliz *cast*. 594
regali[θ] 594
regalí[θ]ia 594
regalo 638
REGANNIARE* *llat*. 701
reganyar 701
reganyet 701
reganyols 665
regarència 594
REGĪNA *llat*. 636
regina 636
régir *fr*. 660
régisseur *fr*. 660
regisseurt 660
regit 773
reglèssia 594
réglisse *fr*. 594
reglissi 594
regló 687
reguilèssia 594
reguina 636
reia 636
reil* 583
rèil* 624
reim 583
reina 636
reïna 603, 636
reina mascle 636
Reisos, Els 652
Reixos, Els 652
rejetó 773
rejeton *fr*. 773
rel 583, 624
relligadora 612
relligar 612
rels 624
rem 583, 667, 704, 744
remador 704
remanadora 608
remar 744
rematar 682
remenador 704
remeneguera 720
remollit 702
remòlta 688
RĒMU *llat*. 704
rèmul 584
remulla 741
REN *llat*. 701
renatiu 773
renau 773
renda 637 , 755
RENDĔRE *llat*. 755
RENDĬTA* *llat*. *vg*. 637, 755
reng 730, 744
RENIONE *llat*. *vg*. 701
RENIS *llat*. 701
renou 745, 773
rent 696
rentar 696
rentina 636
renuevo *cast*. 745
renya 636
renyina 636
renyó 701
repàs 694
repassar 669, 694, 695
repassar els cabrers 669
repassar els cabrots 669
repassar la vinya 669
repasses 694
repixcar 670
replegar 669
replegar els abagots 669
replegar els cabrerots 669
repllegar 669
repollo *cast*. 599
reprim 694
REPUDIARE *llat*. 610
REPULLUS* *llat*. *vg*. 599, 768, 773
requerada* 740
rere, de 749
rescalivador 704
residuos *cast*. 688
resíduos 688, 691
RESIDUUS *llat*. 688
RESĪNA *llat*. 603, 636, 691
resina 603, 636, 691
respigar el raïm 669
respígol 722
respigolar 669, 722
respingar 669
ressacar 669
resseguir 669, 682
resseguir els bagots 669
resseguir els raïms 669
ressolada 676
ressòls 676, 691
rest 730
RĔSTE *llat*. 730
resto 730
restoll 782

RESTŬCLUM* *llat*. *vg*. 782
ret 612
retama 712
retama *cast*. 712
retanyí 773
RĒTE *llat*. 612
retoñar *cast*. 744
RETORTA *llat*. 663
retrama 712
retrasado *cast*. 703
retrassat 703
retret 773
retreure 773
RETUNDU *llat*. 694
retxit 773
retxitadi[θ] 773
reüllar 744, 746
reure 599
reureda 599
reurer 599
revell 680
revell d'uastre 680
revelló 717
reverds 669
reví 676
revoldre 704
revolló 717
revollons de sang 717
revolt 684
revoltar 663
revoltó 684
REVOLVERE *llat*. 704
revuada 782
RHIZA *gr*. 594
ribell 674
ribrell 674
ric 740
ricar 740
riccio *it*. 616
riels 624
riestra *cast*. 730
rim 583, 667
rínxol 616
rinyol 752
rinyol* 688
riol 688, 752
rissà 733
rista 730
risto 730
ristra 730
ristra *cast*. 730
ritxo* 616
Riuner 777
roà 704
roall 704
robanà 698
robar 662
robar un cep 662
robat 662
ROBIGINOSUS *llat*. 719
ROBĪGO *llat*. 719
robinet 678
roble 599
roble *cast*. 599
ROBORE *llat*. 599
RŌBŎREM *llat*. 599
ROB'RE *llat*. 599
robre 599
ROBULLUS* *llat*. 599, 768
RŌBUR *llat*. 599, 768
robustus *llat*. 599
roca 608, 714
roca *oc*. i *port*. 608
Roca de la Pedra 612
roca filosa 608
rocca *it*. 608
RŎCLU* *llat*. *vg*. 688, 752
roda 605, 608, 609, 622, 634, 687, 692, 743
roda de cabdellar 648
roda de filar 608
roda de moldre 687
roda de molí 687
rodaja *cast*. 605
rodall* 704
rodallo *asturià* 704
rodanxes 605
rodede 605
rodee 605
rodell 648
rodella$_1$ 'figura circular, rodanxa' 648, 692, 719
rodella$_2$ 'rosella' 719
RŌDĔRE *llat*. 776
rodet 608, 687
rodet de pedra 687
rodets 605
rodle* 687
rodó 694, 702
rodon 694, 702
roegar *dial*. 719
roegó 610
roella 610, 677, 719
roella *dial*. 782
roellús 717
rogai 776
roglar 685
rogle 685, 687
rogló 687
rogner *fr*. 743
roguella 719
roig 586
roigó 610
roilh *oc*. 719
roïll 719
roillús 717
roín 774
roïn 636
roïna 636
roïna de pi 636
RŎKKA *preromà* 608
RŎKKO *germ*. 608
roll 685, 687
roll de molí 687
rollar 685
romaní 721
romanill 721
ROMANINU *llat*. 721
romanyí 721
romar* 721
ROMARIS* *llat*. 721
ROMARIUS* *llat*. *vg*. 721
romeguer 720
romeguera 629, 713, 720
romeguera de móres 720
romegueró 649
romenguera 629, 720
romer 721
romero 721
romiguera 720
rompre 742, 746
rompsac 710
ronça 720
ronce *fr*. 720
rondache *fr*. *ant*. 605
RŌNĔA* *llat*. 747
ronsella 719
ronya 747
ronyó 701
ronzella 719
ropiegar els garrapons 669
roquís 712
rora 609, 622, 634, 743
ROS *llat*. 721
ROS MARĪNUS *llat*. 721
ROS MARIS *llat*. 721
ROS TYRIU *llat*. 721
RŎSA *llat*. 719
rosa 713, 719
rosa borda 713
ROSCA* *preromà* 698
rosca 698, 747
rosec 610
rosegai 776
rosegall 776
rosegar 610, 776
rosegó 610, 776
rosegoi 610, 776
rosella 677, 719
roser 713
roser bord 713
roser bosquetà 713
roser de bosc 713
roser d'ermot 713

roser de garlanda 713
roser de guilanda 713
roser de guilla 713
roser de muntanya 713
roser de pastor 713
roser espinut 713
roser grevoler 713
roser salvatge 713
roser sauvatge 713
roser senzill 713
roser silvestre 713
roser verjo 713
roseret 713
RŌSĬCARE* *llat*. *vg*. 776
rosigó 610, 776
rosigon 776
rosigot 776
rosillús 717
rossegó 610
rossellx 741
rossigó 610
rostir 703
rostit 703
RŎTA *llat*. 605, 687, 692
ROTĬCĬNUS* *llat*. *vg*. 605
rotonyar 744
RŎTULU *llat*. 685, 687, 733, 752
ROTUNDIARE* *llat*. *vg*. 743
roués *fr*. 608
roure 599
roureda 781
rourera 599
rouri 599
rovegó 610
roveions 717
rovella 610, 719
rovelló 717
rovellon 717
rovellons 717
rovellons verds 717
rovellús 717
rovere *it*. 599
rovillós 719
rovillús 717
rovina 636
rovions 717
ru 720
ru *sard* 720
rua 701
ruall 704
RUBELLIONE *llat*. 717
RUBER *llat*. 717, 719
RUBĬCŬLUS* *llat*. *vg*. 719
RUBUS *llat*. 591, 720
ruca 608
rué 608
ruea *murcià* 609
rueca *cast*. 608
rueta 701
RŪGA *llat*. 701
ruga 701
rugló 687
ruïna 774
RUINĪNUS* *llat*. 774
RUĪNUS *llat*. 774
ruiol 672, 688, 752
ruire 599
rull 687, 688, 733, 752
rullet 733
rullol 688
rullol* 752
rullx 688
rulo 687
ruló 687
RŬMEX *llat*. 713, 720
rumiar 597
RŬMĬCA* *llat*. *vg*. 720
RŬMĬCARIA* *llat*. *vg*. 713, 720
RUMICE *llat*. 720
RŬMĬCIS *llat*. 713, 720
RŬMIC-ON-ARIA 720
RŬMPĔRE *llat*. 742, 746
rumuní 721
Runer 777
runyol 688
rural 660
RURALIS *llat*. 660
rure 599
RURIS *llat*. 660
RUS *llat*. 660
rusc 611, 747
RUSCA *gàl·lic* 611, 677, 747
rusca 611, 677, 747
rusques 677
RŬTABULUM *llat*. 704
rutija 585, 597, 638, 767
ruure 599
rúvura 599
saba 636
sabocar* 662
sabuc 635
sabuc *oc*. 635
sabucar 635
sabucó 662
SABŪCUS *llat*. 635
sabug* 635
sabuquer 635
sabuquera 635
SABŬRRA *llat*. 583, 635
sac 693, 727
saca 727
sacar capull 744
SACCU *llat*. 693
sacudir 682, 755
sadze 762
sadze ploraire 762
SAETA *llat*. 609
SAETACEUM *llat*. 609, 695
safa 687, 689
safandòria 731
safannari 731
safanòria 731
safanòria borda 731
safareig 684, 689
safarnari 731
safarnària 731
safra 689
safranària 731
safranòria 731
safreig 689
SAFUNÂRIYA *àr*. *vg*. 731
sagnar 690
ṢÁḤFA *àr*. *andalusí* 687, 689
ṢAḤFAH *àr*. 687, 689
ṢAḤRÎĞ *àr*. *vg*. 689
SAḤRÍIJ *àr*. *andalusí* 689
SAL- 640, 762
sal 734
salador 689
salanca 640, 762, 764
salar 689
salde 762, 764
Saldes 764
sàlec 764
SALĔCTU* 640
SALĔCTUM *llat*. 764
salenca 764
salguer 635
salguera 640
salic 640
sàlic 640, 764
salica 640, 764
SALĬCE *llat*. 760, 762, 764
salice *it*. 762
SALĪCTU *llat*. 640
SALĬCTUM *llat*. 764
salieit* 640
SALĬKA* *cèltic* 640
SALIKO- *cèltic* 640, 762, 764
salina 688
salip 764
saliquera 764
salit 640, 762, 764
sàlit 764
salit ploraire 762
sàlit que plora 762
salita 764
salitera 764
sàlitxe 762
sal·le 762, 764
SALMACIDUS *llat*. 703
salmaia 703
salmalla 703
salment 663

SAL-N-KA *preromà* 640, 762, 764
salse 764
salser 760
salsit 740
salvatge 638
salvimen 764
salze 720, 760, 762, 764
salze de desmai 762
salze de jardí 762
salze ploraire 762
salze ploraner 762
salze plorant 762
salze ploror 762
salze plorós 762
salze vimen 764
salze vimi 762
sàlzer 764
salzera 764
salzi 764
sal[θ]e 762, 764
sambuco *it*. 635
SAMBŪCUS *llat*. 635
SAMBUKE *gr*. 635
SAMPSA *llat*. 688
sanagòria 731
sanaòria 731
sancer 667
sandia 727
sandía *cast*. 727
sang 717
sangló 668
sanglot 667, 668
sanglotet 668
sangnar 690
SANGUE *llat*. 717
SANGUĬNARE *llat*. 690
SANGUINEOLUS *llat*. *vg*. 764
sanguinyol 764
sanguiñuelo *cast*. 764
sansa 642, 688
sansavert 642
sanso 688
sànsol 688
Santa Coloma de Farners 693
santjoanera 615, 777
santjoans 615
saó 625
saorra 583, 635
SAPA *llat*. 636
sapí 763, 782
sàpia 636
sapin 763
sapin *fr*. 763
sapina 782
sapoc 662
SAPPĪNUS *llat*. 763, 782
SAPPUS* *gàl·lic* 763
saranda 609
sarandar 695
sarassar 695
sarga 640, 720, 764
sarguer 720
sarguera 640, 764
sarguinyol 764
sària 673
sarió 673
sarment 661, 663
sarment colgat 662
sarmenta 663
SARMĔNTUM *llat*. 663, 664
sarna 614
sarpa, a 681
SARPĔRE *llat*. 663
sarpeta, a 681
SARPMENTUM* *llat*. 663
sarrons 621
sarroû *gascó* 621
sarrús 621
sarsa 720
sarsal 720
sarsamora 720
sarseral 720
sarso 720, 748
SARTA *àr*. 634
sas *fr*. 609, 695
sassor 609
SATIONE *llat*. 625
SAṬL *àr*. 689
SATUS *llat*. 625
satze 764
saú 635
saüc 635
saüc pudent 635
sauce 762, 764
sauce llorón 762
sàucer 762, 764
sàucer plorador 762
sauco 635
saüco 635
saüguer* 635
saula 762
saule 762, 764
saule *fr*. 762
saulo 764
saumall 703
sauquer 635
saüquer 635
saüquera 635
sauquero 635
saus 764
sauz 764
sau[θ]e *cast*. 764
SCARIFARE *llat*. 713
SCLOPPUS *llat*. *vg*. 742
scoartă *rom*. 747
SCOPA *llat*. 705, 712
SCOPAE *llat*. 712
SCORTEA *llat*. 699
SCORTUM *llat*. 699, 747
scorza *it*. 747
scroccare *it*. 746
sea 622
searero 609
seàs 609
sec 702, 703
sec *fr*. 703
seca 740
secador 748
secai 743
secall 743
secar 748
secco *it*. 703
seco 703
secudir 755
SECŬNDUM *llat*. 694, 726
seda 609, 622
sedàs 609, 695
sedasero* 609
sedassar 695
sedasso 609
sedassor* 609
sedatz *oc*. 609, 695
seda[θ]* 609
segó 694, 702
segó de quarta 694
segó gord 694
segó gros 694
segon 694, 702, 726
segon ample 694
segon amplo 694
segon estret 694
segon repàs 669
segona 694
segonet 694
seguir 669, 682
seguir el raïm 669
seguir el raïm que ha deixat 669
seguir els carrolls 669
seguir els gotims 669
selicrossi 726
selvatge 638
sem 774
sema 774
sement 728
SEMĔNTIS *llat*. 728
semetjar 672
SĒMIS *llat*. 774
semo *arag*. 774
sèmola 694
semolí 694
SĒMUS *llat*. 774
sencer 667
senell 714
senglar 667

sengle 667
senill 714
sentència 595
sepí 763
SEPTA *llat*. 717
SĔQUĔRE *llat*. *vg*. 682
seràs 609
SERĔRE *llat*. 625
SĔRRA *llat*. 621
serra 621
seta *cast*. i *arag*. 717
setaccio *it*. 609
setes 717
setial de la carbonera 708
setiar 708
setra 689
setrillera 648
SĪBĬLARE *llat*. 715
SĬCCA *llat*. 740
SĬCCARE *llat*. 748
SĬCCU *llat*. 703
sicotar 670
sigró 668
ṢIHRĪJ *àr*. 689
SIKELĒ *gr*. 622
silicrossi 726
SILQAH *àr*. 622
SILVA *llat*. 591
SĬLVATĬCU *llat*. 591, 638, 680, 713
SILVESTRIS *llat*. 680
siment 728
simfonia 715
SĬMĬLA *llat*. 694
SÍNDIA *àr*. *vg*. 619, 727
sindra 727
sindri 595, 619, 727
síndria$_1$ ‘fruita’ 595, 619, 727
síndria$_2$ ‘bastida d’una volta’ 727
sindriera 727
singllar 669
singló 667, 668, 669
singlonar 669, 670
singlot 619, 668
singlotar 670
singlotet 668
singularis *llat*. 667
SĬNGŬLTUS *llat*. 668
SĬNGŬLUS *llat*. 667, 668
siti 708
sitiar 708
sitja 684, 708
sitja carbonera 708
sitja de carbó 708
sitjó 708
sitra 689
sítria 689
SITUARE *llat*. 708
SĬTŬLA *llat*. 689
SĬTUS *llat*. 708
siular 715
siulet 715
siure 611, 709
siurer 709
siurera 709
siuro 709
SKARRAN *germ*. 681, 682, 755
SKËRAN *germ*. 742
SKËRDA* *fràncic* 742
SKERRAN *germ*. 681, 682, 755
SKĬLLA* *gòtic* 584, 777
SKLAFF- 671, 685
skorroccai *sard* 669
SKOT *germ*. 743
skrojai *sard* 747
SKUMS *germ*. 676
SLAITAN* *fràncic* 717, 744, 746
SLATTA* *cèltic* 779
SOCA *llat*. 673
soca buida 774
soga 673
sol 739
sòl 676, 687, 688, 691
sola 762
sola plaror 762
solada 676, 688, 691
solada de fulles de pi 782
soladís 676
SOLANA *llat*. 781
solana 739
solana de pins 781
solatge 676, 691
solera 687, 691
soliasses 691
soliatge 676
solies 691
solim 676, 691
sòlit 764
soll 676, 691, 700
sollar 676, 700
solombra 739
solsit 740
SŎLUM *llat*. 676, 687, 688
sombra 739
sombra *cast*. 739
somes 694
somta 676
sonta 676
sorra 583, 635, 721
sorrompio 614
sorrompió 614
sortir els brots 746
sortir els creixents 744
sostén 779, 780
sostenir 780
sostinedor 780
sota 687
sotamola 687
sotana 687
sòtols 691
sotos 691
SOUKA *preromà* 673
SPARGĔRE *llat*. 681
SPARTUM *llat*. 673
SPĪCA *llat*. 669
SPĪCU *llat*. 722
SPICŬLA *llat*. 682
SPICŬLARE *llat*. 682
SPĪCŬLUM *llat*. 722
SPĪCUM *llat*. 722
SPĪNA *llat*. 639, 666
spinarch *oc*. 621
SPINUS ALBUS *llat*. 713
SPĬSSUS *llat*. 691
SPŎLIARE *llat*. 713
SPOLIUM *llat*. 713, 782
SPORTA *llat*. 673
sprout *angl*. 773
SPŪMA *llat*. 676
STAKKA* *gòtic* 661, 678, 780
STAPHYLÎNĒ ÁGRIA *gr*. 731
STĒLA *llat*. *vg*. 716
STĒLLA *llat*. 716
STĒLUM* *llat*. *vg*. 716
STOLŌNE *llat*. 780
STOREA *llat*. 673, 748
STRIA *llat*. 690
STUDIARE *llat*. 773
STŬPPA *llat*. 702
suaquer 635
SŪBER *llat*. 611, 709, 776
SUBEREUS *llat*. 709
subígere *sard* 697
SŬBTA* *llat*. *vg*. 687, 691
SŬBTŬLUS* *llat*. *vg*. 691
SUBTUS *llat*. 691
suc 620, 635
SŬCCŬTĔRE *llat*. 682, 755
SŪCĬDUS *llat*. 676
SŪCTŬLARE* *llat*. *vg*. 773
SŪCUS *llat*. 620
SUDARE *llat*. 586
sueljo 709
suerju *sard* 709
SŪGĔRE *llat*. 703, 773
suguer 635
suire 611, 709
suirer 709
suirera 709
suiro 611, 709
SŬLJAN *germ*. 676, 700
SUMMU *llat*. 694
sumo 620
SUMPTA *llat*. 676
suquer 635

suquet 620
surdaster 680
sureda 709, 781
surer 709
surera 709
surero 709
suro 611, 709, 776
susar 586
SUSTINĒRE *llat*. 780
sutze *ant*. 676
suuquer 635
suwre* 611, 709
süwre 611
suwro* 611
tabac 714
tabac de iai 714
tabac de iaia 714
TAEDA *llat*. 636
tafona 686
ṬAḤANA *àr*. 686
tahona *cast*. 686, 707
ṬĀḤÛNA *àr*. 686
tai 754
taiada 754
TAIN *gòtic* 745, 773, 776
TALEA *llat*. 698, 743, 754
TALEARE *llat*. *vg*. 698, 701, 743, 754
tàlem 607
tall 698, 754
tallà 698
tallada 698, 701, 754
talladeta 754
tallaeta 698
tallar 637, 698, 701, 743, 754
tallar raïms 637
tallet 754
talló 754
tallon 754
tamis *fr*. 609
tamís 609
tamisar 695
tamiser *fr*. 695
tan 776
tan *oc*. i *fr*. 773
tanal 776
TANCARE* *llat*. 780
TANNOS *gàl·lic* 745, 773, 776
tant 772
tant arbre de nou 772
tant arbres de poma 659
tany 745, 773, 776
tanyada 745, 773
taona 686, 707
TAP- 671
tapaculos 713
tapaculs 713
tàpena 677
tàpia 677
tapís 782
tapiz *fr*. *ant*. 782
TAPPO* *fràncic* 671
tara 690
ṬÁRAḤ *àr*. *vg*. 690
tarar 690
tarara 609
TARATANTĂRA *llat*. *vg*. 695
tarbucar 675
tard 749
tardà 749
tardana 749
tardanenc 749
tardaner 749
tardano 749
tardaó 749
TARDATIŌNE *llat*. 749
tardif *fr*. 749
tardio 749
tardío *cast*. 749
tardiu *ant*. 749
tardivo *it*. 749
tardívol 749
TARDIVUS* *llat*. *vg*. 749
tardor 749
tardorenc 749
TARDUS *llat*. 749
taronger 596, 598, 599, 630, 657, 679
taronja 596, 630, 654
tarontger 630
tarontxer 630
tartà 676
tàrtara 676
tàrtaro 676
tártaro *cast*. 676
TARTARUS *llat*. 676
TARTERUS *llat*. *vg*. 676
tartrà 676
tartufo *it*. 724
tartufolo *it*. 724
tas de mà, a 681
tasbalsar 690
tast de mà, a 681
tastar 670
TAS-TAS 670
TÁUREIA* *preromà* 662, 663
taüt 740
tave 735
tàvec 735
tea 636
tèbia 703
TĒDA *llat*. 636
teia 636
tem 723
TEMPERARE *llat*. 732
temporada 637
temporada de velemar 637
temprà 627
temprà *cast*. i *arag*. 627
temprana 627
tempraner 627
tempranero *cast*. 627
temprano 627
temprano *cast*. i *arag*. 627
temps de veimar 637
temps de vermar 637
temps de vremar 637
TENACŬLAS *llat*. 665, 684
tenalla$_1$ ‘gerra’ 684, 689
tenalla$_2$ ‘eina’ 684
tenalles 665
tena[θ]as *cast*. i *arag*. 704
tendre 702
tener *cast*. i *arag*. 704
TENERA *llat*. 661
TEN(E)RU *llat*. 745
TĔNERUM *llat*. 702
tenir 625, 684
tenre 702, 745
tenro 702
TEN’RU *llat*. 702
tenyol 701
TEPĬDA *llat*. 703
terc 729
terceres 694
tercerilla 694
terebentina 636
terebint 636
TEREBINTHUS *llat*. 636
TERERE *llat*. 694
terme 660
TĔRMĬNUS *llat*. 660
terna 754
teronger 596
terra 688
terratrèmul 584
terró 688
terròs 729
tesa 636
teu 702
THALĂMUS *llat*. 607
THRAÚHS* *gòtic* 684
THUMELLU *llat*. 723
thym *fr*. 723
THYMANIA* *llat*. 723
THYMÍAMA *gr*. 723
THYMONICELLU *llat*. 723
THÝMOS *gr*. 723
THYMUS *llat*. 723
THYRSOS *gr*. 698
THYRSUS *llat*. 698, 754, 772
tiba 779
tibar 779
tierno 702
tim 723

timo 723
timó 723
timó real 722
timonet 723
timú 723
TĪNA *llat*. 674, 689
tina 674, 689
TĪNALE* *llat*. 684
TĪNALIA* *llat*. *vg*. 684, 689
tinalla 689
tinard 689
tinardó 689
tindre el borró 744
tinell 674, 689
tinent 625
tinet 689
tineta 689
tirabou 777
tirabraç 704
tirabrasa 704
tirabrases 704
tiracaliu 704
tirar 681, 682, 704
tirar a terra 755
tirar en canya 682
tirar lladres 662
tirar pegant 682
TIRARE* *llat*. *vg*. 704
tiràs 704
tirassar 704
tiria 639
tisores 665, 725
tisoretes 665
tjarró 689
TOFUS *llat*. 702, 740
tollina *dial*. 681
tolva 693
tomaca 735
tomaco 735
tomaní 721, 723
tomanil 723
tomanyí 721
tomàquec 735
tomàquet 735
tomar 682, 755
tomar olives 682
tomata 735
tomate 735
tomate *cast*., *port*. i *gall*. 735
tomàtec 735
tomates 735
tomàtet 735
tomàtic 735
tomàtica 735
tomàtiga 735
tomatl *nahua* 735
tomba, fer la 675, 690
tombar 675, 682, 755
tomell 723
tomellet 723
tomello 723
tomiello *arag*. *ant*. 723
tomillo 723
tona 674
tonell 674
tonya 701
tonyina 681
toranj *neopersa* 596
torbina 693
TŎRCA *llat*. *vg*. 692
TORCLU *llat*. *vg*. 674, 685
TŎRCŬLUM *llat*. 674, 685, 686, 689
tori 662, 663
tòria 662, 663
tòria plantada 662
torn 608, 609, 695
torn de cabdellar llana 648
torn de filar 608
TORNARE *llat*. 609
tornet 608
torno 609, 686
TORNOS *gr*. 609
TORNUS *llat*. 609, 686, 695
toronger 596, 630
toronja 596
toronjo 654
TŎRQUĒRE *llat*. 674, 685, 686, 689
TORQUES *llat*. 692
torró 688
torró d'oliva 688
TORSUS *llat*. 772
tort 609, 695
torva 693
tos 755
tossa 755
tossalet 714
totxo 683, 755, 779
tou 702, 703, 740
toua 740
touada 740
tova 740
tovet 702
tovo* 702
tra- 675
trabalsar 690
trabucar 675, 690
trafegar 675, 690
trafegar *oc*. 675
trafegar el vi 690
trafegar l'oli 690
trafficare *it*. 675
TRAGĔRE* *llat*. 675
traginar 675, 690
TRAGĪNARE* *llat*. *vg*. 675
TRAHĔRE *llat*. 670, 675, 745, 746, 773
TRAJECTORIUM IMBŪTUM *llat*. 693
tramoggia *it*. 693
tramostar 689
tramostera 689
trampot 783
tranche *fr*. 698, 754
trancher *fr*. 698, 754
TRANS- *llat*. 675
TRANS *llat*. 703
TRANSFAECARE* *llat*. *vg*. 675
TRANSFRICARE* *llat*. *vg*. 675
TRANSMŬSTARE* *llat*. *vg*. 689
transportar 675
transvasar 675
transvasare *it*. 675
transvaser *fr*. 675
tranxa 698, 754
TRAOKARE* *gàl·lic* 710
TRAP! 693
trapa 693
TRAPĒTION *gr*. 671
TRAPETUS *llat*. 671
trapitx 671, 674
traportar 690
TRAS- *llat*. *vg*. 675
tras- 675
tras 703
trasbalsar 675, 690
trasbucar* 675
trascanar 675, 690
trascolar 675, 690
trasegar *cast*. 675
trasfagar 675
trasfegar 675, 690
trasfegar *gall*. i *port*. 675
trasladar 690
traslladar 690
traspàs 690
traspassar 675, 690
traspassar la vara 662
trasportar 675, 690
traspuar 675
trassegar 675, 690
trastombar 675, 690
trasvasar 675, 690
traucar 710
traucar *dial*. 692
trauca-sac 710
traucasacs 710
trauca-sacs 710
traure 675, 745, 746
travasar 675
tre- 675
trebol 612
treccia *it*. 730
trefe 587
trefle 587
trèfle *fr*. 587

trèfola 587
trèfola borda 587
trèfola silvestre 587
trefolet 587
trefólio 587
trèfulla 587
treille *fr*. 582
trejoló 694
trelha *oc*. 582
trellat 675
TREME MODIA *llat*. 693
trementina 636
TRĔMĔRE *llat*. 693
tremo 760, 761
TREMŎDĬA* *llat*. 693
tremoia* 693
tremoia *port*. 693
trèmol 587, 760, 761
tremolar 761
tremolera 761
tremoncells 723
tremoncillo 723
tremonha *port*. 693
tremostar 675
trempaó* 732
trempar 732
trempó 732
tremprà 627
tremueja *oc*. 693
tremuia 693
tremuija 693
tremuja 693
trèmul 584
TREMŬLARE *llat*. *vg*. 761
tremulja 693
TREMŬLUS *llat*. 760, 761
tremuoia* 693
tremutja 693
tremutxa 693
TRĒNA* *llat*. *vg*. 730
trena 730
trencadissa 700
trencar 742, 754
trenella* 730
TRENKO* *preromà* 742, 754
trepejar *ant*. 671
trepitjador 674
trepitjar 671, 674
trepitjar el raïm 671
trepitjat 630
trèpula 587
tres- 675
tresbocar 690
tresbucar 690
trescanar 675, 690
tresmostar* 675
trespassar 675
trespol 612, 684
tresportar 675
tressegar 675
treta 745
treure 675, 745, 746, 773
treure borró 744
treure branquinyots 746
treure brots 746
treure el vi del cup 675
treure els brots 746
treure grans 670
treure llucs 744, 746
treure lluquets 744
treure sa fuia 746
treure ulls 744
trevo 587
trevol 587, 612
trèvol 587, 605
trèvola 587
trevotju 587
trevulju *sard* 587
TRI- *gr*. 587
Tria 582
triadura 725
trialla 725
triar 670, 690, 725
TRIARE* *llat*. 690
TRĬCHĬLA *llat*. 582
trida 694
tridell 694
tridó 694
tridolar* 694
tridoló 694
Tries 582
TRIFOLIU *llat*. *vg*. 587
TRĬFOLU* *llat*. *vg*. 587, 605
trilha *oc*. 582
trilla *ant*. 582
trillar *ant*. 582
trimutja 693
trincar 742
TRINICARE* *llat*. 698, 742, 754
tripa 728
TRIPHYLLON *gr*. 587
trit 694
trits 694
TRĪTU *llat*. 694
TRITURA *llat*. 685
triturar 685
TRITURARE *llat*. 685, 694
tritxa 730
triümfo 724
trivolet 587
trivolju 587
troca 692
troca *oc*. 692
trocar *dial*. 692
troca-sacs 710
TRŎCLU* *llat*. 674, 685, 686, 689
troja *cast*. 684
tro[χ]a 684
trompa 687
trompot 687, 783
tronc 608, 741
troncho *cast*. 776
tronger 596, 630
tronjo 654
tronxo 776
tronxos 745
tros 698, 701, 754
tros a cómpter de pomeres 659
tros d'alzines 768
tros de brot 668
tros de mançaneres 659
tros de noguers 772
tros de pa 610
tros de pa de la vora 701
tros de pomera 659
tros de raïm 668
trossar 692, 698
trucar 755
trufa 724
trufa *oc*. 724
trui 674, 685, 686, 687
truiar 685
truja 693
trull 674, 684, 685, 686, 687, 689
trullol 689
trullola 674
trumfa 724
trumfera 612
trumfo 724
TRŬNCARE *llat*. 742
TRUNCEUS* *llat*. 745
TRUNCIARE* *llat*. 745, 776
TRŬNCŬLUS *llat*. 745, 776
TRŬNCUS *llat*. 741
trunella 730
trunyella 730
trutja 693
tuada 740
TŬBA *llat*. 693
TŪBĔRA *llat*. 724
TŬBULA *llat*. 693
tudom* 588
tudoms* 588
tudons 588
TUĒRI *llat*. 779
TŪFĔRA *oscoúmbric* 724
TUM- 755
TUM! 682
TUMANIA* *llat*. 723
TUMANINUS* *llat*. 723
tumate *genovès* 735
TUMB- 755
TUMB! 675, 682

TUNNA *cèltic* 674, 701
TŬNNA *llat*. 674, 689
turbina 693
TURIO *llat*. 662, 663
TURÚNJA *àr*. *andalusí* 596, 630
turunjah *neoàrab* 596
tururut 715
tustar 755
TUS-TUS 755
tut 715
tutor 779
TUTŌRE *llat*. 779
txaf- 671
txafar 671, 685
txafigar 671
txaïll 782
txalapa 676
txapar 671
txapicar 671
txapigar 671
txarra 689
txedra 612
txèrcols 605
txerment 663
txerra 689
txintxolera 616
txitar 744
txuc 620
txutx 620
txutxar *sard* 620
ua 667
uarda 660
uastre 680
ubegínia 645
ubercoc 628
ubergénia 645, 646
ubergina 645
ubergini 645
ubergínia 585, 628, 645
uberzínia 645
ubregínia 645
ubricoc 628
uelet 716
uelo 716
ufàbega 617
ufàbrega 628
ufàbric 617
ufàbrica 617
ufici 585
ufràbega 617
ufràbica 617
ufràmiga 617
uga 667
ugues 667
ui 590, 761
uiastre 680
uïda 740
uis 745
uitet 737
uix 678, 702
uixeta 678
ulina 709, 767
uliva 585
ulivo *it*. 679
ull 665, 744, 745, 746, 773
ullada 745
ullar 746
ullastre 680
ullera 745
ulleres 665
ulleretes 665, 745
ulles 665
ullets 665
ulls 745
ullx 745
ULMETELLA *llat*. 765
ULMETU *llat*. 765
ŬLMU *llat*. 761, 765
ŬLVA *llat*. 711
ŬLVA* *cèltic* 699, 716
um 765
ŬMBRA *llat*. 588, 739
umbra 739
umetlla 633
umflar 715
ŬNDA *llat*. 681
UNEDONE *llat*. 598
unflar l'ull 744
UNFLARE* *llat*. *vg*. 715
ungles 665
UNGŬLA *llat*. 665
unyes 665
uña *cast*. 665
URDĪCA* *llat*. *vg*. 614
urella 585
urm 765
urma 765
urmo 765
úrnia 689
ŬRTĪCA *llat*. 614
urzică *rom*. 614
ŪSTIUM *llat*. *vg*. 678
ŬTREM *llat*. 689
uva *cast*. i *arag*. 667
uves 667
uzina 709, 767, 768
uzinar 768
VĂCĀRE *llat*. 740
vacía *cast*. 774
VACĪVUS *llat*. *vg*. 774
VAGĪNA *llat*. 636
vaixell 674
valgínia 645
valginya 645
VALLUS *llat*. 683
vana 774
VANUS *llat*. 774
VARA *llat*. 661, 683, 780
vara 661, 663, 665, 682, 683, 779, 780
vara *cast*. 755
vara d'eixarment 663
vara de freixe 655
vara del cep 663
vara murgonada 662
varca 600
varear 682, 755
varear *cast*. 682, 755
vareiar 682
varejar 682, 755
vareta 683
vareta del raïm 665
varetjar 682, 755
varetxar 682, 755
VARIŎLU* *llat*. 625
VARIUS *llat*. 625
varraguera 713
VARUM *llat*. 780
VARUS *llat*. 780
VAS *llat*. 674
VASCELLUM *llat*. 674
VĀTRANG *pahlavi* 596
va[θ]ia 774
veça 587
VĔCTE *llat*. 737, 738
vegilant 660
veí 583, 767
veiam 624, 678, 717
veimar 637
veire *oc*. 666
velar 633
velema 637
vell *ant*. 714
vellana 601, 744
vellanar 744
VELLERELLU* 610, 701
VELLĔRIS *llat*. 610, 701
VELLUS *llat*. 610, 701
vellut 714
VĒNA *llat*. 624, 661
vena 661
venat 661, 662
vencill 663
vendémia 637
vendímia 637
vendimia *cast*. 637
vendimiar 637
venema *ant*. 637
venemar 637
venes 624, 661
venimera 640
ventre 776
ventrell 744
ventrellar 744

VENTREM *llat*. 776
ver 661, 662
verc 662
verd 622, 640, 669, 680, 683, 713, 714, 773, 776
verdanc 683, 780
verdegall 776
verdeiaso 640
verdet 714
verdiell 680
verdiella 680
verdina 714
verduc 640, 773
verduguer 640
verdura 622
verema 637
veremada 637
veremar 637
verga 663, 665, 682, 683, 755
verga de parra 663
verganell 648
verge 713
vergella 773
verguejar 682
verguerons 665
verimera 640
verinces 672
verma 637
vermada 637
vermada, fer sa 669
vermar 637
vermarem 637
VERMĬCŬLU *llat*. 737
vermina 688
VERMIS *llat*. 737
vero 661, 662
verolat 625
VERRERE *llat*. 705, 732, 782
versa 587
versim 587
VERSŪRA* *llat*. *vg*. 782
VERSUS *llat*. 782
VĒRU *llat*. 661
VERUCULUM *llat*. 704
verzella 773
vesc 636
vesí 583
vesmar* 637
vesprú 750
vet 763
veto 763
vetlar 633
veu 599, 702
vi 676
viam 678
viam *dial*. 717
VĬCIA *llat*. 587
VĪCĪNU *llat*. 583, 767
vide *fr*. 740
vieit* 737
vietch *oc*. 737
vigilant 660
vigilar 660
VIGILARE *llat*. 660
VĬLLUS *llat*. 714
víltiga-víltiga 614
vim 640
vima 640
vimbre 640
vimbre* 640
vimbrera 640
vime 640, 762
vímec 640
vímecs 640
vimeguera 640
VĪMEN *llat*. 640, 762, 764
vimen 640
vimenera 640
vímens 640
vimequera 640
vimera 640
vimerera 640
vimes 640
vímet 640, 773
vimetera 588, 640
vímets 640
vimi 640
vímic 640
VĪMĬNE *llat*. 640, 773
vimine *it*. 640
viminera 640
VĪMĬNES *llat*. 640
vímini 640
vímit 640
VĪNACĔA *llat*. 672, 676
vinassa 672, 676, 677, 691
vinassó 672
vinater 660
vinça 663, 672, 776
vinçar 663, 672
vinces 672
VĬNCĪRE *llat*. 663, 672
VĬNCTIARE* *llat*. *vg*. 663, 672
VĬNDĒMĬA *llat*. 637
VĪNEA *llat*. 660, 664
vinem 640
VĪNEOLA *llat*. 661
vínim 640
VĪNŎFŎRUM *llat*. 660
VĪNUM *llat*. 637
vinya 660
vinya americana 661
vinya borda 661
vinya de desarrel 661
vinya de mallols 661
vinya de peu americà 661
vinya de tres anys 661
vinya emparrada 582
vinya empeltada 661
vinya empeltada de l'any 661
vinya in[χ]ertada 661
vinya jove 661
vinya nova 661
vinya novella 661
vinya que s'ha d'empeltar 661
vinya tendra 661
vinya tendra no empeltada 661
vinya vera 661
vinya verge 661
vinyader 660
vinyador 660
vinyaire 660
vinyater 660
vinyero 660
vinyola 661
vinyòvol 660
violí 651
VĬRGA *llat*. 663, 665, 682, 683, 755, 773
VIRGELLA* *llat*. *vg*. 773
VĬRGĬNE *llat*. 661, 713
VĬRGŬLA *llat*. 754
VĬRĬDE *llat*. 622, 669
VIRIDICĔLLU* *llat*. *vg*. 680
virmen 640
virmenera 640
viró 737
VĬSCUM *llat*. 636
visolet 737
vispa 653
víspero 653
vispro 653
vit 737, 738
vitchàs *oc*. 737
vitet 737
vitet gros 738
vitet menut 737
vits 737
vitx 737
vitxo 737
vitxos 737
vixell 674
VŎCĀRE *llat*. 740
VŎCĬTUS *llat*. *vg*. 740
volador 716
voladoret 716
VOLAGĬNEM* *llat*. 716
volar 716
VOLARE *llat*. 716
voleiar 716
voliac 716
voliaina 716
voligana 716
voliol 716

volisme de card 716
voltar 663
VOLŪCLUM *llat. vg*. 672, 677, 688
volva 699, 711, 716
VOLVERE *llat*. 677
volveta 716
volvina 716
vora 699, 701
vorera 699
voreta 701
voriol 716
vou 599, 702
vrema 637
vremada 637
vremar 637
vrim 640
vrímec 640
vrimeguera 640
vrimen 640
vrimenera 640
vrimequera 640
vrimera 640
vrímet 640
vrímic 640
vrímit 640
vrinces 672
vuech *oc*. 740
vuide *fr*. 740
vuoch *oc*. 740
vuoit 740
vuoto *it*. 740
vuuit 740
WARDA *germ*. 660
WARDIANEM* *gòtic* 660
WARDJAN *gòtic* 660
WARDON *germ*. 660
WARON *germ*. 660
WASPA* *gàl·lic* 666
WIDAN* *gòtic* 741, 773, 779
WINIDHĬLD *germ*. 713
WRANKA* *preromà* 663, 741, 745
XÁBYA *àr. andalusí* 689
xac 685
xacar 685
xaf- 671
xafar 671, 685
xafigar 671
xafranària 731
xalapa 676
xangló 667, 668
xangló de raïm 667
xanglot 667, 668
xanglotet 668
xap 685
xapar 685
xar lup *neopersa* 632
xarment 663
xarra 689
xàuxer 764
xàuxer ploró 762
xeggles 605
xenglot 668
xèrcols 605
xeremia 715
xeremita 715
xeremita de canya 715
xerra 689
xerumia* 715
xescles 605
xeta 678
xilaga 639
ximiot 619
ximple 619
xina 782
xindri 727
xíndria 619, 727
xingló 668
xinglot 619, 668
xinglotet 668
xinxer 700
xirigar 669
xirment 663
xisca 782
xito 745, 773
xits 745
xitxa 783
xiular 619, 715
xiulet 619, 715
xiulit 715
xocolata 655
xocolate 655
xolit 715
xollar 743
xomba 778
xonar 681
xonglot 668
xop 760, 761, 764
xop blanc 760, 761
xop bord 761
xop clop 761
xop fi 760
xop marí 761
xop negre 761, 765
xopina 761
xopino 761
xopo 761
xordiga 614
xórdiga 614
xordigar 614
xordó 649
xordon 649
xoreta 692
xuaquer 635
xuc 620
xuclador 773
xuclar 773
xuco 620
xulet 715
xulit 715
xumba 778
xumbo 778
xumflaina 715
xumflaire 715
xumflar 715
xunco 588
xunga 778
xungo 588
xunqueta 588
xup 689
xupet 689
xurumia 715
xusca 782
xusma 782
xut 703
yelaqo *mossàrab* 639
yesca *cast*. 740
ZABBÚJ *àr. andalusí* 680
zambulla *cast. dial*. 680
zanahoria *cast*. 731
zaranda *cast*. i *arag*. 609, 695
zarandar *cast*. i *arag*. 695
zarika *basc* 764
zarpa *cast*. 681
zarza *cast*. 591, 720
zarzal *cast*. 591
zarzamora *cast*. 720
zarzo *cast*. 748
ZIZĬPHUM *llat*. 616
ZIZŬLU* *llat. vg*. 616
ZIZŬPHUM *llat*. 616
ZÍZYPHON *gr*. 616
ZŌMÓS *gr*. 620
ZÛM *àr. vg*. 620
zumo *cast*. 620
ZUNṬA *àr*. 676
[θ]anaória 731
[θ]anaòria 731
[θ]anòria 731
[θ]ar[θ]al 720
[θ]ar[θ]er 720
[θ]ar[θ]eral 720
[θ]ea[θ] 609
[θ]ea[θ]o 609
[θ]eclles 605
[θ]eda[θ] 609
[θ]elindro 687
[θ]enoll 589
[θ]enòria 731
[θ]erne 695
[θ]ernedor 609
[θ]er[θ]illos 605
[θ]iandre 695
[θ]iandrer 695

[θ]iendre 695
[θ]imal 741
[θ]irer 750
[θ]irerer 750
[θ]ire[θ]era 750
[θ]iría *sard* 639
[θ]umo 620
[θ]uro 611

TAULA

I. PRESENTACIÓ
1. Introducció 7
2. Convencions gràfiques 8
2.1. *Signes fonètics* 8
2.2. *Abreviatures* 9
3. Relació dels punts d'enquesta 11
3.1. *Índex numèric* 11
3.2. *Índex alfabètic* 12

II. MAPES
1. MAPES INTRODUCTORIS
i. Punts d'enquesta 17
ii. Comarques 18

2. MAPES LINGÜÍSTICS
a. Comparatius
582. La *parra* 21

b. Fonètica
Vocalisme
583. *Raïm* (I) 25
584. Els *cèrcols* (I) 26
585. Pronúncia diftongada de [o] o [u] en [əw] o [aw]: *oliva* > [əw]*liva*, [aw]*liva* 27
586. La *molla* del pa 28
587. El *trèvol* 29
588. *Jonc*/*junc* 30
589. Variació de la vocal pretònica en *fonoll* 31
590. *Fonei*, variant de *fonoll*/*fonoi* 32
591. Variació de la vocal tònica de *móra* 33
592. La *carabassa* 34
593. El *carabassó* (I) 35
594. Distribució de *regalèssia*/*regalíssia* 36
595. Distribució de *síndria*/*sindri* (I) 37
596. El *taronger*: tractament de la vocal inicial (I) 38
597. Variants de *llorer* 39
598. El *lledoner* 40
599. El *roure* 41
600. Pròtesi vocàlica en *nous* 42
601. Afèresi en *avellana* 43
602. -[ɛrə] < -aria en *figuera* 44
603. Variació de la vocal pretònica en *resina* (I) 45

Consonantisme
604. *Moldre*/*molre* (I) 49
605. Els *cèrcols* (II) 50
606. La *premsa* de l'oli 52
607. El *cànem* 53
608. La *filosa* 54
609. El *sedàs* 55
610. Un *rosegó* de pa 56
611. El *suro* 57
612. L'*heura* 58
613. La *canya* 59
614. L'*ortiga* 60
615. La *margarida* 62
616. El *ginjoler* 63
617. L'*alfàbrega* 64
618. El *plantatge* 65
619. Distribució de *síndria*/*xíndria* (II) 66
620. El *suc* d'una fruita 67
621. Els *espinacs* 68
622. La *bleda* 69
623. L'*arbre* 70
624. Les *arrels* 71
625. La *-d-* de *madur* (I) 72
626. Tractament de *-r* final en adjectius: *madur* (II) 73
627. *Primerenc* 74
628. L'*albercoc* 75
629. La *magrana* 76
630. El *taronger*: tractament de la palatal postconsonàntica (II) 77
631. La *nespla* 78
632. Les *garrofes* 79
633. L'*ametlla* 80

634. *Empeltar* 81
635. El *saüc* 82
636. Tractament de la *-s-* intervocàlica de *resina* (II) 83

c. Altres variants fonètiques
637. La *verema* 87
638. La *falguera* 88
639. L'*argelaga* 89
640. El *vímet* 90
641. El *card* 92
642. El *julivert* 93
643. La *carxofa* 94
644. La *carxofera* 95
645. L'*albergínia* (I): variants del segment *al-* 96
646. L'*albergínia* (II): variants del segment final *-ínia* 98
647. La *gla* 99

d. Morfologia
648. Les *debanadores* 103
649. El *gerd* 104
650. El *ginebre* 105
651. El *carabassó* (II) 106
652. *Madurs* 107
653. La *nespra del Japó* 108
654. La *taronja* 110
655. El *freixe* 111
656. Sufix col·lectiu *-ar*/*-al* de *alzina*, *carrasca* 112
657. La *perera* 113
658. La *pomera* 114
659. Un *pomerar* 115

e. Lèxic
Indústries relacionades amb l'agricultura
660. El *guarda* de la vinya 119
661. La *vinya jove* 120
662. Un *capficat* 122
663. El *sarment* 124
664. Els *pàmpols* 125
665. Els *fils* del cep 126
666. La *rapa* 127
667. Un *raïm* (II) 128
668. Un *gotim* 130
669. *Esgotimar* 132
670. *Picar* grans de raïm 134
671. *Trepitjar* el raïm 135
672. Els *pinyols* del raïm 136
673. Els *esportins* 138
674. El *cup* 139
675. *Trafegar* el vi 140
676. El *solatge* del vi 142
677. La *brisa* 144
678. L'*aixeta* de la bóta 145
679. L'*olivera* 146
680. L'*ullastre* 147
681. *Munyir* les olives 148
682. *Batre* les olives 150
683. El *bastó* per a batre les olives 152
684. El *cassal* de les olives 153
685. *Moldre*: variació lèxica (II) 154
686. La *tafona* 155
687. La *mola* del molí d'oli 156
688. La *pinyolada* 157
689. *Recipients* per a oli 158
690. *Trafegar* l'oli 160
691. Les *morques* d'oli 161
692. La *troca* 162
693. La *tremuja* 163
694. El *segó* 164
695. *Cerndre* la farina 165
696. El *llevat* 166
697. *Pastar* 167
698. Una *llesca* de pa 168
699. La *crosta* del pa 169
700. Les *molles* del pa 170
701. Un *crostó* de pa 171
702. Pa *tou* 172
703. Pa *sec* 173
704. El *tirabrases* 174
705. *Escombrar* el forn 176
706. El *flequer* 177
707. La *fleca* 178
708. La *carbonera* 180
709. L'*alzina surera* 181

Els vegetals
710. La *cugula* 185
711. La *boga* 186
712. La *ginesta* 187
713. La *gavarrera* 188
714. La *molsa* 190
715. El *flabiol* 192
716. Una *bruixa* de card 194
717. Els *rovellons* 196
718. La *maduixa* 197
719. La *rosella* 198
720. L'*esbarzer* 200
721. El *romaní* 202
722. L'*espígol* 203
723. La *farigola* 204
724. La *patata* 205
725. La *pela* de patata 206
726. El *cogombre* 207
727. La *síndria* (III) 208
728. Les *llavors* del meló, de la síndria 209
729. Una *cabeça* d'alls 210
730. Un *forc* d'alls o de cebes 211
731. La *pastanaga* 212
732. L'*amanida* 213
733. L'*escarola* 214
734. L'*enciam* 215

735. El *tomàquet* 216
736. El *pebrot* 217
737. El *bitxo* 218
738. El *pebre* 220
739. L'*ombra* 221
740. Una soca d'arbre *buida* 222
741. Les *branques* 224
742. *Esqueixar* una branca 226
743. *Podar* 228
744. *Borronar* 230
745. Els *brots* 232
746. *Brotar* 234
747. L'*escorça* d'un arbre 235
748. El *canyís* 236
749. *Tardà* 237
750. El *cirerer* 238
751. El *préssec* 239
752. El *pinyol* del préssec 240
753. La *llimona* 241
754. Un *grill* de taronja 242
755. *Batre* ametlles 244
756. La *closca* de l'ametlla 245
757. La *clovella* de la nou 246
758. La *clovella* de la gla 247
759. L'*arboça* 248
760. L'*àlber* 249
761. El *pollancre* 250
762. El *desmai* 252
763. L'*avet* 254
764. El *salze* 255
765. L'*om* 256
766. El *faig* 257
767. L'*alzina* 258
768. Un *alzinar* 260
769. Les *glans* 261
770. El *calze* de la gla 262
771. El *noguer* 264
772. Un *noguerar* 265
773. Un *lluc* 266
774. Una nou *buida* 268
775. La *poma* 269
776. El *cor* de la pera 270
777. La *figaflor* 271
778. La *figa de moro* 272
779. L'*aspre* 273
780. L'*estaló* 274
781. Un *pinar* 275
782. La *pinassa* 276
783. La *pinya* 278

III. BIBLIOGRAFIA 281

IV. TERMINOLOGIA LINGÜÍSTICA 293

V. ÍNDEX ALFABÈTIC DE MOTS 303

Institut d'Estudis Catalans

9 788499 652856